This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

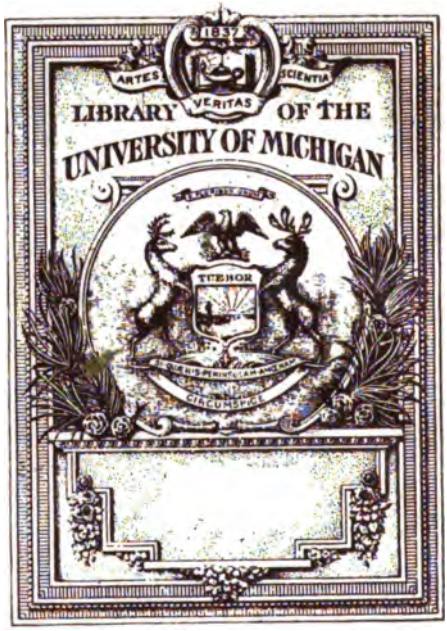
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

DJ
107
.W13
1770

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIERDE DEEL.

Wagenaar, Jan

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten en Kaarten opgehelderd.

VIERDE DEEL,

Beginnende met het jaar 1443, onder de Regeeringe van Hertoge FILIPS VAN BOURGONDIE; en eindigende, met de Kamerykſche Vrede des jaars 1529, onder de Regeeringe van Keizer KAREL DEN VYFDEN.

TWEEDE DRUK.

Te AMSTERDAM,
By de Wed. *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.
MDCCLXX.

1770

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DERTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *De Hoekſche en Kabbeljaauwſche Tweeſpalt herleeft.* II. *Oproer te Haarlem. Willem van Lalaing wordt Stadhouder. Gozewyn de Wilde volgt hem op.* III. *Oproer te Leiden. De Hertog verandert de Regeering der Steden.* IV. *Plakaaten tegen de partyſchap. Opkomſt der Rederykers. Uitſpraak over de vrye Heerlykheden.* V. *De Wilde afgezet en ter dood gebragt. Jan van Lannoi wordt Stadhouder.* VI. *Staat der Kerke, hier te Lande. Filips beteugelt de heerſch- en geldzugt der Geeſtelyken.* VII. *Verrigtingen des Kardinaals van Cuſa, in Holland.* VIII. *Kryg tegen de Gentenaars.* IX. *Bourdeaux, met hulp der Hollanderen en Zeeuwen, bemagtigd.* X. *Bedryf van Karel, Graave van Charolois. Regtspleeging over die van Haamſtede. Maria van Bourgondie gebooren.* XI. *Stigtſche beroerte, om de verkiezing van Gysbrecht van Brederode.* XII. *De Kennemers en Weſtfriezen in de verbeurde Voorregten herſteld.* XIII. *David van Bourgondie wordt Biſſchop van Utrecht.*

trecht. XIV. *Poogingen van Hertoge Filips, om 't gebied over Friesland te bekomen.* XV. *Oorlog met Frankryk. De Graaf van Charolois bekomt verſcheiden' Heerlykheden.* XVI. *Togt naar Turkye voorgenomen. Kwaad vermoeden op Frankryk en Engeland.* XVII. *Graaf Karel handelt heimelyk aan 't Franſche Hof.* XVIII. *Toeleg om hem te vatten. Aanſlag van Rubempré.* XIX. *Slag van Montlheri. Vrede van Conflans. Luikſche Kryg.* XX. *Laſten van Holland. Verandering in de wyze van Scheepsbouw. Staat des Koophandels.* XXI. *Geſteldheid der Dyken en andere Zeeweeringen.* XXII. *Hertog Filips ſterft. Zyne Kinderen. Of hy te regt* de Goede *bygenoemd zy.* XXIII. Karel *volgt zynen Vader op. Weelde der Landzaaten.* XXIV. *Hertog Karel wordt tot Graave ingehuldigd. Zwaare Bede. Verbindteniſſen met Engeland.* XXV. *Vrede van Peronne. De Luikenaars bedwongen.* XXVI. *Graafgeding. Handel, om de Friezen tot onderwerping te brengen.* XXVII. *Verandering in Engeland. Warwik kruiſt op de Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen. Borſelen verjaagt hem.* XXVIII. *Eduard de IV. vlugt naar Holland. Lodewyk van Gruithuizen, Stadhouder van Holland, ontvangt hem.* XXIX. *Te Veere wordt eene Vloot voor hem uitgeruſt. Hy wordt herſteld. Vrede met Frankryk.* XXX. *Nieuwe Excynzen. Oproer te Hoorn.* XXXI. *Nieuwe Oorlog met Frankryk. Beſtand,* XXXII. *Beroerte te Zierikzee. Te Dordrecht.* XXXIII. *Gevangenis van Reinoud en Gysbrecht van Brederode.* XXXIV. *Staat van Gelderland. Hertog Arnoud gevangen,*

door

door zynen Zoon, Adolf. Karel, tot Hertog van Gelder en Graave van Zutfen, ingehuldigd.

Filips I. I.

De Hoeksche en Kabbeljaauwsche tweespalt herleeft, in verscheiden' Steden.

HEt vuur der Hoeksche en Kabbeljaauwsche tweedragt, eenige jaaren herwaards, onder de asschegesmoord geweest zynde, begon, omtrent den jaare 1444, aan verscheiden' oorden in Holland, heviger dan te vooren, te ontbranden.

Hertog Filips, werks genoeg vindende aan het bestier zyner uitlandsche Mogendheden en aan het bevorderen zyner heerschzugtige oogmerken in Frankryk, hadt, gelyk wy, in het voorig gedeelte deezer Geschiedenisse, hebben konnen merken, het bewind over Holland en Zeeland aan eenen Stadhouder toevertrouwd, die, zyn Ampt eenige jaaren bekleed hebbende, van tyd tot tyd, door eenen anderen, werdt opgevolgd. Het geduurig afzyn des Graaven deedt het gezag des Stadhouders zeer toeneemen, en was oorzaak, dat de party, welke hy toegedaan was, alomme in 't bewind raakte, terwyl de andere party buiten de voornaamste bedieningen gehouden werdt. Filips hadt, tot hiertoe, zorg gedraagen, dat zyne Stadhouders, of inlanders van de Kabbeljaauwsche zyde geweest waren, of uitheemschen, die van zyne hand vloogen, en derhalve deeze zelfde zyde volgden, om dat hy 't goedvondt. Hugo van Lannoi, Heer van Santes, die, in 't jaar 1433, in de plaats van Frank van Borselen, Stadhouder geworden was, hadt volkomen voldaan aan de inzigten van Hertoge

FILIPS I. Filips, en de Hoekſchen zo ver buiten allen bewind weeten te houden, dat zy zig reppen noch roeren durfden. 't Land ſcheen dan inwendig in ruſt, tot dat Lannoi, in 't jaar 1440, opgevolgd werdt door *Willem van Lalaing*, Heere van Binguicourt. Deez' was ook wel der Kabbeljaauwſche zyde toegedaan; doch begon allengskens de Hoekſchen te begunſtigen. Het Huwelyk zyner Dogter, *Yolenda*, met *Reinoud*, *Heere van Brederode*, gaf hier toe aanleiding. Brederode was thans het hoofd der Hoekſchen, en wiſt, by zynen Schoonvader, te wege te brengen, dat dezelven, in de voornaamſte Steden, op 't kuſſen raakten (*a*). Doch deeze verandering bragt de gemoeden der Kabbeljaauwſchen aan 't giſten. De tweedragt, tuſſchen hen en de Hoekſchen, nam hand over hand toe, en borſt, in 't jaar 1444, tot daadelykheid uit.

Willem van Lalaing wordt Stadhouder.

Slegte tyd en drukkende laſten.

De Kabbeljaauwſchen bedienden zig van de omſtandigheden, in welken 't Land zig toen bevondt, om 't Gemeen, tegen de Hoekſchen, gaande te maaken. De ſtrenge Winter des jaars 1442 was gevolgd van eenen kouden
1443. Zomer, die den gewaſſen veel nadeels toegebragt, en groot gebrek hier te Lande veroorzaakt hadt. Hier kwamen zwaare belaſtingen by, die, om de buitengewoone tienjaarige Graaflyke Bede te voldoen, alomme op de Gemeente gelegd (*b*), en met veel weerzin gedraa-
1444. gen werden. In Bloeimaand des jaars 1444, werdt 'er, ter Vergadering van Holland, in den

(*a*) R. SNOI Rer. Batav. *Libr.* X. *p.* 149. JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode, *Cap.* XLIX. *bl.* 644.
(*b*) VELIUS Hoorn, *bl.* 62.

den Haage, van wege den Hertoge, eene nieuwe Leening van de Steden gevorderd. Doch de Gemagtigden van Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam en Rotterdam verklaarden, niet gelaſt te zyn, hierin te bewilligen. Ook hadden zy, naar 't ſchynt, reeds zo wel ondervonden, dat de Gemeente niet meer diende bezwaard te worden, dat zy geenen anderen raad wiſten, om den Hertoge te voldoen, dan hem, of den Stadhouder, aan te bieden, dat zy, *elc in hoir perſoon, mit hoeren vrienden, —— —— mynen genadigen Heere, wt hoeren boedel, leenen* wilden (*c*). De Gemeente, gedrukt door den duuren tyd en de zwaare belaſtingen, was ondertuſſchen bevreesd voor nieuwen. De Kabbeljaauwſche Vroedſchappen, in ſommige Steden, roeiden hieronder, en gaven den Hoekſchen alleen de ſchuld van alles, waarover de Gemeente morde. Filips I. 1444.

II. De Kabbeljaauwſchen uit Amſterdam verdreeven.

Te Amſterdam ſloeg het graauw allereerſt aan 't muiten. Deeze Stad hadt zig, door 't beſchadigen der Engelſchen en door 't weigeren van vergoedinge, reeds in 't jaar 1442, zo zeer tegen de Ridderſchap en de overige Steden van Holland vergreepen, dat alle onderhandeling met dezelve verbooden geweeſt was. Doch dit geſchil was bygelegd (*d*). Nu waren *Lodewyk van Montfoort* en *Gybrecht van Viane*, tegen 't einde van Louwmaand, derwaards afgezonden, om, uit 's Graaven naam, de

(*c*) X. Memoriaalb. Rose, *by* De Rienmer 's Graavenh. II. *Deel, bl.* 25, 26.

(*d*) VIII. Memoriaalb. Rose *gequot.* D. 2. *f.* 26 *verſ.* 49 *verſ.* 71 *verſ.* 73 *verſ.*

FILIPS I. 1444. de Wet te vernieuwen. De Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen zogten hier, ieder, eenigen uit hunnen aanhang ter Regeeringe in te dringen. Men hieldt afzonderlyke Vergaderinge. Men riep eenig volk, uit Haarlem en Monnikendam, in de Stad. Men hitſte, wederzyds, 't graauw en de burgery op tegen elkanderen. De klokken werden getrokken, de Schout geweldelyk aangevallen, en iemant, die ten beſte ſprak, in 't heetſt van den oploop, doodgeſlaagen. De Prieſter, met het Sakrament, op ſtraat gekomen, was naauwlyks magtig, om de woeſte menigte een weinig tot bedaaren te brengen. 's Graaven Gemagtigden troffen, eindelyk, op den eerſten van Sprokkelmaand, een Beſtand, welk, door tien uit ieder partye, getekend werdt (*e*). Van elders blykt, dat de Hoekſche Heeren hier de overhand behielden; verdryvende alle de Kabbeljaauwſchen, die de wyk naar Haarlem namen. Haaſt ſloeg de vlam der oproerigheid derwaards over. De Kabbeljaauwſchen, door 't kleppen van de klok by-een gebragt, plaatſten zig, gewapend, op de Markt. De Hoekſchen ſtonden tegen over hen. Nabeſtaanden en Buuren, elkanderen voor altoos *vaart wel* gezeid hebbende, hielden 't geweer geveld tegen elkanderen; terwyl elk, van zynen kant, voorgaf, voor de goede zaak te ſtryden. Twee dagen, hieldt men dus ſtal, zonder den zwaaren regen, die ondertuſſchen viel, eenigszins te ontzien: terwyl, ook hier, een Prieſter, met het Sakrament, tuſſchen beide

Oproer te Haarlem.

(*e*) VII. Memoriaalb. ROSE *sequut.* D. 1. *f.* 108.

beide gaande, partyen verhinderde, handgemeen te worden. De Hoekſchen, geleid door den Burgemeeſter *Klaas van Adrichem*, waren de eerſten, die aftrokken. De Burgemeeſter verſterkte zig in zyn Huis, welk, eerlang, door zynen eigen Broeder, *Simon van Adrichem*, die de Vleeſchhouwers tegen hem aanvoerde, hevig beſtormd werdt. Den anderen Hoekſchen Heeren, die zig, insgelyks, in hunne huizen verſterkt hadden, trof gelyk lot. Zy booden, van hunnen kant, alle mogelyke tegenweer, waardoor 'er dagelyks, ter wederzyde, verſcheiden' omkwamen (*f*). Filips I. 1444.

Filips, van deeze opſchuddingen kennis gekreegen hebbende, hadt zyne Gemaalin Izabelle, aan welke hy 't hoog bewind over Holland hadt opgedraagen (1), in alleryl, herwaards gezonden: en zy, in den Haage aangekomen, begaf zig, terſtond, op weg naar Haarlem. Zy was verzeld van den Stadhouder Lalaing, die de Hoekſchen begunſtigde, en van Frank van Borſelen, die 't met de Kabbeljaauwſchen hieldt, op dat zy ſchynen zou, beide den partyen genoegen te willen geeven. Doch Lalaing, te Hillegom gekomen, werdt gewaarſchuwd, De Hertogin van Bourgondie komt herwaards om den oproer te ſtillen.

(*f*) R. Snoi Rer. Batav. *Libr.* X. *p.* 149.

(1) Onder anderen, blykt dit, uit eenen Brief, door haar, op den zesden van Wintermaand deezes jaars, in den Haage, gegeven, beginnende, Isabel enz. *macht en 't Gouvernement hebbende* enz. Zie De Riemer *Beſchryv. van 's Gravenh.* I. Deel, V. Hoofdſt. bl. 232. Men beſpeurt het ook, uit de *Memoriaalboeken van den Hove van Holland.* Zie VII. *Memor.* Rose *gequoteerd D.* 1. f. 112, 112. *verſ.* 115. *verſ.* 119. VIII. *Memoriaalb.* Rose *gequoteerd D.* 2. f. 7.

FILIPS I. 1444. ſchuwd, dat de Haarlemmers hem de dood gedreigd hadden, zo hy in de Stad kwam: en deeze tyding trof hem zo diep, dat hy terſtond naar den Haage te rug keerde. Izabelle, die van Haarlem eerſt gedagvaard hebbende, om haar de Sleutels over te leveren, 't welk, naar 't ſchynt, verzuimd werdt; nam hieruit gelegenheid tot het verbieden van alle gemeenſchap met de Stad, en tot het aanſlaan van alle goederen en renten der Ingezetenen in 's Graaven eed, die, binnen vier dagen, de Stad niet ruimden (*g*). Sedert in de Stad gekomen, bewoog zy de Hoekſche Heeren, die nog in hunne Huizen bezet gehouden werden, om, voor zonnen ondergang, Haarlem te ruimen, onder heimelyke belofte, dat zy hen, binnen drie dagen, wederom zou doen inlaaten. De Hertogin verzelde hen vervolgens naar Amſterdam, alwaar zy, met open' armen, ontvangen werden. Ook moeſten zy zig hier blyven ophouden; alzo de Hertogin zig niet in ſtaat vondt, om haare belofte naar te komen. Te Amſterdam, alwaar de Hoekſchen volkomen meeſter waren, ontving men, kort hier na, Reinoud van Brederode, met veele andere Edelen en Knegten, tot beſcherming der Stede. De Hertogin was, midlerwyl, naar Bruſſel te rug gekeerd (*h*).

Onluſt met Dordrecht.

Die van Dordrecht lagen, ten deezen tyde, ook overhoop met eenige Zuidhollandſche Edelen en met verſcheiden' Steden, ter oorzaake

(*g*) VIII. Memoriaalb. ROSE *gequot.* D. 2. *f.* 90 *verſ.* 97 *verſ.* 99 *verſ.* 100, 105.

(*h*) Goudſch Chron. *bl.* 111. SNOI *Libr.* X. *p.* 149. HERMSKERK Batav. Arcad. *bl.* 220, 221.

zaake van het Stapelregt. De Hertogin hadt de Stad, tot driemaal toe, door eenen Bode, in den Haage doen dagvaarden: doch men hadt geweigerd, Gemagtigden, derwaards, te zenden. Zelfs hadt de Regeering den laatsten daagbrief niet willen ontvangen, en den Bode zo bejegend, dat niemant onderneemen durfde, haar op nieuws te dagvaarden (*i*). Hoe deeze twist, ten deezen tyde, afliep, is my niet klaar genoeg gebleeken. Alleenlyk meen ik, dat 'er, in 't jaar 1445, eene verandering der Regeeringe uit ontstaan is (*k*). Filips 1. 1444.

Filips toonde zig vergenoegd over de verrigtingen zyner Gemaalinne te Haarlem; alwaar nu de twee partyen bevredigd waren (*l*); doch hy was te onvrede, dat zy Amsterdam, in de handen der Hoekschen, hadt moeten laaten. De Gemagtigden uit deeze Stad, en die van den Kabbeljaauwschen aanhang uit Haarlem trokken, eenigen tyd hierna, naar Brussel, om hun gedrag, voor den Hertoge, die hen ontbooden hadt, te verdedigen. 't Gevolg van deeze handeling was het afzetten des Stadhouders Lalaing (*m*), wien Filips de schuld gaf van alle de opschuddingen, in Holland voorgevallen. *Gozewyn de Wilde*, een Vlaaming, werdt, onder den naam van *Presidents*, in zyne plaats, aangesteld. Hy kwam, in de Lente des jaars 1445, herwaards over. Lalaing wordt afgezet. Gozewyn de Wilde wordt President. 1445.

Niet lang na zyne aankomst, kreeg hy de han- III. Opschud-

(*i*) VIII. Memoriaalb. Rose *sequot.* D. 2. *fol.* 87, 88 *vers.* 89 *vers.* 90 *vers.* 91, 94 *vers.* 95.
(*k*) Regeer Lyst, *by* Balen *bl.* 290.
(*l*) X. Memoriaalb. Rose *sequot.* E. 2. *f.* 14 *vers.*
(*m*) Goudsche Chron. *bl.* 131.

Filips I. 1445. ding te Leiden.

handen vol werks, aan het ſtillen van eenen oproer, te Leiden. *Floris van Boshuizen*, Schout der Stad, was den Hoekſchen toegedaan, en waarſchynlyk hierom, hoewel ook om het openen van zekere Koffer, die, door den Rentmeeſter van Noordholland, verzegeld was (*n*), in den haat geraakt van Hertoge Filips, die het Schoutampt, onlangs, aan *Simon Fredrikszoon* hadt opgedraagen. Deez' hadt zynen Laſtbrief te Leiden doen afkondigen; doch Boshuizen hadt de wettigheid van denzelven in twyfel getrokken, en was ten Hove gereiſt, om 'er Vertoogen tegen te doen, na dat hy een' Onderſchout, in zyne ſtede, aangeſteld hadt. Simon Fredrikszoon liet zig, in zyn afzyn, door den Preſident de Wilde, in zyn Ampt, beveſtigen, en ſtelde insgelyks eenen Onderſchout aan. Dus hadt men twee Schouten en twee Onderſchouten, op éénen tyd, te Leiden, die elk hunnen aanhang hadden. De Hoekſchen hielden Boshuizen, de Kabbeljaauwſchen Simon Fredrikszoon voor wettigen Schout. De andere Regenten der Stad waren ook verdeeld: en uit hoofde der gemeene partyſchap, en ter oorzaake van eenige byzondere geſchillen, zeer tegen elkanderen verbitterd. De eene en de andere party bragt, eindelyk, zynen aanhang uit de Burgery in de wapenen, en op den eerſten van Hooimaand, trok men op tegen elkanderen. De Kabbeljaauwſchen, die verre te kort geſchooten zouden zyn, waren verſterkt geworden, door eenige manſchap uit Delft

(*n*) XI. Memoriaalb. Rosx *sequet.* F. 1. *f.* 21.

Delft en uit den Haage, hun door den Presi- Filips I.
den de Wilde toegeschikt, en hadden zig, 1445.
met *Jan van Wassenaar*, Heere van Voorburg, aan 't hoofd, op de Breêstraat, by 't Stadhuis, geplaatst. De Hoekschen, die op de nieuwe Straat by de Hooglandsche Kerk samen getrokken waren, begaven zig, van daar, naar de Breêstraat, om de Kabbeljaauwschen aan te tasten. Op de Koorenbrugge gekomen, hieldt *Gerrit Potter* hen staande, voorgeevende gelast te zyn, om met hen van vrede te spreeken. De Hoekschen toonden zig gereed hier toe. Doch terwyl hy over en weder ging, werden zy, onvoorziens, overvallen van de gantsche magt der Kabbeljaauwschen, die zo sterk op hen indrongen, dat zy tot aan en op S. Pankras Kerkhof wyken moesten, alwaar men hen, naar 't schynt, uit ontzag voor de heiligheid der plaatse, niet beledigen durfde. Een Priester vertoonde zig in 't harnas onder de Hoekschen, roepende en tierende geweldiglyk tegen den President en Raaden van Holland (*o*). Eenige Hoekschen waren gesneuveld, in deeze gelegenheid. Meer waren 'er gewond, en wel honderdentwintig gevangen genomen. *Jan Danielszoon*, een deezer gevangenen, en Zwager van den Schout Boshuizen, werdt, met nog twee, sedert, in den Haage onthalsd. Met eenige anderen, zou men den zelfden gang gegaan hebben; doch Frank van Borselen verwierf hun 't leeven. Zy werden dan, eenigen tyd, in ruimer of enger

(*o*) XL. Memoriaalb. Rose *sequet.* F. 1. *f.* 49.

Filips I. 1445.

enger hegtenis gezeten hebbende, ontſlaagen (p). Egter kwam niemant, zonder 't betaalen van Losgeld, vry. Deeze ſtrengheid was oorzaak, dat de Hoekſchen in Leiden zig, eenen tyd lang, ſtil hielden.

Filips komt zelf herwaards.

De gemoeden waren nogtans, hier en in andere Steden, op verre na, niet in ruſt gebragt: des Filips reden vondt, om in perſoon naar Holland te komen. Hy was van *Jan van Naſſau, Heere van Breda*, en van *Jan van Hensberg, Biſſchop van Luik*, verzeld. De Biſchop was een Neef van *Gysbrecht van Brederode*, Broeder van Reinoud, en Domprooſt te Utrecht, die hem verzogt hadt, de zaak der Hoekſchen den Hertoge ten gunſtigſten te willen voordraagen. Ook werdt, door zyne en Naſſaus tuſſchenſpraak, te wege gebragt, dat de Regeering der Steden, aan een gelyk getal van beide de partyen, werdt toevertrouwd, waar door de zaaken, voor dien tyd, op eenen goeden voet gebragt werden. Filips trok, van Stad tot Stad, alomme de Regeering veranderende. In Slagtmaand, kwam hy, met de verdreeven' Kabbeljaauwſchen, van Haarlem te Amſterdam, alwaar hy Schout, Burgemeeſters en Schepens allen uit hunne ampten, en anderen, van de Hoekſche en Kabbeljaauwſche zyde, in derzelver plaatſen ſtelde (q), die, alleenlyk van den negentienden der gemelde tot den tweeden van Sprokkelmaand den volgenden jaars,

Hy verandert de Regeering te Amſterdam en elders.

(p) XI. Memoriaalb. Rose *gegoet.* F. 1. *f.* 22, 37 *verſ.* 33, 134.

(q) Regeer. Lyſt, *op 't jaar* 1445.

jaars, den gewoonlyken tyd der verandering van de Regeeringe, dienen zouden (r). 't Schynt dat Brederode en de Knegten, voorheen tot beſcherming der Stad ingenomen, reeds voor 's Hertogen aankomſt, wederom geweeken waren. Of miſſchien hebben zy zig thans ook met hem verdraagen. Filips I. 1445.

IV. Plakaaten tegen de Hoekſche en Kabbeljaauwſche heviglheden.

Eenige maanden vroeger (2), was, hier te Lande, op 's Hertogen naam, een Plakaat afgekondigd: waarin het Verbod, by den Zoen met Vrouwe Jakoba, gedaan, van elkanderen *Hoekſch* of *Kabbeljaauwſch* te noemen, op 't ernſtigſt, vernieuwd werdt. Ook werdt het *ſpreeken of zingen van partydige Gedigten* tegen elkanderen veroordeeld. De *Rederykers*, eene ſoort van Digters en Tooneelſpelers te gelyk, ſchynen, onder 't blaaken der Hoekſche en Kabbeljaauwſche oneenigheden, hier allereerſt opgekomen, en de bytende Digt- en Tooneelſtukken, die zy zongen of uitſpraken, door Hertoge Filips, thans verbooden te zyn. Vermoedelyk hebben de voornaamſten van beide de partyen zig van deeze Luiden bediend, om elkanders Perſoonen en bedryf haatelyk af te ſchilderen voor 't volk: gelyk men zig, eene eeuw laater, ook van hun bediende, om de Geloofs- en Zedenbetering, welke men hier wilde invoeren, den volke ſmaakelyk te maaken. Het Plakaat, van welk wy ſpreeken, verbiedt wyders „ het geeven van Livrei, „ buiten zyn eigen Huisgezin en Dienaars; „ het draagen van Kapproenen en *Paluuren* „ [of

Opkomſt der Rederykers.

(r) Groote Chron. *Diviſ.* XXIX. *Cap.* 21.

(2) Op den agtentwintigſten van Grasmaand.

FILIPS I. 1445. „ [of Livreyen] tot tekens van onderſcheid, „ het maaken van nieuwe Schutteryen, het „ draagen van *Panſieren* [of harnaſſen], zwaar- „ den, lange meſſen, en eenige diergelyke din- „ gen (*s*)." Men ziet hier uit, aan welke blyken, de hevigheid der tyden zig thans deedt kennen. Een ander Plakaat, alomme, in 't volgende jaar (3), afgekondigd, geeft ook getuigenis van de onderlinge bitterheid der twiſtende Landzaaten. Men was, tot hier toe, gewoon geweeſt, de Doodſlagen, die, in de veelvoudige Burgergevegten, van tyd tot tyd, voorvielen, niet ſlegts op den Doodſlager, maar ook op zyne Maagen, en zelfs op zulken, die 't Gevegt niet bygewoond hadden, te wreeken. Het Hof, hier tegen willende voorzien, beval „ dat zulke Maagen „ van beide de partyen, die *niet mede in vaer- „ de noch in velde* waren geweeſt, als het Ge- „ vegt geſchiedde, zes weeken lang, *eene goe- „ de en vaſte Vrede* zouden hebben; op dat „ men, van wederzyde, genoegzaame gele- „ genheid hebben mogt, om zig met elkande- „ ren te verzoenen (*t*)."

Filips verklaart, welke Heerlykheden vry zyn van Beden.

Terwyl Filips, ten deezen tyde, in Holland was, hadt hy een oud geſchil beſliſt, het Regt eeniger Edelen, die voorgaven vry te zyn van de Graaflyke Beden, betreffende. Zyne uitſpraak, die nog nimmer gedrukt is, en veel opheldering geeft aan den toeſtand der Hol-

(*s*) *Zie dit* Plakaat *by* SCRIVERIUS Toeſt. *op het* Goudſche Chron. *bl.* 271.

(*t*) Handv. van Amſterd. *bl.* 23. *Zie het ook by* SCRIVER. Haarl. *bl* 260. Handv van Alkm. *bl.* 23. Van Drechterl. *bl.* 61.

(3) Den negenden van Oogſtmaand.

Hollandſche Edelen van deezen tyd, en aan de voorregten van derzelver byzondere Heerlykheden, is gewigtig genoeg, om hier (v) te worden ingevoegd: FILIPS I. 1445.

Uitſprake, welke Heerlykheden vry zyn van Beden, welke daerentegen de Bede ſubject.

Omtrent een jair geleden, als myn genad. Vrouwe van Bourg^n. in den Hage was, ende aldair by hair vergadert waren tot eenre dachvaert die gemeen Baenridzen, Ridderen en Knapen van Hollant en van Vrieslant, ſoe dede myn gen. Vrouwe openen en ſeggen voir hem, op dat yemant van hunluyden meynden en houden wouden dat die luyden en Onderſaten, geſeten in hoeren Heerlicheden gelegen in Holl. en Vriesl. ende die ſy van mynen gen. Heere als graue van Holl. te leen houden, ſchuldich ſyn vry te weſen van te gelden en te contribueren in den beden die mynen gen. Heere van Bourg^n. in ſynen landen van Holl. en van Vriesl. voir die tyt gegeven waren, ende noch gegeven ſouden worden, dat een yegelic, hem dies vermetende, overbrengen ſouden in den handen van myns genadichs Heere Rade hair privilegien, brieven en bethonen, dair mede ſy hem dair in behelpen ſouden willen, ende myn genad. Heere op deſe tyt in den Hage tegenwoirdich weſende heeft denſelven ſynen Baenridzen, Ridderen en Knapen desgelycx doen openen en ſeggen; Wair op myn genad. Heere heeft doen overſien alle die brieven, privilegien, ſcriften en bethonen, die yemand van de voirſz. Baenridzen, Ridderen en Knapen overgebracht en de gethoont

(v) Uit het XI. Memorialb. Rosx *gequot.* F. 1. *f.* 58. *verſ.*

Filips I. 1445. *thoent hebben, ende meerre ſekerheyt, ſoe heeft by dairenboven doen overſien en viſiteeren ſyne regiſteren en rekeningen van over lange jairen 't welke al in 't lang wail duerſien weſende mit goeder deliberacie, ende nà advys ende rypen raat dairop gehadt by myns genadichs Heeren rypen Rade; ſoe is dairop wtgeſproken, geordineert en gedeclareert 't geent dat hierna volcht.*

Eerſt die Abdiſſe van Reynsburch als van hoire Heerlicheit en Onderſaten van Reynsburch.

Die Grave van Oiſtervant, als van der Heerlicheit en Onderſaten des lants van Voirne, hem verleent by mynen genadigen Heere ſyn leven lang.

Die Heer van Egmonde, alſoe verre als 't ancleeft der Parochie van Egmonde, en ſyne Onderſaten dair in geſeten.

Die Jonckr. van Gaesbeke, als van ſynen Heerlicheden en Onderſaten van Putte en Stryen.

Die Heer van Brederode als van ſynre Heerlicheyt van Vyanen.

Die Heer van Yſelſteyn als van der Heerlicheyt van Yſelſteyn.

Die Heer van Cruningen, als van der Heerlicheyt van Heenvliet als een lit 's lants van Voirne.

Heer Geryt van Poelgeeſt, als van der Heerlycheit van Hoichtmade.

Heer Arendt van Gendt, Florys van Kyfhoeck, en Goidſcalc Oom, van de Heerlicheden in eenen privilegie begrepen alſe Papendrecht, Mathena, Wyngarden, Wervelcamp, Cortengne, Slingelant, Goudryaen, Heerdincvelt, ende Gieſenmonde.

Als van de Heeren en Vrouwen voirn. ende van hoe

hoeren Onderſaten geſeten in der Heerlicheden voirſz. ſoe is wtgeſproken, dat myn gen. Heere die reſerveert en hout in ſtate in ſulker vormen, dat hair Onderſaten van den beden die mynen gen. Heere voir deſe tyt in ſynen Landen van Holl. en van Vriesl. gegeven hebben geweeſt, die tegenwoirdelic loop hebben ende die nog hierna hem gegeven zullen worden, onbelaſt weſen ſullen, ſoe lange en tot der tyt toe dat by mynen gen. Heere anders dairop geordineert, en gedeclareert ſal weſen: Mar dat alle die ander luyden en Onderſaten geſeten in enigen anderen Heerlicheden gelegen in Hollant en in Vrieslant ende die men van der Graeffcip van Hollant of Heerlicheit van Vrieslant te leen hout, oick wien die toebehoiren, ſullen mede gelden en contribueren den beden die mynen gen. Heere voir deſe tyt gegeven hebben geweeſt, die men nu geeft en loop heeft, ende die men in toecomende tyden geven ſal, gelyc eenige ander Onderſaten myns gen. Heeren, ende ymmer der Heeren luyden en Onderſaten hier na genoemt en verclairt. Filips I. 1445.

Die Heer van Brederode, alſe van ſynen Onderſaten van der Oge ende van Tempel.

Die Heer van Egmonde, alſe van ſynen Onderſaten van Wermenhuiſen, van Haringkerſpel, van Petten, van Outkerſpel, van Backom ende van Huisduinen.

Die Heer van Waſſenair, alſe van ſynen Onderſaten van Waſſenair, ende in Oeſtgeeſt.

Die Heer van Montfoirde, als van ſynen Onderſaten van Purmerende, van Necke, van Linſchoten, van Hekendorp en dat dair an cleeft.

Heer Lodewyc van Montfoirde van der Heerlicheyt van Haſertswoude.

FILIPS I. 1447.

In 't jaar 1447, deedt Hertog Filips wederom eene tienjaarige Bede aan Holland. De Staaten bewilligden 'er ſchoorvoetende in. De Hertog ſtelde, ſedert, Gemagtigden aan, om de byzondere Steden en Plaatſen, op een aandeel in deeze Bede, te ſtellen; en werden, in 't volgende jaar, de oudſte *Quohieren* der Verpondinge voltooid, welken men, omtrent eene eeuw laater, in de Regiſters van den Hove vinden kon (*v*). Thans klaagden veele Ingezetenen, met naame die van Weſtfriesland en Waterland, dat zy te hoog geſchat werden. Te Hoorn, ontſtonden verſcheiden' opſchuddingen, die niet dan met moeite werden geſtild (*w*). In Waterland, liep het hooger. Men weigerde hier, rondelyk, meer te geeven dan men gewoon was. De Stadhouder, Jan van Lannoi, die de Wilde, in 't jaar 1448, opvolgde, gelyk wy terſtond zien zullen, deedt, niet lang na 't aanvaarden van zyn Ampt, Heirvaart beſchryven; rukte in Waterland, en nam eenigen der rykſten gevangen: die zo lang op de Voorpoorte in den Haage zaten, tot de Waterlanders hun aandeel in de Bede betaald hadden (*x*).

Tienjaarige Bede.

Opſtand in 't Noorderkwartier.

Filips hadt, omtrent het einde des jaars 1446, een voorbeeld van ſtrengheid in de Regtsoefening gegeven, welk hier te minder voorby gegaan dient te worden, om dat my niet voorſtaat, het by iemant onzer Schryveren gelezen te hebben. Wy deelen 't mede, uit

(*v*) *Zie* ADR. VAN DER GOES Regiſt. *op 't jaar 1550. bl. 26.*
(*w*) VELIUS Hoorn, *bl. 64.*
(*x*) Groote Chron. *Diviſ. XXIX. Cap. 15.*

uit het verhaal van eenen ooggetuigen (y), die 't Hof des Hertogs, ten deezen tyde, volgde. FILIPS I. 1447.

Filips, zig naar Zeeland begeven hebbende, om, van Stad tot Stad, de Graaflyke Vierſchaar te ſpannen, hoorde, te Middelburg gekomen, zwaare klagten over Heere *Jan van Domburg*, die van veelerlei geweldenaaryen, en zelfs van moord en doodſlag, beſchuldigd werdt. De Hertog beval hem te vatten; doch hy, gewaarſchuwd, vloodt, met vyf of zes van de zynen, in de Kerk der Minderbroederen; verſterkte zig op den Tooren, en voorzag zig van voorraad, als wilde hy hier eene belegering afwagten. Ook liet Filips den Tooren omſingelen; doch niet beſchieten, uit ontzag voor de heiligheid der plaatſe. Drie dagen duurde dit beleg; en Domburg ſtondt een en andermaal op 't punt, om zig over te geeven; doch werdt geduuriglyk wederhouden, door zyne Zuſter, eene Non, die hem, ten aanhooren van den Schryver, uit wien wy dit verhaal ontleenen, meermaalen toeriep „ dat hy zig liever vegtender „ hand behoorde te laaten dooden, dan zy„ nen Huize de ſchande aan te doen, van zig, „ door beuls handen, van 't leeven te laaten „ berooven." Egter gaf Heer Jan zig eindelyk op, in 's Hertogs genade, die zyn geding opmaakte, en hem, daar na, openlyk op de markt, onthalzen deedt. Zyne Zuſter verwierf, met ſmeeken, het doode lyk nog, welk in gewyde aarde begraaven werdt. Jan van Domburg wordt onthalsd.

Wat

(y) OLIVIER DE LA MARCHE Memoir. *Livr.* I. *p.* 253.

FILIPS I. 1447. V.

Wat laater, toonde Filips, ook in Holland, dat hy regt doen wilde, zonder iemant te ontzien. Den Preſident, Gozewyn de Wilde, die zekerlyk veel aan den Hertoge verdiend hadt, trof het zelfde lot, welk den Heere van Domburg hadt getroffen, om dat men hem ſchuldig hieldt aan een misdryf, welk Filips de ſtrengſte ſtraf waardig keurde. 't Geval wordt, kort en bewimpeld, by onze Schryvers, te boek geſteld (z). En ſommigen hebben, naderhand, geoordeeld, dat de Preſident onſchuldig is omgebragt. Wy zullen 'er alleenlyk van melden, 't gene ons met genoegzaame klaarheid gebleeken is.

De Preſident, Gozewyn de Wilde, van *Sodomie* beſchuldigd, wordt afgezet, en ter dood gebragt.

Tuſſchen den Preſident en *Banjaart Scei*, Slotvoogd te Medenblik, was, ſedert eenigen tyd, een onverzoenlyke haat ontſtaan: veelligt alleen ter oorzaake van de oude partyſchap hier te Lande; alzo de Preſident der Kabbeljaauwſche, Banjaart der Hoekſche zyde toegedaan was. Zo ver ging de wrok, dat de Preſident Banjaart openlyk van manſlag of moord beſchuldigde: waar tegen Banjaart den Preſident de onnatuurlyke zonde van *Sodomie* te laſt lei. Veel gerugts maakten deeze verwytingen, door gantſch Holland. Filips kreeg 'er haaſt kennis van, en 't is te vermoeden, dat hy den Preſident ſchuldig hieldt. Immers, hy beſloot hem van zyn Preſidents-Ampt af te zetten.

Jan van Lannoi wordt Stadhouder.

Jan van Lannoi kwam, in Zomermaand des jaars 1448, bekleed met de waardigheid van *Lieu-*

1448.

(z) Goudſche Chron. bl. 132. METERUS ad annum 1445 f. 300 verſ.

Lieutenant of *Stedehouder* des Hertogs, herwaards (4). Op den twintigſten, deedt hy den afgezetten Preſident, en deszelfs beſchuldiger, den Slotvoogd van Medenblik, vatten, en in den Haage op 't Hof eenigen tyd bewaaren. 't Schynt egter, dat men, ſedert, goedvondt, de Regtspleeging over den Preſident niet in den Haage te houden, om van de misdaad, die hem te laſt gelegd werdt, zo weinig gerugts te maaken, als mogelyk ware. De gevangenen werden beide naar Heusden gebragt, alwaar zy wel anderhalf jaar zaten. Eindelyk voerde men den Preſident naar 't Slot te Loeveſtein. Hier werdt hy, zonder nog ſchuld bekend te hebben, ter dood veroordeeld. Om den elendigen Heere egter tot bekentenis te brengen, werdt 'er een vuur ontſteken, in het Voorhof van 't Slot, en een rood kleed, daar nevens, op de aarde geſpreid. Men beloofde hem 't zwaard, zo hy belydenis wilde doen; doch dreigde hem te verbranden, indien hy by de ontkenning volharden bleef: waar op hy, uit overtuiging van ſchuld, of uit vrees voor zwaarer ſtraf, de misdaad beleedt, met welke men hem betigt hadt, en op ſtaande voet onthalsd werdt. De Slotvoogd, die geoordeeld werdt ſlegts een' manſlag te hebben begaan, werdt eerſt op vrye voeten geſteld; Filips I. 1448.

(4) Hy werdt aangeſteld, op dezelfde voorwaarden, als de Heer van Santes, Hugo van Lannoi, voorheen aangeſteld geweeſt was. Zyn Laſtbrief was, den tweeentwintigſten van Bloeimaand 1448, getekend, en hy werdt, op den zeventienden van Zomermaand, ten Hove ingeleid. I. *Memoriaalb.* Bossaert, *gequoteerd* G. 1. f. 89, 90.

Filips I. 1449. gezet op de uitbreiding en beveſtiging van hun weereldlyk gebied (*e*). Wy hebben gezien (*f*), dat de Biſſchoppen van Utrecht, Rudolf en Zweder, geene geweldenaaryen te ſchandelyk rekenden, om zig van 't bewind hun opgedraagen te verzekeren. De Prooſten, de Dekens en allen, die eenig Geeſtelyk Regtsgebied onder de Biſſchoppen oefenden, volgden derzelver voorbeeld, poogende hun gezag, ten nadeele der weereldlyken, langs hoe meer, uit te breiden. De Klooſterlingen, die voorgaven der weereld afgeſtorven te zyn, ſtapelden ſchatten op ſchatten, en verliepen zig, door weelde dartel geworden, in veelerlei ongebondenheid (*g*). Hier te Lande, waren zy bezitters van de meeſte Landeryen, en dreeven allerlei neering en Koophandel (*h*), tot groot nadeel der andere Ingezetenen, die, zwaarer laſten te draagen hebbende, nimmer tegen de Monniken markten konden. 't Gemeen, zo kwaad een voorbeeld hebbende aan zyne Voorgangers, bekreunde zig even luttel met het beſchaaven en verbeteren zyner bedorven' zeden. De Godsdienſt der meeſten, die den naam nog droegen van vroom, beſtondt in 't eeren van de Beelden en Overblyfſels der Heiligen, en in het bezoeken van Kerken en andere Godsdienſtige Geſtigten. Het opregten en begiftigen van Kerken en Klooſteren, de Godsdienſtigheid der voorgaande eeuwen, begon, meer en meer, buiten gebruik

(*e*) Boxhorn Nederl. Hiſt. *bl.* 217.
(*f*) III. *Deel*, *bl.* 493 *enz.*
(*g*) Verſch. oude Brieven en and. Schriften *by* Boxhorn Nederl. Hiſt *bl.* 195, 218-221, 223, 231, 236, 283 *enz.*
(*h*) Boxhorn Nederl. Hiſt. *bl.* 272, 280.

bruik te raaken. Men zag, eindelyk, laat genoeg, dat men de Geeſtelykheid reeds te ryk gemaakt hadt. Het gezag der Kerke in Geloofszaaken was thans de Hoofdleer van den Godsdienſt: en men hadt zelfs middel gevonden, om byna alles wat men wilde tot het Geloof te betrekken. Filips I. 1449.

Zodanig was de ſtaat der Kerke in 't algemeen, en ook hier te Lande. Geen wonder, dat men zo lang geroepen hadt, om eene *Hervorming in 't Hoofd en in de Leden.* De Kerkvergadering van Conſtans was reeds, ten deezen einde, in 't jaar 1414 gehouden. Doch regtte anders niet uit dan „ dat zy, 't gezag eener Kerk„ vergadering boven het Pauſelyk ſtellende, éé„ nen Paus koos, in de plaats van drie anderen, „ die elkanderen den myter betwiſteden; dat „ zy den Kerkelyken ban uitſprak, tegen zul„ ken, die beweeren durfden, dat de Kerk de „ magt niet hadt, om het Avondmaal onder „ ééne gedaante te doen houden; en dat zy *Jan „ Hus* en *Hieronimus van Praag* ten vuure „ doemde, voornaamlyk, naar 't ſchynt, om dat „ deezen de Kerkelyke heerſchzugt, grootheid „ en weelde ernſtig veroordeeld hadden." Want het blykt niet, dat Hus, ten minſten, eenig vaſtgeſteld Leerſtuk der RoomſcheKerke hebbe tegengeſproken.

Veel ingang vondt ondertuſſchen de Leer deezer mannen in Bohemen: alwaar men, ſedert, het Avondmaal onder twee gedaanten hieldt, en het gezag der Kerkvergadering van Conſtans niet erkende. De Husſiten waren zo ingenomen met dit Leerſtuk, dat zy, na 't afſterven van hunnen Koning Wenzelaus, Keizer Sigismund, zynen Broeder, tot zynen Opvol- De Hollanders woonen den togt tegen de Huſſiten by.

FILIPS I. 1449. volger weigerden aan te neemen, om dat hy hun het houden van het Avondmaal, op hunne wyze, niet veroorlooven wilde. Martyn de V, die den Keizer met geweld op den Troon van Bohemen wilde zetten, deedt alomme, en ook hier te Lande, in 't jaar 1420, eene Kruisvaart tegen de Huſſiten prediken. Jan van Beijeren, die aan den Paus en aan den Keizer beide verpligt was, en toen een groot gedeelte van Holland in zyne magt hadt, bewoog, waarſchynlyk, verſcheiden' Edelen en Poorters tot den togt naar Bohemen (*i*). Men weet, ten minſten, dat dezelven, door zesenvyftig Dordrechtſche Burgers, is bygewoond (*k*). Doch ſommigen hebben aangemerkt, dat onze Landsluiden, van deezen togt te rug keerende, de gevoelens der Huſſiten herwaards hebben overgebragt (*l*).

De handelingen der Bazelſche Kerkvergadering, in 't jaar 1431, aangelegd, om den Keizer met de Husſiten te bevredigen, leeren ons, welken deeze gevoelens waren. De Husſiten vorderden daar, als zo veele Voorwaarden, op welken zy zig met de Kerke vereenigen, en den Keizer hulde doen wilden: „ 1. „ dat den Leeken, in Bohemen, toegelaaten „ werdt, het Avondmaal onder de beide ge„ daanten te houden: 2. dat de zondaars, vol„ gens Gods wet, door zulken, aan wien het „ ſtondt, werden geſtraft: 3. dat Gods Woord, „ door bekwaame Prieſters, gepredikt werdt, „ en 4. dat den Geeſtelyken geen Regtsgebied „ over

(*i*) *Zie* REIGERSBERGEN Chron. II. *Deel*, *bl.* 206.
(*k*) BALEN, *bl.* 762.
(*l*) BOXHORN Nederl. Hiſt. *bl.* 230.

„ over het tydelyke werdt toegelaaten." Van deeze ſtellingen, vonden de drie laatſten thans hier te Lande veel ingang, 't zy dat onze Landsluiden dezelven uit Bohemen gebragt; 't zy dat zy derzelver gegrondheid, uit eigene opmerking van 't gene onder hen voorviel, geleerd hadden. Filips zelf was 'er van overtuigd. Het gedrag, welk hy, ſedert, omtrent de Geeſtelykheid, hieldt, levert 'er onbetwiſtbaare blyken van uit. Filips I. 1449.

Holland en Zeeland waren van ouds in 't Geeſtelyke in verſcheiden' Prooſtdyen of Dekenſchappen verdeeld: in ieder van welken, een Prooſt, *Proviſoir* of Deken, van wege den Biſſchop van Utrecht, de tienden, de boeten en verdere Biſſchoplyke inkomſten invorderde, en ander Geeſtelyk Regtsgebied oefende. Zo leeſt men, in oude ſchriften, van den *Proviſoir van Delfland* (*m*) en van *Dekens van Rynlant*, *van Kennemere*, of Kennemerland, *van Hollant*, dat is, Zuid-Holland, *van Weſtelinglant* of Weſtfriesland, *van Aemſtelle* of Amſtelland, *Waterland*, en *Zeevang* (*n*), *van Goye* of Gooiland, *van Scholden* of *Schouwen*, *van Walcheren*, en *van Zuid beveland* (*o*). Veel overlaſt leeden de goede Ingezetenen, ten deezen tyde, van deeze Dekens, die veelerlei Regtzaaken, om dat 'er Kerkelyken in gemengd waren, of om andere redenen, den weereldlyken Regtbanken onttrokken, en voor hunne eigene Regtbank, of te Utrecht, deeden Filips beteugelt de heerſch- en geldzugt der Geeſtelyken.

(*m*) Brief van Ao. 1398 *by* Boxh. Nederl. Hiſt *bl.* 195.
(*n*) *Zie een* Brief van 't jaar 1402, *by* Brandt Hiſtor. der Reform. I. *Deel*, *bl.* 46.
(*o*) *Apud* Matthæum de Nobilitate *Libr.* II. 392.

FILIPS I. 1449. den afdoen. Groote voorſtanders betoonden zy zig ook van het gewaand Voorregt der Kerken en Kerkhoven, om eene ſchuilplaats te zyn, voor misdaadigen: waar door veele ſchuldigen ongeſtraft bleeven, en de weereldlyke Vierſchaar in kleinagting kwam (*p*). By verſcheiden' gelegenheden, vorderden zy den luiden ook zwaare geldboeten af, als, om heimelyke Egt, wegens Overſpel, en over 't werken op heilige dagen: ook als 'er een kind, by ongeluk, verdronk of verbrandde, en in veele andere gevallen. In Weſtfriesland, werden de Ingezetenen, onder anderen, *onredelyk gemoeit ende geſchat* van den Deken dier Landſtreeke: waar tegen Filips, in 't jaar 1433, op verſcheiden' plaatſen, orde ſtelde (*q*). Doch in 't volgend jaar, bragt hy te wege, dat Biſſchop Rudolf van Diephout, die den Hertog thans zeer naar de oogen zien moeſt, als zyne zyde, tegen Zweder van Kuilenburg en Walraven van Meurs, gekooren hebbende; een algemeen bevel liet afkondigen, waar by het Regtsgebied der *Proviſoiren* en Dekens, en ook het Regt der Kerken en Kerkhoven bepaald werdt. Misdaadigen, die derwaards de vlugt genomen hadden, en, naar beſchreeven' Regten, niet beſchermd mogten worden, moeſten terſtond den weereldlyken Regter worden overgeleverd. Voorbedagte Doodſlagers, en zulken, die de misdaad van gekwetſte Hoogheid begaan hadden, werden verſteken verklaard van

(*p*) Zie VELIUS Hoorn, *bl.* 53.
(*q*) Handv. van Enkh. *bl.* 24. van Grootebr. *bl.* 20. van Weſtwoude *bl.* 37.

van dit Kerkelyk Voorregt. Het bevel vervatte nog andere punten, die wy, kortheidshalve, voorby gaan (r). Filips I. 1449.

Eenige jaaren laater (5), poogde Filips den Koophandel der Kloosterlingen en het aanwinnen van Landeryen, ten behoeve der Bedel-Ordens, door een ernstig Plakaat, te stuiten (s). Doch, uit vreeze, zo 't schynt, dat dee ze beteugeling van het vermogen en gezag der Geestelykheid hem, by den Paus, in den haat mogt brengen, schreef hy, in 't jaar 1447, eenen uitvoerigen en beleefden Brief aan *Nikolaas den V*, die, kort te vooren, in de plaats van Eugeen den IV, tot de Pausselyke waardigheid verheeven was. De brief, een staaltje van laffe vleizugt, en van de zwetsende geleerdheid deezer tyden, was, door *Joannes Godefridi*, Bisschop van Atrecht, opgesteld. Filips werdt 'er in vertoond, als een der magtigste Christen-Vorsten; doch die alle zyne heerlykheid en magt, ten dienste van Christus Stedehouder, gereed hieldt; en zyne Landen der geestelyke hoede en tugt van zyne Heiligheid aanbeval. Van ons Vaderland spreekende, gebruikte de Bisschop deeze uitdrukkingen: „ Holland en Zeeland, ryke Ei-„ landen, bewoond van dappere en oorlogs-„ zugtige Volkeren, die nimmer, door hun-„ ne ongetemde nabuuren, hebben konnen „ overwonnen worden, en thans op alle Zeeën „ handel

Filips draagt de zorg voor de Nederlanden, in 't Geestelyke, Paus Nikolaas den V. op.

(r) *Zie* Handv. van Kennemerl. *bl.* 66. Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 391. *Verg.* Handv. van Hoorn, *bl.* 93.

(s) *Zie* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 215. Nederl. Hist. *bl.* 281, 282.

(5) In 't jaar 1445.

Filips I. 1449. „ handel dryven: Friesland ook, oulings een „ magtig Koningkryk, dat aan *Dacie* en *Scy-* „ *thie* grensde, wordt U, door ons, aange- „ booden." De Brief wordt, op dien zelfden trant, ten einde gebragt (*t*). De Paus, een liefhebber der Latynſche taale en der geleerdheid (*u*), en niet ongevoelig van loftuiterye, was 'er zeer mede in zynen ſchik: en ſchynt de beleefde uitdrukkingen des Hertogs, in zo verre, voor goede munt opgenomen te hebben, dat hy, twee of drie jaaren laater, beſloot, den ſtaat der Kerke, hier te Lande, welken hy wiſt zeer vervallen te zyn, op beteren voet te brengen. De gelegenheid van het Jubeljaar 1450 werdt hier toe waargenomen. Bonifacius de VIII. hadt, eerſt in 't jaar 1300, vergeeving van zonden beloofd, aan elk, die, in dit jaar, en vervolgens alle honderd jaaren, de Kerken van Petrus, en Paulus, te Rome, Godsdienſtelyk zou komen bezoeken. Klemens de VI. verkortte, in 't jaar 1343, den tyd op vyftig jaaren, in aanmerking neemende, gelyk hy ſchreef, de kortheid des menſchelyken leevens, en dat de Wet, om het vyftigſte, zynde het Jubeljaar, beval kwytſchelding van ſchulden te doen. Urbaan de VI. poogde naderhand den tyd nog meer, en op een derde van eene eeuw te verkorten, om dat, zeide hy, de Zaligmaaker, omtrent zo lang, op aarde geleefd hadt. 't Bleef egter by vyftig jaaren, tot dat Sixtus de IV, in 't jaar 1475, den tyd van 't Jubeljaar,

(*t*) *Vide* ÆGID. de ROYA *ad annum* 1447.
(*u*) MEYERUS *ad annum* 1447 *f.* 361.

jaar om de vyfentwintig jaaren vaſtſtelde. Doch al veel vroeger, was men gewoon geweeſt, de luiden, om geld, te ontſlaan van de Bedevaarten naar Rome: terwyl men hun de Aflaatbrieven t'huis zondt. FILIPS I. 1451.

VII. Verrigtingen van den Kardinaal van Cuſa in Holland.

Nikolaas de V. vaardigde dan den Kardinaal *Nikolaas van Cuſa* herwaards af (v), om, ter gelegenheid van het Jubeljaar, zo ſprak de Kardinaal zelf, ten aanhooren van iemant, die dit ſchryft (w) „ volle vergeeving van „ alle zonden; doch niet van de ſchuld en „ ſtraffe derzelven, aan te kondigen". Hy voegde 'er by „ dat men, door het doen „ van veeljaarige boete in dit leeven, of door „ het opbrengen van den laatſten penning, „ hier namaals in 't Vagevuur, eerſt van „ deeze ſtraffe en ſchuld ontheeven kon worden, ten ware men zig, door het doen eenet vrywillige gifte, voorzag van Aflaatbrieven, die de Kerk, uit haaren ſchat van „ verdienſten der Heiligen, den volke liet „ aanbieden: en door welken, de Zielen gezuiverd en in ſtaat geſteld werden, om, „ terſtond na dit leeven, de Hemelſche Heerlykheid te verwerven". Op deezen voet, predikte hy gemeenlyk. Doch ſomtyds verklaarde hy ook „ dat de regte Aflaatbrieven, „ die ten jongſten dage gelden zouden, uit „ de Heilige Schriften gehaald moeſten worden, en dat de Pauſelyken meer dienden om „ de Kerkelyken te verryken, dan om de Leeken

(v) Meyerus *ad annum* 1448. Compil. Chronolog. *ad annum* 1451.
(w) Magnum Chronic. Belg. p. 320.

Filips I. 1451. „ ken te verbeteren (x)". De Kardinaal van Cusa was te gelyk gezonden, om Kloosters en Kerken te bezoeken en te hervormen. Hier vondt hy veel werks aan, zo wel als aan het weeren der misbruiken en bygeloovigheden in den Godsdienst, die alomme in zwang gingen. Hy kantte zig tegen dezelven, in openbaare Redevoeringen, te Dordrecht (y), te Haarlem, te Leiden, en elders in deeze Landen (z), gedaan. Zyne redenen vonden ingang by sommigen; doch de meesten bleeven aan de oude doolingen en gebreken verslaafd. Sommigen zyner Tydgenooten hebben, ondertusschen, verscheiden' merkwaardige zaaken, uit zyne redevoeringen, opgetekend, welken toonen, dat hy geene vreemde begrippen hadt van de hervorming der Kerke. Te Haarlem, predikte hy tegen de Bedevaarten naar *Wilsenach* (a). „ De Beelden der Hei„ ligen mogten, zyns oordeels, alleen geëerd „ worden, voor zo ver zy derzelver deug„ den herinnerden. Bewees 'er iemant eene „ eer aan, die naar Afgodery zweemde; of „ liep 'er 't volk te sterk naar, dan moest men„ ze uit de Kerken wegneemen. De bloedige „ *Hostien*, die men 't volk, als wonderen, „ om geld, zien liet, behoorden, meen„ de hy, nergens vertoond te worden (b)".

In

(x) Boxhorn. Nederl. Hist. bl. 277.

(y) Adr. de Veteri Busco Rer. Leodiens. Lib. *ejusque* Diar. *apud* Marten. & Durand. Veter. *Monum. Tom.* IV. *col.* 1210.

(z) Chron. de Traject. *in* Matth. Anal. *Tom.* V. *p.* 512.

(a) Basel. Nederl. Sulpit *bl.* 257.

(b) Freder de Heilo de Fund. Domus Regul. propo Haerlem *ap.* Basellium *bl.* 257, 258, 259, 260.

In Duitschland, en veelligt ook hier, heeft hy begeerd, dat men de Hostie niet in 't openbaar omdraagen zou. „ Het Avondmaal „ was, zeide hy, om genuttigd te worden „ ingesteld; niet op dat men 'er mede zou „ pronken (c)". Voorts besnoeide hy de overdaadige inkomsten der Kloosteren, op verscheiden plaatsen (d). Ook gelukte het hem, de scheuring der Utrechtsche Kerke te heelen, en Bisschop Rudolf, met zynen mededinger, Walraven van Meurs, te bevredigen. Rudolf bleef in 't bewind van 't Bisdom; waaruit Walraven alleen een jaarlyks inkomen, benevens den tienden penning van de Beden der Geestelykheid, werdt toegelegd (e). Daarenboven werdt hem 't Bisdom van Munster bezorgd. Rudolf ontzag zig niet, den Munsterschen, die Walraven niet begeerden, den oorlog aan te doen, om zig van deezen mededinger te ontslaan. Ook wist hy, ten kosten egter van alle zyne middelen, en van de gunst zyner Onderzaaten, Walraven, met geweld, op den Munsterschen zetel te zetten (f). De Kardinaal van Cusa keerde eerlang naar Rome te rug, niet zonder eenig nut hier te Lande te hebben uitgevoerd: hoewel 't ook niet aan bewys ontbreekt, dat men, in 't Stigt van Utrecht, of niet, of zeer bezwaarlyk heeft konnen besluiten, om zig aan alle

Filips I. 1451.

(c) ALB. KRANTZ. Metropol. *Lib.* XI. *Cap.* 39.
(d) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 285.
(e) Chron. de Traject. *p.* 513. HEDA *p.* 287.
(f) Chron. de Traject. *p.* 513. ARNOLD. DE BEVERGERN, Chron. Monast. *in* MATTH. Anal. *Tom.* V. *p.* 92 *& seqq.*

FILIPS I. 1451.

le zyne ſchikkingen te onderwerpen (*g*). De Kerkelyke zaaken hebben ons wat lang opgehouden; doch 't was noodig den ſtaat derzelven te ontvouwen, om datze hoe langs hoe meer invloed begonden te krygen, op den burgerlyken ſtaat deezer Landen. De Kerkelyke is zo zeer vermengd met de Weereldlyke Geſchiedenis der volgende tyden, dat zy 'er onmogelyk van af te ſcheiden is: waarom deeze Schets, tot eene Inleiding van 't gene volgen zal, vooraf dienden te gaan. Wy keeren tot de weereldlyke zaaken weder.

VIII. De Hollanders en Zeeuwen worden in den kryg tegen de Gentenaars ingewikkeld.

De Hollanders begonden den ſmaak naauwlyks weg te krygen van de ruſt, die zy, ſedert eenige jaaren, inwendig genooten, of zy werden, zo wel als de Zeeuwen, door hunnen Graave, Hertog Filips, wederom in uitheemſche Oorlogen ingewikkeld. De Gentenaars, van ouds vermaard wegens het voorſtaan hunner Vryheden en Voorregten, ſtonden, omtrent deezen tyd, op, tegen den Hertog, die hun, in 't jaar 1448, eene ſchatting van agttien ſtuivers van ieder zak Zouts opgelegd hadt, welke zy weigerden te voldoen (*h*). Filips ſtelde, in 't volgende jaar, eene nieuwe belaſting op de Graanen, welke de Gentenaars ook niet draagen wilden (*i*). Toen zy deezen ſtap gedaan hadden, zagen zy wel, dat zy zig wapenen moeſten, om het onweêr, dat hun van 's Hertogen wege dreigde,

(*g*) Charta Gysb. de Bredenrode *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 663. Epiſt. Nicolai Card. *in* MARTEN. & DURAND. Veter. Monum. *Tom.* I. *c.* 1907.

(*h*) MEYERUS *ad annum* 1448. *f.* 301.

(*i*) MEYERUS *ad annum* 1449. *f.* 301 *verſ.*

de, af te keeren. Ook bragten zy, nog voor 't einde des jaars 1451, vierduizend man op de been, die, om zig van de andere Vlaamingen te onderscheiden, witte Kaproenen droegen. Alomme liepen zy, sedert, Vlaanderen af, en bemagtigden verscheiden' Plaatsen langs de Schelde (*k*). Filips hadt, middlerwyl, van alle kanten, volk byeen gerukt. Jan van Nassau, Heer van Breda, en *Henrik van Borselen*, *Heer van Veere*, bragten de Hollanders en Zeeuwen, ten getale van drieduizend man, in de wapenen; doch 't liep aan tot in 't volgende jaar, eer zy in Vlaanderen zyn konden (*l*). De Gentenaars hadden ondertusschen 't Beleg geslaagen voor Oudenaarden, welke Stad, door Simon van Lalaing, Broeder van Willem van Lalaing, voor deezen Stadhouder van Holland, dapperlyk verdedigd, en op den elfden dag van 't Beleg, den vierentwintigsten van Grasmaand des jaars 1452, door den Graave van Estampes, ontzet werdt (*m*). Sedert, vielen 'er verscheiden' gevegten voor, nu ten voordeele, dan ten nadeele der Gentenaaren. Den vyfden van Hooimaand, brak het Leger des Hertogs op van Dendermonde, trekkende langs de regter zyde van de Demer, tot over Rupelmonde, alwaar het over de Schelde geleid werdt, om de Gentenaars, een vierendeel uurs van Rupelmonde gelegerd, aan te tasten. Hier viel, op

Filips I. 1451. 1452.

(*k*) Olivier de la Marche Memoir. *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 341, 342.
(*l*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343. *Ch.* XXV. *p.* 372.
(*m*) Meyerus *ad annum* 1452. *f.* 305.

FILIPS I. 1452. op den agtſten der gemelde maand, een bloedig gevegt voor, in welk de Gentenaars te kort ſchooten, en op de vlugt gejaagd werden (*n*).

's Daags na dit gevegt, en dus te laat om deel aan de zege te hebben, zag men, van 't Slot te Rupelmonde, de Hollanders en Zeeuwen, te ſchepe, de Schelde op komen, begeleid door Jan van Lannoi, hunnen Stadhouder, en door de Heeren *Jan* en *Filips van Waſſenaar*, *Jan van Heemſtede*, Reinoud van Brederode, Henrik van Borſelen, Heere van Veere, *Rutger van Boetſelaar*, *Walraven van Haaften* en veele andere Edelen: ten blyke, dat de Hoekſchen, zo wel als de Kabbeljaauwſchen, hier hulp wilden bieden. Doch de Stadhouder hadt den Hoekſchen, met naame Heere Reinoud van Brederode, en zynen Broeder, den Domprooſt Gysbrecht, die den togt ook bywoonde, goede ſoldye beloofd: hoewel hiervan, naderhand, niets betaald werdt (*o*). Een ooggetuige verhaalt ons, dat 'er deeze manſchap wel gedaan uitzag. „ De Edelen waren, van 't hoofd tot de voe„ ten, geharnaſt. De Baanderheeren droegen „ hunne Baanderrollen, de andere Edelen „ hunne Wimpels, ontrold: en in deeze ge„ daante, trokkenze, ontſcheept zynde, te „ voet of op wagens, voort (*p*)".

Voorregten den Filips was zo zeer in zynen ſchik met de aankomſt

(*n*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 364, 365, 368, 371.

(*o*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* L. *p.* 645, 646.

(*p*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 354, 372.

komst der Hollanderen en Zeeuwen (q), dat hy hun, twee dagen hierna, verscheiden' voorregten verleende, allen te Dendermonde, op den elfden van Zomermaand, gedagtekend. „ Hy beloofde den Lande, in geval van oor- „ log of overstrooming, ontheffing der reeds „ ingewilligde tienjaarige Bede (r). Ook be- „ vestigde hy den Landzaaten het Voorregt, „ van niet buiten hunne Landpaalen te regt- „ gesteld te konnen worden. Doch hy zon- „ derde egter *vier* gevallen uit: 1. als de zaak, „ ter gewooner plaatse, uit hoofde van we- „ derspannigheid der genen, welken dezelve „ betrof, niet beregt kon worden: 2. als de „ Steden onderling geschil hadden, welk niet, „ door 's Graaven Raad in den Haage, kon „ worden afgedaan: 3. als 'er oproer ontstondt, „ welk de Raad niet stillen kon: en 4. in alle „ andere gevallen, die, met 's Lands Regten, ter gewoonlyker plaatse, niet beregt „ konden worden (s)". En men moet bekennen, dat deeze uitzonderingen het befaamd Voorregt *de non evocando* al vry wat beschoeijen: vooral als men aanmerkt, dat de Graaf zelf verklaaren moest, wanneer één van deeze gevallen plaats hadt. Nog beloofde Filips „ voortaan geene Brieven of *Mandementen* te zullen „ verleenen, draagende tegen de *Privilegien*, „ Regten en Vryheden der Steden, gelyk hy erkende, voormaals, wel gedaan te hebben (t)".

FILIPS I. 1452. Hollanderen en Zeeuwen, op den Vlaamschen togt, verleend.

De

(q) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 44 *verf.*
(r) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 18. *Zie ook* BOXHORN. en REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 229.
(s) Groot Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 679.
(t) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 667.

FILIPS I. 1452.

De Edelen, die den Hertoge hier zo trouwelyk byſprongen, werden ook byzonderlyk begunſtigd. „ Alle welgeboornen, die Krygsdien„ ſten ſchuldig waren, en alle hooge Heer„ lykheden werden beveſtigd in de aloude „ vryheid van de Graaflyke beden (*u*)". Wy gewaagen niet van verſcheiden' byzondere Handveſten, door Filips, op deezen zelfden dag, aan de Landen verleend (*v*). 't Is niet te denken, dat iemant onzer Graaven, ooit, op éénen dag, zo veele Privilegien gegeven heeft. 't Getal derzelven, die, gedrukt en ongedrukt, nog voorhanden zyn, wordt op omtrent dertig begroot.

De Gentenaars door de onzen geſlaagen.

De Hollanders en Zeeuwen, aangemoedigd door zulke Gunſtbrieven, lieten zig, met luſt, leiden naar de Legerplaats, die hun te *Elverzeel*, in 't Land van Waas, twee mylen van Rupelmonde, aangeweezen was. Hier omtrent, hadt zig ook eenige Bourgondiſche manſchap, onder bevel van *Antoni*, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips, en van eenige anderen, nedergeſlaagen. De Gentenaars, ten getale van vyfduizend, ter Poorten uitgeborſten, overvielen deeze manſchap by Hulſt, op den zesentwintigſten van Zomermaand (*w*); doch werden zo wel ontvangen, dat zy wyken moeſten. Op den hertogt, troffen zy de Hollanders aan, by Elverzeel, die eene geweldige ſlagting deeden, onder deeze vertſaagde me-

(*u*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 18. Handv. van Rynland *bl.* 514, 515.

(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 586. Handv. van Rynland *bl.* 492.

(*w*) MEYERUS *ad annum* 1452. *f.* 304.

menigte. Ook bekwamen de onzen veele gevangenen: en onder deezen, het hoofd der Bende, eenen Meſſemaaker, die voor uitſteekend in dapperheid gehouden werdt. Filips deedt hem, terſtond, ophangen (x). Voor zynen dood, beleedt hy, dat de Gentenaars hem het Land en Graafſchap van Waas geſchonken hadden (y). Kort hierna, werdt 'er een Beſtand voor zes weeken getroffen, 't welk, met den tweeentwintigſten van Hooimaand, aanvangen moeſt (z). Toen ſcheidde het Leger (a): en 't ſchynt, dat de Hollanders ook naar huis gekeerd zyn. Filips I. 1452.

Terſtond na 't eindigen van 't Beſtand, werden de vyandelykheden op nieuws begonnen. In een gevegt met de Gentenaars by Hulſt, in Bloeimaand des volgenden jaars, voorgevallen, werden, onder anderen, eenige Zeeuwen gevat, en kort daarna onthalsd (b). Twee maanden laater, verzoenden de Gentenaars zig met Hertoge Filips (c), en onze Landsluiden raakten van deezen oorlog vry. 1453.

Doch Filips vondt haaſt ander werk voor hun. Het Beſtand, in 't jaar 1443, tuſſchen hem en Henrik den VI. geſlooten (d), was, ſedert, meer dan eens, vernieuwd (e). In Hooi-

(x) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 45 *verſ.* Meyerus *ad annum* 1452. *f.* 308.
(y) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 373.
(z) Meyerus *ad annum* 1452. *fol.* 308 *verſ.*
(a) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVI. *p.* 377, 378.
(b) Meyerus *ad annum* 1453. *fol.* 312 *verſ.*
(c) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 53 *verſ.* De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVIII. *p.* 405, 406. Meyerus *ad annum* 1453. *f.* 314. d'Oudegherst *Chap.* CXCVI. *f.* 334.
(d) III. *Deel*, *bl.* 519.
(e) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 143, 158, 159, 161, 164, 175.

FILIPS I. 1453. Hooimaand des jaars 1446, werdt, by zulk eene gelegenheid, Frank van Borſelen, Graaf van Ooſtervant, aangeſteld, om, in Holland en Zeeland, voor de onderhouding van 't Beſtand, zorg te draagen (*f*). De laatſte vernieuwing van 't Beſtand was, in Bloeimaand des jaars 1447, voor den tyd van vier jaaren, geſchied (*g*). Doch terwyl men beloofd hadt, zig van alle vyandelykheden te zullen onthouden, werdt 'er, van wederzyde, geduurig, over 't ſchenden van 't Beſtand, geklaagd (*h*). Onder anderen vindt men, dat Henrik de VI, in eenen Brief van den eenentwintigſten van Lentemaand des jaars 1446, gerigt aan den *Preſident en Raaden, geſteld ten zaaken en ter Regeeringe van Holland, Zeeland en Friesland*, eenigen van deeze vyandelykheden, omtrent onze Landsluiden gepleegd, heeft ondernomen te verdedigen (*i*). Ondertuſſchen bleek klaar genoeg, dat Filips geene Vrede met Henrik zogt.

IX. De Hollanders en Zeeuwen helpen Bourdeaux bemagtigen.

Het Beſtand tuſſchen Frankryk en Engeland, in 't jaar 1448, gebroken zynde, zag men de Onderzaaten des Hertogs van Bourgondie, Karel den VII. helpen, tot het bemagtigen van Normandye (*k*). De oorlog werdt hier met zo veel kragt voortgezet, dat Bourdeaux en gantſch Guienne zig, in 't jaar 1451, aan Karel onderwierp. Doch in 't volgende jaar, werden de Engelſchen wederom meeſter van

(*f*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 162.
(*g*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 176.
(*h*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 141. *P.* II. *p.* 5 & 6, 9. 11.
(*i*) Acta Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 159.
(*k*) MEYERUS *ad annum* 1449. *f.* 301 *verſ.*

van eenige plaatſen in deeze Landſtreeke, met naame van de Hoofdſtad Bourdeaux. Karel begaf zig, derhalve, in 't jaar 1453, met tienduizend man, derwaards, ſloeg de Engelſchen by Bourdeaux, op den zeſtienden van Hooimaand, en bemagtigde, terſtond hierna, verſcheiden' plaatſen in Guienne: waarna hy ook Bourdeaux belegerde. Filips I. 1453.

Eene Vloot van Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen onderſteunde dit Beleg (*l*). Zy was de Garonne opgezeild tot aan *Lormont*, tegen over de Stad, aan den regter oever der Riviere, gelegen, alwaar de Franſchen zig hadden nedergeſlaagen. Onze ſchepen en eenige anderen ſneeden der Stad den toevoer ter Zee af. Eindelyk, moeſt zy zig, op den zeventienden van Wynmaand, opgeeven. De Engelſche bezetting kreeg vryheid om naar Engeland te keeren (*m*). Calais en Guines waren, na deeze overwinning, de eenigſte plaatſen in Frankryk, die nog in de magt der Engelſchen bleeven. Onze Vloot, dus de laatſte hand hebbende helpen leggen, aan eenen kryg, die veele jaaren geduurd hadt, kon nog voor den Winter naar huis keeren.

X. Eerſte bedryven, hier te Lande, van Karel, Graaf van Charolois.

Karel, Graaf van Charolois, Zoon van Hertoge Filips, begon zig, omtrent deezen tyd, hier te Lande, eenen naam te maaken. Hy bereikte thans omtrent twintig jaaren, zynde, op den tienden van Slagtmaand des jaars 1433, ter weereld gekomen. Al vroeg beſpeurde men, in hem, eene ſterke zugt tot den Oorlog, die

(*l*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 52 *verſ.*
(*m*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 53 *verſ.*

Filips I. 1453. die Filips gaarne gemaatigd zou hebben; doch hier was geen kans toe. Toen de Gendſche beroerte aan 't uitberſten was, zondt Filips, beſpeurende dat zyn Zoon gaarne op 't water was (*n*), hem, in 't jaar 1451, naar Zeeland (*o*). Waarſchynlyk heeft hy hem toen, of al eerder, tot *Stadhouder Generaal* zyner *Landen van herwaards over* verklaard, welke waardigheid men weet, dat hy, in 't jaar 1454, bekleed heeft (*p*). Nu, in 't jaar 1451, hieldt hy, te Veere in Zeeland, een' Zoon ten Doop (*q*), door *Maria*, *Graavinne van Bochane*, Dogter van *Jacob den* I, Koning van Schotland, gehuwd met *Wolfard*, Zoon van Henrik van Borſelen, Heere van Veere (*r*), ter weereld gebragt. 't Kind werdt, naar hem, *Karel* genoemd (*s*). Doch de Graaf van Charolois hadt gewigtiger werk, in Zeeland. Hy deedt, of hief 'er eene Bede, ten behoeve van den Hertog, zynen Vader (*t*). En zo dra was dit niet geſchied, of hy ſpoedde zig naar Brabant, om deel aan den togt tegen de Gentenaars te hebben. Filips zogt hem te Bruſſel op te houden, onder voorwendſel, dat men nog geene wapenruſting voor hem gereed hadt. Doch hy verklaarde, *liever in zyn wambuis ten ſtryde te willen trekken, dan zynen Vader de wederſpannige Gentenaars niet helpen bedwingen* (*u*). Ook.

(*n*) Oliv. de la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXII. *p.* 332, 338
(*o*) De la Marche *Livr.* I. *Ch* XXIII. *p.* 343.
(*p*) *Zie* zynen Brief *by* Boxh. *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 244.
(*q*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXII. *p.* 332.
(*r*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 213.
(*s*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 214.
(*t*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343. *Verg.* Boxh. *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 229.
(*u*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343.

Ook woonde hy, ſedert, de gevaarlykſte gevegten by, zeggende, als zyne Moeder hem, van wege den Hertoge en de Landzaaten, poogde te beweegen, om ten Hove te blyven, *dat het den Landzaaten voordeeliger zou zyn, hem jong te verliezen, dan naderhand eenen laffen Heer aan hem te hebben* (*v*). Na 't eindigen van den Gendſchen Kryg, kwam hy wederom herwaards. In of omtrent Hooimaand des jaars 1454, hieldt hy de hooge Graaflyke Vierſchaar te Zierikzee: voor welke de *Heer van Haamſtede*, en *Floris* en *Arend van Haamſtede*, gebroeders, wegens veelerlei gewelddenaaryen, werden aangeklaagd. Zy hadden zig, onder anderen, verſcheiden' Heerlyke Regten, op de Duinen, en van de Zeedriften, ten onregte, aangemaatigd. Hiervan overtuigd, durfden zy, zegt het vonnis, zig niet voor 's Graaven Vierſchaar te regtſtellen. De Heer van Haamſtede en Floris hadden zig 's Graaven genade aanbevolen. De goederen des eerſten werden verbeurd verklaard; doch hem de Lyftogt derzelven, *omme ſynre oudtheyd ende kranckheyt*, gegund. Ook kreeg hy verlof, om, langs zekere bepaalde ſtreek duins, *omme ſyne ghenuchte alleenelyck*, te mogen jaagen. Floris werdt verſteken van allen regt en bewind, welk hy voorheen op de Duinen mogt gehad hebben. Arend, die voorvlugtig was, werdt, op zyn lyf, ten Lande uit gebannen, terwyl zyne goederen, *tot* 's Hertogen *tafele*, werden aangeſlaagen (*w*). Deeze ſtrenge

Filips I. 1453.

Regtspleeging van den Graave van Charolois over die van Haamſtede.

1454.

(*v*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVII *p.* 396.
(*w*) *Zie* het Vonnis *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 244.

Filips I. 1454. ge Regtspleeging des Graaven van Charolois maakte hem ontzaglyk hier te Lande; hoewel hem naging, dat hy den eerſten aanbrengeren te ligt geloof gaf, en gewoon was al te vroeg onderzoek te doen (x). Het aanzien van den Huize van Haamſtede, geſprooten uit Witte van Haamſtede, natuurlyken Zoon van Graave Floris den V, verminderde, na deezen tyd. De laatſte mannelyke Erfgenaam uit dit Huis, zo men meent, *Arend van Haamſtede* genoemd, is, in 't jaar 1604, overleeden. By zyne begraafenis, werdt het adelyk wapen van Haamſtede, naar Landsgebruik, verbroken en in 't graf geworpen (y). Doch men heeft my berigt, dat 'er nog afkomelingen deezer oude ſtamme in wezen zyn.

Huwelyk des Graaven van Charolois. De Graaf van Charolois, naar Vlaanderen te rug gekeerd, trouwde, in Wynmaand deezes zelfden jaars 1454, voor de tweede reize, met *Izabelle*, Dogter van *Karel*, *Hertog van Bourbon* (z). Voor de eerſte reize, was hy, nog maar een kind, in 't jaar 1439, verbonden geweeſt aan *Katharina*, Dogter van Koning Karel den VII. van Frankryk (a), die, zonder kinderen na te laaten, op den agtentwintigſten van Hooimaand des jaars 1446, overleeden was (b). Izabelle, zyne tweede Gemaalin, baarde hem, op den dertienden van Sprokkelmaand des jaars 1457, eene Dogter, *Maria* genoemd (c): die naderhand de eenigſte Erfgenaam der wyduitgeſtrekte Bourgon-

Geboorte van Maria van Bourgondie.

(x) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 64.
(y) *Zie* Boxhorn *op* Reigersb. I. *Deel*, *bl.* 377.
(z) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 64.
(a) Monstrelet *Vol.* II. *f.* 168 *verſ.*
(b) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XVII. *p.* 275.
(c) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 69 *verſ.*

gondiſche heerſchappyen geworden is, en de onſchuldige oorzaak van oorlogen, welker wortel, tot op deezen dag toe, nog niet is uitgerooid (*d*). FILIPS I. 1454.

XI. Stigtſche Beroerte.

Het Huwelyk van den Graave van Charolois hadt hem genoodzaakt, deeze Landen, welken hy thans, in 't afzyn zyns Vaders, als algemeene Landvoogd beſtierde (*e*), te verlaaten. Ook onthieldt hy zig, ſedert, eenen tyd lang, in Brabant. Doch in 't volgende jaar, viel 'er iets voor, 't welk Filips zelv' drong, om zig, in perſoon, herwaards te begeeven. Wy hebben reeds (*f*), in 't voorbygaan, aangemerkt, dat Rudolf, Biſſchop van Utrecht, zig, door het voeren van den Munſterſchen Kryg, in den haat gebragt hadt by de Stigtſchen. Bovenal was de Geeſtelykheid, die hy, door geduurige Beden, laſtig viel, zeer tegen hem ingenomen. Zy hadt de Gilden en Gemeente van Utrecht op haare hand; doch de Raad der Stad, niet ongaarne ziende, dat de weelde der Geeſtelykheid, door het opbrengen der Biſſchoplyke Beden, een weinig beſnoeid werdt, hieldt het met den Biſſchop. De vyf Kollegien van Utrecht weigerden eindelyk 's Biſſchops beden te voldoen; ſpraken het banvonnis uit, over elk, dieze hun durfde afvorderen, zonder egter iemant in 't byzonder te noemen; en deeden, bedugt voor ballingſchap of gevangenis, hunne vergaderplaats, by nagt, door Ambagtsluiden, die hun van de hand vloogen,

(*d*) *Voiez* DUCLOS Hiſt. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 83. *Tom.* II. *p.* 222. *Edit. d' Amſt.*

(*e*) *Zie zynen Brief by* BOHHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 244.

(*f*) Boven *Bl.* 35.

Filips I. 1455. gen', bewaaken. Dit gebeurde, in den aanvang des jaars 1455. De Raad van Utrecht, want de Biſſchop was, kort te vooren, ter Stad uit, naar 't Slot ter Horſt, geweeken, geenen zin in dit waaken en vergaderen hebbende, zogt de Geeſtelykheid te beweegen, om het na te laaten. Doch dit vermeerderde de agterdogt der Geeſtelykheid, die, op den vyfentwintigſten van Louwmaand, geharnaſt in de Domkerke byeen kwam. De Gemeente kwam hier ook, terſtond, in grooten getale, ſamen. Men trok, gelykerhand, naar 't Stadhuis: en noodzaakte den Raad, om keuren te maaken, naar den zin der Geeſtelykheid en der Gemeente: die, ten overſtaan der Kerkelyken, tegen de aloude gewoonte, op ſtaande voet, van 't Stadhuis, werden afgekondigd. De Gemeente beval, ten zelfden tyde, dat men, in elke voornaame ſtraat, een bekken zou houden; op dat men 't volk, ten getale van vyf of zesduizend gewapenden, by bekkenſlag, terſtond zou konnen op de been brengen, en den Raad der Stad geheellyk naar zyne hand zetten. 't Blykt niet klaar, of de Domprooſt, Gysbrecht van Brederode, de hand in deeze beroerte gehad hebbe, of niet. Alleenlyk weet men, dat hy de zyde der Geeſtelykheid tegen den Biſſchop hieldt, en, kort hierna, door haar, uit den Haage, naar Utrecht, ontbooden werdt (*g*).

Dood van Biſſchop Rudolf.

Zo ſtondt het te Utrecht, toen men 'er tyding kreeg, dat Biſſchop Rudolf, op den vieren-

(*g*) Faſcicul. Tempor. 49. MATTHÆUM Analect. *Tom.* V. *p.* 513 &c. Chron. de Traject. *p.* 515, 516.

entwintigſten van Lentemaand, overleeden was (*b*): 't zy op het Slot te Vollenhove, gelyk de meeſten (*i*), of op het Slot ter Horſt, gelyk ſommigen willen (*k*), of eindelyk, naar 't verhaal van eenen Munſterſchen Schryver der zeſtiende eeuwe, aan eene wonde, in 't Beleg der Stad Vreden in Munſterland (*l*). De Hertogen van Bourgondie en van Gelder vernamen dit gewigtig nieuws zo dra niet, of zy deeden alle weer, om de aanſtaande verkiezing, op een voorwerp naar hunnen zin, te doen vallen. Filips hadt reeds voorlang toeleg gemaakt, om, na 't afſterven van Rudolf, *David van Bourgondie*, zynen natuurlyken Zoon (6), thans Biſſchop van Terouanne in Artois, tot Biſſchop van Utrecht, te doen verkiezen: ten welken einde, hy, al by 't leeven van Rudolf, de ſtemmen der Kanonniken hadt zoeken te winnen (*m*): en thans zondt hy, tot dit zelfde einde, Graaf Jan van Naſſau naar Utrecht af. *Arnoud van Egmond*, *Hertog van Gelder*, kwam in perſoon te Utrecht, en verzogt de Geeſtelykheid, dat zy de Biſſchoppelyke waardigheid wilde opdraagen aan Hertog *Steven van Beijeren*, Kanonnik te Keulen (*n*), die ook, door den Aartsbiſſchop van Keu-

Filips I. 1455.

(*b*) Inſtrum. Elect. G. de Etedent. in MATTH. Anecd. Tom. II. p. 448.
(*i*) Chron. de Traject. p. 516. BUCHEL. ad HEDAM p. 291.
(*k*) SUFFRID. PETRI App. ad BERNAM p. 155.
(*l*) Anonym. Chron. Monaſt. in MATTH. Anal. Tom. V. p. 128.
(*m*) MONSTRELET Vol. III. fol. 64 verſ.
(*n*) JOANN. A LEYDIS van de Heer. van Brederode Cap. LI. p. 647.

(6) Filips hadt hem verwekt, by *Coleta Caſtellana*, of *La Chatelaine*, gezeid *Du Boſquiel*. Vide *Not.* in MIRÆI *Oper. Diplom.* Tom. II. p. 1262.

FILIPS I. 1455. Keulen, schriftelyk, was aangepreezen (o). 't Kapittel, beslooten hebbende, ten spoedigste, met de verkiezing voort te gaan, kwam, ten dien einde, in de groote Vergaderplaats der Domkerke, op den zevenden van Grasmaand, byeen. Men vondt goed, de verkiezing by stemminge te doen. Van *zeventig* Kanonniken, die hier tegenwoordig waren, gaven 'er *zevenenzestig* hunne stemmen aan Gysbrecht van Brederode. Hy zelf hadt Dionys van Momerancy, Kanonnik te Luik, gestemd. De *twee* overigen stemden Steven van Beijeren; doch gaven egter, naderhand, toen zy zagen, dat de meerderheid voor Brederode was, hem, *om vredes wille en behoudens hun gevoelen*, ook hunne stem. Voor David van Bourgondie stemde niemant. Negen Kanonniken, die afwezig waren, stemden, door Gevolmagtigden, allen voor Brederode. Wy trekken deeze byzonderheden uit egte Gedenkstukken deezer Verkiezinge (p), uit welken ook blykt, dat sommigen byzondere redenen gaven, waarom zy Brederode stemden: onder anderen, by voorbeeld „ om dat Her„ tog Filips hem tot eenen zyner Raaden van „ Holland, Zeeland en Friesland hadt aangesteld, in welke bediening, hy zig loflyk ge„ kweeten hadt (q)". Ook „ om dat alle de „ Stigtsche Edelen met hem vermaagschapt „ waren (r)". De Domprooft, kennis van zyne

De Domprooft Gysbrecht van Brederode wordt tot Bisschop verkooren.

(o) Epist ejus *Vide in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 660.
(p) Instrum. Elect. G. de Bredenr. *in* MATTHEI Anal. *Tom.* I. *p.* 647. *& seqq.*
(q) Id. *p.* 654.
(r) Id. *p.* 656.

zyne verkiezing gekreegen hebbende, namze beleefdelyk aan, onder 't loozen eener diepe zugt (*s*). Terſtond daarop, werdt hy, in 't Koor der Domkerke, in den Biſſchoppelyken zetel, gezet; toen, voor 't groot Altaar, den volke vertoond, en openlyk, voor eenpaarig verkooren' Biſſchop, uitgeroepen. De plegtigheid werdt met het zingen van het *Te Deum* en andere Kerkgezangen beſlooten (*t*). Agt dagen laater, nam Biſſchop Gysbrecht, de Voorregten der Geeſtelykheid, des Raads en der Gilden van Utrecht plegtiglyk bezwooren hebbende (*u*), met hun verlof, zynen intrek in 't Biſſchoppelyk Paleis. Sedert bragt hy ſommige ballingen, die, onder zynen Voorzaat, de Stad hadden moeten ruimen, wederom daar binnen en in den Raad. De andere party nam dit euvel (*v*). Eenigen begonden reeds ſamenrottingen te maaken; doch zy verbeurden 'er hun Burgerſchap om. Verſcheiden' werden 'er zelfs om onthalsd (*w*). Ook werdt de Stads Banier, hierop, weggeſlooten, en de Gilden keurden, dat men elk, die, onder eene nagemaakte banier, of *ſchuitſwimpel*, vergadering maakte, vryelyk en *ſonder misdaden, ſlaen ende vaen* zou mögen (*x*). De meeſten, die 't met den overleeden' Biſſchop gehouden hadden, wee

Filips I. 1455.

(*s*) Inſtrum. Elect. G. de Bred. in MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 659.
(*t*) Id. *p.* 660.
(*u*) Charta Gysbert in MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 662.
(*v*) JOANN. A LEYDIS van de Heer. van Breder. *Cap.* LI. *p.* 663-667.
(*w*) Oud Verhael, bij MATTHEUS Anal. *Tom.* I. *p.* 516 & *ſeqq.*
(*x*) Buytſpraeckboek van Utrecht by MATTH. Anal. *Tom.* V. *p.* 517. en Fundat. & Fata Eccleſ. *p.* 165.

FILIPS I. 1455.

weeken, sedert, allengskens, ter Stad uit, naar Amersfoort.

Bisschop Gysbrecht, zig allenthalve in 't bewind des Bisdoms handhaaven willende, verwierf, kort hierna, de bevestiging in 't weereldlyk gebied van Keizer Fredrik den III. Ook zondt hy een aanzienlyk Gezantschap naar Rome, om de bevestiging zyner verkiezinge van den Paus te verwerven, niet verzuimende het geschenk van vierduizend Dukaaten, welk hiertoe stondt (6), ten spoedigste naar Rome over te maaken (y).

Hertog Filips kant zig tegen de verkiezing van Gysbrecht van Brederode.

Hertog Filips zwol midlerwyl van spyt, om dat men zyn natuurlyken Zoon te Utrecht voorbygegaan was. Ook was de verkiezing van Gysbrecht, van Brederode, den Kabbeljaauwschen in Holland tegen de borst. Zy maakten elkanderen diets, „ dat Reinoud van „ Brederode, het hoofd der Hoekschen, als „ afkomstig uit het geslagt der oude Holland„ sche Graaven, toeleg hadt, om het Graaf„ schap van Holland te bemagtigen: waar„ toe hem, dagtenze, zyn Broeder Gysbrecht, „ Bisschop van Utrecht blyvende, de behulp„ zaame hand zou konnen bieden". En hoewel men getuigd vindt (z), dat dit vermoeden geenen grond hadt, blies men 'er egter Filips, se-

(y) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LI. *p.* 667.

(z) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 668.

(6) Naderhand hebben de Utrechtsche Bisschoppen meer gegeven, om van den Paus bevestigd te worden. Bisschop Filips van Bourgondie gaf twaalfduizend Dukaaten. *Vide* GERARDI NOVIOMAGI *Philipp. Burgund.* p. 168.

ſedert, de ooren zo vol van, dat hy, die hier van zelven reeds genoeg toe neigde, eerlang beſloot, de beveſtiging van Biſſchop Gysbrecht, te Rome, te dwarsboomen, en den Biſſchop van Terouanne, 't koſtte wat het wilde, op den Utrechtſchen zetel te zetten. Terſtond vaardigde hy Joannes Godefridi, Biſſchop van Atrecht, naar Rome af, die den Paus, thans *Kalixtus den III*, voorhieldt: „ dat Brederode „ geen Biſſchop zyn mogt, om dat „ hy in den Kryg tegen de Genenaars was „ geweeſt:" eene reden, die weinig paſte in den mond eens Gezants des Hertogs van Bourgondie, ten wiens behoeve, deeze kryg gevoerd was. Wyders verzogt hy „ dat de „ Paus de beveſtiging van Brederode weige„ ren, en David van Bourgondie met het „ Bisdom van Utrecht beſchenken wilde (*a*)". Men behoeft niet te twyfelen, of dit verzoek is ondersteund geworden, door rykelyke giften. Brederode's gezanten werden, met goede woorden, opgehouden. De Paus ontving hun geld wel, en hieldt het; doch hy verleende de verzogte beveſtiging niet. De Biſſchop van Atrecht ſlaagde beter. Kalixtus leverde hem heimelyk de Brieven over, by welken David van Bourgondie, tot Biſſchop van Utrecht, werdt aangeſteld (*b*).

Filips L. 1455.

De Paus voorziet David van Bourgondie met het Bisdom.

Doch eer men hiervan, in 't Stigt, kennis kon hebben, hadden de Geeſtelykheid, Ridderſchap en Steden eenpaarig beſlooten, hunnen

(*a*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 668, 669.

(*b*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 669.

Filips I. 1455.

nen verkooren' Biſſchop, Gysbrecht van Brederode, by voorraad, en tot dat hy van den Paus beveſtigd zou zyn, tot Voogd en Beſchermer des Landſchaps aan te ſtellen. Dit geſchiedde op den zeventienden van Herſtmaand (*t*). Filips, hiervan kennis bekomen hebbende; en voorziende, dat hy te Rome zyne begeerte verkrygen zou, begaf zig, tegen den aanvang van Slagmaand, naar Holland: van zins, om, met het volgende voorjaar, Heirvaart te beſchryven, en Biſſchop David, met geweld, ten Bisdomme in te voeren.

Filips maakt zig gereed, om gewapenderhand in 't Stigt te dringen.

XII. De Kennemers en Weſtfriezen worden, in de voorheen verbeurde Voorregten, herſteld.

De Kennemers, Kennemervolgers en Weſtfriezen, tot nog toe, niet volkomen herſteld, in de Privilegien en Vryheden, welken hun, in 't jaar 1426, om de onderneemingen tegen Haarlem en Hoorn, benomen waren; en nu voorziende, dat de Hertog hunnen dienſt, in den Kryg tegen de Stigtſchen, behoeven zou; bedienden zig, naar 't ſchynt, van deeze gelegenheid, om de verlooren' Voorregten wederom te bekomen. Zy booden den Hertoge, elk naar zyn vermogen, eene goede ſomme penningen aan: welken zy wiſten, dat hem tegenwoordig wel te ſtade komen zouden, en bragten 't eindelyk zo ver, dat de meeſten, ſommigen wat vroeger, anderen wat laater, zig, in Bloeimaand des volgenden jaars (7), in de oude Voorregten, herſteld

1456.

za-

(*t*) Inſtrum. Publ. in MATTHÆI Anal. Tom. I. p. 669.

(7) Veelen plaatſen dit wedergeeven der Privilegien, in 't jaar 1455. Doch zy hebben geen agt gegeven op den Styl van den Hove, die 't jaar met Paaſchen aanvangt, en daarom Brieven, in 't jaar 1455, te-

zagen. De Stad Alkmaar, die, in den binnenlandſchen Kryg van den jaare 1426, veel ten agteren geraakt was (*d*), hadt, reeds in 't jaar 1436, kwytſchelding van vyfduizend Kroonen boete verworven, hebbende zy niet meer dan drieduizend Kroonen konnen opbrengen (*e*). Ook was haar, die anders, volgens 't Vonnis, onbeveſtigd en open blyven moeſt, ter gelegenheid van den opſtand der Amſterdammeren, in 't jaar 1445, verlof gegund, om, tot wederopzeggens toe, deuren in haare Poorten te mogen hangen (*f*). Doch nu ſtondt zy den Hertoge honderdentien ponden groot toe, en verwierf, daarop, den drie-entwintigſten van Louwmaand, herſtelling in alle de voorige Privilegien (*g*). De Dorpen Noordſcherwoude, Zuidſcherwoude, Broek op Langendyk, Koedyk en S. Pankras, die insgelyks zekere ſomme gelds beloofden, werden, op den agtſten van Lentemaand, in de verbeurde Voorregten herſteld, en van 't Haardſtedegeld ontheeven (*h*). Weſtzaanen en Krommenie verwierven dezelfde gunſten, op den twaalfden van Lentemaand (*i*). Ten zelfden dage, gantſch Kennemerland: welk den Hertoge, volgens het opſchrift der Handveſte, Filips I. 1456.

(*d*) Handv. van 8 Aug. 1428, *by* Boomkamp Alkm. *bl.* 16. *en in 't* II. Memoriaalb Rosk, *f.* 71.
(*e*) Handv. van 4 Febr. 1435 [1436], *by* Boomkamp Alkm. *bl.* 21.
(*f*) Handv. van Alkm. *bl.* 22.
(*g*) Handv. *by* Boomkamp, *bl.* 26.
(*h*) Handv. *by* Boomkamp, *bl.* 432.
(*i*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 271.

tekent, die, naar de tegenwoordige rekening, in 't jaar 1456, gegeven zyn.

FILIPS I. 1456. veste, beloofd hadt, *die Pond groote van elken Huise* te betaalen (*k*). En des anderendaags, Grootebroek (*l*). Het Dorp Schermer (*m*), de Stede Sybekarspel en Benningbroek (*n*), en de Eilanden Texel (*o*) en Wieringen (*p*) werden, wat laater, in de verlooren' Vryheden herstelt: het Dorp Urshem eerst op den elfden van Sprokkelmaand des volgenden jaars (*q*). Van de herstelling der verdere gevonnisten is my geen byzonder blyk voorgekomen.

Dordrecht en Zuidholland met Filips verzoend.

Die van Dordrecht en Zuidholland, omtrent deezen tyd, om het agterhouden der Graaflyke tollen, ook in 's Hertogen ongenade vervallen zynde, verzoenden zig, insgelyks, met hem, op den drie-entwintigsten van Zomermaand deezes jaars 1456, door het belooven van twintigduizend gouden Filips Klinkaarts, die thans dertig grooten Vlaams ieder deeden. Ook moesten zy den Hertoge hunnen dienst, op eigen' kosten, in den Stigtschen Kryg, toezeggen (*r*). Deeze Zoen en de gunstbewyzen aan de Kennemers en Westfriezen veroorzaakten, ondertusschen, dat de Hollanders zig eenpaarig gereed maakten, om den Hertoge, met geld en manschap, tegen de Stigtschen, by te staan.

XIII. Utrecht van be-

Men kreeg, in 't Stigt, terstond kennis van de toebereidsels, die Filips, in Holland, maakte,

(*k*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 58. *Zie ook* BOXHORN *en* VELDENAAR, *bl.* 194.
(*l*) Handv. van Grootebr. *bl.* 28.
(*m*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 240.
(*n*) Handv. van Sypekarsp. en Benningbr. *bl.* 43.
(*o*) Privil. van Texel, *bl.* 70.
(*p*) Handv. van Wieringen *M. S.*
(*q*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 241.
(*r*) *Zie* BEYERWYK Dordrecht, *bl.* 314.

te. Des werdt 'er beſlooten, de Stad Utrecht van Krygsvolk en voorraad te voorzien. Reinoud van Brederode, Henrik van Montfoort en eenige andere Edelen, die 't met den verkooren' Biſſchop hielden, trokken 'er binnen. Ook verbonden de Geeſtelykheid en Ridderſchap van 't Nederſtigt en de Stad Utrecht zig; op den negenden van Grasmaand des jaars 1456, met de Stad Reenen, om Gysbrecht van Brederode te blyven aankleeven, zo lang 'er geen ander Biſſchop door den Paus bevestigd, en alomme in 't Stigt erkend zou zyn (s). Amersfoort neigde zeer tot Biſſchop David, en ſchynt zig hierom in dit Verhond niet te hebben willen begeeven. Kort na het ſluiten van hetzelve (8), verwekten de Gilden, te onvrede over het inbrengen van vreemd Krygsvolk, eenen oploop onder 't graauw, dat, op 't bekkenſlag, gewapend, op de *Neude*, of 't Marktveld van Utrecht, verſcheen, ſcheldende op de Vroedſchap, welke zy allerlei leed dreigden. Doch Gysbrecht van Brederode, met verſcheiden' Edelen en Knegten op hen aftrekkende, noodzaakte de woeſte menigte, terſtond, tot het afleggen der wapenen. Sedert verboodt hy den Gilden *Morgenſpraaken* of Byeenkomſten te houden, en allen bekkenſlag op lyfſtraffe (t). Hier by bleef het niet. De voornaamſte aanhangers van Biſſchop David, vrouwen zo wel als mannen, werden gevat, en zwaar gepy-

Filips I. 1456. zetting en voorraad voorzien.

(s) Pactum *Vide in* Matthæi Analect. *Tom.* I. *p.* 673.
(t) Chron. de Traject. *p.* 520, 521. Faſcicul. Temp. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I *p.* 677.

(8) Op den vyfentwintigſten van Grasmaand.

FILIPS I. 1456.

pynigd. *Daniel van Niewaal*, die 't Klerkampt van Utrecht, om agtendertighonderd-vyftig ponden, gekogt hadt, werdt van het zelve verlaaten, Ook werdt zyn Slot en Heerlykheid *Ryneſtein* deerlyk geplonderd. Zyn Ampt werdt eenen der aanhangeren van Bisſchop Gysbrecht geſchonken (*u*). Allengskens werdt egter de ruſt, in Utrecht, voor eene korte wyle herſteld.

Brederode zoekt met Filips te verdraagen.

Doch Gysbrecht van Brederode, desonaangezien, bedugt voor het onweêr, dat hem, uit Holland, dreigde, zogt, door bemiddeling van *Jan*, *Hertog van Kleef*, en van Jan van Hensberg, Biſſchop van Luik, met Hertoge Filips te verdraagen. Doch hy deedt vergeefſche moeite (*v*). Filips hadt nu de Pauſelyke Brieven, by welken zyn natuurlyke Zoon, David, tot Biſſchop van Utrecht, aangeſteld werdt, bekomen, en zondt, terſtond daarna, *Adriaan van Borſelen*, die aan *Anna*, eene zyner natuurlyke Dogteren (*w*), gehuwd was, met een Leger, naar 't Stigt. Amersfoort opende hem terſtond de Poorten: ook Reenen, dat nog onlangs plegtiglyk beloofd hadt, den verkooren' Biſſchop Gysbrecht, zo langs als iemant, getrouw te zullen blyven. David van Bourgondie begaf zig, hierop, van Jan van Waſſenaar en eenige manſchap verzeld, over Gorinchem en Tiel, eerſt naar Reenen, en toen naar Amersfoort, en deedt zig, in beide

Amersfoort en Reenen ontvangen Bisſchop David.

(*u*) Oud Verhaal *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 518, 519, 520, 522, 523 & *ſeqq.*

(*v*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LIII. *p.* 678.

(*w*) *Vide* Not. *in* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1260.

de deeze Steden, voor Bisschop erkennen. Filips I. Sedert hieldt hy zig op het Slot ter Horst, 1456.
welk, door den Slotvoogd, *Everard van der Eist*, aan Adriaan van Borselen, was ingeruimd, alzo men hem de zevenduizend Rynsche guldens, voor welken hem dit Slot verpand was, wederom gegeven hadt. In Hooi-maand, trok Filips ook, aan 't hoofd van veertienduizend man (x), uit den Haage op, om Utrecht te belegeren. Terwyl hy te Leiden, eenige dagen, vertoefde, werdt 'er, door den Hertog van Kleeve, door Reinoud van Brederode, wiens heerlyke goederen, in Holland gelegen, reeds door Filips waren aangeslaagen; en door eenige anderen, wederom, vrugteloos, over een vergelyk gehandeld. Filips trok vast voort naar Woerden, en van daar op Yssselstein. Zyne aannadering trof Bisschop Gysbrecht en den Utrechtschen met zo diep een' schrik, dat men den Hertoge van Kleef en eenigen anderen Heeren vryheid gaf, om, op de beste wyze mogelyk, met Filips overeen te komen, en de Stad, het kostte wat het wilde, voor 't gevreesd Beleg te bevryden. Men sloot dan, kort hierna, een verdrag te Yssselstein, op den volgenden voet:

Utrecht met een Beleg gedreigd.

Verdrag, volgens welk Gysbrecht van Brederode het Bisdom aan David van Bourgondie afstaat.

„ Gysbrecht van Brederode zou afstand van
„ 't Bisdom doen, en David van Bourgondie
„ alomme voor Bisschop erkend worden. Bre
„ derode zou Domprooft van Utrecht blyven
„ en daarenboven beschonken worden, met
„ de ryke Prooftdy van S. Donaas te Brugge.
„ Ook zou hy zyne Raadsheers plaats in den
„ Haa-

(x) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.

FILIPS I. 1456. „ Haage behouden, en dubbele wedde, dat „ is, volgens sommigen (*y*), duizend Rynsche „ guldens in 't jaar, genieten. Uit de inkomsten „ des Utrechtschen Bisdoms, welken thans, in „ 't geheel, op vyftigduizend Rynsche gul„ dens jaarlyks werden begroot (*z*), werden „ hem vierduizend tweehonderd Rynsche gul„ dens, jaarlyks, toegelegd: en vyftigduizend „ gouden Leeuwen eens, tot vergoeding der „ onkosten, die hy om 't Bisdom gedaan hadt". Sommigen voegen 'er by, „ dat hy, uit de in„ komsten van het Bisdom van Terouanne, ook „ tweeduizend guldens 's jaars trekken moest (*a*)". Na 't sluiten van dit Verdrag, kwam Filips, met Bisschop David en veele anderen, binnen Utrecht. David werdt, terstond, tusschen den Domproost Brederode en den Domdeken *Jan Prooisz*, naar de Domkerke geleid, en in den Bisschoppelyken zetel geplaatst (*b*). Op den zesden van Oogstmaand, bezwoor hy de Voorregten der Stad en des Lands (*c*). Doch deeze eed en het gemaakt Verdrag werden kwalyk van hem gehouden (*d*). Ondertusschen werdt hy, alomme in 't Stigt, voor wettigen Bisschop, erkend. Deventer was de eenigste Stad, die, hiertoe, door een beleg, welk agt weeken duurde, en onder anderen door Hollandsche manschap bygewoond werdt, gedwongen moest worden (*e*). De Stad was van Krygsvolk en voor-

(*y*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 67.
(*z*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 67.
(*a*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 67.
(*b*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LIV. *p.* 679-684. Chron. de Traject. *p.* 521.
(*c*) *Zie* een' Brief van Bisschop David. *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 684.
(*d*) Brief van 't Kapittel *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 681.
(*e*) Chron. de Trajecto *p.* 522.

voorraad voorzien geweeſt, door de Friezen en Groningers (*f*), die een heimelyk verbond gemaakt hadden, met den Hertog van Gelder (*g*), t'onvrede op Filips, om het indringen van David in 't Utrechtſch Bisdom. Hierom bedong men, by de overgaave, nog betere voorwaarden, dan de Hertog anders zou hebben toegeſtaan. Dus zegepraalde hier wederom de heerſchzugt van Filips. De verheffing van zynen Zoon op den Biſſchoplyken zetel van Utrecht gaf den Huize van Bourgondie den eerſten voet in 't Stigt, en baande den weg, langs welken, Keizer Karel de V, uit deezen Huize geſprooten, zig, eerlang, het weereldlyk gebied des Bisdoms heeft weeten te verkrygen. Filips I. 1456.

XIV. Filips doet eenige poogingen, om 't gebied over Friesland te bekomen.

Terwyl Filips nog met den Stigtſchen kryg belemmerd was, deedt hy eenige poogingen, om 't gebied te verkrygen over Friesland; waarnaar de Hollandſche Graaven zo lang vergeefs geſtaan hadden. Doch alzo deeze poogingen niet door 't geweld der wapenen ondersteund werden, vielen zy zo wel niet uit, als zyne onderneeming in 't Stigt. De Friezen, ten tyde van Willem den VI, in 't jaar 1414, Staveren bemagtigd hebbende (*b*), waren, ſedert, ontſlagen gebleeven van de Hollandſche heerſchappye. Zy hadden Hertog Jan van Beijeren, wat laater, wel wederom tot hunnen Heer aangenomen (*i*). Doch deeze verbindtenis was van weinig gevolg geweeſt, en

(*f*) Corte Chronyk in Brouerii Anal. *bl.* 449.
(*g*) Monstrelet. *Vol.* III. *fol.* 67.
(*b*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 397.
(*i*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 452.

FILIPS I. 1456. en eindigde met 's Hertogen leeven, in 't jaar 1425. Jakoba vondt te veel werks in Holland, om de gedagten naar Friesland te konnen wenden. Doch zo dra was Filips niet aan de Regeering gekomen, of zyne onverzaadelyke heerschzugt spoorde hem aan, om zig in de Friesche zaaken te steeken, en 't bewind over dit volk, welk niemant zyner Voorzaaten hadt konnen behouden, eens volkomen magtig te worden. Hy vernieuwde het Bestand, met hen, te vooren, geslooten, van tyd tot tyd (*k*); doch maakte, ondertusschen, zyn werk van het beschermen en bystaander zulken, die, in de verdeeldheden, welken nog onder de Friezen bleeven duuren, in 't onderspit geraakt waren. *Immele*, een Oostfriesch Edelman, uit zyne bezittingen verdreeven zynde (*l*), kwam, in 't jaar 1437, in den Haage (*m*); alwaar Hertog Filips hem en de zynen, by openе Brieven (*n*), den vierentwintigsten van Herfstmaand des volgenden jaars gedagtekend, in zyne bescherming nam: ten zelfden tyde, alle Regenten van Holland verzoekende, dat zy hem en *Gerrit van Dokkum*, die, zo wel als hy, verdreeven was, in 't bezit hunner Sloten wilden trachten te herstellen, op dat men zig, uit dezelven, van voorraad, tot het voeren van den Friesschen Kryg,

zou

(*k*) I. Memoriaalb. ROSE *fol.* 82 *vers.* 90 *vers.* 92. *recto & vers.* 93 *vers.* 103, 114, 118, 124, 127 *vers.* 131 *vers.* 140, 164 *vers.* 166. V. Memor. ROSE *sequot. C. 1. f.* 215 *vers.* 151 *vers.* 193 *vers.* 194.

(*l*) EGG. BENINGHA Hist. van Oostfr. I. *Boek, Cap.* CCXXV. CCXXXI. II. *Boek, Cap.* XXVI. *bl.* 218, 233, 273.

(*m*) EGG. BENINGHA II. *Boek, Cap.* XXX. *bl.* 275.

(*n*) *By* EGG. BENINGHA II. *Boek, Cap.* XXXII. *bl.* 276.

zou konnen voorzien (*o*). Sedert zondt Filips hen naar hun Vaderland te rug, met eenige Hollandſche Schepen: die, de Eems opgevaaren zynde, hunne manſchap aan land zetteden, voor de Veſting *Larrelt*, die eerlang bemagtigd werdt. De Hollanders bleeven 'er egter niet lang meeſter van. De Ooſtfriezen noodzaakten hen, de Veſting te ruimen, en joegen hen naar hunne Schepen, met welken zy, zonder merkelyk verlies, hier te Lande te rug kwamen (*p*). Filips deedt naderhand zo ernſtige poogingen, met ſchryven en handelen, om Immele in 't bezit zyner goederen te herſtellen, dat het hem eindelyk gelukte (*q*). Filips I. 1456.

De tweedragt tuſſchen de Schieringers en Vetkoopers bleef ondertuſſchen nog duuren, en was, in 't jaar 1450, op 't hevigſt uitgeborſten. De partyen verzwakten elkanderen dermaate, dat Filips, eenige jaaren laater, oordeelde, dat de kans hem ſchoon ſtondt, om zig in Friesland voor Heer te doen erkennen (*r*). „ Hy noemde zig, gelyk een Schryver, die deezen tyd beleeft heeft, ſpreekt, „ wel Heer van Friesland; doch de Friezen „ waren inderdaad nog een vry Volk, en „ aan geen uitheemſch gebied onderworpen „ (*s*)". De kryg tegen de Stigtſchen, die thans op handen was, liet den Hertoge niet toe, een Leger naar Friesland te zenden. Hy vergenoegde zig derhalve met de Friezen van

(*o*) IV. Memorialib. Rose *gequot. B.* 2. *f.* 17 *verſ.*
(*p*) Egg. Beninghа II. *Boek, Cap.* XXXIII. *bl.* 277, 278.
(*q*) Egg. Beninghа II. *Boek, Cap.* XXXIV. XLV. XLVI. XLVII. LXII. LXXXVIII. *bl.* 278, 289, 290-294, 308, 321.
(*r*) Ubb. Emmius *Libr.* XXV. *p.* 380.
(*s*) Aeneas Sylvius de Statu Europæ *Cap.* XXVII. *p.* 73.

Filips I. 1456. van Oostergo en Westergo, door eenigen zyner Afgevaardigden, voordeelige voorwaarden te laaten aanbieden, zo zy hem tot Heer wilden aanneemen. By deeze aanbieding, voegde hy bedreigingen van hun met een Leger te zullen komen bezoeken, indien zy weigerden hem te erkennen (*t*). De Friezen vonden zig, op 't ontvangen deezer maare, ten uitersten bedremmeld. De ingewortelde begeerte naar Vryheid zou hen ligtelyk hebben doen besluiten, om den onderlingen wrok af te leggen, en Filips, met vereenigde kragten, te keer te gaan; doch zyne Vorstelyke magt, van welke zy, overwonnen wordende, harder dienstbaarheid te dugten hadden, wederhieldt hen. 's Hertogs voorslag werdt in rype overweeging genomen, op eene algemeene Dagvaart, te *Bolswaard* gehouden. Doch hier werdt alleenlyk beslooten, dat men *Dirk*, Abt van S. Odulfs Klooster, *Berend*, Abt van Klaarkamp, *Meester Menno*, Burgemeester van Franiker, en *Meester Wabbo*, Burgemeester van Workum, afvaardigen zou naar Haarlem, alwaar Filips de Friezen, tegen 't midden van Zomermaand des jaars 1456, verdagvaard hadt. De Volmagt deezer Afgevaardigden is nog voorhanden (*u*); en uit de omstandigheden der geschiedenis is af te neemen, dat zy last hebben gehad, om de voorslagen des Hertogs alleenlyk te hooren, en van dezelven verslag te doen. De Frieschе gemagtigden, 't zy te Haarlem (*v*), of in den Haage, want dit blykt niet zeker, voor Stadhouder en Raa-

De Friezen te Haarlem gedagvaart.

(*t*) Oude Chron. *by* Boxhorn *op* Veldenaar, *bl.* 204.
(*u*) *By* Boxhorn *op* Veldenaar, *bl.* 204.
(*v*) Egg. Benningha II. *Boek*, *Cap.* LXV. *bl.* 304.

Raaden verſcheenen zynde, hieldt men huh voor „ dat de Friezen, met naame die van „ Ooſtergo en Weſtergo, zig, ſedert eenige „ jaaren, der Regeeringe der Hollandſche „ Graaven, tegen regt en reden, onttrokken, „ en zelven het Landsbeſtier aanvaard hadden: dat zy zig, hierdoor, 's Hertogen „ hoogſte ongenade op den hals hadden gehaald: doch dat hy, meer tot zagtheid dan „ tot ſtrengheid genegen, het voorleedene „ wilde vergeeven en vergeeten; indien zy „ hem tot Heere aanneemen en inhuldigen „ wilden: in welk geval, hy aanboodt, hunne Handveſten en Voorregten te willen beveſtigen, en hunnen Koophandel te willen „ doen bloeijen: waardoor de welvaart onder „ hen toeneemen zou: gelyk zy, met eigene „ oogen, aan het voorbeeld van Holland, Zeeland en Weſtfriesland, zien konden; welker „ Ingezetenen, onder de gunſtige Graafiyke „ Regeeringe, zeer verrykt waren geworden". Ten ſlot kreegen de Frieſche Gemagtigden laſt, om, voor Kerſttyd, het antwoord hunner Meeſteren op deezen voorſlag te rug te brengen (*w*). Filips I. 1456.

Men vindt niet, dat de voorſlag des Hertogs ihans met de bedreigingen verzeld was, welken hy voormaals wel gebruikt hadt. Veelligt is dit van de Friezen opgemerkt, die daarenboven zeer wel weeten konden, dat de Stigtſche Kryg hem, voor eerſt, geene vryheid laaten zou, om Friesland den oorlog aan te doen. Doch wat hier van zy; de Frieſche Ge- De Friezen verbinden zig, onderling, tot beſcherming hunner Vryheid.

(*w*) Sicko Benninga Chronickel, *bl.* 427, 428.

Filips I. 1456. Gemagtigden hadden zo dra geen verflag van hunne verrigtingen in Holland gedaan, of men beſloot eenpaarig, den voorſlag van Hertoge Filips onbeantwoord te laaten. Ook werdt 'er, op eene algemeene Dagvaart van Oofter-go, Weſtergo, en de Zevenwolden, vaſtgeſteld, dat men alle uitheemſch geweld eenpaariglyk keeren, en *fry en frieſch*, (dus wordt het uitgedrukt), *mit lyf ende goet*, beſchermen zou (*x*).

Fredrik de III. eiſcht ſchatting van de Friezen. 1457. Zo ſtonden de zaaken van Hertoge Filips in Friesland, toen Keizer Fredrik de III, waarſchynlyk kennis van zynen toeleg gekreegen hebbende, beſloot het Regt des Duitſchen Ryks op dit Landſchap te doen gelden. Ten deezen einde, zondt hy, in 't jaar 1457, *Thomas van Guriſteden* derwaards, om de jaarlykſche ſchatting, die de Friezen den Ryke ſchuldig geoordeeld werden, met de agterſtallen van eenige jaaren, in te vorderen (*y*). Weinig gewag vindt men van het invorderen deezer ſchatting, na de tyden van Karel den Grooten. Keizer Sigismond alleen, na de dood van Willem den VI, Graave van Holland, voorgenomen hebbende, Friesland, welk hy hieldt, ten onregte, van het Ryk vervreemd te zyn, wederom aan hetzelve te hegten, hadt, in 't jaar 1418, Gemagtigden derwaards gezonden, met open' Brieven, by welken, de Voorregten der *Frye Freeſen* beveſtigd, en zy voor onmiddelyke Onderdaanen des Roomſchen Ryks verklaard werden. Te gelyk vor-der-

(*x*) *Zie* BOXHORN *op* VELDENAAR *bl.* 206.
(*y*) EGG. LENNINGHA II. *Boek, Cap.* LXXXII. *bl.* 315.

derde hy hun eene jaarlykſche Schatting af van eene *gros*, of zeſtiende deel van eenen Rynſchen gulden, van elke Haardſtede (*z*). Doch 't blykt niet, dat de Friezen deeze ſchatting betaald hebben: hoewel ſommigen ſchryven, dat het volk dezelve wel opbragt; doch de Ontvangers niet in de Ryks-Schatkiſt (*a*). Fredrik de III, die ons, in de geſchiedeniſſen, voorkomt, als zeer behoeftig of zeer geldgierig, vernieuwde den eiſch, ten deezen tyde. De Friezen, eenen algemeenen Landdag beſchreeven hebbende, beſlooten 's Keizers verzoek toe te ſtaan, indien hy hun, van zynen kant, eenige punten inwilligde, welken zy hem voorſlaan lieten. Zy begeerden, „ dat de Keizer, Filips, Hertoge van Bourgondie, ſchriftelyk, en onder de gewoonlyke ſtraffe, deedt aanzeggen, dat hy zig „ geenerlei bewind over Ooſtergo, Weſtergo „ en de Zevenwolden zou hebben aan te „ maatigen, noch deezen Landen eenigen „ overlaſt aan te doen: dat hy den Friezen, „ op zwaare ſtraffen, verbieden zou eenigen „ anderen Heer dan den Keizer, van wege „ het Roomſche Ryk, te erkennen: dat hy „ de Privilegien van Karel den Grooten en „ van Sigismond vernieuwen, en de ſtrydige „ verbindteniſſen, met de Hertogen Al„ brecht en Jan van Beieren, aangegaan, „ vernietigen wilde: dat hy het Verbond, „ door de Friezen van Ooſtergo, Weſtergo „ en de Zevenwolden, met de Stad Groningen,

FILIPS I. 1457.

Hy verbiedt, op aanhouden der Friezen, Hertoge Filips Friesland te ontruſten.

(*z*) E. BENNINGHAI. *Boek, Cap.* CCXI. CCXII, *bl.* 191, 199.
(*a*) UBB. EMMIUS *Libr.* XXV. *p.* 312.

Filips I. 1457. „ gen, gemaakt, insgelyks wilde te niet doen, „ en verklaaren, dat de drie eerstgemelde „ Landstreeken, voortaan, gelyk van ouds, „ een Land op zig zelven blyven zouden: en, „ eindelyk dat hy den Friezen het voorregt „ verleenen wilde van niet buiten hun Land „ te regt gesteld te konnen worden (*b*)." De Keizer, op het bekomen der ingewilligde schatting gesteld, voldeedt de begeerte der Friezen ten volle, verleenende, ten hunnen behoeve, open Brieven, die nog voorhanden, en, den tienden van Oogstmaand des jaars 1457, op het Slot *Ertzenburg*, in Karinthie, gegeven zyn (*c*). Een derzelven is gerigt aan Hertoge Filips. De Keizer vertoont hem „ dat de Friezen, die, zegt hy, onmiddelyke Onderdaanen des Ryks zyn, zyne Majesteit geklaagd hadden, dat de Hertog „ arbeidde, om hen, zonder regt en met „ geweld, onder zyn gebied te brengen: „ waarom hy hem, op verbeurte der Keizerlyke genade, beveelt, hiervan af te laaten, „ te gelyk egter aanbiedende, hem te willen „ hooren en regt doen, zo hy zynen eisch op „ Friesland behoorlyk bewyzen kon" (*d*): uit welke aanschryvinge blykt, dat Hertog Filips van den Keizer nog als Ryks Leenman aangemerkt, en gehandeld werdt. De Keizer, de begeerte der Friezen voldaan hebbende, ontving

(*b*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* LXXXIII. *bl.* 316. BOXHORN *op* VELDENAAR *bl.* 209.

(*c*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* LXXXIV. LXXXV. *bl.* 317, 318 BOXHORN *op* VELDENAAR *bl.* 210, 213.

(*d*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* LXXXVI. *bl.* 320. BOXHORN *op* VELDENAAR *bl.* 214.

ning de beloofde schatting (e): en Filips, pas ontslaagen van den Stigtschen Kryg, en belemmerd met huisselyke en buitenlandsche zwarigheden, schynt, in zyne oude dagen, geenen lust gehad te hebben, om, gelyk Hertog Albrecht eertyds, eenen togt over de Zuiderzee te doen, om de Friezen, met geweld, tot onderwerping te brengen. Filips I. 1457.

Wy moeten weeten, welke deeze zwarigheden waren, om dat 'er deeze Landen ook hun deel van hadden; en om dat het ontvouwen derzelven ons den aart onzer Graaven nader kan doen kennen.

Het wangedrag van veele Amptenaaren, met naame van zulken, die over de geldmiddelen gesteld waren, gaf den Hertoge, omtrent deezen tyd, eenige moeite. Doch hy magtigde zes voornaame Heeren, om 'er onderzoek op te doen, en zulken, die zy schuldig zouden vinden, van hunne Ampten te ontzetten (f). Zy kwamen ook in Holland: alwaar zy verscheiden' veranderingen maakten. *Henrik van der Meye*, gewoonlyke Raad, en *Gysbrecht van der Meye*, Geheimschryver van den Hove, gebroeders, werden, onder anderen, in hunne bediening, geschorst (g). Doch de moeilykheid, die deeze veranderingen den Hertoge verschaften, duurde niet lang. Zyn zoon deedt hem meer verdriets aan.

XV. Oorzaaken van den Oorlog met thans

Twee der voornaamste Vorsten van Europa, Karel de VII, Koning van Frankryk, en Filips, Hertog van Bourgondie, hadden

(e) Ubb. Emmius *Libr.* XXV. *p.* 881.
(f) VI. Memorialb. Bossaert I. 2. *f.* 19.
(g) VI. Memorialb. Bossaert I. 2. *f.* 57 *vers.*

Filips I. 1457. Frankryk.

thans het ongeluk van met hunne Zoonen oneenig te zyn: en de tweedragt duurde te langer, om dat Filips zyn werk maakte, van dezelve, aan 't Fransche Hof, te voeden: terwyl Karel ook belang vondt, by de huisselyke oneenigheid aan 't Hof van Filips. De Dauphyn *Lodewyk* hadt, al in 't jaar 1446, het Fransche Hof verlaaten, en zig, in het Dauphiné, onthouden (*b*): alwaar hy alles naar zynen zin beschikte, zonder op 's Konings bevelen te passen. De Graaf van Charolois gaf ook allengskens zo zigtbaare blyken van ongenoegen over zyns Vaders Regeeringe, die, zyns oordeels, het oor te veel leende aan *Jan van Kroui*, zynen voornaamsten Staatsdienaar, dat de oude Hertog dikwils op zynen Zoon gestoord was (*i*). De Graaf poogde, ondertusschen, van tyd tot tyd, meer gebied en aanzien te winnen. Wy hebben reeds gezien (*k*), dat Filips hem, in of voor het jaar 1454, de Landvoogdy over Holland en Zeeland hadt toevertrouwd: met oogmerk, waarschynlyk, om hem meer van 't Hof, alwaar men zynen onrustigen aart vreesde, te verwyderen. Graaf Karel deedt zig ook verscheiden' Heerlykheden hier te Lande opdraagen: 't welk zyn aanzien niet weinig vermeerderde. Zo vindt men, dat hy Heer van Gooiland geweest is (*l*). Ook bekwam hy, na het afsterven van Heere Jakob van Gaasbeek, in den jaare 1458, de Heerlykheden van Putten en

De Graaf van Charolois bekomt verscheiden' Heerlykheden in Holland,

(*h*) Duclos Hist. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 55. *& suiv.*
(*i*) De la Marche *Liv.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 460-463.
(*k*) Boven, *bl.* 44.
(*l*) Handv. van Weesp, *bl.* 8, 11.

en Stryen, door Gaasbeek nagelaaten (*m*): ook die van Arkel, te vooren aan Gaasbeek ter leen gegeven (*n*). Tot de goederen van deezen Huize, behoorde ook een ſtuk Lands, aan de Maaze, tegen over Rotterdam gelegen: welk Karel heeft doen bedyken, en, naar zyn Graafſchap in Bourgondie, *Charolois* of *Charlois* noemen (*o*). Men vindt ook, dat hy 't Land van de Tonge, by Sommersdyk, bedykt heeft (*p*). Eenige jaaren laater, heeft hy Asperen, Heukelom (*q*), Voorne (*r*), Leerdam en Schoonerwoerd (*s*) weeten te verkrygen. Men ziet, hieruit, hoe zeer hy vermeerdering van aanzien zogt, en dat Filips thans, niet zonder reden, voor de uitwerkſels zyner Staatzugt, bedugt was. Ook werdt hy 'er, eerlang, door ingewikkeld, in eenen Kryg met Frankryk. FILIPS I. 1457.

De Daufyn Lodewyk, verneemende, dat zyn Vader een Leger tegen hem op de been bragt, hadt zig, in Herfſtmaand des jaars 1456, uit het Dauſiné, naar Bruſſel begeven, met oogmerk, om zig, in de Staaten des Hertogs van Bourgondie, op te houden (*t*), tot dat zyns Vaders toorn bedaard zou zyn. Filips, die, ten deezen tyde, voor Deventer lag, en

(*m*) Goudhoeven *bl.* 466.
(*n*) Kemps Gorinchem, *bl.* 299.
(*o*) Goudſche Chron. *bl.* 156. Goudhoeven *bl.* 466.
(*p*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 216.
(*q*) Goudhoeven *bl.* 472 *enz.*
(*r*) Preuves & Addit: *aux* Memoir. *de* Commin. *Tom.* IV. *p.* 119.
(*s*) Goudhoeven *bl.* 480.
(*t*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 63, 68. De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 457.

Filips I. 1457. en zig in 't Dorp *Wilp*, alwaar toen een Slot was, onthieldt (9), ſpoedde zig, op het ontvangen deezer gewigtige tyding, om met de Stad te verdraagen, en naar Brabant te keeren. Hy vertoefde egter nog eenigen tyd te Utrecht: vanwaar hy Koning Karel, met eenen Brief, van de komſt des Daufyns in Brabant kennis gaf (*u*). In Brabant gekomen, ſcheen hy zynen vlyt te willen aanwenden, om den Daufyn met den Koning te bevredigen (*v*); doch zyne poogingen waren vrugteloos. De Koning eiſchte eene volſtrekte onderwerping van zynen Zoon, en wilde, dat hy in perſoon ten Hove verſchynen zou; doch de Daufyn, weetende, dat 's Konings Staatsdienaars zeer op hem gebeeten waren, vertrouwde zig ten Hove niet. Ook bleek, ſedert, klaar genoeg, dat Filips den Daufyn gaarne by zig hieldt: op dat hy zig, door hem, van eenen magtigen ſteun tegen den Koning, by 't ontſtaan van eenen oorlog, zou konnen verzekeren. De Daufyn bleef derhalve in Brabant: alwaar Filips hem en eenigen zyner Edelen een jaargeld toelei.

Jan van Kroui en die van zynen Huize begonden terſtond hun Hof te maaken by den Daufyn. Doch dit was genoeg, om hem ver-

(*u*) Lettre du Duc de Bourg. *in* D'ACHERY Spicileg. *Tom.* X. *p.* 656. [*Tom.* III. *p.* 502].
(*v*) *Voyez* les Preuves de l'Hiſt. de Louis XI. *par* DUCLOS *Tom.* III. *p.* 114, 119.

(9) Dit blykt, uit eenen Brief van Hertoge Filips aan Koning Karel, getekend, *en* ſon *Oſt a Wilp. le* 19 *jour de Septembre* 1456, te vinden by DUCLOS *Hiſt. de Louis XI.* Tom. III. p. 109.

verdagt en zelfs gehaat te doen worden by den Graave van Charolois. Van dien tyd af, ontſtondt 'er geduurig ongenoegen tuſſchen Filips en Karel, waartoe de Daufyn, waarſchynlyk, meer aanleiding gaf, dan hy weeten wilde (*w*). Filips I. 1457.

In Frankryk maakte men, omtrent deezen tyd, zo veele toebereidſels ten oorlog, dat Filips ook oordeelde, zig in ſtaat van tegenweer te moeten ſtellen (*x*).

Ondertuſſchen vielen 'er geduuriglyk wederzydſche klagten, over het ſchenden der Atrechtſche Vrede van den jaare 1435. Filips, die 't meeſte belang by de onderhouding deezer Vrede hadt, beſchuldigde het Franſche Hof, by elke gelegenheid, dat 'er inbreuk op gedaan werdt: terwyl men zig, in Frankryk, vreemd hieldt, dat Filips over 't ſchenden eener Vrede klaagde, die, dagelyks, door hem, verbroken werdt. Van het verblyf des Daufyns in Brabant, de eigenlyke oorzaak van het ongenoegen des Franſchen Hofs, werdt, in 't eerſt, weinig gerept, om dat men niet ſchynen wilde, zig hieraan veel te ſtooren.

Het oogmerk van Frankryk kon niet langer bedekt blyven voor Filips, toen hy vernam, dat Koning Karel zig met eenige Duitſche Vorſten; onder anderen, met den Keizer en met die van Luik verbonden, en zyne Dogter, *Magdaleene*, ten Huwelyk beloofd hadt aan 1458.

(*w*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 69. De la Marche *Liv.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 460, 461, 462.
(*x*) Meyerus *ad annum* 1458. *f.* 324, 325.

FILIPS I. 1459. aan *Ladiſlaus*, Koning van Hongarye (*y*), die Filips het Regt op het Hertogdom Luxemburg betwiſtte. Ladiſlaus ſtierf, voor dat het Huwelyk voltrokken was (*z*): doch de Koning liet niet na, het Hertogdom Luxemburg van Filips te eiſchen voor *Elizabet*, Zuſter van Ladiſlaus, en gehuwd aan *Willem*, Hertoge van Saxen (*a*): 't welk Filips deedt oordeelen, dat de oorlog met Frankryk onvermydelyk was.

XVI. Filips heeft een' togt naar Turkye voor, die uitgeſteld wordt.

Terſtond hierop, beſloot hy, den togt naar Turkye, dien hy voorhadt, aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, te doen, tot betere gelegenheid, uit te ſtellen, en, met allen ernſt, op de handelingen der Franſchen, te waaken. Het ontwerp van deezen togt hadt hem, reeds eenige jaaren, door de zinnen geſpeeld. Toen men, hier te Lande, tyding kreeg van het inneemen van Konſtantinopole, in 't jaar 1453; hadt hy, ter gelegenheid van zeker aanzienlyk Gaſtmaal (*b*), eene ſoort van een Tafelſpel doen vertoonen, waarin de Kerk, verbeeld door den Schryver zelven, uit wien wy dit ontleenen (*c*), klaagende ingevoerd werdt (*d*), Filips hadt deeze ſpeelswyze klagte beantwoord met eene ernſtige gelofte, om de Kerk te beſchermen, en de *verdoemlyke onderneeming van den grooten Turk en der verdere ongeloovigen tegen te ſtaan* (*e*). Zyn voorbeeld hadt verſchei-

(*y*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 92 *verſ.*
(*z*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 73.
(*a*) Voiez DUCLOS Hiſt. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 94.
(*b*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 55, 59.
(*c*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXVIII. *p.* 411.
(*d*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXIX. *p.* 414.
(*e*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXX. *p.* 439.

ſcheiden Grooten bewoogen, om gelyke geloſte te doen. Ook hadt hy, ſedert, van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Artois, eene goede ſomme geëiſcht, tot uitvoering van zynen Turkſchen togt (*f*). Of hy zig, thans, ten zelfden einde, ook tot de Hollanders en Zeeuwen gekeerd hebbe, blykt niet klaar. Doch weinige jaaren laater, heeft men, hiertoe, ook in Holland, geld geworderd (*g*). De togt werdt, ondertuſſchen, van tyd tot tyd, verſchooven. Doch *Pius de II*, in 't jaar 1458, Paus geworden zynde, beriep, in 't volgende jaar, eene Kerkelyke Byeenkomſt te Mantua; alwaar verſcheiden Duitſche Vorſten hunne Gezanten hadden. De Nederlanders waren 'er ook genodigd. Doch men vindt, dat die van Brabant, Holland en Gelderland niet hebben willen tegenwoordig zyn (*b*). Hier werdt de Turkſche togt wederom vaſtgeſteld. „De Paus," ſchryft een zyner Tydgenooten (*i*), die geen vriend van hem was, „beoogde, onder dekmantel van deezen „Turkſchen togt, 't Volk ſchattingen af „te perſen, een groot deel van Duitſchland uit te putten". Niet lang hierna, ſtelde Filips, wien de Paus het opperbevel over den Kryg tegen de Turken gaarne zou opgedraagen hebben, den ontworpen togt, voor eerſt, geheel uit zynen zin. De beweegingen der Franſchen rieden hem, digt by huis

FILIPS I. 1459.

(*f*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 64 *verſ.*
(*g*) VELIUS Hoorn *bl.* 80.
(*b*) GREG HEIMBURG. Appell. a Papa ad Concil. *apud*, FREHER. *Tom.* II. *p.* 126.
(*i*) Id. ibid.

FILIPS I. 1459. huis te blyven. Pius de II. nam, ondertuſſchen, 't gedrag des Hertogs zo euvel op, dat hy 'er hem, naar ſommiger verhaal (*k*), om in den ban deedt.

Filips was niet onkundig van den ſtaat des Franſchen Hofs: vanwaar de vrienden des Daufyns en de zynen hem alles overbriefden (*l*). Hy wiſt, dat het beſluit, om hem den oorlog te verklaaren, niet lang draalen kon. Doch op dat hy tyd genoeg hebben mogt, om zig in ſtaat van tegenweer te ſtellen, vondt hy goed, zig onkundig te houden van 't gene hy wiſt dat in Frankryk omging, en ondertuſſchen den Koning, door een plegtig Gezantſchap, af te vraagen, wat hy met zyne toeruſtingen bedoelde.

Vermoeden van Filips, dat Frankryk en Engeland voorhebben, Holland en Zeeland te bemagtigen.

Jan van Kroui en Jan van Lannoi, Stadhouder van Holland, werden, in 't jaar 1460, naar Frankryk gezonden, meer om den Koning en 't Hof op te houden, dan om de gronden tot een duurzaame Vrede te leggen. Zy hielden, onder anderen, den Koning voor:

1460. „ dat Filips van goederhand berigt was, dat,
„ by een geheim punt van het Huwelyks-
„ Verbond, al in 't jaar 1444, geſlooten,
„ tuſſchen Henrik den VI, Koning van En-
„ geland, en Margareet van Anjou, was vaſt-
„ geſteld, dat Henrik, aan Koning Karel,
„ alle de plaatſen, welken hy nog in Frankryk
„ bezat, zou afſtaan; mids dat Koning Karel
„ den Koning van Engeland, Holland en Zee-
„ land zou helpen bemagtigen. Zy voegden
„ 'er

(*k*) AMAND. ZIERIX. Chron. *apud* BASEL. Nederl. Sulpit. bl. 274.

(*l*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 463.

„ 'er by, dat de Hertog zig, door zulk eenen „ handel, ten hoogſten beledigd vondt, en „ vroegen, wat 'er van deeze zaak zyn mogt. De Koning verzekerde hun, dat dit zogenoemd heimelyk punt een loutere herſenſchim was: waarvan men den Hertog ligtelyk zou hebben konnen overtuigen, zo hy zyne agterdogt eer geopenbaard hadt (m). FILIPS I. 1460.

XVII. Heimelyke handel van Graave Karel aan 't Franſche Hof.

Terwyl de onderhandelingen duurden, of niet lang na dat zy afgebroken waren, zondt de Graaf van Charolois den Graaf van S. Pol, in ſtilte, naar 't Franſche Hof, met mondelyken laſt, om den Koning te toetſen, of hy genegen zou zyn, hem in Frankryk te ontvangen, wanneer hy beſluiten mogt, het Bourgondiſch Hof te verlaaten. De Koning luiſterde, in 't eerſt, naar deezen voorſlag: niet ongezind, zo 't ſcheen, om den Hertoge van Bourgondie het verdriet, hem aangedaan, door het ophouden van den Daufyn in Brabant, met gelyke munt, betaald te zetten. Doch hy kreeg, eerlang, vermoeden, dat de Graaf van Charolois deezen voorſlag, met kennis van Hertoge Filips, gedaan hadt, om 't Franſche Hof te mompen. Ook vernam hy, ſedert, dat de Graaf voorhadt, den Heer van Kroui en eenige anderen, die zeer gezien waren aan 't Franſche Hof, van kant te helpen. 't Een en 't ander was oorzaak, dat de geheime onderhandeling met Graave Karel plotſelyk afgebroken werdt (n).

De verwyderíng tuſſchen Konig Karel en Her-

(m) *Voiez* DANIEL Hiſt. de France, *Tom* VI. p. 309, 312.
(n) Manuſcrit du Tems *parmi les Preuv.* a l'Hiſt. de Louis XI. *par* DUCLOS *Tom.* III. *p.* 190.

Filips I. 1461. Hertoge Filips dagelyks grooter wordende, verwagtte men nu niet anders dan eene openbaare vredebreuk, toen de dood des Konings, die op den twee-en-twintigsten van Hooimaand des jaars 1461, voorviel (o), de zaaken eens slags, van gedaante deedt veranderen. De Daufyn begaf zig terstond naar Frankryk, en werdt, onder den naam van *Lodewyk den XI*, voor wettigen Opvolger zyns Vaders, erkend. Filips, verzeld van eenige Hollandsche en Zeeuwsche Edelen (p), woonde zyne Krooning by (q), en deedt hem, kort daarna, hulde, wegens het Hertogdom Bourgondie, en wegens de Graafschappen Vlaanderen en Artois, van 't welk leenen van Frankryk. Hy beloofde, by deeze gelegenheid, „den Koning, „niet slegts met de manschap en middelen „deezer Landen; maar ook met die van zyne „andere Staaten ten dienste te zullen staan (r).

Verandering in Engeland. Eenige maanden vroeger, was Henrik de VI. door Eduard, Graave de la Marche, Zoon des Hertogs van Jork, van den Engelschen Troon gestooten. De jonge Graaf deedt zig, terstond daarna, onder den naam van *Eduard den IV*, voor Koning uitroepen. Filips erkende hem, op staande voet, en verlengde, in 't volgende jaar, en in 't jaar 1463, het Bestand, dat tusschen de Engelschen en de Nederlanders, getroffen was, telken reize voor nog een jaar (s).

Verlenging van 't Bestand met Eduard den IV. 1462.

Met

(o) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 61.
(p) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 233.
(q) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 82.
(r) Manusc. de la Bibl. de M. Rousseau *dans* DANIEL *Tom.* VI. *p.* 333. Preuves des Memoir. de COMMIN. *Tom.* IV. *p.* 163.
(s) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 106., 110, 111, 113 117, 118.

Met Frankryk was de rust van korten duur. Filips I.
De Koning begon, kort na zyne komst tot 1462.
de Kroon, toeleg te maaken, om de Plaatsen in Pikardye, by de Vrede van Atrecht, aan Filips afgestaan, wederom magtig te worden. Men was overeen gekomen, dat Frankryk deeze Plaatsen, voor vierhonderdenvyftigduizend Kroonen, wederom zou mogen lossen. Doch Filips, aangezet door zynen Zoon Karel, hadt tot hiertoe van het afstaan deezer Plaatsen niet willen hooren. Lodewyk, geduurende zyn verblyf in Brabant, en sedert die van Kroui, door geschenken, hebbende weeten te winnen (t), bediende zig van hun, om Filips, tot den begeerden afstand, te beweegen (u). De Hertog besloot 'er eindelyk 1463.
toe. Lodewyk zelf kwam te Hesdin by hem, om 't verdrag, hierover gemaakt, te sluiten en te tekenen. Kort hierna, hieldt hy nog een mondgesprek met Filips, te Ryssel. Hy ontriedt hem hier den togt tegen de Turken, dien de Paus hem wederom in 't hoofd gebragt hadt, zo ernstig, dat hy 'er eindelyk van afzag (v). Lodewyk hadt reden om Filips den Turkschen togt af te raaden. Hy vreesde de heerschzugt van Graave Karel, op wien, 's Lands Regeering, geduurende 't afzyn zyns Vaders, zou moeten rusten, en die ligt besluiten zou, iet nadeeligs tegen Frankryk te onderneemen.

Karel bevondt zig in Holland, terwyl de afstand der Plaatsen in Pikardye geschiedde. Hier

(t) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 460.
(u) Monstrelet *Vol.* II. *f.* 96. *vers.* 97.
(v) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 101.

FILIPS I. 1463.

Toeleg van Filips, om zynen Zoon, in Holland, te doen vatten, mislukt.

Hier heenen was hy getoogen, om 's Graaven Bede in te vorderen, doch, voornaamlyk, om het ongenoegen zyns Vaders te ontgaan, die, omtrent deezen tyd, opgeſtookt door die van Kroui, bevel gegeven hadt, om hem, en eenigen der zynen, met naame Mr. *Anthonis Michielszoon*, Raad van Holland, in hegtenis te neemen. Karel ontkwam het gevaar. Meeſter Anthonis werdt gevat; doch kort daarna, by Dordrecht, door Graave Karel, verloſt, en naar Gorinchem geleid (*w*). Veel gezags oefende de Graaf van Charolois thans in Holland. In Zomermaand des voorleeden jaars 1462, hadt hy, uit *gratie*, zo 't heette, en zonder benadeelinge der Stads Privilegien, te Dordrecht, buitens tyds, de Regeering veranderd (*x*). Twee maanden laater, bragt hy het Geregtshof in den Haage op eenen anderen, en zyns oordeels beteren voet (*y*). Hy verminderde 't getal der Raaden, dat tot agtentwintig aangeroeid was, tot op agt, behalve den Stadhouder, en vorderde, in dezelven, niet zo zeer adeldom, als ervaarenis in de Regten. Filips beveſtigde, ſedert, de gemaakte veranderingen (1); doch onthief den Raad, ten zelfden tyde, van het hooren der Rekeningen, vereenigende de Rekenkamer van den Haage met de Rekenkamer te Bruſſel, werwaards hy dezelve overbragt (*z*). In Slagtmaand,

(*w*) Groote Chron. *Diviſ.* XXIX. *Cap.* 39.
(*x*) Regeer. Lyſt by HEVERW. *bl.* 199.
(*y*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 631.
(*z*) Regiſtre de la Chambre des Comptes de Brab. N. 3, *in* Anal. Belgic. *Tom.* II. *P.* 1. *ad Calcem. p.* 30.

(1) Den veertienden van Bloeimaand des jaars 1463.

maand, deedt hy den Raad van Holland, die hem nu van de hand vloog, eenen Brief ſchryven aan den Graave van Ooſtervant, waarby men deezen poogde te beweegen, om, nevens de andere Edelen, te belooven, dat hy, na het afſterven van Hertoge Filips, niemant dan den Graaf van Charolois voor Heere zou aanneemen (*a*). Doch terwyl Karel, ten deezen tyde, bezig was, om zig hier te Lande aanzienlyker te maaken, vernam hy den afſtand der Plaatſen in Pikardye, die nergens toe diende, dan tot vermindering van het gebied van zyn Huis, welk hy zogt uit te breiden. Hy zwol van ſpyt, toen hy hier van tyding kreeg. Zyn haat tegen Lodewyk den XI, en tegen die van Kroui, werdt langs hoe verwoeder. Hy was reeds, ſedert eenigen tyd, in heimelyke onderhandeling getreden met *François den II*, Hertog van Bretagne, thans één' der voornaamſte hoofden eener ſamenzweeringe tegen de Regeering van Koning Lodewyk, die, kort hierna, uitborſt, en den naam van *Gemeenebeſt-Kryg* kreeg (*b*). *Jan van Romillé*, Onder-Kanſelier van Bretagne, kwam, vermomd in 't gewaad van eenen Dominikaaner Monnik, van tyd tot tyd, in Holland, om met den Graave van Charolois te handelen. Van hier ſtak hy gemeenlyk over naar Engeland, om Eduard den IV, in 't zelfde Eedgenootſchap, in te wikkelen. FILIPS I. 1463.

Lodewyk, niet onkundig van deezen handel, en deswege ten hoogſte geſtoord op De Basdel van den Rubem-

(*a*) VI Memoriaelb BOSSAERT, *gequot.* I. 2. *f.* 393.
(*b*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 469, 470.

FILIPS I. 1464. den Graave van Charolois, deedt, in den Herfſt des jaars 1464, den *Baſtaard van Rubempré*, verzeld van veertig of vyftig man, alle rappe gaſten, gelyk hy zelf was, uit eene Haven van Pikardye vertrekken, en langs de Hollandſche kuſten kruiſſen (*c*). 't Gerugt was, kort hierna, algemeen, hier te Lande, dat Rubempré laſt hadt, om den Graaf van Charolois te ligten, en gevangen naar Frankryk te voeren (*d*). Doch Lodewyk verklaarde, ſedert, dat hy niet anders voorgehad hadt, dan den gewaanden Dominikaaner, Romillé, te doen vatten. Karel hadt zig, eenigen tyd, te Gorinchem opgehouden; doch bevondt zig, op den twintigſten van Herfſtmaand, in den Haage (*e*). Rubempré, den mond der Maaze ingezeild zynde, was hier aan land geſtapt, en hadt zig, kort te vooren, van drie of vier der zynen verzeld, naar Gorinchem begeven, terwyl de overige manſchap, in 't Schip, op hem wagten bleef. Te Gorinchem, zogt Rubempré zig zo verborgen te houden, dat hy, zelfs hier door, te eer in 't oog liep. Karel gaf bevel om hem en de zynen vaſt te houden. Ook maakten de Hollanders zig, naar ſommiger verhaal (*f*), kort hierna, meeſter van 't Schip, neemende al het volk, dat 'er op was, in hegtenis. Doch anderen ſchryven, dat het Schip ontſnapte, en behouden in Pikardye te rug kwam (*g*),

pré, een heimelyken aanſlag in Holland voorhebbende, wordt gevat.

Fi-

(*c*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 102 *verſ.* 103.
(*d*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXV. *p.* 468.
(*e*) Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Mem. de COMM. *Tom.* III. *p.* 332.
(*f*) Chron. Scand. *dans les* Addit. *aux* MEM. *de* COMM. *Tom.* II. *p.* 19.
(*g*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 103.

Filips kreeg hiervan, in den aanvang van Wynmaand, tyding te Hesdin, alwaar hy, nog dien zelfden dag, een mondgesprek met Koning Lodewyk stondt te houden. De Koning hadt veel Krygsvolk om Hesdin vergaderd: en men wil, dat hy voorhadt, Filips te doen vast houden, zo dra hy tyding zou gekreegen hebben, dat Rubempré den Graaf van Charolois geligt hadt (*b*). Zeker is 't, ten minsten, dat de Hertog terstond te paard steeg, en naar Rysſel vertrok, zonder den Koning af te wagten. FILIPS I. 1464.

't Gantsche Land waagde terstond van deezen loozen aanslag. *Olivier de la Marche*, Schryver der bekende Gedenkschriften, met deszelfs snoodheid, alomme, ten breedsten uit (*i*). De Predikstoelen daverden zelfs van de hevigste beschuldigingen tegen den Fransschen Koning. 't Gemeen hadt 'er overal den mond vol van.

Lodewyk, die zig, door deeze gerugten, 't zy waar of valsch, in zyne eer geraakt hieldt, zondt, al in Slagtmaand, een Gezantschap aan den Hertoge van Bourgondie, om herstelling van eer, wegens de verhaalen, die, ten nadeele des Konings, door de Nederlanden, liepen, en te gelyk het ontslaan van Rubempré te vorderen. Voorts hadden de Gezanten last, om den Hertoge te verklaaren, dat hun Koning alleen Jan de Romillé, zynen Onderdaan, geenszins den Graaf van Charolois hadt willen doen ligten (*k*). Filips toonde, in

(*b*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 103.
(*i*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch* XXXV. *p.* 468.
(*k*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 103 *vers.*

Filips I. 1464. in 't antwoord aan 's Konings Gezanten, dat hy Lodewyk van eenig ſlinks oogmerk verdagt hieldt. Hy belhofde Rubempré te ontſlaan, zo dra zyne onſchuld blyken zou. Men weet, dat hy, tot in 't jaar 1469, gevangen gezeten heeft (*l*). Karel was, by 't openbaar gehoor deezer Gezanten, tegenwoordig geweeſt. Zy hadden zo vinnige uitdrukkingen gebruikt, tegen zyne heimelyke onderhandelingen met den Hertoge van Bretagne, dat hy, in hevigen toorn ontſteken, zig, in 't uitgaan, tegen eenen der Gezanten, deeze woorden ontvallen liet: *Beveel my in 's Konings gunſt. Zeg hem, dat hy my hier fraai heeft doen havenen, door zynen Kanſelier; doch voeg 'er by, dat het hem berouwen zal, eer een jaar ten einde is* (*m*).

XIX. Slag van Montlheri. 1465. Karel hieldt zyn woord. 't *Gemeenebeſt-Verbond*, aan 't hoofd van welk, de Hertog van Berri, 's Konings Broeder, geſteld werdt, hadt naauwlyks zyn vol beſlag gekreegen, of de Graaf van Charolois trok, met een aanzienlyk Leger, in Frankryk. Vooraf hadt hy zynen Vader weeten te beweegen, om hem 's Lands Regeering af te ſtaan (*n*). En terſtond hierna, hadt hy die van Kroui, onder welken ook Jan van Lannoi, Stadhouder van Holland, was, voor vyanden des Vaderlands verklaard, en genoodzaakt, naar Frankryk te vlugten (*o*): 't welk Filips, 's Lands Krygsmagt in de handen zyns Zoons ziende, zyns on-

(*l*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 103.
(*m*) Memoir. de Ph de Commin. *Livr.* I. *Ch.* I. *p.* 8.
(*n*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 106. Duclos Hiſt. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 211.
(*o*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 106. *verſ.* 107. Commines *Livr.* I. *Ch.* I. *p.* 9.

ondanks, gedoogen moeſt. By Montlheri viel, op den zeſtienden van Hooimaand des jaars 1465, een bloedige ſlag voor, in welken Karel het veld behieldt (*p*), ſchoon beide de partyen zig de overwinning toeſchreeven. Veelligt haddenze 'er geen van beide reden toe, om dat het verlies, aan wederzyde, genoegzaam even groot was (*q*). Op den vyfden van Wynmaand, hieraan volgende, werdt 'er, te *Conflans*, een Verdrag geteekend, tuſſchen Lodewyk en Karel, waarby den laatſten, de Plaatſen, in Pikardye, langs de Somme gelegen, en onlangs, door den Koning, geloſt, wederom werden afgeſtaan: onder voorwaarde, dat zy, eerſt na de dood van Filips en Karel, voor tweemaalhonderdduizend gouden Kroonen, wederom zouden mogen benaderd worden. Karel bedong nog andere voordeelen by dit Verdrag (*r*): welken de Koning hem te ligter toeſtondt, om dat hy voorhadt het Bondgenootſchap der Franſche Grooten, 't koſtte wat het wilde, te verbreeken.

Filips I. 1465.

Vrede van Conflans.

De Vrede van Conflans herſtelde de ruſt in de Nederlanden nog niet. De Luikenaars waren, uit hoofde van een Verbond, in Hooimaand laatſtleeden, met Lodewyk den XI, geſlooten (*s*), in Brabant en in 't Graafſchap Namen gevallen: alwaar zy veele verwoeſtingen hadden aangeregt. Karel hadt zo dra, door het ſluiten van het Verdrag van Conflans, de

De Graaf van Charolois overwint de Luikenaars.

(*p*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXV. *p.* 472, 474.
(*q*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 114 *&c.*
(*r*) Men zie het, *by* Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 121 *verſ.*
(*s*) *Voisz.* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 328.

Filips I. 1465. de handen niet ruim gekreegen, of hy trok, met zyn Leger, op Luik aan. De Stad, zig verlaaten ziende van Koning Lodewyk, was genoodzaakt, op harde voorwaarden, met den Graave van Charolois, te verdraagen. Onder anderen, moeſt zy hem eene boete van zesmaalhonderdduizend Rynſche guldens opbrengen (*t*). De Burgery van *Dinant*, eene Stad in Luikerland, hadt, op een gerugt, dat Karel den ſlag van Montlheri verlooren hadt, zyn beeldtenis, in 't openbaar, aan de galge gehangen (*u*). Dit ſmaadelyk bedryf nam de Graaf van Charolois zo euvel, dat hy, de Stad, in 1466. 't volgende jaar, ſtormenderhand ingenomen hebbende, agthonderd Burgers, in de Maaze, deedt verdrinken (*v*). Henrik en Wolferd van Borſelen, Zeeuwſche Edelen, die Dinant hadden helpen bemagtigen, werden, voor hunnen dienſt, rykelyk beſchonken. Filips zelfs begiftigde Henrik, die reeds Heer van Veere was, ſedert, met Weſtkapelle, Domburg en Vliſſingen, welker Heerlykheid, hem en zynen Nakomelingen, ten onverſterflyken Erfleen, werdt opgedraagen (*w*). De Luikenaars, tegen 't gemaakt Verdrag, toegeſchooten zynde, om die van Dinant te helpen, verzoenden zig, op nieuws, met Graave Karel (*x*); doch hielden dit verdrag niet langer, dan het voorige.

Weſtkapelle, Domburg en Vliſſingen komen aan den Heere van Veere.

XX. Zwaare Wy hebben van den Franſchen en Luikſchen

(*t*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 124.
(*u*) Amelgard. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* II. *Cap.* VIII. in Marten & Durand. Vet. Monum. *Tom.* IV. *c.* 744.
(*v*) Commines *Livr.* II. *Ch.* I. *p.* 75-79.
(*w*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 239.
(*x*) Commines *Livr.* II. *Ch.* 2 & 3.

ſchen Kryg alleen kortelyk willen gewaagen, om dat ons niet duidelyk gebleeken is, dat de Hollandſche manſchap denzelven bygewoond heeft. Zeer waarſchynlyk zal dit egter voorkomen, als men aanmerkt, dat het Huis van Bourgondie zig, voor en na deezen tyd, in zyne uitheemſche Oorlogen, van deeze manſchap zeer wel heeft weeten te bedienen. Ook blykt, dat ons Land, den Hertoge, tot het uitvoeren deezer koſtbaare Oorlogen, jaarlyks, zo zwaare Beden opbrengen moeſt, dat 'er de goede Ingezetenen, hier en daar, zeer door gedrukt werden (y). Men hadt hem, twee of drie jaaren geleeden, reeds wederom eene tienjaarige Bede van 55183 Schilden 's jaars, voor Holland en Friesland, dat is, Weſtfriesland, moeten toeſtaan (z). Zeeland liep ook niet vry. Holland en Zeeland gevoelden dan gewiſſelyk den laſt van deezen Kryg. De Koopluiden, in 't byzonder, haakten naar eene beſtendige Vrede: op hoop dat de Handel en Zeevaart, die, door de geduurige onluſten, nu en dan, geſtremd werdt, eens wederom bloeijen mogt, als te vooren.

Filips I. 1466. laſt, in Holland, van den Franſchen en Luikſchen Kryg.

Men hadt, eenige jaaren herwaards, om de Scheepvaart ſterker door te zetten, grooter Schepen begonnen te bouwen; die thans, door het verdiepen der ſtroomen en het verwyderen der Zeegaten, beter dan voorheen, binnen deeze Landen komen konden. Ook maakte men de Schepen, op eene andere wyze, dan van ouds. Men plagt de Hulken, Razei-

Verandering in de wyze van ſcheepstimmeren, hier te Lande.

(y) Velius Hoorn, *bl.* 80.
(z) M. S Vervolg van J. van Hout Dienſtb. van Leyden *bl.* 49 *by* van Loon Aloude Regeer. V. *Deel*, *bl.* 153.

Filips I. 1466. zeilen, Kraaijers en andere Vaartuigen hier flegts *Krapſchuitswyze*, met de planken op elkanderen geſlaagen, te timmeren. Doch omtrent deezen tyd, werdenze *Karveelswyze* gemaakt: dat is, men voegde de planken niet op, maar nevens of tegen elkanderen, en maakte den naad tuſſchen beide met werk digt.

Staat der Scheepvaart. De Schepen waren dus hegter, en bekwaamer om de Zee te bouwen. Ook begon men thans, ſterker nog dan te vooren, door de Zont te vaaren (*a*). Doch deeze vaart was, omtrent deezen tyd, meer dan eens, belemmerd geweeſt. De Amſterdammer- Hoornſche en Enkhuizer-Koopvaardyſchepen werden, in de Zont, ſomtyds aangehouden: waarover, in 't jaar 1464, met den Koning van Deenemarke, gehandeld was (*b*). Doch van den uitflag deezer handelinge vind ik nergens iets aangetekend. *Chriſtiaan de I*, Koning van Deenemarke, hadt den Hollanderen en Zeeuwen, al in 't jaar 1453, vrygeleide vergund, om in zyne Ryken te komen handelen: mids dat zy, niet door de Belt, maar door de Zont, alwaar toen reeds 'sKonings tol gevorderd werdt, voeren. Ook zou het hun niet vry ſtaan, Engelſche waaren in de Noordſche Ryken te brengen (*c*). Doch eenige jaaren laater, ſchynt dit wederom geoorlofd geweeſt te zyn. Immers men vindt het niet verbooden, in verſcheiden' Voorregtbrieven, door den Deenſchen Koning, ſedert, ten behoeve van 't ge-

(*a*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 232, 233. VELIUS Hoorn, *bl.* 76.
(*b*) BRANDT Enk. *bl.* 27. VELIUS Hoorn. *bl.* 80.
(*c*) Handv. van Amſt. *bl.* 83.

gemeene Land en van ſommige Steden, verleend (*d*). De Hamburgers hadden, in 't jaar 1460, eenige Hollandſche Schepen aangeſlaagen, misleid door eenen valſchen Brief, door zekeren Oosterling, uit Utrecht, geſchreeven. Doch na dat de onzen zes of zeven Hamburger ſchepen in 't Vlie aangehouden en opgebragt hadden, werden de Hollandſche ſchepen, te Hamburg, wederom vry gegeven (*e*). Niets nogtans belemmerde de vaart deezer Landen meer, dan een Bevel van Koning Eduard den IV, in 't jaar 1464, met toeſtemming van 't Parlement, gegeven, waarby „ den invoer van alle gewaſſen, ſtof„ fen en handwerken van Holland, Zeeland „ en Friesland, en van de verdere Staaten des „ Hertogs van Bourgondie, in Engeland, Wal„ les en Ierland verbooden werdt (*f*)." Het Beſtand, tuſſchen Eduard en Filips, in 't jaar 1463, voor den tyd van een jaar, geſlooten, was nu ten einde geloopen, en Eduard, voorhebbende *Bonne van Savoye*, Zuſter der Koninginne van Frankryk, ten Huwelyk te verzoeken, ſchynt dit verbod van Koophandel doorgedrongen te hebben, om Lodewyk den XI. te behaagen. Of veelligt heeft men 't, in Engeland, kwalyk genomen, dat Filips eenige aanhangers van den onttroonden Koning Henrik den VI. in de Nederlanden toeliet (*g*), en gevreesd, dat zy iets, tegen de tegenwoordige Regeering, onderneemen mogten, wanneer

Filips I. 1466.

(*d*) Handv. van Amſt. *bl.* 83, 84, 85 *enz.*
(*e*) Brandt Enkh. *bl.* 28.
(*f*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 138.
(*g*) Commines *Livr.* I. *Ch.* VII. *p.* 43.

Filips I. 1466.

neer de vaart open bleef. Doch toen men, door den tyd, zag, dat 'er, van de Engelſchen, die zig in de Nederlanden onthielden, niet kwaads te dugten was, en vooral, na dat Eduard, van het Huwelyk met Bonne van Savoye plotſelyk afziende, zig aan *Elizabet Woodwil* hadt verbonden, waarom hy den Koning van Frankryk minder behoefde te ontzien; traden Eduard en Filips, terſtond, over eene verlenging van 't Beſtand, in onderhandeling (*b*), en, in 't jaar 1466, werdt het gemelde Verbod wederom ingetrokken (*i*). Ook werdt 'er, in de Lente des gemelden jaars, tuſſchen Eduard en Karel, Graave van Charolois, over een dubbel Huwelyk, gehandeld, van Karel, wiens Gemaalin, Izabelle van Bourbon, op den vyfentwintigſten van Herfſtmaand des voorgaanden jaars, overleeden was (*k*), met *Margareet van Jork*, 's Konings Zuſter; en van *George*, *Hertog van Clarence*, 's Konings Broeder, met Maria, Dogter des Graaven van Charolois (*l*). Het laatſte is egter nimmer, het eerſte, niet voor 't jaar 1468, voltrokken. Doch Eduard ſloot, ondertuſſchen, na verſcheiden' onderhandelingen met de Bourgondiſche Afgezanten (*m*), op den drie-entwintigſten van Wynmaand des jaars 1466, een Verbond van Vriendſchap en onderlinge beſcherming, met Karel, Graave van Charolois (*n*), waardoor de vrye vaart

(*b*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 127.
(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p* 138.
(*k*) Meyerus *ad annum* 1465. *f.* 337 *verſ.*
(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 119, 139.
(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 138, 139, 142, 143, 145.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 145.

vaart op Engeland volkomen herſteld werdt.

Filips I. 1466. XXI. Geſteldheid der Weſtfrieſche Dykaadjen en andere Zeeweeringen, ten deezen tyde.

Het voordeel, welk dit Verbond aanbragt, verzoette een weinig de ſmert der ſchade, drie of vier jaaren herwaards, hier te Lande, en met naame in Weſtfriesland, door zwaare ſtormen en hooge zeevloeden, geleeden. De zeegaten, het *Marsdiep*, het *Heersdiep* en het *Vlie* waren, binnen weinige jaaren, zo zeer verwyd geworden, dat de vloeden dagelyks hooger ſtonden, tegen den ouden Frieſchen of Weſtfrieſchen dyk, toen den *Zeeburg* genoemd. Met eenen Noordweſtelyken ſtorm, liep deeze Dyk groot gevaar van door te breeken, vooral op eene ſtreek van omtrent twaalfhonderd roeden, zig ſtrekkende van Medenblik tot *Twismaarzyl*. Hier vielen, van tyd tot tyd, groote diepten buiten aan den voet des dyks. In Slagtmaand des jaars 1464, was 'er, by Wydenes, zelfs eene groote doorbraak geſchied (*o*), waarvan den Lande veel ſchade kwam: en thans kon de dyk, op verſcheiden' plaatſen, geen roede in de breedte haalen. Ten einde van deezen dyk, weſtwaards, lagen toen duinen, van Petten af tot Kamp, eene lengte van omtrent een vierdendeel uurs. Deeze ſtreek duins was, door de zee, zo geweldig afgeſlaagen, dat zy, op veele plaatſen, naauwlyks dertig treeden breed was, en met den minſten zwaaren ſtorm, ſomtyds eene roede, ſomtyds meer, in de lengte, verloor. Hoog noodig vondt men 't, derhalve, ten deezen tyde, dat deeze Zeeweeringen in beteren ſtaat geſteld werden. De dyk was

(*o*) Velius Hoorn, *bl.* 21.

FILIPS I. 1466. was, van ouds, onderhouden en geſtevigd geweeſt, met een zeker gewas, *Wier* genoemd, dat, door de wilde Vogels, van den grond der Zuiderzee, opgehaald zynde, omtrent het Eiland Wieringen, in grooten overvloed, plagt gevifcht te worden; doch nu, minder dan eertyds, gevonden werdt. Men hadt dan, al eenige jaaren geleeden, half riet half wier, aan den dyk, begonnen te gebruiken; doch bevondt nu, dat hy, ook op deeze wyze, langer niet te houden was. Des werdt 'er, met toeſtemminge des Hertogs, verleend te Bruſſel, op den vyfden van Hooimaand deezes jaars 1466, vaſtgeſteld, dat men den dyk, op de aangeweezen' gevaarlykſte plaatſen, ſchooren zou, met balken van zesentwintig en tweeendertig voeten, op bekwaame afſtanden, door dwarsbalken, voorzien met yzeren bouten, gehegt aan eene gording van paalwerk, dienende om de eerſte kragt van 't water te breeken. De koſten van 't werk werden begroot op veertienduizend agthonderd ponden van veertig grooten, ieder roede. Om de Zeeweering by Petten in beteren ſtaat te ſtellen, werdt vaſtgeſteld, een ſtuk wegs agter de duinen, eenen Kleidyk te leggen; en het Land, tuſſchen de duinen en den dyk, en den dyk zelven, met zand te laaten beſtuiven; de overſtooven' plaatſen met helm bepootende, op dat men 't zand behouden, en door den tyd, meer landwaards in, een' nieuwen Zandduin of Zanddyk aanwinnen zou. 't Een en 't ander is, ſedert, met eenen goeden uitſlag, in 't werk geſteld. Het Noordelyk gedeelte van Holland; Delfland en Schieland, thans op zig zel-

Men begint de Dyken met balken en paalwerk te beſchutten.

zelven veel te draagen hebbende, alleenlyk uitgenomen; droeg den laſt van deeze verbetering der Weſtfrieſche Zeeweeringen. Elke morgen Lands betaalde 'er, jaarlyks, een Rynſchen gulden toe, of iet meer of minder, naar de waarde der Landen. Weſtfriesland, welk men dertigduizend morgen Lands groot hieldt, werdt op veertigduizend geſchat, om dat het de meeſte nuttigheid van 't werk trekken zou. Kennemerland en Kennemergevolg rekende zig maar vierentwintigduizend morgen groot; doch werdt op agtendertigduizend geſteld. Waterland en Zeevang op zesduizend morgen. Rynland betaalde, naar gelang zyner morgentalen, tot omtrent twee-envyftigduizend morgen toe. Amſtelland moeſt ook naar zyne Morgentalen betaalen. Als de werken voltooid waren, moeſt Weſtfriesland, gelyk van ouds, het onderhoud bekoſtigen. 't Gemeene Land benoemde zeven mannen, om opzigt over alles te hebben: by welken de Hertog den Stadhouder en Raade van Holland voegde (p).

Filips I. 1466.

Wy hebben hier van een weinig omſtandiger willen gewaagen, op dat men de geſteldheid der Weſtfrieſche Zeeweeringen, ten deezen tyde, weeten zou: en te gelyk opmerken, wanneer men begonnen heeft de dyken, hier te Lande, met balken en paalwerk, te beſchutten: welke wyze van zeeweering, nog geene drie eeuwen in gebruik geweeſt zynde, ſedert eenige jaaren, met naame in Weſtfriesland, buiten gebruik begint te raaken, leg-

(p) Handv. van Rynland, bl. 91 enz.

FILIPS I. 1466. leggende men nu glooijingen van ſteen voor den dyk, die den drang van 't water beter keeren, en zo veel verderf niet onderworpen zyn als het hout.

XXII. Dood van Hertoge Filips.

Hertog Filips was, ſedert eenigen tyd, door de jaaren en meer dan éene gevaarlyke krankheid, dermaate verzwakt (q), dat men hem geen lang leeven meer toelei. Des de Graaf van Charolois, die zig, geduurende den winter des jaars 1466, in Holland en Zeeland, opgehouden hadt, beſloot, in 1467. Sprokkelmaand des volgenden jaars; naar Brabant en Vlaanderen te keeren (r), om by 't overlyden des ouden Hertogs tegenwoordig, of ten minſten nader by de hand te zyn. Filips lag, ten deezen tyde, krank te Brugge; doch beterde allengskens. In Zomermaand, ſcheen hy volkomen herſteld in gezondheid; doch ſchielyk ingeſtort, overleedt hy, aan eene ontſteeking in de keel, van heete en geduurige koortſen verzeld, op den vyftienden der gemelde maand, des avonds tuſſchen negen en tien uuren, in het twee-enzeventigſte jaar zyns ouderdoms (s). 't Lighaam werdt terſtond geopend, en van binnen wel geſteld bevonden, behalve de milt en een gedeelte der longen, die t'eenemaal verrot waren (t). De Graaf van Charolois, die, eenige uuren te vooren, van Gend, te Brugge gekomen was, zag zynen Va-

(q) Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* III. *p.* 334, 343, 346.

(r) Extrait *ubi ſupra p.* 346, 347.

(s) Lettre de Charles, Duc de Bourg. *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* IV. *p.* 184.

(t) Lettre de Poly Bulland *ubi ſupra p.* 186.

Vader ſterven (*u*). Terſtond na de Uitvaart, deedt hy zig tot Graave van Vlaanderen en tot Hertog van Brabant inhuldigen. In 't Hertogdom Bourgondie, volgde hy, insgelyks, zynen Vader op, zo wel als in alle de andere Heerlykheden. Doch daar verliep nog eenige tyd, eer hy zig, voor Graave van Holland en Zeeland, kon doen erkennen. Filips I. 1467.

Filips liet, by drie egte vrouwen, welken hy gehad hadt, geene kinderen na, dan zynen Opvolger, Hertog Karel. Doch men vindt, dat hy, by verſcheiden' vrouwsperſoonen, negentien onegte kinderen, tien Zoonen en negen Dogters, verwekt heeft (*v*). In zynen jongſten Uiterſten Wil, die, al op den agtſten van Wintermaand des jaars 1441, gemaakt was, hadt hy, aan verſcheiden' deezer natuurlyke kinderen, Legaaten beſproken: ook, onder anderen, aan de Kloosters, behoeftige Kerken, Gasthuizen en andere Godsdienſtige Geſtigten in Holland en Zeeland, eenige giften gemaakt. Doch hy hadt zynen Zoon Karel tot zynen eenigen Erfgenaam en Opvolger in alle zyne Staaten verklaard (*w*). Karel tradt dus, ook uit hoofde van deezen Uiterſten Wil, in het wettig bezit derzelven. Zyne egte en onegte Kinderen.

Filips is de tweede onzer Hollandſche Graaven, die den bynaam van *den Goeden* gedraagen heeft: mogelyk nog meer ten onregte dan Willem de III. Zyne ſchranderheid, voorzigtigheid, grootmoedigheid, die van zy. Onderzoek, of by te regt *de Goede* bygenoemd

(*u*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 130.
(*v*) *Vide* Not. *in* Miræi Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1259, 1260, 1262, 1263.
(*w*) Teſtam. Philippi Ducis Burg. *in* Miræi Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1256 & *dans les* Preuv. *ſur* Commines *Tom.* IV. *p.* 189.

FILIPS I. 1467. van veelen hoog geroemd wordt, konden hem den naam van *goed* niet waardig maaken. De rykelykheid en grootſchheid zyner hofhoudinge mogten hem dien doen verkrygen by zulken, die 'er voordeel van trokken; doch 't gemeene Land, welk 'er den laſt van droeg, kon 'er niets loflyks in vinden. De ſtrengheid, met welken hy ſommige wederſpannigen heeft doen ſtraffen, kon hem ook den naam van *goed* niet doen verwerven; zo min als de toomelooze heerſchzugt, die hem aandreef, om Vrouw Jakoba van haar Vaderlyk erfgebied te verſteeken. Heeft het aanzien, dat hy zig, by uitheemſche Vorſten, hadt weeten te verkrygen, iet toegebragt, om den Koophandel, hier te Lande, te doen bloeijen; hy wiſt ook middel, om 's Lands ſchatten in zyne ſchatkiſt te ſleepen: waartoe hem zelfs het dwaas ontwerp van den Turkſchen togt te ſtade kwam. Men vindt (*x*), dat hy viermaalhonderdduizend Kroonen aan gemunt goud, twee-enzeventigduizend mark zilverwerk, en voor meer dan twee millioenen, aan 't pragtigſt huisraad, boeken en ſchilderyen, nagelaaten heeft. Eene geweldige ſchat, ten deezen tyde, in welken het geld zeer veel ſchaarſer was, dan ruim eene halve eeuw laater. Wy hebben te vooren gegiſt, dat de begeerte om 't Heilige Land te herwinnen Willem den III. den naam van *den Goeden* heeft doen verkrygen. Veelligt is eene diergelyke zugt in Hertoge Filips, die hem aangeſpoord hadt, tot het doen

(*x*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXVII. *p.* 494.

doen eener gelofte om de Turken te beoorloogen, en die hem, nu en dan, bewoog, om den Oosterschen Kerken geschenken te zenden (*y*), de voornaamste oorzaak geweest, dat men hem den zelfden naam heeft toegepast. Karel I. 1467.

Hertog Karel vondt, by 't aanvaarden van 't bewind, de Nederlanden in tamelyken welstand en rust (*z*). De Koophandel hadt overvloed en weelde gebaard, niet alleen in Brabant en Vlaanderen, maar zelfs ook in Holland en Zeeland, die daarom, ten deezen tyde, met meer regt nog dan ten tyde van Graave Jan den II (*a*), den naam van *ryke Landen* draagen mogten. Doch deeze overvloed werdt, binnen weinige jaaren, dartelyk verkwist. Het Hof van Hertoge Filips was een der wellustigsten van deezen tyd geweest. Men hieldt 'er geduurig grootsche en kostbaare maaltyden. De gemeenzaame verkeering van Mans- en Vrouwspersoonen gaf 'er ook tot veelerlei ongebondenheid aanleiding. Zelfs waren 'er de Badstooven voor beide de Kunnen gemeen. De ontugt des Hertogs was van verderfelyken invloed op de Hovelingen. Ook staken thans Mannen en Vrouwen, meer en meer, uit, in pragtige kleedy (*b*). De korte mannen-kleeding kwam ten deezen tyde in gebruik. Ook begon men, in navolging des ouden Hertogs, wien het hair uitgevallen was, zig het

XXIII. Hertog Karel volgt zynen Vader op.

Rykdom en weelde der Landzaaten.

Pragt en kostbaarheid der kleedinge.

(*y*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXVII. *p.* 494.
(*z*) Comines *Livr.* I *Ch.* II. *p.* 12.
(*a*) Zie III. *Deel*, *bl.* 151.
(*b*) Comines *Livr.* I. *Ch.* II. *p.* 12.

KAREL I. 1467. hetzelve te doen affnyden (*c*), en, volgens ſommigen, groote Paruiken te draagen, die met hooge hoeden gedekt werden: hoewel ik meen, dat deeze dragt laater opgekomen is. De ſchoenen hadden zeer lange en ſpitſe neuzen. De ſtoffe der kleedinge was meer dan gemeen koſtbaar. 't Gemeene Volk en de Lyf knegts zelven droegen zyden of fluweelen wambuizen. De vrouwen waren gekapt in een hoog hoofdhulſel, van welk een lange ſluijer langs de rug, en ſomtyds tot aan de voeten, af hing. Den ſleep van 't gewaad, die den voornaamſten vrouwen plagt nagedraagen te worden, lieten zy, ten deezen tyde, wel agter; doch droegen, daarentegen, wederom veel breeder gordels, en deeden haar gewaad veel rykelyker voêren en beſtikken (*d*).

Aan deeze weelde en pragt was 't volk gewoon, toen Karel aan de Regeering kwam. Hy zou 't verderf, dat 'er uit te wagten ſtondt, hebben konnen voorkomen, zo hy, by eenen ſterken afkeer van welluſt en weelde, die hem waarlyk eigen was, ſlegts eene maatige begeerte naar ruſt en vrede gehad hadt. Doch, fel en heerſchzugtig van aart, ſchiep hy naauwlyks ergens genoegen in, dan in den oorlog. De Krygszugt bezat hem geheellyk. Hy offerde 'er zig zelven niet ſlegts aan op; maar het belang ook zyner Onderzaaten, welken hy, zo lang hy leefde, noodzaakte, hunne beſte middelen, ten deele reeds in ongebondenheid en pragt verkwiſt, verder in noode-

(*c*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXIV. *p.* 464.
(*d*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 129. *verſ.* Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Memoir de COMMINES *Tom.* III. *p.* 347.

delooze en uitlandſche oorlogen te ſpillen. KAREL LI

De Luikenaars, den dood van Hertoge Filips verſtaan hebbende, waanden langer niet aan de gemaakte Vrede gehouden te zyn. Zy verraſten Huy, en verdreeven de Bourgondiſche bezetting, die in deeze Stad lag. Karel verzamelde, terſtond hierop, een Leger by Leuven, belegerde S. Truyen, en verſloeg de Luikenaars, die, ten getale van dertigduizend man, uitgetrokken waren, om de Stad te ontzetten; op den dertigſten van Wynmaand. S. Truyen bemagtigd hebbende, vertoonde hy zig naauwlyks voor Luik, of de Stad gaf zig over, by verdrag. Zy werdt, ſedert, ontmanteld, en van geſchut en ander Krygsgereedſchap beroofd (*e*). Men vindt, dat deeze Krygstogt, door veele Zeeuwſche Edelen, bygewoond geweeſt is (*f*). 1467. De Luikenaars worden overwonnen.

De Luikſche Kryg, en eenige andere beletſels, met naame ook het Huwelyk met Margareet van Jork (2), welk, eerſt in den aanvang van Hooimaand des jaars 1468, te Damme in Vlaanderen, voltrokken werdt (*g*), hadden den Hertoge nog geenen tyd gelaaten, om zig, in Holland en Zeeland, als Graaf, te doen inhuldigen. Doch op den dertienden der gemelde maand, vertrok hy, van eenige Zeeuw- XXIV. Hertog Karel wordt in Holland en Zeeland ingehuldigd. 1468.

(*e*) COMMINES *Livr.* II. *Ch.* 2, 3 & 4. DE LA MARCHE *Livr.* II. *Ch.* I. *p.* 498.

(*f*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 249. MEYERUS *ad annum* 1467. *f.* 342.

(*g*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 35 &.

(2) De Huwelyks-Voorwaarden, die, op den zestienden van Sprokkelmaand 1468, te Bruſſel beraamd waren, vindt men by DU MONT, *Corps Diplomatique* Tom. III. P. I. p. 372.

KAREL I. 1468. Zeeuwſche Heeren verzeld, over Sluis, naar Middelburg, in Zeeland (*b*), alwaar hy voor Graave erkend werdt. Terſtond daarna, werdt hy, ook in de andere Zeeuwſche Steden, ingehuldigd (*i*). Voorts naar Holland gereisd zynde, kwamen de Edelen en Steden, op den eenentwintigſten, in den Haage, byeen: alwaar de inhuldiging, met veel ſtaatſie, geſchiedde. Men heeft nog oude en egte Aantekeningen van deeze inhuldiging (*k*), uit welken blykt, dat zy, door een getal van zesenvyftig Hollandſche Edelen, geſchied is. De Plaatſen, welker Afgevaardigden den Graave gezwooren hadden, waren, volgens deeze Aantekeningen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Beverwyk, Monnikendam, Edam, Woerden, Oudewater, Schoonhoven, Gorinchem, Heusden, S. Geertruidenberg, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik; benevens de kleine Weſtfrieſche Steden en Dorpen Grootebroek, Weſtwoude, Schellinkhout, Wydeneſſe, Hem, Venhuizen, Spanbroek, Abbekerk, Sybekarſpel en Nieuwdorp. Voorts deeden den Graave ook hulde de Baljuwſchappen van Kennemerland, Rynland, Schieland, Zuidholland, Waterland en Amſtelland, Arkel, Schoonhoven en Heusden (3): benevens de Eilanden Texel en Wieringen.

(*b*) Extrait *ubi ſupra p.* 352.
(*i*) REIGERSB Chron. II. *Deel, bl.* 249.
(*k*) *Apud.* BOXHORN. Theatr. Holland. *p.* 72.

(3) Delfland is, in deeze lyſt der Baljuwſchappen, overgeſlaagen: of miſſchien niet byzonderlyk genoemd, omdat 'er toen, over Rynland en Delfland, een en dezelfde Baljuw kan geſteld zyn geweeſt.

gen. De eed, die toen, zo door den Graave, als door de Landzaaten, gedaan werdt, is ook nog voorhanden (*l*). Doch 't is aanmerkelyk, dat de eed der Landzaaten in rang voor 's Graaven eed geplaatst wordt, daar het te denken is, dat de Graaf egter, volgens de aloude gewoonte, eerst zal gezwooren hebben. Wy konnen hier ook niet verzwygen, dat, schoon Dordrecht onder de Steden genoemd wordt, die den Graaf, op deezen tyd, inhuldigden; de Afgevaardigden deezer Stad dit thans, of niet, of niet volkomen gedaan hebben. 't Zal beneden te pas komen, hiervan nader opening te doen. KAREL I. 1468.

Hertog Karel, naauwlyks voor Graave aangenomen, deedt eenen zwaaren Eisch of Bede van de Hollanders en Zeeuwen. Hy vorderde tweehonderd enveertigduizend Leeuwen van dertig stuivers, of vierhonderd en tagtigduizend Schilden van vyftien stuivers, voor zig; twee-endertigduizend Schilden, tot speldegeld voor de Hertoginne; zestienduizend Schilden, tot geschenken en heuschheden, aan verscheiden' Dienaars; en vierduizend agthonderd Schilden, tot vervalling der Reis- en andere kosten, ter deezer gelegenheid, gedaan. Dit alles beliep 532800 Schilden: van welken, Holland en Westfriesland 372800; Zeeland 160000 Schilden opbrengen moest, in den tyd van vyftien halve jaaren. In het aandeel van Holland, moest Dordrecht met de Zuidhollandsche Dorpen 39200 Zwaare Bede van de Landen gevorderd.

(*l*) *Apud.* Boxhorn Theatr. Holland. *p.* 74. *en agter* Lois Chron. *bl.* 313.

KAREL I. 1468. 39200 Schilden draagen. Tot het overige beloopende 44480 Schilden, in 't jaar, gaven jaarlyks,

De groote Steden	Haarlem	3549	Schilden
	Delft	3375	——
	Leiden	3375	——
	Amſterdam	2875	——
	Gouda	1770	——
De kleine Steden	Alkmaar	800	——
	Rotterdam	1150	——
	Schiedam	350	——
	Hoorn	2000	——
	Medenblik	450	——
	Enkhuizen	470	——

Het overige moeſt, door de andere Steden en Dorpen, gedraagen worden (*m*). Doch ſommige Steden, met naame Hoorn (*n*), klaagden, ſedert, dat zy, by deeze ſchatting, boven de andere Leden, en zelfs boven vermogen, bezwaard waren. Ook maakten zulke buitengewoone en zwaare Beden het opſtellen van nieuwe belaſtingen op de eet- en andere waaren, in de Steden, noodzaakelyk; die egter, niet zonder veel tegenmorrens der Gemeente, werden ingevoerd. Hertog Karel, toeſtemming op zynen harden eiſch verkreegen, en de voorregten der Steden, by open' Brieven, beveſtigd hebbende (*o*), keerde, in 't begin van Oogſtmaand, naar Bruſſel te rug (*p*).

In

(*m*) Oude Regiſters *by* AMPZING Haarl. *bl.* 502. *en by* COMMELIN Amſt. *bl.* 914.

(*n*) VELIUS Hoorn, *bl.* 84.

(*o*) *Zie, by voorb.* Handv. van Rotterd. *bl.* 315.

(*p*) Extrait *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* III. *p.* 352.

In den aanvang deezes jaars, was 'er een Verbond van Beſcherming met Koning Eduard den IV. geſlooten, welk eeniglyk op Frankryk zag. Hertog Karel hadt, op den dag zelv' van het overlyden zyns Vaders, het Verbond van vriendſchap en onderlinge beſcherming, door hem, te vooren, als Graaf van Charolois, met Eduard den IV, gemaakt; als Hertog van Bourgondie, beveſtigd (q). Sedert handelde hy, door middel zyner Moeder, met de Engelſche Gezanten, te Bruſſel, over een Verdrag van Koophandel, welk eindelyk, op den vierentwintigſten van Slagtmaand des jaars 1467, voor den tyd van dertig jaaren, geſlooten, en door Eduard en Karel beide, bekragtigd werdt (r). Vervolgens was men in onderhandeling getreden, over het wegruimen van eenige geſchillen, ontſtaan, voornaamlyk, uit zekere belaſtingen, wederzyds, op de Koopwaaren gelegd (s). Doch het voornaam oogmerk deezer onderhandelingen was de verbindtenis tegen Frankryk, die, op den veertienden van Sprokkelmaand deezes jaars 1468, te Bruſſel, getekend werdt (t).

Karel I. 1468.

Verbindteniſſen met Eduard den IV.

Lodewyk de XI. maakte, ſedert eenigen tyd, zyn voornaamſte werk van het ſluiten van byzondere verdragen met de Grooten, die, eertyds, het Gemeenebeſt- Verbond tegen hem gemaakt hadden. Hy trof nu met den een' dan met den anderen een Beſtand: en was geduurig met de meeſten in onderhandeling.

XXV. Hertog Karel noodzaakt Koning Lodewyk den XI. tot de Vrede.

(q) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 145.
(r) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. P. II. *p.* 149, 154, 159.
(s) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 152, 158, 159.
(t) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 158.

KAREL I. 1468. deling. Doch alzo men wel wiſt, dat hy voorhadt de Bondgenooten van een te ſcheiden, hieldt elk zig op zyne hoede. Hertog Karel hadt zig, niet lang na zyne terugkomſt uit Holland, laaten overhaalen, om een mondgeſprek met den Koning te houden, te Peronne, ééne der Plaatſen aan de Somme, welken den Hertoge, by het Verdrag van Conflans, waren afgeſtaan: doch Karel hadt zig, niet dan aan 't hoofd eener aanzienlyke Krygsmagt, derwaards begeven (*u*). Lodewyk daarentegen, die den ſchyn geeven wilde, dat hy zig volkomenlyk verliet op het vrygeleide, welk Karel hem toegezonden hadt (*v*), verſcheen 'er, met een klein gevolg. Hy hadt, kort te vooren, Gezanten naar Luik afgevaardigd, met laſt, om deeze Stad wederom tot eenen opſtand tegen Hertoge Karel aantezetten. Doch, ſedert, beſlooten hebbende met Karel in onderhandeling te treeden, gaf hy 'er zynen Gezanten te Luik kennis van, hun beveelende, tot nader' laſt, het opſtooken der Luikenaaren te ſtaaken. De onderhandelingen te Peronne werden ondertuſſchen begonnen, eer de Koning nog antwoord van Luik hadt. Hier hadden de Franſche Gezanten hunnen laſt ſpoediger konnen uitvoeren, dan de Koning verwagt hadt. De Luikenaars hadden terſtond de wapenen opgevat, en zig van Tongeren meeſter gemaakt. Karel kreeg deeze tyding, en dat de Franſche Gezanten, in 't Leger der Luikenaaren, gezien waren, te Peronne, kort na dat

(*u*) COMMINES *Livr.* II. *Ch.* V. *p.* 101, 102.
(*v*) *Zie het by* DUCLOS *Tom.* II. *p.* 255.

dat de Vredehandeling begonnen was. In de eerſte vervoering zyner hevigheid, maakte hy den Koning van Frankryk uit voor eenen Bedrieger en Verraader. Ook deedt hy terſtond de Poorten der Stad ſluiten, en hieldt den Koning op 't Kaſteel zo goed als gevangen. Lodewyk ſpilde veel gelds onder de bedienden des Hertogs, op dat niemant den vergramden Vorſt eenigen raad zou geeven, tegen zyn belang. Twee of drie dagen verliepen 'er, eer de Hertog, die nogt nog dag ruſten kon, tot een beſluit kwam (x). Hy deedt toen Lodewyk een Verdrag voorleggen, by welk de voorigen, te Atrecht en te Conflans gemaakt, beveſtigd en verklaard werden. De Koning tekende het zonder uitſtel. Voorts moeſt hy belooven, dat hy, op ſtaande voet, met den Hertog, optrekken zou, om de oproerigheid der Luikenaaren te ſtraffen. Lodewyk, die, van goederhand, en waarſchynlyk uit *Filips van Commines*, 's Hertogs Kamerling, die dit zelf verhaalt, wiſt, dat de minſte weigering Karel een geweldig beſluit zou doen neemen, maakte zig eene wet van alles toe te ſtemmen, wat hem voorgehouden werdt (y): van zins, om 'er, als hy in volkomen' vryheid zyn zou, niet meer van naar te komen, dan hy goedvondt. De Vrede van Peronne werdt, op den veertienden van Wynmaand, getekend (z). De Hertog van Bourgondie, verzeld van Koning Lodewyk, dien hy naauwkeurig liet gade ſlaan, trok, terſtond hierna, naar

Karel I. 1468.

(x) Commines *Livr.* II. *Ch.* VII. *p.* 106 *& ſuiv.*
(y) Commines *Livr.* II. *Ch* IX. *p.* 114 *& ſuiv.*
(z) *Voiez les* Preuves *ſur* Commines *Tom.* IV. *p.* 235.

Karel I. 1468. naar Luikerland. Het Leger der Luikenaaren, na eenen hardnekkigen tegenſtand, geſlaagen zynde, toog Karel naar Luik, welke Stad, nog ontmanteld leggende, ligtelyk bemagtigd werdt. Zy werdt het roofziek Krygsvolk ten prooy gegeven, en met een goed deel der Ingezetenen, te vuur en te zwaard, verdelgd (*a*). Lodewyk moeſt zelf ten minſten aanſchouwer zyn van het verderf zyner Bondgenooten, en eer hy vryheid kreeg, om naar Frankryk te keeren, het Verdrag van Peronne, te Luik, op nieuws bekragtigen (*b*).

XXVI. Hertog Karel houdt het Graafgeding in Holland en Zeeland. 1469.

Karel ſleet den Winter en 't volgende voorjaar meeſt in Brabant en Vlaanderen, in tamelyke ruſt. Op 't einde van Hooimaand, begaf hy zig naar Zeeland (*c*), om de Graafelyke Vierſchaar te houden. Men vindt, dat hy, te Middelburg, drie dagen ter weeke, in perſoon, te regt zittende, arm en ryk, zonder onderſcheid, hoorde. Drie Broeders, in zyne tegenwoordigheid, wegens eenen doodſlag, aan eenen zyner dienaaren begaan, hebbende doen onthalzen, rees 'er eenige opſchudding onder 't volk, welke hy zelf, met een' ſtok in de hand toeſchietende, op ſtaande voet, wiſt te ſtillen (*d*). Uit Zeeland, ſtak hy naar Holland over. In den Briel, ſtapte hy aan land, alwaar Frank van Borſelen, Graaf van Ooſtervant, hem deftig onthaalde. Van daar, naar den Haage gereisd, hieldt hy hier

(*a*) Commines *Livr.* II. *Ch.* X. XI. XII. XIII.
(*b*) Commines *Livr* II. *Ch.* XIV. *p.* 134.
(*c*) Extrait *dans les* Addit. *aux* Memoir de Commin *Tom.* III. *p.* 356.
(*d*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 252.

hier insgelyks het Graafgeding. In Herfstmaand, verleende hy den Frieschen Afgevaardigden gehoor (*e*); die, gelyk als ten tyde van Hertoge Filips, naar huis keerden, zonder iets te sluiten. KAREL I. 1469.

Uffo van Dokkum, een Friesch Edelman, eenigen tyd geleeden, in twist geraakt zynde met zyne Landslúiden, hadt zig by Hertoge Karel vervoegd, en beloofd, hem voor Heere te willen aanneemen. Ook maakte hy zig sterk, dat de Landstreek, over welke hy geboodt, den Hertog insgelyks inhuldigen zou (*f*). Deeze opening gaf den Hertoge aanleiding, om den Friezen in 't algemeen hulde af te vorderen. Bisschop David van Bourgondie, 's Hertogs Broeder, was, in dit zelfde jaar 1469, door de Groningers, voor Heere aangenomen (*g*). De Hertog oordeelde, derhalve, dat 'er ook voor hem kans was, om zig in Friesland te doen erkennen. *Gerrit Entszoon*, Burgemeester van Enkhuizen, voorheen door Hertoge Filips Ridder geslaagen, werdt, ten deezen tyde, naar Friesland afgezonden, om de Friezen tot onderwerping te vermaanen; doch hy kon meer niet te wege brengen, dan de bezending naar den Haage (*h*), van welke wy gewaagd hebben, en die even vrugteloos afliep. In 't volgende jaar, werdt 'er, van 's Hertogen wege, door drie Raaden van Holland, Filips van Wassenaar, Onderhandelingen om de Friezen tot onderwerping te brengen.

(*e*) Extrait *ubi supra*.

(*f*) SICKO BENNINGA Chronickel, *bl.* 431.

(*g*) SYBE JARICHS Corte Chronyk *in* BROUERII Analect. *bl.* 449.

(*h*) BRANDT Enkh. *bl.* 30. *Zie ook* SCHWARTZENBERGS Vriesch Charterb. I. *Deel*, *bl.* 626, 628.

KAREL I. 1469. naar, Willem van Alkemade en Jan Alewyn, wederom, te Enkhuizen, met de Friezen gehandeld; doch deezen beweerden den Hertoge geene onderdaanigheid ſchuldig te zyn, en alleen onder 't Ryk te behooren (*i*). Uffo van Dokkum, die vaſt over en weder reisde, beſpeurde haaſt, dat zyne Landsluiden de onderhandeling zogten te rekken. Hy vertoonde derhalve den Hertog, dat 'er geweldiger middelen gebruikt moeſten worden, wilde hy zig in Friesland doen erkennen. Karel luiſterde hiernaar, en men wil, dat hy reeds eene Vloot in gereedheid begon te brengen, om de Friezen aan te taſten (*k*). Doch hy kreeg haaſt ander werk, welk hem noodzaakte van deezen togt af te zien. Ondertuſſchen namen de Friezen Heere Uffo, den ondienſt, dien hy hun by den Hertoge gedaan hadt, zo kwalyk, dat zy hem en de zynen uit Dokkum verdreeven, en zyn Huis tot den grond toe ſloopten (*l*). Uffo begaf zig toen met der woon naar Enkhuizen: alwaar Hertog Karel hem van onderhoud verzorgde (*m*).

XXVII. Verandering in Engeland.

Het jaar 1470 baarde eene byſtere verandering in Engeland, die deeze Landen ook in eenen nieuwen oorlog inwikkelde. Eduard de IV. was de Kroon verſchuldigd aan het beleid van *Richard*, *Graave van Warwik*, die thans, ten hoogſten verſtoord op den Koning, arbeidde, omze hem wederom te ontrooven. Het Huwelyk van Eduard met Elizabet

(*i*) VELIUS Hoorn, *bl.* 85.
(*k*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* CX. *bl.* 333.
(*l*) SICKO BENNINGA Chronickel, *bl.* 432.
(*m*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* CX. *bl.* 334.

zabet Woodwil hadt den eerſten grond tot de verwydering gelegd. Eduard hadt zig van Warwik bediend, om het Huwelyk met Bonne van Savoye, in Frankryk, te bewerken. En 't was zo goed als geſlooten, toen de Koning goedvondt zig aan Elizabet Woodwil te verbinden. Warwik was zeer misnoegd, dat hy zig te leur geſteld zag. Zyn haat tegen den Koning groeide aan, toen hy, in Engeland wedergekeerd, de vrienden der Koninginne moeſt zien begunſtigen, terwyl hy en de zynen vergeten werden (*n*). Lodewyk de XI, die een waakend oog hieldt op 't gene in Engeland omging, tradt in heimelyke onderhandeling met den Graave van Warwik (*o*). Men beſloot, den Koning te onttroonen, en Henrik den VI, die nog in den Tour zat, wederom te herſtellen. Warwik deedt George, Hertog van Clarence, Broeder van Eduard, ſmaak in den toeleg krygen. Warwiks aanhangers in 't Hertogdom Jork begonden de vyandelykheden; terwyl hy zelf zig ſtil hieldt, om te zien, welk een' keer de zaaken neemen zouden. De Koning zondt een Leger, onder den Graave van Pembroke, op de muitelingen af. Doch het kreeg de nederlaag. Dit was in 't jaar 1469 gebeurd (*p*). In den aanvang des volgenden jaars, verklaarden zig de Hertog van Clarence en de Graaf van Warwik eerſt voor hoofden der misnoegden: en trokken, met een Leger, aan, op dat des Konings, die de onvoorzigtigheid hadt van zig, terwyl men over

KAREL I. 1469. 1470.

(*n*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 224, 225, 232.
(*o*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 160.
(*p*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 236, 237, 238.

KAREL I. 1470. een vergelyk in onderhandeling getreden was, door Warwik, te laaten vatten. Gelukkiglyk ontkwam hy egter, kort hierna, uit de hegtenis; en zig wederom aan 't hoofd zyns Legers geſteld hebbende, behaalde hy eene merkwaardige overwinning op Robert Wells, eenen der voornaamſte aanhangeren van Warwik. Warwik, toen geene kans ziende om zig, voor eerſt, te herſtellen, ging met den Hertog van Clarence ſcheep, en ſtak naar Frankryk over (*q*). Warwik was Bevelhebber van Calais, en van zins zig derwaards te begeven. Doch de Burgers waren zo zeer tegen hen ingenomen, dat zy den Onderbevelhebber Vauclair noodzaakten, 't geſchut op hem te losſen: waardoor hy gedwongen werdt, wederom zee te kiezen (*r*).

Warwik kruiſt op de Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen.

Terwyl hy in 't Kanaal kruiſte, ontzag hy zig niet, verſcheiden' Hollandſche en Zeeuwſche Koopvaardyſchepen te neemen (*s*), die in Franſche Havens opgebragt werden. De gantſche Rochelſche Vloot, in Holland, Zeeland en Vlaanderen t'huis hoorende, viel in zyne handen. Een Ooſterſch Schip, op welk *Hans Voetken* geboodt, geholpen van eenige Zeeuwſchen, hadt de koenheid van zig te weer te ſtellen. Men wil dat Voetken en de onzen den Graave, in deeze gelegenheid, merkelyke ſchade toebragten (*t*). Ook bergde Warwik zig, ſedert, in de Haven van Honfleur, alwaar hy, door Lodewyk, Bas-

(*q*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 240-244.
(*r*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* IV. *p.* 157.
(*s*) VELIUS Hoorn, *bl.* 93.
(*t*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 252, 254.

Baſtaard van Bourbon, Admiraal van Frankryk, ontvangen werdt (*u*). KAREL L. 1470.

Hertog Karel, ten hoogſten geſtoord op Warwik en op de Franſchen, ſchreef aan Lodewyk den XI, dat hy het beſchermen van Clarence en Warwik, die verſcheiden' Schepen zyner Onderzaaten genomen hadden, voor eene openbaare Vredebreuk hieldt. Ook zondt hy den Aartsbiſſchop van Narbonne en den Admiraal van Frankryk een kort briefje toe, welk men als eene leevendige ſchildery van zynen heeten en oploopenden aart kan aanmerken. Het was van deezen inhoud (*v*):

„ Aartsbiſſchop, en gy Admiraal! de Schepen, welken gy zegt, dat de Koning den Engelſchen te gemoet gezonden heeft, hebben „ de Vloot van myne Onderzaaten, die naar „ myne Landen te rug keerde, reeds aangetaſt. „ Maar, by Sant Joris! zo men hierin niet „ voorziet, zal ik 'er, met Gods hulp, in „ voorzien; zonder my op te houden naar „ Ulieder verlof, of redenen, of regtspleegingen, want zy zyn te willekeurig, en te „ langwylig. KAREL. *Den negenentwintigſten „ van Bloeimaand.*

Doch dit ſchryven hielp weinig: des de Hertog beſloot eene Vloot hier te Lande uit te ruſten, die, onder 't bevel van Henrik van Borſelen, Heere van Veere, als Admiraal, kort hierna, in zee ſtak. Verſcheiden' Hollandſche en Zeeuwſche Edelen bevonden zig op de Vloot, die, koers zettende naar 't Kanaal; Henrik van Borſelen, Heer van Veere, verjaagt Warwiks ſchepen.

(*u*) DUCLOS Hiſt. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 10.
(*v*) Voiez DUCLOS Hiſt. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 11.

KAREL I. 1470. naal, de schepen van Warwik haast in 't gezigt kreeg. Warwik, ontzet over het groot getal onzer schepen, week naar den mond der Seine; doch Borselen belette hem het inloopen dier Riviere, en joeg hem naar de kust van Normandye, alwaar hy zyn Volk ontscheepte. Borselen landde hier insgelyks. Op 't strand, viel een hevig gevegt voor, in welk Warwik te kort schoot. De onzen staken, in 't aftrekken, den brand in verscheiden' Engelsche Schepen, en bragten tien van de grootsten, die van 't volk verlaaten waren, in Zeeland op (*w*). Dit gebeurde in Zomermaand (*x*).

Lodewyk de XI, bedugt voor verdere vyandelykheden der onzen in Frankryk, wanneer Warwik langer op de Fransche Kusten vertoefde, noodzaakte hem, naar Engeland te keeren (*y*). Hertoge Karel, die dit wel verwagt hadt, zogt hem ook daar de landing te beletten. Eduard de IV, de gunst des Hertogs zoekende, hadt hem, onlangs, de Ridderorde van den Kousseband toegezonden (*z*), Ook begreep Karel nu, dat het zyn belang was, zynen Schoonbroeder op den Engelschen Troon te handhaaven, alzo Warwik geheel in de belangen was van Lodewyk den XI, eenen onverzoenlyken vyand van 't Huis van Bourgondie. Borselen stak dan wederom in Zee; doch een geweldige storm verstrooide zyne Vloot, en noodzaakte hem naar Zeeland te rug te keeren. Warwik werdt nog eenigszins opgehouden, door

(*w*) REIGERSB. II. *Deel, bl.* 254.
(*x*) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMIN. *Tom.* III. *p.* 359.
(*y*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 15.
(*z*) Acta Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 173.

door de Hollandſche en Zeeuwſche Zoutſchepen, die, uit de Baay naar Huis keerende, met hem in een gevegt raakten, welk tot wederzyds nadeel uitviel (a); doch kort hierna, landde hy gelukkiglyk in de Haven van Darmouth. KAREL I. 1470.

Naauwlyks was hy hier aan land getreden, of zyn aanhang nam zo geweldig toe, dat hy zig, binnen kort, aan 't hoofd van een Leger van zeſtigduizend man zag. Toen deedt hy Henrik den VI. voor Koning uitroepen, en beval elk de wapenen tegen Eduard op te vatten. Eduard, eenige weinige manſchap op de been gebragt hebbende, ſloeg zig by Lins, een ſteedje in 't Landſchap Linkoln, niet verre van de Zee, neder (b). De Graaf van Warwik, vaſt naderende met zyn magtig Leger, bragt den ſchrik in dat van Eduard. De Koning zelf, geene kans ziende, om zynen vyand 't hoofd te bieden, begaf zig, van vier of vyfhonderd man verzeld, hals over hoofd ſcheep, in een Engelſch ſchip en twee Hollandſche Hulken (c). De verjaagde Vorſt en al de zynen waren zeer ſlegt toegeruſt, en geheel ontbloot van geld. Men wendde het terſtond naar Holland. Onder weg, maakten eenige Ooſterſche Schepen jagt op de drie vlugtende Vaartuigen, die 't gevaar gelukkiglyk ontkwamen, de Hollandſche Kuſt bereikten, en niet verre van Alkmaar (d), anderen ſchryven op de reede XXVIII. Eduard de IV. vlugt naar Holland.

(a) REIGERSB. II. *Deel, bl.* 255.
(b) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 247, 248.
(c) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 164.
(d) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 166.

KAREL I. 1470.

de van Texel (*e*), in 't begin van Wynmaand (*f*), ten anker kwamen.

De Stadhouder Gruithuizen beſchermt en ontvangt hem.

Lodewyk van Brugge, Heer van Gruithuizen, die, ſedert het jaar 1465, het Ampt van Stadhouder van Holland en Zeeland bekleedde (*g*), bevondt zig, ten deezen tyde, te Alkmaar, en kreeg 'er kennis van de aankomſt des Konings. De Ooſterlingen, die zyne ſchepen vervolgd hadden, waren, met het vallen van den avond, op dezelfde reede, ten anker gekomen, en maakten gereedſchap, om hem des anderendaags aan te taſten. Gruithuizen, onderrigt van het gevaar, in welk zig Eduard bevondt, zondt, zonder uitſtel, bevel aan de Ooſterlingen, om zig van alle vyandelykheid, op de Hollandſche reede, te wagten, zo zy zig de hoogſte ongenade des Hertogs niet op den hals haalen wilden. De Ooſterlingen, thans niet in oorlog met den Hertog, hielden af. Gruithuizen haalde Eduard, ſedert, zelf van boord, en geleidde hem naar den Haage, alwaar men hem en den zynen de noodige ververſching verſchafte. Eduard, geen geld hebbende, om den Schipper, die hem overgevoerd hadt, te voldoen, ſchonk hem eenen Rok met koſtbaar bont gevoerd (*h*). Midlerwyl, hadt de Graaf van Warwik Henrik den VI. uit de gevangenis gehaald en op den Engelſchen Troon geplaatſt (*i*).

De

(*e*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 255.
(*f*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMIN. *Tom.* III. *p.* 360.
(*g*) GOUDHOEVEN *bl.* 477.
(*h*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 167.
(*i*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* VI. *p.* 168.

De omkeering in Engeland veranderde de inzigten van Lodewyk den XI. en van Hertoge Karel t'eenemaal. Lodewyk zogt zig met Henrik den VI, tegen Karel, te verbinden. Karel poogde daarentegen den Engelſchen diets te maaken „ dat hy, met den Koning, wie „ hy ook ware, en met het volk in verbond „ ſtaande, geenszins als een vyand der te„ genwoordige Regeeringe moeſt aangemerkt „ worden; dat Henrik hem in den bloede be„ ſtondt; dat hy hem wilde doen begroeten „ over het aanvaarden der Regeeringe, en „ zig geenszins mengen in den twiſt, die, „ over het Regt tot de Kroon, ontſtaan „ was (*k*)." Doch deeze verklaaringen, alleenlyk geſchikt, om de verbindtenis van Frankryk en Engeland te ſtremmen, vonden weinig ingang aan 't Engelſche Hof, na dat men 'er vernomen hadt, dat Eduard zig in Holland bleef ophouden. Ook begon men, in Frankryk, toebereidſels te maaken, om den Hertog te beoorloogen. KAREL I. 1470. Veinzery van Hertog Karel.

Karel bevondt zig dan in geene geringe bekommering. De komſt zyns Schoonbroeders was hem geweldig over de hand: en ſommigen merken aan, dat hy veel liever tyding van zynen dood dan van zyne landing in Holland gekreegen zou hebben (*l*). Eduard, dien de Hertog nu vyfhonderd gouden Schilden ter maand toegelegd hadt (*m*), hieldt vaſt geduurig by hem om onderſtand tegen den Graave van Warwik aan. Karel kon niet beſluiten, open- Zyne bekommering.

(*k*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* VI. *p.* 170, 171.
(*l*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 167.
(*m*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMIN. *Tom.* II. *p.* 300.

KAREL I. 1470. openlyk voor 't belang zyns Schoonbroeders uit te komen, alzo hy vreesde, zig de magt van Frankryk en van Engeland tevens op den hals te zullen haalen; doch hy beloofde hem heimelyk te zullen onderſteunen. Deeze onderſtand bleef egter eenigen tyd agter. Eduard vertoonde den Hertoge eindelyk „ dat „ Lodewyk zig gereed maakte, om in Pikardye te vallen; dat hy de Franſche magt niet „ weêrſtaan kon, zonder hulp der Engelſchen; „ en dat hy zig nooit van de Engelſche hulp „ zou konnen verzekeren, dan na dat hy hem „ op den Troon hadt herſteld: ja dat hy van „ Henrik, of liever van den Graave van „ Warwik niets dan vyandſchap te wagten „ hadt." Karel liet zig dan overhaalen, om, met ernſt, doch zo bedekt als mogelyk was; aan de herſtelling van Eduard te arbeiden (*n*).

XXIX. Te Veere worden Schepen uitgeruſt om Eduard naar Engeland te voeren. 1471. Te Veere in Zeeland, werden vier groote ſchepen uitgeruſt, op koſten des Hertogs; doch zonder dat hiervan eenig gewag gemaakt werdt. Ook deedt hy veertien Ooſterſche ſchepen huuren, die Eduard geleiden, en twee weeken op de Engelſche kuſten vertoeven moeſten, om hem, in geval van nood, herwaards te rug te brengen. In Sprokkelmaand des jaars 1471, was alles gereed, en de Vloot in ſtilte met tienduizend koppen bemand. Eduard verdween ſchielyk: en Karel, zo dra hy 'er tyding van kreeg, hieldt zig, als of hem niets vreemder voorkomen kon, terſtond bevel geevende, dat niemant zyner Onderzaaten hem eenige hulp bewyzen zou, op ſtraffe

(*n*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 254, 255.

ſtraffe des doods (*o*). Eduard ſtak midlerwyl in *Zee*, en landde eerlang te Ravenspur. Hier gaf hy voor, dat hy Henrik de Kroon wilde laaten, en alleen gekomen was, om zig in 't bezit te ſtellen van het Hertogdom Jork, zyn vaderlyk erfgoed. Doch zo dra hy eenigen merkelyken aanhang kreeg, toonde hy wel, dat hy grooter oogmerken hadt. Op den elfden van Grasmaand, trok hy in Londen, na dat de Hertog van Clarence, zyn Broeder, te vooren reeds heimelyk van hem gewonnen, met eene aanzienlyke magt, tot zyne zyde, overgegaan was. Henrik de VI. werdt wederom in den Tour gezet, en in Zomermaand van kant geholpen. Eduard trok, twee dagen na zyne intreede in Londen, tegen den Graave van Warwik, te velde. Hy behaalde eene volkomene overwinning, op de vlakte van *Barnet*, niet verre van Londen. Warwik zelf ſneuvelde in den ſtryd. Eduard keerde zegepraalend naar Londen te rug (*p*), en hieldt ſedert de Kroon in bezit, tot zynen dood toe. De dienſt hem, hier te Lande, door Lodewyk, Heere van Gruithuizen en Stadhouder van Holland, gedaan, bleef hem zo wel in gedagten, dat hy hem, in Slagtmaand des jaars 1472, tot Graave van Wincheſter, verhief, en verlof gaf, om het wapen van Engeland, in eenen der hoeken van het zyne, te mogen voeren (*q*). Henrik van Borſelen, Heer van Veere, die den Koning ook, met de Zeeuwſche Vloot, ten dienſt geſtaan hadt, was,

KAREL I. 1471.

Eduard, op den Troon, herſteld, beloont den Stadhouder van Holland en den Heere van Veere.

(*o*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* VI. *p.* 170.
(*p*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 257--264.
(*q*) Act. Publ. Angl. *Tom* V. *P.* III. *p* 25.

KAREL I. 1471. was, reeds op 't einde des jaars 1471, tot de waardigheid van Raad en Kamerling van Koning Eduard verheeven. De Stad Veere hadt, ten zelfden tyde, verlof gekreegen, om allerlei waaren vryelyk in Engeland te mogen inbrengen en van daar uitvoeren, uitgenomen Wolle, Schaapenvellen en andere goederen, van welken thans te Calais Stapel gehouden werdt. Ook moeften zy, van alle in en uitgevoerde goederen drie grooten van ieder pond fterlings waarde betaalen. Van een ftuk Laken van agtentwintig *Yaards* of meer zou twaalf grooten, en van een ftuk grein niet meer dan de Oofterlingen gaven betaald worden (*r*). Dus trokken eenige byzondere Perfoonen en Plaatfen voordeel van deezen Engelfchen Kryg, by welken 't Gemeene Land egter, naar 't fchynt, weinig baat gehad heeft. De gefchillen over den Koophandel gaven, wat laater, gelegenheid, tot eenige onderhandelingen met Engeland (*s*). De Engelfchen bleeven ftyf ftaan op het houden van den Wolftapel te Calais; hoe gaarne ook onze Landsluiden de Wolle in Engeland zouden gekogt hebben. Margareet van Jork, Hertogin van Bourgondie, verwierf alleen, in 't jaar 1472, verlof, om vyftig zakken wol, jaarlyks, ter plaatfe waar zy 't goedvondt, te mogen doen reeden, laaden en uitvoeren (*t*),

Beftand en Vrede met

Eer Eduard nog op den Engelfchen Troon herfteld was, in den aanvang des jaars 1471, was

(*r*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 11. *Zie ook* BOXHORN *op* REIGERSB. I. *Deel*, *bl.* 218.
(*s*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 14, 14.
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 13.

was 'er een Beſtand voor tien jaaren getroffen, tuſſchen Lodewyk den XI. en Henrik den VI. Ook hadden de Engelſchen zig verbonden, om Hertoge Karel den oorlog aan te zeggen, en Lodewyk tienduizend man te leveren. Lodewyk, zig, reeds in 't jaar 1470, door de voornaamſte Franſche Grooten, ontſlaagen hebbende doen verklaaren van 't gene hy, by het Verdrag van Peronne, beloofd hadt (*u*); begon de vyandelykheden met het bemagtigen van S. Quintin, op den zesden van Louwmaand (*v*). Amiens viel hem ook in handen (*w*). Karel, die, ſedert eenigen tyd, gewoon was manſchap in ſoldy, of, gelyk men 't noemde, in *waardgeld*, te hebben, welke, zonder daadelyk te dienen, zig, om een gering loon, gereed hieldt, om, op de eerſte aanmaaning, te velde trekken (*x*), hadt, binnen korten tyd, een magtig Leger op de been gebragt. Lodewyk, veel minder volks in 't veld hebbende, wiſt den Hertoge van Bourgondie geduurig den toevoer af te ſnyden, ontwykende, midlerwyl, den veldſlag, dien Karel zogt. In Grasmaand, werdt 'er reeds een Beſtand voor drie maanden getekend (*y*): en op den derden van Wynmaand, een Verdrag, by welk, de Verdragen van Atrecht, Conflans en Peronne beveſtigd werden (*z*). De voorgevallen' verandering in Engeland heeft ongetwyfeld veel toegebragt, om Lodewyk tot eene

Karel I. 1471. Frankryk.

(*u*) Preuves ſur COMMINES *Tom.* IV. *p.* 309.
(*v*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 26.
(*w*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 160.
(*x*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* I. *p.* 147.
(*y*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 34.
(*z*) Preuves ſur COMMINES *Tom.* IV. *p.* 364.

Karel I. 1471.

ne Vrede te noodzaaken, die, al zo nadeelig voor hem zynde als de voorigen, hierom van even zo kort een duur was.

XXX. Nieuwe Excynzen, hier te Lande ingevoerd.

De aanhoudende oorlogen, in welken Hertog Karel zig geduurig inwikkelde, en van welken Holland en Zeeland een goed deel der koſten draagen moeſten, veroorzaakten vaſt zeer veel gemors, hier te Lande. De Regeering van verſcheiden Steden was genoodzaakt geweeſt, belaſtingen op ſommige mondbehoeften te leggen: 't welk men hier gantſch ongewoon was. Sommige Steden *verhuurden* of verpagtten deeze belaſtingen of *Excynzen* (4): in anderen, werden zy, door aangeſtelde Ontvangers, van Stads wege, ingezameld. In eenige Steden, hadt men de Excynzen reeds moeten verhoogen: en dit gaf, omtrent deezen tyd, aanleiding tot oproeren, die, op ſommige Plaatſen, met naame te Hoorn, zeer hoog liepen. 't Graauw was hier, in 't jaar 1447, ten tyde van Hertoge Filips, over 't opbrengen der tienjaarige Bede, op de been geweeſt, en niet dan met moeite geſtild (*a*). In 't jaar 1464, hadt de Regeering, overtuigd dat de Stad te zeer bezwaard was, by zynen Zoon, Karel, om vermindering van ſchattinge aangehouden (*b*).

Oproer te Hoorn.

Doch

(*a*) *Zie* hier voor, *bl.* 20.
(*b*) Velius Hoorn, *bl.* 70.

(4) Ten minſten, vind ik dit, omtrent zeventig jaaren na deezen tyd, als een gebruik van ſommige Steden aangemerkt, in 't *Regiſt. der Dagvaarten van* Mr. Adriaan van der Goes, op 't jaar 1544, bl. 35. En ik vertrouw, dat het, al vroeger, zal hebben plaats gehad.

Doch 't blykt niet, dat zy gehoor vondt. Alleenlyk gaf de Hertog, omtrent zes jaaren laater, verlof, tot het opregten eener Brouwerye, en om de buiten gebrouwen bieren, met eenen Excyns van vyftien ſtuivers ieder vat, te bezwaaren. De Gemeente, aan vreemde Bieren gewend, wilde zig met geen binnenbier behelpen, noch den Excyns van 't vreemd betaalen. In Bloeimaand des jaars 1470, kwamen 'er drie Gemagtigden uit den Raade van Holland te Hoorn, om den Excyns te helpen invoeren. Men hadt de Hoofdluiden der Schutterye en de Voogden der Gilden bewoogen, om zig ſtil te houden. En op den eenentwintigſten der gemelde maand, kwamen de Gemagtigden en de Wethouderſchap, op het Raadhuis, byeen, om middelen, tot het invoeren der nieuwe Excynzen, te beraamen. Doch 't gemeen kreeg hier haaſt de lugt van, en ſchoolde ſamen voor 't Stadhuis. De Weevers, Vollers en Viſſchers, ruw volk, trokken, gewapend, onder hunne Gildenbanieren, op, dreigende de Gemagtigden en de Burgemeeſters dood te ſlaan. Men ſmeet eenigen tonnen biers, op de markt over einde gezet, den bodem in, ſchepteze, met ſchotels en nappen, ledig, onder 't ſmaalen, *dat de Heeren nu naauw toezien moeſten, en rekenen, hoe veel elk in den Excyns hadt te gelden.* Eindelyk viel men aan op 't Huis van den Geheimſchryver, alwaar alles vernield, en de Boeken en Papieren verſcheurd werden. De Gemagtigden werden, 's avonds, behendiglyk ter ſtad uit geholpen. Het oproer

Karel I. 1471.

Karel I. 1471. roer hielàt van zelf op, om dat de Wethouderschap zig ſtil hieldt, zonder, in eenige dagen, van den Excyns te reppen. Men hadt, ondertuſſchen, de naamen der voornaamſte belhamels, in 't Stadhuis, opgetekend, die, kort hierna, door den Prokureur Generaal, gevat, en naar den Haage gevoerd werden. Zes werden 'er hier, en twee te Nieuwburg, buiten Alkmaar, geregt. De overigen moeſten zwaare geldboeten betaalen. Veelen waren, het gevaar ziende aankomen, ter Stad uit geweeken, en ſloegen zig, ſedert, elders neder. Het Hof bande deeze allen ten Lande uit, en verwees, naderhand, eenigen, die, boven hunnen ban, in 't Land, gekomen waren, ter dood (*c*). Men merkt aan, dat de Lakenweevery, voor deezen tyd, in tamelyken bloei te Hoorn, na het vangen en verdryven der Vollers en Weevers, die de hoofden der oproerigen geweeſt waren; byna geheel uit die Stad geweeken is (*d*). Hertog Karel, ſedert, by twee ernſtige Plakaaten, den zeſtienden van Sprokkelmaand en den derden van Hooimaand des jaars 1471 gedagtekend (*e*), op ſtraffe des doods, bevolen hebbende, Excynzen op buiten en binnen gebrouwen Bieren niet alleen; maar ook op Wynen, Graanen en Zout, *gelyk zy in andere Steden van Holland geheeven werden*, ook te Hoorn in te voeren; gelukte het der Wethouderſchap dezelven, zo lang de Hertog leefde, zonder mer-

(*c*) Crimin. Sentent. boek. *gegnot.* A. *f.* 31, 32, 36, 40, 41, 42.
(*d*) VELIUS Hoorn *bl.* 85, 86, 88, 89, 93.
(*e*) *By* VELIUS *bl.* 86, 89.

uwe Excynzen.

merkelyke tegenſtribbeling der Gemeente, te doen heffen (*f*). KAREL I. 1471.

XXXI. Nieuwe oorlog met Frankryk. 1472.

De oorlog met Frankryk, maar pas geëindigd, begon wederom, in 't jaar 1472. Lodewyk de XI. weigerde, het jongſte Verdrag te bekragtigen: waarop Karel zig gereed maakte, om eenen inval in Frankryk te doen (*g*). Ook begonden de Franſchen de vyandelykheden ter Zee, ruſtende verſcheiden' Oorlogsſchepen uit, die, langs de Hollandſche Kuſten, tot op de hoogte van Katwyk, kruiſſende, de Vaart en Viſſchery geweldig belemmerden. In den Zomer, vielen zy aan op agttien Haringbuizen, die zig gereed maakten, om in Zee te loopen; van welken zy de Schippers of Stuurluiden alleen gevangen namen, te Dieppe opbragten, en niet dan na dat zy, hoofd voor hoofd, honderd gouden Franſche Kroonen betaald hadden, wederom los lieten. Voor eenige jaaren, hadden onze Haringbuizen ook reeds laſt geleeden van de Franſche Kaapers. En Lodewyk de XI. hadt, by de Vredehandeling te Peronne, in 't jaar 1468, beloofd, de ſchade, den Hollanderen en Zeeuwen, in hunne Haringviſſcherye, toegebragt, te zullen vergoeden (*h*). Doch hierop was niet anders dan deeze nieuwe vyandelykheid gevolgd. Men bragt dan, in Holland en Zeeland, terſtond ook eenige Schepen in Zee, onder bevel van *Paulus van Borſelen*, natuurlyken Zoon van Henrik, Heere van Veere, die de Franſche Vloot opzogt, on-

(*f*) Velius *bl.* 92.
(*g*) Commines *Livr.* III. *Cap.* VIII. *p.* 134.
(*h*) *Voiez les Preuves ſur* Comm. *Tom.* IV. *p.* 264.

KAREL I. 1472. onder Schotland aantrof, en noodzaakte de Zee te ruimen, en in de Havens van Frankryk in te loopen (*i*).

Beſtand. Karel, midlerwyl in Frankryk getrokken, bemagtigde Nesle en Roïe; doch ſtiet het hooſd voor Beauvais. Naderhand overmeesterde hy verſcheiden' andere Plaatſen, in 't Land van Caux en in Normandye. Lodewyk, die in Gujenne en Anjou getrokken was, noodzaakte den Hertog van Bretagne, Bondgenoot van Hertoge Karel, tot eene Vrede: 't welk ook Karel bewooog, zyne toeſtemming te geeven, tot een Beſtand, welk, op den veertienden van Louwmaand des jaars 1473, getroffen werdt, en tot den eerſten van Grasmaand des jaars 1474 duuren moeſt (*k*).

XXXII. Hevige Beroerte te Zierikzee. Terſtond na 't ſluiten van dit Beſtand, deedt Hertog Karel een' keer herwaards. Voor 't einde van Louwmaand, bevondt hy zig reeds te Zierikzee (*l*), alwaar, in Oogſtmaand laatſtleeden, eene hevige opſchudding gereezen was, om welke geheellyk te ſtillen, of te ſtraffen, hy oordeelde, dat zyne tegenwoordigheid vereiſcht werdt. De oorzaak deezer opſchudding was, gelyk te Hoorn, het invoeren der nieuwe Excynzen. Heer *Jan Simonszoon*, Prieſter, en *Michiel van Heenvliet en Kattendyk* (*m*), Baljuw van Zierikzee en Schouwen, werden, terwyl zy, op 't Stadhuis, met de Wethouderſchap, over het heffen der nieu-

(*i*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 260. VELIUS Hoorn, *bl.* 94.
(*k*) Act Publ. Angl *Tom.* V. P. III. *p.* 19.
(*l*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 373.
(*m*) Crimin. Sentent. van den Hove *gequot.* A. *f.* 57 *verſ.*

nieuwe Excynzen, in onderhandeling waren, door eene woeste menigte Poorteren, met knodsen, pieken en messen gewapend, overvallen, van 't leeven beroofd, en dood ter vensteren uit op straat gesmeeten. 't Aanschouwen deezer hevigheid deedt den gantschen Raad sidderen van vreeze. De Schout smeet zyne Roede, het teken zyner waardigheid, uit de hand. Ook wierpen de Burgemeesters de sleutels der Stad, voor de voeten der Poorteren, neder. Allen badenze de vertoornde Gemeente om Lyfsgenade; die hun eindelyk vergund werdt. De Poorters, de Schouts-Roede en de sleutels der Stad opgenomen hebbende, stelden, terstond hier na, eenen Schout aan, haar hunnen zin, en bevalen den oudsten en bekwaamsten Gildebroederen de Regeering der Stad. De Hertog, kennis van deezen oproer gekreegen hebbende, zondt zynen natuurlyken Broeder Antoni, gemeenlyk, de *groote Bastaard van Bourgondie* genaamd, en *Adolf van Raveste in*, Broeder van Jan, Hertog van Kleeve, herwaards, om 'er onderzoek op te doen. Antoni en Adolf, van den Heere van Veere geholpen, deeden eenigen der Hoofden vatten en onthalzen. De meeste anderen waren gevlugt. Uit oude aantekeningen (*n*), blykt, dat Gerrit Entszoon, Burgemeester te Enkhuizen, ook gebruikt geworden is, om den oproer te Zierikzee te helpen stillen; en dat de Hertog hem, om zyne diensten, by deeze gelegenheid gedaan, te beloonen, met de Heerlykheid der Eilanden Urk,

KAREL L. 1472.

(*n*). *By* BRANDT Enk. *bl.* 30.

KAREL I. 1472. Urk, Ens en Emmeloord beſchonken heeft. Ondertuſſchen, bleef het te Zierikzee niet by het ſtraffen van eenige oproerigen. Men liet zig verluiden, dat de Hertog alle de Ingezetenen des doods ſchuldig hieldt, en de Stad tot een' puinhoop gemaakt wilde hebben. Doch deeze bedreigingen ſtrekten, waarſchynlyk, alleen, om den Ingezetenen te zwaarer geldboete af te perſen. De komſt des Hertogs, 1473. op den dertigſten van Louwmaand des jaars 1473, werdt, te Zierikzee, met veel angſt, te gemoet gezien. Doch om hem te vermurwen, trokken geeſtelyken en weereldlyken, ſchreijende en wanhavenig, ter poorte uit, biddende om vergiffenis der bedreeven misdaad. De Hertog ſchonk hun het leeven, „ mids zy voortaan zyne Bezetting in de „ Stad gedoogden, en hem eene boete van „ dertigduizend guldens, in negen reizen te „ betaalen, opbragten." Om deeze boete te vinden, werdt hun, by Brieven, den tienden van Zomermaand, te Maaſtricht, gedagtekend, voor den tyd van zes jaaren, vergund, den Excyns op de Bieren, tot twee grooten op de ton, en den Excyns op de Wynen, tot eene halve groot op de ſtoop, te mogen verhoogen. De Stad werdt, ſedert, voorzien van bezetting, onder bevel van *Barend van Ramſt*, eenen Zwaab van geboorte (*o*).

Van Zierikzee, ſtak Hertog Karel, op den eenendertigſten van Louwmaand, over naar Holland (*p*), met oogmerk, onder anderen, om

(*o*) REIGERSB Chron. II. *Deel*, *bl.* 226 enz. *en* BOXHORN, *aldaar bl.* 273. ÆGID. DE ROYA *ad annum* 1472.

(*p*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 373.

om zig, binnen Dordrecht, te doen inhuldigen. Wy hebben te vooren (*q*) aangemerkt, dat deeze Stad hem, in 't jaar 1468, of niet, of niet volkomen ingehuldigd hadt: en 't zal nu te pas komen, hiervan nader opening te doen. KAREL L. 1473.

Dordrecht was, verſcheiden' jaaren agter een, zeer ontruſt geweeſt, door den Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen tweeſpalt. De Regeering ſchynt 'er meeſt Kabbeljaauwſch geweeſt te zyn; doch onder de Gilden en 't Gemeen waren zeer veele Hoekſchen, die ſomtyds ook verandering in de Regeering wiſten te wege te brengen, en derzelver beſluiten, nu en dan, openlyk durfden tegenſpreeken. Vooral ondervondt men dit, omtrent Hooimaand des jaars 1468, toen de inhuldiging van Hertoge Karel op het tapyt was. Zekere *Huiman Korneliszoon*, Hoeksgezind, deedt zyn beſt, om het volk deeze inhuldiging tegen te maaken; ſprak kwalyk van de Burgemeeſteren, en van der Steden-Keuren, ſtookende verder 't vuur van oneenigheid, door het zingen van Hoekſche Liedekens: over al 't welk hy, naderhand, veroordeeld werdt, om twee roeden aan den muur der Stede te doen maaken, of vierenvyftig Bourgondiſche ſchilden, voor elke Roede, aan boete te betaalen (*r*). De inhuldiging van Hertoge Karel werdt egter, met meerderheid van ſtemmen, doorgedreeven. Men zondt, ten dien einde, Gemagtigden uit de Gilden naar den Haage: die, voor dat de inhuldiging geſchieden zou, in omvraage bragten, of 'er elk Tweeſpalt in Dordrecht.

(*q*) *Bl.* 101.
(*r*) Kiepb. van Dordr. *by* BALEN, *bl.* 780.

KAREL I. 1473. elk bereid toe was. 't Antwoord was eenpaarig, *ja*. Alleenlyk zeide *Jakob Zaffe Janszoon*, „ dat hy 'er van zyn Gilde geen' laft toe hadt; „ dat men wel toezien moeft, wat men deedt; „ en dat hy den Hertog *aldaar* niet huldigen „ zou, al zou men hem villen." 't Schynt dat deeze yveraar, volgens de oude gewoonte, de inhuldiging in de byzondere Steden wilde gedaan hebben. Doch hy werdt, federt, om zynen yver, dien men voor ontydig hieldt, onbekwaam verklaard tot gezwooren' dienften, en uit de Morgenfpraaken der Gilden gezet. Ook moeft hy twee Roeden muurs bekoftigen (*s*). Ondertuffchen doet zyn gedrag, en 't gene 'er verder gevolgd is ons vermoeden, dat de inhuldiging in den Haage, in 't jaar 1468, door Dordrecht, nog niet, of niet volkomen gefchied was. De tweefpalt bleef vaft duuren, in de Stad. De Schout, *Jakob Pot Pieterszoon*, een Antwerpenaar, in 't jaar 1460, voor de eere reize, aangefteld geweeft zynde, lei geduurig overhoop met de Regeeringe. Hy hadt, reeds in 't jaar 1463, de Stad moeten ruimen; doch Hertog Karel hadt hem, in 't jaar 1468, wederom in zyn Ampt doen herftellen, en voor tien jaaren doen aanneemen. 't Leedt nogtans niet langer dan tot in 't jaar 1471, of hy werdt, andermaal uit den dienft (*t*), en op Puttoks Tooren gevangen gezet (*u*). In den aanvang van Sprokkelmaand deezes jaars 1473, maakte men zig egter te Dordrecht gereed, om Hertog

(*s*) Klepb van Dordr. *by* BALEN, *bl.* 780.
(*t*) Lyft der Schouren *by* BALEN, *bl.* 236.
(*u*) BEVERWYK Dordr. *bl.* 315.

tog Karel te ontvangen, en plegtiglyk in te huldigen. Het Geregt, de Oud-Raad en de goede luiden van Agten haalden hem in met toortſen, terwyl de Burgers, langs de ſtraaten, welken hy doorging, kaarſen, in bekkens, voor hunne huizen, geplaatſt hadden. Op den zeventienden der gemelde maand, werdt hem, door de Regeering, door de Dekens der gemeene Neeringen, en door alle Mansperſoonen van vyftien jaaren en daar boven, voor zyne Herberge, den eed van getrouwheid gedaan (v). Dordrecht bleef, ſedert, geduurende het leeven van Hertoge Karel, in tamelyke ruſt. KAREL I. 1473.

De Hertog doorreisde, ten deezen tyde, de voornaamſte Hollandſche Steden: wordende alomme verzeld, door Heere Reinoud van Brederode (w), dien hy, onlangs, van eene langduurige en harde gevangenis ontſlaagen hadt. De bitterheid der Kabbeljaauwſchen is, mogelyk, nergens klaarer in gebleeken, dan in deeze gevangenis des Heeren van Brederode: waarom zy verdient omſtandiglyk te boek geſteld te worden. XXXIII. Verhaal der gevangenis van Reinoud en Gysbrecht van Brederode.

Hertog Filips, in 't jaar 1456, den Domprooſt Gysbrecht van Brederode, Broeder van Heere Reinoud, genoodzaakt hebbende het Bisdom van Utrecht aan David van Bourgondie af te ſtaan, hadt, op zyn vertrek, beide den Broederen eenig bewind over de burgerlyke Regeeringe der Stad opgedraagen

(v) Klepb. by BALEN bl. 781, 782.
(w) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode Cap. LXV. bl 713.

KAREL I. 1473.

gen (x). De Biſſchop en zyn aanhang beweerden, ſedert, dat de Broeders zig veel meer gezags aanmaatigden dan hun afgeſtaan was (y), en de Regeering der Stad, naar eigen zinlykheid, veranderden (z). Hier van blykt egter niets, met volle klaarheid. De onderlinge verdeeldheid groeide, ondertuſſchen, hand over hand, aan. Biſſchop David, geene andere kans ziende, om zig van die van Brederode te ontſlaan, beſloot hen en eenigen van hunnen aanhang in hegtenis te neemen, en eerſt Reinoud, daar na Gysbrecht, tot de dood, ballingſchap of gevangenis, te doen veroordeelen. In 't jaar 1470, hadden eenige Kabbeljaauwſche Edelen, zeer op Heere Reinoud verbitterd, en veelligt ook door den Biſſchop opgemaakt, de middelen reeds beraamd, om hem, in den Haage, te ligten, of van kant te helpen. Hy egter, by tyds kennis van de laage gekreegen hebbende, ontweek dezelve gelukkiglyk (a). Doch in Hooimaand deszelfden jaars, te Wyk te Duurſtede gekomen zynde, om den Biſſchop te ſpreeken, werdt hy, onverhoeds, agter af, en op eenen Tooren van 't Slot gevangen geleid (b). Biſſchop David begaf zig, terſtond hier op, naar Utrecht, alwaar hy zig, even onverhoeds, van den Domprooſt verzekerde: die ook naar Wyk te Duurſtede gevoerd; doch op

(x) Chron. de Traject. p. 512. JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode Cap. LIV. bl. 684.
(y) Memoriaalb in MATTHÆI Anal. Tom. I. p. 697, 698.
(z) HEDA p. 294.
(a) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode Cap. LVIII. bl. 690.
(b) Id. Cap. LIX. bl. 691.

op eene byzondere plaats bewaard werdt. *Walraven van Brederode*, natuurlyke Zoon van Heere Reinoud, werdt, ten zelfden tyde, gevat, en zeer naauw bewaard. 't Gelukte den Biſſchop ook, *Jan van Amerongen*, Schout van Utrecht, te ligten; doch *Jan*, *Burggraaf van Montfoort*, en *Jan van Nyveld*, op wien hy 't insgelyks gemunt hadt, hielden zig buiten ſchoots. KAREL I. 1473.

Indien Gysbrecht en Reinoud van Brederode zig een onredelyk gezag in Utrecht hadden aangemaatigd, moeſt men hun, hier van, voor alle dingen, beſchuldigd hebben. Doch zo dra waren zy niet gevat, of men lei hun geheel andere zaaken te laſt. Onder 't volk, liet men een gerugt loopen, dat de gevangen Heeren voorhadden, Biſſchop David van de Biſſchoppelyke waardigheid, en Hertoge Karel van 't Graaflyk bewind over Holland te berooven, en dat 'er naauwlyks drie dagen verloopen behoefden geweeſt te zyn, of zy zouden hun voorneemen ter uitvoeringe hebben gebragt (*c*). Doch by 't ondervraagen der gevangenen, werdt ook van zulk eenen toeleg geen woord gerept. Beſchuldigingen ten hunnen laſte.

Walraven, Baſtaard van Brederode, werdt eerſt en ſcherpſt ondervraagd. Eenige jaaren geleeden (5), hadt hy een' doodſlag begaan aan *Klaas van Yperen*, Burgemeeſter, en aan *Gerrit van Nortich*, Schepen van Haarlem. Hy was gebeeten op deezen twee, om dat zy hem eene party Schotſche Wol, te Zandvoort, Walraven van Brederode wordt yſelyk gepynigd.

on-

(*c*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LX. *bl.* 693 *enz.*

(5) In 't jaar 1457.

KAREL I. 1473. onder 't gebied van Brederode, geſtrand, met geweld, ontvoerd, en naar Haarlem gebragt hadden. Niet lang hierna, kreeg de Regeering van Haarlem geſchil met de Geeſtelykheid der Stad, die den Excyns, welken men haar afvorderde, weigerde te voldoen. Hier over moeſt men den Biſſchop van Utrecht ſpreeken: waar toe Yperen en Nortich, onder anderen, afgevaardigd werden. Walraven hadt zig van deeze gelegenheid bediend, om wraak van 't geleeden ongelyk te neemen; en deezen twee, op den weg naar Amersfoort, van 't leeven beroofd (*d*). Doch deeze doodſlag was, reeds voor twee of drie jaaren, gezoend (*e*). Ook vroeg men hem thans alleenlyk, of hy 'er geenen laſt toe gehad hadt van zynen Vader: 't welk hy ontkende. *Adolf van Egmond*, Zoon van Arnoud, Hertog van Gelder, in 't jaar 1465, zynen Vader gevangen genomen hebbende, was, in 't volgende jaar, uit haat tegen Hertoge Filips, dien hy als eenen voorſtander zyns Vaders aanmerkte, in Yſſelſtein gevallen, en hadt de Stad ledig geplonderd en plat gebrand. Eenige Gelderſchen, die dit ſtuk hadden helpen uitvoeren, waren, ſedert, te Gorinchem aangehouden, en kort daar na, in den Haage onthalsd (*f*). Nu vroeg men Walraven, of Reinoud en Gysbrecht van Brederode geene kennis van deezen aanſlag gehad hadden. Doch hy betuigde van neen. Men bragt hem, ſedert, op

(*d*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LV. *bl.* 624.
(*e*) SCREVEL. Haarl. *bl.* 52.
(*f*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 529.

op de pynbank, goot hem 't lyf vol waters, en ſprong 'er toen op, om hem tot bekentenis te brengen. Dit folteren werdt, tot drie of vier reizen des daags, en in 't geheel wel veertig of vyftig reizen hervat, met zo veel felheid, dat men hem, eindelyk, al deedt belyden, wat men goedvondt. De Schout, Jan van Amerongen, werdt, insgelyks, door vinnig pynigen, gedwongen te belyden, 't gene men gaarne hadt: en deeze afgeperſte bekenteniſſen werden Hertoge Karel toegezonden (*g*). KAREL I. 1473.

Omtrent het begin van Oogſtmaand des jaars 1470, werdt Reinoud ook over dezelfde punten ondervraagd. Daarenboven wilde men van hem weeten, of hy geen Verbond met Adolf van Gelder gemaakt hadt, en *voorneemens geweeſt was*, de Regeering der Stad Utrecht te verzetten. Doch hy betuigde, hoog en duur, van geene deezer dingen eenige kennis te hebben. Men bragt hem insgelyks op de pynbank; doch 't gene hy toen beleedt herriep hy, zo dra men hem ongemoeid liet (*h*). Hertog Karel liet hem, ſedert, ook door eenigen zyner Raaden ondervraagen, en ſcherpelyk dreigen; doch hy beleedt niets, 't gene hem ſtraffchuldig maaken kon. Men beſloot dan, in den aanvang des jaars 1472, hem en Jan van Amerongen, in de tegenwoordigheid van Hertoge Karel, te verhooren: ten welken einde, zy, eerſt naar Bergen op Zoom, toen naar Kortryk, en eindelyk Ook Heer Reinoud.

(*g*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LXI. *bl.* 700.

(*h*) Id. *Cap.* LXIII. *bl.* 705 *enz.*

Karel I. 1473. lyk naar 't Slot te Rupelmonde gevoerd werden: alwaar zy, tot de wederkomst des Hertogs, die toen in Frankryk was, werden bewaard (*i*).

Walraven ontkomt uit de gevangenis.

Walraven was, reeds voor eenigen tyd, uit de gevangenis ontsnapt. Hy hadt, met de hardste halmen van zyn bedstroo, de sloten zyner boeijen weeten op te steeken: en was, langs den muur, uit welken hy eenige steenen gebroken hadt, geklauterd tot in het dakvenster, door het welk hy zig, op eenen donkeren nagt, by buijig weder, aan een snoer, van zyn verscheurd gewaad gedraaid, naar beneden liet. Naauwlyks hadt hy grond, of een van 's Bisschops Dienaars kwam naar buiten; doch zag hem niet, ter oorzaake der duisterheid, en keerde terstond wederom binnenwaards. In 't overzwemmen van den Lekstroom, geraakte hy onder de zwaanen, die zig omtrent het Slot onthielden, en, door haar geklapwiek, een goed deel volks, met kaarsen voorzien, uit het Slot, naar buiten dreeven. Doch niemant, behalve de zwaanen, verneemende, keerden zy haast wederom in 't Slot. Walraven, met veel moeite, tot midden in den stroom gevorderd, werdt, door 't afloopend water, en 't winderig weder, genoodzaakt, naar den zelfden oever, van waar hy afgezwommen was, te rug te keeren. Zo doornat als hy was, leide hy, in 't holst van den nagt, een uur gaans af, langs den slykerigen dyk. Hier was een Veer, van welk hy

(*i*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode Cap. LXIV. bl. 710. enz.

hy zig over, en te Hageſtein aan land zetten liet. Van daar, begaf hy zig naar Viane, eene Heerlykheid van den Huize van Brederode: alwaar hy in veiligheid was (*k*). KAREL I. 1473.

In Bloeimaand des jaars 1472, werdt Reinoud van Brederode, voor Hertoge Karel, aan 't hoofd der Ridderen van 't gulden Vlies, te regt geſteld, en, na behoorlyk onderzoek, volkomen vrygeſproken, en ontſlaagen. Jan van Amerongen zat nog eenigen tyd: doch werdt egter ook eerlang op vrye voeten geſteld: en is ſedert nog wederom Schout te Utrecht geweeſt (*l*). Doch de Domprooſt, die in 's Biſſchops magt gebleeven was, werdt, niet voor Oogſtmaand des jaars 1474, en na dat hy afſtand van zyne Domprooſtdye gedaan hadt, geſlaakt. Hy overleedt, in 't volgende jaar, te Breda (*m*). Reinoud, zyn Broeder, die, na dat hy wederom in vryheid geſteld was, altoos in 's Hertogen blaakende gunſte geſtaan heeft, was, reeds voor hem, op den zeſtienden van Wynmaand des jaars 1473, overleeden (*n*). Reinoud wordt vrygeſproken. Gysbrecht op harde voorwaarden geſlaakt.

In Zomermaand deezes zelfden jaars, en dus niet lang na 't voltrekken der reize door Holland en Zeeland, viel Hertog Karel, aan 't hoofd van een aanzienlyk leger, in Gelderland. De gelegenheid tot deezen inval moet van wat hooger opgehaald worden.

Na 't overlyden van Reinoud den IV, Hertog XXXIV. Staat van

(*k*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LXII. *bl.* 702.
(*l*) Id. *Cap.* LXV. *bl.* 712. *enz.*
(*m*) Id. *Cap.* LXVII. *bl.* 715. *enz.*
(*n*) Id. *Cap.* LXVI. *bl.* 714, 715.

KAREL I. 1473. Gelderland.

tog van Gelder, die, in den Arkelſchen Kryg, tegen den Hollandſchen Graave, Willem den VI, gemengd geweeſt was (o), kwam het Hertogdom, in 't jaar 1423, aan *Arnoud van Egmond*, Zoon van Jan van Egmond en van *Maria van Arkel*, gebooren uit *Joanna*, Zuſter van Hertoge Reinoud, die, met Heere Jan van Arkel, gehuwd geweeſt was. Arnoud trouwde, terſtond hier na, met *Katharina*, Dogter van Adolf, *Hertog van Kleeve*. Adolf was, voor de tweede reize, met *Maria van Bourgondie*, Zuſter van Hertoge Filips, gehuwd: en deeze maagſchap was oorzaak, dat 'er, na 't ſluiten van een Verbond van onderlinge beſcherming, in den jaare 1426, door Hertoge Filips en Hertoge Arnoud (p), tuſſchen de Gelderſchen en Hollanders, veele jaaren agter een, vrede bleef. Alleenlyk vindt men, gelyk wy reeds hebben aangetekend (q), dat Arnoud zig, in 't jaar 1456, met de Friezen, verbonden hadt, om die van Deventer, tegen Hertoge Filips, met volk en voorraad, te ſtyven. Ook hadden de Gelderſchen, niet lang te vooren (6), hunnen Hertoge geklaagd, dat zy,, door de Hollandſche tollen, boven reden, bezwaard werden. Doch 't geſchil hierover was aan den Biſchop van Utrecht verbleeven (r). De onderhandeling van Hertoge Arnoud met Frankryk,

(o) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 377.
(p) I. Memoriaalb. ROSE *f.* 26.
(q) Boven *bl.* 61.
(r) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 504.
(6) In 't jaar 1454.

ryk, omtrent den jaare 1460 (*s*), verwekte meer verwydering. Filips zag, ſedert, niet ongaarne, dat Arnoud, door de oneenigheid met zyne Gemaalin, en met zynen Zoon, *Adolf*, belet werdt, iet euvels tegen Holland of Brabant te onderneemen. De voornaamſte Steden waren ook onvergenoegd op Hertoge Arnoud. Men beſchuldigde hem van verwaarloozing, van 's Lands Regeeringe. Adolf, die reeds grooten aanhang gemaakt hadt, en door zyne Moeder geduurig tegen den Hertoge opgeſtookt werdt, beſloot, in 't jaar 1464, zynen Vader in hegtenis, en zelf 't bewind der Regeeringe in handen te neemen. Dit wreed beſluit werdt, in 't begin van Louwmaand des jaars 1465, ter uitvoeringe gebragt. Arnoud werdt, te Graave, van 't bed geligt, in zyn nagtgewaad over 't ys naar 't huis te Lobed, en van daar naar 't Slot te Buuren gevoerd (*t*), alwaar hy, tot in 't jaar 1470, gevangen bleef. Jan, Hertoge van Kleef, die altoos Arnouds zyde gehouden hadt, midlerwyl in Gelderland gerukt zynde, en eenige voordeelen op Adolf hebbende behaald; werdt 'er, in 't jaar 1469, door bemiddeling van Hertoge Karel van Bourgondie, Zwaager van Adolf van Egmond (7), tuſſchen deezen twee, eene Vrede te Gend geſlooten (*u*): voor welker onderhou-

Karel I. 1473.

Oneenigheid, tuſſchen Hertog Arnoud van Gelder en zynen Zoon Adolf.

(*s*) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 517.
(*t*) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 524, 525.
(*u*) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 534.

(7) Adolf van Egmond was toen gehuwd met *Katharina van Bourbon*, Zuſter van Izabelle van Bourbon, tweede Gemaalin van Hertoge Karel.

Karel I. 1473. houding, Karel verbonden was, zorg te dragen. Dit gaf gelegenheid aan den Hertoge van Bourgondie, om Adolf van Egmond, in Hooimaand des jaars 1470, tot een mondgesprek, te Hesdin te nodigen. Hier drong Karel hem zo sterk, tot het slaaken van den ouden Hertog, dat hy 'er eindelyk zyne stem toe gaf (*v*). Men wil, dat de Hertog van Bourgondie Adolf zo lang in zyne magt gehouden zou hebben, tot hy Hertog Arnoud in vryheid zou hebben gesteld (*w*). Dat hy hem niet uit het gezigt verloor, terwyl hy in Nederland was, blykt uit egte Gedenkschriften (*x*). In Wintermaand, kwam Hertog Arnoud, door Henrik, Heere van Perwys, en Filips van Wassenaar, uit de gevangenis, verlost, insgelyks, te Hesdin (*y*).

Vader en Zoon verdedigden zig toen, meer dan eens, voor Hertoge Karel, met veel hevigheid. Karel scheen den Zoon, boven den Vader, te willen begunstigen. Doch Adolf luisterde naar geene voorwaarden (*z*): begeerende volstrektelyk, dat Arnoud afstand van de Regeering, en zelfs van den naam van *Hertog* doen zou. Karel verwierp deezen eisch als onredelyk. Adolf, ongerust, dat men hem aan 't Bourgondisch Hof zo lang ophieldt, en voor erger bedugt, pakte zig weg, in stilte en vermomd: doch werdt te Na-

Adolf, te Vilvoorden gevangen.

(*v*) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 536.
(*w*) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* V. *p.* 587.
(*x*) Extrait *dans les* Addit. *sur* Commines *Tom.* III. *p.* 560.
(*y*) Extrait *ubi supra.*
(*z*) Commines *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 206.

Namen ontdekt, en vaſtgehouden. Men bragt hem, ſedert, op bevel van Hertoge Karel, naar 't Slot te Vilvoorden (*a*): alwaar hy, tot na 's Hertogen dood, gevangen gehouden werdt. KAREL I. 1473.

Hertog Arnoud moeſt egter, om 't verlooren bewind wederom te bekomen, de wapenen tegen de wederſpannige Gelderſchen voeren. Doch om hier toe in ſtaat te zyn, vervoegde hy zig by Hertoge Karel, om onderſtand. Dit zogt de ſtaatzugtige Hertog. Gaarne wilde hy Arnoud met geld onderſteunen: mids dat het Hertogdom Gelder en 't Graafſchap Zutfen daarvoor verpand werden. Men ſloot dan, op den dertigſten van Wintermaand des jaars 1472, eene overeenkomſt te Brugge, volgens welke „ Gelder en Zutfen, voor driemaalhonderdduizend Rynſche Guldens, aan Hertoge Karel, afgeſtaan werden, om dezelven, in pandſchap, naar Duitſchen Regte, te bezitten, mids datze, door het betaalen der gemelde ſomme en der verdere onkoſten, door Hertoge Karel, in en ten behoeve van deeze Landſchappen, gemaakt, ten allen tyde, wederom zouden konnen ingeloſt worden (*b*)." Voor 't ſluiten deezer overeenkomſt, hadt Karel reeds tweehonderd en agtduizend guldens, op rekening der beloofde pandpenningen, betaald. De overige twee-ennegentigduizend guldens beloofde hy, ten zelfden dage, Gelder en Zutfen aan Hertoge Karel verpand.

(*a*) Manuſcr. *dans les* Addit. *ſur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 431.
(*b*) *Voiez* Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* I. *P.* II. *p.* 440.

KAREL I. 1473. dage, binnen de vyf naaſtvolgende jaaren, te zullen voldoen (*c*): 't welk ſommigen, die alleen den Brief, by welken deeze belofte gedaan werdt, gezien hadden, heeft doen oordeelen, dat het geheele beloop der pandpenningen maar twee-ennegentigduizend guldens geweeſt is. Ondertuſſchen heeft Hertog Karel van deeze overige penningen niets betaald: want Hertog Arnoud overleedt, nog geene twee maanden na 't ſluiten der gemelde overeenkomſt, op den drie-entwintigſten van Sprokkelmaand des jaars 1473 (*d*).

Hy wordt tot Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen gehuldigd.

Karel maakte zig, terſtond hier na, gereed tot den togt naar Gelderland. Men hadt, in eene Vergadering der Ridderen van 't gulden Vlies, te Valenchyn, geoordeeld, dat hy, uit kragt van het Verbond met Hertoge Arnoud, niet ſlegts Regt hadt op Gelder en Zutfen, maar ook om Adolf van Egmond, met eene eeuwigduurende gevangenis, te ſtraffen. De Hertog ſchreef dan terſtond aan de Gelderſche Edelen en Steden, dat zy zig bereiden moeſten, om hem hulde te doen. Doch alzo hy aan hunnen goeden wil, met reden, twyfelde, verzamelde hy een Leger te Maastricht (*e*). De Hollandſche Steden moeſten hier toe ook manſchap leven, en den Hertog, naderhand, terwyl hy in Gelderland lag, langs de Maaze, van mondbehoeften voorzien. Men vindt, ten minſten, dat de Dordrechtſche Poorters, op den elfden van Zomer-

(*c*) Literæ Caroli Duc. *apud* PONTAN. *Libr.* IX. *p.* 542.
(*d*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 549.
(*e*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 552.

mermaand, laſt gekreegen hebben, om, onder bevel van zeven Hoofdmannen uit de Regeeringe, te velde te trekken (*f*). Even te vooren, was het Leger des Hertogs reeds van Maaſtricht opgebroken. Roermonde was de eerſte Stad, welke hem de Poorten opende. Montfoort ging ook, na eenigen tegenſtand, aan hem over. Toen ſloeg hy 't beleg voor Venlo (*g*). Terwyl het duurde, kogt hy *Gerard*, *Hertoge van Gulik en Berg*, zyn Regt op Gelder en Zutfen af, voor tagtigduizend Rynſche guldens (*h*). Gerard was een Broeders Zoon, en eenige Erfgenaam van Adolf, Hertog van Gulik en Berg, wiens Oud-Ooms-Zoonen, Willem de I. en Reinoud de IV, Hertogen van Gelder waren geweeſt. Ook was Adolf zelf, na 't aflterven van Reinoud den IV, door Keizer Sigismond, met Gelder en Zutfen beleend geworden. Hertog Karel overmeeſterde Venlo wel haaſt. Nieuwmegen hieldt hem langſt op. Op den negentienden van Hooimaand, noodzaakte hy deeze Stad egter ook tot de overgaave. Twee Kinderen van Adolf van Egmond, *Karel* en *Filippa*, bevonden zig binnen Nieuwmegen. Hertog Karel zondt dezelven terſtond naar Gend: alwaar zy opgevoed werden (*i*). Sedert deedt hy zig, zonder moeite, te Zutfen, te Arnhem, en alomme in de andere Steden, voor Hertog van Gelder en Graave van Zutfen

KAREL L. 1473.

(*f*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 783.
(*g*) AMELG Geſt Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap* 7.
(*h*) Cod. Diplom. TESCHENMACH. Annal. Cliviæ *addit. p.* 232.
(*i*) Annal. Noveſienſ. *ad annum* 1472.

KAREL I. 1473. fen erkennen. In Slagtmaand hier aan volgende, deedt hy den Keizer, Fredrik den III, te Trier hulde, wegens deeze nieuw aangewonnen' Vorſtendommen, die, van ouds, gehouden werden, onder 't Ryk te behooren (k). De Hertog van Bourgondie zag dus, voor 't einde des jaars 1473, zyne Heerſchappyen, met twee Nederlandſche Geweſten, vermeerderd.

(k) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 552, 553.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VEERTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *Aanzien van 't Huis van Bourgondie. Hertog Karel ſtaat naar den naam van* Koning. II. *Beleg van Nuis. Schatting der Geeſtelykheid.* III. *Franſche Kaapery. Lotharingen gewonnen. Nederlaag by Granſon. By Murat. Lotharingen wederom verlooren.* IV. *Slag by Nancy. Hertog Karel ſneuvelt. Zyn aart.* V. MARIA, *zyne Dogter, wordt Graavin.* VI. *Beweegingen in Holland. Groot-Privilegie van Vrouwe Maria.* VII. *Wolfert van Borſelen wordt Stadhouder. Vredehandeling met Frankryk.* VIII. *Tweeſpalt der Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen, te Gouda, te Schoonhoven, te Dordrecht en te Hoorn.* IX. *Vyandelykheden tegen de Franſchen. Adolf van Gelder komt om.* X. *Huwelyk van Vrouwe Maria met* MAXIMILIAAN, *Hertoge van Ooſtenryk.* XI. *Oorlog met Gelderland.* XII. *Opſchudding te Hoorn. Leiden bemagtigd door de Kabbeljaauwſchen. Beroerte te Haarlem, te Rotterdam en in den Haage.* XIII. *Haringvloot genomen. Slag by Guinegate.* XIV. *Maximiliaans Bede. Jooſt van La-*

Lalaing wordt Stadhouder. XV. *De Hoekſchen verraſſen Leiden: de Kabbeljaauwſchen verſcheiden' andere Steden. Leiden herwonnen.* XVI. *Weſtfaling, Schout, en Beaumont, Burgemeeſter van Dordrecht, ontbalsd.* XVII. *Oorlog met Utrecht.* XVIII. *Dood van Vrouwe Maria.* XIX. FILIPS DE TWEEDE *wordt Graaf. De Landen komen, met hem, aan 't Huis van* OOSTENRYK. *Maximiliaan voor Voogd erkend. Onruſt te Hoorn.* XX. *Laſten des Utrechtſchen Krygs. Utrecht en Amersfoort in den ban gedaan.* XXI. *Yſſelſtein belegerd: ook 't Blokhuis op de Vaart. Oudſt gebruik der Bomben.* XXII. *Vrede met Frankryk.* XXIII. *Luikſche Oorlog. Utrecht belegerd. De Stadhouder Lalaing ſneuvelt.* XXIV. *Utrecht gaat over. Voorwaarden van den Zoen met Utrecht.* XXV. *Binnenlandſche Oorlog in Vlaanderen. Jan van Egmond wordt Stadhouder.* XXVI. *Verbond van Koophandel met Engeland. Vliſſingen verraſt, door die van Sluis.* XXVII. *Maximiliaan wordt Roomſch-Koning. Oorlog met Frankryk.* XXVIII. *Nieuwe orde op de Admiraliteit.* XXIX. *Vervolg der onluſten in Vlaanderen. Hertog Albrecht van Saxen in Nederland.* XXX. *Beweegingen der Hoekſchen. Zy kiezen Jonkheer Frans van Brederode tot hun Hoofd. Rotterdam ingenomen. Aanſlag op Schoonhoven.* XXXI. *Maximiliaan in Holland. Beleg van Rotterdam. Aanſlag op Schiedam. Geertruidenberg verraſt. Aanſlag op Leiden.* XXXII. *Onruſt te Hoorn. Scheepsſtryd op de Lek. Rotterdam gaat over.* XXXIII. *Hertog Albrecht*

tot

tot algemeenen Stadhouder aangeſteld. Kaaperyen van die van Sluis. Veranderingen in de Munt. Schraapzugt van Klaas Korf.
XXXIV. *Montfoort gewonnen. Scheepsſtryd by Brouwershaven. Jonker Frans wordt gekweſt en ſterft. Verbonden met Engeland.*

DE Nederlanden waren nu, na het bemagtigen van het Hertogdom Gelder en het Graafſchap Zutfen, door Hertoge Karel, byna allen onder 't bewind van 't Huis van Bourgondie geraakt. Biſſchop David van Bourgondie bezat het Over- en Neder-Stigt en Groningerland: Hertog Karel de overige Nederlanden; Friesland alleenlyk uitgenomen: welk men egter wil, dat hy ook ligtelyk overmeeſterd zou hebben, zo hy zig, uit Gelderland, regelregt derwaards begeven hadt. De voorſpoed zyner wapenen hadt de Friezen reeds vervaard gemaakt: wier moeraſſen en poelen, door de hitte des laatſten Zomers, byna uitgedroogd, den vyand thans den weg naar en door hun Land niet ſluiten konden (*a*). Doch Hertog Karel hadt andere oogmerken. KAREL I. I. Magt van 't Huis van Bourgondie in de Nederlanden. 1473.

Hy hadt zig naar Trier begeven, wel om het Leen van Gelder en Zutfen, van Keizer Fredrik den III, te komen verheffen; doch voornaamlyk om zig, door den Keizer, met den titel en waardigheid van *Koning*, te doen vereeren (*b*). In overoude tyden, was 'er een Ko- Karel ſtaat naar de Koningklyke waardigheid.

(*a*) Amelgard. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 7.
(*b*) Amelgard. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 8.

KAREL I. 1473. Koningkryk van Bourgondie geweeſt. De naam was derhalve niet nieuw. Doch dit Koningkryk begreep geheel andere Landen dan tegenwoordig door Hertoge Karel bezeten werden (*c*). Het Graafſchap Bourgondie, of het *Franche Comté*, was, veelligt, het eenigſte Landſchap, welk tot het oud Bourgondiſch Ryk behoord hadt, onder de verſcheiden' gewesten, over welken Hertog Karel, ten deezen tyde, geboodt. Keizer Fredrik betoonde zig genegen, om Karel tot *Koning van Bourgondie* te verheffen. De Kroon, de Scepter en andere Koningklyke ſieraaden waren reeds gereed gemaakt, en de tyd tot de Krooninge beſtemd. Doch terwyl elk in de verwagting was, dat de plegtigheid, eerſtdaags, zou verrigt worden, vertrok de Keizer onverhoeds, zonder affcheid te neemen van Hertoge Karel: die zeer geſtoord was, dat hy zig te leur geſteld zag. Men kon toen de reden deezer ſchielyke verandering niet bevroeden (*d*); doch naderhand begreep men, dat de Keizer den Hertog de Koningklyke Kroon niet beloofd hadt, dan onder beding, dat *Maximiliaan*, zyn Zoon, met Maria, Dogter van Hertoge Karel, vooraf in de Egt verbonden zou worden. De Hertog wilde hierin niet bewilligen: waarop de onderhandeling afgebroken was (*e*). Karel hadt reeds verſcheiden' jonge Vorſten, en onder deezen ook Maximiliaan, met de hoop gevoerd, van hun zyne eenige Dogter, Maria, tot eene Vrouwe te zullen geeven. Karel, Hertog van Guyen-

Hy voedt verſcherden' jonge Vorſten met de ydele

(*c*) *Zie* I. *Deel*, bl. 218.
(*d*) AMELGARD. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 9.
(*e*) DUCLOS Hiſt. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 96.

Guyenne, Broeder van Lodewyk den XI., *Nikolaas, Hertog van Kalabrie, Filibert, Hertog van Savoye*, en verſcheiden' anderen waren mede van dit getal geweeſt. Doch 't ſchynt, dat de Hertog van Bougondie, alleenlyk voorhebbende zig vrienden te maaken, door middel van zyne Dogter, vaſtgeſteld hadt, haar nimmer, by zyn leeven, uit te huwelyken (*f*). Men verhaalt, dat hy plagt te zeggen, *dat hy Monnik wilde worden, op den zelfden dag, als hy zyne Dogter uittrouwde* (*g*). Karel I. 1473. hoop op het Huwelyk met zyne Dogter.

Karel, zig van den verhoopten eernaam van *Koning* verſteken ziende, liet egter geduurig zyne gedagten loopen, op het verder uitbreiden zyns gebieds. *Sigismond, Hertog van Oostenryk*, hadt hem, in 't jaar 1468, zyn Graafſchap *Pfirt* of *Ferette*, en eenige andere goederen in de Elzas, voor vyftigduizend (*h*), of, volgens anderen, voor honderdduizend Rynſche guldens, verpand (*i*). Het Graafſchap Ferette lag niet verre van den linker' oever des Ryns, boven, by Bazel. Van het benedenſte gedeelte deezer Riviere, die tot in Holland ſtroomt, was de Hertog reeds voor lang meeſter geweeſt: en ſedert het bemagtigen van Gelderland, hadt hy zyn gebied nog hooger langs den ſtroom uitgebreid. Dit bragt hem het woeſt ontwerp in 't hoofd, om zig meeſter te maaken van alle de ſterke Plaatſen, ter linkerzyde des Rynſtrooms, van Nieuwmegen af, tot Ferette of Bazel toe, gelegen

II. Hy zoekt zyn gebied langs den Rynkant uit te breiden.

(*f*) Comminis *Livr.* III. *Ch.* VIII. *p.* 180.
(*g*) Duclos *Tom.* II. *p.* 137.
(*h*) Meyerus *ad annum* 1467. *f.* 343 *verſ.*
(*i*) Comminis *Livr.* IV. *Ch.* II. *p.* 216.

KAREL I. 1473. gen (*k*). Hy voorzag wel, dat hy, dit ontwerp ter uitvoeringe brengende, zig den haat van den Keizer, en van verſcheiden' Duitſche Vorſten; met naame ook de vyandſchap der Zwitſers op den hals haalen zou. Doch de ſtaatzugt deedt hem waanen, dat alle deeze vyanden tegen hem niet opmogten, en dat 'er ſlegts een voorwendſel vereiſcht werdt, om zyne onderneemingen, ook voor de weereld, te regtvaardigen.

Aanleiding hier toe. Dit deedt zig wel haaſt op. *Robert*, Zoon van *Lodewyk*, *Hertog van Beijeren*, tot Aartsbiſſchop van Keulen verkooren, en door den Paus, thans *Sixtus den IV.*, beveſtigd zynde, hadt geſchil gekreegen met zyn Kapittel, en met de Stad Keulen: alwaar men weigerde, hem te erkennen. De misnoegden verkooren den Kanonnik, *Herman van Heſſen*, tot Voogd van 't Aartsbisdom, die zig, binnen Nuis, verſterkte. Robert nam zyne toevlugt tot Hertoge Karel, die deeze gelegenheid om zyn oogmerk ter uitvoeringe te brengen greetiglyk aanvaarde, en zig terſtond, tot het beleg van Nuis, in ſtaat ſtelde (*l*). Om tegen Frankryk gedekt te zyn, werdt het Beſtand 1474. met Lodewyk den XI. verlengd (*m*). Ook verwierf Karel, in de Lente des jaars 1474, een onderſtand van dertien Speeren en duizend Boogſchutters van Eduard den IV, die herwaards overgeſcheept (*n*), en naderhand, in 't beleg van Nuis, gebruikt werden. In Hooimaand,

(*k*) COMMINES *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 209.
(*l*) COMMINES *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 209.
(*m*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 421.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 35.

maand, hadt de Hertog een aanzienlyk Leger by Maaſtricht verzameld. Tegen 't einde der gemelde maand, ſloeg hy naar Nuis op weg (*o*), na dat hy, kort te vooren (1), verſcheiden' verbindteniſſen, met Eduard den IV. geſlooten, bekragtigd hadt: volgens welken, Koning Eduard in Frankryk vallen, en de Hertog hem, na zyne terugkomſt uit Duitſchland, met alle zyne magt, onderſteunen moeſt (*p*). KAREL I. 1474.

't Beleg van Nuis werdt aangevangen met agttienduizend man (*q*), en ſterk voortgezet. Doch Herman van Heſſen verdedigde de Stad zo dapper, en deedt zo menigen gelukkigen uitval, dat Hertog Karel haaſt zag, dat het bemagtigen deezer Veſting hem meer werks koſten zou, dan hy gewaand hadt. Hy bevondt ook, dat het hem aan geld ontbrak, en, wel bewuſt, dat de Landzaaten genoegzaam uitgeput waren, gaf hy, in Herfſtmaand, bevel aan alle Geeſtelyken, Klooſterlingen, Kerken, Gaſt- en Godshuizen van Holland, Zeeland en Weſtfriesland, om de goederen, welken zy, zeſtig jaaren herwaards, bezeten hadden, in geſchriſt te ſtellen: op dat men hen, naar gelang hunner inkomſten uit dezelven, zou konnen ſchatten. Eenige weinigen gehoorzaamden dit bevel, in Holland: de meeſten niet. Beleg van Nuis. De Geestelykheid deezer Landen geſchat.

(*o*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 390.
(*p*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 40, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 43, 44.
(*q*) Annal. Noveſienſ. *ad annum* 1474. Chron. van Ceulen *by* SCRIVER. *op 't* Goudſch Chron. *bl.* 147.

(1) Op den vyf- zes- en zevenentwintigſten van Hooimaand, 1474.

Karel I. 1475. niet. Men hieldt, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, eene Byeenkomst, in 't Klooster van S. Hieronimus of Lopsen, buiten Leiden, alwaar eenpaariglyk beslooten werdt, geene schatting toe te staan. De Gemagtigden des Hertogs hielden, sedert, sterk aan, met dringen en dreigen: doch verwierven niets. Men beriep zig op den Paus: 't welk voor eene wederspannigheid werdt uitgekreeten, om welke de Geestelyken lyf en goed verbeurd hadden. Midlerwyl hadt de Zeeuwsche Geestelykheid de schatting toegestaan. Des men in Holland ook min ernstig weigerde. *Jan van Boschhuizen*, Kamerling van Hertoge Karel, in 't jaar 1476, in Holland gekomen, moest egter, op veele plaatsen, geweld gebruiken, om de schatting magtig te worden. Hy liet, hier en daar, de Kerkelyke goederen aanslaan, en openlyk verkoopen. Het Zilverwerk deedt hy, uit sommige Kerken, wegneemen, om 'er de betaaling uit te vinden. Veele Geesteken gaven goede woorden, en verzogten uitstel: welk sommigen zo lang wisten te rekken, tot dat men, in den aanvang des jaars 1477, tyding van 's Hertogs dood kreeg, waarmede het heffen der schatting van de Geestelykheid agter bleef (*r*).

De Hollanders en Zeeuwen ondersteunen den

Doch de weereldlyken waren ondertusschen zo gemakkelyk niet vry geraakt. De Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en Steden waren, onder anderen, tegen den aanvang des jaars 1475, oponthooden, om 't Beleg van Nuis te

(*r*) Groote Chron. *Divis.* XXX. *Cap.* 84, 85, 86, 87, 89, 91. Boxhorn Nederl. Hist. *bl.* 293-308.

te helpen voortzetten: en in grooten getale derwaards getrokken (*s*). Men vindt, dat die van Dordrecht veele Hand- en Voetboog-schutters, eenige Kloveniers en een goed deel andere Poorters, onder 't bevel van twee Hoplui-den uit de Regeeringe en eenen Wimpeldraager, naar Nuis, hebben afgevaardigd (*t*). De Poorters van Amsterdam waren ook, onder den Hopman *Henrik Akkerman*, derwaards getrokken (*u*). Elke Stad hadt, volgens gebruik, zyne byzondere Baniere of Wimpel. Ook waren de Poorters der byzondere Steden, elk met de Livreye zyner Stad, onderscheidenlyk, uitgestreeken. Die van Hoorn, by voorbeeld, droegen eene Kleeding, die met breede roode en witte streepen geschakeerd was. Anderen hadden wederom eene andere soort van kleedinge aan. De belegerden dreeven den spot met deeze vreemde vertooning, en maakten van onze en andere Stedelingen een Leger van Bontekraaijen (*v*). Zierikzee bewees den Hertoge ook te schepe veel hulp, in dit langduurig beleg: waarom hy de Stad, tot het vervallen der gemaakte kosten, sedert, verlof verleende, om driehonderd ponden van veertig grooten jaarlykſche Lyfrenten, op een of twee lyven, te mogen verkoopen (*w*). Alle de Edelen en Leenmannen des Hertogs waren gehouden, hem thans, met één' of meer mannen, ten dienst te staan, of eene zekere somme

KAREL I. 1475. Hertog, in 't beleg van Nuis.

(*s*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 278.
(*t*) BALEN, *bl.* 783.
(*u*) DAPPER Amst. *bl.* 125.
(*v*) VELIUS Hoorn, *bl.* 95.
(*w*) Brief van 12 Maart 1475. *by* BOXHORN *en* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 277.

KAREL I. 1475. me te betaalen. Een leen, welk zeſtien Kroonen 's jaars opbragt, moeſt een' man te voet: een van twee-endertig Kroonen twee man te voet, of een' te paarde leveren, of anders twee-endertig Kroonen, van vierentwintig ſtuivers ieder, in de plaats. Sommige Leenmannen dienden met twaalf mannen van wapenen, elk met drie paarden, vyf vegtenden te paarde, en eenentwintig vegtenden te voet. De Heer van Veere was op dertien mannen van wapenen, tien vegtenden te paarde, en negentien vegtenden te voet geſchat. Anderen dienden met minder manſchap: veelen maar met een' vegtenden te voet (*x*). Behalve deeze dienſten moeſten 'er zwaare buitengewoone Beden betaald worden. Men vindt, dat Gelderland, welk maar pas onder 't gebied van Hertoge Karel geraakt was, in dit jaar 1475, dertienduizend agthonderd drie-entagtig ponden *Tournois* heeft moeten opbrengen. Holland bragt toen veertienduizend driehonderd ponden op. Doch Zeeland, welk veel ſchade ter Zee en aan de Dykaadjen geleeden hadt, betaalde thans niet meer dan tweeduizend zeshonderd vyfentagtig ponden (*y*). Al dit geld werdt in uitheemſche oorlogen geſpild: in welken, daarenboven, onze Landsluiden hunnen hals waagen moeſten, zonder dat 'er hun of den Lande eenig voordeel van kwam.

't Beleg van Nuis wordt opgebroken.

De Hertog bleef vaſt voor Nuis leggen; zonder dat de ſtrengheid des Winters in ſtaat was,

(*x*) Extract uyt de Reeck. van Guy de Baenſt *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 261 *enz.*

(*y*) *Zie* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 279.

was, hem de belegering te doen opbreeken. Hy hadt de Stad reeds hevig doen beſchieten (z); doch eindelyk beſlooten, haar uittehongeren. De belegerden hoopten, dat het Keizerlyk Leger, welk vaſt in aantogt was, de benaauwde Stad ontzet zou hebben. Doch Fredrik, ſchoon viermaal meer volks by zig hebbende dan Hertog Karel, durfde hem, in zyne verſchanſingen, niet aantaſten. Ondertuſſchen leedt Karel veel afbreuk, door de geduurige ſchutgevaarten en uitvallen der belegerden (a). Ook vernam hy, dat Eduard de IV. met een magtig Leger naar Frankryk overgeſtoken en reeds in Pikardye getrokken was: alwaar hy 's Hertogs hulp ten hoogſten behoefde (b). Het Beſtand met Frankryk ten einde geloopen zynde, maakte Lodewyk de XI. zig meeſter van Roye, Korbie, Montdidier, en andere Plaatſen in Pikardye, den Hertoge toebehoorende (c). Doch niets van dit alles ſcheen magtig genoeg, om Karel van Nuis af te trekken. De belegerden leeden ondertuſſchen groot gebrek aan mondbehoeften. Keizer Fredrik, voorziende, dat de Stad het geene veertien dagen zou konnen houden, ſloot, in Zomermaand, door bemiddeling van den Pauſelyken Legaat, een verdrag met den Hertog, volgens welk, de Stad, in handen van den Legaat, geſteld moeſt worden, tot dat de Paus uitſpraak over het geſchil tuſſchen den ver-

KAREL L. 1475.

(z) Magn. Chron. Belg. p. 420.
(a) Annal. Noveſienſ. ad annum 1474.
(b) COMMINES Livr. IV. Ch. 5.
(c) AMELGARD. Geſt. Ludov. XI. Libr. IV. Cap. 13. COMMIN. Livr. IV. Ch. III. p. 217, 218.

Karel I. 1475. verkooren Aarsbiſſchop en het Kapittel gedaan zou hebben. De Hertog, ziende dat zyn Leger, in dit langduurig beleg, geweldig geſmolten was, beveſtigde dit Verdrag te liever, om dat 'er zyne eer by bewaard bleef, en brak, den dertienden van Zomermaand, op van voor Nuis (*d*). De hardnekkigheid, met welke Hertog Karel dit Beleg uitgehouwen hadt, was hem, in veele opzigten, nadeelig geweeſt. Lodewyk de XI. hadt *René, Hertog van Lotharingen*, tegen hem opgeſtookt, die in 't Hertogdom Luxemburg gevallen was, en verſcheiden' Plaatſen bemagtigd hadt. Ook wiſt de Koning van Frankryk, die zelf met de Zwitſers verbonden was, een Verbond tuſſchen hen en Sigismond, Hertog van Ooſtenryk, te bewerken (*e*). Het gevolg hiervan was het bemagtigen van het Graafſchap Ferette: voorheen, door Sigismond, aan Hertoge Karel verpand (*f*). De Steden aan den Boven-Ryn, kennis van de oogmerken des Hertogs gekreegen hebbende, verbonden zig insgelyks onderling en met de Zwitſers, om hem tegenſtand te bieden, en af breuk te doen (*g*). Hertog Karel haalde zig dus, zonder reden, een groot getal van vyanden op den hals. Hier kwam nog by, dat hy, zig buiten ſtaat vindende, om Eduard den IV, in Frankryk, de beloofde hulp te bewyzen, eerlang zien moeſt, dat deeze een Beſtand ſloot met Lodewyk den XI.

Nadeelige gevolgen van dit Beleg voor Hertoge Karel.

(*d*) Amelgard. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 15. Extrait *dans les* Addit. *ſur* Commines *Tom.* III. *p.* 395.
(*e*) Preuves *ſur* Commines *Tom.* IV. *p.* 458.
(*f*) Preuves *ſur* Commines *Tom.* IV. *p.* 442.
(*g*) Commines *Livr.* III. *Ch.* II. *p.* 215, 216.

XI. en met zyn Leger naar huis keerde (*b*). De Fransche Kaapers deeden, midlerwyl, den Hollanderen en Zeeuwen veel schade op Zee. De Stad Amsterdam, overeengekomen zynde met de Steden Hoorn, Enkhuizen, Monnikendam en Edam, deedt, op gemeene kosten, vier groote Oorlogsschepen uitrusten, om de Vaart naar 't Westen te beveiligen. Ook werden de Koopvaardyschepen deezer Steden van Bussen, Buskruid, Boogen, Pylen, *Kloeenierynen*, *Glavien*, Bylen en ander Krygsgereedschap, en van een bekwaam aantal van strydbaare manschap voorzien, en dus toegerust in zee gezonden. Tot Admiraals deezer Vloote waren gesteld *Ysbrand Jan Remszoon* van Amsterdam, *Jakob Klaaszoon* van Hoorn, *Reinier Marszoon* van Enkhuizen, en *Jonge Jakob* van Monnikendam. Zy hadden vier Onder-Admiraals onder zig. Doch 't schynt, dat *Klaas Roelenszoon* Opper-Admiraal over de vier genoemden geweest is. Ook vindt men, dat *Brandetgen Kogman*, gebynoemd *de oude Brug*, onder Roelenszoon, als Onder-Admiraal, gebooden heeft. Veelligt hebben de vier eerstgemelde Admiraals alleenlyk den rang van Vice-Admiraals, en de vier anderen dien van Schouten by Nagt gehad. De wapenschouwing of monstering der Vloote geschiedde, in Texel, door Gemagtigden der Steden (*i*). Zy werdt op de uitreize niet gemoeid; doch op de t'huisreize, door de Franschen, aangetast, omtrent *Klaasduinen*, en byna geheel ge-

KAREL I. 1474. III. Fransche Kaaperyen op de Hollanders en Zeeuwen.

(*b*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* VIII. *p.* 237.
(*i*) Ordonnant. van den XIV en XV. April 1475. *by* COMMELIN Beschr. van Amsterd. II. *Deel*, *bl.* 915, 916.

KAREL I. 1475. genomen. Hoorn verloor hier wel dertig ſchepen, welker waardy op agtenveertigduizend Rynſche guldens begroot werdt. Amſterdam leedt ook veel. De Franſchen liepen 't Marsdiep in, om, langs de Zuiderzee, te ſchuimen: doch deeden hier weinig op, en keerden eerlang wederom te rug (*k*). Deeze vyandelykhen eindigden eerſt, na het ſluiten van een Beſtand voor negen jaaren, tuſſchen Lodewyk en Karel: welk, op den dertienden van Herfſtmaand, te *Soleuvre*, by Luxemburg, getekend werdt (*l*).

Hertog Karel bemagtigt Nancy en gantſch Lotharingen.

Hertog Karel hadt René, Hertog van Lotharingen, buiten dit Beſtand weeten te ſluiten, van zins om hem, zo dra hy van den Kryg tegen Frankryk ontſlaagen zou zyn, de gepleegde vyandelykheden, met woeker, betaald te zetten. Lotharingen geleek Hertoge Karel wel. Het was tuſſchen de Hertogdommen Luxemburg en Bourgondie gelegen, en ſtelde hem in ſtaat, om, van de uiterſte grenzen van Holland af, tot aan Lions in Frankryk toe, over zyn eigen Land te konnen trekken. In Wynmaand dan, zag men hem reeds, aan 't hoofd van een Leger, in Lotharingen. Hy onderwierp zig dit Hertogdom, in korten tyd. *Nancy* alleen ſtondt een beleg van vyf weeken door; doch werdt egter ook genoodzaakt zig aan Hertoge Karel over te geeven (*m*). Deeze voorſpoed ſpoorde hem aan tot grooter onderneemingen. De Zwitſers, die hem 't Graafſchap Ferette hadden hel-

(*k*) VELIUS Hoorn, *bl.* 95, 96, 97.
(*l*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 470.
(*m*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* XII. *p.* 265 *& ſuiv.*

helpen afhandig maaken, verdienden, zyns oordeels, geſtraft te worden. Hy ruſtte zig derhalve, omtrent den aanvang des jaars 1476, tegen hen toe, ten ſtryde. De Zwitſers, die, tot deezen tyd toe, nog weinig gerugt in Europa gemaakt hadden, en onkundig waren van hunne eigen' kragten, deeden al wat in hun vermogen was, om zig met Hertoge Karel te verzoenen. Zy booden hem vergoeding van ſchade aan. Zy wilden, ten zynen gevalle, de verbindtenisſen, met andere Mogendheden, met naame ook met Frankryk gemaakt, verbreeken, en hem, met zesduizend man, dienen. Zy vertoonden hem, dat de overmeeſtering van Zwitſerland hem geen voordeel aanbrengen zou, en dat hun gantſche Land zo veel niet waardig was, als de breidels en gebitten zyner Paarden. Doch dit alles mogt niet baaten. De ſtaatzugtige Hertog ſtreelde zig reeds met de hoop van, na 't bemagtigen van Zwitſerland, tot in Italie door te dringen (*n*). In Sprokkelmaand, brak hy op uit Lotharingen, trekkende, door Bourgondie, in het Land van Vaud. Eenige Plaatſen bemagtigd hebbende, ſloeg hy 't beleg voor *Granſon*, aan 't Meer van *Neufchâtel*. De Stad ging aan hem over by verdrag. Doch ſommigen verhaalen, dat hy 't verdrag ſchondt, en de bezetting grootendeels deedt ophangen. Terſtond hierop, beſloot hy eenen hoop Zwitſers, in aantogt om de Stad te ontzetten, in de engten van 't gebergte, tegen te trekken. Doch deeze ſtoutheid bekwam hem kwalyk.

Karel I. 1476.

Hy trekt op tegen de Zwitſers.

Hy

(*n*) Duclos *Tom.* II. *p.* 181.

KAREL I. 1476. Hy was, aan 't hoofd eener bende uitgelezen Ruiters, vooruitgetrokken, om den eerſten aanval te doen. Doch de Zwitſers ontvingen hem zo wel, dat hy de wyk neemen moeſt. Zyne vlugt bragt het gantſche Leger in verwarring, dat, in groote wanorde, met agterlaating van alle de Pakkaadje, aftrok (o). Terwyl de Hertog ſpoorſlags te rug rende, riep zyn Hofnar, hem dikwils van Hannibals dapperheid hebbende hooren gewaagen, en nu nevens zynen Meeſter vlugten moetende, hem toe, *Myn Heer, wy worden hier ſchoon gebanniballeerd* (p). De Zwitſers vervolgden den vyand niet verre; doch vielen aan 't plonderen van 't Leger. Zy bekwamen hier eenen ryken buit: doch, onkundig van de waardye der koſtelykheden, welken zy aantroffen, verkogten zy eenen Diamant des Hertogs, die thans de tweede is der Franſche Kroone en agttienhonderdduizend Franſche *Livres* waardig geſchat wordt, meer dan eens, aan malkanderen, voor één gulden (q).

Zyn nederlaag by Granſon.

Karel zwol van ſpyt, over deeze ſchandelyke nederlaag. Hy hadt egter maar weinige manſchap verlooren, en herſtelde zig, derhalve, zo ſpoedig, dat hy, in Zomermaand, het Beleg ſloeg van *Murten* of *Murat*, aan een Meer van denzelfden naam, niet verre van Bern, gelegen. Tien of elf dagen hadt hy voor deeze Stad geweeſt, toen het Zwitſerſch Leger, dertigduizend man ſterk, op hem afkwam. De Hertog, in plaats van den vyand in zyne Le-

Zyn zwaar verlies by Murat.

(o) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 1. DUCLOS *Tom.* II. *p.* 176-178.
(p) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 179.
(q) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 179.

Legerſtede af te wagten, hadt de onvoorzigtigheid van hem te gemoet te trekken. René Hertog van Lotharingen, die 't Zwitſerſch Leger geboodt, ging hem, met zo veel moed en beleid, te keer, dat Karel geheellyk verſlaagen en andermaal op de vlugt gejaagd werdt: doch met veel zwaarer verlies dan de eerſte reize: want men vindt, dat 'er agtduizend man van de Bourgondiſche zyde ſneuvelde (r). Karel I. 1476.

Karel was zo getroffen door dit verlies, dat hy zig, wel zes weeken agter een, van alle gezelſchap afzonderde, en in eene zwaare krankheid viel, die hem 't verſtand meer of min krenkte (s). De Hertog van Lotharingen, bediende zig van deeze gelegenheid, om zyn verlooren gebied wederom te bekomen. Hy trok met een Leger in zyn Hertogdom, en bemagtigde Nancy, in den aanvang van Wynmaand (t). Deeze ſlag wekte Hertog Karel uit den doodſlaap, in welken hy, eenen tyd lang, gelegen hadt. Voor 't einde van Wynmaand, lag hy reeds, met zyn Leger, voor Nancy. De Stad ſtondt thans het Beleg kloekmoediger door, dan de eerſte reize. De Hertog wendde te vergeefs zyne uiterſte poogingen aan, om haar te bemagtigen. Hertog René, door Frankryk en eenige Duitſche Vorſten ondersteund, hadt ondertuſſchen een aanzienlyk Leger byeen verzameld, met welk hy zig, niet verre van Nancy, nederſloeg, van zins om Karel, tot het opbreeken van 't Beleg, te noodzaaken. René hieldt heimelyk ver- De Hertog van Lotharingen bemagtigt Nancy wederom.

(r) Commines *Livr.* V. *Ch.* 3.
(s) Commines *Livr.* V. *Ch.* V. *p.* 292.
(t) Commines *Livr.* V. *Ch.* 5.

KAREL I. 1476.

verſtand in 't Bourgondiſch Leger met *Nikolaas, Graave van Campobaſſo*, eenen Napolitaan, op wiens trouwe Hertog Karel veel te geruſt was (*u*). In den aanvang des jaars 1477, raakten de Legers aan malkanderen. En naauwlyks was men handgemeen geworden, of Campobaſſo liep, met omtrent honderdenzeſtig mannen van wapenen, tot den vyand over. Het Bourgondiſch Leger werdt geheellyk verſlaagen. Hertog Karel zelf ſneuvelde, of door de hand zyner vyanden (*v*), of, naar ſommiger verhaal (*w*), door eenige verraaders van Campobaſſo's aanhang, die den rampzaligen Vorſt, zo dra het Leger aan 't wyken was, in koelen bloede, van 't leeven beroofden. De ſlag viel voor, op den vyfden van Louwmaand. Twee dagen laater, werdt het lyk des Hertogs gevonden, naakt uitgeſchud, op drie plaatſen gewond, en met het aanzigt, in eenen poel, waarin hy geſmoord was, vaſtgevrooren (*x*).

IV. Slag by Nancy, in welken Hertog Karel ſneuvelt. 1477.

Aart van Hertog Karel.

Zulk een jammerlyk einde trof onzen Graaf, Hertog Karel van Bourgondie, midden in den loop zyner onbezonnen' ſtaatzugtige onderneemingen, en in het vierenveertigſte jaar zyns Ouderdoms. De naamen van *Strydbaaren, Stouten, Schrikkelyken*, en diergelyken, welken hy, by zyn leeven, en na zynen dood, in de Geſchiedſchriften, gedraagen heeft, zyn alles wat hy, met zyne onvoorzigtige Krygstogten, heeft gewonnen. De voorſpoed maakte hem opgeblaa-

(*u*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 6.
(*v*) Annal. Noveſ. *ad annum* 1477. *c.* 620.
(*w*) *Voiez* DUCLOS *Tom.* II. *p.* 205.
(*x*) ADR. DE VETERI BUSCO Rer. Leod. *Libr. col.* 1359. DUCLOS *Tom.* II. *p.* 206.

blaazen, en deedt hem waanen; dat niemant hem te magtig zyn kon. De tegenſpoed verblufte hem niet, maar maakte hem ſtout, driftig, wreed, verwoed. De Lotharingſche en Zwitſerſche Kryg, zo ſchandelyk uitgevallen, als roekeloos ondernomen, zal een altoosduurend bewys verſtrekken van de ongeziene middelen, door welken, de Voorzienigheid ſtaatzugtige Vorſten ten val brengt. Karel liet eene eenige Dogter, eene verwarde Regeering, berooide Onderzaaten, en eene ledige Schatkiſt agter. De Landzaaten, oneenig onderling, werden, daarenboven, met uitheemſchen Oorlog, gedreigd. De welvaart, op welke men, onder de Regeeringe van Hertoge Filips, geroemd hadt, ſcheen geheel ten Lande uit geweeken. Doch één zaak was 'er, in welke Karel zynen Vader overtrof. Hy was kuiſch en maatig, meer egter uit hoofde zyner geſteldheid, dan uit Godsdienſtigheid. Men vindt niet, dat hy eenige onegte Kinderen nagelaaten heeft. De grootſchheid der Bourgondiſche Hofhoudinge, van welke nog eene omſtandige Beſchryving voorhanden is (y), was min in Karel te verſchoonen, dan in Filips: alzo Karel te veel gelds in den Kryg maakte noodig te hebben, om, ten laſte der ſchamele Gemeente, nog groote ſchatten in dertele pragt te ſpillen. KAREL I. 1477.

Hertog Karel hadt, in Wintermaand des jaars 1473, den Hoogen Raad, door zynen Vader ingeſteld, op welken men zig van vonniſſen, in de Nederlandſche Geregtshoven geweeen. Parlement en Rekenkamer te Mechelen.

(y) In MATTHÆI Anal. Tom. I. p. 233.

KAREL I. 1477.

weezen, beroepen kon, te Mechelen gevestigd, onder den naam van *Parlement* (z). Ook waren, al te vooren, de Rekenkamers van Bruſſel en Ryſſel, voor de eerſte van welken twee, Holland en Zeeland thans gehouden waren te rekenen, vereenigd zynde, naar Mechelen overgebragt (a). Doch na zynen dood, verviel het Parlement van Mechelen. Ook werden, gelyk wy terſtond zien zullen, Holland en Zeeland ontſlaagen, van te Mechelen te komen rekenen.

Op ſommige Plaatſen twyfelt men lang, of Hertog Karel wel dood zy.

De wyze, op welke Hertog Karel was omgekomen, gaf gelegenheid tot het verſpreiden van verſchelden' ongegronde gerugten. Eenigen beweerden, dat hy nog leefde, en gevangen naar Frankryk gevoerd was. Anderen hielden ſtaande, dat hy, uit den ſtryd ontvlooden zynde, naar eene afgelegene plaats, in Bedevaart, was getrokken, en eerlang ſtondt weder te keeren. Men kogt en verkogt, met beding, dat de betaaling, op de wederkomſt van Hertoge Karel, geſchieden zou. Te *Bruchſal*, in 't Bisdom Spiers, onthieldt zig, ten deezen tyde, een arm man, die den Hertoge zeer wel geleek. Veelen ſtreeden deezen op, dat hy de vermiſte Hertog was, ſchoon hy 't zelf ſtyf en ſterk ontkende. Men voorzag hem rykelyk van nooddruft, en hieldt zig verzekerd, dat deeze weldaadigheid dubbel vergolden zou worden, als hy 't bewind zyner Staaten eens wederom aanvaarden zou. Meer dan vyf jaaren, bleeven de Stedelingen in deezen

(z) DE LA MARCHE Introd. p. 76.
(a) Supplem. aux Troph. de Brabant *Livr.* VII. p. 205.

deezen waan, na welken tyd, de gewaande Hertog Karel, in Duitschland, niet meer vernomen werdt (*b*). MARIA. 1477.

V. Maria, zyne eenige Dogter, volgt hem op.

MARIA, Karels Erfdogter, was eenige dagen onzeker, omtrent 's Hertogs omkomen (2); doch kreeg 'er, eerlang, zekere tyding van te Gend, alwaar hy zig bevondt, in 't gezelschap van de Hertoginne Weduwe, Margareet van Jork, van Jan, Hertog van Kleeve, Adolf, Heere van Ravestein, zynen Broeder, Guy van Brimeu, Heere van Imbercourt, Willem Hugonet, Kanselier van Hertoge Karel, en eenige anderen. De Stedehouder van Holland, Lodewyk van Gruithuizen, en Wolferd van Borselen, Heer van Veere, begaven zig, insgelyks, spoedig derwaards. Het netelig tydgewrigt, in welk men zig bevondt, bragt de Bourgondische Grooten, in groote verlegenheid. Men zag geene kans, om de Landen buiten oorlog te houden, en Vrouw Maria, die omtrent twintig jaaren bereikte, in 't bewind derzelven, te bevestigen. Meest was men voor Lodewyk den XI. bedugt; die, op de eerste gerugten van de nederlaag by Nancy, reeds last gegeven hadt, om, uit zynen naam, het Hertogdom en het Graafschap Bourgondie in

Lodewyk de XI. bemagtigt een goed deel der Staaten van Hertog Karel.

(*b*) Annal. Novesienf. *ad annum* 1477. *c.* 621.

(2) In een' Brief van den vyftienden van Louwmaand, zegt zy, by verscheiden' gerugten, verstaan te hebben, dat hy nog leefde, en 's vyands handen ontkomen was. Doch in eenen anderen van den agtentwintigsten, toont zy reeds kennis van zynen dood te hebben. Zie deeze Brieven, in de *Analecta Belgica* van C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT. Tom. II. P. I. *ad calcem* p. 41, 43.

MARIA. 1477.

in bezit te neemen. Het Hertogdom was, zyns oordeels, wettiglyk aan de Franſche Kroon vervallen, alzo Hertog Karel, wiens Overgrootvader, Filips de Stoute, dit Hertogdom, van Koning Jan ter leen ontvangen hadt, zonder mannelyke Erfgenaamen na te laaten, geſneuveld was. Het Graaffchap, gemeenlyk het *Franche Comté* genoemd, een leen van 't Keizerryk, wilde hy, voor Maria, welke hy zynen Zoon Karel, ten Gemaalinne, hadt toegeſchikt, bewaaren. In Louwmaand was hy reeds van 't Hertogdom Bourgondie meeſter (*c*), en in Sprokkelmaand, droegen hem de Staaten des Graaffchaps, te Dole vergaderd, het zelve ter bewaaringe op (*d*). Midlerwyl, hadden de Steden Ham, S. Quintin, Peronne en verſcheiden' anderen in Pikardye, den Huize van Bourgondie te vooren afgeſtaan, hem de Poorten geopend, en trouwe gezwooren: en aangemoedigd door deezen voorſpoed, hadt hy zig reeds, als Heer van alle de Bourgondiſche Staaten, begonnen aan te merken: eenigen van welken hy aan de Kroon hegten wilde, terwyl hy anderen, gelyk Henegouwen en Namen, voorhadt, onder zyne Gunſtelingen, te verdeelen. Met de grootſten en afgelegenſten, gelyk Brabant en Holland, wilde hy de vriendſchap en byſtand van eenige Duitſche Vorſten koopen (*e*). Eer hy zyn Leger gereed hebben kon, hadt hy eenige vertrouwde Perſoonen, naar Artois en Vlaanderen, afgevaardigd, om deeze Gewes-

Hy heeft voor, Holland aan eenen der Duitſche Vorſten te ſchenken.

(*c*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 211.
(*d*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 525.
(*e*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 13.

weſten, of de voornaamſte Steden derzelven, tot onderwerping te brengen: doch alzo hy hier niet zo ſpoedig, als in Bourgondie en in Pikardye, ſlaagde (*f*); gaf hy het Hof te Gend gelegenheid, om tegen hem op de wagt te ſtaan. MARIA. 1477.

VI. Dagvaart te Gend.

In Sprokkelmaand, werden de Staaten der Nederlanden, en onder anderen ook die van Holland en Zeeland, te Gend, beſchreeven, om over den toeſtand van 's Lands zaaken te raadpleegen, en middelen te beraamen, tot het verydelen der aanſlagen van Frankryk: bovenal ook, om de penningen te vinden, die, tot het voeren van den oorlog, noodig zouden zyn.

Beweegingen in Holland.

In Holland was, terſtond na de dood van Hertoge Karel, wederom eenige beweeging ontſtaan. De Hoekſchen, die lang buiten bewind geweeſt waren, begonden te klaagen „ dat de Ampten aan vreemdelingen gege„ ven, en de Landzaaten voorbygegaan wer„ den: dryvende voorts, dat het nu de regte „ tyd was, om deeze en andere misbruiken „ herſteld te zien; dat men zig maar onderling „ vereenigen moeſt, om van de jonge Vors„ tinne te verkrygen, 't gene men begeerde, „ met naame herſtelling der aloude Voorreg„ ten en gebruiken". De Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen verzoenden zig, in ſommige Steden, onder anderen te Dordrecht, plegtiglyk en by handtaſtinge, met elkanderen: beloovende „ dat niemant hunner, im„ mer, by eenige Heeren of Hoven, Geeſtelyk „ of

(*f*) Commines *Livr.* V. *Ch.* 11, 13, 14.

MARIA. 1477. „ of weereldlyk, om vernieuwing van de „ Regeering der Stad aanhouden zou, dan „ by gemeen goedvinden van het Geregt, „ den Oudraad, de Agten, de Dekens der „ Gilden en gemeene Neeringe (g)". Men hieldt Dagvaarten, te Haarlem, te Leiden, en in den Haage, en kwam overeen, dat men elkanderen, noch van, noch op 't kuſſen zou zoeken te helpen; maar eenpaariglyk 's Lands oorber ter herte neemen: ook op de algemeene Dagvaart te Gend, 't gemeene welzyn, boven alle dingen, voorſtaan. Voorts werdt 'er een Ontwerp opgeſteld van de Voorregten, welken men oordeelde, door Vrouwe Maria, van nieuws bezwooren te moeten worden: waarna zig de Gemagtigden der Staaten van Holland, te gelyk met die van Zeeland, naar Gend begaven.

De Hollanders en Zeeuwen verkrygen, te Gend, het Groot-Privilegie van Vrouwe Maria.

Hier hieldt men hun voor „ den grooten laſt, „ in welken Vrouw Maria en de Landen ſtaken, ter oorzaake van de vyandſchap en „ kwaadwilligheid van den Koning van Frankryk, die, zonder regt of reden, verſcheiden' „ Bourgondiſche Plaatſen bemagtigd hadt", en men verzogt hun, de Hertoginne, in deezen nood, met raad en daad, te willen byſpringen. Onze Gemagtigden, de genegenheid der Landzaaten betuigd hebbende, om Vrouwe Maria, naar vermogen, by te ſtaan, verklaarden te gelyk rondelyk „ dat de Landen „ door de oorlogen, die Hertog Karel, tot „ aan het einde zyns leevens, gevoerd hadt, „ zeer *bearmt*, *ontgoed en t' ondergaan* waren; „ en

(g) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 785.

„ en derhalven eer behoorden verligt, dan „ meer bezwaard te worden ". Zy voegden 'er by „ dat 'er, sedert eenige jaaren, mer- „ kelyke inbreuken waren geschied, op der „ Landen en Steden vryheden en voorregten; „ welken zy gaarne hersteld zouden zien (*b*). Zy stonden hier op zo sterk, dat Vrouw Maria hun, eindelyk, op den veertienden van Lentemaand, het *Groot-Privilegie*, gelyk men 't, sedert, genoemd heeft, verleende, waarby de oude voorregten der Landzaaten bevestigd werden, en de Graaflyke magt bepaald. De Hollanders en Zeeuwen hebben altoos veel werks van dit Privilegie gemaakt, schoon eenigen der Opvolgeren van Vrouwe Maria, hunne Graaven, oordeelende, dat het den jonge en onmondige Hertoginne, met geweld, afgedrongen was, niet goedgevonden hebben, zig, aan het zelve, verbonden te rekenen (*i*). De voornaamste punten van dit beroemd Privilegie liepen op deeze zin:

Maria. 1477.

„ De Hertogin zou niet trouwen, dan by „ raade en goeddunken der Heeren van haa- „ ren bloede en der Staaten haarer Landen. „ Holland werdt vry verklaard van de Bede, „ in 't jaar 1475, aan Hertog Karel toegestaan: „ voor welken voldoening, vyf der zes groote „ Steden, Dordrecht, Delft, Leiden, Am- „ sterdam en Gouda, zig schriftelyk verbonden „ hadden. Voorts werden den Landen ook ze- „ kere ingewilligde vyfhonderd duizend Kroo- „ nen jaarlyks kwytgescholden. Dordrecht „ en

Inhoud van het zelve.

(*b*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 652.
(*i*) Pont. Heuter. Rerum Austr. Lib. I. p. 60.

MARIA. 1477. „ en Zuidholland in 't byzonder verwierven „ kwytſchelding van zesduizend Klinkaarts „ jaarlyks, Hertoge Karel, in 't jaar 1468, „ in plaats van alle voorleeden' en toekomende Beden, ingewilligd. Alle Ampten en „ Dienſten, door de Hertoginne te begeeven, „ zouden geenen anderen dan Inboorlingen „ mogen gegeven worden: niemant zou twee „ Ampten tevens bekleeden mogen: noch „ men zou geene Ampten verpagten. De „ Raad van Holland zou voortaan beſtaan uit „ een' Stedehouder en agt Raadsluiden, twee „ Edelen en de overige Regtsgeleerden, zes „ uit Holland, en twee uit Zeeland geboorig: behalve nog twee andere Raadsluiden, „ insgelyks Inboorlingen, die geene wedde „ genieten zouden. Voor deezen Raad, zouden geene zaaken, die ter kenniſſe der Steden of Dorpen ſtonden, ter eerſter aanleg; „ maar alleen, by beroep van de gewoonlyke „ Regtbanken, gebragt mogen worden. De „ Staaten en Landen zouden, by het Regt „ van niet buiten hunne paalen in regten betrokken te konnen worden, bewaard blyven. „ Ook houden de Geregten in de Steden gezet „ en veranderd worden, op den ouden voet. „ De Steden mogten, onderling, en met de „ andere Nederlanden, Dagvaarten houden, „ zo dikwils, en op zulk eene Plaats, als 't „ haar behaagde. Men zou geene nieuwe „ Tollen of andere laſten mogen opſtellen, „ dan by goeddunken van 's Lands Staaten. „ Ook zouden de Landzaaten, by hunnen „ vryen Koophandel, Neering en Hanteering „ bewaard blyven. De Hertogin, noch haare

„ nakomelingen, zouden geenen aanvallen- 1477.
„ den noch verweerenden Oorlog mogen aan- MARIA.
„ vangen, dan by goeddunken van 's Lands
„ Staaten. Of zo 't geſchiedde, zou men
„ ongehouden zyn, in denzelven te dienen,
„ onaangezien eenig gebruik of bevel van
„ Hertoge Karel, hiermede ſtrydende. In
„ open' en beſlooten' Brieven, zou voortaan
„ de Duitſche taale gebruikt worden. Geene
„ Graaflyke Bevelen zouden gelden, als zy
„ met der Steden-Voorregten ſtreeden. De
„ Rekenkamer te Mechelen zou, zo ver zy
„ Holland en Zeeland betrof, naar Holland
„ worden overgebragt (3). Elk zou voortaan
„ zyne Zeedriftige goederen naar zig mogen
„ neemen, mids betaalende redelyk bergloon".
Te vooren, werden zy, dikwils, geoordeeld,
tot de Graaflyke Schatkiſt te behooren (*k*).
„ De kleine Ampten, als Koſteryen, Scho-
„ laſteryen, Bode-Ambagten enz. zouden, ter
„ begeevinge ſtaan van hun, die dezelven,
„ ſedert zeſtig jaaren, begeven hadden. Men
„ zou geene Munt ſlaan, noch 't geld op- of
„ afzetten, dan by raade en goeddunken van
„ 's Lands Staaten, zullende de Hollandſche
„ Munt, als van ouds, te Dordrecht blyven.
„ Het Land van Stryen zou altoos een Lid
„ van Holland zyn. Geene Steden zouden
„ gehouden zyn te draagen tot Beden, in
„ welken zy niet bewilligd hadden. De Heer
„ zou

(*k*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1213.

(3) Zie den byzonderen Brief van den zeventienden van Lentemaand, waarby zulks geſchiedde, in de *Analecta Belgica* van C. P. Hoynck van Papendrecht Tom. II. P. I. *ad calcem* p. 43.

MARIA. 1477. „ zou, voortaan, in perſoon, zyne Bede moe-
„ ten komen doen. Niemants leen zou tot
„ 's Graaven Tafel gelegd mogen worden,
„ dan na dat hy geregtelyk verwonnen ware.
„ De Hertogin beloofde, voortaan, geene
„ Brieven te zullen verleenen, om moer te
„ delven, tot het branden van Zout, uit er-
„ ven, die, binnen de bedykte Landen van
„ Holland, Zeeland en Friesland, gelegen
„ waren (4). Alle de gemelde punten, en
„ verſcheiden' anderen van minder belang,
„ belooft de Hertogin, by haare inhuldiging,
„ te zullen bezweeren, en door haaren Kan-
„ ſelier en Raaden, als mede door den Stad-
„ houder en Raaden van Holland, by 't aan-
„ vaarden hunner Ampten, te zullen doen
„ bezweeren". Het Groot-Privilegie werdt, behalve door Vrouwe Maria, ook bezegeld door Jan, Hertog van Kleeve, door Lodewyk van Bourbon, Biſſchop van Luik, en door Adolf van Kleeve, Heere van Ravenſtein, die thans de waardigheid van algemeenen Stadhouder der Nederlanden bekleedde (*l*).

VI. Wolferd van Borſelen wordt Stadhouder.

Vrouw Maria hadt, al in Sprokkelmaand, een Bevel in Holland laaten afkondigen, inhoudende, dat alle Amptenaars, door Hertoge Karel aangeſteld, hunne Ampten zouden blyven behouden, tot dat, hierop, by haar en haaren Raade, nader voorzien zou zyn. De Stadhouder Gruithuizen in 't byzonder was,

(*l*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 651.

(4) Zie, wegens de wyze van het Zoutbranden, oudtyds, hier te Lande, in gebruik, BOXHORN *op* REIGERSB. I. Deel, bl. 113.

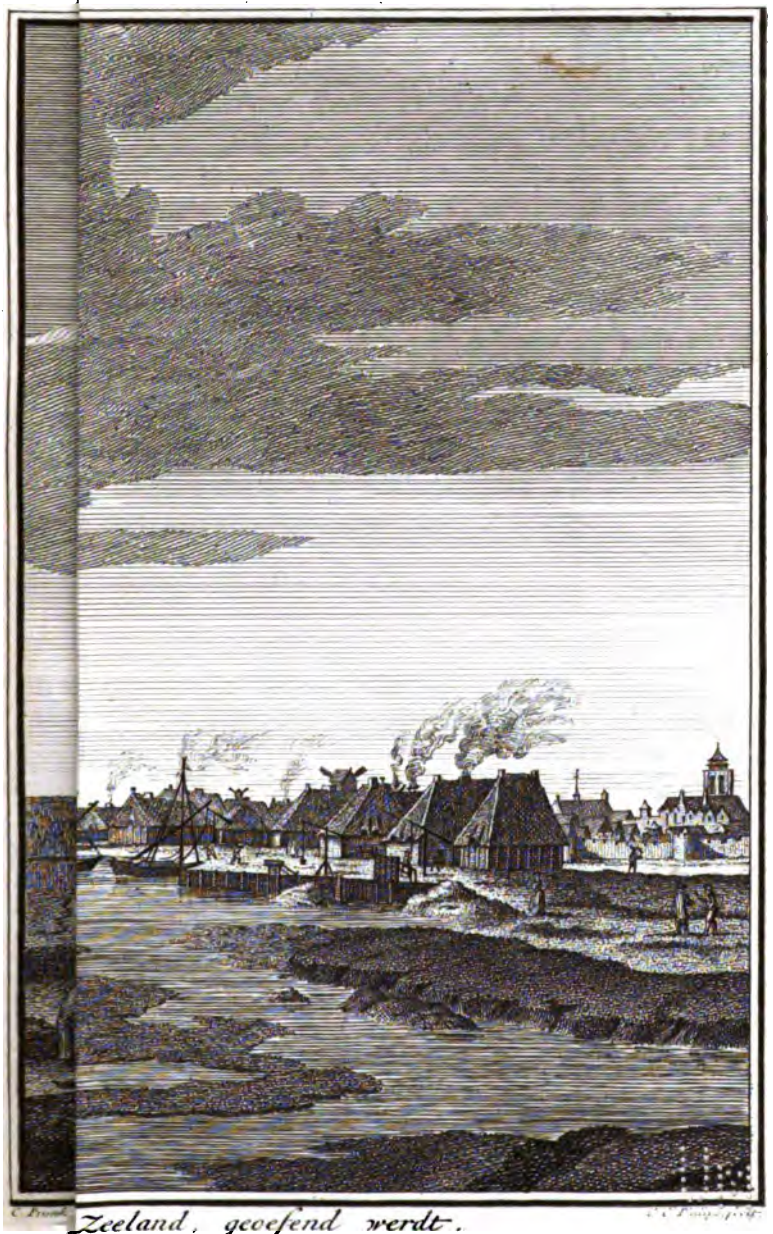

C. Prunk. Zeeland, geoefend werdt. C. C. Pronk, fecit.

Stad Zierikzee, de wyze, op welke de Darink
t Zee water vermengd, tot wit Zout werdt gestookt.

was, door de Hertogin, op zyn verzoek, in zyn Ampt beveſtigd geworden (*m*). Doch weinige dagen na het geeven van het Groot-Privilegie (5), ſtelde Vrouw Maria, in gevolge van het zelve, Wolferd van Borselen, Heer van Veere, eenen Inboorling, tot Stadhouder van Holland en Zeeland aan. Tot gewoonlyke Raaden, verkoor zy Jan van Egmond en Jakob van Borſelen, Ridders, benevens Gerard van Aſſendelft, Meeſter Jakob Ruiſch, Meeſter Kornelis de Jonge, Tieleman Oom van Wyngaarden, Hugo van Zwieten en Klaas Janszoon van Wiſſekerke: die allen, aan handen van den Stadhouder, op den twaalfden van Grasmaand, den eed deeden. Tot buitengewoone Raaden, ſtelden Vrouwe Maria, geene twee Inboorlingen, als by het Groot-Privilegie beloofd was, maar drie Perſoonen, Meeſter Joeskeun, Licentiaat in de Regten, Kornelis van Dorpe, en Gerard van Abbenbroek (*n*): welken niet allen inboorlingen ſchynen geweeſt te zyn. Maria. 1477.

Aan de andere Nederlanden werden, ten zelfden tyde, diergelyke Handveſten verleend als het Groot-Privilegie inhieldt, met naame aan Vlaanderen, allermeeſt geſteld op het behouden en vermeerderen der oude Voorregten. De Hertogin of haare Raaden hadden nu reeds goedgevonden, een Gezantſchap aan Lodewyk den XI. te zenden: waartoe de Kanſelier Willem Hugonet, Guy van Brimeu, Heere Gezantſchap naar Frankryk, om over Vrede te handelen.

(*m*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 4.
(*n*) Zie Groot Plakaatb. III. *Deel*, *bl* 644.

(5) Op den zesentwintigſten van Lentemaand.

MARIA. 1477. re van Imbercourt, Wolfert van Borſelen, Heere van Veere, en Lodewyk van Gruithuizen, toen nog Stadhouder van Holland, benoemd werden. Zy vonden den Koning te Peronne: die, eer hy hun toeliet, hunnen laſt te openen, elk hunner, in 't byzonder, door vleiende beloften, zogt te winnen. Hy wendde voor, dat hy de Hertogin, voor zynen Zoon, Karel, een Kind van zeven jaaren, ten Huwelyk begeerde. Borſelen en Gruithuizen gaven hem hiertoe geene hoop altoos. Doch Hugonet en Imbercourt beloofden, dat zy hem zyne begeerte zouden helpen verkrygen. Toen hy hen zo ver gebragt hadt, was het hem weinig moeite, hen verder in te wikkelen. Na dat de Gezanten hunnen laſt, ſtrekkende tot het ſluiten van een Verbond van Vrede, welke de Koning, op geene andere dan onredelyke voorwaarden, maaken wilde, geopend hadden, bewoog hy deezen twee, om hem het gedeelte van Atrecht, *La Cité* genoemd, in handen te doen ſtellen (*o*). Doch dit bedryf en hun verdere handel in Frankryk koſtte hun, naderhand, den hals. De Gentenaars, zig van de Perſoon der Hertoginne, en daardoor van den klem der Regeeringe, meeſter gemaakt (*p*), en ſedert, in Frankryk, vernomen hebbende, wat 'er geſlooten was, deeden, op hunne terugkomſt, Hugonet en Imbercourt vatten, en openlyk onthoofden (*q*). Men heeft nog een' Brief van Hugonet, aan zyne Gemaalin, Louiſe, op den dag zyns doods, geſchreeven, in welken hy be-

(*o*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 15.
(*p*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 16.
(*q*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 17.

betuigt, dat hy onſchuldig leedt, en alleen, gelyk men zeide, om het volk te voldoen (r). Ook beweeren ſommigen, dat hy en Imbercourt zig zo diep niet met Koning Lodewyk ingewikkeld hadden, als de Gentenaars, die thans meeſter waren, voorgaven (s). Zy hadden zig, inzonderheid, by de Gentenaars, gehaat gemaakt, doordien zy een' Brief van de Hertoginne aan Koning Lodewyk gebragt hadden, waarby deeze verzogt „ dat de „ Koning, 't gene hy haar wilde laaten weeten, alleen aan vier Perſoonen geliefde te „ vertrouwen, te weeten, aan de Hertoginne Weduwe, aan Adolf, Heere van Raveſtein, en aan Imbercourt en Hugonet, „ met welken vier, zy verklaarde haare zaaken alleen te willen beſtieren ". Lodewyk hadt deezen Brief den Gendſchen Afgevaardigden, die, kort hierna, met hem waren komen handelen, op een Berigtſchrift, waarby Vrouw Maria verklaarde, niets te willen ſluiten dan by raade der Staaten, vertoond en medegegeven. En 't gezigt van deezen Brief, dien men Vrouwe Maria zelve onder de oogen bragt, verbitterde de Gentenaars dermaate, dat zy Imbercourt en Hugonet aan hunnen haat opofferden, zonder dat de jonge Hertogin, die, eerſt op 't Stadhuis, en toen op de openbaare Markt, in ſlegt rouwgewaad, met de traanen in de oogen, om het leeven haarer ongelukkige Staatsdienaaren gebeden hadt, in ſtaat geweeſt was, omze van de jong-

1477. Maria.

(r) *Voiez* Duclos *Tom.* III. *p.* 367.
(s) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Libr.* I. *p.* 65.

MARIA. 1477. jongſte ſtraffe te bevryden (*t*). Uit welk zonderling voorval, men, aan de eene zyde, ziet, hoe zeer Maria thans onder 't bedwang der Gentenaaren geweeſt zy, en aan de andere, met welk een ſlinks inzigt, zy den Nederlanden zulke wydluftige Privilegien hadt toegeſtaan, en hoe weinig zy gezind ware dezelve te houden. Midlerwyl, hadt Lodewyk Doornik, het ander gedeelte van Atrecht, en eenige andere Plaatſen bemagtigd (*u*).

VIII. Tweeſpalt der Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen in Holland. De Hoekſchen raaken op 't kuſſen: te Gouda,

In Holland was, terſtond na het houden van de Dagvaart te Gend, het vuur van oneenigheid, tuſſchen de Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen, of van beide deeze partyen tegen de Overheid, wederom op 't hevigſt ontſteken (*v*). De zwaare laſten, die men nog draagen moeſt, hadden de Gemeente, in verſcheiden' Steden, aan 't morren geholpen. Te Gouda, begonden de Ingezetenen, meeſt Hoekſchgezind, op te ſtaan tegen Heere *Jan van Kats*, die der Kabbeljaauwſche zyde toegedaan was, en onlangs de Slotvoogdy van Vrouwe Maria verworven hadt. De Hoekſche Gemeente, niet gediend met deezen Slotvoogd, klaagde, dat hy haar zogt te verdrukken. Ook eiſchte zy van de Overheid rekening van de inkomſten der Stad, en ſtondt hier zo ſterk op, dat de Vroedſchap, meeſt Kabbeljaauwſch, allengskens ter Stad uit week. De Hoekſchen namen toen de verlaaten' Plaatſen in, en verwierven, eerlang, door middel van Jan van Montfoort, eenen der Hoekſche hoofden, dat Vrouw Maria de Slotvoogdy aan *Engelbert van*

(*t*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 15, 16, 17.
(*u*) COMMINES *Liv.* V. *Ch.* 14, 15.
(*v*) VELIUS HOORN, *bl.* 101.

van *Naſſau*, Heere van Breda, opdroeg, de Hoekſche Overheid te gelyk in haare dienſten beveſtigende (*w*). Te Schoonhoven, weeken de Kabbeljaauwſche Regenten, ook geene kans ziende, om de gevorderde Rekening te doen, een weinig laater, insgelyks, ter Stad uit: waardoor de Hoekſchen hier mede op 't kuſſen raakten (*x*). Te Dordrecht, begon de beroeerte, zo dra de Gemagtigden van de Gendſche Dagvaart te rug gekeerd waren. Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen beide riepen, dat zy van alle laſten en ſchattingen, onder Hertoge Karel op de Landen gelegd, terſtond, ontheeven wilden zyn, en Rekening hebben van der Stede middelen (*y*). De Overheid beloofde 't een en 't ander. Doch de Dekens der Gilden begeerden, haar in hegtenis te houden, tot dat de Rekening gedaan zou zyn. Hierover ontſtondt een geweldige oploop. Wel veertig van de voornaamſte Burgeren, Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen, werden vaſtgezet en genoodzaakt Rekening te doen. Men bevondt toen, dat de Kabbeljaauwſchen eene goede ſomme gelds onder zig geſlaagen hadden, welken zy, binnen twee of drie jaaren, beloofden te vergoeden. Sedert op vrye voeten geſteld zynde, weeken zy, d'een voor, d'ander na, ter Stad uit. De Hoekſchen kwamen toen in 't vol bewind der Regeeringe (*z*). De Schout Jakob Pot Pieterszoon toog naar Antwerpen, en *Adriaan Weſtfaaling Jans-*

MARIA. 1477. te Schoonhoven, te Dordrecht,

zoon

(*w*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 6.
(*x*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 7.
(*y*) Kleph. *by* BALEN, *bl.* 788.
(*z*) BEVERW. Dordt. *bl.* 817.

MARIA. 1477. en te Hoorn.

zoon werdt, in zyne plaats, gesteld (*a*). *Dirk Janszoon Banjaart* verwekte, te Hoorn, omtrent deezen tyd, ook merkelyke opschudding. Hy hieldt geduurig Byeenkomsten met de misnoegdsten uit de Burgerye, nu ten zynen huize, dan in eene Herberge. Hier viel hy aan 't klaagen over de Regeeringe, werpende waar en onwaar uit, om dezelve verdagt te maaken. Toen hy zynen aanhang groot genoeg oordeelde, verkoos men heimelyk agt Hoofdmannen der misnoegden. Men zogt, sedert, de Huisluiden der Dorpen, onder Hoorn gelegen, insgelyks, op te stooken tegen de Regeeringe; hun diets maakende, dat de Schout, *Maarten Veelaar*, het Schout-Ampt gekogt hadt, voor Penningen, die hun waren afgeperst. Zo ver bragt men 't eerlang, dat de Dorpelingen naar 't Stadhuis trokken, en de Heeren deeze onbehoorlykheid, in 't aangezigt, verwyten durfden. Men hieldt hun voor, dat zy misleid waren; hen voorts met goede woorden stillende; doch besloot terstond, om de Burgers in ontzag te houden, het getal van des Schous Dienaars, tot veertien toe, te vermeerderen. Met deezen stoet, gedost in nieuwe Livreye, verscheen hy, voor 't eerst in 't openbaar, op den tweeden van Sprokkelmaand. De misnoegde Burgers, zig hier door gehoond rekenende, namen hem, des anderendaags, waar, als hy naar 't Stadhuis gaan zou, en zeiden hem, met ronde woorden, aan, *dat zy niet gedoogen wilden, dat hy met zo veele dienaars ging.* Terstond hierop, ontstondt

(*a*) Lyst der Schout. *by* BALEN. *bl.* 236.

ſtondt 'er een geroep, *dat de Excynzen af moesten, al zouden 'er alle de Heeren om ſterven.* Men moeſt, zyns ondanks, der Gemeente te wille zyn. De Brieven, by welken Hertog Karel de Excynzen hadt bevolen te heffen, werden voor den dag gehaald, en, ſpotswyze, op een' ſtok, naar de Markt gebragt, alwaar 'er Banjaart de zegels af ſcheurde. De Gemeente, toen ſtouter geworden, eiſchte zitting, in alle de Vergaderingen der Wethouderen: welke egter geweigerd werdt. Doch op den vyftienden van Grasmaand, den gewoonen tyd van de vernieuwing der Regeeringe, werdt de Wet veranderd naar den zin der Gemeente: en toen namen de zaaken eenen geheel anderen keer. Verſcheiden' afgegaane Regenten werden in hegtenis genomen. Het Huis van den Schout, die, midlerwyl naar de Dagvaart te Gend gereisd zynde, de beveſtiging in zyn Ampt, van Vrouwe Maria, hadt weeten te verkrygen; werdt geplonderd. Men noodzaakte hem, afſtand te doen van het Schoutſchap: welk aan Banjaart werdt opgedraagen. De gevangen' Regenten werden toen geſlaakt, mids zy, by eede, beloofden, nimmer naar de Regeeringe te zullen ſtaan. Een derzelven, *Gysbrecht Pieterszoon*, in den aanvang der beroerte, gezeid hebbende, *dat 'er, heden of morgen, nog eens hoofden vallen zouden*, moeſt, tot ſtraffe, een nagemaakt manshoofd, in elke hand, om de groote Kerk, draagen, en, eenigen tyd, met dezelven, voor 't Kruis, te pronk ſtaan: waarna de zaaken te Hoorn, MARIA. 1477.

MARIA. 1477. voor eene wyle tyds, in ruſt raakten (*b*). In andere Steden, vielen diergelyke veranderingen voor: doch ſommigen, gelyk Haarlem, Delft en Amſterdam, alwaar de Kabbeljaauwſchen verre de magtigſten waren, bleeven, ten deezen tyde, van oproer vry.

IX. De Hollanders beſchadigen de Franſchen ter Zee.

Terwyl Lodewyk de XI. zyne overwinningen in Vlaanderen en in Henegouwen uitbreidde, de eene Plaats na de andere bemagtigende, hadden de Hollanders een goed getal van Oorlogsſchepen uitgeruſt, met welken zy den Franſchen ter Zee veel ſchade toebragten. Zy namen, in korten tyd, omtrent twintig ſchepen, beveiligden de Zeevaart t'eenemaal, en ſleepten, tegen 't najaar, veel buits binnen de havenen deezer Landen (*c*).

Adolf van Gelder wordt geſlaakt.

De Gentenaars, de Hertoginne Weduwe en Adolf van Raveſtein hebbende doen vertrekken, om met de Regeeringe en Vrouwe Maria, naar hun welgevallen, om te ſpringen, zagen egter haaſt, dat zy een aanzienlyk Legerhoofd noodig hadden, om den Franſchen 't hoofd te bieden. Zy wierpen derhalve 't oog op Adolf van Gelder, die, tot omtrent deezen tyd toe (6), te Vilvoorden, of volgens anderen, te Kortryk, in hegtenis gezeten hadt. Terſtond, ſtelden zy hem op vrye voeten, en hem, die nu, al verſcheiden' jaaren, Weduwenaar geweeſt was, met de hoop

(*b*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 8. VELIUS Hoorn, *bl.* 101-111.

(*c*) VELIUS Hoorn, *bl.* 111, 112.

(6) Volgens JOANNES A LEYDIS (*van de Heeren van Brederode* Cap. LXX. bl. 724), zou hy, al kort na de dood van Hertoge Karel, geſlaakt zyn.

hoop vleijende van het Huwelyk der Hertoginne, droegen zy hem 't bevel op over een Leger, uit Gend, Brugge en Yperen byeen gebragt. Adolf trok terſtond naar Doornik, toen in de magt der Franſchen, en ſtak den brand in de Voorſteden. De bezetting, hierop uitvallende, dreef de Vlaamingen, met zwaar verlies, op de vlugt. Adolf zelf ſneuvelde hier (*d*), op den twee-entwintigſten van Hooimaand: ſchynende dus de vryheid alleenlyk herwonnen te hebben, om het leeven des te eer te verliezen. MARIA. 1477. Hy ſneuvelt, by Doornik.

X. Huwelyk van Maximiliaan, Hertog van Oostenryk, met Vrouwe Maria.

Zyn dood was oorzaak, dat men een ſpoediger beſluit nam, omtrent het Huwelyk der Hertoginne. En ſchoon 'er thans nog verſcheiden' Grooten naar dit Huwelyk ſtonden (*e*), waren egter de Daufyn Karel, en Maximiliaan, Hertog van Ooſtenryk, Zoon van Keizer Fredrik den III, de eenigſte partyen, die in aanmerking kwamen. Hertog Karel hadt Maria, reeds by zyn leeven, aan den Daufyn beloofd (*f*): en Lodewyk de XI. ſcheen, in 't eerſt, ernſtig naar dit Huwelyk te ſtaan. Doch ſommigen verzekeren, dat hy, oordeelende, de Staaten van Hertoge Karel te konnen magtig worden, zonder dat hy den Daufyn aan Maria behoefde te verbinden, ſedert, van andere gedagten geworden is (*g*). Anderen beweeren, daarentegen, dat de Koning, de hoop, om zynen Zoon, door het Huwelyk

(*d*) COMMINES *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 207. *Livr.* V. *Ch.* 17. *p.* 346.
(*e*) DE LA MARCHE *Livr.* II. *Ch.* IX. *p.* 611.
(*f*) *Voiez* DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 495.
(*g*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* XII. *p.* 319.

MARIA. 1477. lyk met Maria, in 't bezit der Bourgondiſche Staaten te ſtellen, niet opgegeven heeft, voor dat hy zag, dat hiertoe geen kans was (*b*). Maximiliaan ſtondt in de gunſt der Gentenaaren, die thans 't bewind in handen hadden. Zy hielden ſtaande, dat de Hertogin aan niemant dan aan hem behoorde uitgehuwd te worden: alzo Hertog Karel haar hem, reeds voor lang, toegezeid hadt. Doch zy namen niet in aanmerking, dat dit ook omtrent verſcheiden' anderen geſchied was. De Hertogin gaf eindelyk haare ſtem tot dit Huwelyk. De Hertog werdt herwaards ontbooden. Men wil, dat de Vlaamingen een gedeelte der reiskoſten betaalen moeſten; alzo Maximiliaan weinige inkomſten hadt, en de Keizer voor den gierigſten Vorſt van zynen tyd gehouden werdt (*i*).

Het Huwelyk werdt, te Gend, op den agttienden van Oogſtmaand, voltrokken (*k*). Volgens de Huwelyksvoorwaarden „ moesten de Kinderen, die uit dit Huwelyk zouden gebooren worden, den eerſtſtervenden „ in alle Staaten en bezittingen opvolgen. „ Of indien 'er geene Kinderen nableeven, „ vervielen dezelven aan de wettige Erfgenaamen, zonder dat 'er de langſtleevende eenige aanſpraak op behieldt (*l*)." Eene maand laater, werdt 'er, te Lens in Artois, een Beſtand met Frankryk getroffen (*m*). Niet lang hier

(*b*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 222-226, 234.
(*i*) COMMINES *Livr.* VI. *Ch.* III. *p.* 382.
(*k*) PONT. HEUTER. Rer. Auſtr. *Libr.* I. *p.* 81.
(*l*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 9.
(*m*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 10.

hier na, werdt Maria, in Holland en Zeeland, als Graavinne, ingehuldigd. Te Dordrecht, alwaar de andere Hollandſche Steden ter Dagvaart verſcheenen waren, geſchiedde zulks, omtrent het einde van Wynmaand (*n*). MARIA. 1477. Zy worden in Holland en Zeeland gehuldigd.

MAXIMILIAAN deedt, eerſt in de Lente des jaars 1478 (*o*), als *Kerkelyke Voogd en Momboir van Vrouwe Maria*, den eed aan de byzondere Steden en Landen: wordende hem, in die zelfde hoedanigheid, door de Staaten, den eed van getrouwheid gedaan (*p*). Sedert las men, in 't hoofd der opene Brieven, de naamen van *Maximiliaan* en *Maria* beide (*q*): wordende de titels van Vrouwe Maria ook aan den Hertoge van Ooſtenryk gegeven (*r*). Keizer Fredrik verklaarde ook, by brieven, den negentienden van Grasmaand, gedagtekend, dat Maximiliaan Gelderland en Zutfen, Holland, Zeeland en Friesland, benevens de andere Nederlanden, die geagt werden onder 't Keizerryk te behooren, uit den naam van Vrouwe Maria, van hem, behoorlyk verheeven hadt (*s*). 1478.

Maximiliaan en Maria ſlooten, te Ryſſel, op den twaalfden van Hooimaand, een nieuw Verbond van vryen Koophandel en Viſſchery met Eduard den IV, Koning van Engeland (*t*). Eenige maanden vroeger

(*n*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 789. Oorlogben van Maximil. *f.* 28.
(*o*) BALEN, *bl.* 790. REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 295.
(*p*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 7.
(*q*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 675.
(*r*) Handv. *by* BALEN *bl.* 531, 533.
(*s*) Charter de Brab. te Vilvoorde, *zevende Boven Kaſſe*, Laye *Reſt. des Lres de Gueldre.*
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 85, 86, 89.

MARIA. 1478. ger (7), hadden de Friezen van Oostergo en Westergo insgelyks de oude verbonden van Vrede en Vriendschap met de Engelschen vernieuwd (*u*). En 't moet niemant vreemd schynen, dat Eduard de IV. zig met deeze byzondere Landstreek verbondt. Men vindt, dat hy, vier jaaren laater, een Verbond van Vriendschap en onderlingen Koophandel, met *Folkert Reiner*, die zig Heer van het Eiland ter Schelling noemde, geslooten heeft (*v*). In Zomermaand des jaars 1478, was het Bestand met Frankryk ook wederom, voor een jaar, verlengd. In gevolge van het Verdrag, by deeze gelegenheid gemaakt, werden Doornik, Bouchain, Quesnoi, en veele andere Plaatsen den Hertoge wederom ingeruimd (*w*).

XI. Oorlog met Gelderland. Maximiliaan hadt reden om den oorlog met Frankryk te myden, alzo hy thans zyne magt tegen de Gelderschen noodig hadt. Deezen hadden, terstond na de dood van Hertoge Karel, eenen Landdag te Nieuwmegen gehouden, en aldaar beslooten, niemant dan Adolf van Egmond, die toen nog in hegtenis zat, voor Hertoge te erkennen (*x*). Zyn ontydige dood baarde groote verslaagenheid in Gelderland. Doch 's Lands Staaten vonden geraaden, de Voogdye over zyne onmondige Kinderen, Karel en Filippa, die nog te Gend waren, aan zyne Zuster *Katharina* op te draagen.

(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 79.
(*v*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 120.
(*w*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 259.
(*x*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 556.

(7) Op den vyfden van Lentemaand.

gen. Terſtond hierna, zondt zy een Gezantſchap aan Lodewyk den XI, die beloofde, haar en de kinderen van Adolf, haaren Broeder, tegen Maximiliaan en den gantſchen Bourgondiſchen aanhang, te zullen onderſteunen (*y*). Doch terwyl zy zig, door deeze en andere verbindteniſſen, poogde te ſterken, hieldt zy by Maximiliaan en Maria ernſtelyk aan, dat haar de kinderen haars Broeders mogten te rug gezonden worden. De Hertog hadt hier egter geene ooren naar (*z*): 't welk de Gelderſchen meer en meer van hem vervreemde. De Staaten des Graafſchaps Zutfen verpandden het zelve in Oogſtmaand des jaars 1478, voor zeſtienduizend Rynſche guldens, aan *Henrik van Zwaarſenburg, Biſſchop van Munſter:* onder beding, dat hy het den regten Erfgenaamen, na 't betaalen der pandpenningen, wederom inruimen zou (*a*). De Gelderſchen verkooren hem, ſedert, ook voor Beſchermheer van 't Hertogdom; terwyl de jonge Karel, op veele Plaatſen in Gelderland, voor Hertog erkend werdt. Men deedt regt, en wierf volk op zynen naam, en ſtelde zig in ſtaat, om den Bourgondiſchen, wier Amptenaars, zo veel mooglyk ware, buiten bewind geſteld werden, het hoofd te bieden. Doch terwyl zig de Gelderſchen manſchap elders met ſtroopen ophieldt, gelukte het den Brabanderen, Graave te bemagtigen (*b*). Ook dee-

Maria. 1478.

(*y*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 561. *Conf.* Duclos *Tom.* II. *p.* 312.
(*z*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 563.
(*a*) Sligtenhorst X. *Boek, bl.* 279.
(*b*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 565, 566, 567.

MARIA. 1478. deeden de Amſterdammers en Enkhuizers en die van Harderwyk en Elburg, op de Zuiderzee, malkanderen merkelyke ſchade (*c*). Doch op den veertienden van Wynmaand des jaars 1479, werdt 'er, op 't behaagen der Heeren van wederzyde, te Naarden, een Beſtand te water, tot den vyfentwintigſten van Slagtmaand toe, getroffen, tuſſchen Haarlem, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, Beverwyk, Naarden, Weesp en Muiden ter eener, en Harderwyk, Hattum en Elburg ter anderer zyde (*d*): waardoor de vyandelykheden op de Zuiderzee ophielden. Te vooren, hadden de Gelderſchen Leerdam ingenomen. Asperen, welk thans twee Heeren hadt, *Gysbert Piek*, eenen Gelderſchman, en *Weſſel van Boetſelaar*, eenen Hollander, viel daarentegen den Bourgondiſchen, in 't volgende jaar, geheel in handen (*e*). Maximiliaan, die toen in Holland was, zondt een Leger naar Gelderland, onder bevel der jonge Heeren van Kleeve en van Egmond; die verſcheiden' Plaatſen bemagtigden (*f*), en den ſchrik zo ver onder de Gelderſchen bragten, dat deezen voorſloegen, het geſchil over het Regt tot het Hertogdom Gelder en het Graafſchap Zutfen aan den Paus te willen verblyven. Doch hiervan kwam niets. In Louwmaand des jaars 1481, werdt 'er egter, te Nunſpeet op de Veluwe, een Beſtand geſlooten (*g*): welk de

(*c*) BRANDT Enk *bl.* 34.
(*d*) *Zie dit* Beſtand *by* SCHRASSERT Beſchr. van Harderw. II, *Deel*, *bl* 46.
(*e*) PONTANUS *Libr.* X. *p.* 570, 571.
(*f*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 187, 197.
(*g*) PONTANUS *Libr.* X. *p.* 572.

de vyandelykheden voor eenigen tyd ſtremde. Sedert werden Maximiliaan en Maria, in de Steden van Gelder, en te Zutfen, plegtiglyk ingehuldigd (*b*). MARIA. 1478. Maximiliaan en Maria in Gelderland gehuldigd.

Doch eer 't in Gelderland zo ver kwam, waren 'er, in verſcheiden' Hollandſche Steden, wederom nieuwe beroerten ontſtaan: het ſtillen van welken den Hertoge geene mindere zorg gekoſt hadt, dan het bemagtigen van Gelderland. Maarten Velaar, gewezen Schout van Hoorn, eenige vergeefſche poogingen gedaan hebbende, om 't Schout-Ampt wederom magtig te worden, hadt zyn regt op hetzelve, in 't jaar 1478, aan den jongen Heere *Jan van Egmond* verkogt: die, van dien tyd af, in de Stad zogt te komen. De Regeering, welke men nu, voor 't eerſt hier ter Stede, den naam van *Hoekſch* gaf, kennis hiervan gekreegen hebbende, hieldt een waakend oog over Velaars goedgunners, die nog, in merkelyken getale, in Hoorn waren; en maakte 't hun eindelyk zo bang, dat zy, de een na den ander', vertrokken. In Sprokkelmaand des jaars 1479, poogde Egmond, tot tweemaalen toe, eens te water en eens te lande, de Stad te verraſſen: doch beide deeze aanſlagen mislukten. Sedert werdt de verbittering zo groot, tegen den overigen aanhang van Velaar, dat verſcheiden', in hunne huizen, aangetaſt, en met geweld der Stad uit geleid werden (*i*). Te Leiden, waren de XII. Nieuwe opſchudding te Hoorn. 1479. Leiden door de

(*b*) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Libr.* I. *p.* 100. Oorloghen van Maximil. *f.* 56 *verſ.*

(*i*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 18. Velius Hoorn, *bl.* 118-131.

Maria. 1479. de Ampten, ſedert de dood van Hertoge Karel, door Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen beide, in gevolge van een beſluit der Vroedſchap, bekleed geweeſt; doch in 't jaar 1479, beſlooten de Kabbeljaauwſche Edelen en Steden, heimelyk verſtand hebbende in de Stad, zig van dezelve meeſter te maaken, en de Hoekſchen te verjaagen. Om dit met eenigen ſchyn van regt te doen, lieten zy een gerugt loopen, dat de Hoekſchen te Leiden voorhadden, den Kabbeljaauwſchen verraaderlyk den hals af te ſteeken: en daartoe reeds moordtuig hadden doen maaken. Voorts wiſt men te bewerken, dat de twee Hoekſche Burgemeeſters, *Gerrit van Poelgeeſt* en *Willem van Zyl*, te gelyk ter Stad uit geſchikt werden. En terwyl zy van huis waren, kwamen Jan van Egmond, *Jan van Waſſenaar*, *Willem van Schagen*, *Jan van Rietveld*, *Jakob van Kats* en veele andere Kabbeljaauwſche Edelen; benevens een groot getal Poorteren uit Haarlem, Delft en den Haage, op den derden van Hooimaand, ter Stad in ryden. De Kabbeljaauwſche Regenten, *Adriaan van Zwieten*, die thans Schout was, *Gysbrecht van Raaphorſt*, *Hugo van Zwieten*, *Floris van Alkemade*, *Willem* en *Jakob van Boſchhuizen*, en veele anderen koozen terſtond hunne zyde. Men viel gewapend in de Huizen der Hoekſchen, noodzaakende dezelven, ten getale van omtrent honderd, de Stad te verlaaten (*k*).

Kabbeljaauwſchen bemagtigd.

Eenige Hoekſche Edelen.

De Steden, die de Kabbeljaauwſche zyde geheellyk hielden, waren, ten deezen tyde, niet

(*k*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 22.

niet t'eenemaal van opſchuddingen vry. In de Lente des jaars 1479, hadden zig Jonkheer *Henrik, Baſtaard van Brederode*, Jonkheer *Adriaan van Kruiningen*, en eenige andere jonge Edelen van de Hoekſche zyde naar Haarlem begeven, om zig te verluſtigen. Deezen werden, door een deel jonge onverlaaten, des nagts, op hun bedde, overvallen, en zouden vermoord geworden zyn, zo zy, door hunne Waarden en Waardinnen, niet beſchermd en ter Stad uit geholpen geweeſt waren. 't Gerugt deedt geen onderzoek op deezen moedwil. Zelfs werden zy, die op dit onderzoek hadden aangeſtaan, toen naderhand de jonge Heer van Egmond, met groot gevolg van Kabbeljaauwſchen, in de Stad gekomen was, hierom, en om dat zy met de jonge Edelen vrolyk geweeſt waren, ter Stad uit gebannen (*l*). Dus wordt het, ten minſten, in onze Kronyken, verhaald. Doch veelligt is men te Haarlem, 't zy met of zonder grond, voor eenigen ſlinkſchen aanſlag der jonge Hoekſchen, bedugt geweeſt: welken men, op zulk eene geweldige wyze, heeft willen voorkomen.

Maria. 1479. Haarlem, overvallen.

Wolferd van Borſelen, Heer van Veere en Stadhouder van Holland, hadt, om den loop deezer ongeregeldheden te ſtuiten, in de Vaſten des jaars 1479, eene algemeene Dagvaart der Edelen en Steden te Rotterdam doen beſchryven. Hy zelf kwam 'er binnen, met luttel gevolg. Doch de Baljuw der Stede, *Jan van Reimerswaale*, verneemende, dat 'er meer

De Stadhouder Borſelen wordt genoodzaakt Rotterdam te ruimen.

(*l*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 21.

MARIA. 1479. meer volks verwagt werdt, kreeg vermoeden, dat de Hoekſchen, onder ſchyn van de Dagvaart, de Stad zouden zoeken te bemagtigen. Hy vergaderde derhalve de Schuttery, en hieldt de Afgevaardigden van Dordrecht, Gouda, en andere Hoekſche Steden buiten. Zelfs deedt hy den Stadhouder, toen over de maaltyd zittende, van tafel opſtaan, en de Stad ruimen. Van dien tyd af, werdt de verbittering grooter tuſſchen den Stadhouder, die den Hoekſchen gunſtig was, en de Kabbeljaauwſchen; die, vergeefs, by hem aanhielden, dat hy de verdreevenen van hunnen aanhang uit Dordrecht, Gouda, Schoonhoven en Oudewater; welke laatſte Stad ook onlangs omgekeerd was, wederom in 't bezit hunner ampten en goederen herſtellen zou. Omtrent midzomer deezes zelfden jaars, zag men de uitwerkſels deezer verbittering, in den Haage. De Dienaars des Stadhouders, en die van eenige Kabbeljaauwſche Edelen, in eene Herberg, hebbende zitten drinken, waren, van verwyten en ſchelden, tot ſlaan en ſmyten gekomen. Dit een en andermaal gebeurd zynde, en de Valkeniers van Heere Wolferd, t'eenigen tyde, uit het Hof, met haakbuſſen en klovers, op de Kabbeljaauwſchen geſchooten hebbende, ontbooden deezen een goed deel Poorters, uit de Steden Haarlem, Delft, Leiden en Amſterdam, belegerden en beſchooten het Hof, en overmeesterden het eerlang, by verdrag: waarna des Stadhouders hengſten van ſtal gehaald, en zyne goederen geplonderd en bedorven werden. Jan van Egmond, Jan en Filips van Waſſe-

Zyn Hof in den Haage wordt geplonderd.

naar

naar waren de voornaamſte hoofden van deezen aanſlag. De Stadhouder, die toen te Veere in Zeeland was (*m*), verzamelde, ſedert, in 't Stigt van Utrecht, uit de Hoekſche Steden, Dordrecht, Gouda en Schoonhoven, en van elders, wel zevenduizend man, trekkende, met dit Leger, door Delft, naar den Haage, alwaar hy 't Hof wederom innam, en de Huizen der Kabbeljaauwſchen deedt plonderen. In 't begin van Oogſtmaand, keerde hy naar Rotterdam, te vooren reeds door hem bemagtigd. Doch zo dra hadt hy den Haage niet verlaaten, of de Kabbeljaauwſchen vielen, uit weêrwraak, aan 't plonderen van de Huizen der Hoekſchen. Heer Wolferd poogde, ten deezen tyde, het Geregtshof, uit den Haage, naar Rotterdam over te brengen. Ook kwamen hier eenige Hoekſche Raadsheeren, aan 't hoofd van welken, hy, eenen tyd lang, in 't S. Agnieten-Klooſter, te regt zat, over zaaken, die, uit de Hoekſche Steden, voor hem werden gebragt. Doch hy beſpeurde haaſt, dat de partyſchap in 't Land te groot was, om door hem bygelegd te konnen worden. Des beval hy de bewaaring der Stad aan Jonkheer *Joris*, *Baſtaard van Brederode*, en begaf zig naar Veere in Zeeland (*n*).

MARIA. 1479.

't Hof wordt naar Rotterdam overgebragt.

De oorlog met Frankryk was wederom begonnen, voor 't uitgaan van 't Beſtand. De Franſche Oorlogsſchepen, onder bevel van den Onder-Admiraal Coulon (*o*), overvielen onze Ha-

XIII. De Franſchen bemagtigen onze Haringvloot.

(*m*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 298.
(*n*) Grooie Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 21, 23.
(*o*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 304.

MARIA. 1479. Haringvloot by Charbourg, eene Haven in Normandye, en bemagtigden dezelve geheellyk, zendende de Visschers, naakt en berooid, te lande naar huis (*p*). Ook vielen hun een goed getal van Vlaamsche en andere Schepen, die, met Graanen, uit de Oostzee, herwaards keerden, ongelukkiglyk in handen. Men getuigt, dat deeze Landen, in honderd jaaren herwaards, zulk eene groote schade ter Zee niet geleeden hadden, als in dit jaar 1479 (*q*).

Slag by Guinegate. Doch de slag by *Guinegate* in Artois, die, op den zevenden van Oogstmaand deezes jaars, ten voordeele der Nederlanderen, voorviel, verzagtte de smerte van 't voorig verlies. De kryg werdt, sedert, van wederzyde, met weinig drift, voortgezet. Den eenentwintigsten van Oogstmaand des jaars 1480, werdt 'er wederom een Bestand geslooten voor zeven maanden: welk sedert verlengd werdt (*r*).

XIV. Maximiliaan doet eene Bede, die, door de Kabbeljaauwschen, toegestaan wordt. 1480. De gelukkige slag by Guinegate, door welken der Franschen overmoed niet weinig gesnuikt was, liet Hertoge Maximiliaan de handen ruim, om, in Sprokkelmaand des jaars 1480, herwaards te komen, en aan 't herstellen der ruste in Holland te arbeiden. Ook hadt hy voor, in persoon, eene Bede te doen, tot voortzetting van den Kryg tegen Frankryk en in Gelderland. De Kabbeljaauwsche Edelen, Jan van Egmond, Jan en Filips van Wassenaar, Jan van Kats, *Arend van Duivenvoorde*, *Jan van Nortich*, *Jan van Poelgeest* en eeni-

(*p*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 297. ÆGID. DE ROYA *ad annum* 1479.
(*q*) Chronique Scandal. *p.* 260.
(*r*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 329.

eenige anderen, zyne gunſt zoekende, waren de eerſten en veelligt de eenigſten, die hem tagtigduizend Filips-Schilden van dertig grooten vlaams, jaarlyks, voor den tyd van agt jaaren, en honderd en zeſtigduizen Schilden eens, in gereed geld, uit den naam der Landen van Holland, Zeeland en Friesland, toeſtonden. Zy bedongen, daartentegen, eenige vryheden voor 't Land in 't gemeen. En om de Steden Haarlem, Leiden en Amſterdam in 't byzonder te eer tot inwilligen deezer Bede te beweegen, verkreegen zy verlof voor dezelven om eene Vaart, door Holland, daar zy 't goedvonden, tot voortzetting der Binnenlandſche Neeringe, te mogen doen graaven: van al 't welke Brieven verleend werden, den twaalfden van Bloeimaand, in den Haage, gedagtekend (s). De Kabbeljaauwſchen, zo veel hebbende toegeſtaan, verwierven ligtelyk, dat de Stadhouder Wolferd van Borſelen van zyn Ampt verlaaten werdt. Doch zy droegen zo weinig zorg voor het bewaaren der onlangs verkreegen' voorregten, dat zy gedoogden, dat *Jooſt van Lalaing*, een Henegouwer, in zyne plaats, werdt aangeſteld (t). De Hoekſchen hadden ondertuſſchen reden, om deezen vreemdeling, liever dan eenen anderen, tot hunnen Stadhouder, te hebben: zynde hy, door zyne Nigte Jolande van Lalaing, met den Huize van Brederode vermaagſchapt (8). De Raadsheeren van 't Hof in den

Maria. 1480.

Jooſt van Lalaing wordt Stadhouder.

(s) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 675.
(t) Groote Chron. *Diviſ* XXXI. *Cap* 24, 25.

(8) Jooſt was een Zoon van Simon van Lalaing; Jolande eene Dogter van Simons Broeder, Willem, en

Maria. 1480. den Haage, insgelyks, veranderd zynde, vertrok Maximiliaan wederom uit Holland, den Stadhouder de zorg bevolen laatende, om de ruſt in de Steden te herſtellen. 't Gelukte hem egter nergens, dan te Hoorn en te Gouda, alwaar hy te wege bragt, dat de meeſte Kabbeljaauwſchen wederom ingenomen werden, mids op hunne knieën, voor al 't volk, ten Heiligen zweerende, dat zy nimmer eenige onruſt aanregten, noch ooit kuipen zouden, om op 't kuſſen te raaken (*u*).

Handeling met Eduard den IV.

Terwyl dit in Holland voorviel, handelde Maximiliaan in Engeland, om Eduard den IV. nader aan zyne belangen te verbinden, en eenen merkelyken onderſtand tegen Frankryk van hem te verwerven (*v*). Lodewyk de XI. wendde alle poogingen aan, om deeze onderhandeling te dwarsboomen. Hy hadt Eduard, al in 't jaar 1477, een gedeelte der Nederlanden doen aanbieden, indien deeze hem dezelven wilde helpen winnen (*w*). Naderhand, hadt hy Eduards Dogter, *Elizabet*, voor den Daufyn, ten Huwelyk verzogt, zonder egter hierover immer tot een volkomen beſluit te willen komen. Eduard beſpeurde eindelyk zo klaar, dat hy door Lodewyk om den tuin geleid werdt, dat hy niet langer wilde uitſtellen, zig naauwer dan voorheen met Maximiliaan te verbinden.

Vrouw

(*u*) Velius Hoorn, *bl.* 121, 122.
(*v*) Preuves *ſur* Commines *Tom.* V. *p.* 98, 107, 108, 114, 117, 119, 128, 131, 132, 133, 136, 139.
(*w*) Commines *Livr.* VI. *Ch.* II. *p.* 377, 378.

en gehuwd geweeſt met Heere Reinoud van Brederode. Zie Joann. a Leydis *van de Heeren van Brederode*, Cap. XLIX. bl. 644.

Vrouw Maria hadt, op den twee-entwintigſten van Zomermaand des jaars 1478, eenen Zoon ter weereld gebragt, die *Filips* genoemd werdt (*x*). Toen deeze naauwlyks een jaar bereikt hadt, was 'er reeds over een Huwelyk van hem en *Anna*, derde Dogter van Eduard den IV, gehandeld (*y*). Dit Huwelyk werdt nu, in Oogſtmaand des jaars 1480, geſlooten (*z*). Het Verbond, eertyds tuſſchen Hertog Karel en Eduard den IV. gemaakt, werdt, ten zelfden tyde, vernieuwd. Eduard beloofde Maximiliaan, met zesduizend man, te zullen onderſteunen. Maximiliaan verbondt zig, daarentegen, Eduard den IV. het jaargeld van vyftig duizend Kroonen, welk hy van Frankryk trok, te zullen betaalen, indien Lodewyk de XI. goedvinden mogt, het zelve in te houden (*a*). Doch by een volgend Verdrag, werdt dit jaargeld vereffend gerekend, tegen de Bruidſchat der Prinſeſſe, die op honderdduizend Kroonen bepaald was (*b*). Wyders verbondt zig Eduard, om een Beſtand tuſſchen Lodewyk en Maximiliaan te bemiddelen, of Lodewyk den oorlog te verklaaren, indien zyne bemiddeling van de hand geweezen werdt (*c*). Met deeze verbindteniſſen geſterkt, zou Maximiliaan magtig geweeſt zyn, den Koning van Frankryk het hoofd te bieden; doch Lodewyk, in de Lente des jaars 1481,

Maria. 1480.

(*x*) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Libr.* I. *p.* 88.
(*y*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 102.
(*z*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 109, 110, 111, 112, 113.
(*a*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 107, 108, 109, 109.
(*b*) Act. Publ. Angl. *Tom* V. *P.* III. *p* 112.
(*c*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 118.

Maria. 1480. 1481, van eene beroerte overvallen zynde, welke hem geen lang leeven voorſpelde, verloor allengskens den lust, om den kryg voort te zetten. Ook riep de verwarde toeſtand der zaaken in Holland Maximiliaan, ten zelfden tyde, derwaards.

XV. De Hoekſchen verraſſen Leiden.

De Hoekſchen, die, in 't jaar 1479, uit Leiden verdreeven waren, tot hiertoe vergeefs getragt hebbende, in 't bezit van hunne goederen en Burgerregt herſteld te worden, onaangezien zy reeds vonnis in hun voordeel ten Hove verworven hadden, ondernamen, in Louwmaand des jaars 1481, ten getale van niet meer dan honderdvyfendertig man, meeſt Utrechtſchen (*d*), geleid door *Reyer van Broekhuizen*, eenen Gelderſchman, des morgens ten zes uuren, den muur der Stad in ſtilte te beklimmen. Gelukkiglyk raakten zy allen binnen. Toen aan 't roepen: *Breéro! Breéro! Montfoort! Montfoort!* en onder dit getier, naar 't Stadhuis, 't welk haaſt bemagtigd werdt. De voornaamſte Kabbeljaauwſchen, dus onverhoeds overvallen, werden gevat, en in byzondere Huizen gevangen gezet: alzo 't Stadhuis, juiſt ten deezen tyde, door het vuurvatten van 't Buskruid, welk onder in 't zelve bewaard werdt, gedeeltelyk, geſprongen was: waarby omtrent veertig menſchen, van beiderlei aanhang, het leeven verlooren hadden. De Hoekſchen, de Stad t'eenemaal in hun geweld gekreegen hebbende, ſtelden orde op de Regeeringe, en telden de weerbaare manſchap, welke zy omtrent zes-

1481.

(*d*) Amelgardi Geſta Ludovici XI. *Libr.* VI. *Cap.* 20.

zesduizend man sterk bevonden. 't Leedt eg- Maria. ter niet lang, of de Kabbeljaauwsche Steden, 1481. Haarlem, Delft en Amsterdam, klaagden ten Hove zo sterk, over het gebeurde te Leiden, dat de Hertog den Stadhouder Lalaing bevel zondt, om de Stad te belegeren. Ook maakte zyn volk zig eerlang van eenige Sloten om Leiden meester: waardoor de Stad zeer benaauwd werdt: wordende alle de Ingezetenen, welken men buiten dezelve aantrof, in hegtenis genomen (*e*). Dordrecht, alwaar de Hoekschen thans meester waren, werdt, op den vysden van Grasmaand, door de Kabbeljaauwschen, onder bevel van Heere Jan van Egmond, verrast. Hy hadt eenig gewapend volk versteken in het Schip van Jan Matthyszoon en nog een ander: welken, boven met Rys gelaaden, by klaaren dag, de oude Haven invoeren (*f*). 't Volk, spoedig ontscheept zynde, overviel de Hoekschen onverhoeds. De Burgemeester *Gilles Adriaanszoon*, die een' koperen pot, in plaats van eenen stormhoed, op 't hoofd gezet hadt, en de Onder-Schout werden vegtenderhand doodgeslaagen. Veele anderen, en onder deezen, de Schout Westfaling en de Burgemeester *Dirk van Beaumont*, werden gevangen naar den Haage gevoerd (*g*). De verdreeven' Dordsche Kabbeljaauwschen, zo wel als de Leidsche Hoekschen, vonnis ten Hove in hun voordeel bekomen hebben- Dordrecht, Gouda, Schoonhoven en Oudewater worden door de Kabbeljaauwschen bemagtigd.

(*e*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 28.
(*f*) Oorloghen van Maximil. *f.* 61 *vers.* 66.
(*g*) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 30.

MARIA. 1481. bende (*b*), kwamen wederom binnen, en maakten zig meester van 't bewind der Stede. Gouda, Schoonhoven en Oudewater vielen ook wederom in de magt der Kabbeljaauwschen. Tot het inneemen van Oudewater, hadt *Gerrit van Uitenbroek*, Schout der Stede, veel toegebragt. Hy werdt 'er, sedert, met ballingschap en verbeurdverklaaring zyner goederen over gestraft (*i*). De Hofpoort in den Haage zat vol van Hoeksche gevangenen uit verscheiden' Steden.

Maximiliaan stelt de Kabbeljaauwschen in de Regeering.

De Hertog Maximiliaan hadt zig, reeds in de Vasten, naar Breda begeven, om op eenige beweegingen in Gelderland een waakend oog te houden. Doch hier het bemagtigen van Dordrecht verstaan hebbende, begaf hy zig, omtrent den agtsten van Grasmaand, naar Rotterdam. De Dordsche Gemagtigden vertoonden hem hier „ dat de Stad, laatstelyk, „ alleenlyk ingenomen was, om 's Hertogen „ vonnis ter uitvoeringe te stellen; dat men „ dezelve verder ten zynen dienste bewaaren „ wilde, en dat men hem slegts zyne toestem„ ming tot de gemaakte verandering ver„ zogt". Voorts booden zy den Hertoge de sleutels der Stad aan, en stelden hem hunne gevangenen in handen. De Hertog, geheel op de Kabbeljaauwsche zyde, stondt hun 't verzogtte toe. Omtrent drie weeken laater, kwam hy te Dordrecht, *vernieuwende* aldaar, dus luidt de oude aantekening, *wt synre Princeli-*

(*b*) Lettre de Maximil. *dans les* Preuves *sur* COMMIN. *Tom.* V. *p.* 190.
(*i*) Crimin. Sentent. boek *gequot.* A. *f.* 115 *vers.*

liker mogentheit, by Proviſie en ſonder Prejudicie van de *Previlegien en Rechten* der Stad, *dat Gerecht en die Wet* (*k*). Van Rotterdam, trok hy naar Gouda en Schoonhoven, alwaar hy, insgelyks, de verandering, door de Kabbeljaauwſchen gemaakt, bekragtigde. Leiden, welk nog belegerd gehouden werdt, lei eerlang het hoofd in den ſchoot. De Overſte Broekhuizen, bedugt voor de magt van Maximiliaan, ruimde de Stad met zyn volk. De Hertog vertrok, op den zeventienden van Grasmaand, te ſchepe, van Gouda naar Leiden. Te Leiderdorp aan land geſtapt, werdt hy ontmoet, door de voornaamſte Leidſche Burgers, in rouwgewaad, die hem de ſleutels der Stad aanbooden, en op de knieën om genade ſmeekten. Zy verwierven dezelve, op agttien mannen na, met welken de Hertog zynen wil wilde doen. Ook werden 'er, kort daaraan, zes te Leiden geregt: en onder deezen, *Dirk Potter van der Loo*, die Hopman geweeſt was, onder de Gelderſchen (*l*). Maximiliaan begaf zig van hier naar den Haage, om het vonnis der Hoekſche gevangenen uit verſcheiden' Steden te doen opmaaken. De goederen van Jan, Burggraaf van Montfoort, van Reyer van Broekhuizen, en van verſcheiden' andere geweekenen werden verbeurd verklaard, en zy voor altoos gebannen. De Heerlykheid van Purmerende, by koop aan den Huize van Montfoort gekomen zynde, was ook onder deeze verbeurd verklaarde goede-

MARIA. 1481.

Leiden onderwerpt zig.

De Heerlykheid van Purmerende verandert van Heer.

(*k*) Regeer. Lyſt, *by* BALEN, *bl.* 197.
(*l*) Crimin. Sentent. boek *gequot.* A. *f.* 106 *verſ.* 108 *verſ.* 109 *verſ.* 110. 111.

MARIA. 1481. deren. Maximiliaan ſchonk dezelve, ten deezen tyde, aan zynen Neeve, *Balthazar, Heere van Volkeſtein*, dieze, in 't jaar 1484, aan Jan, Heere van Egmond, verkogt. Den meeſten Hoekſchen gevangenen werdt, ſedert, op voorbede der Hertoginne Weduwe, Margareet van Jork, het leeven geſchonken: doch zy werden ten Lande uit gebannen (*m*).

XVI. Adriaan Weſtfaling en Dirk van Beaumont onthalsd. Vonnis van Beaumont.

Adriaan Janszoon Weſtfaling, Schout, en Dirk van Beaumont, Burgemeeſter van Dordrecht, waren de eenigſten, die, in den aanvang van Oogſtmaand, in den Haage, onthalsd werden. Uit het Vonnis van Beaumont, welk nog voorhanden is (*n*), kan men afneemen, wat hun te laſt gelegd werdt. Beaumont hadt, volgens dit Vonnis, beleeden: „ 1. Dat hy, „ in Louwmaand des jaars 1478, Burgemeeſter zynde, de Gemagtigden van onzen ge„ nadigen Heere en Vrouwe van Ooſtenryk, die toen waren Adolf van Raveſtein, Lodewyk van Gruithuizen en *Meeſter Jan Karondolet* (*o*) „ gedrongen hadt, buitens tyds, de „ Regeering van Dordrecht te veranderen. „ 2. Dat hy, in Sprokkelmaand daaraan volgende, mede bewilligd hadt in een beſluit, „ om Gemagtigden naar den Haage te zenden, en aldaar te bewerken, dat het Hof „ geene *Mandementen* meer naar Dordrecht „ zondt, om de uitgeweekenen wederom te „ doen inneemen; maar dat men de Stad, „ met haare zaaken, liete begaan: en dat hy, „ ten zelfden einde, ook hadt geſtemd, in „ het afvaardigen van den Burgemeeſter Gil-

„ lis

(*m*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 31.
(*n*) *By* BEVERWYK. Dordr. *bl.* 320.
(*o*) Regeer. Lyſt *by* BAYLE, *bl.* 296.

„ lis Adriaanszoon aan den Stadhouder La- Maria.
„ laing, wien men belet hadt, met de uit- 1481.
„ geweekenen, wederom naar de Stad te ko-
„ men. 3. Dat hy, buiten kennis van den
„ Hertoge, een Verbond tuſſchen eenige
„ Hollandſche en andere Steden bewerkt; en
„ met de oproerige Gelderſche Steden, vrien-
„ delyke briefwiſſeling helpen houden hadt.
„ 4. Dat hy, Schepen zynde, twee mannen
„ hadt helpen veroordeelen, en een' vry-
„ ſpreeken: welke beide vonniſſen het Hof
„ hielde onregtvaardig te zyn. 5. Dat hy,
„ nevens anderen, den Stadhouder hulp hadt
„ geweigerd, om de Stad Leiden, door Broek-
„ huizen ingenomen, wederom te bemagti-
„ gen: ja dat hy, daarentegen, insgelyks ne-
„ vens anderen, den Leidenaaren verlof ge-
„ geven hadt, om Lyſtogt te Dordrecht te
„ komen koopen: daar zulks, door 't Hof,
„ verbooden was. 6. Dat hy, eindelyk, hadt
„ geoordeeld, dat men de vreemde Knegten
„ des Hertogs, met welken men Leiden be-
„ dwingen wilde, met geweld, ten Lande uit
„ moeſt zoeken te jaagen, *onder dexel van*
„ *Privilegien*: ten welken einde, hy mede
„ geſtemd hadt, tot het beſchryven eener al-
„ gemeene Dagvaart der Hollandſche Steden,
„ te Dordrecht." Om alle welke misdaaden, gelyk menze noemde, Beaumont, door Stadhouder en Raaden, geoordeeld werdt, de dood verdiend te hebben.

Onpartydigen zien ondertuſſchen, dat de meeſte punten, die zo hoog genomen werden, beſtonden, in het verdedigen en behertigen der oude gewoonten en voorregten, groo- Aanmerkingen over het zelve.

Maria. 1481. tendeels onlangs, door 't Groot-Privilegie van Vrouwe Maria, beveſtigd. Hiertoe behoorde, gewiſſelyk, het weeren van *Mandementen* van 't Hof, die met der Steden Voorregten ſtreeden, het houden van Dagvaarten en het ſluiten van Verbonden, zonder den Hertog te kennen: hoewel ſommigen, naderhand, geoordeeld hebben, dat de vryheid, om Dagvaarten te houden, bepaald was, by eene Handveſt van Hertoge Jan van Beijeren (*p*), vorderende, datze *niet tegen den Graave* of deszelfs *Heerlykheid* moeſten *draagen*; gelyk de Dagvaart, die Beaumont dreef, ſcheen te zullen doen (*q*). Het vonniſſen tegen Regt, indien hiervan al duidelyk blyk ware, behoorde eenen Regter, die anders gewoon was naar zyn geweeten te oordeelen, nimmer tot eene misdaad gerekend te worden. Ook moeſt het onderſteunen der Leidenaaren, in zulke verwarde tyden, in welken nu de eene dan de andere party boven dreef, zo zwaar niet gewoogen worden. De vriendelyke briefwiſſeling met de Gelderſchen kon misdaadig zyn; doch men weet niet regt, waarinze beſtaan, of hoe veel ſchuld 'er Beaumont toe gehad hebbe. Wy beſluiten dan, dat 'er weinig of geene reden is, om hem en den Schout Weſtfaling anders dan als Martelaars van Staat aan te merken. De Hertog en het Hof hadden nu beſlooten, de Kabbeljaauwſchen, die zwaare Beden inwilligden, alleen in 't bewind te ſtellen: waarom de Hoekſchen in 't onderſpit ge-

(*p*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 426.
(*q*) *Vide* C. v. Bynkershoek Quæſt. Juris Publ. *Libr.* II, *Cap.* I. *p.* 191.

gebragt, gebannen, of van 't leeven beroofd moeſten worden. De toeleg gelukte. De voornaamſte Hoekſchen raakten het Land uit: de anderen durfden zig reppen noch roeren. De Hertog deedt alomme een bevel afkondigen, waarby de twiſtende gemeente tot eendragt en ruſt vermaand werdt (*r*). Maria. 1481.

XVII. Oorſprong van den oorlog met Utrecht.

De Stad Utrecht was thans de eenigſte toevlugt der Hoekſche ballingen. Het gezag van Biſſchop David was hier, na de dood van zynen Broeder, Hertog Karel, merkelyk afgenomen. De aanhangers van den overleeden Domprooſt Gysbrecht hadden 't hoofd wederom begonnen op te ſteeken, en den Biſſchop de Stad te bang gemaakt; zo dat hy zig gemeenlyk te Wyk te Duurſtede onthieldt. Zy hadden den Burggraaf van Montfoort, ſedert, ontbooden, die de Regeering der Stad, terſtond, veranderde, en met gehuurde Knegten; ten dien tyde, evenveel of zy te voet of te paard dienden, *Ruiters*, en ook *Stalbroeders* genoemd; den aanhang des Biſſchops onder bedwang hieldt (*s*), terwyl hy de verdreeven' Hoekſchen te Utrecht woonen liet. De Utrechtſchen, die, onder Reyer van Broekhuizen, Leiden hadden helpen bemagtigen, waren, niet zonder buit, van daar, naar Utrecht gekeerd. Dit; doch vooral het aanhouden der Hoekſchen, hadt Maximiliaan doen beſluiten, tot het aanſlaan der Utrechtſche goederen, die onder zyn gebied bevonden werden: en met naame ook, tot het verbeurd

(*r*) Oorloghen. van Maximiliaan *f.* 70.
(*s*) Amelgardi Geſta Ludovici XI. *Libr.* VI, *Cap.* 22.

MARIA. 1481. beurd verklaaren der Heerlykheid van Purmerende, den Burggraave van Montfoort toebehoorende. Zelfs werden de Utrechtſchen, alomme, in Holland en elders, bekommerd en vaſtgehouden. En Maximiliaan wilde hen niet ontſtaan, ten ware men den Burggraaf van Montfoort en de Hoekſche ballingen uit Utrecht vertrekken deedt: waartoe de Utrechtſchen thans noch magt noch wil hadden (*t*). Uit deeze tweedragt rees, in dit jaar 1481, de Kryg tuſſchen de Hollanders en Utrechtſchen, die drie jaaren duurde. Men gaf, in Holland, voor, dat deeze Kryg gevoerd werdt, om Biſſchop David, tegen de wederſpannige Utrechtſchen, te verdedigen; doch de waare oorzaak was het verblyf der Hoekſche ballingen in de Stad (*u*).

De Raad der Stad Utrecht, bedugt voor de magt des Hertogs van Ooſtenryk, hadt, op den zevenden van Grasmaand, eindelyk, by meerderheid van ſtemmen, beſlooten, hem ten minſten in zo verre genoegen te geeven, dat men de gehuurde Knegten of Stalbroeders de Stad deedt ruimen. Doch de Burggraaf van Montfoort kantte zig hier met geweld tegen, noodzaakende de meeſten, die voor 't uitzetten der Stalbroederen geſtemd hadden, de Stad te verlaaten (*v*). Deezen, de meeſte Geeſtelykheid en Ridderſchap, en de Steden Wyk en Reenen verklaarden zig voor den Biſchop. Jan van Montfoort bleef te Utrecht mees-

(*t*) AMELGARDI Geſta Ludovici XI. *Libr.* VI. *Cap.* 21.
(*u*) VELIUS Hoorn, *bl.* 125.
(*v*) Chronyk van Ao. 1481—1483 *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 397, 399, 405.

meester. Amersfoort hieldt zyne zyde; zo wel als Montfoort, alwaar hy Burggraaf was. Beiderlei aanhang hadt Ruiters in dienst; die 't Stigt afliepen en plat brandden (*w*). Maria. 1481.

De Stad Utrecht handelde, ondertusschen, in Herfst- en Wynmaand, aan 't Hof te Antwerpen en te Brussel, over een verdrag. Doch alzo Maximiliaan vorderde, dat men den Bisschop volkomen' onderdaanigheid bewyzen zou, en de vreemde Knegten uit de Stad doen vertrekken, liep deeze onderhandeling vrugteloos af (*x*).

Terwyl zy duurde, verraften de Utrechtsche Ruiters, zig gedeeltelyk in vrouwen-gewaad verkleed hebbende, en melk en eijeren te koop draagende, de Stad Naarden; alwaar zy eene jammerlyke verwoesting aanregteden: doch de Amsterdammers dreeven hen haast van daar naar Utrecht te rug (*y*). De Stadhouder Lalaing, strenger wraak van deezen moedwil neemen willende, stak den brand in Jutfaas, en sloeg het beleg voor het Blokhuis op de Vaart. Doch de Utrechtsche Ruiters overvielen hem, eer hy zig behoorlyk verschanst hadt, en sloegen hem op de vlugt. De Hollanders lieten hier omtrent honderd man, van welken 'er zestig gevangen en veertig gedood werden. Doch anderen melden, dat 'er wel tweehonderd en twintig gevangen werden genomen. De Hollanders lieten hun meeste

De Hollanders by de Vaart geslaagen.

(*w*) Chronyk van Ao. 1481—1483. *p.* 400, 401, 402, 403, 407, 408, 409.
(*x*) Chronyk van Ao. 1481—1483. *p.* 410—415.
(*y*) Amelgard. *Libr.* IV. *Cap.* 25. Chron. van Ao. 1481. 1483. *p.* 425, 426.

MARIA. 1481. meeſte Krygsgereedſchap in den loop: onder anderen, zevenendertig groote en kleine Buſſen, behalve de haak- en knipbuſſen, en zeer veele *Schermen* of Busdekſels. Ook werden 'er agt of negen veroverde Wimpels, te Utrecht, in de Kerke, te pronk gehangen (*z*).

Zy overwinnen de Utrechtſchen in Weſtbroek.

De Stadhouder verzamelde hierop, in Wintermaand, onder anderen, by lotinge, uit de Steden van het Zuider-Kwartier (*a*), vier of vyfduizend man te Naarden, bemagtigde Emmenes, en lei het aan koolen. Baarn en Zoeſt werden ook plat gebrand. Op den zesentwintigſten, viel 'er een bloedig gevegt voor, tuſſchen zyn Leger en de Utrechtſchen, in Weſtbroek, in welk hy eene volkomene overwinning behaalde. Verſcheiden' Leden der Regeeringe van Utrecht ſneuvelden in dit gevegt (*b*).

De Stad hadt ondertuſſchen *Engelbert*, Broeder van Jan, Hertog van Kleeve, eenen jongeling van agttien jaaren, tot Voogd en Beſchermheer verkooren (*c*). Hy kwam, tegen het einde van 't jaar, binnen Utrecht (*d*); doch bragt weinig toe, tot redding der vervallen' zaaken. Biſſchop David hadt bewerkt, dat de toevoer naar de Stad, in Holland en in Gelderland, verbooden was. Ook gedoogde hy niet, dat zy, uit de andere Stigtſche Steden, welken in zyne magt waren, voorzien werdt. Daarenboven hielden de Wa-

Slegte ſtaat van Utrecht.

ter-

(*z*) Chron. van Ao. 1481--1483. *p.* 416-421.
(*a*) VELIUS Hoorn, *bl.* 126.
(*b*) Chron. van Ao. 1481--1483. *p.* 427—433.
(*c*) Act. Ultraj. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 542 *& ſqq.*
(*d*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 26.

terſteden van 't Noorder-Kwartier Schepen op de Zuiderzee en voor den mond der Eem, die den toevoer te water affneeden (e). Dit veroorzaakte groote duurte in de Stad. Ook kwamen 'er de geldmiddelen bekrompen om. Men hadt reeds eene leening van de ryke Weduwen gedaan. Ook hadden agt- of negenhonderd van de voornaamſte Burgers ieder een pond groot opgebragt, onder belofte, dat zy van Krygsdienſt verſchoond zouden blyven, zo dit geld, in zes weeken, niet wederom gegeven werdt. Doch deeze belofte werdt niet, en 't geld egter ingehouden. Naderhand zondt men iemant naar Keulen, om lyfrenten ten laſte der Stad te verkoopen. Doch hy vondt geene koopers: alzo de Keulenaars wiſten, dat de meeſte Rykdom uit Utrecht geweeken, of gedood was. Men verkogt de geringſte Ampten voor twee lyven, of zo lang men koopers vinden kon (f): ten blyke, dat men geene middelen onbeproefd laaten wilde, om geld te bekomen. In Sprokkelmaand des volgenden jaars, werdt 'er eene Dagvaart te Schoonhoven gehouden, tuſſchen den Stadhouder Lalaing met de Hollandſche Steden, en de Stad Utrecht, om van Vrede te handelen; doch men ſcheidde vrugteloos (g). De wederzydſche vyandlykheden gingen even hevig haaren gang. Viane, alwaar zig eenige voornaame Stigtſche ballingen onthielden, werdt, op den zeventienden van Lentemaand, door die van U-

Maria. 1481.

Dagvaart te Schoonhoven. 1482.

Viane, door de Utrechtſchen, gewon-

(e) Velius Hoorn, bl. 126. Brandt Enkh. bl. 34.
(f) Chronyk van Ao. 1481-1483. p. 404, 405, 439.
(g) Chronyk van Ao. 1481-1483. p. 444.

MARIA. 1482. nen, en wederom verlooren.

Utrecht bemagtigd (*b*). De Stad was, in 't jaar 1477, overmeesterd, door Reyer van Broekhuizen, Zusters Zoon van Reinoud van Brederode (*i*); die met Reinouds Bastaard-Zoonen samengespannen was, om Jolande van Lalaing, Weduwe van Heere Reinoud, de Voogdyschap over Jonkheer Walraven, haaren Zoon, te ontweldigen (*k*). Ook behieldt hy 't bewind der Heerlykheid, tot in 't jaar 1480, wanneer Walraven, meerderjaarig geworden, tot Heere van Viane werdt ingehuldigd (*l*). De Hollanders, en sommige Utrechtschen, die naderhand verdreeven werden, hadden hiertoe veel geholpen (*m*): waarom Walraven hun, toen zy gebannen waren, het verblyf, in Viane, niet weigeren kon (*n*). Doch dit was reden genoeg voor de Utrechtschen, anders thans goed Hoeksch, om de Stad van het Hoofd der Hoekschen aan te tasten, en in te neemen (*o*). Jonkheer Walraven raakte egter, in Hooimaand, wederom in 't bewind van Viane, mids betaalende vierduizend vierhonderd Rynsche guldens aan *Vincent van Zwaanenburg*, die de Stad toen voor de Utrechtschen bewaarde (*p*).

XVIII. Dood van

In de Lente deezes jaars, was de Hertogin

(*b*) Chronyk *als boven* p. 449-455.
(*i*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* XLV. *bl.* 642.
(*k*) Id. *Cap.* LXX. LXXI. *bl.* 724-730.
(*l*) Id. *Cap.* LXXIII. *bl.* 734.
(*m*) Id. *Cap.* LXXI. LXXII. *bl.* 726-732.
(*n*) Id. *Cap.* LXXIV. *bl.* 735.
(*o*) Id. *Cap.* LXXIV. *bl.* 735.
(*p*) Id. *Cap.* LXXV. *bl.* 737. Chronyk van Ao. 1481-1483. p. 475.

gin Maria haaren Egtgenoot en den Landen, in den opgaanden bloei haarer jaaren, door eenen onverwagten dood, ontrukt. Drie Kinderen hadt zy reeds ter weereld gebragt, Filips en *Margareet*, die nog leefden, en *François*, die, kort na de geboorte, geſtorven was. Nu was zy wederom zwanger (*q*); doch hadt zig, door eenen val van 't paard, terwyl zy buiten Brugge uit ſpeelemeiden reedt, dermaate bezeerd, dat zy, na verloop van drie weeken (*r*), anderen ſchryven, binnen vier dagen (*s*), op den zevenentwintigſten van Lentemaand, overleedt. Haare voorzigtigheid en Godsvrugt wordt van haare tydgenooten zeer gepreezen (*t*). Van bekwaamheid tot de Regeeringe heeft zy naauwlyks eenig blyk konnen geeven, zynde zy, na de dood van Hertoge Karel, niet van onder de Voogdyſchap der Gentenaaren ontſlaagen, dan om onder die van haaren Egtgenoot over te gaan. Ook hadt zy 't ongeluk van haare Landen, zo lang zy regeerde, door binnenlandſche beroerten en uitheemſche oorlogen, jammerlyk te zien verwoeſten en van een ſcheuren: rampen, die genoegzaam altoos aan de Vrouwelyke Regeeringe over deeze Landen verknogt waren geweeſt.

Filips II. 1482. Vrouwe Maria.

Filips de tweede van dien naam onder de Hollandſche Graaven, haar eenige Zoon, een kind van vier jaaren, was, ook volgens de Huwelyks-Voorwaarden, tuſſchen Maxi- XIX. Filips, haar Zoon, volgt haar op, en

(*q*) Chronyk van 1481-1483. *p.* 462.
(*r*) Duclos *Tom.* II. *p.* 376.
(*s*) Adr. de Veter. Busc. Rer. Leodienſ. Libr. *c.* 1975.
(*t*) Amelgardi Geſta Ludov. XI. *Libr.* VI. *Cap.* 19.

FILIPS II. 1482. Maximiliaan en haar gemaakt (*u*), haar wettige Opvolger. Met hem ging de Regeering deezer Landen, uit het Huis van Bourgondie, tot het laatſte Graaflyk Huis, het Huis van OOSTENRYK, over. By zyne geboorte, hadden ſommige kwaadmeenenden een geruge laaten loopen, dat Vrouw Maria flegts eene Dogter ter weereld hadt gebragt: om 't welk te logenſtraffen, Vrouw Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel, den jongen Filips, na dat hy gedoopt was, geheel naakt, aan 't volk vertoond hadt (*v*).

brengt de Landen aan 't Huis van *Ooſtenryk.*

In Holland, beſpeurde men veel rouw over het afſterven van Vrouwe Maria. Ook werdt 'er haare Uitvaart, met plegtige Kerkdienſten, gehouden (*w*). Maximiliaan maakte terſtond zyn werk van de Staaten der Nederlanden te beweegen, om hem, als Voogd over zyne twee Kinderen en als Ruwaard der Landen, te erkennen. Ook geſchiedde dit, door den tyd, alomme, behalven in Vlaanderen (*x*). In Bloeimaand, ontving hy, in Zeeland (*y*), en kort daarna, in den Haage in Holland, den eed der Landzaaten. De Kabbeljaauwſchen, die thans hier byna alomme in 't bewind waren, bewerkten ligtelyk, dat de Hertog voor Voogd erkend werdt. Terſtond na de inhuldiging, vertrok hy wederom naar Vlaanderen (*z*).

Maximiliaan in Holland en Zeeland voor Voogd erkend.

Te

(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 180.
(*v*) Oorloghen van Maximil. *f.* 23.
(*w*) Kleph. van Dordr. *by* BALEN, *bl.* 797.
(*x*) PONT. HEUT Rerum. Auſtr. *Libr.* II. *p.* 101, 102.
(*y*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 303.
(*z*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 461, 462. VELIUS Hoorn, *bl.* 127.

Te Hoorn, ontſtondt, omtrent deezen tyd, wederom eene hevige beroerte. Wy hebben te vooren (*a*) aangetekend, dat het den Stadhouder Lalaing gelukt was, de verdreeven Kabbeljaauwſchen wederom in de Stad te brengen; doch dat deezen hadden moeten zweeren, dat zy nimmer eenige onruſt aanregten, noch om Ampten kuipen zouden. Na 't vertrek des Stadhouders, waren 'er nog eenige anderen ingekomen, die deezen eed insgelyks, openlyk, op het Marktveld, de *Roode Steen* genoemd, hadden moeten doen. Deeze byzonderheid ſtiet elk, die der Kabbeljaauwſche zyde toegedaan was. Doch de Overheid bekreunde 't zig weinig, bedienende zig zelfs van veelerlei ſtrengheden, om allen, die haar eenigszins in 't oog liepen, geheel onder de knie te krygen (*b*). Op den twintigſten van Grasmaand des voorleeden jaars 1481, was 'er een zwaare brand, in de Stad, ontſtaan, die feller voortſloeg, om dat de Overheid, vermoedende, dat hy door de Kabbeljaauwſchen ontſteeken was, om de Stad, in deeze verwarring, te bemagtigen; geene behoorlyke orde op het bluſſchen geſteld hadt. De Kabbeljaauwſchen weeten 't naderhand den Hoekſchen Regenten, dat de brand zo veele ſchade gedaan hadt (*c*). Het wantrouwen en de tweedragt wies dagelyks aan. In 't voorjaar, niet lang voor den gewoonlyken tyd van de verkiezinge der nieuwe Regenten, die hier op goeden Vrydrag geſchiedt, hadt de Stadhouder

Filips II. 1482. De Kabbeljaauwſchen raaken, te Hoorn, wederom op 't kuſſen.

(*a*) *Bl.* 102.
(*b*) Velius Hoorn, *bl.* 122, 123 *met de ende Aant.*
(*c*) Velius *bl.* 123-125.

Filips II. 1482. der Lalaing die van Hoorn verbooden, voort-tegaan met de verkiezinge. 't Scheen dat hy van zins was, zelf in de Stad te komen, en eenige Kabbeljaauwſchen op 't kuſſen te helpen: waarna hy, reeds te vooren, door zoete middelen, vergeefs getragt hadt. Men paſte egter geheel niet op dit verbod, en ging voort met de verkiezinge, beweerende, dat het uitſtellen derzelve met der Stede-Privilegiën ſtrydig was. Lalaing, die zig ongaarne te leur geſteld zag, ſloeg eenen anderen weg in, om zyn oogmerk te bereiken. Hy ontboodt de voornaamſte Hoornſche Regenten, by zig, in den Haage, onder voorwendſel, dat hy zaaken van gewigt met hen te overleggen hadt. Zy toogen derwaards, zonder iet args te vermoeden; doch werden vaſt gehouden. Terwyl zy zaten, trok Lalaing, zo 't ſchynt, in perſoon, naar Hoorn, veranderde de gantſche Regeering, naar zynen zin, en herſtelde den Schout, Maarten Velaar, wederom in zyn Ampt. Dit gebeurde in of omtrent Hooimaand des jaars 1481. Toen de hekken zo verre verhangen waren, zag men de voornaamſte Hoekſchen, onder voorwendſel, dat zy de geëiſchte ſchatting weigerden te betaalen, ter Stad uit bannen. Hoorn werdt, ten deezen tyde, boven vermogen bezwaard: waartoe de Kabbeljaauwſche Regenten, niets ontziende om ten Hove wel te ſtaan, veel geholpen hadden. Men moeſt hier thans tien ſtuivers van ieder Pond Schots, en nog vier ſtuivers van 't Pond voor Ruitergeld opbrengen: daar men te vooren, in alles, niet meer dan drie of vier ſtuivers hadt behoeven te geeven.

En

En nog reikte deeze ſchatting niet toe, om het aandeel der Stad in de buitengewoone laſten uit te maaken. De rykſte Burgers moesten geld op rente ſchieten. Van maand tot maand, reisden de Burgemeeſters naar Haarlem, Amſterdam en elders, om los- en lyfrenten te verkoopen. Dit bragt de Stad in merkelyke ongelegenheid. Doch de inneeming, die kort hierop volgde, hielp haar t'eenemaal onder de voet. FILIPS II. 1482.

De Hoornſche Ballingen, onder welken ook de jongſt afgezette Schout *Willem Klaaszoon* was, onthielden zig, gedeeltelyk, te Sneek in Friesland; gedeeltelyk, te Utrecht en te Amersfoort, geduuriglyk toeleg maakende, om de Stad wederom te bemagtigen. Eindelyk namen zy eenige Knegten aan, onder bevel van *Adriaan van Naaldwyk*, Ridder, *Jan van Middagten*, eenen Gelderſchman, en twee Friezen van den Schieringer aanhang, *Wybe Jarigs* en *Homme Lieuwes*. Scheep gegaan zynde, beklommen zy, op den derden van Hooimaand des jaars 1482, 's morgens ten vier uuren, de Stad, zynde in alles niet meer dan zeſtig man ſterk. Zy raakten, ſchier zonder tegenſtand, binnen, bemagtigden de Markt, en vingen de Regenten, behalve den Schout Velaar, die zig, op het eerſte gerugt van onraad, t'zoek gemaakt hadt. Terſtond hierna, werden de Hoekſchen wederom in 't bewind geſteld. De gevangen' Regenten werden wel ſcherp gedreigd; doch men vindt niet, dat iemant van hun ter dood gebragt is. De Stadhouder, die toen voor 't Slot ter Haar, De Hoekſchen verraſſen de Stad.

FILIPS II. 1482.

in 't Stigt, lag (*d*), kennis van het verraſſen van Hoorn gekreegen hebbende, zondt Jan van Egmond, terſtond, met een deel Krygsvolk en Poorters uit Haarlem, Delft en Amſterdam, derwaards, beloovende, hem, met het gantſche Leger, op de hielen te zullen volgen. Velaar, die zig by Egmonds bende gevoegd hadt, werdt, met eenige manſchap, vooruit gezonden, om te beproeven, of de Stad ſchielyk kon overrompeld worden. Ook beſtormde hy dezelve, een en andermaal, omtrent de Noorderpoort; doch hy werdt dapperlyk afgeſlaagen, en in den derden aanval gedood. Een groot deel van zyn volk werdt, ten zelfden tyde, op de vlugt gejaagd en verſlaagen. Doch toen de Stadhouder zelf, benevens den Heer van Egmond en andere Edelen, zig, op den twintigſten van Hooimaand, aan 't hoofd van een Leger van zesduizend man, voor de Stad vertoonde, keerde de kans. De Stad werdt heviglyk beſtormd, en ſtormende veroverd. Naaldwyk en Middagten ſneuvelden, op de wallen. De twee Friezen werden gevangen. 't Krygsvolk, ter Stede ingerukt, ſtelde zyner woede geenen paal. Al wie men aantrof werdt omgebragt. Jong en oud, geeſtelyk en weereldlyk, ſtondt der woeſte balddaadigheid ten doel. Twee Prieſters werden boven van 't Klokhuis geworpen. De een beſtierf het terſtond: de andere, ſchoon na den val nog doorreegen, behieldt egter 't leeven. Een der voornaamſte Regenten werdt zo gehavend, dat men zyn lighaam, by ſtukken

De Stadhouder Lalaing verovert Hoorn ſtormenderhand.

(*d*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 473.

ken, opzogt, en met manden 't'huis bragt. Toen de moordluſt verzadigd was, viel men aan 't plonderen. Burger-Huizen niet ſlegts, maar Klooſters en Kerken werden van alles, tot boeken, en beelden, en offerkelken toe, beroofd. 't Cecilien-Klooſter, alwaar Egmond t'huis lag, werdt alleen verſchoond. De buit werdt, door 't gantſche Land, vervoerd, en half om niet verkogt. Zo onbezuisd was 't rooven toegegaan, dat men, naderhand, te Delft en elders, verſcheiden' jonge kinderen dood tuſſchen de bedden vondt, die, met dezelven, opgenomen en weggeſtommeld geweeſt waren (*e*). De Schout, Willem Klaaszoon, die zig verſteken hadt, werdt eindelyk gevonden, en nevens eenige anderen, openlyk, op de markt, onthalsd. Anderen werden, door Jan van Egmond, naar Bakkum gevoerd, en aldaar op raden gelegd. Eenigen, en onder anderen de twee Friezen, kogten zig om groot losgeld vry. De Regeering werdt, ſedert, naar den zin des Stadhouders, herſteld. Ook werdt 'er, op koſten van 't Gemeene Land, een Kaſteel te Hoorn geſtigt, op welk veertig of vyftig Knegten, onder bevel van *Filips van Waſſenaar*, *Heere van Voorburg*, gelegd werden. Men gaf voor, dat de Stad, om haare wederſpannigheid tegen den Hertoge, deezen breidel, zo wel als de voorgaande rampen, dubbel verdiend hadt. Doch de onderlinge tweedragt der Regenten, onder welken, Velaars aanhangers de gunſt des Hofs te ſterk zogten, wordt voor de waare oor-

Filips II. 1482.

(*e*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 474.

Filips II. 1482. oorzaak van haar ongeluk gehouden (*f*). Ondertuſſchen, zag gantſch Holland zig, na deeze omkeering, wederom Kabbeljaauwſch.

XX. Zwaare laſten van den Utrechtſchen Kryg.

De Kryg, tuſſchen het Kabbeljaauwſch geworden Holland en de Hoekſchgezinde Utrechtſchen en Amersfoorters, duurde nog, niet zonder zwaare koſten en ſchade van wederzyde. In Holland, klaagde men zeer, over de drukkende laſten van deezen Kryg, die, hier en daar, zo hoog liepen, dat men bed en bulſter verkoopen moeſt, om zyn aandeel in de ſchattingen te voldoen (*g*). De Hollanders hadden, by 't inhuldigen van Maximiliaan, bedongen, dat hy een ſpoedig einde van deezen nadeeligen oorlog maaken zou (*h*). Doch dit gelukte zo ras niet, als zy wenſchten: waarom de laſten langs hoe ondraaglyker werden. In de Stad Utrecht, was 't niet beter geſteld. Hier hadt men, in Grasmaand, in twee reizen, zo veele lyfrenten verkogt, dat 'er, jaarlyks, tuſſchen de negen- en tienduizend guldens voor uitgekeerd moesten worden. Nog hielp het niet, om de koſten van den oorlog goed te maaken. Weinige maanden laater, werden duizend Burgers geſchat, tot het opbrengen van negen guldens ieder, van welken men hun jaarlyks twee guldens lyfrente geeven zou: 't welk op meer dan twee-entwintig ten honderd uitkwam. En deeze penningen werden geſchikt, om de Ruiters te betaalen (*i*). Het gemeen in Utrecht morde der-

(*f*) Velius *bl.* 128-139.
(*g*) Velius Hoorn, *bl.* 125, 127.
(*h*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 460.
(*i*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 455, 470.

derhalve ook zeer over de zwaare laſten. Men wilde rekening hebben van de Ontvangers. Sommigen ſpraken van den Biſſchop wederom in te roepen. Doch Engelbert van Kleef ſtelde de misnoegden met eenige vaten biers te vrede (*k*). Ook kwam 'er, in Bloeimaand, eene goede party Rogge in de Stad, waardoor de prys van dit Graan, van drieëntagtig op vierenzeſtig ſtuivers de mudde daalde, en de morrende menigte een weinig aan 't bedaaren raakte (*l*). Sedert hadden de Gemagtigden des Hertogs verſcheiden' Byeenkomſten met die van Utrecht, nu te Woerden, dan in den Haage, te 's Hertogenboſch (*m*), en elders; doch alzo de Utrechtſchen hunnen Biſſchop niet wilden erkennen, werdt 'er niets geſlooten (*n*). FILIPS II. 1482.

Eer dit noch gebeurde, hadt de Burggraaf van Montfoort, omtrent het einde van Grasmaand, met duizend man, zo Ruiters als Utrechtſche Burgers, eenen aanſlag onderno men op Dordrecht, binnen welke Stad, hy heimelyk verſtand hieldt. De toeleg was een half uur beneden Schoonhoven ſcheep te gaan, en de Lek af te zakken. Montfoort hadt den Knegten en den Burgeren ieder vier, en den Hoofdluiden zes Rynſche guldens toegezeid, mids zy zig van plonderen onthielden. Doch toen men, ter beſtemder plaatſe, beneden Schoonhoven, gekomen was, waren 'er Jan van Montfoort poogt te vergeefs Dordrecht te verraſſen.

(*k*) AMELGARD. Geſt. Ludov. XI. *Libr.* VII. *Cap.* 3.
(*l*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 456, 458, 462.
(*m*) Chron. *als bov. bl.* 469, 481, 486. AMELGARD. *Lib.* VII. *Cap.* 4.
(*n*) AMELGARDI *Libr.* VI. *Cap.* 27.

FILIPS II. 1482.

'er niet meer dan vier Schepen gereed, waarom de Burggraaf met den meesten hoop te rug toog. *Willem van Wagtendonk* begaf zig egter, met tweehonderd en tagtig Ruiters, in drie Vaartuigen, scheep, en bragt 'er één te Dordrecht aan den Steiger. De twee anderen konden, vermids het water niet hoog genoeg was, niet opkomen. Ook werdt de toeleg, door de wakkerheid des Poortiers, ontdekt. Wagtendonk stak wederom van den wal, ontscheepte zyn volk by Rotterdam, en kwam, met gering verlies, te Utrecht te rug. De Schouten van eenige Zuidhollandsche Dorpen hadden zig de handen laaten vullen, en de Ruiters voortgeholpen, den Landluiden diets maakende, dat het Hollandschen waren, die eenen aanslag op Utrecht voorhadden. Doch deeze Schouten en eenige Dordrechtsche Poorters, die van den aanslag geweeten hadden en betrapt werden, moesten hunne verraadery, sedert, met den hals boeten (*o*).

Lalaing bemagtigd de Sloten Harmelen en ter Haar.

Niet lang hierna, deedt de Stadhouder Lalaing Heirvaart beschryven, den vierden man uit Holland opontbiedende. Met deeze magt, gevoegd by de vreemde Knegten, welken hy in dienst hadt, sloeg hy 't beleg voor 't Slot *Harmelen*, en bemagtigde het terstond. Van daar, toog hy voor 't Slot *ter Haar*. Deeze Sloten behoorden *Gysbrecht* en *Dirk van Zuilen*, grooten partyen des Bisschops, toe. Ter Haar werdt stormenderhand veroverd, op den zestienden van Hooimaand. Weinige dagen te vooren, hadt de Stadhouder tyding gekree-

(*o*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 458 - 461.

kreegen van het inneemen van Hoorn, door de Hoekſche ballingen. Dit deedt hem beſluiten, met zyn Leger, naar Holland te keeren (*p*), gelyk wy reeds hebben aangetekend. Filips II. 1482.

Kort na dat ter Haar overgegaan was, werdt de Tooren en Kerk te Barneveld, door de Amersfoorters, bemagtigd: 't welk verdient gemeld te worden, om de onvertſaagdheid, die *Jan van Schaffelaar*, by deeze gelegenheid, betoonde. Hy en agttien of negentien Biſſchoppelyke Ruiters hadden deeze Kerk en Tooren ingenomen. Doch die van Amersfoort en Nieuwkerk bragten 'er eenige buſſen voor, en ſchooten 'er heviglyk op. Men ſprak, van zig by verdrag te willen opgeeven. Doch de belegeraars begeerden van geen verdrag te hooren, dan na dat men Schaffelaar, op wien zy zeer gebeeten waren, door de Kykgaten des Toorens, naar beneden zou geworpen hebben. Dit weigerden de belegerden. Maar Schaffelaar, ziende hoe zeer 't op hem gemunt ware, klom op den ommegang, en, zeide hy, *Spitsbroeders, ik moet toch eens ſterven: ik wil u in geenen laſt brengen.* Toen de handen in de zyde zettende, ſprong hy ſtoutelyk naar beneden. Hy viel niet dood; doch werdt terſtond afgemaakt (*q*): waarna de Tooren opgegeven werdt. Onvertſaagdheid van Jan van Schaffelaar.

Biſſchop David, de geeſtelyke wapenen by de tydelyken willende voegen, hadt Paus Sixtus den IV. bewoogen (*r*), om Engelbert van Kleeve, en de Steden Utrecht en Amersfoort Utrecht en Amersfoort in den ban gedaan.

(*p*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 462, 472, 473.
(*q*) Chron. *als bov. bl.* 475.
(*r*) Chron. *als bov. bl.* 479.

PHILIPS II. 1482.

foort in den ban te doen. De Bulle, die nog voor handen (*s*), en in zeer ſtrenge bewoordingen opgeſteld is, werdt, op den eerſten van Oogſtmaand, in eene Vergadering van het Utrechtſch Kapittel, te Wyk te Duurſtede, afgekondigd. Aanmerkelyk is 't, dat de Paus, in dezelve, op de kragtigſte wyze, betuigt, dat „ hy deeze Bulle, uit eigen' beweeging, en zonder daartoe, door Biſſchop „ David, of iemant anders, aangezet te zyn, „ gegeven heeft:" daar verſcheiden' Schryvers, die deezen tyd beleefd hebben en geene vrienden der Utrechtſchen geweeſt zyn, verzekeren, dat Biſſchop David deeze Bulle heeft verworven. Doch de Utrechtſchen kreunden 'er zig weinig aan, noodzaakende de Geestelykheid der Stad, tot het doen der gewoonlyke dienſten, zonder op den Pauſelyken ban te paſſen (*t*).

XXI. De Utrechtſchen belegeren Yſſelſtein.

Voor 't einde van Oogſtmaand, ſloegen Engelbert van Kleeve en de Utrechtſchen 't beleg voor Yſſelſtein. De bezerting deezer Stad deedt den Utrechtſchen veel overlaſt, Ook was 't een oud zeggen, te Utrecht, *dat de Heeren van Yſſelſtein, voor hunne geboorte, al vyanden waren van de Utrechtſchen.* De Stad lag genoegzaam open, en zou ligtelyk te winnen geweeſt zyn (*u*): doch zy werdt zeer flaauw aangetaſt, om dat de Kleefſche Ruiters voorgaven gehuurd te zyn, om 't platte Land van Holland af te loopen, niet om Steden

(*s*) *Apud* HEDAM *p.* 297.
(*t*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 479. AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 32.
(*u*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 28.

den te beſtormen. *Fredrik van Egmond, Heer van Yſſelſtein*, verzamelde ondertuſſchen volk te Schoonhoven, tot ontzet der Stad. De Utrechtſchen, hiervan kennis krygende, braken 't beleg op, den zeſtienden van Herfſtmaand. Zy waren met zesduizend man voor de Stad geweeſt, en hadden 'er meer dan honderd en vyftig dooden gelaaten (*v*). Geduurende 't beleg, namen de Amſterdammers, omtrent de Eem, twee Utrechtſche Schepen, die van Overyſſel kwamen. Het een was met Kooren: het ander met Salpeter, Buskruid, ſteenen busklooten, pylen en ander Krygsgereedſchap, ter waarde van omtrent tweeduizend Rynſche guldens, belaaden (*w*). Filips II. 1482.

Het Leger, te Schoonhoven en daaromtrent uit de Hollandſche Steden en Dorpen, byeen gebragt, beliep omtrent agtduizend man. Hier waren omtrent vierduizend gehuurde Voetknegten en driehonderd Ruiters te paarde bygevoegd. Al dit volk ſtondt onder bevel van den Stadhouder Lalaing, Jan en Fredrik van Egmond, den *Graave van Solre*, eenen Overlander, en *Petit Salezar*, een' beroemd' Biskaaiſch Overſte. Men hadt dit Leger nu niet noodig, om Yſſelſtein te ontzetten: doch het werdt naar Jutfaas geleid, en gebruikt, tot beleg van het Slot *Vroonefteín*, welk zig haaſt opgaf. De Hollanders ſloegen toen 't beleg voor 't Blokhuis op de Vaart. Men beſchoot het ſterk met Kartouwen. Ook zondt de Biſſchop van Utrecht den be- 't Blokhuis op de Vaart gewonnen.

(*v*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 484.
(*w*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 485.

FILIPS II. 1482. beleggeren twee groote Buſſen toe, *Mortieren* genoemd, met welken men Bomben in 't Blokhuis wierp; doch onkunde van de regte behandeling, want deeze is de eerſte reize, dat ik van Bomben, in onze Lands Geſchiedeniſſen, gewaagd vind (9); was, naar 't ſchynt, oorzaak, dat zy weinig ſchade deeden. Te Gorinchem, werdt, ten deezen tyde, eene groote Bus bewaard, die zeventien voeten lang was, en klooten ſchoot, weinig kleiner, dan een Utrechtſch halfſchepel bevatten kon. Hertog Karel hadtze van Zutfen derwaards doen brengen. Nu liet menze, van Gorinchem, naar 't Leger voeren, en na dat men 'er vier reizen mede geſchooten hadt, werdt het Blokhuis opgegeven, op den agtentwintigſten van Herfſtmaand. Van de Hollandſche zyde, waren niet meer dan zeven man, in dit beleg, geſneuveld. Het Blokhuis werdt, kort hierna, ten gronde toe, afgebroken en geſlegt. Het regenagtig Jaargetyde was oorzaak, dat het Leger, terſtond, ſcheiden moeſt (*x*). 't Gemeen, te Utrecht begon, ten deezen tyde, zo ſterk om Vrede te roepen, dat men met den Biſſchop in onderhandeling tradt, zonder egter iets te ſluiten (*y*). Doch eer 't jaar ten einde liep, werdt 'er eene Vrede met Frankryk getroffen; waardoor de Hertog de handen ruim kreeg, om, in den Herfſt des volgenden jaars, een einde van

Oudſt gebruik der Bomben.

(*x*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 488-491.
(*y*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 492, 494.

(9) Omtrent deezen tyd, vindt men ook de eerſte melding van 't gebruik der Bomben, in Frankryk. *Voiez* MONSTRELET Vol. III. f. 199.

van den Utrechtſchen oorlog te maaken. Filips II, 1482. XXII. Vrede met Frankryk.

De Vlaamingen, zeer gebeten op Maximiliaan, hadden hem, zyns ondanks, tot het ſluiten van de Vrede met Frankryk genoodzaakt (z). Wy hebben reeds aangetekend (a), dat zy den Hertog niet voor Voogd over den jongen Filips hadden willen erkennen. Sedert hadden de Gentenaars in 't byzonder zig van Filips verzekerd, en, nevens de andere Vlaamingen, vier Voogden aangeſteld, Lodewyk van Bourbon, Biſſchop van Luik, Wolferd van Borſelen, Heere van Veere, *Filips van Bourgondie*, *Heere van Beveren*, en *Filips van Kleeve*, Zoon van Adolf, Heere van Raveſtein (b). Ook zonden zy een Gezantſchap naar Frankryk, en traden met Lodewyk den XI. in onderhandeling over eene eeuwigduurende Vrede, zig ſterk maakende, dat zy Maximiliaan in de Voorwaarden zouden doen bewilligen, of anders dezelven, zonder hem, behoorlyk doen beveſtigen (c). De Vlaamingen hadden de voorwaarden reeds, geheel naar den zin van Lodewyk den XI, ontworpen. De Koning vorderde Margareet, Dogter van Maximiliaan, voor den Daufyn, ten Huwelyk, en de Graafſchappen Artois en Bourgondie en eenige andere Heerlykheden daarby tot eene Bruidſchat. Maximiliaan zou zyne ſtem ligtelyk tot het Huwelyk gegeven hebben; doch de Bruidſchat ſcheen hem veel te

(z) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Libr.* II. *p.* 103.
(a) *Bl* 208.
(b) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 303.
(c) Preuves *ſur* Commines *Tom.* V. *p.* 335, 341. Duclos *Tom.* II. *p.* 337 *& ſuiv.*

FILIPS II. 1482.

te groot. De Vlaamingen dreeven 't ſtuk egter voort. De Vredehandeling werdt te Atrecht aangevangen: en terwyl zy duurde, werden de Staaten der Nederlanden te Aalſt beſchreeven (*e*). Holland en Zeeland hadden hier ook hunne Afgevaardigden, die, nevens de anderen, den Gemagtigden tot de Vredehandeling volmagt verleenden; den agtſten van Wintermaand gedagtekend, om de Vrede, volgens het ontwerp der Vlaamingen, te ſluiten (*f*). Maximiliaan zag zig genoodzaakt, hierin mede te ſtemmen (*g*), en de Vrede werdt, op den drie-entwintigſten van Wintermaand, te Atrecht getekend. „ Margareet van Ooſtenryk, die nu omtrent drie „ jaaren oud was, werdt aan den Daufyn Karel, die twaalf jaaren bereikte, ten Huwelyk beloofd. Artois, het Graafſchap van „ Bourgondie, Masconnois, Auxerrois, Salins, Bar-ſur-Seine en Noyers werden haar „ ten Bruidſchat afgeſtaan. Zy zou aan 't „ Franſche Hof opgevoed, en 't Huwelyk, „ zo dra zy haare jaaren hadt, voltrokken „ worden. Van wege den Daufyn, werdt „ haar een lyftogt van vyftigduizend ponden „ tournois jaarlyks toegelegd. Zo Filips, haar „ Broeder, zonder erfgenaamen overleedt, „ zouden de Nederlanden en andere zyne „ Heerlykheden op haar of haare nakomelingen verſterven: doch deezen zouden moeten „ belooven, de Landen, met naame Holland „ en Zeeland, by hunne Vryheden, te zul- „ len

Eenige Voorwaarden derzelve.

(*e*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 462.
(*f*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 315.
(*g*) Preuves *ubi ſupra p.* 336-338.

„ len bewaaren. Voorts bedong men, dat *Willem van der Mark*, *Heer van Arenberg* en de Luikenaars van zynen aanhang, met welken de Hertog thans in oorlog was, niet door den Koning zouden mogen ondersteund worden. Ook zou hy den Utrechtschen geene hulp bewyzen mogen: en zorg draagen, dat de Ingezetenen van Holland en Zeeland, onder anderen, in hunne Visschery en Zeevaart, nergens bekommerd werden" (*b*). Het Vrede-Verbond bevatte nog veele andere punten, die wy, als niet tot ons oogmerk behoorende, voorbyslaan. Het werdt, naderhand, niet slegts door Lodewyk en Maximiliaan; maar ook, door veele Edelen en Steden van wederzyde, plegtiglyk bekragtigd. Onder de Edelen van Maximiliaans zyde, bevonden zig de Heeren van Veere en van Brederode (*i*). De Atrechtsche Vrede werdt, in Louwmaand des volgenden jaars, in Holland afgekondigd (*k*), en de jonge Bruid, kort hierna, naar Frankryk gezonden (*l*). Filips II. 1482.

XXIII. Luiksche Oorlog.

Maximiliaan was, in den Luikschen Kryg, van welken, in 't Verbond van Atrecht, gewaagd werdt, ingewikkeld geworden, by gelegenheid van het ombrengen van den Bisschop van Luik, door Willem van der Mark, welk, op den dertigsten van Oogstmaand deezes jaars, geschied was. De Bisschop, Lodewyk van Bourbon, was een Oom van Moe-

(*b*) *Voiez ce* Traité d'Arras, *dans les* Preuves *sur* Commin. *Tom.* V. *p.* 272-324.
(*i*) Preuves *sur* Commines *Tom.* V. *p.* 330.
(*k*) Balen Dordr. *bl.* 792.
(*l*) Amelgard. *Libr.* VII. *Cap.* 1.

FILIPS II. 1482. Moeders zyde van Vrouwe Maria geweeſt. De Hertog hadt hierop beſlooten, den ontydigen dood zyns Ooms te wreeken op Willem van der Mark, die zynen Zoon terſtond tot Biſſchop hadt doen verkiezen (*m*). Omtrent en in Wynmaand, hadt hy Huy, Tongeren en Luik zelfs reeds bemagtigd, en den Zoon des Graaven van Hoorne met de Biſſchoppelyke waardigheid doen bekleeden. Doch na zyn vertrek, haalden de Luikenaars van der Mark wederom in, en de oorlog bleef duuren (*n*), tot in den aanvang des jaars 1484, wanneer, van der Mark, in eenen Veldſlag, overwonnen, en, ſedert, te Utrecht, onthalsd zynde, de Luikenaars genoodzaakt werden, Maximiliaan voor Voogd en Beſchermer der Stad en des Lands van Luik te erkennen, en hem drieduizend guldens jaarlyks te betaalen (*o*).

Nieuwe beroerte te Utrecht.

Die van Utrecht hadden zig verbeeld, eenige hulp tegen de Hollanders van van der Mark, en de Luikenaars, te zullen erlangen: doch deezen kreegen t'huis de handen vol werks, en vergaten de Utrechtſchen (*p*). Daarby hadden zy op onderſtand uit Frankryk vaſten ſtaat gemaakt, waartoe hun nu, na 't ſluiten der Vrede van Atrecht, ook alle hoop afgeſneeden was (*q*). De oorlog begon derhalve elk in Utrecht te verveelen. De duurte der leevensmiddelen, die, door 't vernielen der Veld-

(*m*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 29, 30.
(*n*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 486.
(*o*) HARÆI Annal Brab. *Tom.* I. *p.* 460, 462. DUCLOS *Tom.* II. *p.* 378, 379.
(*p*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 29, 31.
(*q*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 31.

Veldgewaffen, van tyd tot tyd, toenam, ver- Filips II.
oorzaakte ook veel gemors in de Stad (*r*). De 1482.
Burggraaf van Montfoort zag zig dan genoodzaakt, met ernſt, aan de Vrede te arbeiden.
In Grasmaand des jaars 1483, eene vergade- 1483.
ring belegd hebbende, op eenen tyd, dat Engelbert van Kleef naar zyn Land gekeerd, en de meeſte Ruiters om hout ter Stad uit getoogen waren, werdt hy en de zynen, door eenen hoop van twintig of vyfentwintig Burgers, die met veel getier om vrede riepen, in 't Kapittel-Huis, alwaar de vergadering belegd was, geſlooten. De Burgers, wier getal vaſt aanwies, raakten met eenig Paardenvolk; toen *reizige Ruiters* genoemd, handgemeen, en behielden de overhand. 't Kapittel-huis werdt egter opgeſlaagen: doch Montfoort en de anderen kwamen zo dra niet op ſtraat, of zy werden gevangen genomen. Toen waren de Burgers meeſter. Men zondt terſtond bode op bode naar den Biſſchop, op dat hy ſpoedig in de Stad kwame. Ook kwam hy terſtond, verzeld van de ballingen, tot omtrent twintig of dertig in getal. Zyn gantſche ſtoet beſtondt in omtrent driehonderd man te voet en vyfendertig te paarde: Men liet hem egter niet binnen, voor dat de ballingen, welken hy by zig hadt, *Oervede* gedaan, dat is, plegtiglyk gezwooren hadden, dat zy niemant om hun uitzyn misdoen zouden. De Biſſchop begaf zig terſtond naar 't Hof (*s*); en trädt eerlang met den gevangen Burggraave van Montfoort in onderhande-

(*r*) Amelgard. *Libr.* VII. *Cap.* 5.
(*s*) Chron. van 1411—1483. *bl.* 496—500.

FILIPS II. 1483.

deling, die, om zyne vryheid te bekomen, beloven moeſt, dat hy den Biſſchop zyne Stad Montfoort in handen zou doen ſtellen. Dit volgde egter niet, alzo de Hollanders, die Montfoort ondertuſſchen belegerd hielden, de plaats voor zig zelven begeerden, van zins dezelve ten gronde toe te ſlegten (*t*). De Burggraaf bleef dan nog in Utrecht gevangen. Ondertuſſchen werdt de Stad, op den agtſten van Bloeimaand, verraſt, door Engelbert van Kleeve en *Hendrik van Nyveld* (*u*), Zuſters Zoon des Burggraafs. Deeze en de andere gevangenen werden toen terſtond in vryheid geſteld, en de Biſſchop zelf in verzekering genomen. Men vindt, tot lof van de Kleefſchen, aangetekend, dat zy zig, in deeze overrompeling, van moord en plondering onthielden: waarvan de Schryver, dien wy hier volgen, by ondervinding, kon oordeelen, alzo hy zig, ten deezen tyde, in perſoon, te Utrecht bevondt (*v*). Doch deeze omkeering bragt de duurte der leevensmiddelen wederom in de Stad, die, geduurende den korten tyd, welken de Biſſchop in dezelve meeſter geweeſt was, door toevoer van buiten, begon te verminderen. 't Beleg van Montfoort werdt, kort hierna, opgebroken (*w*).

Maximiliaan belegert Utrecht.

Maximiliaan, wien, omtrent deezen tyd, door Keizer Frederik den III, zynen Vader, den titel van *Aartshertog*, in ſtede van *Hertog*

(*t*) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 5.
(*u*) Act. Ultraj. *ap.* MATTHÆUM *ad* Rer. Amorf. Script. *p.* 322.
(*v*) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 6.
(*w*) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 6.

tog van Oostenryk, opgedraagen was, vernee- Filips II.
mende hoe 't in Utrecht geschaapen stondt, 1483.
besloot eindelyk de belofte, den Hollanderen, by zyne inhuldiging gedaan, te voltrekken, en van den Utrechtschen Kryg, door het bemagtigen der Stad, een einde te maaken. Zelf in Holland gekomen, stelde hy zig aan 't hoofd van een Leger van twaalfduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, en sloeg het Beleg voor Utrecht. Hy bestormde de Stad heviglyk, omtrent de Witte Vrouwen Poort, alwaar hy eene groote bres in den muur schoot. Engelbert van Kleef en Jan van Montfoort, bedugt voor de verovering der Stad, verwierven vrygeleide van Maximiliaan, en traden met hem in onderhandeling over een Verdrag. Men kwam haast overeen. Alleenlyk maakte Montfoort zwarigheid om eenige Voorwaarden toe te staan, die tot bezwaarnis der Burgerye dienden, en begeerde hiervan, voor 't sluiten, verslag te doen. Doch hy was naauwlyks te rug gekeerd, of Maximiliaans Krygsvolk trok, door de breste by de Witte Vrouwen Poort, ter Stad in. De Aartshertog, hiertoe geenen last gegeven hebbende, beval hun te rug te keeren. Men zegt zelf, dat hy een' of twee van de stoutsten, met eigen' hand doorstak, en twee anderen deedt ophangen. Ondertusschen stremde dit toeval de Vredehandeling. Montfoort keerde niet wederom naar 't Leger, alwaar, Engelbert van Kleef en de Burgemeester *Gerard van Zoudenbach*, gebleeven zynde, door den Aartshertog, vastgehouden werden. De belegerden stopten de bres in den muur, en

PHILIPS II. 1483. ſtelden zig in ſtaat, om de aanvallen der Hollanderen moediglyk af te keeren. Jooſt van Lalaing, Stadhouder van Holland, bezig om de Voorſtad buiten de Amſterdamſche Poort te bemagtigen, werdt, in eenen uitval der belegerden, doodgeſchooten. De Voorſtad werdt egter overweldigd en geſlegt. Toen deedt de Aartshertog de Poort en wallen zo hevig beſchieten, dat de Ruiters en Burgers beide, geheellyk t'einde raad, den Burggraaf van Montfoort dwongen, andermaal, met Maximiliaan, in onderhandeling te treeden (*x*). De Aartsbiſſchop van Gran en de Hertog van Gulik en Berg, Keizerlyke Gezanten aan Maximiliaan, bevonden zig, ten deezen tyde, in 't Leger. De Utrechtſchen bewoogen hen, door geſchenken, om een Verdrag voor hun te bemiddelen. De Stad werdt, na een beleg van ruim twee maanden, overgegeven op den zevenden van Herfſtmaand (*y*). Het Verdrag was reeds op den derden geſlooten. De voorwaarden, van welken egter naauwlyks iets naargekomen werdt, liepen op deezen zin:

De Stadhouder Lalaing ſneuvelt.

XXIV. Utrecht gaat over by verdrag.

„ De Stad moeſt Maximiliaan *eerlyke* en *voor-*
„ *deelige* betering doen: de *eerlyke* zou hierin
„ beſtaan, dat de Regeering, de gezwooren
„ Oudermans, en tagtig van de voornaamſte
„ Burgers den Aartshertoge, in 't Leger,
„ blootshoofds en op de knieën, vergiffenis
„ van 't misdreevene verzoeken, en, op ver-
„ beurte van hunne goederen, in Holland,
„ Zeeland en Friesland gelegen, belooven
„ zou-

(*x*) AMELGARDI *Libr.* VII. *Cap.* 7.
(*y*) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 8.

„ zouden, nimmer iets tegen dit Verdrag te- FILIPS II.
„ onderneemen. Voorts zou de Geeſtelykheid 1483.
„ Maximiliaan, volgens gewoonte, inhaalen;
„ na dat al 't vreemd Krygsvolk ter Stad uit
„ getrokken zou zyn. En ter gedagteniſſe
„ zyner intrede, zou de Wet, voortaan, jaar-
„ lyks, op den zevenden van Herfſtmaand, ver-
„ anderd worden. Voor de *voordeelige* bete-
„ ring, zou de Stad Utrecht en 't Land van
„ Montfoort hem twintigduizend Rynſche
„ guldens, in twee reizen, opbrengen. De
„ muur, die in 't beleg weggeſtormd was,
„ zou niet wederom mogen hermaakt wor-
„ den, zonder verlof der Hollandſche Graa-
„ ven in der tyd: en men zou daarenboven
„ nog tien *Glavien* van den muur, ter plaatſe
„ daar 't de Aartshertog goedvondt, afbree-
„ ken. Alle ſchulden, door de Stad, in Hol-
„ land, gemaakt, zouden betaald moeten
„ worden. Het Verdrag, in 't jaar 1439,
„ tuſſchen Hertoge Filips en Biſſchop Ru-
„ dolf, geſlooten, zou in kragt blyven. Maxi-
„ miliaan zou, voortaan, als *Weereldlyke Voogd*
„ *der Stad Utrecht*, erkend worden, behoudens
„ de Voorregten der Stad. Alle ballingen
„ zouden vryelyk wederom inkomen, uit-
„ genomen den Burgemeeſter Zoudenbach.
„ Voorts zou alle vyandſchap volkomenlyk
„ verzoend, en de Burggraaf van Mont-
„ foort ook in deezen Zoen begreepen zyn,
„ en in 't bezit zyner goederen herſteld wor-
„ den (z)".

Maxi-

(z) *Zie deezen* Zoen *agter* LOIS Chron. *bl.* 330. en *by* MATTHEUS *ad* Rer. Amorf. Script. *p.* 329.

Filips II. 1483. Maximiliaan deedt zyne intrede te Utrecht met veel ſtaatſie. Hy bleef 'er eenigen tyd met zyn Krygsvolk, uit Franſchen, Spanjaards, Duitſchers en Nederlanders beſtaande; doch deeze verſchillende Volken waren zo niet in tugt te houden, of daar viel, van tyd tot tyd, eenige wanorde onder hen voor: waarom de Aartshertog de vreemde Knegten afbetaalde, en vertrekken liet (*a*). De Biſſchop van Utrecht, die gevangkelyk naar Amersfoort was gevoerd, werdt, na 't bemagtigen dier Stad, in zynen zetel, herſteld (*b*). Maximiliaan ſtelde, als Weereldlyke Voogd, Fredrik van Egmond, Heere van Yſſelſtein, tot Stadhouder van Utrecht: waarna hy, naar Brabant, te rug keerde (*c*). De ballingen keerden allengskens in Utrecht weder; doch te Amersfoort werden 'er nog verſcheiden' buiten gehouden, die, eenige Utrechtſche Knegten, geleid door Jan van Waſſenaar, te hulp genomen hebbende, op den twee-entwintigſten van Louwmaand des jaars 1484, terwyl de graften vaſt toegevrooren lagen, den muur beklommen, binnen, en wederom in 't verlooren bewind raakten. By deeze gelegenheid, werdt *Gerard van Voorne*, die, onder Reyer van Broekhuizen, Leiden hadt helpen beklimmen, gevat, naar den Haage gevoerd, en aldaar eerlang onthoofd (*d*). De Burgemeeſter Zoudenbach ſtierf, kort hierna, op 't Slot te Schoonhoven, alwaar hy gevangen ge-

(*a*) Amelgard *Libr.* VII. *Cap.* 2.
(*b*) Preuves *ſur* Commines, *Tom.* V. *p.* 355, 356.
(*c*) Heda *p.* 297.
(*d*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 56.

gehouden werdt. Engelbert van Kleeve, die naar Gouda gevoerd was, werdt, eerlang, geslaakt, en keerde naar zyn Vaderland te rug (*e*). Filips II. 1483.

Kort voor het overgaan van Utrecht, overleedt Lodewyk de XI, Koning van Frankryk, op den dertigsten van Oogstmaand. De Daufyn volgde hem op, onder den naam van *Karel den VIII.* Margareet van Oostenryk hadt, op den tweeden van Zomermaand, haare intrede te Parys gedaan. Op den drie-entwintigsten, was de ondertrouw met den tegenwoordigen Koning, plegtiglyk geschied (*f*). De Vlaamingen, die dit Huwelyk meest voortgezet hadden, vleiden zig reeds met de hoop van hunne Prinses op den Troon van Frankryk te zien. Doch de uitkomst heeft hunne verwagting bedroogen. Maximiliaan zelf deedt, terstond na de dood van Lodewyk den XI, zyn best, om de Atrechtsche Vrede, ten minsten in zo verre, te doen vernietigen, dat hy niet gehouden werdt, zyne Dogter zulk eene aanzienlyke Bruidschat af te staan (*g*). Ook veranderde de inzigten van het Fransche Hof door den tyd: waarom men, na verloop van eenige jaaren, besloot, Margareet haaren Vader wederom t'huis te zenden. Wy zullen hier na gelegenheid hebben, om hiervan nog iets aan te tekenen.

De Aartshertog werdt nu, alomme in de Nederlanden, als wettige Voogd zyns Zoons, gehoorzaamd, uitgenomen in Vlaanderen. XXV. Binnenlandsche Oorlog in Vlaanderen.

(*e*) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 54.
(*f*) Duclos *Tom.* II. *p.* 403.
(*g*) Preuves *sur* Commines *Tom.* V. *p.* 333, 358, 361, 365.

FILIPS II. 1483. deren (*b*). De jonge Filips bleef in bewaaringe der Gentenaaren, en 't Graafſchap werdt geregeerd, door eenige voornaame Nederlandſche Edelen (*i*). De tweedragt, die, hier uit, tuſſchen Maximiliaan en de Vlaamingen, ontſtondt, werdt, door het Franſche Hof, gevoed. *Mevrouw van Beaujeu*, Regente van Frankryk, geduurende de minderjaarigheid van Karel den VIII, haaren Broeder, ſloot een heimelyk Verbond met de Vlaamingen, by welk hun en hunnen Graave Filips alle onderſtand beloofd werdt. Zy bediende zig van den Heer *d'Esguerdes*, om den twiſt in Vlaanderen leevendig te houden. Men wil zelfs, dat d'Esguerdes eens te Gend was geweeſt, met voorneemen, om den jongen Graaf te ligten, en naar Frankryk te voeren (*k*): 't welk egter van geen gevolg geweeſt was.

Maximiliaan was dan zo dra niet van den Utrechtſchen Kryg ontſlaagen, of hy maakte zig gereed, om de Vlaamingen, met geweld, te doen buigen, en de Gentenaars, in 't byzonder, te noodzaaken, om hem zynen Zoon, Filips, wederom in handen te ſtellen. Te Mechelen, een Leger verzameld hebbende, 1484. maakte hy zig, in 't jaar 1484, eerſt van Dendermonde en wat laater van Oudenaarden meeſter. Ook liet hy 't Land van Waas, door zyn Krygsvolk, afloopen (*l*). In 't Land van Kadzand, deedt hy ook veele ſchade. Die van Sluis ſtaken, daarentegen, omtrent deezen tyd

Die van Sluis vallen in Zeeland.

(*b*) Preuves ſur COMMINES *Tom.* V. *p.* 356.
(*i*) DE LA MARCHE *Liv.* II. *Ch.* XI. *p.* 624.
(*k*) DANIEL *Tom.* VI. *p.* 597.
(*l*) DE LA MARCHE *Liv.* II. *Ch.* XI. *p.* 624, 627, 628.

tyd, met kleine vaartuigen, geduuriglyk naar Zeeland over, vielen in ſommige Eilanden, en plonderden dezelven (*m*). FILIPS II. 1483.

Geduurende deeze onluſten, werdt JAN VAN EGMOND, op 't ſterk aanhouden der Kabbeljaauwſchen, in de plaats van Jooſt van Lalaing, met het Stadhouderſchap van Holland, begiftigd (*n*). Hy hadt zig, door het bemagtigen van Dordrecht en Hoorn, en door andere dienſten, zeer bemind gemaakt by den Aartshertog: die, toen hy, hierna, in 't jaar 1486, tot Roomſch Koning verheeven was, de Heerlykheid van Egmond, met den titel van *Graafſchap*, vereerde; de Heerlykheid van Purmerende met haar toebehooren, voor altoos, met het Graafſchap van Egmond vereenigende (*o*). Jan van Egmond wordt Stadhouder. De Heerlykheid van Egmond tot een Graafſchap verheeven.

Op den vyfentwintigſten van Herfſtmaand deezes jaars 1484, werdt, te Antwerpen, het Verbond van Koophandel vernieuwd, tuſſchen de Nederlanden, die Maximiliaan voor Voogd erkenden, en Engeland, alwaar onlangs gewigtige veranderingen voorgevallen waren. Eduard de IV, op den negenden van Grasmaand des jaars 1483, overleeden zynde, liet de Kroon zynen jongen Zoon *Eduard den V.* na. Richard, Hertog van Glocheſter, Broeder van Eduard den IV, hadt zig, terſtond, van den Perſoon des jongen Konings weeten te verzekeren, en was, in eene aanzienlyke Verga-

XXVI. Verbond van Koophandel met Engeland.

(*m*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 303, 304.
(*n*) VELIUS Houtn, *bl.* 141.
(*o*) Diplom. Maximiliani *apud* BOCKENBERG. Dynaſt. Egmond. *p.* 147. *& apud* MARÆUM Donat. Belg. *Libr.* I. *Cap.* CLIII. *p.* 463. *Tom.* I. Oper. Diplom.

FILIPS II. 1484. dering van Ryks Grooten, tot *Beſchermer van den Koning en het Koningkryk* verklaard. Doch 't leedt niet lang, of hy werdt, onder den naam van *Richard den III*, voor Koning uitgeroepen. Eduard de V. en *Richard Hertog van Jork*, zyn Broeder, werden heimelyk van kant geholpen, en Richard de III. bediende zig van allerlei wegen, om 't verkreegen bewind te behouden, en de Kroon, in 't Huis van Jork, erfelyk te maaken. Met hem werdt het Verbond van Koophandel vernieuwd, van welk wy geſproken hebben, en 't welk, terſtond, te Dordrecht, te Middelburg, en in andere Nederlandſche Havens afgekondigd werdt. De Vlaamingen ſlooten, ten zelfden tyde, ook een Verbond van Koophandel met Richard den III, op den naam van Filips, Hertoge van Bourgondie en Graave van Vlaanderen (*p*). Doch Richard maakte zig eerlang zo gehaat, dat eenige Grooten, *Henrik, Graaf van Richemont*, den eenigſten, die uit het Huis van Lankaſter, welk, voor het Huis van Jork, den Engelſchen Troon bekleed hadt, nog overgebleeven was, uit Bretagne ontbooden. Henrik, in 't Land van Walles aangekomen zynde, kreeg haaſt zo veel aanhang, dat hy Richard, den twee-entwintigſten van Oogſtmaand des jaars 1485, ſlag leverde en overwon. Men vondt Richards lyk, ſedert, geheel bebloed en met ſlyk bedekt, onder de dooden. Terſtond hier na, werdt de Graaf van Richemont, onder den naam van *Henrik den VII*, voor Koning uit-

(*p*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 148, 155, 155.

uitgeroepen, en twee maanden laater gekroond (q). Filips. II. 1484.

De vyandelykheden tuſſchen den Aartshertog en de Vlaamingen duurden nog. Die van Sluis overrompelden, op den zeſtienden van Bloeimaand des jaars 1485, de Stad Vliſſingen, met eenige Roeibarken. De Schout *Wouter van Domburg* werdt, by deeze gelegenheid, in de *Sacriſtie*, doodgeſlaagen, en de Stad leêg geplonderd. De vyanden ſleepten eenen geweldigen buit naar Sluis te rug. Na deezen, werdt Vliſſingen, welk tot dien tyd onbewald geweeſt was, om voor diergelyke overvallen beveiligd te zyn, met muuren en poorten geſterkt (r). Sluis viel, kort hierna, den Aartshertoge in handen. Brugge verzoende zig eerlang met hem. Zelfs Gend, op den agtſten van Hooimaand. De jonge Graaf werdt zynen Vader overgeleverd, en naar Bruſſel geleid (s). 't Schynt dat de Gentenaars, geenen genoegzaamen onderſtand uit Frankryk krygende, en in hunnen handel veel te lyden hebbende, eindelyk den oorlog moede geworden waren. Die van Sluis verraſſen Vliſſingen. 1485.

XXVII. Maximiliaan wordt Roomſch Koning. 1486.

Maximiliaan, verneemende, dat de Rykſvorſten, te Frankfort, byeen ſtonden te komen, om eenen Roomſch-Koning te verkiezen, begaf zig, in den aanvang des volgenden jaars, derwaards, en werdt, den zeſtienden van Sprokkelmaand, met eenpaarige ſtemmen,

(q) Rapin *Tom.* IV. *p.* 309, 313, 321, 324, 341, 345, 366, 368, 371, 373, 381, 387.
(r) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 311.
(s) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* XI. *p.* 629. *Ch.* XII. *p.* 630-635

PHILIPS II. 1486.

men, verheeven tot deeze waardigheid (*t*): aan welke, ten deezen tyde, het algemeen Stedehouderschap des Ryks, in afwezendheid des Keizers, verknogt was. Ook volgde de Roomsch-Koning den Keizer altoos op; zonder dat de Keurvorsten, tot eene nieuwe verkiezing, behoefden te komen. Eenige Hollandsche en Gelderse Edelen hadden de plegtigheid deezer verkiezinge bygewoond. Onder welken waren Walraven van Brederode, *Willem van Egmond*, Fredrik van Egmond, *Floris van Yfselstein* en *Gysbrecht van Bronkhorst*. Ook hadt Maximiliaan den jongen Karel van Gelder derwaards gebragt (*u*), die, nevens Brederode, Bronkhorst en Willem van Egmond, na dat de Roomsch-Koning, op den negenden van Grasmaand, te Aken, gekroond was, van hem Ridder geslaagen werdt (*v*). Van Aken, trok hy, over Holland, naar Brabant te rug, wordende alomme, met naame te Dordrecht, alwaar hy ook nog eenige Hollandsche Edelen Ridder sloeg (*w*), met veele tekenen van vreugde, ingehaald.

Oorlog met Frankryk.

Voor 't einde van dit jaar, ontstondt 'er op nieuws een Oorlog, tusschen de Nederlanden en Frankryk. Maximiliaan, gestoord op het Fransche Hof, om het heimelyk Verdrag met de Vlaamingen, en den onderstand, aan dezelven beweezen, hadt zig, in 't jaar 1485, in een Verbond begeven met Lodewyk, Hertoge

(*t*) Elect. Maxim. Reg. in FREHERI Rerum Germ. Script. *Tom.* III. *p.* 17.

(*u*) Elect. *ubi supra*, *p.* 18, 19.

(*v*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LXXVI. *bl* 739, 740.

(*w*) BALEN Dordr. *bl.* 799.

ge van Orleans, die, t'onvrede, dat men hem geen deel aan de Regeeringe gaf, het Hof verlaaten hadt, en den Koning, in Bretagne iet euvels brouwde. De Hertog van Bretagne was mede in dit Verbond getreden: van welk men niet dan eenen burgerlyken en uitheemschen oorlog te gelyk wagten kon. Maximiliaan begon de vyandelykheden in Artois. Petit Salezar, Bevelhebber van Douai, bemagtigde Terouanne. Mortagne werdt ook ingenomen. Het Leger des Roomsch-Konings, tien of twaalfduizend man sterk, liep de grenzen van Pikardye af. Doch alzo Maximiliaan gebrek aan geld hadt, om het Krygsvolk te betaalen, scheidde zyn Leger, zonder iets van belang meer uitgeregt te hebben. Het Fransche Hof nam ook zulke maatregels, dat de verbindtenis der Hertogen van Bretagne en Orleans weinig nadeel deedt. Terouanne werdt, in 't volgende jaar, wederom herwonnen. Ook sloegen de Franschen het Nederlandsche Leger by Bethune. Karel van Egmond, Zoon van Adolf, Hertog van Gelder, werdt, in deezen slag, door de Franschen, gevangen genomen. Men trádt toen over eene Vrede in eene onderhandeling, die eenen geruimen tyd duurde (x). Filips II. 1486. Karel van Gelder, door de Franschen, gevangen.

De oorlog ter Zee was, tot hiertoe, in Holland, in Zeeland, en in eenige andere Nederlanden, op geenen vasten voet, gevoerd geweest. Byzondere Steden en byzondere Persoonen zelfs rustten Schepen ter Kaap uit, en deeden den vyand niet alleen, maar, of uit on- XXVIII. Nieuwe orde op de Admiraliteit, hier te Lande.

(x) Daniel Tom. V. p. 608, 613, 614, 622, 623.

Filips II. 1486. onkunde of uit kwaadwilligheid, ook vrienden en nabuuren afbreuk. Onder anderen, was 't, eenige jaaren geleeden, gebeurd, dat die van Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Brouwershaven, een of meer ſchepen hebbende uitgeruſt, een Londenſch Koopvaardyſchip, in volle Vrede, genomen, opgebragt, en den buit gedeeld hadden. Waarover zy naderhand tot vergoeding van ſchade veroordeeld werden (y). Om diergelyke en andere moeilykheden te voorkomen, en te gelyk, om zig meer gezags over de Zeezaaken aan te maatigen; dan de Nederlandſche Vorſten oulings gehad hadden, beſloot Maximiliaan, ten deezen tyde, den oorlog ter Zee op eenen anderen voet te brengen. By een openbaar Plakaat, op de naamen van hem en Filips, te Brugge, den agtſten van Louwmaand des jaars 1487. 1487, gegeven, werdt gelaſt „ dat niemant, „ voortaan eenige ſchepen ten oorlog zou mo„ gen uitruſten, dan met toeſtemming van „ den Admiraal; en onder des Admiraals „ Vlagge. Dat de Admiraal, nevens den „ Stedehouder en mannen van Raade, door „ hem, ter zyner verblyfplaatſe, en in elke „ voornaame Zeeplaats, aangeſteld, regt doen „ zou, over alle zaaken, ter Zee en langs de „ Stranden voorvallende: ook zou hy het „ opperopzigt hebben over de Vuurbakens: „ en zelfs over zaaken van bevragting en loon „ der zeevaarende oordeelen. Van de goede „ pryzen zou de Admiraal een tiende genie„ ten: het overig deel behielden de Kaapers. „ Van

(y) Handv. van Enkh. bl. 32.

„ Van de boeten, behieldt de Heer de helft Filips II.
„ aan zig. De uitrusting eener gemeene Lands 1487.
„ Vloote zou aan den Admiraal staan. De Ge-
„ regtshoven der Admiraliteit moesten, naar
„ de Lands-Wetten en gebruiken, en by man-
„ gel derzelven, naar het beschreeven Regt,
„ oordeelen. Hunne vonnissen waren beroep
„ onderheevig aan den Admiraal, van wiens
„ uitspraak men ook nog by den Landsheere
„ *betering verkrygen kon. Voorts werdt ver- *Refor-
„ klaard, dat men, by deeze Ordonnantie, matie.
„ niet verstond, iemants regt te verkorten".
Op 't einde, gebieden Maximiliaan en Filips, dat dit Plakaat, onder anderen, ook in Gelderland en Holland, zal afgekondigd en opgevolgd worden. Alles werdt beslooten met deeze Koninglyke Spreekwyze, aan welke, men hier te Lande, nog gantsch niet gewend was: *Car ainsi nous plaist il estre faict*: dat is, *want alzo belieft het ons, dat gedaan worde* (z). Maximiliaan beoogde dus, een nieuw Opper-Geregtshof over de Zeezaaken, in de Nederlanden, aan te stellen, welk alleen van hem afhangen zou. Vermoedelyk is 't, dat de byzondere Steden zig ongaarne zulk een voornaam deel van haar gezag zullen hebben laaten ontrekken. Ook heeft men, van elders (a), reden om te gelooven, dat 'er, ten zynen tyde, nog geen Admiraliteits-Hof opgeregt geweest is; en dat de Zeezaaken, nog eenen geruimen tyd,

(z) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1202. Admir. Plak. III. *Deel*, *bl.* 13.
(a) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1215. Admir. Plak. III *Deel*, *bl.* 27.

Filips II. tyd, op den ouden voet, beſtierd geworden
1487. zyn.

XXIX. Het volgende jaar 1488 bragt merkwaardige
Onluſten in Vlaanderen. veranderingen voort, in de Nederlanden, met naame in Vlaanderen en in Holland. Maximiliaan hadt *Adriaan de Vilain, Heer van Raſſinghem*, een' der voornaamſte hoofden van de jongſte Gendſche beroerte, uit Kortryk doen ligten, en te Vilvoorden in hegtenis doen zetten. Doch Raſſinghem, eerlang ontſnapt zynde, was te Gend weder gekeerd, en blies daar 't volk de ooren zo vol van de gebreken der tegenwoordige Regeeringe, dat 'er een volkomen opſtand uit rees (*b*): Brugge, alwaar de Roomſch Koning zig thans bevondt, was 't genoegzaam eens met de Gentenaars. Men wilde het Land van vreemd Krygsvolk gezuiverd en de Ampten aan Inboorlingen gegeven hebben. Ook ſtondt het der Gemeente geweldig tegen, dat men, in Vlaanderen, onlangs, eene ongewoone ver-
1488. andering in de munt gemaakt hadt. Deeze en andere bezwaarniſſen werden den Roomſch-Koning, in Louwmaand, te Brugge, voorgehouden, zonder dat 'er eenige verbetering op volgde. Maximiliaan poogde zig zelfs door zyne Ruiters van Brugge te verzekeren: 't welk die van Brugge dermaate verbitterde, dat zy hem en eenigen zyner Raaden, in Sprokkelmaand, in hegtenis namen (*c*). Hierop volgde 't verzetten van de Wet der Stad. Te Gend, te Brugge en in de Vlaamſche Steden, die 't met

(*b*) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Libr.* II. *p.* 135, 136.
(*c*) Pont. Heuter. Rer. Auſtr. *Lib.* III. p. 139, 140.

met deezen hielden, werden de gemeene zaken des Graafschaps alleen op den naam van den jongen Filips bestierd. Het Fransche Hof stookte 't vuur der oneenigheid, zendende den Gentenaaren eenige manschap te hulpe. *Pieter Langbals*, Schout te Brugge, werdt, nevens andere gevangenen, openlyk onthalsd. De Hollanders en Zeeuwen hadden zyn vonnis helpen doorzetten: alzo men hier hieldt, dat hy Maximiliaan bewoogen hadt, om te verklaaren, dat voortaan, de Leenen, in Holland en Zeeland, niet op de vrouwen verstorven konden; maar, by gebrek van manlyke oir, aan 's Vorsten Tafel vervallen moesten (*d*). Midlerwyl waren de Staaten der meesten Nederlanden, met naame die van Holland en Zeeland, te Gend vergaderd, om de vryheid des Roomsch-Konings, onder goede voorwaarden, te verwerven. Zeeland, als meest van de Vlaamingen te lyden hebbende, haakte sterkst naar de vrede. Eindelyk, sloôten de Staaten, op den eersten van Bloeimaand, een nieuw Verbond van Vereeniging, welk duuren zou, tot op de meerderjaarigheid van den jongen Filips. Men stelde, by dit Verbond, vast „ dat Vlaanderen, door „ Filips, onder de voogdyschap der Heeren „ van zynen bloede en van den Raade, ge„ regeerd zou worden: en dat Maximiliaan „ het bewind der andere Nederlanden heb„ ben zou." Voorts beloofde men „ de A„ trechtsche Vrede van den jaare 1482 te„ zullen onderhouden: en op het voortzetten

FILIPS II. 1488.

„ van

(*d*) DESPARRE Chron. van Vlaanderen *M. S.*

Elfde II. „ van den gemeenen Koophandel, door het
1488. „ maatigen der tollen en de eenpaarigheid in
„ de Munte, agt te geeven." Eindelyk ſtelde men vaſt „ voortaan, jaarlyks, in Wyn-
„ maand, eene algemeene Vergadering der
„ Staaten van de Nederlanden te zullen hou-
„ den, in eene der Steden van Brabant,
„ Vlaanderen of Henegouwen, om, op de-
„ zelve, voor den gemeenen welſtand zorg
„ te draagen." Het Verbond werdt, door Filips naaſte en aanzienlykſte maagen van moeders zyde, en onder deezen, door Biſſchop David van Utrecht, bezegeld (e). Maximiliaan beveſtigde de voornaamſte punten van dit Verbond, by plegtigen eede, op den zeſtienden van Bloeimaand. In 't byzonder, deedt hy afſtand van 't bewind over Vlaanderen, gedurende de minderjaarigheid zyns Zoons. Ook beloofde hy „ de vreemde Kneg-
„ ten, binnen vier dagen, uit Vlaanderen,
„ en binnen agt, uit alle de Nederlanden, te
„ zullen doen vertrekken." Men ſtelde hem, hierop, terſtond, in vryheid; mids dat Balthazar van Volkeſtein en de Graaf van Hanau, te Brugge, en Filips van Kleef, te Gend, als borgen voor het onderhouden des Verdrags van zyne zyde, in gyzeling bleeven. Maximiliaan beloofde, dit Verdrag, door alle de Nederlanden, te zullen doen bezegelen. Ook vindt men, dat zulks, door Gemagtigden van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Zeeland en Namen, geſchied is (f).

Dus

(e) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 201.
(f) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 203.

Dus ſchoen Vlaanderen in ruſt te zullen geraaken. Doch de hoop hiertoe verdween haaſt. Keizer Fredrik de III., kennis van de gevangenis zyns Zoons gekreegen hebbende, hadt terſtond een aanzienlyk Leger op de been gebragt, om hem te verloſſen. *Albrecht, Hertog van Saxen*, een ſtreng en dapper Veldoverſte, trok, met de voorhoede, vooruit, naar Vlaanderen. En Maximiliaan kreeg zo dra geene kennis van de nadering des Keizerlyken Legers, of hy waande langer niet, aan het pas geſlooten Verdrag, verbonden te zyn (g). Gend, door de Keizerſchen, met een beleg gedreigd, zogt zig van Sluis, vanwaar de Stad haaren toevoer kreeg, te verzekeren. Doch de Regeering, ſchoon anders de zyde der Vlaamingen, tegen Maximiliaan gehouden hebbende, verklaarde nu onzydig te willen blyven, en hielt de Gendſche bezetting buiten: verdryvende egter, ten zelfden tyde, allen, die den jongen Filips geene trouwe zweeren wilden. De wederzydſche vyandelykheden begonden op nieuws. Gend werdt, door Keizer Fredrik, belegerd, die zig egter genoodzaakt zag, de Stad, in Hooimaand, te verlaaten. De Gentenaars hadden dit geluk te danken aan 't beleid van Maximiliaans Gyzelaar, Filips van Kleef, die, zig voor de onderhouding des jongſten Verdrags, welk hy oordeelde door Maximiliaan geſchonden te zyn, tot borg geſteld hebbende, en nu, door de Stad, tot Beſchermer ver-

Filips II. 1488.

Hertog Albrecht van Saxen komt met een Leger in de Nederlanden.

(g) *Zie zynen* Brief *by* BOXHORN *op* REIGERSB. I. *Deel, bl.* 318.

Filips II. 1488.

verkooren zynde, al zyn vermogen in 't werk ſtelde, om de zaak der Vlaamingen voor te ſtaan (*b*). Ook werdt hy, hierom, ſedert, door den Keizer, in den Ryksban gedaan. Doch dit verbitterde hem te meer. Hy overviel en bemagtigde, na dien tyd, verſcheiden Plaatſen in Brabant en Vlaanderen. Zelfs viel hem Bruſſel in handen (*i*). Ook bediende hy zig, onder anderen, van de bezetting van Sluis, welk zig allengskens openlyker tegen Maximiliaan begon te verklaaren, om 't platte Land af te loopen (*k*). De Keizer, beſpeurende, dat zyne tegenwoordigheid zynen Zoon weinig dienſt deedt, liet de Hertog van Saxen, met een Leger Duitſchers, in de Nederlanden, en keerde, in Wynmaand, naar Duitſchland te rug.

Sluis verklaart zig openlyk tegen Maximiliaan.

XXX. De Vlaamſche tweeſpalt bragt de Hollandſche Hoekſchen tot omzien: en deedt hen overleggen, of er niet eenig voordeel voor hun uit te haalen ware. Na dat zy, in 't jaar 1483, Utrecht hadden moeten ruimen, hadden zy, hier en daar, omgezworven, zonder zig ergens te konnen vestigen. Kans, om eenige Stad in Holland in te neemen, was 'er niet, zo lang zy geene gelegenheid hadden, om, digt aan de grenzen, volk te verzamelen, en te water of te lande in Holland te vallen. Deeze gelegenheid ontbrak hun, ſedert het bemagtigen van Utrecht. Doch kort na 't uitberſten der Vlaamſche beroerte, hadden zy 't oog op Sluis in Vlaanderen geworpen; vanwaar zy hun-

De Hoekſchen zoeken hun voordeel te doen, met de beroerten in Vlaanderen.

(*b*) Despars Chron. van Vlaanderen *M. S.*
(*i*) Haræus Annal Brab. *Tom.* I. *p.* 477.
(*k*) Despars Chron. van Vlaand. *M. S.*

hunnen partyen, te water, afbreuk doen, en ligtelyk volk byeen brengen konden, tot het onderneemen van eenigen aanſlag in Holland. Filips van Kleef, die, ſedert, te Sluis 't hoog bevel voerde, was hun gunſtig, en niet minder dan zy op Maximiliaan en de tegenwoordige Regeeringe gebeeten. Met deezen maaken zy dan een verding, volgens welk hun te Sluis vry verblyf en gelegenheid gegund werdt, om Volk en Vaartuigen byeen te brengen (*l*). FILIPS II. 1488.

Jonkheer *Frans van Brederode*, Broeder van Walraven, een jongeling van twee-entwintig jaaren (1), was, in 't jaar 1478, door zyne Moeder, Jolande, op de Leuvenſche Hooge Schoole beſteld (*m*): en hadt 'er nu omtrent tien jaaren geſleeten, toen hem, in Grasmaand deezes jaars, door eenige voornaame Hoekſchen, het opperbevel over de voorgenomen Krygstogten opgedraagen werdt (*n*). 't Was niet vreemd, dat de Hoekſchen eenen Heer uit den Huize van Brederode tot hun Hoofd verkooren; doch 't mag met reden vreemd ſchynen, dat zy zynen ouder' Broeder, Walraven, voorby gingen. Men zou mogen agten, dat deeze de gunſt des Roomſch-Konings, die Frans van Brederode wordt tot Hoofd der Hoekſchen verkooren.

(*l*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 72.
(*m*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode, *Cap.* LXXIII. *bl.* 789.
(*n*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 74.

(1) In *Jonker Franſen Oorlog*, bl. 73. lees ik, dat hy, op den eenentwintigſten van Lentemaand des jaars 1466, gebooren was. Doch JOANN. A LEYDIS (*van de Heeren van Brederode*, Cap. XLIX. bl. 644. en Cap. LXVIII. bl. 721.) ſtelt zyne geboorte, op den vierden van Sprokkelmaand.

Filips II. 1488.

die hem onlangs Ridder gemaagen hadt, thans te zeer zogt. Ook blykt, van elders, dat Walraven zig, omtrent deezen tyd, nu en dan, ten Hove ophieldt (*o*). Doch de voornaamſte reden, waarom hy niet verkooren werdt, was, buiten twyfel, dat hy, wegens het inneemen van Viane door de Utrechtſchen (*p*), nog niet met den Burggraave van Montfoort verzoend was: 't welk eerſt, in Herfſtmaand deezes jaars, gelukte (*q*). Jonkheer Frans, voorwendende, de wapenen, alleenlyk, te voeren, ten dienſte van den jongen Filips, dien men, in 't gemeen, *Philippe Monſieur* noemde (*r*), begaf zig, eerſtond, naar Sluis, thans de algemeene verblyfplaats der Hoekſchen, en der Vlaamſche ballingen. Van daar ſchuimde hy, langs de Vlaamſche en Zeeuwſche ſtroomen, op de Hollandſche Koopvaardyſchepen, en bemagtigde, geduurende deezen Zomer, verſcheiden Vaartuigen der Leidenaaren, met Wolle en Schaapenvellen gelaaden. Doch in den Herfſt bragt hy eene Vloot van agtenveertig Schepen in gereedheid, bemande dezelve met omtrent tweeduizend Hollanders en Vlaamingen, en zeilde, den agttienden van Slagtmaand, door een onbevaaren Diep, ſedert, naar hem, *Jonker Franſen Gat* genoemd, naar den mond der Maaze. De toeleg was, Rotterdam te bemagtigen. Doch alzo men, met de Vloot, niet verder dan voor Delftshaven komen kon, doordien de Maas hier toegevroo-

Zeilt, door een nieuw Diep, *Jonker Franſen Gat* genoemd.

(*o*) Preuves des Commentaires *Tome V. p.* 330.
(*p*) Zie hier voor, bl. 201.
(*q*) Jonker Franſen Oorl. *Bylagen, bl.* 314.
(*r*) Crimineel Sententieboek, *gegnot.* C. *f.* 21.

vrooren lag, ſtapte Brederode, met agthonderdenwyftig man, aan land, trekkende, langs den Schiedamſchen dyk, regt op Rotterdam aan. De Schiedamſche Poort werdt door eenigen, die over de bevrooren' graft den muur beklommen, wel haaſt overweldigd. Brederode, met de overige manſchap, binnen gelaaten zynde, maakte zig, des nagts na den negentienden van Slagtmaand, in een oogenblik, van de gantſche Stad meester, zonder dat men van iemant gewaagd vindt, die, by deeze overrompeling, het leeven verloor. De Hoekſchen en Vlaamingen, die ſcheep gebleeven waren, kwamen, des morgens, ook allen in Rotterdam: alwaar Brederode terſtond orde op de Regeering ſtelde, zynde den Baljuw, *Willem van Reimerswaale*, heimelyk ter Stad uit geweeken. Ook deedt hy, zonder uitſtel, arbeiden aan 't verſterken der Stad: 't welk, met zo veel ſpoed, voortging, dat men, in den aanvang des volgenden jaars, 't geſchut op de nieuwe werken planten kon (*s*). De Hoekſchen vloeiden, midlerwyl, van alle kanten, naar Rotterdam, dat opgeprogt werdt van volk. Brederode liet zyne manſchap 't platte Land, alomme, en tot voor de poorten der Steden, ſtroopen. In Wintermaand, kwam *Fredrik van Zevender*, Baljuw van Schoonhoven, door de Kabbeljauwſchen van zyn Ampt ontzet, te Rotterdam, en bewoog Brederode, tot het ondernemen van eenen aanſlag, op Schoonhoven. Men bemande terſtond tien Rynſchepen, negen-

PHILIPS II. 1488.

en bemagtigt Rotterdam.

Aanſlag op Schoonhoven.

(*s*) Jonker Franſen Oorlog. *bl.* 78-87, 111.

ſien

Filips II. 1488. tien Kromſtevens, zeventien Roeijagten en zes Buizen, met omtrent duizend man, die, onder bevel van Joris, Baſtaard van Brederode (*t*), den Lekſtroom zynde opgezeild, in den donkeren avond voor Schoonhoven, aan land kwamen; doch van de Burgery zo wel ontvangen werden, dat zy, met verlies van meer dan tweehonderd man, te rug deinzen moeſten, en met agterlaating met het meeſte ſtormgereedſchap en eenige Vaartuigen, naar Rotterdam keerden (*u*). De Rotterdammer Hoekſchen ſtaken, daarentegen, nog voor 't einde des jaars, den brand in Delftshaven en Schoonerlo. Ook bemagtigde Jan, Burggraaf van Montfoort, het Slot te Woerden. *Arend van Yſſelſtein* bewaarde dit Slot, doch liet het, uit gierigheid, ſlegts door éénen Wagter, bewaaken: waarom 't verraſſen van hetzelve den Burggraave weinig werks gekoſt hadt. Men hieldt het, ten deezen tyde, voor den ſleutel van Holland. Montfoort deedt den Hollanderen veel ſchade uit dit Slot, ſtroopende ten platten lande, of vorderende brandſchatting van de naaſte Dorpen en Heerenhuizen. Brederode zelf maakte hier insgelyks zyn werk van (*v*). De ſchamele Landman ſmaakte alomme de bitterſte vrugten van den binnenlandſchen oorlog.

XXXI. Maximiliaan komt in Holland.

De Winter liet, ondertuſſchen, niet veel gelegenheid over, om den Kryg in Vlaanderen voort te zetten. Des Maximiliaan, vernomen hebbende, hoe 't in Holland geſchapen ſtondt, be-

(*t*) Crimin. Sententieboek *sequest.* C. *f.* 21 *verſ.*
(*u*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 88 - 97.
(*v*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 98 - 109.

beſloot een' keer derwaards te doen, en alle de Kabbeljaauwſche Steden, tegen Rotterdam, in de wapenen te brengen. Op den agttienden van Louwmaand des jaars 1489, deedt hy zyne intrede in Leiden, alwaar de Steden ter Dagvaart beſchreeven, en vergaderd waren. Maximiliaan vermaande hier alle de Leden, met zo veel welſpreekendheid en ernſt, tot het beleg van Rotterdam, en het onderbrengen der Hoekſchen, die hy *eenen ongebonden hoop plonderaars* noemde, dat men eenpaariglyk beſloot, eene algemeene Heirvaart te beſchryven, en Rotterdam, te water en te lande, te belegeren (*w*). Filips II. 1489.

Omtrent den aanvang van Sprokkelmaand, was 'er reeds een aanzienlyk Leger, te Delft, byeen gebragt. De Roomſch-Koning verſcheen hier ook, om orde te ſtellen. Aan Dordrecht, Gouda, Briele en Vlaardingen werdt het bewaaren der ſtroomen toevertrouwd. De Poorters van Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam en eenige anderen werden binnen Schiedam gelegd. Hier ter Stede, ſchonk Maximiliaan, op den elfden van Sprokkelmaand, den Amſterdammeren het voorregt, om zyne Roomſch-Koningklyke Kroon, boven hun Wapen, te mogen voeren (*x*): eene gunſt, die de Amſterdammers, door het beſtryden hunner Landsluiden, duur genoeg koopen moeſten. De Maas werdt alomme met Schepen bezet, en de Stad, van de landzyde, ook ten nauwſten ingeſlooten; zo dat 'er, niet dan met groot ge- Rotterdam wordt belegerd.

(*w*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 109 - 120.
(*x*) Handv. van Amſterd. *bl.* 42.

FILIPS II. 1489. gevaar, eenige voorraad in te brengen was. *Maarten van Polhain* en de Stadhouder Egmond hadden 't voornaam bevel over de belegeringe. Maximiliaan zelf onthieldt zig te Dordrecht (y).

Mislukte aanslag van Jonkheer Frans op Schiedam.

Brederode, dit beleg voorziende, hadt de Stad, uit de omgelegen' Dorpen, van mondbehoeften verzorgd, en vondt zig in staat, om eene langduurige belegering door te staan. Zelfs deedt hy, van tyd tot tyd, uitvallen, om de belegeraars te beschadigen, die, gelyk de kans des krygs loopt, nu tot zyn voordeel, dan tot zyn nadeel, uitvielen. Op den veertienden van Sprokkelmaand, ondernam hy Schiedam te verrassen: doch deeze aanslag mislukte. In deeze Stad, lagen, behalve veele Hollandsche Poorters, ook een goed deel vreemde Knegten in bezetting, onder welken, Brederode heimelyk verstand hields. De Poorters en Knegten lagen geduuriglyk samen overhoop, en Brederode stookte den twist. Eenigen deezer Knegten beloofden hem Schiedam te leveren, indien hy zig, op zekeren bestemden tyd, derwaards begaf. De afspraak bleef geheim genoeg: doch de vreemde Knegten, door zeker geschreeuw, welk zy voor het beraamde teken hielden, misleid, begonden den aanval in de Stad, een uur te vroeg, en kort na dat Brederode uit Rotterdam getrokken was. Zy vielen eerst aan op het Huis, alwaar de Haarlemmers geherbergd waren; doch werden hier, en naderhand ook door de andere Poorters, geleid door *Willem van*

(y) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 134-139.

van Boschhuizen, zo wel ontvangen, dat zy, geenen onderstand van Brederode krygende, haast overmeesterd werden. Brederode toen, Schiedam geraderd zynde, vernam haast, dat de aanslag verbrod was, en keerde, onverrigter zaake, naar Rotterdam te rug (z). Wat later, tradt hy ook in heimelyke onderhandeling met eenige Burgers van Gouda, die hem de Stad beloofden te leveren. Doch de Stadhouder Egmond, kreeg hier de lugt van: deedt, onder anderen, vyf Burgers van 't Kerkhof, alwaar zy hoopten veilig te zullen zyn, ligten, en openlyk onthalzen (a): waar mede deze onderneeming insgelyks te loor liep. Men hadt, al in 't voorleeden jaar, eenen aanslag gesmeed, om zig, te water, meester van Gouda te maaken, en de Wetthouders en anderen van 't leeven te berooven. Doch deeze, insgelyks ontdekt geweest zynde, hadt, ook toen, twee Ingezetenen den hals gekost (b). Op den zesden van Lentemaand, gelukte het Brederode egter, Overschie te bemagtigen, alwaar de belegeraars zig sterk versehanst hadden en eene talryke bezetting hielden (c). Des anderendaags, stelde hy 's Graavenhaage en Haag-ambagt op eene brandschatting van tweehonderd Rynsche guldens ter maand. Diergelyk lot trof ook Delfland (d). Zelfs verkogt hy, tot in Rynland toe, Brieven van Vrywaaringe: van wel-

PHILIPS II. 1489.

Voordeelen der Hoeksehen.

(z) Jonker Fransen Oorlog, bl. 128-133, 139-157.
(a) Jonker Fransen Oorlog, bl. 185-187.
(b) Crimin. Sententieb. van den Hove gequot. C. f. 27, 28.
(c) Jonker Fransen Oorlog, bl. 167.
(d) Jonker Fransen Oorlog, bl. 176, 177, 182.

Filips II. 1489. welken 'er nog een, ten behoeve der Abdye van Rynsburg verlepnd, voorhanden is (*e*). Voor 't einde van Lentemaand, werdt 'er, tusschen den Graave van Egmond en de Hoekschen, in het Dorp Kapelle, over een Verdrag, gehandeld; doch niets geslooten (*f*).

Geertruidenberg verrast. Jan van Naaldwyk, Jan van Kroonenburg, en Fredrik van Zevender, met agthonderd man van Rotterdam afgezonden, verrasten, kort hierna, Geertruidenberg; doch ruimden eerlang de Stad wederom, om tweeduizend Schilden, die hun, voor hun vertrek, voldaan werden (*g*). In Bloeimaand, poogden de Rotterdammers andermaal Schiedam te verrassen: doch de Schiedammers, by tyds kennis van den toeleg gekreegen hebbende, trokken hun, met zo veel kloekheid, tegen, dat zy genoodzaakt werden, te wyken. Op den hertogt, liepen zy het Land van Voorne en Putten af, en voorzagen Rotterdam van Kooren, waaraan men in de Stad gebrek begon te krygen. Kort hierna, op den elfden van Bloeimaand, werdt 'er te Bodegraven een Bestand voor drie maanden geslooten (*h*). Egmond hieldt egter dit Bestand niet; maar zogt de Stad, op den tweeden van Zomermaand, te overrompelen: doch hy vondt de Rotterdammers op hunne hoede, en werdt, met merkelyk verlies, afgeweezen (*i*). Weinig laater, ondernamen de Hoekschen eenen aanslag op

Aanslag der Hoek-

(*e*) Jonker Fransen Oorlog, *Bylagen*, *bl.* 306.
(*f*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 189.
(*g*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 192-198.
(*h*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 198-203.
(*i*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 203-207.

op Leiden. Jan van Montfoort en Jan van Naaldwyk, omtrent duizend man verzameld hebbende, kwamen, op den dertienden van Zomermaand, ter middernagt, voor de Stad. Men hadt voor, met behulp der bezettinge van 't Huis te Poelgeest, de Stad, aan den kant der Zylpoorte, te bemagtigen. 't Branden van 't Huis te Wadding zou het teken van den aanval zyn (*k*). De Stadhouder, Jan van Egmond, bevondt zig, omtrent deezen tyd, te Leiden, en was, uit Brieven, die hem, door eenige Burgers, getoond waren, reeds van den toeleg verwittigd; doch hy hadt 'er geen agt op geslaagen. Naderhand werdt egter een deezer Burgeren, *Willem Jakob Evertszoon*, een man van zeventig jaaren, om het ontvangen deezer Brieven, onaangezien hyze vertoond hadt, in den Haage, onthoofd. Montfoort en de zynen beklommen den wal, omtrent de Zylpoort, onder 't geroep van *Brederode! Montfoort! Broekhuizen!* doch werden zo wel ontvangen, met bussen en kloveniers, dat zy te rug deinzen, en de onderneeming staaken moesten. In 't aftrekken werdt hun het Slot Poelgeest, welk *Gerrit van Poelgeest*, voor de Leidenaars, bewaarde, opgegeven: uit welk zy 't platte Land om Leiden alomme afliepen. De Stadhouder en die van Leiden sloegen sedert het beleg voor dit Slot, en beschooten 't zo hevig, dat men 't eerlang opgeeven moest: waarna het ten gronde toe geslegt werdt (*l*).

Filips II. 1489.

schen op Leiden.

Zy bemagtigen Poelgeest; doch verliezen het weder.

Ter-

(*k*) Crimin. Sententieb. *gequot.* C. *f.* 28 *vers.*

(*l*) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 66. Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 218.

Filips II. 1489. XXXII. Oproer te Hoorn.

Terwyl 't in 't Zuidergedeelte van Holland dus hol toeging; was, ook in 't Noordergedeelte, te Hoorn, eenige onruſt beſpeurd. De Hoekſchen, die zig hier nog in merkelyke getale onthielden, hoop ſcheppende, uit het gene te Rotterdam en elders gebeurd was, op de herſtelling hunner vervallen' zaaken, lieten zig, nu en dan, ontſlippen, *dat de Graauwhoeden wel haaſt aan een' kant raaken, en dat de jonge Prins zelf in de Stad kamen en de Wet verzetten zou.* De Regeering kreeg, uit dit gemompel, vermoeden, dat 'er veelligt een toeleg broeide, om de Stad te overrompelen. Des ligt zy ſcherpe wagt houden, en zondt naar Amſterdam, naar Friesland en elders, om nadere kondſchap. Zelfs ontboodt zy den Stadhouder Egmond heimelyk, die, op den zeventienden van Grasmaand, met weinig gevolg, in de Stad kwam. Zyne komſt deedt eenigen, die wat ſtout geſproken hadden, in ſtilte, de Stad ruimen. Doch zy kwamen, kort daarna, ontbooden zynde, weder, om binnen. Egmond moeide niemant. Alleenlyk werdt de bezetting met eenige Knegten verſterkt. Doch men verkreeg, door geſchenken, dat 'er geene anderen dan inboorlingen en zelfs Burgers der Stad toe konden verkooren worden. Ook mogt de Stad de ſoldy deezer bezetting korten op 't Ruitergeld, waarin haar, daarenboven, nog eenige verligting toegeſtaan werdt. Ten deezen tyde, ontſloeg Egmond die van Hoorn ook van de Heirvaart tot het beleg van Rotterdam; waartoe de Enkhuizers nog agtentwintig mannen

van

van wapenen hadden moeten leveren (*m*): Filips II.
alzo men hem vertoonde, dat men de Poor- 1489.
ters, tot beſcherming hunner eigene Stad, van
noode hadt (*n*).

De belegering van Rotterdam duurde nog en de leeftogt begon 'er, onder de Burgerye, langs hoe ſchaarſer om te komen. Jonkheer Frans beſloot derhalve eenen Scheepstogt langs de Lek te doen, om mondbehoeften te haalen. Agtentwintig groote Kromſtevens en Rynſchepen, twaalf Roeijagten en Buizen, bemand met veertienhonderd man, ſtaken af van Rotterdam, op den derden van Zomermaand. Jan van Naaldwyk, Fredrik van Zevender, Jan van Kroonenburg en verſcheiden' anderen hadden 'er bevel over. De Oostenrykſche Schepen, die, hieromtrent, de ſtroomen bewaarden, te weinig in getal zynde om deeze Vloot aan te taſten, zonden naar benedden om hulpe, en haalden, met zes groote Oorlogsſchepen en verſcheiden' anderen, de Rotterdammers, die by Streefkerk ten anker gekomen waren, den volgenden nagt, in. Hier ontſtondt, des morgens, een hevige Scheepsſtryd, in welken, de Rotterdammers, overmand door het grof geſchut, van welke de Ooſtenrykſche Schepen voorzien waren, de nederlaag kreegen. Naaldwyk raakte, met driehonderdenvyftig man, niet zonder gevaar, aan Land, en nam de wyk naar de Stad Montfoort. Een groot deel der andere manſchap ſneuvelde, of werdt gevangkelyk naar

Scheepsſtryd op de Lek.

Nederlaag der Hoekſchen.

(*m*) BRANDT Enkh. bl. 36.
(*n*) VELIUS Hoorn, bl. 144, 145.

Filips II. 1489. naar Dordrecht gevoerd; alwaar men zig de grootſte eer der overwinninge toeſchreef. De meeſte Rotterdamſche Schepen raakten insgelyks verſtrooid, of vielen in vyandelyke handen (o). Deeze ramp werdt van anderen gevolgd. De Rotterdammers, eenige Vaartuigen met Graanen, van Woerden, door de Veenen, naar huis voeren willende, werden, weinige dagen laater, by Moorddrecht, door vierentwintighonderd Ooſtenrykſchen, aangetaſt, en t'eenemaal verſlaagen. Jan van Naaldwyk en Fredrik van Zevender werden, by deeze gelegenheid, gevangen genomen. Van twaalfhonderd man, die uit Rotterdam getrokken waren, kwamen 'er niet meer dan driehonderd te rug: waarom Brederode beſloot de bezetting uit Overſchie naar Rotterdam te laaten komen (p).

Naaldwyk en Zevender zaten niet lang te Dordrecht in hegtenis. Zevender brakt uit, door het heimelyk gemak, en raakte, door een eng watertje, aan, en voorts over de wallen. Naaldwyk werdt om een gering losgeld ontſlaagen: mids hy beloofde, zyn beſt te zullen doen, om Rotterdam, by eerlyk Verdrag, in 's Konings handen te doen overleveren (q).

Rotterdam gaat over.

Terwyl hy hiertoe by Brederode arbeidde, hielden de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Schiedam en Briele, die den zwaarſten laſt van deezen binnenlandſchen Kryg te draagen

(o) Jonker Franſen Oorlog, bl. 207-214.
(p) Jonker Franſen Oorlog, bl. 221-229.
(q) Jonker Franſen Oorlog, bl. 230, 231.

gen hadden, den Heere van Polhain, te Gouda, voor „ dat het langduurig beleg van Rotterdam, en andere rampen van den tegenwoordigen tyd de welvaart en neering, van „ onder 's Lands Ingezetenen, verbannen „ hadden. Zy vertoonden hem, dat de Handwerken ſtil ſtonden, doordien veele Poorters, te Schiedam en te Gouda, in bezetting moeſten blyven leggen. Dat het platte „ Land, waaruit de Steden een groot deel „ haarer welvaart trokken, woeſt lag, en „ geen voordeel gaf. Dat de landhuuren onbetaald bleeven. Dat de Steden ook geene „ Renten meer voldoen konden, en alomme „ buiten 's Lands bekommerd werden. Dat „ de Vlaamſche Kaapers, met naame die van „ Sluis, de Scheepvaart onveilig maakten, en „ dat de leevensmiddelen, ondertuſſchen, hand „ over hand, duurder werden." 't Slot deezer klagte was een ernſtig verzoek, dat 'er toch een ſpoedig einde van den bangen binnenlandſchen Kryg gemaakt mogt worden: op dat, de ruſt in Holland herſteld zynde, 's Lands welvaart eens wederom bloeijen mogt, als te vooren. Polhain, den Steden niets dan goede woorden weetende te geeven, verzekerde haar egter, dat de Rotterdammers, t'einde adem gevogten, haaſt tot de overgaave genoodzaakt zouden worden (r). Terſtond hierna, deedt hy allen Rotterdammeren, die zig onder de gehoorzaamheid des Roomſch-Konings begeeven wilden, ſchriftelyk vergiffenis aan-

Filips II. 1489.

(r) Jonker Franſen Oorlog, bl. 212-238.

Filips II. 1489. aanbieden: 't welk zo veel te wege bragt, dat de Burgery Jonkheere Frans op 't ernſtigſt aan boord was, om de Stad, by verdrag, op te geeven. Hy beſloot 'er eindelyk toe. 't Verdrag werdt te Kapelle getekend. Volgens het zelve „ moeſt Brederode met al de zynen de „ Stad, binnen zes dagen, ruimen, dezelve „ met alle haare geregtigheden den Prinſe of „ zynen Veldheer overleverende, en alle oor„ logsbehoeften agterlaatende." De Stadhouder Egmond kwam, op den vyfentwintigſten van Zomermaand, met zeshonderd man, van Overſchie in Rotterdam: en des anderendaags verliet Brederode de Stad, met duizendenvyftig man, ſcheep gaande naar Sluis, alwaar hy, op den vierden dag, behouden aankwam.

Dus eindigde de merkwaardige Belegering van Rotterdam, die omtrent zes maanden geduurd hadt. De Stadhouder verſtelde 'er terſtond de Regeering. Ook werden eenige Hoekſche gevangenen, te Delft en elders, openlyk onthalsd (*s*). Onder deezen, waren *Andries Lepeltak*, die de Stad voor Jonkheer Frans hadt helpen bemagtigen, en hem, aldaar, ſedert, als Prokureur Generaal gedient; Joris, Baſtaard van Brederode, die Baljuw der Stede geweeſt was, en *Warmbout Warmboutszoon*, die, Jonkheer Frans eerſt verwelkomd en der Stede ſleutels voor hem bewaard hebbende, door hem, tot Burgemeeſter was aangeſteld (*t*).

In.

(*s*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 239-249.
(*t*) Crimin. Sententieb. *gequot* C. *f.* 21. 21. *verſ.* 23 *verſ.*

In Vlaanderen, was de Kryg, met den aanvang der Lente, wederom hevig voortgezet. Maximiliaan, eenen keer naar Duitſchland te doen hebbende, hadt Hertog Albrecht van Saxen, tot algemeenen Stadhouder over de Nederlanden, aangeſteld: en deeze deedt den Vlaamingen veel afbreuks. Doch na dat 'er, op den twee-entwintigſten van Hooimaand, te Frankfort, eene Vrede geſlooten was, tuſſchen Maximiliaan en Filips ter eener, en Karel den VIII. en Margareet, *zyne Gemaalin* (2), ter anderer zyde (*u*), was de weg ook gebaand tot de Vrede in Vlaanderen, die, door den Koning van Frankryk, bemiddeld, en, op den eerſten van Wynmaand, geſlooten werdt. Maximiliaan bedong de volkomen' Voogdyſchap over zynen Zoon en het Graafſchap van Vlaanderen. Ook moeſten de Regenten van Gend, Brugge en Yperen, hem of zynen Gemagtigden, in 't zwart, ongegord, bloots hoofds en knielende, om vergiffenis verzoeken, en driemaalhonderdduizend gouden Schilden van zesendertig Paryſche ſtuivers ieder betaalen: waartegen de Roomſch-Koning zig verbondt, het vreemd Krygsvolk Vlaanderen te doen ruimen (*v*).

Filips. II. 1489. XXXIII. Albrecht van Saxen, tot algemeenen Stadhouder, aangeſteld.

Filips van Kleef, ſchoon begreepen in de Vrede van Frankfort, was, in de Vrede met de andere Vlaamſche Steden, niet begreepen ge-

Die van Sluis kaapen op Holland en Zeeland.

(*u*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 237.
(*v*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 242.

(2) *Sa Femme & Epouſe* heet zy, in 't oorſpronkelyk Verdrag.

PHILIPS II. 1489.

geweest. Des spoedde hy zig, om Sluis te versterken, wel bevroedende, dat hy, binnen kort, een beleg te wagten had. Hier werden nog al, van tyd tot tyd, Schepen uitgernst, om de Hollanders en Zeeuwen te beschadigen. Omtrent deezen tyd, deeden die van Sluis eene landing te Wyk op Zee, welk zy in den brand staken, neemende, tegelyk, eenige Oosterſche schepen, die zy te Sluis opbragten (*w*). De Enkhuizers hadden, daarentegen, in Oogstmaand, te Workum in Friesland, een' Sluisschen Kaaper genomen, en op denzelven, *Frans van Poelgeest* uit de Beverwyk en zeven anderen gevangen gekreegen (*x*). De Hoeksche bezetting van Montfoort en Woerden bleef het platte Land ook nog afloopen, onderneemende zelfs Naarden en naderhand Oudewater te verrassen: doch beide deeze aanslagen mislukten (*y*).

Schade des Lands door het schielyk en grof afzetten der Munte

Terwyl Holland dus nog belemmerd bleef met den binnenlandschen Oorlog, trof de Landzaaten, voor het einde deezes jaars, een slag, die hen meer dan alle de voorige rampen drukte. Ik zie op het grof verlaagen der Munte, eene ongehoorde zaak hier te Lande, en, voor Maximiliaan, door geenen der Nederlandsche Vorsten, in 't werk gesteld.

Men hadt, in Holland, by verscheiden' Handvesten, bedongen, dat de Graaf, niet dan met kennis van de Steden, munten mogt, en ge-

(*w*) REIGERSB. II. *Deel*. *bl*. 325.
(*x*) BRANDT Enkh. *bl*. 36.
(*y*) Jonker Fransen Oorlog, *bl*. 250.

gevolgelyk ook niet, dan met gelyke kennis, de waarde des gelds bepaalen. De zwaare geldſommen, die de Landen, en Holland in 't byzonder, ten behoeve van vreemd Krygsvolk, hadden moeten opbrengen, hadden 't geld ſchaars, hier te Lande, gemaakt, en beide de gouden en zilveren munt, tot eenen zeer hoogen prys, doen ſteigeren. Een Goudgulden deedt drie-enzeſtig ſtuivers, een Henriksnobel negen Rynſche guldens, een Leeuw vyf Rynſche guldens, en andere gouden munt naar evenredigheid. Van de zilveren munt deedt een Reaal veertien ſtuivers, een Vuuryzer vyf ſtuivers, een Filips ſtuiver drie ſtuivers en een halve. De eetwaaren waren duur, naar evenredigheid. Men moeſt agtentwintig Rynſche guldens voor een vat Boters beſteeden. Hoog noodig was 't, derhalve, dat de Munt herſteld werdt. Ook begreep de Roomſch-Koning dit zo wel, dat hy eerlang weigerde, het Ruitergeld, in penningen, die zo hoog boven de wezenlyke waarde gereezen waren, te ontvangen. Toen begon men, onder 't gemeen, ook zwaarigheid te maaken, om 't geld zo hoog aan te neemen, 't welk geene kleine ſtremming in den handel veroorzaakte. De meeſten verſtonden wel, dat de munt behoorde afgezet te worden; doch men was genoegzaam eenpaarig van oordeel, dat zulks allengskens geſchieden moeſt. Maximiliaan egter, verleid door den raad van den Abt van S. Bertin, oordeelde anders. De Ontvangers van 't Ruitergeld begeerden, op zynen laſt, geene penningen meer aan te neemen, dan

Filips II. 1489.

FILIPS II. 1489.

tot de allerlaagſte waarde; op welke zy, in ééne reis, gezet werden. Een Henriks-nobel werdt hooger niet dan tot vyftig ſtuivers aangenomen; een Leeuw tot dertig ſtuivers; een Goudgulden tot zeventien ſtuivers; een Reaal tot vier ſtuivers en een halven, en het ander goud- en zilvergeld naar evenredigheid. Dit ſchielyk afzetten der Munte bragt den Landen meer nadeels toe, dan de voorige langduurige Oorlogen. 't Gereede geld raakte, meer en meer, ten Lande uit, en werdt gebragt, daar het hooger aangenomen werdt, inzonderheid naar Gend en Brugge: welke Steden, nog niet bevredigd met Maximiliaan, 't geld zo hoog hielden, als zy zelven goedvonden. Ook namen de Duitſchers, Franſchen en Engelſchen gereed geld voor de waaren, welken zy hier te koop bragten; 't welk hun voordeeliger uitkwam, dan, gelyk zy plagten, andere waaren in de plaats te koopen; doch te gelyk diende, om het Land van geld te ontblooten (z). De Graaflyke Rentmeeſters zogten ook hun beurs te maaken met dit afzetten der Munte. Die van Texel waren, kort voor dat de afzetting ingevoerd werdt, agttienhonderd Rynſche guldens, wegens Beden en andere laſten, ten agteren geraakt. *Klaas Korf*, Rentmeeſter van Weſtfriesland, gaf hun kwytſchelding van deeze penningen, tegen eene ſchuldbekentenis, ten zynen behoeve, van de zelfde ſomme, welke men belooven moeſt op te bren-

Schraapzugt van den Ontvanger Klaas Korf.

(z) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 69, 72. VELIUS Hoorn, *bl.* 146, 147.

brengen, in de munt, die gangbaar zyn zou, op zulk een' tyd, als hy wel wist, dat de tegenwoordige afgezet zou zyn: en toen de betaaltyd verscheenen was, en die van Texel, naar den afgezetten prys des gelds, minder nog dan te vooren, betaalen konden, vorderde hy hun eenen Rentebrief, ten laste des Eilands, van honderd Rynsche guldens jaarlyks af, welken zyne Erfgenaamen, nog eenige jaaren, getrokken hebben, tot dat die van Texel, in 't jaar 1506, by bevel van 't Hof, verlof kreegen, om deeze drukkende Rente, met agttienhonderd Rynsche guldens ligt geld, te mogen afloffen (a). Men ziet, uit zulke staaltjes, hoe veel de Landzaaten, door de vermindering van den prys des gelds, geleeden hebben. Egter werdt dezelve ingevoerd. Ook deedt Maximiliaan, met toestemming der Vlaamsche Steden, eene nieuwe orde op de Munt instellen (b): welke ook, in de andere Nederlanden, aangenomen werdt. Filips II. 1489.

Montfoort en Woerden waren nu, behalve Sluis, de eenigste toevlugt der verdreeven' Hoekschen: waarom Hertog Albrecht van Saxen, in Grasmaand des volgenden jaars, in Holland gekomen zynde, op het sterk aanhouden der meeste Edelen en Steden, eerlang het beleg sloeg voor de eerstgemelde Stad (c). XXXIV. Montfoort belegerd. 1490.

De Hoekschen te Sluis zaten ondertusschen niet Jonkheer Frans

(a) Privil. van Texel, bl. 38.
(b) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 2578.
(c) Jonker Fransen Oorlog, bl 253.

FILIPS II. 1490. niet ſtil. Jonkheer Frans ruſtte eene Vloot uit van agtendertig ſchepen, bemand met twaalfhonderd koppen. Hy zelf, die nu, of al vroeger (*d*), den naam van algemeenen Stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland, ten dienſte van den jongen Graave Filips, aangenomen hadt, voerde het Opperbevel over deeze Vlote, en zeilde uit de Haven van Sluis op den tweeden van Hooimaand. Eerſt deedt hy eene Landing in de Eilanden van Overflakké en Duivèland, daarna in 't Land van Stryen, alwaar, eenige dagen, met plonderen en blaaken, geſleeten werden. Toen wendde hy 't naar Goereede, welke Stad, nevens de gantſche Heerlykheid van Voorne, aan welke Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel, thans verlyftogt was, te vooren, Brieven van Vrywaaringe van hem bekomen hadt. Doch alzo hy begreep, dat hy, 't Land van Voorne met de Steden Briel en Goereede in zyne magt hebbende, de vaart der Hollanderen en Zeeuwen merkelyk belemmeren kon, deedt hy eerſt Goereede, ten behoeve van den jongen Graave Filips, opeiſchen. Die van binnen gaven tot antwoord, dat zy zelven in ſtaat en gezind waren, om de Stad, voor den Graave, te bewaaren. Toen deedt Jonkheer Frans terſtond 't geſchut en 't Stormgereedſchap voor de Stede brengen, beſchietende dezelve, zeven uuren agter een. De Stedelingen weerden zig egter zo dapper, dat de Hoekſchen afhouden moeſten. Oud-

ruſt te Sluis eene Vloot uit.

poogt Goereede te bemagtigen.

(*d*) *Zie* Jonker Franſen Oorl. *Bylagen*, *bl.* 306.

Ouddorp werdt toen door hen geplonderd: ook ſtakenze, in de Zwyndrechtſche Waard en digt aan Dordrecht, verſcheiden' Huizen aan brand. Daarna vertrokkenze naar Schouwen (*e*). Filips II. 1490.

De Stadhouder Egmond, in 't Leger voor Montfoort, tyding gekreegen hebbende van de vyandelykheden der Hoekſchen, deedt te Dordrecht eene aanzienlyke Vloot Hollandſche en Zeeuwſche Schepen byeen brengen: met welke hy, den eenentwintigſten van Hooimaand, naar Schouwen afſtak. In 't Gat van Brouwershaven, raakten de Vlooten, op den drie-entwintigſten, aan elkanderen. De Hoekſche Vloot was verre de minſte, in getal van ſchepen en manſchap. Egter werdt 'er fel van weêrskanten gevogten: tot dat 'er, met het vallen van 't water, zeſtien Hoekſche Schepen aan den grond raakten, en onbekwaam werden, om dienſt te doen. Brederode gaf den moed egter niet op; maar ſprong, met een goed deel volks, omtrent Serooskerke, aan Land: alwaar de ſtryd, mids de Kabbeljaauwſchen hem gevolgd waren, met gelyke woede, hervat werdt. Brederode werdt, eindelyk, op twee plaatſen gewond. Twee zyner Neeven en *Dirk van Hodenpyl* trof dit zelfde lot. De overigen, toen aan 't vlugten ſlaande, werden allen afgemaakt, of gevangen genomen. Jan van Naaldwyk, die den ſcheepsſtryd nog eenigen tyd aan den gang hieldt, ontweek ein- Scheepsſtryd by Brouwershaven.

(*e*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 255-260.

Filips II. 1490. eindelyk, met negen Schepen en omtrent vierhonderd man, naar Sluis, alwaar hy, na vyf dagen ſukkelens, aankwam. Hy nam zynen weg over Zierikzee, werwaards hy, door den Stadhouder Egmond, vervolgd werdt. Doch die van Zierikzee, Naaldwyk doorgelaaten hebbende, ſlooten Egmond de Poort voor 't hoofd. Zy betoonden zig, omtrent deezen tyd, in meer dan één geval, den Hoekſchen en Vlaamingen gunſtig, 't welk hun naderhand zeer kwalyk bekomen is (*f*).

Jonkheer Frans van Brederode ſterft.

Jonkheer Brederode, gevangen genomen zynde, werdt naar Dordrecht gevoerd, en op Puttoks Toren gezet, alwaar hy, op den elfden van Oogſtmaand, aan zyne wonden, overleedt (*g*). Verſcheiden andere gevangenen werden, te Dordrecht, te Leiden en elders, als Landverraaders, onthalsd (*h*).

Montfoort gaat over, by Verdrag.

Vier maanden hadt het Beleg van Montfoort geduurd, toen de Stad, by verdrag, aan den Hertoge van Saxen opgegeven werdt. By dit zelfde verdrag, werdt ook de overgaave van Woerden bedongen. Jan van Montfoort, vergiffenis van den Roomſch-Koning en den Aartshertoge Filips verzogt hebbende, werdt wederom in 't bezit der Stede Montfoort geſteld: mids hy beloofde aldaar geene Hollandſche ballingen te zullen laaten verblyven (*i*). Na 't overgaan van Woerden,

(*f*) Zoen van 10. July 1492, *by* Boxhorn *en* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 333.
(*g*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 262-268.
(*h*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 275, 276.
(*i*) Jonker Franſen Oorl. *Bylagen*, *bl.* 316.

den, hadden de Hoekſchen geen verblyf meer in Holland; maar zwierven by de zee, of hielden zig te Sluis in Vlaanderen op. Filips II. 1490.

De Verbonden van Koophandel, wel eer met de Engelſche Koningen uit den Huize van Jork gemaakt, waren, reeds in 't jaar 1487, met Henrik den VII. vernieuwd (*k*), en in 't jaar 1489, was 'er, een Verbond van Vrede, Vriendſchap en onderlinge beſcherminge, tuſſchen Henrik den VII. en Maximiliaan en Filips, geſlooten (*l*). Doch in 't volgende jaar, vondt de Roomſch-Koning geraaden, een verdedigend Verbond tegen Frankryk, met Henrik den VII. aan te gaan. Karel de VIII. hadt die van Brugge, welken, over 't afzetten der Munte, nieuwe opſchuddingen verwekten, wederom onder de hand onderſteund. Hy oordeelde reden te hebben, om op Maximiliaan geſtoord te zyn, alzo deeze, in 't jaar 1489, zig, by Volmagt, heimelyk in de egt verbonden hadt met *Anna*, eenige nagelaatene Dogter van François den II. Hertog van Bretagne: welk Hertogdom de Koning van Frankryk aan de Kroon zogt te hegten. Maximiliaan, die zelf op 't bewind van dit Hertogdom vlamde, ſloot, in Herfſtmaand des jaars 1490, het Verbond met Henrik den VII. van welk wy ſpreeken: waarin zy beloofden, elkanders Landen, en het Hertogdom Bretagne in 't byzonder, tegen de onderneemingen Verbonden met Engeland.

gen

(*k*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 182, 183.
(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 198.

Filips II. 1490. gen van Frankryk, te zullen verdedigen (*m*). Voor 't einde deezes jaars, verzoenden die van Brugge zig ook nog met Maximiliaan (*n*): waardoor de ruſt in Vlaanderen wederom herſteld werdt.

(*m*) Act Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 12-17.
(*n*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 262.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *Oorlog van Kaas en Brood, of Kaas- en Broods-ſpel, in Holland.* II. *Jan van Naaldwyk bemagtigt Texel en Wieringen. Keert naar Sluis. 't Kaas en Broods Volk te Hoorn en te Alkmaar.* III. *Jan van Egmond poogt het te verdryven. Haarlem ingenomen. Aanſlag op Leiden. Hertog Albrecht in Holland.* IV. *Zoen der Kennemeren en Weſtfriezen.* V. *Blokhuizen te Haarlem en te Hoorn. Einde van den Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen Tweeſpalt.* VI. *Zierikzee met Hertog Albrecht verzoend. Sluis in Vlaanderen gewonnen.* VII. *Onluſten met Frankryk. Vrede van Senlis.* VIII. *Maximiliaan wordt Keizer. Filips wordt ingebuldigd. Hy verleent bepaalde voorregten.* IX. *Verbonden van Koophandel met Engeland* X. *Filips trouwt eene Dogter van Spanje. Nieuwe Excynzen ingevoerd.* XI. *Oorſprong des Gelderſchen Oorlogs. Wederzydſche vyandlykheden. Beſtand* XII. *De Friezen vervallen onder de Saxiſche Regeering. De Groningers doen den Biſſchop van Utrecht hulde.* XIII. *De Gelderſche Oorlog wordt hervat. Beſtand.* XIV.

XIV. *Karel van Ooſtenryk geboóren. Franiker belegerd. Dood van Albrecht van Saxen. Henrik, zyn Zoon, volgt hem, in Friesland, op.* XV. *Filips reiſt naar Spanje. Keert te rug.* XVI. *Voortzetting van den Gelderſchen Oorlog. Scheepsſtryd voor Monnikendam.* XVII. *De Groningers ſchenden het Beſtand. Groningen, door Graave Edzard, bemagtigd.* XVIII. *Dood der Koninginne van Kaſtilie. Leening tot Filips reize naar Spanje. Gelderſche Steden ingenomen. Beſtand te Roozendaal.* XIX. *Filips vertrekt naar Spanje. Zyn bedryf in Engeland. Hy ſterft te Burgos.* XX. KAREL DE TWEEDE *volgt hem op, onder de Voogdye van Keizer Maximiliaan.* XXI. *Karel van Gelder overmeeſtert eenige Gelderſche Steden. Slegte ſtaat der Nederlandſche Geldmiddelen.* XXII. *Frankryk zendt Karel van Gelder manſchap.* XXIII. *Margareet van Ooſtenryk word t Landvoogdes. Zy ſtaat ſlegts bepaalde voorregten toe.* XXIV. *Staat der Ooſtenrykſche en Gelderſche Krygsmagt. Inval der Gelderſchen in Brabant en Holland.* XXV. *Amſterdamſch Blokhuis te Ypeſloot. Verbond met Engeland. Weesp belegerd.* XXVI. *Kamerykſche Vrede. Karel van Gelder breekt dezelve.* XXVII. *Oorlog met de Hanze-Steden.* XXVIII. *Karel van Gelder valt in Overyſſel. Harderwyk verraſt, door de Gelderſchen. Ook Bommel.* XXIX. *Twiſt tuſſchen Utrecht en Floris van Yſſelſtein. Beleg van Venlo. Zeegevegten.* XXX. *Vrugtelooze Vredehandeling. Inval der Engelſchen in Frankryk.* XXXI. *De Gelderſchen ſteeken de Schepen, voor Amſterdam*

dam leggende, in brand. Vierjaarig Beſtand. XXXII. *Verbond met Engeland tegen Frankryk. Klagten van Henrik den VIII. over inbreuken op het zelve. Vrede met Frankryk.* XXXIII. *Onruſt in Groningerland, tuſſchen Hertog Joris en Graave Edzard. Karel van Gelder ſteekt 'er zig in.* XXXIV. *Karel van Ooſtenryk aanvaart zelf de Regeering. De Saxiſche Knegten uit Holland verdreeven. Karel van Ooſtenryk bekomt het bewind over Frieſland.*

HEt deerlyk overſchot der Hoekſchen hieldt zig nog te Sluis op, of ſchuimde, onder beleid van Jan van Naaldwyk, langs de Hollandſche en Zeeuwſche kuſten, ſleepende, nu en dan, eenigen buit te Sluis binnen; tot dat de opſtand onder de Kennemers en Weſtfriezen, in de Lente des jaars 1491, hun eenigen blik van hoope gaf, om zig wederom in Holland te veſtigen. Deeze opſtand is, in onze Kronyken, by den naam van 't *Kaas- en Broods-ſpel* bekend. In egte Stukken van deezen tyd, wordt dezelve genoemd *Oirloge van Caſembroot* (*a*); als meeſt gevoerd zynde, door het geringſte ſlag van luiden, gewoon zig doorgaans ſlegts met *Kaas en Brood* te geneeren. Het ſcherp invorderen van 't Ruitergeld heeft 'er gelegenheid toe gegeven. Filips II. I. Oorlog van Kaas- en Brood, of Kaas- en Broods-ſpel. 1490.

Het afzetten der Munte, de overmaatige Regen van den Herfſt des jaars 1490, het neegelegenheid tot deezen Opſtand.

(*a*) Privil. van Texel, *bl.* 45.

Filips II. neemen van verſcheiden' Ooſterſche Schepen
1490. door die van Sluis, en andere rampen van deezen kommerlyken tyd hadden zulk eene groote duurte en gebrek van leevensmiddelen, hier te Lande, veroorzaakt, dat de ſchamele Gemeente langer niet van het eene brood aan het andere wiſt te komen. Een elf ponds brood, van twee deelen Garſt en een deel Haver, gelyk toen veel in gebruik was, gebakken, moeſt, te Hoorn, drie Karels ſtuivers gelden: 't welk, voor veelen, niet te betaalen was. Men at, derhalve, op verſcheiden' Plaatſen, reeds draf, raapzaadskoeken, en ander beeſtenvoedſel. De armoede nam alomme de overhand. Te Leiden, werden, ten deezen tyde, tienduizend behoeftigen opgeſchreeven, aan welken, weekelyks, brood uitgedeeld werdt. Te Amſterdam, waren 'er nog meer. Te Hoorn, tweeduizend. En onaangezien de Landzaaten, in 't algemeen, zeer verarmd waren, werdt het *Ruitergeld* of *Maandgeld*, alle maanden, alomme, ten ſcherpſten ingevorderd. 't Verdroot, eindelyk, 't Gemeen, met naame de geringſten onder de Kennemers, Weſtfriezen en Waterlanders, zig dus langer, tot op het gebeente, te laaten uitmergelen. Ook hadden veelen zo lang gegeven, dat hun niets meer overſchoot, en zy genoodzaakt werden, betaaling te weigeren. De Stadhouder, Jan van Egmond, dit hun onvermogen voor onwilligheid neemende, gaf zig, op den tienden van Grasmaand des jaars 1491, aan 't hoofd van eeni-
1491. ge Knegten, op weg, om de Kennemers en de anderen, tot het opbrengen van 't Ruitergeld,

geld, te dwingen. Maar naauwlyks hadt hy twee der weigerenden doen doodſlaan, en eenen gevangen neemen, of de morrende menigte raakte, in de meeſte Dorpen van Kennemerland en Weſtfriesland, op de been, greep de wapenen op, en rukte, aan hoopen, hier naar Alkmaar, daar naar Hoorn, om aanhang te werven. Overal riepenze, *dat zy niet meer geeven konden, en zig liever dood vegten wilden, dan van honger ſterven.* Te Hoorn, bleef het by woorden (*b*). Te Alkmaar, vielen die van Schagen, in de eerſte plaats (*c*), en voorts de andere Kennemers aan op het Huis van den Rentmeeſter Klaas Korf, die, door zyne ſchraapzugt, van welke wy reeds een merkwaardig ſtaaltje vertoond hebben (*d*), boven anderen, in den gemeenen haat, geraakt was. In de eerſte woede, werdt zyn Dienaar doodgeſlagen. Korf zelf was juiſt, tot zyn geluk, van huis. Voorts werdt, in zyne wooning, alles, wat men aantrof, geplonderd en vernield. De oproerigen, by welken zig ook veele Ingezetenen van Alkmaar voegden, groeiden dagelyks aan in getal: des Egmond zig genoodzaakt zag, het heffen van 't Ruitergeld, voor eenen tyd, te ſtaaken. De Stad Haarlem zondt, midlerwyl, eenige Gemagtigden naar Alkmaar, om de oproerigen, met goede woorden, tot bedaaren, te brengen. Men hieldt hun voor „ dat zy, met „ reden, over de drukkende laſten klaagden, „ en verligting begeerden; doch dat deeze, „ niet

Filips II. 1491.

't Kaas en Broodsvolk rukt in Hoorn en Alkmaar.

De Haarlemmers brengen de oproerigen tot bedaaren.

(*b*) Velius Hoorn, *bl.* 150, 151.
(*c*) J. D. Wynroper *by* Boomkamp Alkmaar, *bl.* 34.
(*d*) XIV. *Boek*, *bl.* 262.

Filips II. 1491. „ niet door geweld, maar by vreedzaam verzoek, moeſt gevorderd worden. Dat men, „ ten dien einde, eene algemeene Dagvaart, „ in den Haage, beſchreeven hadt, op welke hunne klagten gehoord, en hunne bezwaarniſſen, naar billykheid, afgedaan konden worden. Dat zy zig, ondertuſſchen, „ van alle geweldenaaryen onthouden moesten, zo zy zig niet nog grooter ſchade, „ dan zy tot hier toe geleeden hadden, op den „ hals haalen wilden." Dit Vertoog vondt ingang. Men beloofde, zig ſtil te houden, indien de Stadhouder den gevangen Huisman in vryheid ſtelde, gelyk terſtond geſchiedde (*e*). Het Kaas- en Broods-Volk bleef egter te Alkmaar leggen, ten laſte der Burgerye.

Dagvaart in den Haage.

's Volks klagten werden, op de Dagvaart in den Haage, ingebragt en overwoogen. Doch 't was 'er zo ver van af, dat 'er middel tot verligting zou beraamd geworden zyn, dat de Stadhouder, in tegendeel, ſterk by de Steden aanhieldt, om in eene nieuwe belaſting van twee gouden Andries guldens op ieder Huis te bewilligen. De Dagvaart werdt ondertuſſchen eenen geruimen tyd ſleepende, en daardoor het Kaas- en Broods-Volk in tamelyke ruſt gehouden (*f*).

II. Jan van Naaldwyk doet eene Landing

Jan van Naaldwyk, kennis van de opſchuddingen in 't Noordergedeelte van Holland gekreegen hebbende, vondt geraaden, zig derwaards te begeeven, en 'er, ware 't mogelyk, eenig voordeel, tot ondersteuning zyner verzwak-

(*e*) Velius Hoorn, *bl.* 151.
(*f*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXI. *Cap.* 74.

zwakte partye, uit te trekken. Hy vertrok dan, met zyne Vloote, in Hooimaand, van Sluis, in 't voorneemen, om te Zantvoort te landen. Doch de Dorpelingen, gewaarschuwd, ſtelden zig te weer, en hielden de Hoekſchen van land. Naaldwyk zeilde toen voort naar Wyk op Zee, alwaar hy de Dorpelingen te bedde overviel; veelen, die de wapenen aangreepen, van 't leeven beroofde, en eenige huizen in brand ſtak, en plonderde. 't Schynt, dat de Hoekſchen tot deeze geweldenaaryen vervoerd werden, om dat de Dorpelingen zig te weer ſtelden: 't welk nogtans deezen, die van hun oogmerk onkundig waren, niet kwalyk te neemen was. Filips II. 1491. te Wyk op Zee.

Van Wyk op Zee, begaf zig Naaldwyk naar 't Marsdiep, en bemagtigde de Eilanden Texel en Wieringen, doende de Eilanders begrypen, dat hy gekomen was, om hen van de zwaare ſchattingen te ontheffen, en de ruſt in 't Land te herſtellen: waardoor hy veel aanhangs kreeg. Den meeſten Zomer ſleet hy, op en omtrent deeze Eilanden, houdende de Zuiderzee en zeegaten, met zyne Vloote, onveilig (g). Eens egter, begaf hy zig naar Sneek, van zins, om, met hulp der Schieringers, die ééne lyn met de Hoekſchen in Holland trokken, eene onderneeming op Hoorn of Enkhuizen te doen. 't Was blykbaar genoeg, dat die van Hoorn den Hoekſchen en 't Kaas- en Broods-Volk niet ongunſtig waren. Doch zy ſchynen de magt van Naaldwyk te gering geoordeeld te hebben, om hem hunne Stad toe te bemagtigt Texel en Wieringen.

(g) Groote Chronyk, *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 74.

Filips II. 1491.

te vertrouwen, en zig daardoor eene belegering op den hals te haalen. Enkhuizen hieldt zig t'eenemaal buiten de beroerte deezer tyden. Daar bleef dan voor Naaldwyk niets overig, dan de eene of de andere Stad, by verraffing, in te neemen. Hier toe werden hem, door de Schieringers, te Sneek, driehonderd man bygezet. En met dit volk, begaf hy zig naar Staveren, van waar hy, een en andermaal, de Steden Hoorn en Enkhuizen beſpieden liet. Doch alzo de verſpieders niet te rug keerden, en de Enkhuizers en eenige Weſtfriezen ook verſcheiden' poogingen deeden, om Naaldwyk de landing te beletten (*b*), beſloot hy, dat 'er geene hoop voor hem was, om zig, in ééne deezer Steden, te veſtigen: waarom hy de Frieſche manſchap naar Sneek te rug zondt (*i*). Ook verliet hy zelf eerlang de Weſtfrieſche Kuſten, keerende naar Sluis in Vlaanderen weder. Men hieldt, onder weg, ſcherpe wagt om hem te vatten. Doch hy geraakte, in 't kleed van eenen lyfknegt van zekeren Heer der Duitſche orde, behendiglyk, binnen Sluis (*k*).

Zoekt, te vergeefs, Hoorn of Enkhuizen te verraſſen, en keert naar Sluis te rug.

De Dagvaart, in den Haage, ondertuſſchen geëindigd zynde, zonder dat 'er eenig middel beraamd was, om 's volks laſten te verminderen, begon het Kaas- en Broods-Volk, op nieuws, de ooren op te ſteeken. De Weſtfrieſche en Kennemer Steden en Dorpen werden allen, binnen Hoorn, beſchreeven. Ook verſcheenenze 'er allen, uitgenomen Enkhui-

Te Hoorn, beſluit men geen Ruitergeld. meer te geeven.

(*b*) Handv. van Enkh. *bl.* 43.
(*i*) Brandt Enkh. *bl.* 37. Ubb. Emm. *Libr.* XXIX. *p.* 451.
(*k*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 75.

huizen, en die van Dregterland (*l*). Hier werdt eenpaariglyk beſlooten, geen Ruitergeld meer te geeven, al zou men 'er den laatſten man by opzetten. Men verbondt zig, door zegel en brieven, aan elkanderen. Een deel van 't Kaas- en Broods-Volk werdt aangenomen, om Hoorn te bewaaren. Een ander gedeelte lag te Alkmaar. Hoorn wiſt, omtrent deezen tyd, van den Raad van Holland verlof te verkrygen, om het Blokhuis, welk men, met reden, hieldt der vryheid van de Stad zeer hinderlyk te zyn, wederom te mogen ſlegten. Het hadt naauwlyks negen jaaren geſtaan, en werdt nu, in korten tyd, ten gronde toe, afgebroken. Om eenige orde op het beleid van den opſtand te ſtellen, werden de aangenomen' Kennemers en Weſtfriezen, in Vendelen en Rotten, verdeeld. Zy voerden Kaas en Brood in hunne banieren. Veelen droegen ook een ſtuk Kaas en Brood op de borſt, zeggende, *dat zy, om dit te bekomen of te behouden, de wapenen hadden opgevat.* De Burgery te Hoorn hadt ondertuſſchen veel overlaſt van deeze gaſten, die alomme in de Huizen liepen, en zig, naar genoegen, deeden opſchaffen: den overigen tyd beſteedende, met de Stad op en neder te wandelen, en veelerlei moedwil te pleegen. Binnen weinige maanden, maakten zy 't hier zo grof, dat de Regeering, met goede woorden, en, vermoedelyk, ook met giften aan ſommigen, te wege bragt, dat de gantſche hoop de Stad ruimde, en zig naar Alkmaar begaf, alwaar zy grooter aanhang en

Filips II. 1491.

Beleid van den opſtand.

(*l*) Haudv. van Rakh. *bl.* 46. Haudv. van Drechterl. *bl.* 63.

Filips II. 1491. en meer gunst onder 't volk hadden. Onder weg, bemagtigden zy de Sloten Nieuwburg en Middelburg, die ten gronde toe vernield werden (*m*).

III. Aanslag van den Stadhouder, om 't Kaas- en Broods-Volk uit Alkmaar te verdryven.

De Stadhouder Egmond maakte zig, in den aanvang des jaars 1492, gereed, om het Kaas- en Broods-Volk, van Alkmaar, te doen verhuizen. Doch alzo men, in deeze Stad, kennis van zynen toeleg gekreegen hadt, werdt 'er eenig volk in hinderlaagen gelegd, langs den weg, dien hy door moest. En hy zou verrast geweest zyn, zo hy niet, by tyds gewaarschuwd zynde, eer hy aan de laage kwam, te rug gekeerd was. De Kennemers en Westfriezen begreepen, ondertusschen, uit deezen toeleg, dat men hun geene voldoening dagt te geeven, maar met geweld onder de knie zogt te krygen. De aftogt des Stadhouders egter deedt hun den moed ryzen: en zy beslooten, iets van gewigt te onderneemen, eer hy in staat zyn kon, om hen met grooter magt te keer te gaan. Binnen Haarlem, eene der naaste en aanzienlykste Steden van deezen oord, hadden zy eenigen aanhang onder de Burgerye. Men vondt derhalve geraaden, zig ook van deeze Stad te verzekeren. Op den derden van Bloeimaand, trok het Kaas- en Broods-Volk, in grooten getale, uit Alkmaar, en kwam, des avonds omtrent agt uuren, voor Haarlem, begeerende binnen gelaaten te worden. De Vroedschap, byeen geroepen zynde, besloot eenpaariglyk, hun verzoek af te slaan. Doch eenigen uit de Burgery sloegen de Kruispoort open,

1492.

Haarlem door het Kaas- en Broods-Volk, ingenomen.

(*m*) Velius Hoorn, *bl.* 152, 153.

open, en lieten de Kennemers en Westfriezen binnen. De woeste menigte, vermeerderd door een groot getal Haarlemmers, nam terstond gang naar 't Stadhuis, welk haast overweldigd werdt. De Schout en Rentmeester *Klaas van Ruiven*, een Schepen *Pieter Thomaszoon*, en zyn Broeder *Andries* werden, by deeze gelegenheid, doodgeslaagen (*n*). Men verhaalt, dat het lyk van den Schout, in stukken gekapt zynde, zyner Huisvrouwe, in eene mande, met een wreed en schimpend byschrift (1), t'huis gezonden werdt. Zo bitter waren thans de gemoeden, en zo zeer was men vooral gebeeten op de Graaflyke Rentmeesters. 't Zy dat het graauw den Dienaar, ten onregte, de schuld zyns Meesters deedt boeten: 't zy dat de Rentmeesters inderdaad hunnen last te buiten gegaan waren, en der Gemeente meer afgeperst hadden, dan hun bevolen was. *Walich Dirkszoon*, zig noemende *van Brederode*, die den opstand in Alkmaar hadt verwekt, hadt ook hier den Schout helpen doodslaan: 't welk hy, eerlang, met den hals boeten moest (*o*). De volgende nagt werdt, met plonderen en vernielen van Huizen en Huisraad, doorgebragt. Zelfs ontzag men zig niet, der luiden Brieven te scheuren, en 'er de zegels af te rukken. Op 't Stadhuis ook, werden de Wees- en Thesauriers-Kamers en Kisten opgeslaagen, en veele Brieven gescheurd.

Filips II. 1492.

Moedwil, aldaar gepleegd.

(*n*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 85.
(*o*) Crimin. Sententieb. *gequot.* D. 1. *f.* 62.

(1) Dus luidde het:

O Vrouwken van Ruyven/
Den deze boutkens zuldy kluyven.

FILIPS II. 1492.

ſcheurd. Doch des anderendaags, werdt dit plonderen geſtuit, en orde op 't bewind der Stad geſteld. Uit het Noorden van Holland, vloeide, van dag tot dag, meer volks naar Haarlem. Men beſloot, derhalve, zig ook van Leiden meeſter te maaken. De Stadhouder, vermoeden of kennis hiervan gekreegen hebbende, was, met eenige Edelen en Knegten, in Leiden gekomen, en hadt een Blokhuis, buiten de Rynsburger-Poort, alwaar de aanval zou moeten geſchieden, opgeworpen, en daarenboven de wallen en toorens, van buſſen en ander Krygsgereedſchap, behoorlyk voorzien. De Kennemers en Weſtfriezen trokken, onder de banieren van Haarlem en Alkmaar, ten getale van drieduizend, op den agtſten van Bloeimaand, des avonds, uit Haarlem, verzeld van eenige aanzienlyke Burgers, en veelen uit het graauw. Te Noordwyk, vernagt hebbende, kwamen zy, des anderendaags, voor Leiden. 't Gelukte hun, in den eerſten aanval, het Blokhuis buiten de Rynsburger-Poort te veroveren, en de naaſte Huizen in te neemen. Doch dus na gekomen, werden zy zo vinnig van de veſten beſchooten, dat zy te rug weeken, en eerlang, hals over hoofd, aan 't vlugten ſloegen, zig, wyd en zyd, zonder orde, vaneen verſpreidende. De Stadhouder joeg hen wel na, en bekwam eenige gevangenen; doch zo veelen niet, als hem in handen zouden hebben moeten vallen, wanneer de aftogt in orde geſchied was. De vlugtenden kwamen grootendeels wederom binnen Haarlem, alwaar zy, ſedert, leggen bleeven.

Aanſlag op Leiden.

De

n't jaar 1492.

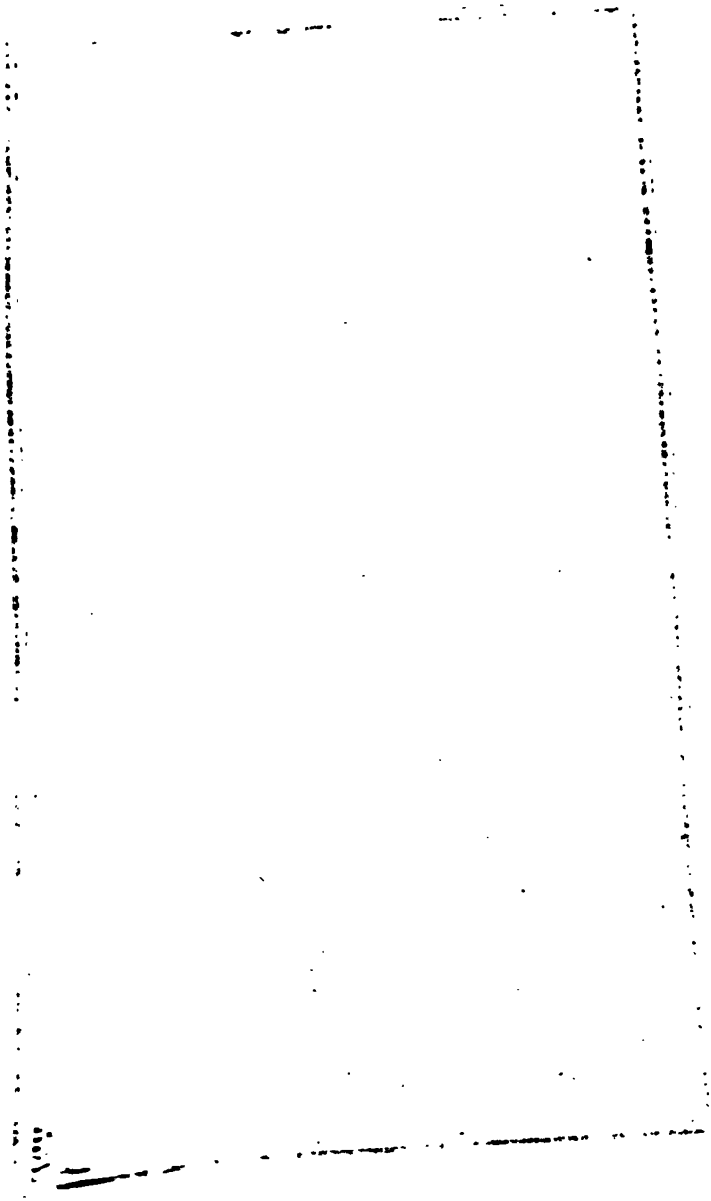

De Stadhouder, bevroedende, dat het Kaas- en Broods-Volk ligtelyk te beteugelen zou zyn, door eenige geregelde benden Knegten, aan welken het hem thans onbrak, hieldt, zo 't ſchynt, terſtond hierna, om eenig Krygsvolk aan, by den Hertoge van Saxen, die, in alleryl, eenige benden herwaards afzondt, van meening, om zelf, binnen kort, te volgen. Het Duitſch Krygsvolk, in Holland gekomen, trok regelregt naar Holland, bedryvende, onder weg, veel moedwils. Noordwyk, alwaar de Kennemers en Weſtfriezen, op den togt naar Leiden, vernagt hadden, leedt den eerſten aanſtoot. Te Zandvoort, werdt de Kerk en 't Dorp beroofd. Van hier, trokken ze naar Beverwyk, welke Plaats, na eenigen tegenſtand, bemagtigd werdt. Hier verſchansten zig de Duitſche Knegten, terwyl het omleggende Land, dagelyks, door hen afgeloopen werdt. Filips II. 1492. De Hertog van Saxen zendt Krygsvolk naar Holland.

De Haarlemmers, weetende dat het op hen gemunt was, hadden, tot beſcherming der Stad, ook eenige vreemde Knegten aangenomen. Doch toen, kort hierna, Hertog Albrecht van Saxen in den Haage gekomen was, zonden zy hem Gemagtigden toe, om zig met hem te verdraagen. Gedurende deeze onderhandeling, vielen 'er, van tyd tot tyd, hevige Schutgevaarten voor, tuſſchen de Duitſche Knegten, die te Beverwyk lagen, en de Kennemers: een, onder anderen, te Heemskerk, alwaar wel zeshonderd man van wederzyde ſneuvelde. De Kennemers en die van Alkmaar verlooren 'er egter de meeſten. De Duitſche Knegten, ſedert, Velzen geplon- en volgt zelf, in perſoon.

Filips II. 1492. derd hebbende, ſtroopten tot voor de Poorten van Haarlem.

IV. De Kennemers en de anderen verzoenen zig met hem.

De Haarlemmers, die nog, met den Hertoge van Saxen, over hunnen Zoen, in onderhandeling waren, hadden, om hem te eer te vermurwen, de Kennemers en andere gehuurde Knegten de Stad doen ruimen: ook eenige Gelderſche en Kleefſche manſchap, die zig ten hunne dienſte aangebooden hadt, buiten gehouden. Hertog Albrecht, ten volle verzekerd van de volkomen' onderwerping der Stad, begaf zig, in 't midden van Bloeimaand, derwaards. Men ontving hem met veel eerbewys, hem de ſleutels der Stad aanbiedende. Terſtond na zyne aankomſt, deedt hy eene galg op het Zand of Marktveld opregten: meeſt om ſchrik te baaren, hoewel 'er ook naderhand eenigen, die het Kaas- en Broods-Volk allereerſt ingelaaten hadden, ter dood gebragt werden. En terwyl de Hertog van Saxen zig te Haarlem onthieldt, kwamen de Gemagtigden der Kennemeren, Weſtfriezen en Waterlanderen, van alle kanten, by hem, om vergiffenis van den opſtand te verzoeken (*p*). Hy liet zig niet dan met veel moeite verbidden: en, op den eenentwintigſten en vyfentwintigſten van Bloeimaand, werdt 'er een algemeene Zoen beraamd, op den volgenden voet:

Voorwaarden der verzoening van Haarlem,

„ *Haarlem* moeſt de Banier der Stad, die „ voor Leiden geweeſt was, en alle zyne „ *Privilegien* den Hertoge van Saxen, in han„ den ſtellen. Ook moeſt de Stad in 's Herto-

„ gen

(*p*) Groote Chron. *Divif.* XXXI. *Cap.* 76, 77, 78.

„ gen Bede bewilligen, en belooven, de derde Filips II.
„ te zullen zyn, wanneer twee der groote 1492.
„ Steden, in 't gevolg, haare ſtem tot eenige
„ Graaflyke Beden gegeven zouden hebben.
„ De Hertog vorderde wyders eene Poort der
„ Stad, om dezelve te beveſtigen, en ten
„ dienſte der Landsheeren te bewaaren. De
„ Brieven, by welken erkend werdt, dat de
„ Stad, of eenige byzondere Poorters derzel-
„ ve, eenige Graaflyke Domeinen beleend
„ hadden, moeſten den Hertoge ter hand
„ worden geſteld, om verſcheurd en vernie-
„ tigd te worden." Dit zelfde bedong Hertog Albrecht ook van alle de anderen, met welken hy zig, ten deezen tyde, verzoende: 't welk, ongetwyfeld, tot merkelyk voordeel voor de Graaflykheid, ſtrekken moeſt. „ Het Klerk-
„ ambagt, dat is, het Geheimſchryverſchap
„ van Haarlem, zou voortaan altoos ſtaan ter
„ begeevinge des Graaven. De Hertog hieldt
„ het regt aan zig, om zulken, die, aan het
„ opſlaan der Poorten, plondering, of dood-
„ ſlag, ſchuldig geweeſt waren, te doen ſtraf-
„ fen. Byzonderlyk bedong hy, dat den Bloed-
„ verwanten van den Schout van Ruiven en
„ van andere vermoorden eerlyke en voor-
„ deelige betering gedaan moeſt worden (*q*).
„ Eindelyk moeſt de Stad, voor twee maan-
„ den ſoldye der vreemde Knegten, zonder
„ uitſtel, *vierendertigduizend gouden Andries-*
„ *guldens* betaalen.

„ Uit de Opgezetenen van *Kennemerland* van Ken-
„ moeſten honderd Perſoonen, blootshoofds, nemer-
„ bar- land,

(*q*) *Zie* Scrvelius Haarl. *bl.* 62.

Filips II. 1492. „ barrevoets, zonder geweer, en met een „ wit ſtokje in de hand, den Hertoge van „ Saxen, in den naame des Roomſch-Konings „ en des Aartshertogs, knielende, om ver„ giffenis ſmeeken, ſtellende lyf en goed ten „ zynen bevele, en beloovende, zig voortaan „ als getrouwe Onderzaaten te zullen gedraa„ gen. Hertog Albrecht ſloot vyftig Perſoo„ nen uit den Zoen, om 'er zynen wil mede „ te doen. Alle Handveſten moeſten hem „ worden ter hand geſteld, om vernietigd te „ worden. Eindelyk moeſten zy eene boe„ te van *vyfduizend Andries guldens* opbren„ gen (*r*).

van Alkmaar, „ Uit de ingezetenen van *Alkmaar*, moeſten „ vyfentwintig Perſoonen, in 't hemd of lin„ nenkleedinge, met ontdekten hoofde en „ bloote beenen, en een wit ſtokje in de hand, „ insgelyks, knielende, om vergiffenis ver„ zoeken. De Poorten, Muuren, Toorens „ en andere vaſtigheden der Stad moeſten „ ten gronde toe geſlegt worden: waartoe die „ van Schager- en Nieuwdorper-Kogge en „ Nieuwland der Stad de hand moeſten bie„ den. De Handveſten der Stad moeſten „ worden vernietigd. Met vyfentwintig In„ gezetenen, begeerde de Hertog zynen wil „ te doen. De doodſlag aan Klaas van Ruiven „ en anderen gepleegd, en de plondering van „ het Huis van Klaas Korf moeſt met geld „ geboet worden. Alle Krygsgereedſchap en „ Buſſen, grooter dan *Koluvrynen*, moeſten „ den Hertoge worden overgeleverd: ook „ de

(*r*) Handv. van Kennemerl. bl. 85.

„ de bezegelde Brieven, by welken men zig, Filips II.
„ tot het onderneemen van deezen opſtand, 1492.
„ onderling verbonden hadt. Alkmaar moeſt
„ eindelyk eene boete van *zesentwintighon-*
„ *derd Andries guldens* opbrengen, en daar-
„ enboven *drie ſtuivers* van ieder Huis, jaar-
„ lyks, ten eeuwigen dage, aan de Graaflyk-
„ heid betaalen.

„ Uit *Weſtfriesland*, met Schager- en van Weſt-
„ Nieuwdorper-Kogge en Nieuwland; doch friesland.
„ zonder Alkmaar, Hoorn, Medenblik,
„ Texel en Wieringen, die een' afzonder-
„ lyken Zoen ſlooten; ook zonder Enkhuizen,
„ welk geen deel aan den opſtand gehad hadt;
„ moeſten honderdenvyftig Perſoonen, in
„ dezelfde geſtalte als de Kennemers, vergif-
„ fenis verzoeken. Hunne Handveſten werden
„ ook vernietigd verklaard. Met honderd Per-
„ ſoonen uit hen, begeerde de Hertog zynen
„ wil te doen. Den moedwil, omtrent Klaas
„ van Ruiven, Klaas Korf en anderen gepleegd,
„ moeſten zy ook helpen beteren. Het Schiet-
„ geweer, grooter dan *Koluvrynen*, en al 't
„ Buskruid, ook de Brieven, waarby zy zig
„ met de anderen verbonden hadden, moeſten
„ terſtond worden overgeleverd. Wyders
„ werden zy gehouden, op bevel des Her-
„ togs, te arbeiden aan de Sterkten, die, te
„ Haarlem, te Alkmaar, of te Hoorn zouden
„ worden opgeregt. Voor boete moeſten zy
„ *zesduizend Andries guldens* eens, en *twee*
„ *ſtuivers* van ieder Huis, jaarlyks, ten eeu-
„ wigen dage, betaalen. Doch de Weſtfrieſche
„ Dorpen, die geen deel aan den opſtand
„ gehad hadden, zouden tot deeze ſchatting
„ niets

Filips II. 1492.

„ niets behoeven op te brengen. Hem en „ Venhuizen, Wydenes, Leek, Schellinkhout, „ Grootebroek, Bovenkarſpel, Lutkebroek, „ Hoogkarſpel, Oosterblokker, Weſterblok- „ ker en Binnenwyzend, die min misdaan „ hadden dan de andere Weſtfrieſche Dorpen, „ werden", op de voorſpraak van twee Enkhuizer Burgemeeſters (2), die, op de knieën, voor hun baden (s), „ voor een derde, in de „ gemelde ſchatting verligt; mids dat deeze „ verligting ten laſte van de overigen kwame." Men moet hier, in 't voorbygaan, aanmerken, dat dit Vonnis den Weſtfriezen te harder heeft moeten vallen, om dat zy, by Brieven van het Hof van Holland, gedagtekend den negenden van Hooimaand des jaars 1491, reeds vergiffenis verworven hadden van den moedwil aan 't Huis van Klaas Korf, en van de andere geweldenaaryen, voor dien tyd, gepleegd (t).

van Medenblik,

„ Tien Perſoonen uit *Medenblik* moeſten, „ blootshoofds, ongegord, en met een wit „ ſtokje in de hand, vergiffenis komen verzoeken. Ook moeſt de Stad haare Handvesten, en alle Inwooners, die deel aan den „ opſtand gehad hadden, den Hertoge in „ handen ſtellen, om 'er zynen wil mede te „ doen. Voor boete moeſt zy *driehonderd* „ *Andries guldens* betaalen.

van Hoorn, Edam, Monni-

„ *Hoorn*, *Edam* en *Monnikendam* moeſten, „ nu en ten allen tyde, de Poorten voor den „ Hertoge openen. Ook moeſten zy, en het „ Eiland

(s) Brandt Enkh. *bl.* 38, 41, 42.
(t) Handv. van Enkh. *bl.* 43.

(2) *Nanning Tapper* en *Simon Pieterszoon*.

„ Eiland *Wieringen* alle oproerigen overleve- FILIPS II.
„ ren. Hoorn, in 't byzonder, moest den 1492.
„ Hertoge eene Poort of plaats in de Stad af- kendam,
„ staan, om aldaar eene sterkte te bouwen, Wierin-
„ op kosten der Stad. Aan boete moest Hoorn gen,
„ *duizend*, Edam *agthonderd*, Monnikendam
„ *vierhonderd*, en Wieringen *tweehonderd An-*
„ *dries guldens* betaalen.

„ Vyfentwintig Persoonen van *Texel* moes- en Texel.
„ ten, in 't zwart, blootshoofds, ongegord
„ en knielende, vergiffenis komen verzoeken.
„ De Handvesten des Eilands moesten den
„ Hertoge in handen gesteld worden. De
„ Hertog behieldt de straffe der Eilanderen,
„ die tot den vyand overgeloopen waren, aan
„ zig. Zy moesten zyn Huis sterk maaken,
„ naar inhoud der Brieven, hun, door den
„ Raad van Holland, toegezonden. Voorts
„ moesten zy *duizend Andries guldens* aan boe-
„ te, en twee maanden lang vyfentwintig
„ Knegten betaalen, die onder den Schout
„ van Texel staan, en dienen zouden, om 't
„ Eiland in rust te houden." (*u*).

V. Onderzoek hoe verre de Voorwaarden van deezen Zoen naargekomen zyn.

Op zodanigen voet, werdt deeze opstand der Kennemeren, Westfriezen en Waterlanderen verzoend. Sommigen twyfelen, of alle de Voorwaarden van deezen Zoen wel naargekomen zyn. Onze Kronyken melden, dat die van Haarlem ten minsten, binnen korten tyd, zevenentwintigduizend Andries guldens hebben opgebragt: om welke somme te vinden, de Poorters hunne zilveren Schaalen, Koppen, Lepels, en andere kleinoodien op 't Stadhuis brengen moes-

(*u*) *Zie de* Zoenbrieven *by* ORLERS Leiden, *bl.* 431-442.

FILIPS II. 1492.

moesten. De andere groote Steden waren gebeeten op Haarlem, om dat deeze Stad, sedert eenige jaaren, niets tot de gemeene Oorlogslasten hadt willen draagen: 't welk oorzaak was, dat zy, ten deezen tyde, niet alleen niet voor Haarlem spraken; maar de Stad zelfs nog drongen, om haar tienduizend guldens, wegens agterstallen, te voldoen. De Hertog deedt wyders, nog voor 't einde van Bloeimaand, een zwaar Blokhuis te Haarlem opwerpen (*v*). Ook werdt, te Hoorn, eerlang, eene sterkte gestigt, de *Zeeburg* genoemd (*w*). Uit al het welke, men ziet, dat de Hertog de voorwaarden van den Zoen, ten minsten gedeeltelyk, heeft willen naargekomen hebben. Niet min klaar blykt het, van den anderen kant, dat Alkmaar, niet lang hierna, hersteld geworden is in de Voorregten, die, by het vonnis des Hertogs van Saxen, verbeurd verklaard waren (*x*). Ook vindt men, dat die van Kennemerland, op den zevenden van Zomermaand deezes zelfden jaars, in de verbeurde Handvesten hersteld zyn, mids zekere somme beloovende op te brengen. Ten zelfden tyde, stondt de Hertog ook af van het regt, welk hy zig voorbehouden hadt, om met vyftig Kennemers zynen wil te doen (*y*). De Dregterlanders, die bevonden werden weinig deel in den opstand gehad te hebben, verkreegen, een weinig laater, ook herstelling in

Blokhuizen te Haarlem en te Hoorn gestigt.

(*v*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 78.
(*w*) VELIUS Hoorn, *bl.* 160.
(*x*) Brief van den 6 July 1492, *gemeld by* BOOMKAMP Alkmaar, *bl.* 39.
(*y*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 88.

in hunne Voorregten (z). De Stad Haarlem bekwam allerlaatſt, en eerſt onder de Regeering van Graave, naderhand Keizer, Karel, het volkomen gebruik der voorige Privilegien weder. Het Slot, hier geſtigt, werdt, eerlang, nevens de Sloten te Woerden en te Medenblik, aan Hertoge Albrecht verpand, voor driemaalhonderdduizend Rynſche guldens, welken hy, wegens agterſtallige ſoldye van zyn Krygsvolk, te vorderen hadt (a). Maar ſommigen hebben aangemerkt, dat hy wel diende; doch zig ook wel betaalen liet (b). Filips II. 1492.

Dus eindigde het Kaas- en Broods-ſpel, of liever de Kaas- en Broods-Kryg. Ook mag men hier het einde der Hoekſche en Kabbeljaauwſche tweedragt plaatſen, die nu byna anderhalve eeuw geduurd hadt. De magt der Graaven, door het vreemd Krygsvolk geſtyfd, nam allengskens zo zeer toe, en de Landzaaten werden, door de vermeerdering van boeten en ſchattingen, dermaate uitgeput en verarmd, dat hun noch moed noch middel overſchoot, om de voorige oneenigheden wederom op te haalen. Eenige Steden, immers Hoorn was zo zeer ten agteren geraakt, dat de Poorters, te Amſterdam, in Zeeland, in Brabant en in Vlaanderen, om de ſchulden der Stad, bekommerd werden; en naauwlyks ergens, dan op de vrye jaarmarkten, verſchynen durfden: 't welk tot merkelyk agterdeel der gemeene Neeringen ſtrekte (c), en onder anderen oorzaak Einde van den Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen Tweeſpalt.

(z) Handv. van Drechtſtl. bl. 63-65. Branot Enkh. bl. 39.
(a) Sicko Beninga Chronickel, bl. 105.
(b) De la Marche Livr. II. Ch. XVI. p. 655.
(c) Velius Hoorn, bl. 161.

FILIPS II. 1492.

zaak was, dat niemant iets tot voorſtand der verdrukte vryheid onderneemen durfde: waar toe het omkomen of de vlugt der aanzienlykſte Hoekſchen ook een voornaame hinderpaal was.

VI. Zierikzee verzoent zig met den Hertoge van Saxen.

Hertog Albrecht van Saxen, in 't laatſt van Zomermaand, met zyn Krygsvolk, uit Holland, naar Zeeland, overgeſtoken zynde, maakte zig, by verraſſing, meeſter van de Stad Zierikzee. De Ingezetenen deezer Stad, alwaar Adolf, Vader van Filips van Kleeve, zyne wooning hieldt, hadden die van Sluis, geduurende den Vlaamſchen Kryg, zeer begunſtigd, en Jan van Naaldwyk, na den Scheepsſtryd by Brouwershaven, vryen doortogt vergund; waardoor zy, in de ongenade des Hertogs van Saxen, vervallen waren. Nu, zig overmeeſterd ziende, verzoenden zy zig met hem, op gelyke Voorwaarden als de Hollanders. „ Die van de Wet en nog zeſtig In„ gezetenen moeſten hem blootshoofds en „ knielende om vergiffenis ſmeeken. Honderd „ ponden jaarlyks, welken zy uit 's Graaven „ Domeinen trokken, werden verbeurd ver„ klaard. Ook moeſten zy *vierentwintigduizend gouden Andries guldens* eens, en twee „ ſtuivers van ieder Haardſtede, jaarlyks, op„ brengen." De Brieven, hier van verleend, zyn, op den tienden van Hooimaand, te Zierikzee, gedagtekend (*d*).

Beleg en Overgaave van

Holland en Zeeland dus in ruſt en tot onderwerping gebragt hebbende, keerde de Her-

(*d*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 79. REIGERSB. II. *Deel, bl.* 333 *en* BOXHORN *aldaar.*

Hertog van Saxen naar Vlaanderen, om Sluis, de eenigſte Stad, in welke zig nog eenige voornaame Hoekſchen onthielden, door belegering, te bedwingen. De Stad ſtondt een Beleg, te water en te lande, van meer dan twee maanden door. De Hertog van Saxen geboodt het Leger te lande. De Vloot, die de Stad, te water, benaauwde, was in Zeeland verzameld, en beſtondt uit drie-enveertig Oorlogsſchepen, dertig *Heuden* of Platbodems en dertien Hulken. *Filips van Bourgondie*, *Heer van Beveren* en Admiraal der Nederlanden, hadt 'er 't bevel over (*e*). Henrik de VII, Koning van Engeland, hadt hier nog twaalf ſchepen, onder beleid van *Eduard Poining*, bygevoegd (*f*). De Stad werdt, eenen tyd lang, ſterk beſchooten. Doch Filips van Kleef verdedigde zig dapperlyk. Zyn Vader, Adolf, begaf zig, van Zierikzee, onder vrygeleide zyns Zoons, naar Sluis, om hem, tot het overgeeven der Stad, te vermaanen. Filips hadt hier egter geene ooren naar (*g*). Verſcheiden' gelukkige uitvallen deeden hem den moed dermaate zwellen, dat hy tot geen overgeeven verſtaan wilde. Eindelyk ſloeg, in Herfſtmaand, of by ongeluk, of door beſtel des vyands, de brand in 't Buskruid te Sluis: waardoor zo geweldig eene ſchade veroorzaakt werdt, dat Filips van Kleef tot de overgaave beſloot. Hy bedong den vryen uittogt voor zig en de zynen, en dertigduizend gul-

Filips II. 1492. Sluis in Vlaanderen.

(*e*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 327, 328.
(*f*) F. Bacon. Hiſt. Henr. VII. *p.* 173. *Edit. Lugd. Bat.* 1647.
(*g*) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* XIV. *p.* 643.

Filips II. 1492

guldens voor 't gene hem Maximiliaan en Filips ſchuldig waren. 't Verdrag, werdt, op den dertienden van Wynmaand, getekend (*b*).

De Hoekſchen wyken naar Frankryk.

Filips van Kleef, die, te vooren reeds, aan 't Franſche Hof bekend geweeſt was, begaf zig, na 't overgaan van Sluis, derwaards, en heeft 'er, ſedert, verſcheiden' hooge Krygsampten bekleed (*i*). Jan van Naaldwyk trok ook naar Frankryk, alwaar hy overleeden is (*k*). Waarſchynlyk hebben ook andere voornaame Hoekſchen, ten deezen tyde, derwaards de wyk genomen.

V. Onluſten met Frankryk.

De Roomſch-Koning, Maximiliaan, hadt het ſtillen der opſchuddingen hier te Lande geheellyk toevertrouwd aan de zorge van Hertoge Albrecht van Saxen, alzo hy, omtrent deezen tyd, met andere zaaken, de handen vol werks hadt. Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, aangetekend (*l*), dat hy, in 't jaar 1489, by volmagt, in Huwelyk getreden was, met Anna, Erfdogter van Bretagne. Dit Huwelyk, rugtbaar geworden, mishaagde den Koning van Frankryk ten hoogſten: die, terſtond na de dood van François den II., Hertoge van Bretagne, toeleg gemaakt hebbende, om dit Hertogdom aan de Kroon te hegten, nu beſpeurde, dat hiertoe geen kans zyn zou, zo 't Huwelyk van Maximiliaan en Anna voortgang hadt. Karel beſloot, derhalve, het geſlooten Huwelyk, 't koſtte wat

(*b*) Pont. Heut. Rer. Auſtr. *Libr.* IV. *p.* 207-211.
(*i*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 133, 303. Meteren I. *Boek*, *f.* 7 *verſ.*
(*k*) Goudhoeven *bl.* 194.
(*l*) XIV. *Boek*, *bl.* 267.

wat het wilde, te verbreeken. Onaangezien hy voor lang reeds met Margareet van Oostenryk in de Egt verbonden was, en zy, zelfs in openbaare ſchriften, den naam van *zyne Gemaalinne* droeg, vondt hy goed, deeze verbindtenis te ſchenden, en Anna van Bretagne, voor zig zelven, ten Huwelyk te verzoeken. Te gelyk voerde hy een Leger naar de grenzen van Bretagne, en bragt het, eerlang, zo ver, dat de Hertogin en de Grooten des Hertogsdoms, in zyn verzoek, bewilligden. Het Huwelyk tuſſchen haar en Karel den VIII. werdt, in Wintermaand des jaars 1491, voltrokken, en de Krooning der Koninginne geſchiedde, in den aanvang des volgenden jaars (*m*). Dit Huwelyk was een dubbele ſlag voor Maximiliaan. Hy zag zig niet alleen zyne Bruid ontroofd, maar daarbenevens zyne Dogter, Margareet, van het Huwelyk met den Koning van Frankryk verſteken. Des verzuimde hy niet, al zyn vermogen in 't werk ſtellen, om den geleeden hoon te wreeken. Henrik de VII., Koning van Engeland, liet zig, op zyn aanhouden, beweegen, om, met een Leger over te ſteeken naar Calais; doch hy was naauwlyks geland, of Karel de VIII. wiſt hem, door het aanbieden eener goede ſomme, tot het ſluiten van eene Vrede, te beweegen (*n*). Maximiliaan hadt, midlerwyl, de vyandelykheden tegen Frankryk in Artois begonnen, en zig, in Oogſtmaand des jaars 1492, van Atrecht meeſter gemaakt. Ook poogde hy, ſedert,

Filips II. 1492.

(*m*) Daniel *Tom.* VI. *p.* 653, 655, 659, 661-665.
(*n*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 451-458.

Filips II. 1493. dert, de Ryksvorſten en de Zwitſers te beweegen, om hem by te ſtaan. Doch de Winter en 't volgende voorjaar verliep, zonder dat 'er iets van belang ondernomen werdt. En Karel de VIII, die 't hoofd vol hadt van het ontwerp om 't Koningkryk Napels te bemagtigen, toonde zig zo genegen, om de Vrede met den Roomſch-Koning en den Aartshertoge Filips te ſluiten, dat dezelve, eindelyk, op den drie-entwintigſten van Bloeimaand des jaars 1493, te Senlis getroffen werdt. De Graafſchappen van Bourgondie en Artois werden den Roomſch-Koning, als Voogd van Filips van Ooſtenryk, zynen Zoon, afgeſtaan. Ook beloofde Karel de VIII. Margareet van Ooſtenryk, zyne ondertrouwde Gemaalin, den Gezanten des Roomſch-Konings terſtond te zullen overleveren (o). Dit geſchiedde ſedert, en Margareet ontſloeg Karel den VIII. ſchriftelyk, van de Huwelyksverbindtenis, te vooren, met haar aangegaan (p).

Vrede van Senlis.

Maximiliaan wordt Keizer.

In Oogſtmaand, hieraan volgende, overleedt Keizer Fredrik de III. wordende, door zynen Zoon, den Roomſch-Koning, Maximiliaan, in de Keizerlyke waardigheid, opgevolgd.

De Aartshertog Filips aanvaardt de Regeering der Nederlanden.

De nieuwe Keizer, genoodzaakt zig dikwils in Duitſchland op te houden, vondt, in 't volgende jaar, geraaden, zig van de Regeeringe der Nederlanden te ontſlaan, en dezelve zynen Zoon Filips, die nu in zyn zeventiende jaar getreden was, geheellyk op te draagen. Fi-

1494.

(o) Commines *Livr.* VII. *Ch.* 3. Preuves *ſur* Commin. *Tom.* V. *p.* 426.

(p) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 311.

Filips werdt dan, in Herfstmaand, tot Hertoge van Brabant, ingehuldigd. Filips II. 1494.

Sedert begaf hy zig naar Geertruidenberg: alwaar de Staaten van Holland, in merkelyken getale, byeen gekomen waren. De inhuldiging geschiedde hier, in een benedenvertrek van de Herberg den *Wildeman*, op den twaalfden van Wintermaand. Vooraf, deedt Filips den Staaten, door den President van den Raad des Roomsch-Konings, *Thomas de Plaine*, Heere van Maigni, aanzeggen „ dat hy daar gekomen was, om ge„ huld en ontvangen te worden, als *erfagtig* „ *en natuurlyk Prins en Heer*, *Graave van* „ *Holland en Heere van Friesland*: dat hy ge„ zind was, de Privilegien, door Filips en Ka„ rel van Bourgondie en derzelver voorzaaten, „ den Landen verleend, te bezweeren; doch „ dat hy zulke Privilegien, als zy, na de dood „ van Hertoge Karel, mogten verkreegen „ hebben, van onwaarde hieldt, en te niet „ deedt: om zonderlinge redenen egter, den „ Steden Delft, Leiden, Gouda, Amsterdam, „ Rotterdam en Schiedam vergunnende, haare „ Vroedschappen te kiezen, op gelyken voet, „ als zy, sedert de dood van Hertoge Karel, „ gedaan hadden: egter niet langer, dan tot „ dat hy vyfentwintig jaaren bereikt zou heb„ ben." Hier voegde hy by „ dat hy den „ Landen kwytschelding verleenen wilde van „ 't gene zy Hertoge Karel schuldig gebleeven waren; hen te gelyk ontslaande van „ den eed, dien zy den Roomsch-Koning, „ Maximiliaan, als zynen Vader en *Momboir*, „ te vooren gedaan hadden." Eindelyk deedt

Hy wordt in Holland en in Zeeland gehuldigd.

Filips II. 1494. hy zeggen „ dat hy niet ongenegen was, „ den Landen, na dat de inhuldiging, op „ den gemelden voet, geſchied zou zyn, „ eenige nieuwe Voorregten toe te ſtaan, „ mids dat dezelven niet met zyne Hoogheid „ ſtreeden." De Staaten, hierop, eenpaariglyk beſlooten hebbende, den jongen Filips, onder de gemelde voorwaarden, voor Graave aan te neemen; deedt hy eerſt, en daar na de Staaten den gewoonlyken eed (*q*). In Zeeland, geſchiedde de inhuldiging, kort hier na, te Reimerswaale (*r*). De Landzaaten, die, gedeeltelyk ten minſten, tot hiertoe, hunnen Graave, met ongenoegen, onder de voogdyſchap zyns Vaders, gezien hadden, verheugden zig nu, dat hy zelf de Regeering aanvaardde. De binnenlandſche twiſten hielden allengskens op, en de handel en neeringen begonden wederom te bloeijen, als te vooren (*s*). Omtrent een jaar laater (3), verleende Filips, volgens zyne belofte, by de inhuldiging gedaan, den Lande van Holland eenige Voorregten; doch zulke uitgebreiden niet, als de Staaten hem verzogt hadden. Men zou gaarne gezien hebben, dat elke Stad haare Vroedſchap hadt mogen hebben, en een dubbel getal noemen, uit welk, de Stadhouder en Raaden de Wethouders, jaarlyks, kiezen zouden konnen. Doch dit voorregt werdt, ook overeenkomſtig met de belofte by de inhul-

en verleent ſlegts bepaalde Voorregten. 1495.

(*q*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 8.
(*r*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 337.
(*s*) Velius Hoorn, *bl.* 161.

(3) Den veertienden van Wintermaand des jaars 1495.

huldiging, alleenlyk vergund aan de zes Ste- Filips II.
den, Delft, Leiden, Gouda, Amſterdam, 1495.
Rotterdam en Schiedam, en niet langer dan tot de Graaf vyfentwintig jaaren bereikt zou hebben. Tot zo lang alleen, beloofde hy ook, geene Ampten aan vreemdelingen te zullen geeven. Insgelyks, wilde hy zig niet langer verbinden, om geene Brieven van * Schâverhaaling, binnen Holland, ter uitvoeringe te doen leggen, dan by raade van den Stadhouder en Raaden. De Staaten hadden begeerd, dat zy 'er zelven op gehoord mogten worden. Op hun verzoek, ſtondt hy egter ten volle toe, niet te zullen munten, noch de munt te zullen op- of afzetten, ook geene nieuwe Tollen te zullen opſtellen, dan met toeſtemminge van 's Lands Staaten. Wyders werdt den Staaten *Oktroi* beloofd, om ommeſlagen te mogen doen, tot afloſſing hunner ſchulden. Eenige agterſtallen werden hun kwytgeſcholden: 't welk de Graaf ook, by zyne inhuldiging, beloofd hadt te zullen doen. De Staaten hadden nog eenige andere punten begeerd; doch de Graaf wilde 'er niet, of niet dan met bepaalinge, in bewilligen (*t*).

* *Reprefaille.*

Wy moeten niet vreemd vinden, dat Dordrecht en Haarlem niet genoemd zyn, onder de Steden, die Vroedſchappen hebben, en een dubbel getal, tot het kiezen der Wethouderſchap, noemen mogten. Dordrecht was, reeds te vooren, kort na de inhuldiging van Graave Filips, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, in dit voorregt, beveſtiigd te

(*t*) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 3.

Filips II. 1495. geworden (*u*), en werdt, zo 't ſchynt, nu niet genoemd, om dat deeze Stad nóg niet, gelyk de andere Steden, bewilligd hadt in de Bede, by 's Graaven blyde inkomſt, gedaan (*v*). Haarlem hadt zyne Voorregten, in 't jaar 1492, verbeurd, en nog niet wederom gekreegen. Eene der voornaamſte redenen, wyders, waarom Filips de Handveſten van Vrouwe Maria, en met naame het Groot-Privilegie niet heeft willen beveſtigen, ſchynt geweeſt te zyn, dat den Staaten, daarby, vryheid vergund was, om, naar welgevallen, vergaderingen te houden, welke vryheid Filips hieldt te ſtryden met zyne hoogheid.

IX. De koophandel tuſſchen Engeland en de Neder- wordt verbooden.

De Aartshertog Filips was naauwlyks in 't bewind der Nederlanden beveſtigd, of hy ſloot een Verbond van Koophandel met Henrik den VII, Koning van Engeland, welk, ſedert, in de Nederlanden, onder den naam van het *Groot-Commercie-Traktaat* vermaard geweeſt is (*w*). De Koophandel tuſſchen Engeland en de Nederlanden was, ſedert eenigen tyd, geſtremd geweeſt; waartoe het gedrag van Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel van Bourgondie, gelegenheid gegeven hadt. Zy zag, met veel verdriet, het Huis van Lankaſter, op den Engelſchen Troon, en haar eigen, het Huis van Jork, genoegzaam uitgerooid. Zy liet, derhalve, geene gelegenheid voorby ſlippen, om onruſt in 't Ryk te verwekken, of te voeden. *Lambert Simnel*, een Bakkers Zoon van omtrent vyftien

(*u*) Handv. by BALEN, *bl.* 535.
(*v*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 6.
(*w*) F. BACON. Hiſt. Henr. VII. *p.* 266.

tien jaaren, werdt, in 't jaar 1486, uitgegeven voor den Graave van Warwik, Broeders Zoon van Eduard den IV (*x*), en thans gevangen in den Tour. *Jan, Graaf van Linkoln*, en andere aanhangers van den Huize van Jork hadden de hand in dit bedrog. De Hertogin Weduwe van Bourgondie zelve zondt tweeduizend Duitschers, onder bevel van *Maarten Zwart*, naar Ierland, alwaar, Simnel, onder den naam van Eduard den VI, tot Koning van Engeland, verklaard was (*y*). Simnel, in den aanvang des volgenden jaars, te Dublin gekroond zynde, staken Linkoln, Zwart en anderen, met hem, naar Engeland over. Henrik de VII. ontmoette hun by Nottingham, en versloeg hen t'eenemaal. Linkoln en Zwart sneuvelden in den stryd. Simnel, gevangen genomen, behieldt het leeven. Henrik, overtuigd, dat anderen zig slegts van hem bediend hadden, om eenigen schyn aan hunnen opstand te geeven, maakte den gewaanden Koning eerst zynen Keukenjongen, en vorderde hem naderhand tot Valkenier (*z*). Na 't mislukken deezer onderneeminge, rustte de Hertogin Weduwe van Bourgondie nog niet. Zy hieldt, van tyd tot tyd, het gerugt leevendig, dat Richard, Hertog van Jork, tweede Zoon van Eduard den IV, nog in wezen was: en *Peerken Waarbeek* (3), Zoon van

Filips II. 1495.

(*x*) F. Bacon. *p.* 40 *& seqq.*
(*y*) F. Bacon. *p.* 54, 56, 58.
(*z*) F. Bacon. *p.* 68. Rapin *Tom.* IV. *p.* 404, 405, 406. 408, 409, 413, 414, 415.

(3) Zo werdt hy gemeenlyk genoemd. Zyn eigenlyke naam was *Pieter Oostbeek*. *Vide* Franc. Bacon. *Hist. Regni Henr.* VII. p. 192, 193.

Filips II. 1495. van eenen bekeerden Jood van Doornik, behoorlyk onderweezen hebbende, deedt zy deezen, looslyk, eerſt in Portugal, daarna in Ierland, te voorſchyn komen, onder den naam van Hertog van Jork. Peerken begaf zig, uit Ierland, naar Parys, alwaar Karel de VIII. hem voor Hertoge van Jork erkende (*a*). Omtrent den aanvang des jaars 1493, vertoonde hy zig eerſt wederom voor d eHertoginne in Vlaanderen: die zig, in 't eerſt, geliet, hem voor eenen Bedrieger te houden; doch allengskens overtuigd ſcheen, dat hy haar Neef was (*b*). In Engeland zelf, ſloegen ſommigen hier geloof aan (*c*): ook naar 't ſcheen, zulken, die Peerken in Vlaanderen gezien hadden. Verſcheiden' misnoegde Engelſchen ſtaken herwaards over, om hun Hof te maaken by den gewaanden Hertoge van Jork (*d*). Doch Henrik de VII. ontdekte haaſt, uit den Ridder *Robert Clifford*, wien de Hertogin 't geheim vertrouwd hadt, wat 'er van deezen handel ware (*e*). Hy deedt den Aarrshertoge Filips terſtond verzoeken, dat de Bedrieger, Peerken Waarbeek, hem mogt overgeleverd worden. Doch als Filips dit weigerde, onder voorwendſel, dat de Hertogin een volſtrekt oppergezag oefenen mogt, in de Landen, aan welken zy verlyftogt was; en dat hem niet vryſtondt, iemant, uit haar gebied, te doen ligten (*f*); deedt

(*a*) F. Bacon. *p.* 188, 190, 191, 192, 197.
(*b*) F. Bacon. *p.* 201.
(*c*) F. Bacon. *p.* 225.
(*d*) F. Bacon. *p.* 236.
(*e*) F. Bacon. *p.* 205, 209, 212.
(*f*) F. Bacon. *p.* 212, 217.

deedt Henrik terſtond allen handel met de Nederlanden verbieden, en alle Nederlanders uit zyn Koningkryk vertrekken. Filips bleef hem niet ſchuldig; maar gaf diergelyk bevel, omtrent alle Engelſchen, die zig, in de Nederlanden, ophielden (*g*). Hy en zyn Vader gingen nog verder. Zy lieten zig, door Peerken Waarbeek, onder den naam van *Richard, Koning van Engeland*, al het regt, welk hy op de Engelſche Kroon hadt, afſtaan, indien hy zonder manlyke nakomelingen overleedt. Hier van werden Brieven bezegeld, te Mechelen, den vierentwintigſten van Louwmaand des jaars 1495, gedagtekend (*h*). Maximiliaan en Filips beoogden, buiten twyfel, zig, t'eenigen tyde, van deeze Brieven te bedienen, om onruſt in Engeland te verwekken. Doch zy hebbenze zo geheim weeten te houden, dat 'er de Engelſche Historieſchryvers en de onzen geheel geene kennis van gekreegen hebben. De verdere gevallen van Peerken Waarbeek, die, zig, in 't jaar 1495, eenige maanden te Haarlem opgehouden hebbende, uit Texel naar Ierland zeilde (*i*), en, ſedert, Henrik den VII. op den Troon hebbende doen beeven, eerſt in 't jaar 1499, zyn leeven aan eene galg eindigde (*k*), behooren niet tot ons beſtek: alzo klaar genoeg blykt, dat Filips en de Nederlanders, na 't jaar 1495, geen deel in zyne on-

Filips II. 1495.

(*g*) F. Bacon. *p.* 218, 264.
(*h*) Chartr. van Brabant te Vilvoorde *zevende Benedenkaſſe*, Laye *Engleterre*.
(*i*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXII. *Cap.* 5. F. Bacon. *p.* 247.
(*k*) F. Bacon. *p.* 322. Rapin *Tom.* IV. *p.* 459, 460, 461, 462, 463, 465, 467, 496.

FILIPS II. 1495. onderneeming gehad hebben. Henrik de VII, hier van overtuigd, maakte, derhalve, geene zwarigheid, om het Verbond van Koophandel met de Nederlanden te vernieuwen, en voordeeliger te maaken. Hy werdt, te Londen, op den twaalfden van Sprokkelmaand des jaars 1496, geslooten. Het begreep te gelyk een Verbond van altoosduurende Vrede en Vriendschap (*l*). De Aartshertog beloofde „ geene Engelsche Muitelingen in de Ne-
1496. „ derlanden, zelfs niet in de Landen, welken „ der Hertoginne Weduwe van Bourgondie „ waren afgestaan, te zullen toelaaten: en zy „ zou 't niet vermogen te doen, dan onder „ verbeurte van 't gene zy in de Nederlanden „ bezat. De Nederlanders, met naame ook „ de Hollanders en Zeeuwen, zouden te Calais, en in alle de Havens van Engeland, „ vryelyk mogen handelen. Ook werdt hun „ de *vrye en veilige Visschery*, op de Engelsche kusten, uitdrukkelyk vergund. In geval „ van schipbreuk of stranding, werdt bestemd, „ dat de goederen den eigenaaren zouden te „ rug gegeven worden, *al werdt 'er geen „ mensch, hond, kat of haan leevende in 't Schip „ gevonden.*" Het verbond behelsde nog veele andere punten, in welken wy niets merkwaardigs ontdekt hebben. De Koning en de Aartshertog beloofden het, wederzyds, door de voornaamste Koopsteden, te zullen doen bevestigen. Van wege Holland en Zeeland, moest deeze bevestiging geschieden, door Dordrecht, Delft, Leiden, Amsterdam, Middel-

Groot Verbond van Koophandel met Engeland.

(*l*) *Zie ook* HOOFT Nederl. Hist. I. *Boek, bl.* 22.

delburg, Zierikzee, Veere en Briele (*m*). De beveſtiging van Dordrecht, gedagtekend den agtſten van Grasmaand, is nog voorhanden (*n*). In een ander Verdrag van Koophandel, eenigen tyd hierna (4), tuſſchen Engeland en de Nederlanden geſlooten, ſtondt Filips af van het Regt, om een' Gulden te vorderen van ieder ſtuk Engelſch Laken, welk in de Nederlanden ingevoerd werdt (*o*). Filips II. 1496.

X. Huwelyk des Aartshertogs met Joanna, Dogter van Spanje.

In Louwmaand des jaars 1496, was 'er, met toeſtemminge van 's Lands Staaten, te Mechelen vergaderd, een Huwelyk geſlooten, tuſſchen den Aartshertoge Filips en *Joanna*, tweede Dogter van *Ferdinand*, Koning van Arragon, en van *Izabelle*, Koninginne van Kaſtilie. Ook was Margareet, Zuſter van Filips, in Slagtmaand des jaars 1495, in de Egt verbonden met *Jan*, Zoon van Ferdinand en Izabelle: door welke dubbele egtverbindtenis, de Huizen van Ooſtenryk en Spanje ten naauwſten aan elkanderen verknogt werden. De Bruid des Aartshertogs landde, in Herfſtmaand des jaars 1496, te Arnemuiden in Zeeland (*p*). Van hier, begaf zy zig naar Antwerpen, alwaar het Huwelyk, op den eenentwintigſten van Wynmaand, voltrokken werdt. Margareet vertrok, in Sprokkelmaand des jaars 1497, met eene Vloot, van Vliſſingen, naar Spanje (*q*). Haar Huwelyk werdt, te Bur-

(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 82. *Zie ook* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 341.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 92.
(*o*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 113.
(*p*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 346.
(*q*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 386.

(4) Den zevenden van Hooimaand des jaars 1497.

Filips II. 1496. Burgos, in Grasmaand, voltrokken. Doch op den vierden van Wynmaand, daaraan volgende, verloor zy haaren Egtgenoot, aan eene heete koorts, en beviel, kort hierna, van eene onvoldraagen' vrugt. Zy bleef in Spanje tot in 't volgende jaar, en keerde toen naar de Nederlanden te rug. In Frankryk, was men zeer misnoegd op Ferdinand, ter oorzaake van deeze Huwelyken: vooral ter oorzaake van het eerſte (*r*). En niet zonder reden, alzo de Koning van Arragon, in 't jaar 1493, plegtiglyk beloofd hadt, zyne Kinderen noch aan den Roomſch-Koning, noch aan den Koning van Engeland, noch aan derzelver Kinderen te zullen uithuwelyken, dan met toeſtemming van den Koning van Frankryk (*s*): welke niet eens verzogt, veel min gegeven was. Doch 't was voor Ferdinand niets zeldzaams, de uitdrukkelykſte verbindteniſſen te ſchenden.

Invoering van nieuwe Excynzen, in Holland.

Terwyl deeze veranderingen in 't Huis van Ooſtenryk voorvielen, was men, in Holland, bezig, met nieuwe Excynzen op te ſtellen en te heffen, tot voldoening der Graaflyke Beden, en om de Steden van ſchulden te ontlaſten. Het invoeren deezer Excynzen geſchiedde nu wel gemakkelyker dan te vooren, immers op ſommige plaatſen (*t*); doch het opbrengen der Graaflyke Beden ſchynt zo gereed niet geſchied te zyn, als de Graaf gewenſcht en verwagt hadt, alzo men vindt, dat de zes groote Steden, omtrent Slagtmaand des

De zes groote Steden uitgewonnen.

(*r*) DANIEL *Tom.* VI. *p.* 803. *Tom.* VII. *p.* 53.
(*s*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 297.
(*t*) VELIUS Hoorn, *bl.* 162.

des jaars 1496, door de Graaflyke Ampte- Filips II.
naars, zyn uitgewonnen geworden (*u*). 't 1496.
Welk niet te verwonderen is, als men aanmerkt, dat de Steden, door in- en uitheemsche oorlogen, uitgeput, nu naauwlyks op haar verhaal begonden te komen, en terstond merkelyke sommen, ter gelegenheid van het Huwelyk des Aartshertogs, opbrengen moesten. Keizer Maximiliaan ook, van zins den Oorlog in Italie te voeren, vergde den Hollandschen en Zeeuwschen Steden manschap en geld daartoe af (*v*). Doch 't is niet te denken, dat men, in zyn verzoek, bewilligd zal hebben.

Filips, waarschynlyk om de Hollandsche Steden, te eer, tot het opbrengen van ingewilligde of nog niet ingewilligde Beden, te beweegen, besloot, in Zomermaand des jaars 1497, eene reis te doen naar Holland, en zig, in ieder der voornaamste Steden, volgens de aloude gewoonte, te doen inhuldigen: 't welk tot nog toe niet geschied was. Op den dertienden van Zomermaand, geschiedde deeze inhuldiging, te Dordrecht, van alle Mansperssoonen van vyftien jaaren en daarboven (*w*). Daarna, te Rotterdam, te Delft, in den Haage, te Haarlem, te Amsterdam, te Leiden, en te Gouda (*x*). Te Amsterdam, waren de Gemagtigden der Westfrieschen en Waterlandsche Steden verscheenen, om den Graa-

Filips doet zig, op nieuws, in de byzondere Hollandsche Steden, inhuldigen. 1497.

(*u*) Groot Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 19.
(*v*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 361, 363.
(*w*) Balen, Dordrecht, *bl.* 804.
(*x*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 11.

Filips II. 1497. Graave, op nieuws, hulde te doen (y). Alomme werdt hy, met veele ſtaatſie, naar 't gebruik dier tyden, ingehaald, en met vertooningen van ſtomme Perſoonaadjen, lichten en vreugdevuuren vereerd. Doch of hem thans op nieuws eenige Penningen werden toegeſtaan, vind ik nergens aangetekend.

XI. Oorſprong van den Gelderſchen Oorlog.

Gelderland was het eenigſte Landſchap onder de Nederlanden, alwaar men Filips nog geene hulde hadt willen doen. De veranderingen, in dit Hertogdom, ſedert eenige jaaren, voorgevallen, hadden 'er aanleiding toe gegeven. Wy hebben het verhaal derzelven tot hiertoe willen uitſtellen, om den draad der andere geſchiedeniſſen niet te breeken. Nu moeten wy de Gelderſche zaaken van wat hooger ophaalen.

Men hadt, in dit Hertogdom, na het inhuldigen van Maximiliaan en Maria in den jaare 1482, tamelyke ruſt gehad. Doch eenigen tyd na de dood van Maria, begonden veelen ook hier te dryven, dat de Voogdyſchap over den jongen Filips Maximiliaan niet, maar den Staaten der Landen toekwam. Allengskens neigde men zelfs, om Karel, Zoon van Adolf van Gelder, die toen nog te Gend was, op nieuws tot Hertoge in te huldigen. Maximiliaan verloor Karel niet uit het oog, ſchoon hy hem, in 't jaar 1485, wanneer hy omtrent zeſtien jaaren bereikte, meer in 't openbaar verſchynen liet, en gelegenheid gaf, om de Krygskonſt in Vlaanderen te leeren (z). In Hooimaand des jaars

(y) VELIUS Hoorn, *bl.* 161.
(z) PONTANUS *Libr.* X. *p.* 578.

jaars 1487, woonde hy den Veldslag tegen de Franschen, omtrent Bethune, by, alwaar by gevangen genomen werdt (*a*), gelyk wy, reeds, in 't voorbygaan, hebben aangetekend (*b*). De Gelderschen, gebeeten op de Oostenrykſche Regeeringe, door welke zy, zo wel als de andere Nederlanders, ten deezen tyde, zwaar geschat werden, wendden al hun vermogen aan, om Karel te verlossen. 't Haperde voornaamlyk aan zekerheid voor zyn losgeld, welke eindelyk, op het einde des jaars 1491, gegeven zynde (*c*), verscheen Karel, in Lentemaand des volgenden jaars, op 't onverwagtst, te Roermonde, en sedert in de andere voornaame Gelderſche Steden, wordende allomme beleefdelyk ontvangen. Hy hadt zyne verlossing meest te danken aan *Vincent*, *Graave van Meurs*, die zig, hier door de ongunst van Maximiliaan op den hals haalde (*d*). *Adolf van Nassau*, *Stadhouder van Gelderland* voor den Roomsch-Koning, zogt de Gelderſche Steden te vergeefs aan zyne zyde te houden. Karel verzekerde zig van Wageningen, welke Stad *Floris van Ysselstein*, voor Maximiliaan, bewaarde (*e*). Ook verdedigde hy zyn regt op Gelder en Zutfen, sedert, in eenen Brief aan Keizer Fredrik (*f*). Doch alzo hy hier, gelyk men denken kan, weinig ingang vondt, voer hy voort, zig van de wapenen te bedienen, om den Oostenrykschen af-

Filips II. 1497.

Karel van Egmond komt wederom in Gelderland.

(*a*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 581.
(*b*) XIV. *Boek*, *bl.* 237.
(*c*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 590, 591.
(*d*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 595.
(*e*) Slichtenhorst XI. *Boek*, *bl.* 301.
(*f*) *Apud* Pontanus *Libr.* XI. *p.* 596.

FILIPS II. 1497. afbreuk te doen, en zig in 't bewind van 't Hertogdom te veſtigen. Hy zondt het Kaas- en Broods-Volk, in Holland, eenige Knegten te hulpe, en maakte zig, in 't jaar 1493, meeſter van de Stad Buuren, behoorende tot de Heerlykheden des Heeren van Yſſelſtein. Ook overweldigde hy het Slot te Beeſt, welk toen bezetting des Hertogs van Saxen inhadt. Deeze, de beroerten in Holland geſtild hebbende, viel, daarentegen, met zyn Volk, in Gelderland, bemagtigende Nieuwſtad, in de Voogdye van Roermonde (*g*). Karel, geen volks genoeg op de been hebbende, om Hertoge Albrecht het hoofd te bieden, was, ondertuſſchen, geweeken naar Lotharingen, en onthieldt zig hier, eenigen tyd, by Hertog René, den vinnigſten vyand van het Huis van Bourgondie, en, voor eenige jaaren, aan Karels Zuſter, Filippa van Gelder, gehuwd. Voor 't einde des jaars 1493, hieldt hy egter, een Beſtand met de Hollanders geſlooten hebbende, te Graave, een mondgeſprek met Maximiliaan, die, onlangs tot de Keizerlyke waardigheid verheeven, en met *Blanka Maria*, Dogter van *Galeas Maria Sforția*, Hertog van Milaan, in Huwelyk getreeden zynde, zig, min dan voorheen, met de Gelderſche zaken, ſcheen te zullen konnen ophouden. Ook kwam men hier overeen, dat het geſchil, over het Regt op het Hertogdom Gelder, aan de uitſpraak der Keurvorſten verbleeven zou worden. Doch deezen verklaarden, in 't volgende jaar, dat Karel, noch zelfs zyne Voor-

De Keurvorſten verklaaren, dat hy geen regt op het Her-

(*g*) SLIGTENHORST XI. *Boek, bl.* 303, 304.

Voorouders, geen Regt altoos konden hebben op Gelder en Zutfen, alzo deeze Landen, al na de dood van Hertoge Reinoud den IV, aan 't Ryk vervallen geweeſt waren (*h*). Karel zag zig derhalve genoodzaakt, zyne toevlugt wederom tot de wapenen te neemen. De meeſte Steden, zyne zyde houdende, dreeven de Ooſtenrykſche bezetting ter Poorten uit, en verſterkten haare Veſtingwerken. De Keizer, hierop, met een aanzienlyk Leger, in Gelderland, getrokken, bemagtigde Roermonde, en ſloeg toen 't beleg voor Nieuwmegen, welk hy egter haaſt wederom opbrak. Nieuwkerk op de Veluwe, door den Hertoge van Saxen, zeer ſterk gemaakt, werdt, voor 't einde des jaars 1494, ſtormenderhand, door Karel van Gelder, veroverd. Doch in den aanvang des volgenden jaars, werdt 'er, tuſſchen hem en den Aartshertoge Filips, een Beſtand voor eenige maanden getroffen (*i*). Kort na het eindigen van dit Beſtand, of veelligt eer het nog geëindigd ware, bemagtigde Karel, dien wy voortaan den naam van *Hertog* geeven zullen, het Slot Baar. De Hollanders en Gelderſchen ſtroopten, van tyd tot tyd, op elkanders Landen, zonder dat een der partyen in ſtaat was, om zynen vyand tot eenen beſliſſenden Veldſlag uit te daagen. In den Herfſt des jaars 1497, kort na dat de Aartshertog Filips, in de byzondere Hollandſche Steden, ingehuldigd was, bemagtigden de Gelderſchen Leerdam; doch werden, eerlang

Filips II. 1497. togdom heeft.

Leerdam verlooren en herwonnen.

(*h*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 601, 602.
(*i*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 603, 604, 605.

Filips II. 1497. lang, genoodzaakt de Stad den Hertoge van Saxen wederom in te ruimen (*k*), die, sedert, ook het Slot Batenburg overmeesterde. Doch op den eenentwintigsten van Wintermaand, werdt 'er wederom een Bestand geslooten, zonder bepaaling van tyd. Alleenlyk stondt het partyen vry, hetzelve te breeken, wanneer zy wilden, mids zes weeken te vooren kennis geevende (*l*).

Bestand.

XII. De Friezen vervallen onder de Saxische overheersching.

Terwyl Gelderland dus geschokt werdt, leedt Friesland ook geenen kleinen last. De Friezen, de Vrede en Vryheid tevens niet weetende te bewaaren, hadden elkanderen, reeds anderhalve eeuw, door geduurig twisten, afgemat en uitgeput, en zagen zig, eindelyk, omtrent deezen tyd, berooven van de vryheid, die zy, eeuwen lang, tegen uitheemsche overheersching, hadden weeten te beschermen. De Hollandsche Graaven hadden alroos voorgewend, een gegrond Regt te hebben op Friesland. Doch de Friezen kreunden zig hier weinig aan, zo lang zy niet door de wapenen gedrongen werden, dit Regt te erkennen. Wy hebben te vooren gezien (*m*), dat Hertog Karel, de Friezen, door onderhandeling, tot onderwerping hebbende willen brengen, kwalyk in zynen toeleg geslaagd was. Sedert hadt men, in Holland, weinig om de Friezen gedagt. Alleenlyk vindt men, dat Jan van Egmond, van eenige Vetkoopers verzeld, in Hooimaand des jaars 1488, eene landing in Friesland, omtrent Workum en

(*k*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 11.
(*l*) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 292.
(*m*) XIII. *Boek*, *bl.* 107.

en Hinloopen, ondernomen heeft. Doch hy werdt van de Schieringers zo wel ontvangen, dat hy, ylings de vlugt neemende, ter naauwer nood scheep raakte, en wederom in Holland kwam (n). In Herfstmaand des jaars 1491, hervatte hy den togt nog eens, met drieduizend man. Floris van Yssilstein verzelde hem. Doch de Schieringers hadden zig, in zo groot een getal, naar Staveren begeven, dat de Hollanders de landing niet onderneemen durfden (o). Beter gelukte, wat laater, de togt des Hertogs van Saxen. Maximiliaan, wel bevroedende dat het niet doenlyk zyn zou, Friesland aan Holland te onderwerpen, en hiertoe ook, veelligt, sedert het bekomen der Roomsch-Koninglyke waardigheid, minder genegenheid hebbende, hadt Hertog Albrecht van Saxen met het Erfstadhouderschap van Friesland beleend. De Aartshertog Filips hadt hier zyne toestemming toe gegeven, onder voorwaarde, dat Hertog Albrecht de Sloten te Haarlem, te Medenblik en te Woerden, die aan hem, voor driemaalhonderdduizend Rynsche guldens, verpand waren, wederom ruimen zou (p); gelyk geschiedde. Hertog Albrecht vorderde, terstond hierna, den Friezen, eerst uit zynen eigen', en toen uit 's Keizers naam, schatting af. Dit geschiedde, in Zomermaand des jaars 1492, terwyl Hertog Albrecht zig te Hoorn bevondt. De Friezen antwoordden „ dat zy „ hem

FILIPS II. 1497.

(n) E. BERINGHA II. *Boek, Cap.* CXLV. *bl.* 352.
(o) E. BERINGHA II. *Boek, Cap.* CLVIII. *bl.* 360.
(p) S. BERINGA Chronickel, *bl.* 105. *Voies aussi* DE LA MARCHE *Livr.* II. *Ch.* XVI. *p.* 655.

Filips II. 1497. „ hem noch den Keizer eenige schatting schuldig waren. Doch begreep men 't anders, „ zy wilden naar redenen hooren, en 'er de „ hunnen tegen zeggen." Hier by bleef het, voor dien tyd (q). Wat laater, riedt de Keizer den Friezen, die geduurig onderling overhoop lagen, eenen *Potestaat* of overste te kiezen; tot welke waardigheid hy, onder anderen, den Hertog van Saxen voorsloeg. De Friezen volgden 's Keizers raad, in 't kiezen van eenen *Potestaat*; doch zy vereerden *Jewe Dekama*, eenen uit den Frieschen adel, met deeze waardigheid (r). By deeze gelegenheid, werdt, door de vergaderde Friezen, den Keizer en den Roomschen Ryke, getrouwheid gezwooren (s). De Hertog van Saxen, zeer t'onvrede, dat het hem gemist was, tot Potestaat van Friesland verkooren te worden, voedde, sedert, den Frieschen tweespalt onder de hand; styvende de Schieringer partye, door eenig Krygsvolk, welk hy, in Holland afgedankt hebbende, door zyne Friesche vrienden, aanneemen liet. *Nittert Fox* en *Goslik Juwinga* liepen 't platte Land van Friesland af, met dit volk, en hielden hunne Landsluiden in geduurige bekommering. Dit duurde tot in 't jaar 1497, wanneer Albrecht eenigen naar Friesland afvaardigde, om te beproeven, of men thans meer genegenheid betonen zou, om hem voor Overste aan te neemen dan voorheen. Doch de Friezen, te Franiker byeen ge-

(q) E. Beningha II. *Boek*, *Cap.* CLIX. *bl.* 361.
(r) E. Beningha II. *Boek*, *Cap.* CLXVII. *bl.* 368.
(s) *Zie den eed*, in 't oud Friesch, *by* Ubb. Emm. *Libr.* XXXII. *p.* 499.

gekomen, hadden geene ooren naar 's Her- Filips R.
togs voorslag. Des zondt hy, heimelyk, meer 1497.
Knegten naar Friesland, die, zig gelaatende
geenen dienst te hebben, onder begunstiging
eeniger Schieringers, van den roof der Land-
luiden leefden (t). Den Friezen van Weſter-
go, schoon meest Schieringers, verdroot egter
eerlang de baldaadigheid van dit Krygsvolk.
Des vaardigden zy, in Lentemaand des jaars 1498.
1498, eenigen af naar Medenblik, alwaar de
Hertog van Saxen zig toen bevondt. De Frie-
sche Gemagtigden hadden last, om, wegens
de overdragt der Regeeringe van Friesland,
met hem, overeen te komen (u). Tot zo ver,
hadt hy beoogd de Friezen te brengen, dat
zy zelven hem aanzogten, om de Regeering
huns Lands te aanvaarden. Des hieldt hy zig,
zo dra de Friesche gemagtigden hunnen last
geopend hadden, als of hy weinig trek tot
het bewind van Friesland hadt, op dat hy te
beter Voorwaarden bedingen zou konnen.
Men kwam, eindelyk, op den dertigsten van
Grasmaand, overeen, om den Hertog van
Saxen, tot eenen erflyken Beschermheer en
Keizerlyken Stadhouder van de Landstreeke
Westergo aan te neemen. „ Men beloofde
„ alle Steden en Sloten, ten allen tyde, voor
„ hem *open te zullen houden* (5). Men gaf
„ hem

(t) E. BENINGHA III. *Boek, Cap.* XXVI. *bl.* 396.
(u) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 24.

(5) Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Historie, meermaalen gezien, dat, by 't afstaan van zekere Stad of Slot, bedongen werdt, dat hetzelve altoos, voor hem, die 't afstondt, *open* gehouden zou worden. Zie III. *Deel*, *bl.* 36, 41. Dit ge-

Anno II. „ hem regt, om nieuwe Sloten en vastighe-
1498. „ den te stigten. Men stondt hem verschei-
„ den Excynzen toe, tot beter onderhoud
„ van zynen Vorstelyken Staat. Hy bedong
„ de magt om Regt te doen, de Geregten
„ alomme te zetten, en geld te munten, naar
„ zyn welgevallen: ook dat alle Leenen voor
„ hem moesten verheergewaad worden (*v*)."
Albrecht stelde, niet lang hierna, *Willebrord van Schomberg*, tot zynen Stedehouder, aan, en deeze bragt het overig gedeelte van Friesland ook haast tot onderwerping (*w*). Keizer Maximiliaan beval den Friezen en Groningers in 't algemeen, den Hertoge van Saxen,

voor

(*v*) *Zie den Brief, hier van gemaakt, by* E. BENINGHA III. *Boek, Cap.* XXX. *bl.* 303. en S. BENINGA *bl.* 34.

(*w*) E. BENINGHA III. *Boek, Cap.* XXXI. XXXII. XXXIV. XXXV. *bl.* 408, 414, 417, 418, 419.

schiedde ook, somtyds, by andere gelegenheden: byzonderlyk maakte de Leenheer, dikwils, diergelyk beding, wanneer hy eene vaste Plaats ter leen uitgaf. De Huizen te Linschooten, te Asperen, te Bolgerstein, te Teilingen, en anderen hier te Lande zyn, onder dit beding, ter Leen uitgegeven. Ook hadt Heer Henrik van Kroonenburg, in Sprokkelmaand des jaars 1453, het Slot Kroonenburg, aan Melis van Mynden, afgestaan, mids *dat voorsz. Slot altyt* zyn *open huus* zou *wesen, om* zig *dair up in ende uit tegens eenen yegelycken te behelpen, tot alre tyt als* hy *'s te doen* zou *hebben, ende des begeren* zou: volgens den Verlybrief, ter Leenkamer *geregistreerd, Libr. Princip,* 1447-1459. *Cap.* Aemstelrelant *fol.* 6 *verſ.* Men ziet hieruit, welk het oogmerk van zulk een beding was. De Leenheeren wilden zig, des noods, van de ter leen gegeven' Sterkten bedienen. Ook wildenze, buiten twyfel, verhinderen, dat de Edelen het naaste Land niet beschadigden uit hunne Sloten, ofze den Vyand, ligtelyk, by mangel van magt of trouwe, inruimden.

voor hunnen *Gouverneur en Potestaat*, te erkennen (x). Leeuwaarden, van Groningen geholpen, wederstreefde 't Keizerlyk bevel, eenigen tyd. Leeuwaarden werdt egter eerlang tot onderwerping gebragt (y). Doch Groningen bleef weigerig. Zig nogtans, niet in staat vindende, om de Saxische magt, met geweld, te keer te gaan, vonden de Grollingers geraaden, zig op nieuws te werpen, in de armen van den Bisschop van Utrecht, hunnen ouden Heer. Te meer reden was hiertoe, alzo Maximiliaan en de Hollanders thans zo veel gezags niet meer hadden in 't Sticht, als zy, kort na de Vrede des jaars 1483, gehad hadden. De Hollandsche bezetting, welke op éene der Poorten van Utrecht lag, was, in 't jaar 1489, door de Stedelingen, die zig ongaarne dus gebreideld zagen, verdreeven: en Fredrik en Floris van Yselstein hadden, sedert, te vergeefs, gepoogd, deeze Poort wederom in hun geweld te krygen (z). Bisschop David van Bourgondie, Oudoom van den Aartshertoge Filips, was ook, op den zestienden van Grasmaand des jaars 1496, in hoogen ouderdom, overleeden, en het Kapittel hadt, op den dertienden van Bloeimaand daar aan volgende, *Fredrik van Baden*, tot Bisschop verkooren (a). Hy was vermaagschapt met het Huis van Oostenryk, zynde gebooren uit eene Zuster van Keizer Fredrik; doch

Fulco II. 1498.

De Groningers, den Hertog van Saxen niet voor Stadhouder aanneemen willende, doen den Bisschop van Utrecht hulde.

(x) Brief by E. BENINGHA III. *Boek*, *bl.* 419.
(y) Dezelfde *Cap.* XL. *bl.* 424.
(z) Groote Chron. *Divis.* XXXI *Cap.* 74. HEDA *p.* 304, 305.
(a) Conclave Ultraj. *in* MATTHÆI Analect. *Tom.* II. *p.* 721 & *seqq.*

Filips II. 1498. doch deeze maagschap verhinderde hem niet, de hulde der Groningers, die van ouds Onderzaaten van 't Stigt geweest waren, te ontvangen (*b*). Ook was hy gestoord op den Hertoge van Saxen, wiens stroopend Leger, onlangs, in Overyssel gevallen; doch, door de Gelderschen en Stigtschen, onder beleid van Hertoge Karel, wederom verdreeven was (*c*).

XIII. De Oorlog, in Gelderland, begint op nieuws.

In Gelderland, waren nu de vyandelykheden wederom begonnen. Maximiliaan, besloten hebbende, dit Hertogdom tot onderwerping te brengen, hadt de Hertogen van Kleef en van Gulik bewoogen, hiertoe de hand te leenen (*d*). In Wynmaand des jaars 1498, was hy wederom in Gelderland getrokken, en hadt Egt, Nieuwstad en Erkelens bemagtigd. De Gelderschen, een' bloedigen oorlog te gemoet ziende, begonden reeds te neigen tot een Verdrag met den Aartshertoge Filips: wanneer hun, voor 't einde des jaars, door *Lodewyk den XII*, onlangs, in de plaats van Karel den VIII, op den Franschen Troon verheeven, eenig Krygsvolk toegezonden werdt. Toen rees hun de moed weder; en zy maakten 't, sedert, den Bondgenooten des Keizers zo bang, dat 'er, op den yfstienden van Zomermaand des jaars 1499, door bemiddeling van Frankryk, te Aken, een afzonderlyk Bestand, tusschen deezen en Hertoge Karel, geslooten werdt (*e*). De Aarts-

Bestand. 1499.

her-

(*b*) E. Beninga III. *Boek*, *Cap.* XLV. *bl.* 429.
(*c*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 610.
(*d*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. P. II. *p.* 391.
(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 613, 624.

hertog Filips werdt hierdoor bewoogen, om insgelyks een Beſtand met den Hertoge van Gelder te ſluiten: 't welk, gelyk meermaalen beſtemd geweeſt was, tot wederopzeggens toe, duuren zou (*f*). De vier deelen van Gelderland verbonden zig, omtrent deezen tyd, tot het beſchermen der onderlinge Vryheden: en wat laater, ontvingen zy, van Hertoge Karel, wien zy eenige penningen hadden toegeſtaan, verſcheiden' Voorregten (*g*). Filips II. 1499.

De ruſt, die het Beſtand met Gelderland, hier te Lande, te wege bragt, veroorzaakte op verre na zulk eene algemeene vreugde niet, als de geboorte van den eerſten Zoon des Aartshertogs, die, op den vyfentwintigſten van Sprokkelmaand des jaars 1500, te Gend, ter weereld kwam. Men gaf hem den naam van *Karel* (*h*). Filips ſloot, nog voor 't einde des jaars, een Huwelyk, voor dit Kind, met *Claude*, Dogter van Lodewyk den XII, omtrent deezen zelfden tyd, gebooren (*i*). Men beveſtigde het Verdrag, by welk dit Huwelyk geſlooten was, naderhand, meer dan eens (*k*); doch het is nimmer voltrokken. XIV. Geboorte van Karel van Ooſtenryk. 1500.

Hertog Albrecht, in 't voorjaar, naar Duitſchland vertrekkende, liet het bewind van Frieſland zynen Zoon, *Henrik*, aanbevolen, die, in Lentemaand, den Friezen eene nieuwe en zwaare ſchatting afgevorderd hebbende, de gemoeden der Landzaaten dermaate ontſtak, dat De Friezen belegeren Henrik van Saxen in Franiker.

(*f*) Chartr. de Brabant by MIERIS I. *Deel*, *bl.* 317.
(*g*) Geld. Plakaatb. II. *Deel*, I. *App.* c. 194, 196.
(*h*) PONT. HEUTER. Rer. Auſtr. *Lib.* V. p. 245.
(*i*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 41.
(*k*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 15, 17, 27, 55, 56.

Filips II. 1500.

dat zy, in grooten getale, ſamengetrokken, hem, binnen Franiker, belegerden (*l*). Hertog Albrecht kreeg hier zo dra geene kennis van, of hy bewoog *Erik*, *Hertog van Brunswyk*, *Edzard*, *Graaf van Ooſtfriesland*, en Fredrik van Egmond, Heer van Yſſelſtein (6), om zynen Zoon te ontzetten. Edzard hadt een goed getal van Knegten op de been. Ook wierf Hertog Erik, ten ſpoedigſte, vierduizend man in het Lunenburgſche. 't Vereenigd Leger trok in Friesland, verſloeg eerſt de Groningers, by Workummer-Zyl; en de Friezen, naderhand, in twee reizen, geheellyk. Franiker werdt niet alleen van 't beleg ontſlaagen; maar de Friezen werden niet in genade aangenomen, dan onder voorwaarden, dat zy dezelve, knielende, blootshoofds, en barrevoets, verzoeken; al hun geweer en Brieven overgeeven, en eene zekere ſomme, naar hun vermogen, opbrengen zouden. Doch hunnen Bevelhebberen, in deezen Zoen, die op den zeſtienden van Hooimaand geſlooten werdt, niet begreepen geweeſt zynde, werdt ſedert een ſcherpe paal door 't lighaam gejaagd: eene wreede ſtraffe, voorwaar, van welke men, in onze Landsgeſchiedeniſſen, behalve dit, naauwlyks eenig voorbeeld ontmoeten zal. Men noemde deeze wyze van ombrengen *ſpitſen* (*m*).

Zwaare ſtraf over de hoofden deezer onderneeming.

Dood van Albrecht.

Hertog Albrecht, zelf in Friesland gekomen,

(*l*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 45.
(*m*) E. BENINGHA III. *Boek*, *Cap.* XLVIII-LII. *bl.* 432-436.

(6) 't Gemeen noemde deezen Heer van Yſſelſtein *Scheelen Cys*. In de Frieſche Kronyken, heet hy *Cyze van Egmond*.

men, sloeg het beleg voor Groningen. Doch terwyl het duurde, overleedt hy, op den twaalfden van Herfstmaand, te Embden, werwaards hy zig, te Appingadam krank geworden zynde, hadt laaten voeren. Terstond hierna, bewoog Bisschop Fredrik de Zoonen van Hertog Albrecht, *Joris* en Henrik, om het beleg van Groningen op te breeken, en een Bestand voor vier jaaren, met de Groningers, te sluiten (*n*). Henrik van Saxen volgde zynen Vader op in 't bewind over Friesland. Doch de Friezen, ingenomen tegen de Saxische Regeeringe, zonden, in 't volgende jaar, Gemagtigden naar Brussel, om den Aartshertoge Filips de Regeeringe op te draagen. Filips overwoog dezen voorslag rypelyk. Doch terwyl hy hier mede bezig was, gaven de Saxische Amptenaars, wier schraapzugt de Friezen genoodzaakt hadt, naar verandering te haaken, veelen zo veel genoegen, dat Filips, de gelegenheid nog niet ryp oordeelende, om zig in 't bewind van Friesland te vestigen, zyn werk alleen maakte, om Hertog Henrik met de Friezen te bevredigen. Ondertusschen hielden veelen den Aartshertog en Henrik verdagt van eene heimelyke overeenkomst, volgens welke, Henrik verbonden was, de Regeering van Friesland den Aartshertoge, na verloop van eenigen tyd, af te staan (*o*).

Filips II. 1500. van Saxen.

Henrik, zyn Zoon, volgt hem in Friesland op. 1501.

Filips ontsloeg zig te spoediger van dezen handel met de Friezen, alzo hy eene reis naar Spanje in den zin hadt. Ferdinand, zyn Schoonva-

De Aartshertog Filips reist naar Spanje.

(*n*) E. Beninga *Boek* III. *Cap.* LIII. LIV. *bl.* 437-441. S. Beninga, *bl.* 55.

(*o*) Ubb. Emmius *Libr.* XXXIX. *p.* 605, 606.

Filips II. vader, hadt hem derwaards genoodigd, om
1501. de hulde te komen ontvangen van zyne toekomende Onderdaanen, zynde zyne Gemaalin, Joanna, onlangs, naaste Erfgenaame geworden van de Ryken van Kastilie en Arragon. De zaaken, in Spanje, waren, sedert eenigen tyd, zeer ten voordeele des Aartshertogs veranderd. Toen hy trouwde, was Jan, Erfprins van Spanje, nog in 't leeven. Ook nog eene ouder Zuster van Joanna, *Izabelle* genoemd, die *Emanuel*, *Koning van Portugal*, met wien zy, in 't jaar 1497, gehuwd was, eenen Zoon gebaard hadt, *Michaël* geheeten. Deeze drie Vorstelyke Personaadjen, Jan, Izabelle en Michaël, allen nader Erfgenaamen tot de Spaansche Kroonen dan Joanna, waren, de een na den anderen, overleeden. Joanna zelve hadt, by wylen, vlaagen van krankzinnigheid; zo dat het bewind van gantsch Spanje, na 't afsterven van Ferdinand en Izabelle, op den Aartshertog scheen te wagten. Hy maakte zig derhalve gereed tot de reize derwaards, die hy, te lande, door Frankryk, verkoos te doen. Voor zyn vertrek, sloot hy het Huwelyk zyner Zuster, Margareet, Weduwe van den jongen Erfprins van Spanje, met *Filibert, Hertog van Savoye* (*p*): en ENGELBERT VAN NASSAU, HEER VAN BREDA, tot algemeenen Stadhouder der Nederlanden aangesteld, en de zorg voor de opvoeding van zynen Zoon, Karel, en nog eene ouder Dogter, aan Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel van Bourgondie, aan-

(*p*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 15.

aanbevolen hebbende, verliet hy, van zyne Gemaalin en eenen aanzienlyken Hofstoet verzeld, de Nederlanden, in den Herfst des jaars 1501. Hy sleet eenigen tyd aan 't Fransche Hof (*q*), alwaar hy zeer beleefdelyk ontvangen werdt (*r*). In den aanvang des volgenden jaars, kwam hy eerst in Spanje. Hy en zyne Gemaalin ontvingen hier, als Prins en Prinses van Kastilie, Leon en Arragon, en naaste Erfgenaamen der Spaansche Kroonen, de hulde der Landzaaten (*s*). Filips II. 1501. 1502.

Terwyl Filips in Spanje was, werden, door zyne en zyns Vaders Gezanten, de Verbonden van Koophandel, met de Engelschen gemaakt, op den negentienden van Zomermaand des jaars 1502, vernieuwd en bevestigd (*t*). Verbond van Koophandel met Engeland.

Filips, byna 't geheele jaar in Spanje gesleeten hebbende, keerde, in Wintermaand, gelyk hy gekomen was, door Frankryk, wederom naar de Nederlanden. Hy hieldt zig, onder weg, lang in Frankryk, en nog langer in Duitschland op: zo dat hy, in Slagtmaand des volgenden jaars, eerst te Mechelen aankwam. Filips komt in de Nederlanden te rug. 1503.

De Hertogin Weduwe van Bourgondie, wien hy de zorg voor de opvoeding zyner Kinderen toevertrouwd hadt, overleedt, kort na zyne aankomst (*u*). Daarentegen hadt zyne Gemaalin, Joanna, welke hy hoog zwanger in Spanje gelaaten hadt, hem, op den Dood der Hertoginne Weduwe van Bourgondie.

(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 9.
(*r*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 51, 54.
(*s*) MARIANA Hist. d'Esp. *Tom.* V. *p.* 337.
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. P. IV. *p.* 174.
(*u*) PONT. HEUTER. Rer. Austr. *Libr.* VI. *p.* 253.

Filips II. 1503. den tienden van Lentemaand des jaars 1503, wederom eenen Zoon gebaard, die *Ferdinand* genoemd werdt. Zy kwam, eerſt in Bloeimaand des jaars 1504, in de Nederlanden te rug (*v*). Filips beſloot, omtrent deezen tyd, het hoog Geregtshof der Nederlanden, welk, ſedert de dood van Hertog Karel, geene vaste ſtede gehad hadt, wederom, gelyk voorheen, te Mechelen te veſtigen (*w*).

Hooge Raad te Mechelen.

XVI. De Gelderſche Kryg wordt beviger voort gezet, dan te vooren.

Geduurende de uitlandigheid van Filips, waren de vyandelykheden in Gelderland wederom begonnen: waarom hy, aangeſpoord, zo men agt, door den Keizer (*x*), op zyne terug komſt, beſloot, den Kryg tegen de Gelderſchen, met meer nadruk dan tot nog toe geſchied was, door te zetten. Gelderland trok thans veel voordeels van den handel op en over Holland, vanwaar deeze Landſtreek van veelerlei behoeften voorzien werdt. Deeze handel was, onaangezien de voorige oneenigheden, tot hier toe, ongeſtremd gebleeven. Doch Filips beſloot nu, om de Gelderſchen bet te benaauwen, allen handel met hen, in Holland, te verbieden. Dit Verbod werdt, in den aanvang des volgenden jaars, onder anderen te Amſterdam, openlyk afgekondigd. Te gelyk deedt hy hier, te Hoorn, te Enkhuizen, en te Edam, eenige Oorlogsſchepen uitruſten, om, onder bevel van *Pieter van Leeuwaarden*, de Zuiderzee voor de Gelderſchen onveilig te houden. Midlerwyl hadt hy ook Heirvaart doen beſchryven, en te 's Her-

1504.

to-

(*v*) REIGERSB. II. *Deel* I *bl.* 366.
(*w*) *Vid.* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1044.
(*x*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 103.

togenboſch een Leger verzameld, welk, drie- Filips II.
duizend man ſterk, onder beleid van *Kornelis*, 1504.
Heer van Zevenbergen, Fredrik, Heere van Yſſelſtein, en eenige anderen, eerſt in den Herfſt, over de Maaze trok, en in Gelderland viel. Vooraf, hadt Filips Karel van Egmond, dus noemde men hier den Hertog van Gelder, door eenen Heraut, den oorlog verklaard, en Brieven naar Gelderland gezonden, om de Landzaaten tot onderwerping te vermaanen. Zyn Leger bemagtigde alleenlyk eenige Sloten, en trok, nog voor den Winter, over de Maaze te rug. Vyftienhonderd man, onder beleid van *Rudolf van Anholt*, door den Keizer, herwaards gezonden, ſloeg ondertuſſchen 't beleg voor Bommel. *Robert van Aremberg* liep, met de bezetting van Naarden, de Veluwe dagelyks af. De Gelſchen zaten niet ſtil. 't Land van Heusden en de Dordſche Waard werdt, door hen, geplonderd, of gebrandſchat (*y*). Woudrichem en 't Land van Altena, *Margareet van Croi, Graavinne van Hoorne*, Nigte van Hertoge Karel, toebehoorende, verkreeg van hem Brieven van Vrywaaringe (*z*). Doch 't gene 'er te lande voorviel was van klein belang, in vergelyking van den Scheepsſtryd op de Zuiderzee. De Gelderſchen hadden eene Vloot te Harderwyk uitgeruſt, die, laat in 't najaar, met zevenhonderd man, van land ſtak: met voorneemen, om Edam of Monnikendam te verraſſen. De Hollanders, kennis van hunnen

Scheepsſtryd voor Monnikendam.

(*y*) Guill. Hermanni Bell. Gelric. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 326.
(*z*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 625-628.

FILIPS II. 1504.

nen toeleg gekreegen hebbende, waren op hunne hoede. De Gelderſchen, met het aanbreeken van den dag, Monnikendam genaderd zynde, zagen zig, onverhoeds, omringd van eene ontelbaare menigte van Koggen, en eenige groote Oorlogsſchepen: terwyl de ſtranden met gewapende manſchap bezet ſtonden. Scherp was 't gevegt van wederzyde. Doch de Gelderſchen ſchooten te kort. Zy lieten 'er honderd en dertig gevangenen, en bedienden zig van eenen gunſtigen wind, om naar Harderwyk te rug te keeren (*a*).

XVII. De Groningers ſchenden het Beſtand.

De Groningers, het Beſtand, tuſſchen hen en de Hertogen van Saxen, geſlooten, weinig agtende, hadden, al kort na dat het getroffen was, nieuwe vyandelykheden gepleegd, en eenige Heeren-huizen om verre gehaald. Appingadam, welke Stad Ooſtfrieſche bezetting inhadt, werdt, in den Zomer des jaars 1501, door hen, belegerd. Edzard, Graaf van Ooſtfriesland, hiervan kennis bekomen hebbende, begaf zig, terſtond, met een Leger, derwaards, en deedt de Groningers van voor de Stad verſtuiven (*b*). Henrik van Saxen, ſedert, het bewind over Friesland aan zynen Broeder, Joris, verkogt hebbende, en deeze zig nog niet in Friesland hebbende konnen doen huldigen, werdt de Aartshertog Filips wederom gekooren, om de geſchillen, tuſſchen Hertoge Joris en Graave Edzard ter eener, en de Friezen en Groningers ter anderer

(*a*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelric. *p.* 123—126. Groote Chron. *Diviſ.* XXXII. *Cap.* 29. PONTANUS *Livr.* XI. *p.* 627.
(*b*) E. BENINGHA III. *Boek. Cap.* LIX-LXIII. *bl.* 445-450.

derer zyde, te bemiddelen. Joris en Edzard, en de Gemagtigden der Friezen en Groningers verſcheenen, in den Zomer des jaars 1504, voor den Aartshertoge te Gend (*c*): die, geene kans ziende, om de Groningers naar zyne hand te zetten, zig vergenoegen moeſt, dat hy de Friezen bewoog, om Hertog Joris van Saxen hulde te doen: gelyk kort hierna geſchiedde (*d*). Filips II. 1504. Joris van Saxen, als Erfſtadhouder van Friesland, gehuldigd.

Graaf Edzard, die lang het oog op Groningen gehad hadt, was, zo men wil, oorzaak, dat de Groningers, die Filips den Hertoge van Saxen onderwerpen wilde, zig niet gezeggen lieten. Hertog Joris ondernam, in 't volgende jaar, het beleg wel van Groningen: doch alzo Graaf Edzard, wiens hulp hy hiertoe ten hoogſten behoefde, hem niet meer volks toeſchikte, dan vereiſcht werdt, om de Groningers in verlegenheid te brengen, zonder hen tot de overgaave te noodzaaken; werdt het beleg flaauwlyk voortgezet (*e*). De Hertog van Saxen beſloot, eindelyk, der Stad den toevoer af te ſnyden, en haar, door uithongering, te dwingen. Meer dan een jaar lag hy 'er voor. De Groningers zagen te vergeefs uit naar ontzet van den Biſſchop van Utrecht, alzo deeze, in Herfſtmaand, een ſcherp Keizerlyk bevel kreeg, dat hy zig, op verbeurte van zyn gantſche weereldlyk bewind in 't Stigt, niet met Groningen zou hebben te moei- Graaf Edzard maakt zig meeſter van Groningen. 1505.

(*c*) Sicko Beninha Chronickel, *bl.* 69.
(*d*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LXXII. *bl.* 455. S. Beninla *bl.* 71.
(*e*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LXXIV. *bl.* 455.

Filips II. 1505. moeijen (*f*). Men handelde verſcheiden' reizen over een Verdrag; doch ſcheidde geduurig vrugteloos (*g*). De leeftogt en penningen begonden midlerwyl ſchaars om te komen, in de Stad. Men moeſt de Graanen en andere mondbehoeften, met gevaar zyns leevens, van 't platte Land naar binnen ſleepen: en zig, om de Knegten, die de Stad op de been hieldt, te voldoen, bedienen van het Aflaatgeld, welk, om tot den oorlog tegen de Turken gebruikt te worden, voor eenige jaaren, byeen gebragt was, en in Groningen bewaard werdt (*h*). De Saxiſche Knegten pleegden, ondertuſſchen, allerlei moedwil aan de Inwooners, die hun in handen vielen, vrouwen zo wel als mannen (*i*). Doch hierdoor maakten zy de Groningers zo wars van de Saxiſche Regeering, dat deezen, in de Lente des jaars 1506, toen de Stad nu op het uiterſte gebragt was, eenpaariglyk beſlooten, afzonderlyk met Graave Edzard te handelen, en zig veel liever hem dan den Hertoge van Saxen te onderwerpen. Men zondt hem dan gemagtigden toe: die haaſt, wegens de voorwaarden, overeen kwamen. De Groningers verbonden zig, om eene bezetting van agthonderd of duizend man van hem in te neemen; en hy beloofde, de Stad, by haare oude Voorregten, te zullen handhaaven (*k*). In den aanvang van Bloeimaand, nam hy, aan 't hoofd van vyf- of zesduizend Knegten, van welken egter niet veel meer dan

(*f*) Zie het, *by* SICKO BENINGA, *bl.* 113.
(*g*) S. BENINGA, *bl.* 116, 130, 134, 143, 149.
(*h*) S. BENINGA, *bl.* 138.
(*i*) *Zie* S. BENINGA, *bl.* 148.
(*k*) *Zie* het Verdrag, *dans le* Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 11.

dan duizend naar binnen trokken, bezit van de Stad, en werdt 'er, kort hierna, plegtiglyk ingehuldigd (*l*). De Hertog van Saxen zwol van ſpyt, toen hy zig deeze prooy, door eenen, dien hy voor zynen vriend hieldt, onder de oogen, ontdraagen zag. Doch alzo hy op verre na zo magtig niet was als Graaf Edzard, moeſt hy zyn leed eenigen tyd verkroppen, en zelfs 't bewind over de Ommelanden van Groningen aan Graave Edzard, als zynen Stadhouder, opdraagen (*m*). Ruim een jaar geleeden (*y*), hadt hy, als Erfſtadhouder van Friesland, een Verbond van Vriendſchap en onderlinge beſcherming geſlooten, met Henrik den VII, Koning van Engeland (*n*); doch 't blykt niet dat hy 'er eenig voordeel van getrokken heeft. Filips II. 1505.

XVIII. Dood van Izabelle, Koninginne van Kaſtilie.

De Gelderſche Kryg was, in den Zomer des jaars 1505, wederom met veel hevigheid begonnen, vooral van de zyde van Filips, die, omtrent den aanvang deezes jaars, eene tyding gekreegen hadt, welke hem beſluiten deedt, een ſpoedig einde van dien Kryg te maaken. Izabelle, zyne Schoonmoeder, was, op den zesentwintigſten van Slagtmaand des jaars 1504, overleeden, en hadt, zo gezeid werdt, by Uiterſten Wil, hem en zyne Gemaalin, Joanna, tot Erfgenaamen verklaard van het Koningkryk Kaſtilie, en van de Staaten, welken met het zelve vereenigd waren, mids dat

(*l*) E. Beninga III. *Boek, Cap.* LXXVII-LXXXI. *bl.* 461, 467. Sicko Beninga Chronickel, *bl.* 167, 171.
(*m*) S. Beninga *bl.* 175, 176. [of 178].
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 219. *coll.* *p.* 216, 218.
(*y*) Den derdigſten van Wintermaand des jaars 1504.

FILIPS II. 1505. dat haar Egtgenoot, Koning Ferdinand, het bewind der Regeeringe behouden zou, tot op de meerderjaarigheid van haaren Kleinzoon, Karel, wien men, reeds voor eenigen tyd, den titel van *Hertog van Luxemburg* opgedraagen hadt. Izabelle hadt Kaſtilie geërfd van haaren Broeder, Koning *Henrik den IV*: en ſchoon haar Egtgenoot, de Koning van Arragon, ſtaande zyn Huwelyk, ook Kaſtilie geregeerd hadt; waren de twee Ryken egter, tot nog toe, niet met elkanderen vereenigd geweeſt. Filips, hier te Lande, kennis van de dood zyner Schoonmoeder gekreegen hebbende, liet zig en zyne Gemaalin, terſtond, voor *Koning en Koningin van Kaſtilie* uitroepen, en droeg den jongen Hertoge van Luxemburg, den titel van *Prins van Kaſtilië* op. Ook maakte hy zig gereed tot de reize naar Spanje, alzo hy, met reden, vreesde, dat zyn Schoonvader, Ferdinand, ſteunende op den Uiterſten Wil zyner Gemaalinne, zig het bewind van Kaſtilie, zyns ondanks, zou blyven aanmaatigen. Om de koſten der reize te vinden, bezwaarde Filips, onder anderen, zyne Domeinen in Holland. Aan ſommige Steden, welken niet in ſtaat waaren, om de penningen, voor welken zy de Graafiyke Domeinen hadden moeten koopen, op te brengen, verleende hy Oktroi tot het heffen der ſommen, welken zy te kort kwamen, by leeninge van de Ingezetenen tegen den penning zeſtien (*a*). Doch de Gelderſche Kryg, waartoe ook veel gelds en manſchap uit Holland byeen gebragt werdt, en de zwanger-

Filips beſluit wederom naar Spanje te reizen.

Leening tot deeze reize.

(*a*) *Zie* zulk een Oktroi, *by* BOOMKAMP Alkm. *bl.* 41.

gerheid zyner Gemaalinne (*p*) noodzaakten Filips, de reis naar Spanje, nog eenige maanden, te verſchuiven. Met den aanvang des jaars 1505, het leen van Gelderland en Zutfen, van zynen Vader, den Keizer, verheeven hebbende, trok hy, in den voorzomer, aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, uit Brabant, over de Maaze, voor Bommel, de Stad ten naauwſten beſluitende. Van daar, begaf hy zig, met een deel des Legers, naar Arnhem, welke Stad, na een kort beleg, overging. De andere Veluwſche Steden, Wageningen, Harderwyk en Elburg, volgden het voorbeeld van Arnhem (*q*), zonder een beleg af te wagten. Hattum, welks Slot door *Reinier, Baſtaard van Gelder*, eenen tyd lang, tegen de bezetting der Stad, die tegen hem opſtondt, dapperlyk verdedigd was, moeſt ook, eerlang, bukken. Toen volgden de Steden van het Graafſchap Zutfen, Doesburg (*r*), Deutichem, Logchem en Grol. De Hoofdſtad Zutfen alleen weigerde zig op te geeven. Hertog Karel, die weinig volks op de been hadt, en, behalve eenige ſtrooperyen onder Dordrecht en in Gooiland, dit jaar, niets van belang uitregtte, was raadeloos, in dit ſchielyk verloop zyner zaaken, veroorzaakt door de groote overmagt des Konings van Kaſtilie. Hy vaardigde bode op bode af naar Frankryk, om onverwylde hulpe. Doch de ziekte van Lodewyk den XII. of andere beletſels waren oorzaak, dat hy, voor eerſt, niets

Filips II. 1505.

Filips bemagtigt verſcheiden Steden in Gelderland.

(*p*) Mem. de Phil. *parmi les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 40.
(*q*) R. Snoi *Lib.* XII *p.* 183.
(*r*) Henricae ab Erp Chron. *in* Matt. Anal. *Tom.* I. *p.* 95.

FILIPS II. 1505.

niets verwierf. Alleenlyk werdt 'er een altoosduurend Verbond van onderlinge beſcherming, tuſſchen hem en den Koning van Frankryk, geſlooten (s).

Beſtand tuſſchen Filips en Karel van Gelder.

In deezen ſtaat der zaaken, zou Filips, met weinige moeite, gantſch Gelderland hebben konnen bemagtigen, indien hy zyne overwinningen vervolgd hadt. Doch de Spaanſche reis lag hem te zeer in 't hoofd, en deedt hem luisteren naar voorſlagen van een Beſtand, welk, door den Biſſchop van Utrecht en eenige anderen, bemiddeld werdt. Karel, beſlooten hebbende, zig op 't diepſt te vernederen, om Filips te eer, tot het maaken van een redelyk verdrag, te beweegen, begaf zig, op 's Konings vrygeleide, naar de Legerplaats, te Roozendaal, alwaar hy, Filips te voet vallende, om eene billyke Vrede ſmeekte (t). Filips bejegende hem vriendelyk, en, zelf naar een Verdrag haakende, liet hy zig ligtelyk overhaalen, tot het tekenen van een Beſtand voor twee jaaren: „ binnen welken tyd, het geſchil over het „ Regt op het Hertogdom Gelder en het „ Graaffchap Zutfen, door goede mannen, af„ gedaan zou worden. Filips zou zyn Leger „ terſtond uit Gelderland trekken; doch de „ Steden en Vaſtigheden, welken hy ingeno„ men hadt, blyven behouden. Karel zou Fi„ lips, tegen alle zyne vyanden, dienen: ook „ den Koning, op de reize naar Spanje, verzel„ len, en daar voor drieduizend goudguldens „ ontvangen." Bommel, dat tot hiertoe belegerd

(s) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 628-631.
(t) SICKO BENINGA Chronickel, *bl.* 109.

gerd geweest was, werdt, ook in gevolge van dit verdrag, den Koning van Kastilie ingeruimd (*u*). Het was op den zevenentwintigsten van Hooimaand gedagtekend (*v*). Filips II. 1505.

Kort hierna, verliet Filips Gelderland, over welk Hertogdom, by *Henrik van Nassau, Heer van Breda*, wiens Vader, Engelbert, onlangs, overleeden was, tot Stadhouder aangestelde. Hy keerde eerlang naar Brabant, verzeld van Hertoge Karel, die, de beloofde drieduizend goudguldens tot zyne Spaansche reize, te Antwerpen, ontvangen hebbende, desonaangezien, heimelyk en vermomd, de Stad verliet, en spoorslags naar Gelderland te rug rende (*w*). Filips bespeurde, te laat, dat hy door Karel misleid was, en was, met reden, bekommerd, dat hy, in zyn afzyn, nieuwe beroerte in Gelderland verwekken zou. Doch hy vondt niet geraaden, de Spaansche reis langer te verschuiven, dan tot na de herstelling zyner Gemaalinne, die, op den zeventienden van Herfstmaand, van eene Dogter, *Maria* genoemd, verlost was.

XIX. Filips vertrekt naar Spanje. 1506.

Het algemeen Stadhouderschap der Nederlanden dan aan *Willem van Croi, Heere van Chievres* en *Aarschot*, opgedraagen hebbende, stak hy, op den tienden van Louwmaand des jaars 1506, van zyne Gemaalin en veele Nederlandsche Heeren verzeld, met eene Vloot van drie-enveertig Schepen, van Vlissingen in Zee. De Koning bevondt zig op het Schip de Juliaan (*x*), gevoerd door *Jakob Korneliszoon de*

(*u*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 631.
(*v*) Chartres van Brabant te Vilvoorde *agtste Bovenkasse*, Laye *Le Sr. de Sart.* 2. D.
(*w*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 631, 632.
(*x*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 369.

FILIPS II. 1506. *de Huybert* (8). Doch het opperbevel der Vlooteheeft, waarſchynlyk, gehad Floris van Yſſelſtein, die, ten deezen tyde, het Ampt van Zee-Admiraal bekleedde: alzo men vindt, dat hy, dit jaar, in Spanje geweeſt is (*y*). Filips hadt, ſchoon vervaard voor de Zee, egter nu beſlooten, de reis te water, en niet te lande, door Frankryk, te doen, alzo hy wiſt, dat 'er, tuſſchen Lodewyk den XII. en zynen Schoonvader, Ferdinand, verbindteniſſen geſlooten en onderhandelingen op het tapyt waren, van welken hy zig niets goeds belooven kon. Ook hadt Lodewyk de XII. hem het uitſtellen zyner reize zo ſterk aangeraaden (*z*), dat hy niet twyfelen kon, of hy zou in Frankryk opgehouden geworden zyn, zo hy de reis, door dit Koningkryk, hadt willen neemen.

Hy wordt, door ſtorm, genood-

's Konings reis was zeer ongelukkig. Naauwlyks hadt men de Zeeuwſche Kuſten uit het gezigt verlooren, of de brand ſloeg in 't Schip, welk den Koning voerde. En men was dit ge-

(*y*) Act. Publ. Angl. *Tom* V. *P.* IV. *p.* 233.
(*z*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p* 35, 36.

(8) Zo heeft SMALLEGANGE (*Chron. van Zeel.* bl. 691) den naam van deezen Bevelhebber; beter dan REIGERSBERGEN, die *Hubert* ſchryft. In erkentenis van den dienſt, dien *Jakob*, en zyne twee Broeders, *Jan* en *Herman de Huybert*, by deeze gelegenheid, Koning Filips gedaan hadden, verkreegen zy en hunne nakomelingen, naderhand, van Keizer Maximiliaan en deszelfs Kleinzoon Karel, het voorregt, om den degen te mogen voeren, en daarmede ieder drie dienaars te mogen wapenen. Ook hadt Filips zelf dit geſlagt, ter oorzaake van den ſtorm, die hem, op deeze reize, beliep, vereerd met de Spreuk, WAAKT HUYBERT, die de nakomelingen nog onder hun wapen voeren. Zie SMALLEGANGE ter aangehaalder plaatſe, en BAYLE *Diction. Art.* HUYBERT (*Pierre de*) *Rem.* A.

gevaar maar pas te boven, toen de Vloot, onder Engeland, van eenen geweldigen ſtorm, beloopen werdt. Filips gaf terſtond bevel, om te landen. Men bragt het, met veel moeite, binnen de Haven van Weimouth (a). Het Landvolk, zulk eene talryke Vloot ziende naderen, greep, bedugt voor eenen inval, de wapenen op. Doch de Ridder *Thomas Trenchard*, die zig, hieromtrent, met eenig Krygsvolk, ophieldt, ſtelde hem geruſt, en deedt Filips en zyne Gemaalin, in zyn Huis, hun verblyf neemen. Toen de ſtorm bedaard was, zou Filips gaarne wederom Zee gekoozen hebben; doch Trenchard hadt den Koning van Engeland reeds kennis van de landing des Konings van Kaſtilie gegeven, en Henrik, hierop, zyne genegenheid betuigd, om Filips te komen begroeten. Filips ſpoedde zig, om tyd te winnen, naar Windſor, alwaar hem Henrik beleefdelyk ontving, en op 't vriendelykſt drong, om nog eenigen tyd ten Hove te vertoeven.

Filips II. 1506.

zaakt, in Engeland in te loopen.

Filips, niet onkundig van de naauwe Verbindteniſſen, die zyn Schoonvader ook met Henrik den VII. hadt, zag, door alle deeze beleefdheden heen, een oogmerk, om hem in Engeland op te houden. Ook bragt Koning Henrik de eene zaak na de andere op het tapyt, welke hy wenſchte afgedaan te zien, eer Filips naar Spanje vertrok. En Filips, ten volle overtuigd, dat hy hier niet doen en laaten mogt, wat hem behaagde, ſtondt, meer of min ſchoorvoetend, egter alles toe, wat hem voorgelegd werdt. Het eerſte en voornaam-

Henrik de VII. houdt hem hier lang op.

Veranderingen

(a) F. Bacon, Hiſt. Henr. VII. p. 368.

Filips II. 1506.

naamſte waren eenige merkelyke veranderingen, ten voordeelen der Engelſchen, in het Groot-Commercie-Traktaat van den jaare 1496. De Engelſche Koopluiden werden thans vry verklaard van de Zeeuwſche tollen, welken zy, te vooren, hadden moeten betaalen. Daarbenevens werden hun eenige andere vryheden vergund. Sommigen willen ook, dat de Viſſchery op de Engelſche Kuſten, den Nederlanderen, ſedert het ſluiten van het Verdrag, by welk deeze veranderingen gemaakt werden, niet meer zo vrygelaaten geweeſt zyn zou, als te vooren, en dat dit Verdrag, hierom, in Nederland, den naam van het *kwaad Traktaat* gekreegen zou hebben (*b*). Doch ſchoon men toeſtaan moet, dat de vrye Viſſchery den Nederlanderen, by dit Verdrag, niet zo duidelyk als by het voorige, vergund wordt, naardemaal 'er, in het tweede, geheel geen gewag van de Viſſchery wordt gemaakt; egter worden, in het eerſte punt van hetzelve, alle voorige verdragen van Koophandel, zo verze met dit niet ſtreeden, uitdrukkelyk beveſtigd, in 't geheel en in derzelver byzondere deelen (*c*): onder welken, ook gewiſſelyk de vrye Viſſchery behoorde. Toen dit Verdrag van Koophandel geſlooten was, ſloeg Henrik een Huwelyk voor, tuſſchen zig zelven en Margareet van Ooſtenryk, Zuſter van Filips, die onlangs wederom haaren Egtgenoot Filibert, Hertog van Savoye, verlooren hadt. Filips gaf 'er terſtond zyne ſtem toe, beloovende zelfs, met zyne Zuſter, eene Bruid-

in het Verdrag van Koophandel met Engeland.

Of de Viſſchery den Nederlanderen, ſedert, minder vry gelaaten zy.

(*b*) F. Bacon. *p.* 374. Rapin *Tom.* IV. *p.* 515.
(*c*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 223.

Bruidſchat van driemaalhonderdduizend gouden Franſche Kroonen eens, en dertigduizend agthonderdenvyftig Kroonen, jaarlyks, te zullen betaalen. Het Verdrag, deswege gemaakt, werdt, naderhand, door eenige voornaame Nederlandſche Heeren, onder anderen, door Willem van Croi, algemeenen Stadhouder, Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, en Floris van Yſſelſtein, Zee-Admiraal, beëedigd (*d*). Filips II. 1506.

Het afhandelen deezer zaaken hieldt Filips te Windſor op, tot in 't laatſt van Lentemaand. Toen vergde hem Koning Henrik de overlevering af van *Edmond*, *Graave van Suffolk*, die, in 't jaar 1503, om eene ſamenzweering tegen den Koning, naar de Nederlanden geweeken zynde, Filips, onlangs, by 't overgaan van Hattum, in handen gevallen was, en zig nu te Namen onthieldt (*e*). Terwyl de Graaf van Suffolk nog in Gelderland was, hadt Hendrik de VII. Hertog Karel van Gelder verzogt, dat hy hem wilde overleveren. Doch Karel hadt zulks plat uit geweigerd (*f*). Filips hadt hem nu in zyne beſcherming genomen, en kon daarom niet beſluiten, zyn woord te breeken. Henrik, die het Huis van Jork in den grond zogt uit te rooijen, drong zo ſterk op de overlevering van Suffolk, die een Zuſters Zoon was van Eduard den IV (*g*), dat Filips 'er eindelyk zyne ſtem toe gaf, mids dat de Graaf in 't leeven

(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 221, 222, 223, 229, 231, 233.
(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 630.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 82.
(*g*) F. Bacon. *p.* 335.

Filips II. 1506.

ven geſpaard werdt. Henrik beloofde dit. De ongelukkige Graaf werdt dan naar Engeland gebragt, en in den Tour gezet (*b*). Henrik de VIII, Opvolger van Henrik den VII, deedt hem egter, eenige jaaren hierna, onthalzen (*i*).

Filips komt in Spanje en aanvaardt de Regeering van Kaſtilie.

't Liep aan tot den drie-entwintigſten van Grasmaand, eer Filips wederom in Zee ſtak. Hy landde te *Corunna del Condé*, in Gallicie; en trok te lande voort tot voorby *Aſtorga*, alwaar hy een mondgeſprek hieldt, met zynen Schoonvader, Ferdinand (*k*), die wel haaſt beſpeurde, dat Filips hem de Regeering van Kaſtilie niet zou laaten behouden. De Kaſtiliaanen toonden ook meer genegenheid voor Filips en Joanna dan voor Ferdinand, die, niet lang hierna, naar Arragon, zyn Koningkryk, vertrok, en Filips 't bewind van Kaſtilie in handen liet (*l*).

Hy maakte zig egter, binnen korten tyd, gehaat by de Kaſtiliaanen, zo door het ſtellen van Nederlanders in de Regeeringe, als door het opſluiten zyner Gemaalinne, Joanna; die, tederlyk van de Kaſtiliaanen bemind, voor zo krankzinnig niet gehouden werdt, als Filips wilde doen gelooven. Doch zy hadden niet lang reden, om over zyne Regeeringe te onvrede te zyn. Eene heete koorts rukte hem, onverhoeds, te Burgos, uit het leeven, op den vyfentwintigſten van Herfſtmaand, in het negenentwintigſte jaar zyns Ouderdoms (*m*).

Hy ſterft.

Zy-

(*b*) BACON. *p.* 371, 373. RAPIN *Tom.* IV. *p.* 507, 516, 517.
(*i*) RAPIN *Tom.* V. *p.* 68.
(*k*) Lettr. de Phil *parmi les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 55.
(*l*) MARIANA Hiſt. d'Eſpagne *Tom.* V. *p.* 524, 525.
(*m*) MARIANA *Tom.* V. *p.* 543.

Zyne fraaije uiterlyke gedaante heeft hem den naam van *den Schoonen* verworven. Doch hy was zo zeer overgegeven aan de welluſten, dat de ſpyt, over de menigte zyner byzitten, zyner Gemaalinne, zo men wil, het verſtand gekrenkt hadt. Hy was gewoon de zorg der Regeeringe op zyne Staatsdienaars te laaten aankomen. En veelligt heeft men hem hierom den bynaam van *Croit-Conſeil* of *boor naar raad* gegeven (*n*). De Nederlanders hebben geene gelegenheid gehad, om eenige Vorſtelyke hoedanigheid in hem op te merken. Hy was ruim zo onbekwaam, tot het welbeleiden en uitvoeren van gewigtige zaaken, als zyn Vader, van wien hy dit gebrek ſcheen geërfd te hebben. Het ſlegt beſtieren van den Gelderſchen Kryg, dien hy, met zo groot eene overmagt, in verſcheiden jaaren, nog niet ten einde hadt konnen brengen, is 'er een taſtelyk bewys van.

Filips II. 1506. Zyne gedaante en aart.

Vyf Kinderen hadt Filips, by Joanna van Kaſtilie, verwekt: drie Dogters, van welken de laatſte, omtrent vier maanden na zynen dood, ter weereld kwam, en twee Zoonen, Karel en Ferdinand.

XX. Karel, zyn oudſte Zoon, volgt hem op.

Karel, zyn oudſte Zoon, die nog geene zeven jaaren bereikte, moeſt hem, in 't bewind der Nederlanden, zo wel als in de Regeeringe zyner andere Staaten, opvolgen. Doch zyne minderjaarigheid was oorzaak, dat de zorg voor zyne opvoeding en de Regeering der Landen eenen Voogd moeſt toevertrouwd worden.

Wil-

(*n*) De la Marche *Liv.* II. *Ch.* XVI. *p.* 653.

KAREL II. 1506.

Willem van Croi, Heer van Chievres, bekleedde thans het algemeen Stadhouderſchap der Nederlanden. Aan deezen werdt, naar ſommiger verhaal, de zorg opgedraagen voor de opvoeding van den jongen Karel, dien men, gemeenlyk, *Prins van Kaſtilie* noemde. Men voegt 'er by, dat zulks geſchiedde, door Lodewyk den XII., wien Filips, by Uiterſten Wil, de opvoeding van zynen Zoon, Karel, zou aanbevolen hebben gehad (*o*). Doch ſchoon men niet loochenen kan, dat de beſtiering van den jongen Prins, omtrent drie jaaren na de dood van Filips, den Heere van Chievres toevertrouwd geweeſt is, zal egter niemant, die van den ſtaat der zaaken, ten deezen tyde, behoorlyk onderrigt is, denken konnen, dat zulks, door Lodewyk den XII, en ingevolge van eenen Uiterſten Wil des Konings van Kaſtilie, geſchied zou zyn. De vriendſchap tuſſchen Lodewyk en Filips, die nooit groot was geweeſt, was, ſedert het vertrek des laatſten naar Spanje, en zelfs ſedert dat Lodewyk hem deeze reis, eer zy ondernomen werdt, ernſtelyk ontraaden hadt (*p*), nog merkelyk verkoeld. De Koning van Frankryk ook, vergeetende de verbindtenis, in welke hy getreden was, om zyne Dogter Claude, aan Karel van Ooſtenryk, ten Huwelyk te geeven, hadt haar, in Bloeimaand deezes jaars, plegtiglyk in den Egt doen treeden met François, Graave van Angoulême, naaſten Erfgenaam der Franſche Kroone (*q*): over welk

Onderzoek, of de zorg voor zyne Opvoeding Lodewyk den XII. aanbevolen geweeſt zy.

(*o*) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 517.
(*p*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 14, 35, 36.
(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 43.

welk Huwelyk, Filips niet nalaaten kon onvergenoegd op hem te zyn (*r*). Hier kwam nog by, dat Filips, eenen geruimen tyd voor zynen dood, in 't zeker, berigt werdt, dat Lodewyk de Gelderſchen, die de vyandelykheden wederom begonnen hadden, met geld en manſchap, ondersteunen wilde, en met der daad ondersteunde (*s*): waar over hy zyn ongenoegen, in eenen Brief aan den *Kardinaal d'Amboiſe*, eersten Staatsdienaar van Lodewyk den XII, in Hooimaand deezes jaars geſchreeven (*t*), betuigd hadt. Dat Filips, in zulk eene gelegenheid, Koning Lodewyk de zorg voor zynen Zoon zou toevertrouwd hebben, moet elk ten hoogsten onwaarschynlyk voorkomen. Ook heeft men, te vergeefs, gezogt, naar een' Uitersten Wil van Filips, uit welken zulks blyken zou, en sommigen hebben verklaard, een egt Afschrift van Filips Uitersten Wil gezien te hebben, in welken geen woord van den Koning van Frankryk gerept werdt. Ook brengen zy egte stukken by, uit welken blykt, dat Karel van Croi, Prins van Chimai, Neef van den Heere van Chievres, kort na de dood van Filips, en de Heer van Chievres zelf, eerst sedert den jaare 1509, zorg voor de opvoeding van Prins Karel gedraagen heeft (*u*). *Adriaan Floriszoon* van Utrecht, voorheen Priester te Goeree, en thans Hoogleeraar der Leuvensche Hoogeschoole, werdt tot Leermees-

KAREL II. 1506.

(*r*) *Voiez* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 54.
(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 59. 69.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 56.
(*u*) *Voiez* DANIEL *Tom.* VII. *p.* 149-151.

KAREL II. 1506. meester van den jongen Prins aangesteld (*v*). De Regeering der Landen werdt aan zynen Grootvader Maximiliaan, als zynen wettigen Voogd, opgedraagen (*w*): wiens naam, hierom, voor dien van Karel, aan 't hoofd der Handvesten en andere openbaare Schriften, gesteld werdt (*x*). Hy droeg egter de algemeene Landvoogdy der Nederlanden, sedert, aan zyne Dogter, Margareet, Hertoginne Weduwe van Savoye, op.

Maximiliaan wordt voor zynen Voogd erkend.

XXI. Karel van Gelder overmeestert Grol, Lochem en Wageningen.

Doch eer men, hier te Lande, deeze orde op de Regeering gesteld hadt, hadden de Gelderschen het Verdrag, met Filips, voor zyn vertrek, gemaakt, wederom verbroken. Karel van Gelder, in den Herfst des jaars 1505, van Antwerpen ontsnapt, en wederom in Gelderland gekomen zynde, begon, terstond na het vertrek van Filips, de vyandelykheden, die, sedert het Verdrag van Roozendaal, waren opgehouden. Karel was, na dit Verdrag, meester gebleeven van twee deelen van Gelderland, het Kwartier van Roermonde en het Kwartier van Nieuwmegen, Tiel en Bommel uitgenomen. Het derde gedeelte, het Kwartier van de Veluwe, en het Graafschap Zutfen was, op de Stad Zutfen na, in de magt der Oostenrykschen. Uit deeze twee Landstreeken, werden de Steden Grol, Lochem, Wageningen (*y*), de eene na de andere, door Karel, ingenomen. De Heer van

(*v*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 367.

(*w*) R. SNOI *Libr.* XIII. *p.* 184. PONT. HEUTER. Rer. Aust. *Lib.* VII. p. 188, 192.

(*x*) Handv. van Amst. *bl.* 47, 47, 49. Utr. Plakasth. II. *Deel*, *bl.* 10.

(*y*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 632. SLIGTENH. XI. *Boek*, *bl.* 321.

van Chievres drong terſtond op het weder overleveren deezer Steden; doch vergeefs (z). Filips zelf ſchreef, uit Spanje, aan Karel van Gelder „ dat hy zig deeze nieuwe verbree„ king van 't verdrag van Roozendaal deer„ lyk beklaagen zou, en dat geen Bondge„ noot, hoe magtig, hem hier voor zou kon„ nen hoeden." Doch Karel, wel verre van zig, door deeze bedreigingen, te laaten verbaazen, zondt de Brieven den Koning van Frankryk toe; die, door ſommige uitdrukkingen, welken op hem zagen, te meer aangezet werdt, om de Gelderſchen, tegen Filips, te onderſteunen (a). Karel II. 1506.

De Heer van Chievres, midlerwyl, zyne magt byeen gerukt hebbende, deedt Filips van Bourgondie, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips den Goeden en naderhand Biſſchop van Utrecht, met dezelve, op den agttienden van Zomermaand des jaars 1506, het beleg ſlaan voor Wageningen (b). Terwyl het duurde, werdt 'er, te Dieſt, over een Beſtand of Vrede met de Gelderſchen gehandeld (c). Beide de partyen zogten, door deeze onderhandeling, tyd te winnen, om zig te beter in ſtaat te ſtellen. Karel wagtte, dagelyks, onderſtand uit Frankryk: en de Heer van Chievres was op middelen bedagt, om penningen te vinden, tot het voortzetten van den oorlog. Wageningen wederom belegerd.

's Lands

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 81.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 61, 62.
(b) G. NOVIOMAG. Phil. Burgund. *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 151. SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 323.
(c) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 67.

KAREL II. 1506.

's Lands kas was thans, door den aanhouden Kryg en 's Konings reize naar Spanje, t'eenemaal uitgeput. Men hadt het Krygsvolk, welk in de Steden en voor Wageningen lag, reeds eenigen tyd onbetaald moeten laaten. Doch toen men beginsels van muiterye onder hetzelve bespeurde, werdt 'er beslooten, byna alles wat 'er van de ingewilligde Beden deezen Zomer verviel, en eenige penningen, door Filips, in Engeland, opgenomen, tot betaaling van 't Krygsvolk, te besteeden. Dit reikte nog niet toe: waarom men zig genoodzaakt zag, de wedden der Amptenaaren en huisbedienden van den Koning en van zynen Zoon, Karel, in te houden, en aan 't Krygsvolk te geeven: met al het welke, aan den Staat des Oorlogs, gerekend slegts tot aan het einde van Herfstmaand, nog wel twintigduizend Kroonen te kort kwamen (*d*). 't Getal der manschap, welke men in Gelderland op de been hadt, beliep nogtans niet meer dan drieduizend Knegten, en omtrent twee honderd paarden: met welke geringe magt men niet in staat was, het veld te houden, na dat de Fransche onderstand zou aangekomen zyn. Ook hadt men, in den Raad, reeds beslooten, de helft deezer manschap, tegen het midden van Wynmaand, te leggen in de Geldersche Steden, die 't met de Oostenrykschen hielden; en de andere helft, langs de linkerzyde der Maaze, de Winterlegeringen te doen betrekken, om op de bewegingen der bezettingen van Roermonde, Venlo, Gelder en

Slegte staat der Geldmiddelen, in de Nederlanden.

(*d*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 70, 71, 72.

en andere Plaatſen over de Maaze te waaken. 't Gebrek aan geld was de eenige oorzaak, waarom men, 't Beleg van Wageningen, in weerwil van den Veldoverſte, Filips van Bourgondie, hebbende doen opbreeken (*e*), naauwlyks iets meer tegen de Gelderſchen onderneemen durfde, Chievres ſchreef zelfs, in Oogſtmaand, om penningen, naar Spanje, betuigende, dat hy weinig onderſtand te gemoet zag van de Nederlandſche Staaten, die niet ſlegts byna uitgeput van geld waren, maar aan welken Filips ook beloofd hadt, geene nieuwe Beden te zullen doen, zo lang de oude ingewilligde Jaarbeden nog liepen (*f*). Doch de dood des Konings, die kort op het ontvangen van dit ſchryven gevolgd was, heeft, ongetwyfeld, veroorzaakt, dat 'er, uit Spanje, geene penningen overgemaakt zyn. Karel H. 1506.

Henrik de VII, Koning van Engeland, was thans de voornaamſte hoop der Nederlanden. Doch hy deedt deezen Landen den dienſt niet, welken men van hem verwagt hadt. Hy was, volgens het Verbond, in 't voorjaar, met Koning Filips, geſlooten, verpligt hem by te ſtaan. Ook zou het beraamde Huwelyk met Margareet van Ooſtenryk hem nader aan de belangen der Nederlanden verbonden hebben. Doch Margareet betoonde weinig genegenheid voor dit Huwelyk. „ Haar Va„ der en Broeder hadden, zeide zy, reeds „ twee Huwelyken voor haar bewerkt, by „ wel- Men trekt weinig voordeel van 't Verbond met Engeland.

(*e*) Ger. Noviom. Philipp. Burgund. *p.* 151.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 71, 72.

KAREL II. 1506. „ welken zy zig kwalyk bevonden hadt: zy „ wilde zig voor het derde wagten (*g*)," Ook is het nimmer voltrokken. Henrik, ſedert eenigen tyd, zeer met de Jigt gekweld geweeſt zynde, verviel in eene Teering, die hem aan 't kwynen, en, in Grasmaand des jaars 1509, in 't graf hielp (*h*). Zyne ziekte hadt hem het Huwelyk met Margareet geheellyk uit den zin doen ſtellen. Ondertuſſchen was haare koelheid, onder anderen, oorzaak, dat men zig hier weinig van den Engelſchen onderſtand belooven durfde (*i*). Henrik deedt meer niet, dan dat hy Lodewyk den XII, op 't ernſtigſt, verzogt, den Hertog van Gelder, met geld noch manſchap, te willen onderſteunen: 't welk zo veel te wege bragt, dat Lodewyk beloofde, dien Hertog, tot het ſluiten van een Beſtand, te zullen noodzaaken (*k*).

De Oostenrykſchen zoeken Nieuwmegen te verraſſen.

De onderhandelingen te Dieſt werden, in Oogſtmaand, afgebroken. De Gelderſchen vorderden Tiel van de Ooſtenrykſchen, die hier geene ooren naar hadden, en hun beſchuldigden, dat zy 't gemaakte Beſtand niet hielden. Zy daarentegen verſpreidden, dat de Ooſtenrykſchen de vyandelykheden eerſt begonnen hadden, zoekende Nieuwmegen, door verraad, te bemagtigen. Dit zag op een voorval in deeze Stad. Twee Burgemeeſters, gewonnen door den Heere van Chievres, hadden aangenomen, de Stad tot de Ooſtenrykſche

(*g*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 64.
(*h*) F. BACON, *p.* 379, 383.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 68, 71.
(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 78, 85, 88, 89.

ſche zyde te doen overgaan. Doch den aanſlag ontdekt zynde, verloor een van hun, vlugtende over den muur, door eenen geweldigen val, het leeven: de ander werdt gevat en onthalsd (*l*). Ondertuſſchen was de wederzydſche afkeerigheid, gevoed door zulke beſchuldigingen, oorzaak, dat de onderhandelingen, te Dieſt, vrugteloos afliepen. De Gelderſchen wilden de Dagvaart verſchooven en naar Mechelen verlegd hebben; doch 't bleek klaar genoeg, dat zy ſlegts tyd zogten te winnen, tot dat de Franſche hulpbenden zouden aangekomen zyn (*m*). De Hertog van Gelder zelf, omtrent deezen tyd, op het aanhouden van Henrik den VII, door Lodewyk den XII, tot het ſluiten van een Beſtand, vermaand zynde, weigerde zulks rondelyk. Alleenlyk boodt hy aan, zyne belangen den Koningen van Frankryk en Engeland in handen te willen ſtellen (*n*). Karel II. 1506.

De Franſche hulpbenden, ten getale van tweeduizend Knegten en vierhonderd mannen van wapenen, werden vaſt, in Bourgondie, verzameld, met laſt om, den vyftienden van Oogſtmaand, in Gelderland te rukken (*o*). Lodewyk de XII. maakte hier geen geheim van. Doch hy beweerde, dat zulks geenszins ſtreedt met de vriendſchap, welke hy met Filips, die toen nog leefde, wilde onderhouden; noch met de genegenheid, welke hy den jongen Karel betuigde toe te draagen. XXII. Karel van Gelder ontvangt Franſche hulpbenden.

„ Al

(*l*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 79, 88.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 67, 68.
(*n*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 88.
(*o*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 61, 66.

KAREL II. 1506. „ Alleenlyk kon hy, zeide hy, niet gedoogen, dat men den Hertog van Gelder, zynen Bloedverwant, onderdrukte, en van zyn Land beroofde, zonder hem eenige hulp te bewyzen (*p*)." Zo ſprak Koning Lodewyk. Doch naar 't getuigenis van anderen, was zyn voornaamſte oogmerk Filips uit Spanje herwaards te trekken: terwyl de Koning van Arragon ook al zyn vermogen en liſt in 't werk ſtelde, om zynen Schoonzoon, dien hy 't bewind der Regeeringe misgunde, Kaſtilie te bang maaken (*q*). In de Nederlanden, meenden ſommigen, dat Lodewyk de XII. Filips tot een nieuw verdrag zogt te dringen (*r*). Doch het ontydig afſterven van Filips deedt deeze inzigten verdwynen, en was zelfs oorzaak, dat de oorlog, dit jaar, flaauwlyk gevoerd werdt. Alleenlyk bemagtigde Floris van Yſſelſtein het ſterke Slot te *Ravenswai*, in de Betuwe (*s*). De Gelderſchen zogten, daarentegen, met vierentwintig Schepen, Enkhuizen te verraſſen. Doch zy werden ontdekt, verjaagd, en tot by Schokland vervolgd (*t*). Anderen ſchynen dit geval egter laater te plaatſen (*u*).

Inzigten van Frankryk, hier mede.

De Oostenrykſchen zoeken den Franſchen

De Franſche manſchap was, midlerwyl, naar Gelderland geleid, onder 't opperbevel van *Robert van der Mark*. Doch deeze hadt, in Zomermaand, een heimelyk Verdrag ingege-

(*p*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 59, 77, 80, 92, 94, 95.
(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 62.
(*r*) Lettr. de Louis XII. *Tom* I. *p.* 69.
(*s*) Groote Chron. *Diviſ.* XXII. *Cap.* 35.
(*t*) BRANDT Enkh. *bl.* 40.
(*u*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 343.

gegaan, met den Heere van Chievres, by welk, hy zig verbonden hadt, den dienſt van Frankryk, zo dra mogelyk, en uiterlyk met de dood des tegenwoordigen Konings, te zullen verlaaten, en in den dienſt des Konings van Kaſtilie te zullen overgaan, mids dat deeze hem een jaargeld toelei van drieduizend ponden van veertig grooten Vlaams, welken met nog drieduizend ponden vermeerderd zouden worden, zo dra hy, in daadelyken dienſt des Konings van Kaſtilie, zou getreden zyn (v). En dit Verdrag was oorzrak, dat hy den Ooſtenrykſchen weinig nadeel toebragt. 't Schynt zelfs, dat hy de hulpbenden, niet in perſoon, maar, door den Graave van Rethel, gebooden heeft (w). Engelbert van Kleef, die, eenige jaaren geleeden, zo veel deel gehad hadt, in den Utrechtſchen Kryg, is, by de Franſche Schryvers, meeſt onder den naam van *Graave van Rethel* bekend; alzo hem de Graafſchappen van Nevers en Rethel van zyne Moeder, eene Dogter van Nevers en Estampes, waren aanbeſtorven (x). Hy hadt zig, al ſedert eenigen tyd, aan 't Franſche Hof opgehouden (y).

KAREL II. 1506. Beveelhebber van party te doen veranderen.

In deezen ſtaat der zaaken, kreeg men hier de tyding van de dood des Konings van Kaſtilie. Lodewyk de XII. hadt 'er, op den tweeden van Wynmaand, reeds berigt van gehad: en, wel voorziende, dat deeze dood de gedaante der dingen zeer zou doen veranderen, gaf hy

(v) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 51.
(w) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96, 103.
(x) PONTANUS *Liſr.* X. *p.* 573.
(y) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 5.

KAREL II. 1506. hy Robert van der Mark en den Hertoge van Gelder zelven, in alleryl, bevel, om de vyandelykheden te ſtaaken (z). Karel lag, ten deezen tyde, te Welp, vier uuren van Wageningen: by welke Stad, de Ooſtenrykſchen hun hoofdleger hadden (a). Het beleg deezer Stad, omtrent vier maanden, geduurd hebbende, werdt, op de tyding van het afſterven des Konings, den negenden van Wynmaand, opgebroken (b). Sedert betrokken beide de Legers der Winterkwartieren.

XXIII. Margareet van Ooſtenryk wordt Landvoogdes der Nederlanden. 1507. De Keizer Maximiliaan, door 's Lands Staaten, erkend voor Voogd over de Kinderen van zynen Zoon Filips, kon egter de Regeering des Lands thans niet in perſoon komen waarneemen: waarom hy dezelve, in 't volgende jaar, opdroeg aan zyne Dogter, Margareet, die, in den ouderdom van zevenentwintig jaaren, reeds blyken van meer dan gemeene bekwaamheid gegeven hadt. Zy begaf zig, verzeld van de Keizerlyke Gemagtigden, *Willem, Hertog van Gulik en Berg*, en *Sigismond Plouch*, Deken der Lieve Vrouwe te Antwerpen, in Zomermaand, naar Dordrecht, alwaar de gemelde Gemagtigden, in den naam des Keizers, als Voogd van Prins Karel, den eed aan 's Lands Staaten deeden. Daarentegen namen deezen Margareet van Ooſtenryk, by plegtigen eede, voor Landvoogdeſſe aan. Na de inhuldiging, die, op den zeventienden van Zomermaand, geſchied was

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 92.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 69, 71.
(b) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 223.

was (c), hielden 's Lands Staaten der Landvoogdesse eenige punten voor, welken zy gaarne, door haar, zouden beveſtigd gezien hebben. Zy verzogten wederom, gelyk by de inhuldiging van Filips den II (d), dat de Steden haare Vroedſchappen hebben mogten, om tot der Steden beſt te helpen raaden, en een dubbel getal, tot de verkiezing der jaarlykſche Wethouderſchap, te benoemen. Doch de Landvoogdes antwoordde, dat zy geene magt hadt, om hieromtrent eenige verandering te maaken. Wyders begeerden de Staaten, dat de Ampten alleen aan Inboorlingen mogten gegeven worden; dat de Regterampten en het Griffiersampt van Holland niet mogen verpagt worden, en dat niemant twee Ampten te gelyk mogt bekleeden. Doch de Hertogin verklaarde, dat zy verpligt was, dit alles te laaten blyven, gelyk het, ten tyde van Koning Filips, geweeſt was. Men hieldt haar voor, dat Filips drie Rekenmeeſters en eenen Deurwaarder der Rekenkamer van Holland aangeſteld hadt, die geen van allen inboorlingen van Holland of Zeeland waren: 't welk met 's Lands voorregten ſtreedt. Zy antwoordde, dat zy deeze voorregten wel wilde laaten onderzoeken; doch ondertuſſchen geene Amptenaars afzetten kon, welken zy zelve niet hadt aangeſteld. Nog verzogt men haar, dat Stadhouder en Raaden geen beroep mogten aanneemen, noch de uitvoering beletten, van Vonniſſen der laage Regtbanken, tot honderd Kroo-

KAREL II. 1507.

Zy willen Hollanderen niet dan weinige en bepaalde Voorregten toeſtaan.

(c) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 9.
(d) *Zie* hier voor, *Bl.* 296.

KAREL II. 1507. Kroonen of daar beneden: waarop zy beloofde, te zullen doen letten. Ook ſtondt zy, op verzoek der Staaten, toe, dat men geene Brieven van Schâverhaaling ter uitvoering leggen zou dan by kennis, niet alleen, gelyk ten tyde van Filips, van Stadhouder en Raaden, maar ook van de Staaten van Holland. De Staaten hadden, eindelyk, ook verzogt, dat de Leenmannen niet verpligt mogten worden te dienen, dan tot op de grenzen des Lands, en ten redelyken koſte der Graaflykheid. Doch de Landvoogdes antwoordde alleenlyk, dat men zig, hierin, aan de oude gewoonte houden zou (*e*).

De Staaten, die, om Margareet tot het verleenen van eenige gunſtige voorregten te beweegen, terſtond toegeſtaan hadden, dat de Beden, die, ſedert eenige jaaren, waren opgebragt, voortaan nog jaarlyks zouden betaald worden (*f*), beſpeurden haaſt, dat 'er van haar niet veel te verwagten zou zyn. Ook hadden de Keizerlyke Gemagtigden geene andere Voorregten willen bezweeren, dan die, door den Koning van Kaſtilie, door zynen Grootvader en Overgrootvader, en door derzelver Voorzaaten, gegeven waren. Al het welk duidelyk deedt zien, dat men zig, van 's Graaven zyde, niet dagt te houden, aan het Groot Privilegie van Vrouwe Maria; en, buiten twyfel, even zo weinig, aan verſcheiden' andere Privilegien, in vroeger' tyden verleend.

Mar-

(*e*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 10.
(*f*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 11.

Margareet, in Holland ingehuldigd zynde, werdt, omtrent deezen tyd, ook in Zeeland, en in de andere Nederlanden, voor Landvoogdesse, erkend. KAREL II. 1507.

De Gelderſche oorlog gaf haar terſtond de handen vol werks. De Veldtogt deezes jaars werdt laat geopend, alzo beide de partyen tyd noodig hadden, om zig in ſtaat te ſtellen. In Holland, hadt men, in Wintermaand des voorleeden jaars, reeds kennis gekreegen, dat de Gelderſchen toeleg maakten om Dordrecht en Rotterdam te verraſſen; en 't Hof van Holland hadt deezen Steden, terſtond hierop, verlof gegeven, om eenige Knegten, tot haare beſcherming aan te neemen (*g*): welke voorzorg zo veel ſchynt te wege gebragt te hebben, dat de Gelderſchen deeze onderneeming ſtaakten. Midlerwyl bleef men, in Holland en in Brabant, voor de invallen der Gelderſchen, in de uiterſte bekommering (*b*). XXIV. Bekommering in Holland, voor eenen inval der Gelderſchen.

De gantſche Ooſtenrykſche Krygsmagt beliep thans zeven of agthonderd paarden en vyfduizend voetknegten, onder welken vyftienhonderd Duitſchers waren: de overigen waren Landzaaten, voor welken de Gelderſchen weinig vreeze toonden (*i*). Hun grof geſchut beſtondt ſlegts in twee kleine ſtukken, en twaalf of veertien * *Valkenetten.* Ook vindt men niet, dat zy, dit jaar, iets anders hebben uitgevoerd, dan dat zy de Franſche hulpbenden genoodzaakt hebben, van Roermonde te wyken naar S. Hubert: alwaar zy, door de bezet- Staat der Ooſtenrykſche Krygsmagt. * *Fauconſ.* De Franſchen uit Gelderland verjaagd.

(*g*) Handv. van Rotterd. *agter* Lois Chronyk *bl.* 335.
(*b*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 70.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 99.

Karel II. 1507. zetting van Namen, overvallen, en, met zwaar verlies, op de vlugt gejaagd werden (*k*). Daarenboven ondernamen de Hollanders, met vierhonderd gehuurde Knegten en een deel Landzaaten, uit Dordrecht, Gouda, Gorinchem, Heusden en 's Hertogenboſch (*l*), het beleg van het Slot *Pouderoyen* (*m*), welks bezetting hun veel nadeels toebragt, met plonderen en branden. 't Slot werdt, door *Henrik van Ens*, gezeid *Zuidewind* of *Sneeuwind*, bewaard. Jan van Egmond kwam 'er voor. Doch Karel van Gelder, met een deel zyns Legers, derwaards gerukt, noodzaakte den Stadhouder van Holland, het beleg op te breeken (*n*). Sommigen tekenen aan, dat de Hollanders zig, in deeze gelegenheid, zeer laf-hertiglyk gedraagen hebben (*o*).

Legering der Gelderſchen. De Hertog van Gelder hadt zyne Krygsmagt, in drie hoopen, verdeeld. Een deel lag in 't Graafſchap Zutfen, en hieldt het Slot *Wildenburg* belegerd (*p*): doch 't blykt niet klaar, of het overgegaan zy of niet (*q*). Een ander gedeelte lag in het Kwartier van Roermonde: alwaar ook de Franſche hulpbenden, zo lang zy zig in Gelderland bevonden, gelegerd waren. De Baſtaard van Gelder hadt, met dit deel des Legers, 't Beleg geſlaagen voor *Wagtendonk*, welke Plaats, onlangs, tot de Ooſtenrykſche zyde, overgegaan was (*r*); doch

(*k*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXII *Cap.* 37.
(*l*) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 329.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I *p.* 97, 100.
(*n*) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 328, 332.
(*o*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 636.
(*p*) Lettr de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96.
(*q*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 636.
(*r*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96, 99, 103.

doch den uitslag van dit Beleg vind ik nergens gemeld. Het derde gedeelte van Karels Leger hieldt zig op, in 't Kwartier van Nieuwmegen: en van dit volk hadden de Hollanders 't meest te vreezen. KAREL II. 1507.

Karel hadt zyne Knegten, met naame deezen, die te Nieuwmegen lagen, eenen geruimen tyd, onbetaald moeten laaten, by gebrek van onderstand uit Frankryk, die langer weg bleef, dan hy verwagt hadt. 't Krygsvolk begon reeds te morren, en gaf niet donkerlyk te verstaan, dat zy niet gezind waren, een' voet te verzetten, voor dat men hun voldoening gegeven hadt. Karel was hier zo weinig in staat toe, dat hy zelfs geene veertien stukken geschuts hadt konnen lossen, welken hem, door de Brabanders, onthaald waren (s). Men schreef om geld naar Frankryk; doch 't kwam niet. Karel besloot, derhalven, om de Knegten aan weêrwerk te helpen, hun verlof te geeven, tot het doen van eenen inval in Brabant en in Holland, alwaar rykelyke buit te behaalen was.

Brabant leedt den eersten aanstoot. Turnhout, Hal, Tienen en andere Plaatsen werden overweldigd, en uitgeplonderd. Doch voor Diest, verdedigd door zynen Heer, den Graave van Nassau, stieten de Gelderschen 't hoofd. De buit en de gevangenen werden naar Roermonde gesleept (t). Toen goldt het Holland. Men poogde Oudewater te verrassen; Inval der Gelderschen in Brabant en Holland.

(s) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 97, 99, 100.
(t) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 635. Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 97.

KAREL II. 1507.

sen; doch dit mislukte, door de wakkerheid der Poorteren (*u*). Bodegrave werdt, omtrent deezen tyd, plat gebrand (*v*). Ook werden Muiden en 't Muiderslot bemagtigd. De Stad, geenen wederstand konnende bieden, werdt aan brand gesteken en geplonderd. 't Slot ging, by verdrag, over (*w*). Weesp viel insgelyks den Gelderschen in handen. Deze Stad hadt bezetting geweigerd, 't welk de oorzaak van haar ongeluk was. Naarden, de bezetting, welke Weesp zou hebben konnen krygen, ingenomen hebbende, bleef van vyandelyken aanval vry (*x*).

't Muider Slot en Weesp bemagtigd.

XXV. De Amsterdammers werpen een Blokhuis op te Ypesloot.

De tyding van het naderen der Gelderschen vloog schielyk over naar Amsterdam, alwaar men, voor eenen overval bedugt, zig in staat van tegenweer stelde. Voor de S. Antonis Poort, die naar Weesp uitzag, werden alle boomen omverre gehouwen. De schoone Doele der Handboogschutteren zelve werdt afgebroken, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Tusschen Amsterdam en Weesp, aan den Muiderdyk, lag een gehugt, *Ypesloot* genaamd, ter wederzyde, van het Y en de Diemermeer bespoeld. Hier, op het smalst van den dyk, wierpen de Amsterdammers een Blokhuis op, om den Gelderschen den doortogt te beletten. Terwyl men hiermede bezig was, eischte de Hertog van Gelder, die zelf binnen Weesp gekomen was, door eenen Priester, de Stad op. Doch de Amster-

dam-

(*u*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 319.
(*v*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 37.
(*w*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 335.
(*x*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 336, 337.

dammers gaven hem ten antwoord, dat zy nog niet in de noodzaakelykheid gebragt waren, om van Heer te moeten veranderen. Karel rukte hierop naar Ypesloot, om eenen aanval te doen, op het Blokhuis der Amsterdammeren, welk nog niet voltrokken was. De arbeiders werden gedekt, door een Oorlogsschip, in de Diemermeer, en door eenige anderen, in het Y leggende. Karel hadt voor, eerst het Schip, welk in de Diemermeer lag, in den grond te booren, en daarna het Blokhuis aan te tasten. Doch dit schip, geholpen door eenige anderen, weerde zig zo dapper, dat de Gelderschen van den dyk gedreeven werden. Op dit oogenblik, begon men ook uit het Blokhuis vuur te geeven. Een Huis, alwaar Hertog Karel zig ophieldt, werdt door en door geschooten. Hy werdt, eindelyk, genoodzaakt, met eenig verlies, te wyken (y). Doch omtrent het einde van Zomermaand, hervatte hy de onderneeming. Dertig Gelderschen omtrent, door eenen overgeloopen Fries, geleid, raakten, by nagt, met kleine schuitjes, binnen het Blokhuis, zonder door de Oorlogsschepen ontdekt te worden. *Gerard van Mierop*, die op het Blokhuis geboodt, vernam haast ontraad: en 't hoofd naar buiten steekende, riep hy, *Bourgondie! Bourgondie!* Terstond hierop, werdt het geschut van de schepen gelost. De Gelderschen weeken den weg op naar Amsterdam. Doch hier liepen se gene bende Amsterdammer Poorters in den mond, die, onder *Reinier Mosterd*, met den

KAREL H. 1507.

Vergeefsche aanvallen der Gelderschen op het zelve.

og-

(y) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. p. 336, 338, 340.

Karel II. 1507.

ogtendſtónd, uitgetrokken waren. De meesten moeſten zig gevangen geeven, en zaten, een geheel jaar, op S. Olofs Poort, te Amſterdam. Eenigen waren geſneuveld (z). Karel, te Weesp, kennis van het mislukken deezer tweede onderneeming gekreegen hebbende, en vreezende, in Gooiland, bezet te zullen worden, keerde, eerlang, met zyn volk, naar Gelderland te rug (a).

Verbond met Engeland.

Hiermede eindigden, dit jaar, de wederzydſche Veldtogten. De Landvoogdes, ondertuſſchen, bevroedende, dat Karel van Gelder veel minder te dugten zou zyn, zo hy minder door Frankryk ondersteund werdt; poogde zig, omtrent deezen tyd, wederom tegen Frankryk te ſterken, door een Verbond met den Koning van Engeland. In Zomermaand deezes jaars, hadt zy een Verdrag van Koophandel getroffen met Henrik den VII, welk alleen, by voorraad, plaats grypen zou, tot men de verſchillen, over het jongſte Verbond gereezen, zou hebben afgedaan (b). Doch voor het einde des jaars, vernieuwde zy het Verbond van vriendſchap en onderlinge beſcherming met de Engelſchen (c), en ſloot zelfs een Huwelyk tuſſchen den jongen Karel en Maria, Dogter van Henrik den VII, welk voltrokken zou worden, zo dra de Prins veertien jaaren bereikt zou hebben. Henrik moeſt zyne Dogter eene Bruidſchat van tweehonderd en vyftigduizend gouden Kroonen gee-

(z) Guill. Hermanni Bell. Gelr. p. 341, 342.
(a) Guill. Hermanni Bell. Gelr. p. 346.
(b) Act. Publ. Angl. Tom. V. P. IV. p. 237.
(c) Act. Publ. Angl. Tom. V. P. IV. p. 246, 250.

geeven (*d*). Het Huwelyksverbond werdt beveſtigd door verſcheiden Nederlandſche Edelen en Steden, onder anderen, door Henrik, Graave van Naſſau, Jan, Graave van Egmond en Fredrik van Egmond, Heere van Yſſelſtein, en door de Steden Dordrecht, Leiden, Amſterdam, Middelburg en Zierikzee (*e*): en voor 't einde des jaars 1508, werdt het Huwelyk, door eenen Gevolmagtigde, voltrokken. Doch de dood van Henrik den VII. die, weinige maanden hierna, voorviel, was oorzaak, dat men, hier te Lande, van het Verbond met hem aangegaan, weinig voordeel trekken kon tegen Frankryk. KAREL II. 1507.

Het Beleg van 't Slot Pouderoyen, welk men, in 't jaar 1507, hadt moeten opbreeken, werdt, in 't volgende jaar, wederom hervat. De Hollandſche Steden, Haarlem, Delft, Leiden en Amſterdam, die haare ſtem niet tot het eerſte beleg hadden willen geeven, en niets tot de koſten draagen, trokken nu ééne lyn met de Zuidhollandſche Steden, Dordrecht, Gouda en Gorinchem (*f*). Rudolf van Anholt, in 't voorjaar, een Leger, te 's Hertogenboſch, byeen gebragt hebbende, ſneedt der bezetting, van alle kanten, den toevoer af, noodzaakende haar eindelyk, na 't ontydig afſterven van den dapperen Sneeuwind of Zuidewind, haaren Slotvoogd, tot de overgaa- Pouderoyen, door de Ooſtenrykſchen gewonnen. 1508.

(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 239, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 265.
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 255, 262.
(*f*) GUILL. HERMANNI Bell. Geld. *p.* 334, 335.

KAREL II. 1508. gaave (*g*). Anholt trok toen voor Weesp, verzeld van eene bende Waalen, door zekeren *Emri* of *Emeni*, geleid, en van Floris van Yselstein, die zig te Naarden nederſloeg. Anholt lag by de Geinbrugge: de Waalen te Muiderberg. 't Beleg werdt tot in den aanvang des volgenden jaars voortgezet. De Ingezetenen werden, terwyl het duurde, door gebrek aan ſpyze en drank, ſchier op het uiterſte gebragt. Een Hoofdman der bezettinge tradt met de Amſterdammers in onderhandeling, om hun de Stad te leveren. Doch twee Monniken, van Amſterdam, met eenen Brief, naar Weesp gezonden, werden gevat, en daar door 't verraad ontdekt. De Hoofdman, geduurende de onderhandeling, ziek geworden en geſtorven zynde, werdt onder de galg begraaven. De Monniken, die, tot twee reizen toe, in een ſchuitje gezet waren, om in de Vegt verdronken te worden, behielden, ter naauwer nood, het leeven (*b*). Weesp bleef belegerd, tot na het treffen van de Vrede, te Kameryk, welk eerſt, in 't laatſt van 't jaar, geſchiedde.

Weesp belegerd.

XXVI. Kamerykſche Vrede.

Midlerwyl was 'er, in den Herfſt deezes jaars, een Beſtand voor zes weeken met den Hertoge van Gelder geſlooten: en deeze tyd werdt geſchikt, om te Kameryk, over een vergelyk met den Koning van Frankryk en met den Hertoge van Gelder te handelen (*i*). De Keizer, de Koningen van Frankryk en Arragon, en de Paus, thans *Julius de II.*, hadden

(*g*) FONTANUS *Libr.* XI. *p.* 637.
(*b*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 347. 348. 349.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 122.

den, met een ander en veel gewigtiger oog- KAREL II.
merk, de onderhandelingen te Kameryk aan- 1508.
gevangen. De Staat van Venetie hadt zig, door den tyd, in 't bezit weeten te ſtellen van een goed gedeelte van Italie: op welk de vier gemelde Mogendheden een gegrond Regt oordeelden te hebben. Men was dan te Kameryk byeen gekomen, om een aanvallend Verbond tegen de Venetiaanen te ſluiten. De Kardinaal d'Amboiſe, van wege den Koning van Frankryk, en de Landvoogdes Margareet, van wege den Keizer, ontwierpen de Voorwaarden van dit Verbond, handelende hierover met zo veele hevigheid, dat Margareet zelve getuigt „ dat zy 'er dikwils hoofdpyn van „ hadt, en dat de Kardinaal en zy malkan„ deren ſomtyds by 't hair meenden te kry„ gen (*k*)." Egter werdt het Verbond geſlooten (*l*). Doch alzo het noodzaakelyk geheim blyven moeſt, gaf men voor, dat de onderhandelingen, te Kameryk, alleenlyk waren aangelegd, om de Vrede in de Nederlanden te herſtellen, tuſſchen Maximiliaan en Karel, zynen Kleinzoon, ter eener, en Lodewyk den XII. en Karel van Egmond, Hertog van Gelder, ter anderer zyde. De Landvoogdes en de Kardinaal d'Amboiſe beraamden ook de punten van deeze Vrede, die, zo wel als het Verbond tegen de Venetiaanen, op den tienden van Wintermaand, geſlooten werdt. Men bedong, by dezelve „ dat Karel van Gelder, „ anders van Egmond, de Stede Weesp en „ het

(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 132.
(*l*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 113.

Karel II. 1508. „ het Slot te Muiden, in Holland, binnen „ veertien dagen, zou moeten overleveren: „ alzo hy, op deeze Hollandsche Plaatsen, „ geheel geen regt voorwenden kon. Dat hy „ en het Huis van Oostenryk zouden blyven „ bezitten, 't gene zy, tegenwoordig, in Gel- „ derland, bezaten, tot dat de Keizer, en de „ Koningen van Frankryk, Engeland en „ Schotland, over het Regt tot het Hertog- „ dom, uitspraak zouden hebben gedaan. Dat „ de Koning van Frankryk Karel van Gelder „ allen onderstand onthouden zou, zo hy dit „ Verdrag weigerde naar te komen. Dat „ de handel, tusschen de Gelderschen en de „ andere Nederlanders, wederom vry zou „ staan, gelyk te vooren (*m*)." De Hertog van Gelder, zig door den Koning van Frankryk genoodzaakt ziende, de Kamerykſche Vrede aan te neemen; hieldt de eerste voorwaarde derzelve, ruimende, in den aanvang des volgenden jaars, de Stede Weesp en het Slot te Muiden (*n*). Noode egter kwam hy hier toe. Lodewyk de XII, die *Albrecht, Graave van Karpi*, tot dien einde, herwaards zondt, hadt veel moeite, om 'er hem toe te brengen (*o*). Doch de Vrede hieldt geenen stand. Karel van Gelder hadtze, op den dertienden van Louwmaand, plegtiglyk bekragtigd (*p*). Maar kort hierna, voorgeevende, dat de Oostenrykschen, ten onregte, der

Karel van Gelder breekt de Kamerykſche Vrede. 1509.

(*m*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 109.
(*n*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXII. *Cap.* 38.
(*o*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 167, 177, 241.
(*p*) Chartres van Brabant te Vilvoorde *zevende Bovenkasse* Laye *Reste des Lres de Gueldres.*

der Bommelerwaard ſchatting afgevorderd, en daardoor de Vrede gebroken hadden (*q*), begon hy de vyandelykheden op nieuws. Margareet van Ooſtenryk deedt hem hierover vermaanen. Ook klaagde zy, over zyn gedrag, aan 't Franſche Hof (*r*). Doch haare vertoogen vonden weinig ingang. Lodewyk de XII, voorhebbende den oorlog in Italie, zonder behulp van den Keizer, ten zynen eigen' voordeele, voort te zetten, hadt den Hertog van Gelder tot het breeken der Kamerykſche Vrede aangezet, om Maximiliaan, in Nederland, de handen vol werks te geeven, en uit Italie te houden. Ten minſten was zulks den Keizer verzekerd (*s*): die, omtrent deezen tyd, in de Nederlanden gekomen zynde, zig gereed maakte, tot eenen togt naar Gelderland. De Franſche Afgezant in de Nederlanden zogt den Keizer van deezen togt af te ſchrikken, op dat Karel, terwyl Maximiliaan zig ſtil hieldt, den Ooſtenrykſchen meer afbreuks zou konnen doen. Hy verſpreidde, eelooslyk, dat de Koning van Frankryk Karel van Gelder onderſteunen zou, zo Maximiliaan, van zynen kant, de Kamerykſche Vrede brak, en in Gelderland viel (*t*). De Keizer, in Zomermaand, het Verbond, met Henrik den VII. gemaakt, met zynen Zoon en Opvolger, *Henrik den VIII.* vernieuwd hebbende (*u*), wagtte, ſedert, op onderſtand uit Engeland, die

KAREL II. 1509.

De Franſchen ſchrikken Maximiliaan af van eenen togt in Gelderland.

(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 179.
(*r*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 150, 151, 154, 220.
(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 161, 162.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 162.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 5.

KAREL II. 1509. die egter nog eenen geruimen tyd agter bleef: en dit was, vermoedelyk, de reden, waarom hy, ten deezen tyde, niets in Gelderland ondernam. Voor 't einde des jaars 1509, werdt 'er, zo ik meen (*v*), wederom een Beſtand met de Gelderſchen geſlooten.

XXVII. Holland raakt met de Hanze-Steden in Oorlog. 1510.

Holland werdt, in 't volgende jaar, ingewikkeld in eenen Kryg, die, tuſſchen *Chriſtiaan den II, Koning van Deenemarke*, en de Hanzè-Steden ontſtaan was. De Hanze-Steden, den Deenſchen Koning de voordeelen beneemen willende, welken hy uit de Scheepvaart der Hollanderen trok, maakten, zo dra zy de vyandelykheden tegen de Deenen begonnen hadden, alomme hier te Lande bekend, dat zy niemant, door de Zond, zouden laaten vaaren, dan op verbeurte van ſchip en goed. Men hieldt dit, in Holland, voor eene Oorlogsverklaaring. Ook werden, kort hierop, agt groote Hollandſche Schepen, door de Lubekkers, voor Grypswalde, genomen. De Steden Amſterdam, Hoorn, Enkhuizen, Edam en Monnikendam, die meeſt op de Ooſtzee voeren, bragten wel haaſt vier Oorlogsſchepen in Zee, tot geleide haarer Koopvaardyvloote, en tot onderſtand des Konings van Deenemarke. Een der grootſte Oorlogsſchepen was met honderd en twintig koppen bemand, en ſtondt onder bevel van *Klaas Maartszoon* van Hoorn. De Vloot zeilde, door de Zond, naar de Ooſtzee; doch werdt hier zo fel aangetaſt, door de Lubekkers en anderen, dat de meeſte ſchepen de wyk namen. Een-

(*v*) *Voisa Lettr. de Louis XII. Tom. I. p. 204.*

Eenigen vielen den Oosterlingen in handen. Hoorn alleen leedt hier wel twintigduizend Rynsche guldens schade (*w*). Men weet dit ongeluk aan de lafhertigheid der Deenen, welken geweigerd hadden, slag te leveren. Koning Christiaan sloot, sedert, een Bestand met de Oosterlingen, die, in 't volgende jaar, met eenigen van de genomen schepen, hier te Lande, komende handelen, by wege van regten, genoodzaakt werden, den Eigenaaren een deel der schade te vergoeden (*x*). KAREL II. 1510.

XXVIII. Karel van Gelder beoorloogt den Bisschop van Utrecht, in Overysel.

Het Bestand tusschen de Deenen en de Oosterlingen veroorzaakte, aan de eene zyde, dat de Scheepvaart naar de Oostzee wederom veilig geschieden kon; doch het gaf, aan de andere, Hertoge Karel van Gelder gelegenheid, om nieuwe vyandelykheden te onderneemen. Tweeduizend Knegten, door den Koning van Deenemarke, afgedankt, booden hem hunnen dienst aan, en ondernamen, op zyn bevel, eenen aanslag op Kampen, eene Stigtsche Stad. Karel was, sedert eenigen tyd, in geschil geraakt met Fredrik, Bisschop van Utrecht, over de Sloten te Renoi en in de Kuinder: op welken zy beide beweerden regt te hebben. De twist was tot daadelykheid uitgeborsten; doch, sedert, in schyn, bygelegd. Karel bediende zig nu van de Deensche Knegten, om de vyandelykheden in 't Overstigt, op nieuws, te beginnen. De Kampers egter, gewaarschuwd, verraften de Deenen, en namen de voornaamsten

(*w*) Velius Hoorn, *bl.* 179.
(*x*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXII. *Cap.* 40.

KAREL II. sten gevangen, die sedert ter dood gebragt
1510. werden. De Hertog van Gelder, zig hierdoor gehoond rekenende, viel in Overyssel, en bemagtigde *Diepenheim*, *Goor* en *Oldenzeel*. Doch deeze Plaatsen vielen den Bisschop, die een aanzienlyk Leger byeen gebragt hadt, eerlang wederom in handen: en tegen den Winter, werdt 'er, op nieuws, een Bestand of Vrede tusschen den Bisschop en den Hertog getroffen (*y*).

Onderhandeling over eene verlenging van 't Bestand met de Gelderschen.

Men was, omtrent deezen tyd, ook over de verlenging van 't Bestand, tusschen de Oostenrykschen en Gelderschen, te Luik, in onderhandeling. Doch de Gezanten van Hertoge Karel weigerden ronduit, het Bestand te verlengen, dan onder voorwaarde, dat één der Dogteren van Filips van Oostenryk, aan den Hertoge, ten Huwelyk gegeven zou worden. De Koning van Frankryk hadt dit Huwelyk eerst voorgeslagen, mooglyk meer om de vredehandeling te rekken, dan ten einde te brengen (*z*). Doch de Keizer hadt 'er geene ooren naar. Ook gaf de Koning van Arragon te verstaan, dat zulk een Huwelyk hem zeer tegen de borst zou zyn (*a*).

Ondertusschen was deeze onderhandeling en de oorlog in 't Overstigt oorzaak, dat de Gelderschen, dit jaar, niets van belang tegen de Oostenrykschen ondernamen. En deezen wagtten op onderstand uit Engeland, om den
1511. Kryg, met nadruk te konnen voortzetten. Doch met den aanvang des volgenden jaars, be-

(*y*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 641.
(*z*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 264, 271.
(*a*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 27.

bemagtigden de Gelderschen Harderwyk en Bommel. De gelegenheid, by welke Harderwyk hun in handen viel, verdient byzonderlyk aangeweezen te worden, alzo 'er de Gelderſche Schryvers naauwlyks eenige melding van maaken.

Karel II. 1511.

De Gelderschen bemagtigen Harderwyk.

Floris van Yſſelſtein, eenige penningen van de Ingezetenen van Nieuwkerk op de Veluwe te vorderen hebbende, en geene voldoening bekomende, beval den Bevelhebber van Harderwyk, de Nieuwkerkers, met een deel zyner bezetting, geweldiglyk, tot betaaling te noodzaaken. De Bevelhebber antwoordde, dat de Harderwykſche bezetting niet ſterk genoeg was, om deeze onderneeming, met hoop van goeden uitſlag, te doen; doch dat hy 'er kans toe zag, zo hem drie of vierhonderd Ooſtenrykſche Knegten, uit de manſchap, die thans in 't Stigt lag, te hulpe gezonden werden; van welker aankomſt te Nieuwkerk, men hem, door 't aanſteeken van zeker Huis, kennis geeven moeſt. De brief, die dit antwoord vervatte, viel den Gelderſchen in handen, die, denzelven, met eene nagemaakte hand, beantwoord hebbende, ten beſtemden tyde, eenige manſchap naar Nieuwkerk zonden. 't Beraamde teken gegeven zynde, trok het grootſte deel der Harderwykſche bezetting, op geen verraad verdagt, naar Nieuwkerk, alwaar het, door de Gelderſchen, aangevallen, en grootendeels afgemaakt werdt. Toen werden 'er eenigen der voornaamſten afgevaardigd, om Harderwyk op te eiſchen. De Stad, niet meer dan dertig Knegten inhebbende, gaf zig ter-

Keizers en der Landvoogdesse, de geestelyke wapenen, tegen Karel van Gelder, gebruiken wilde (*l*). Maximiliaan hadt hem, te vooren reeds, met den Ryksban gedreigd (*m*). Doch nergens waren de klagten der Nederlanderen van meer vrugt, dan in Engeland; van waar, eerlang, een deel Krygsvolk herwaards werdt overgescheept.

Kaam. II. 1511.

XXIX. Tweespalt tusschen de Stad Utrecht en Floris van Ysselstein.

Tusschen de Stad Utrecht en Floris van Ysselstein, waren, omtrent deezen tyd en vroeger, nieuwe vyandelykheden ontstaan. De Stad, thans wederom oneens met haaren Bisschop, was op Heere Floris gestoord, om dat hy den Bisschop, tegen de Gelderschen, bygestaan hadt. De Utrechtschen hadden, reeds in 't jaar 1510, gepoogd Ysselstein te verraffen. En Floris, deezen toeleg ontdekt hebbende, sloeg, in Louwmaand des jaars 1511, op weg naar Utrecht, met oogmerk om, onverhoeds, over de toegevrooren graften, de Stad te beklimmen. Doch eenige Geldersche Knegten, zig ten platten lande onthoudende, wisten den aanslag te verydelen. De Utrechtschen erkenden deezen dienst aan Hertoge Karel, dien zy tot Beschermer der Stad aannamen, en van wien zy, sedert, bezetting ontvingen. Karel hieldt ook een deel volks in Jutfaas, met welk hy den Hollanderen veel overlast deedt, en den Kryg van den Gelderschen bodem hieldt. 't Openbaar beleg van Ysselstein, welk hy en de Utrechtschen, sedert, ondernamen, werdt egter, in 't begin van Zomermaand,

(*l*) Lettr. de Louis XIIe. *Tom.* III. *p.* 79.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 200.

maand, opgebroken (*n*). De Utrechtſche Kloosters zelven hadden de koſten van dit Beleg helpen draagen. De Heer van Yſſelſtein hieldt ook, uit weêrwraak, twee jaaren agter een, de inkomſten in, die de Utrechtſche Poorters van hunne goederen, in het Land van Yſſelſtein, plagten te trekken, betaalende hy zyne Knegten, met de Penningen, die hiervan kwamen (*o*). Eenige weeken na 't opbreeken van 't beleg van Yſſelſtein, werdt 'er een Verdrag tuſſchen Heere Floris en de Utrechtſchen getroffen (*p*). Ondertuſſchen mat Karel van Gelder, aan 't Franſche Hof en elders, het vyandelyk gedrag des Heeren van Yſſelſtein ten breedſte uit; om, op zyne beurt, de Oostenrykſchen, van 't ſchenden der Kamerykſche Vrede te beſchuldigen (*q*). KAREL II. 1511.

Henrik den VIII, Koning van Engeland, in Zomermaand deezes jaars, beſlooten hebben- de, Maximiliaan, en Karel, deszelfs Kleinzoon, tegen de Gelderſchen, te onderſteunen, zondt, een weinig laater, onder bevel van *Eduard Poining* (*r*), vyftienhonderd Knegten herwaards, die, te Arnemuiden, ontſcheept werden (*s*). De Landvoogdes was zeer in haaren ſchik, met deezen onderſtand (*t*), alzo zy, in Gelderland, behalve de bezetgen der Plaatſen, die haare zyde nog hielden Engelſche onderſtand.

(*n*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXII *Cap.* 40.
(*o*) HENRICA VAN ERP Chron. *bl.* 96.
(*p*) PONTANUS *Litr.* XI. *p.* 642, 643.
(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 167.
(*r*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 21.
(*s*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 378.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 94.

KAREL II. 1511.

den, niet meer dan vyftienhonderd Duitschers of Landsknegten op de been hadt (*u*). Men sloeg terstond het Beleg voor Venlo, welk eenen geruimen tyd duurde: ten deele, om dat het vereenigd Leger zelf nog niet talryk genoeg was, om de Stad, van alle kanten, te besluiten; ten deele ook, om dat Graaf Henrik van Nassau, en Filips van Bourgondie, Admiraal van Holland, beide, door ziekte, belet werden, het bevel over 't beleg te voeren: waarom het aan Floris van Yfselstein opgedraagen werdt, die, met den Engelschen Overste, niet wel over weg kon (*v*). Na dat de Stad, tot drie reizen, hevig, doch vergeefs, bestormd was (*w*), werdt het Beleg, in Wyn- of Slagtmaand, opgebroken, en de Engelschen keerden naar hun Vaderland te rug (*x*).

Beleg van Venlo opgebroken.

De Ooftenrykschen behaalen eenig voordeel op de Zuiderzee.

Terwyl het den Ooftenrykschen, te lande, dus tegen liep, behaalden de Hollanders, ter zee, eenig voordeel, op de Gelderschen. In 't laatst van Wynmaand, nam een Enkhuizer *Baardse*, met tagtig koppen bemand, een Geldersch Koggeschip, welk, langs de Zuiderzee, op de Zoutschepen, kruiste. Wat laater, werden den Gelderschen, vlak voor Harderwyk, twee genomen' Bierschepen ontweldigd. De meeste gevangenen, welken men, by deeze gelegenheden, bekwam, werden, als zeeroovers, ter dood gebragt (*y*). De Enk-

(*u*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 131.
(*v*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 87, 88, 89.
(*w*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 644, 645.
(*x*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 378.
(*y*) BRANDT Enkh. *bl.* 43.

Enkhuizers kweeten zig, ten deezen tyde, zo dapper tegen de Gelderſchen, dat Prins Karel 'er, naderhand, in eene Handveſt van den jaare 1515, met lof gewag van maakte (z). Karel II. 1511.

Doch deeze voordeelen, te water behaald, konden de ſchade, te lande, in Gelderland, geleeden, op verre na, niet opweegen. En nog bleef men, in Holland, voor-eenen nieuwen inval der Gelderſchen bedugt. Margareet bediende zig van deeze vrees der Hollanderen, om hen, op eene Dagvaart, in Slagtmaand, te Breda, gehouden, te beweegen, tot het toeſtaan eener nieuwe Bede, tot voortzetting van den Kryg tegen de Gelderſchen (a). Ook was men in Holland niet zonder reden bevreesd geweeſt. De Gelderſchen verraſten, omtrent den aanvang des jaars 1512, de Stad Woudrichem, den Graaf van Hoorne, Heer van Altena, binnen dezelve gevangen neemende. Vermoedelyk, was de tyd der Vrywaaring, onder welke deeze Stad te vooren (b) gezeten hadt, thans ten einde geloopen. Floris van Yſſelſtein maakte zig daarentegen meeſter van de Gelderſche Sloten den *Rooden Tooren*, *Perſingen* en *Heumen* (c). Dagvaart te Breda. Woudrichem verraft. 1512.

De Koning van Frankryk, die, tot hiertoe, de Gelderſchen openlyk of onder de hand ondersteund hadt, veranderde, omtrent deezen tyd, van gedrag. De zaaken in Italie hadden eene andere gedaante gekreegen, ſedert XXX. Vrugteloze Vredehandeling te Viane, en te Luik.

(z) Handv. van Enkh. *bl.* 62.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 18.
(b) Zie hier voor, *bl.* 323.
(c) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 646.

KAREL II. 1512.

dert dat de Paus, de Koning van Arragon en de Venetiaanen een Verbond, zouder kennis en zelfs ten nadeele van Frankryk, geſlooten hadden. Henrik de VIII, Koning van Engeland, hadt zig ook, wat laater, aan den Koning van Arragon verbonden, om eenen inval in Guyenne te doen. De Keizer alleen hadt zig nog niet openlyk tegen Frankryk verklaard. Lodewyk hadt hem egter te veel ſtof tot ongenoegen gegeven, dan dat hy, op zyne vriendſchap, zou hebben durven ſtaat maaken. Om hem niet meer te verbitteren, en zig de vyandſchap der voornaamſte Europiſche Vorſten niet te gelyk op den hals te haalen, beloofde hy, ten deezen tyde, op 't ernſtig aanhouden des Keizers en der Landvoogdeſſe, dat hy Karel van Gelder niet meer byſtaan zou (*d*). Zelfs ſcheen hy een Verdrag, tuſſchen de Landvoogdeſſe en Karel, te willen bewerken. Ook liet Margareet, die te vooren naar geene voorſlagen van Vrede hadt willen luiſteren (*e*), zig eindelyk beweegen, om, in Grasmaand deezes jaars, te Viane, in eene onderhandeling te treeden, met de Gemagtigden van Hertoge Karel. Doch zy eiſchte zo veel, dat men vrugteloos ſcheidde. Zy begeerde „ dat Karel zig in dienſt „ van den Prins van Kaſtilie begeven zou, „ wanneer zy hem van merkelyke voordee„ len verzekerde. Dat hy Gelderland en Zut„ fen alleenlyk in de hoedanigheid van Kei„ zerlyken Stadhouder zou regeeren. Dat dee„ ze

(*d*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 128, 141, 202, 204.
(*e*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 280, 281. *Tom.* III. *p.* 94, 96, 210.

„ ze Landen, altoos, voor zekere bepaalde „ somme, door den Keizer, zouden konnen „ geloſt worden: en dat alles in denzelfden „ ſtaat zou worden geſteld, als het, ten tyde „ der Kamerykſche Vrede, geweeſt was." Doch Karel verwierp alle deeze eiſchen, terwyl hy nogtans, om Lodewyk den XII. genoegen te geeven, bleef beweeren, dat hy gereed was, om, op billyke voorwaarden, de Vrede te ſluiten (*f*). Wat laater, werdt 'er te Luik, ten overſtaan der Franſche Gezanten, wederom over eene Vrede gehandeld (*g*); doch insgelyks zonder vrugt. KAREL II. 1512.

Maximiliaan zogt, midlerwyl, zelfs in Duitſchland, geld en volk te verzamelen, om den Gelderſchen Kryg, met nadruk, voort te zetten (*b*). Doch men heeft reden, om te twyfelen, of hy hier naar genoegen geſlaagd zy. Meer voordeels trokken de Nederlanders uit het Verbond van Arragon en Engeland. In Sprokkelmaand deezes jaars, vernam men, in Frankryk, dat Henrik de VIII. vyfentwintigduizend man op de been gebragt, en ten deele naar Calais overgeſcheept hadt: van welk Leger, zo geloofd werdt, een groot gedeelte tegen de Gelderſchen gebruikt zou worden. Het overig gedeelte was, zeide men, tot eenen inval in Normandye geſchikt. Deeze tyding baarde groote ongeruſtheid aan 't Franſche Hof (*i*). Lodewyk de XII. vreesde, met reden, dat de Nederlanders zig met de Engel- De Nederlanden trekken voor deel uit den inval der Engelſchen in Frankryk.

(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 224.
(*g*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 279.
(*h*) Lettr. de Louis XII *Tom.* III. *p.* 159.
(*i*) Lettr. de Louis XII *Tom.* III. *p.* 150.

KAREL II. 1512. gelſchen vereenigen zouden, om hem, van meer dan eenen kant, te beſtooken. Hy ſtelde zig, derhalve, niet alleen te water en te lande in ſtaat, om den vyand tegenſtand te bieden (*k*); maar liet zig ook verluiden, dat hy niet zou konnen nalaaten, Karel van Gelder te ondersteunen, zo de Ooſtenrykſchen hem, door het onderneemen van iet vyandelyks, hiertoe noodzaakten (*l*). In Zomermaand, liep hier 't gerugt, dat Robert van der Mark, met tweehonderd ſpeeren, by de voorigen, die onder zyn bevel ſtonden, naar Gelderland gezonden was. Ook verſpreidde men, dat Lodewyk de XII. den Hertog van Bourbon 't bevel opgedraagen hadt, over een Leger, welk tot onderſtand van de Gelderſchen geſchikt was (*m*). Doch deeze gerugten verdweenen door den tyd.

De Engelſchen voerden, dit jaar, weinig uit in Frankryk. Alleenlyk baanden zy Ferdinand, Koning van Arragon, den weg om zig van het Koningkryk Navarre meeſter te maaken. Men vindt niet, dat zy tegen de Gelderſchen gediend hebben. De Nederlanders trokken egter voordeels genoeg van hunnen togt, alzo er Lodewyk door belet werdt, de Gelderſchen te ondersteunen.

XXXI. De Gelderſchen ſteeken de Voorſtad van

Karel van Gelder, ondertuſſchen, geduurig op zyne luimen leggende, om den Ooſtenrykſchen eene kans af te zien, ondernam, in den Winter, wederom eenen togt op Holland. Den twintigſten van Wintermaand, trok

(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 66.
(*l*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 252.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 263, 267.

trok hy, met elfhonderd man, over Utrecht naar Amſterdam, ſtak den brand in de Voorſtad, vermoedelyk die buiten de S. Antonis Poort, en vernielde eenige Schepen, die, in de Oude Waal, lagen, om te overwinteren. Het getal deezer ſchepen wordt, door ſommigen, op twee-entwintig begroot (*n*). Doch de Baſtaard van Gelder ſchreef, weinige dagen na deeze onderneeming, en veelligt eer hy 'er genoegzaame kennis van hadt, dat 'er meer dan driehonderd vaartuigen voor Amſterdam verbrand waren (*o*). De Gelderſchen, den vierentwintigſten, te Utrecht te rug gekomen, legerden zig in 't Karthuizers Klooſter buiten de Stad. De Heer van Waſſenaar, hen, aan 't hoofd van vierhonderd Knegten, van daar poogende te verdryven, werdt geſlaagen (*p*), en gevangkelyk naar Hattum gebragt (*q*), alwaar Karel hem in eene yzeren Kooi deedt opſluiten (*r*).

KAREL II. 1512. Amſterdam en veele ſchepen in brand.

De voorſpoed der Gelderſchen zou hen tot verdere onderneemingen hebben aangemoedigd, indien de penningen ruimer by hen omgekomen waren. Men wil, dat Hertog Karel de Ooſtenrykſchen in de uiterſte verlegenheid gebragt zou hebben, zo hy in ſtaat geweeſt was, om, ſlegts voor twee maanden, tweeduizend Paarden en zesduizend Knegten te betaalen. Doch dit was hem onmogelyk, ten ware hy, onderſtand uit Frankryk kreeg, om wel-

Groot gebrek, aan geld, hier te Lande.

(*n*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 646.
(*o*) Lett. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 12.
(*p*) HENR. VAN ERP. Chron. *bl.* 94.
(*q*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXII. *Cap.* 41.
(*r*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 646.

KAREL II. welken hy, ten deezen tyde, vergeefs aan-
1512. hieldt (*s*). De Landvoogdes was even zo zeer om geld verlegen: en dit was de oorzaak, dat de Gelderſche Kryg zo ſlaauwlyk gevoerd werdt. Zy verzogt, in den aanvang
1513. des jaars 1513, Maximiliaan, haaren Vader, die zig toen in Duitſchland onthieldt, ernſtelyk, dat hy zig in perſoon herwaards wilde begeeven, met eenen goeden onderſtand van geld en manſchap, of dat hy haar anders wilde toeſtaan, een Verdrag met Karel van Egmond te ſluiten. Doch de Keizer antwoordde rondelyk „ dat hy gaarne in de Nederlanden „ komen wilde, zo men hem, vooraf, tien„ duizend Goudguldens tot de reiskoſten over„ maakte: dat de Italiaanſche Kryg hem t'ee„ nemaal uitgeput hadt, en dat hy zyne ſtem „ gaf, tot het ſluiten van een Verdrag met „ Karel van Egmond, mids 'er niet in deszelfs „ naam over gehandeld werdt; maar door „ den Koning van Frankryk, dien hy als het „ hoofd en de heimelyke oorzaak van den „ Gelderſchen oorlog aanmerkte (*t*)."

Vierjarig Beſtand met de Gelderſchen.

Het Beſtand van een jaar, welk, op den eerſten van Grasmaand, tuſſchen de Koningen van Frankryk en Arragon, die, ſedert het bemagtigen van Navarre door den laatſten in oorlog geraakt waren, geſlooten werdt (*u*), gaf gelegenheid, dat de Landvoogdes, met Karel van Gelder, insgelyks, in onderhandeling tradt. Ferdinand hadt den Keizer en den jongen Prins van Spanje; en Lodewyk, Karel,

(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 13.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 35, 36, 37.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 40.

rel, Hertog van Gelder, in dit Beſtand doen begrypen. De onderhandeling tuſſchen Margareet en Karel duurde egter nog eenige maanden (*v*). Eindelyk werdt 'er een Beſtand getroffen, voor vier jaaren, die, op den tienden van Oogſtmaand deezes jaars, ingaan zouden (*w*). Eenigen tyd voor het treffen van dit Beſtand, hadt Karel zig van Arnhem meeſter gemaakt (*x*); zo dat hy nu ver het grootſte gedeelte van Gelderland in zyne magt hadt. KAREL II. 1513.

XXXII. Maximiliaan verbindt zig met Henrik den VIII. tegen Frankryk.

Byna op den zelfden tyd, als het Beſtand, tuſſchen de Koningen van Frankryk en Arragon, geſlooten was, ſloot Margareet van Oostenryk, in 's Keizers naam, te Mechelen, heimelyk, een Verbond met Henrik den VIII, Koning van Engeland: by welk de Bondgenooten beloofden, Frankryk, binnen twee maanden, den oorlog te zullen aandoen; doch buiten Italie. De Keizer tradt in dit Verbond; maar niet als Voogd van zynen Kleinzoon Karel (*y*). Hy maakte egter geene zwaarigheid, om Henrik den VIII. vryheid te geeven, tot het werven van volk, in Brabant en in Henegouwen, en tot het huuren van een goed getal van vaartuigen, in Holland en in Zeeland. „ Koning Lodewyk, zeide hy, hadt „ de Gelderſchen wel onderſteund, en deson„ aangezien beweerd, dat zulks niet met de „ vriendſchap ſtreedt, welke hy den Huize „ van

De Engelſchen huuren ſchepen, in Holland en Zeeland.

(*v*) Lettr. de Louis XII *Tom.* IV. *p.* 107, 115.
(*w*) Chartres van Brabant te Vilvoorde *zevende Bovenkaſſe* Kofferk. *Touchant Gelre.* Groote Chron. *Diviſ.* XXXII. *Cap.* 41.
(*x*) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 332.
(*y*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 43.

KAREL II. 1513. „ van Oostenryk beloofd hadt: 't moest den „ ook heim geagt worden vry te staan, den „ Engelschen, zonder krenking der gemaak- „ te verbonden met Frankryk, bystand te „ bieden (z)."

Lodewyk de XII. kreeg haast kennis van deeze wervingen der Engelschen in de Nederlanden, en klaagde 'er zeer over by de Landvoogdesse (a), die den Koning zogt diets te maaken, dat dezelven, buiten haaren last, geschied waren, en dat de Keizer, als Voogd van zynen Kleinzoon, gezind was te voldoen, aan de verbindteniſſen, met Frankryk gemaakt (b). Lodewyk gaf, ondertusschen, bevel, aan de ingezetenen van Vlaanderen en Artois, welke Graafschappen Leenen van Frankryk waren, om den Engelschen allen onderstand te ontzeggen, ten ware zy zig zyne hoogste ongenade op den hals haalen wilden (c).

Engelsche Krygsbedryven in de Nederlanden.

Het Engelsch Leger stak, in Bloeimaand, naar Calais over, trok vervolgens naar Artois, en sloeg het beleg voor Terouanne. Henrik de VIII. woonde dit beleg in persoon by. Doch de Keizer, die beloofd hadt, een Leger tegen Frankryk in 't veld te brengen, hieldt, uit onvermogen, zyn woord niet. Hy diende egter, in 't Engelsch Leger, al Vrywillige; doch trok, van Koning Henrik, honderd Kroonen 's daags. Terouanne werdt bemagtigd, en naderhand Doornik, welke Steden

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 110, 137, 138.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 137.
(b) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 154.
(c) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 120, 138.

den beide thans den Koning van Frankryk toebehoorden. Henrik keerde, in Wynmaand, naar Engeland terug (*d*). Maximiliaan hadt zig, te vooren reeds, wederom naar Duitschland begeven. KAREL II. 1513.

Overeenkomsten met Henrik den VIII., die kwalyk gehouden worden.

Doch eer Henrik vertrok, hadt Margareet, te Ryssel, een nieuw Verdrag met hem geslooten, waarby bedongen was, dat de Landvoogdes, geduurende den Winter, vierduizend Ruiters en zesduizend Knegten op de been houden zou, tot welker Soldye, de Koning van Engeland tweehonderdduizend gouden Kroonen zou betaalen. Ook werdt de voltrekking van 't voorlang geslooten Huwelyk, tusschen Karel, Prins van Spanje, en Maria, Zuster van Koning Henrik, tegen 't volgende jaar, vastgesteld (*e*). Kwalyk werden egter deeze punten, van de eene en de andere zyde, gehouden. Henrik droeg wel zorg, dat de beloofde penningen, ten bestemden tyde, betaald werden. Doch hy klaagde, dat de Landvoogdes, zo veel volks niet op de been hieldt, als zy beloofd hadt, en ondertusschen al 't volk met zyn geld betaalde. Margareet hadt veel moeite om hem dit te ontleggen. Ook zogt zy hem te beduiden, dat de oorlog, van haare zyde, niet sterker voortgezet kon worden, zonder dat de Keizer zig aan 't hoofd des Legers stelde (*f*). Ondertusschen hadt de Keizer haar, reeds meer dan eens, doen verstaan, dat het hem volstrekt onmogelyk zou zyn, wederom in de Ne-

(*d*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 68-71.
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. P. I. *p.* 51.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 217.

KAREL II. 1513. Nederlanden te komen, indien men hem niet, vooraf, eenige penningen overmaakte (*g*). Doch 't geld was thans ſchaars, in de Nederlanden.

Het Huwelyk van Karel van Oostenryk met Maria van Engeland raakt af. 1514.

Henrik hieldt ook zyn woord niet, ten opzigte van het Huwelyk zyner Zuſter met Prins Karel. Margareet van Ooſtenryk, waarſchynlyk al vroeg bedugt, dat de Franſchen middel mogten vinden, om dit Huwelyk om te ſtooten, drong, in 't volgende voorjaar, zo by Henrik als by Maximiliaan, zeer op de voltrekking van hetzelve. Henrik gaf voor, dat hy 'er reeds voorbereidſels, te Calais, toe liet maaken. Maximiliaan behoorde gereed geweeſt te zyn. Doch hy liet zig ophouden, door Lodewyk den XII, die, omtrent deezen tyd, een Huwelyk, tuſſchen zyne Dogter Renée en Karel, voorſloeg: en ten zelfden tyde, Maria van Engeland, voor zig zelven, die onlangs zyne Gemaalin verlooren hadt, onder de hand, ten Huwelyk liet verzoeken. Henrik beſloot tot dit Huwelyk, welk in Oogſtmaand voltrokken werdt. Ten zelfden tyde, werdt de Vrede geſlooten, tuſſchen Frankryk en Engeland (*h*). Onder verſcheiden' Mogendheden, die, behalve het Roomſche Ryk, in het Vrede-Verdrag begreepen waren, was, by hetzelve, den jongen Prins van Kaſtilie drie maanden tyds vergund, om zig, nevens de Nederlanden, ook in hetzelve te doen begrypen. Hy beſloot hiertoe, in Wyn-

Vrede met Frankryk.

(*g*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 204.
(*h*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 259, 270, 271, 286, 297, 304, 318, 349. Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 64.

Wynmaand (*i*). En de Vrede werdt, in de Nederlanden, en onder anderen, in Holland, openlyk afgekondigd (*k*). Karel II. 1514.

Lodewyk de XII. hadt de voorzigtigheid gehad van, in het punt des Verdrags, by welk Prins Karel vryheid gelaaten werdt, om 'er zig in te doen begrypen, dit beding te doen ſtellen: „ voorbehoudens het Regt van Op„ perſte magt, en andere Heerlyke Regten, „ den Allerchriſtelykſten Koning toekomen„ de; en buiten benadeeling van dezelven (*l*)." Doch Karel van Ooſtenryk was ook voorzigtig genoeg, om, vier dagen na dat hy in dit Verdrag getreden was, te Mechelen, voor Notaris en getuigen, uit zynen naam, te doen verklaaren, dat hy den Koning van Frankryk geen Regt van Opperſte magt, noch eenige andere Heerlyke Regten, in de Nederlanden, toeſtondt, dan zulken, in welker daadelyk bezit hy tegenwoordig was (*m*).

Deeze Vrede en het Beſtand met Gelderland zou de ruſt, in de Nederlanden, voor eenige jaaren, herſteld hebben, zo Karel van Gelder hadt konnen ruſten. Doch dit liet hem zyn woelagtige aart geenszins toe. Hy hadt, in 't voorgaande jaar, reeds zesduizend Landsknegten naar Italie gezonden, om Lodewyk den XII, tegen den Keizer, den Paus en de Zwitſers, te onderſteunen (*n*). Doch de Groninger onluſten gaven hem, ten deezen tyde, ge-

(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 81, 82.
(*k*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 3.
(*l*) Act. Publ Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 67, 82.
(*m*) Proteſt *pour* Charl. d'Autriche *dans les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV *p.* 376.
(*n*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 308.

KAREL II. 1514. gelegenheid, om zynen krygszugtigen aart, nader by huis, te voldoen.

XXXIII. Twee-ſpalt tuſſchen de Saxiſchen en Graave Edzard in Groninger-land.

Na dat Graaf Edzard, in 't jaar 1506, tot Heere van Groningen, ingehuldigd was, en zelfs over de Ommelanden, als Stadhouder van Joris van Saxen, geboodt, was 't wel te verwagten, dat hy veel werks hebben zou, om zig in 't bekomen bewind te handhaaven. Maximiliaan, die 't Erfſtadhouderſchap van Groningen, zo wel als van Friesland, den Huize van Saxen hadt opgedraagen, hadt de Stad reeds in de Ryks Agt of Ban gedaan, en daagde haar, in 't jaar 1507, voor 't Kamergerigt te Conſtans, alwaar de Gemagtigden des Hertogs van Saxen veele bezwaarniſſen tegen haar inbragten (*o*). Ten zelfden tyde, werdt Graaf Edzard en de Stad, door Paus Julius den II, op aanhouden des Biſſchops van Utrecht, voor Pauſelyke Gemagtigden, te Leuven, gedagvaard (*p*). Doch de geſchillen werden, noch te Conſtans, noch te Leuven, vereffend. De vyandſchap, tuſſchen Graave Edzard en de Groningers aan de eene, en de Saxiſchen en Stigtſchen, aan de andere zyde, groeide, van dag tot dag, aan. In 't jaar 1512, poogde Graaf Edzard, door heimelyk verſtand binnen Leeuwaarden, den Hertog van Saxen, ook van 't bewind over Friesland, te ontzetten. Doch deeze toeleg mislukte (*q*). Ook gedoogde hy, dat *Roelof van Munſter*, die 't Slot te Koeverden, van wege den Biſſchop van Utrecht, bewaard hadt; doch van zyn Ampt

(*o*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 180.
(*p*) S. BENINGA *bl.* 183.
(*q*) S. BENINGA *bl.* 188.

Ampt verlaaten was; met eenige manſchap uit Groningen trok, het Slot bemagtigde, en na dat het hem, door de Stigtſchen, wederom ontweldigd was, het platte Land van Drente en Overyſſel plonderde en afliep (r). Eindelyk weigerde Edzard rekening te doen van het bewind over de Ommelanden, welk hem, als Stadhouder des Hertogs van Saxen, opgedraagen was (s). KAREL H. 1514.

Hertog Joris, ten hoogſte geſtoord op Graave Edzard, nam, na 't ſluiten van 't Beſtand met Gelderland, in 't jaar 1513, een goed deel afgedankte Knegten in zynen dienſt, verzamelde vier- of vyfduizend man by Deventer, en trok, met den aanvang des jaars 1514, in Groningerland en Ooſtfriesland, 't platte Land alomme afloopende en deerlyk verwoeſtende (t). De Groningers vermaande hy, door Brieven, om hem voor Stadhouder te erkennen (u); doch deezen, gehertigd door den Graave van Ooſtfriesland, die de Stad en de naaſte Veſtingen in ſtaat van tegenweer deedt ſtellen, hadden geene ooren naar zyne vermaaningen. De Hertog van Saxen belegert Groningen.

De grootſte hoop van 't Saxiſche Leger ſloeg zig, na 't verwoeſten van 't platte land, niet verre van Groningen neder. Van tyd tot tyd, vielen 'er ſcherpe gevegten voor, in welken, nu de eene dan de andere party eenig voordeel behaalde (v). Men was ook geduurig ſamen in

(r) S. BENINGA bl. 191, 195, 196.
(s) S. BENINGA bl. 198.
(t) S. BENINGA bl. 202.
(u) S. BENINGA bl. 205, 209.
(v) S. BENINGA bl. 219, 226, 229, 232, 235, 250.

KAREL II. 1514. in onderhandeling; zonder dat 'er iets geſlooten werdt.

Hy verbindt zig met den Biſſchop van Utrecht.

De Hertog en Graaf Edzard, beſpeurende dat hunne magt elkanderen genoegzaam evenaarde, zogten zig beide, door Bondgenootſchappen, te ſterken. De Hertog ſloot een Verbond met den Biſſchop van Utrecht, volgens welk, deeze hem, met zeshonderd Knegten, byſtaan moeſt. Of zulks geſchied zy, is my niet gebleeken; maar wel, dat de Groningers, van deezen tyd af, den Biſſchop, als hunnen vyand, aanmerkten, hem, in 't Land van Drente, met plonderen en branden, veele ſchade toebrengende (*w*). Graaf Edzard poogde in Holland eenig volk te werven: doch het Hof hadt uitdrukkelyk verbooden, hem eenige hulp te bewyzen (*x*). Des begaf hy zig, ſedert, in den aanvang van Zomermaand (*y*), in perſoon, naar Gelderland, om een Verbond met Hertoge Karel te ſluiten. Karel beloofde hem hulpe, en ſchreef zelfs, ten zynen behoeve, aan den Koning van Frankryk, om onderſtand (*z*). Van elders, weet men, dat de Hertog van Gelder, vermoedelyk ten deezen zelfden einde, in Bloeimaand deezes jaars, in ſtilte, en alleenlyk van twee Perſoonen verzeld, eene reis naar 't Franſche Hof gedaan heeft (*a*). Toen zal hy ook het Verbond, tuſſchen den Koning en Graave Edzard, geſlooten hebben, van welk, in egte

En Graaf Edzard met den Hertog van Gelder.

(*w*) S. BENINGA, *bl.* 246.
(*x*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 3.
(*y*) E. BENINGHA III. *Boek*, CXLVI. *Hoofdſt. bl.* 511.
(*z*) S. BENINGA, *bl.* 236.
(*a*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 318.

te ſtukken van deezen tyd, gewag gemaakt wordt (*b*): en volgens welk, naar 't getuigenis der oudſte Schryveren (*c*), Edzard beloofde, Groningen van de Kroon van Frankryk ter leen te zullen houden, mids dat de Koning den Hertoge van Gelder, insgelyks zynen Leenman, bevel gave, om de Groningers, tegen de Saxiſchen, te beſchermen: gelyk geſchiedde. KAREL II. 1514. Groningen wordt een Leen van Frankryk.

De Hertog van Gelder betoonde zig gereed, om eenen laſt naar te komen, dien hy zelf zig hadt doen opleggen. Zyn oogmerk was, niet zo zeer, den Graave van Ooſtfriesland, in 't bewind van Groningen, te veſtigen, als zyn eigen gebied, in Friesland en in Groningerland, uit te breiden. Doch hy hieldt dit oogmerk, in 't eerſt, bedekt. Hy hadt Graave Edzard beloofd, de Saxiſchen uit Groningerland en Friesland te zullen verdryven, en hem in't bewind deezer Landen te zullen ſtellen; mids dat hyze voortaan van Frankryk ter leen hieldt, en hem, eer hy te velde trok, ſlegts vyfendertigduizend Rynſche guldens, tot de koſten van den oorlog, betaalde. Graaf Edzard hadt, tot in Oogſtmaand, werk, eer hy de helft van dit geld byeen krygen kon. In 't laatſt van Herfſtmaand, hadt Karel egter een Leger op de been, welk hy, onder 't bevel van *Willem van Ooye*, door Twente en Drente, naar Groningerland zondt (*d*). Groningen werdt, ten deezen tyde, door de Saxiſchen, belegerd. Doch de Gelderſchen gaven voor, den *Zwarten* Inzigten van Karel van Gelder.

boop,

(*b*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 382.
(*c*) S. Beninga *bl.* 251.
(*d*) S Beninga *bl.* 251, 257.

KAREL II. 1514.

hoop, zo noemde men de Saxiſche Knegten, haaſt, van voor de Stad, te zullen doen verſtuiven. Hertog Joris, de komſt der Gelderſchen vernomen hebbende, bevondt zig in geene kleine bekommering: vooral, toen hem aangediend werdt, dat Lodewyk de XII. de hand in dit werk hadt, waarvan de Gelderſchen geen geheim maakten. In Slagtmaand, zondt hy *Simon van Reiſchach* naar Frankryk, die den Koning vertoonde „ dat Groningen „ onder 't Duitſche Ryk behoorde, en der„ halve begreepen was in de Vrede, welke, on„ langs, tuſſchen de Koningen van Frankryk „ en Engeland, geſlooten was: waarom hy „ verzogt, dat de Koning geene hulde van „ Graave Edzard en de Groningers wilde ont„ vangen, noch hen, tegen den Hertog, zynen „ meeſter, byſtaan; maar den Hertoge van „ Gelder, veeleer, verbieden, eenige vyan„ delykheden te ondernemen (*e*)." Doch dit vertoog vondt weinig ingang. De Hertog van Gelder ſtelde zelf ook te veel belang in zyne onderneeming, dan dat hy 'er zo ligt van afgezien zou hebben. Zyn oogmerk ontdekte zig ten klaarſten, toen hy, beſpeurende dat Graaf Edzard veel te weinig volks op de been hadt, om zig, tegen hem, te verzetten, den Groningers liet voorſlaan „ dat 'er geen mid„ del was, om van de Saxiſchen verloſt te„ worden, zo zy hem niet voor Heere, on„ der den Koning van Frankryk, aannamen. „ Weigerden zy dit, dan zou hy zyn volk ter„ ſtond doen te rug trekken. De Groningers, naauwlyks tyd van beraad hebbende, be-

Bekommering des Hertogs van Saxen.

De Groningers doen Karel van Gelder hulde.

(*e*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 379, 380.

beſlooten, genoegzaam gedwongen, op nieuws, van Heer te veranderen (*f*), en deeden den Hertoge van Gelder, in den perſoon zyns Maarſchalks, Willem van Ooye, hulde (*g*). Edzard, geen geld hebbende, om het weinige Krygsvolk, welk hy nog op de been hieldt, te voldoen, pakte zig heimelyk weg uit Groningen, des nagts tuſſchen den zesden en zevenden van Slagtmaand (*h*). KAREL II. 1514.

Hertog Karel, door eenige Friezen, misnoegd over de Saxiſche Regeering, aangemoedigd, deedt, omtrent deezen tyd, eenige Schepen, te Harderwyk, bemannen, welken hy naar de Frieſche kuſten zondt, om eene landing te doen. De togt ſlaagde naar wenſch. Sneek, Bolswaard, Slooten en andere Plaatſen werden overweldigd. De Hertog van Saxen brak, op de tyding van de landing der Gelderſchen, terſtond op uit Groningerland, trok, in perſoon, naar Duitſchland, om onderſtand, en liet zyne meeſte Knegten onbetaald, die, zonder hoofd en middel van beſtaan, door Friesland, naar Drente trokken, en voorts, door Overyſſel en 't Nederſtigt, naar Holland, zig alomme, door rooven en anderen moedwil, onder den naam van den *Zwarten hoop*, berugt maakende (*i*). Hy doet eene landing in Friesland, en bemagtigt verſcheiden Plaatſen. De Saxiſche Knegten, of *Zwarte hoop* verlaat Friesland.

De Groningers, nu één lyn trekkende met de Gelderſchen, overmeeſterden Dokkum, en naderhand Appingadam, en de Blokhuizen te Adu-

(*f*) E. BENINGHA III. *Boek*, CLXXV. en CLXXVI. *Hoofdſt. bl.* 533, 534.
(*g*) S. BENINGA *bl.* 258, 259.
(*h*) S. BENINGA *bl.* 261.
(*i*) S. BENINGA *bl.* 265, 267, 269, 273.

KAREL II. 1515. Aduwarderzyl en te Delfzyl, welke drie Plaatsen nog Saxiſche bezetting inhadden. Appingadam ging over, op den twaalfden van Grasmaand des jaars 1515 (*k*).

Karel van Ooſtenryk aanvaardt de Regeering der Nederlanden, in perſoon.

XXXIV. Terwyl Friesland en Groningerland dus geſchokt werden, naderde de tyd, in welken Maximiliaan, die ook nu, by gebrek van geld en uit andere oorzaaken, niet meer in de Nederlanden kwam, beſlooten hadt, zig van de Voogdyſchap over zynen Kleinzoon te ontſlaan, en hem 't bewind der Nederlanden op te draagen. De jonge Karel bereikte, in Sprokkelmaand, ſlegts vyftien jaaren; doch hadt reeds zo veele blyken van ſchranderheid, deftigheid, naarſtigheid, ervaarenheid in taalen en geſchiedeniſſen gegeven; dat de Landzaaten eenpaarig oordeelden, dat hem de Regeering behoorde toevertrouwd te worden. Hy werdt dan, in Louwmaand, in Brabant, in Grasmaand, in Vlaanderen, ingehuldigd. Van hier trok hy naar Middelburg, alwaar men hem, op den twee-entwintigſten van Bloeimaand, tot Graave van Zeeland, aannam (*l*). Ten zelfden dage, ſtondt hy den Landen verſcheiden' Punten toe (*m*). Te Zierikzee insgelyks zynde ingehuldigd, ſtak hy over naar Holland.

Floris van Egmond is Stadhouder van Holland.

Te Dordrecht, geſchiedde de inhuldiging op den derden van Zomermaand, in de tegenwoordigheid der Landvoogdeſſe, des Stadhouders van Holland, thans FLORIS VAN EGMOND, Heere van Yſſelſtein, en der Raaden 's Hofs. De Gemagtigden der Steden waren hier ook, in mer-

(*k*) S. BENINGA *bl.* 269, 273.
(*l*) REIGERSB. en BOXHORN II. *Deel*, *bl.* 384, 385.
(*m*) BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 613.

merkelyken getale, verſcheenen, en deeden den gewoonlyken Eed, na dat de Graaf hun eerſt gezwooren hadt (*n*). Ten zelfden tyde, bezwoer hy de Voorregten van Dordrecht in 't byzonder, en ontving de hulde der Ingezetenen deezer Stad (*o*). KAREL II. 1515.

In Friesland, waren ondertuſſchen de zaaken der Saxiſchen zo verre verloopen, dat Hertog Joris, omtrent deezen tyd, met Prins Karel in onderhandeling tradt, om hem zyn Regt op Friesland af te ſtaan. De zwarte hoop was, in 't voorjaar, in Holland gekomen, en hadt zig aldaar zo gedraagen, dat het Hof beſloot, deeze ruwe menigte, het koſtte wat het wilde, wederom te doen vertrekken. In Sprokkelmaand, werdt hun, by openbaar Plakaat, het Land ontzeid. Ten zelfden tyde, kreegen alle Onderzaaten bevel, om zig, tot het verdryven der vreemde Knegten, gereed te houden (*p*). Midlerwyl, waren de Hollanders met den Hertoge van Saxen overeen gekomen, dat hy dit Krygsvolk wederom in zynen dienſt neemen zou, mids het zig naar Friesland begave (*q*). Den tweeden van Lentemaand, kwam 'er een nieuw bevel uit, aan alle Leenmannen, om zig, binnen drie dagen, onder den Stadhouder, in de wapenen te vinden, tot verdryving der Saxiſche Knegten (*r*). Hierop, verſtoof de Zwarte hoop, zynen weg neemende, door Gelderland, Kleeve en

De zwarte hoop, uit Holland, verjaagd, komt wederom in Friesland.

(*n*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 20.
(*o*) BALEN *bl.* 808.
(*p*) Repert. der Plak. *bl.* 3.
(*q*) S. BEMINGA *bl.* 875.
(*r*) Repert. der Plak. *bl.* 3.

KAREL II. 1515. en Overyssel, naar Friesland; stonde zig hier, omtrent Leeuwaarden, Franiker en Harlingen, neder. In deeze Steden, lag nog Saxische bezetting. Workum en verscheiden Dorpen werden, ten deezen tyde, door hen, plat gebrand (*s*).

Schade der Saxischen op de Zuiderzee.

Eer zy uit Holland vertrokken, hadden zy zig, met bewilliging, of ten minsten onder oogluiking der Regeeringe, te Amsterdam, van veelerlei mondbehoeften voorzien: die hun te schepe nagezonden werden. Doch deeze Vloot werdt, door de Friezen, welken de Geldersche zyde hielden, *Geldersche Friezen* genoemd, onder bevel van *Grooten Pier*, een' Friesch Overste, by Hoorn, aangetast, en t'eenemaal bemagtigd (*t*). Wat laater, viel eene diergelyke Vloot, sterk agtentwintig schepen, en rykelyk voorzien van geld en wollen Lakenen, tot betaalinge der Saxische Knegten, den Gelderschen Friezen insgelyks in handen (*u*).

De Hertog van Saxen staat zyn Regt op Friesland af, aan Karel van Oostenryk.

Twee zulke zwaare slagen benamen den Hertoge van Saxen den moed, om Friesland te herwinnen. Hy zondt, derhalve, in Bloeimaand, eenige Gemagtigden naar Zeeland, om met Prins Karel, die zig toen aldaar bevondt, over de Overdragt van zyn Regt, in onderhandeling te treeden. Men kwam haast overeen. De Hertog van Saxen stondt, op den negentienden der gemelde maand, af van zyn Regt op Friesland, voor eene somme van driemaal honderdenvyftigduizend Rynsche guldens

(*s*) S. BENINGA *bl.* 276, 277.
(*t*) E. BENINGHA III. *Boek*, CXCVII. *Hoofdst. bl.* 550.
(*u*) VELIUS HOORN, *bl.* 186-188.

dens (v), zynde vyftigduizend guldens boven de somme, voor welke dit Landschap, eertyds, aan Hertoge Albrecht verpand was (w). Om deeze penningen te vinden, werdt Holland belast met eene nieuwe algemeene Verponding, over Huizen en Landeryen (x). Ook werdt 'er een Hoofdgeld van alle gegoedde Ingezetenen geheeven. Men vindt, by deeze gelegenheid, aangetekend, dat 'er, in Holland, ten deezen tyde, niet meer dan tweehonderdduizend en dertig morgen Lands, vyfenveertigduizend Huizen, en honderd twee-enzeventigduizend Persoonen waren, die in deeze belastingen droegen. De overige Landen en Huizen behoorden aan Kloosters of Godshuizen, en de verdere Ingezetenen waren Geestelyken of onvermogenden (y). Ten zelfden tyde, beval Prins Karel „ dat geene Steden of Dorpen, voortaan, Renten verkoopen of Erfcynzen opstellen zouden, zonder daartoe, „ vooraf, byzonder verlof verkreegen te hebben: dat de Edelen alleen vry zouden wezen „ van Landen, die zy ter leen hielden, en van „ welken zy, uit dien hoofde, dienst schuldig „ waren; doch niet van Landen, welken zy „ niet ter leen hielden: dat eindelyk geene „ Leenmannen of byzondere Heeren, binnen „ hunne Heerlykheden; alwaar de Graaflyke „ Beden ontvangen werden, zonder byzonder „ verlof, Beden zouden mogen heffen (z)."

KAREL II. 1515.

Nieuwe Verponding.

Kort

(v) Boxhorn op Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 185.
(w) *Zie* hier voor, *bl.* 311. Doch vergelyk daarmede van Loon Aloude Regeer. V. *Deel*, *bl.* 641.
(x) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2047.
(y) Erfgraaf. Bedien. *Voorr.*
(z) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2047, 2051.

KAREL II. 1515. Beſtand.

Kort hierna, werdt 'er een Beſtand geſlooten, tuſſchen Prins Karel en Hertog Joris ter eener, en den Hertog van Gelder, Graave Edzard en de hunnen, ter anderer zyde: welk vier maanden duuren zou; binnen welken tyd, *François de I*, Opvolger van Lodewyk den XII, Koning van Frankryk, die, op den eerſten dag deezes jaars, overleeden was, de hangende geſchillen, in der minne, afdoen zou (*a*). Na 't ſluiten van dit Beſtand, zondt Karel van Ooſtenryk den Stadhouder van Holland, Floris van Egmond, naar Friesland; wien de Saxiſchen de Steden Leeuwaarden, Franiker, Harlingen en andere Plaatſen, welken zy nog inhadden, terſtond overleverden. De Friezen, die nog niet onder de magt des Hertogs van Gelder gebragt waren, deeden ook, in zynen Perſoon, Prinſe Karel hulde. De zwarte hoop verliet Friesland. Tweeduizend man van denzelven begaf zig naar Holland, in Ooſtenrykſchen dienſt. De overigen trokken, in 't begin van Hooimaand, door Drente, naar Gelderland. Veelen begaven zig, ſedert, in Franſchen dienſt, naar Italie. Eenigen keerden naar hun Vaderland te rug (*b*).

(*a*) S. BENINGA, *bl.* 272. E. BENINGHA III. *Boek*, CXCIX. *Hoofdſt*, *bl.* 351.
(*b*) E. BENINGHA, *bl.* 282, 283, 284.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *Karel van Poitiers wordt Opper-opzigter der Hollandſche Dykaadjen.* II. *Zeekryg tuſſchen Grooten Pier en de Hollanders. Nieuwpoort verraſt. De Keluwe afgeloopen.* III. *Handel met Frankryk. Graaf Henrik van Naſſau trouwt de Zuſter van den Prins van Oranje.* IV. *Hy wordt Stadhouder van Holland. Voordeelen, door de Gelderſchen, in Friesland en in Holland, behaald. Vrye Roovery afgekondigd. Beſtand.* V. *Karel van Ooſtenryk wordt Koning van Spanje. Vrouw Margareet, Landvoogdes. Filips van Bourgondie, Biſſchop van Utrecht.* VI. *Zeeſchuimeryen van Grooten Pier. Schatting der groote en kleine Steden. Verſchil met Deenemarke.* VII. *De Penſionaris van Dordrecht valt in 's Konings ongenade. Wordt in zyne eer herſteld.* VIII. *Oorſprong en voorgang der Leere van Luther. De Biſſchop van Utrecht is gezind ter Hervorminge. Houdt Brieſgemeenſchap met Erasmus.* IX. *Beſtand met Gelder verlengd. Karel de V. wordt Keizer.* X. *Vrouw Margareet wordt in de Landvoogdye beveſtigd.* XI. *Voort-*

gang der Hervorminge, hier te Lande. Plakaaten tegen dezelve. Geloofsonderzoek. Eerſte Martelaar in Holland. XII. *Oorlog met Frankryk. Onluſten in Overyſſel. Texel en Wieringen gebrandſchat.* XIII. *Adriaan Floriszoon van Utrecht wordt Paus.* XIV. *Krygsbedryven in Overyſſel en in Friesland. De Graaf van Hoogſtraaten wordt Stadhouder. Karel de V. bemagtigt Friesland.* XV. *Dood van Biſſchop Filips van Bourgondie. Oproer in den Haage. Slag van Pavie. Beſtand met Frankryk.* XVI. *Bede van honderdduizend guldens aan Holland.* XVII. *Onluſten met Deenemarke en de Ooſterlingen. Tweejaarig Beſtand.* XVIII. *Vredehandeling te Madrid.* XIX. *Nieuwe Bede van tagtigduizend guldens en van een geſchenk voor de Landvoogdeſſe.* XX. *Beſtand met het Ooſten bekragtigd. Ontdekking van nieuwe Landen. Geboorte van Filips van Ooſtenryk.* XXI. *Nieuwe oorlog met Frankryk en Engeland. Handel met de Ooſterlingen.* XXII. *De Gelderſchen bezetten Utrecht. Voorzorg tegen hen in Holland.* XXIII. *De Biſſchop van Utrecht zoekt hulp by de Landvoogdeſſe. Staat der Grenzen. Buitengewoone Bede.* XXIV. *Franſche vyandelykheden. Karel de V. wordt Heer van Overyſſel. Verzegeling in Holland.* XXV. *Maarten van Roſſem plondert 's Graavenhaage. Werving in Holland.* XXVI. *Verſchil over 't aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal van Holland. Inbreuk op der Steden Voorregten.* XXVII. *Unie tuſſchen Holland en Antwerpen met 's Hertogenboſch.* XXVIII. *Beſtand met Frankryk en Engeland. Voordeelen,*

len, in Overyssel en Gelderland, behaald. XXIX. De Keizer bekomt het weereldlyk gebied over 't Stigt. Poogingen om 't Nederstigt aan Holland te begten. Bede. XXX. De Unie met de Brabantsche Steden verlengd. Vrede met Gelder. Bede van eenhonderd en tagtigduizend guldens. Geschenken aan den Staadhouder. XXXI. Kamerykſche Vrede. Regt van Aubaine afgeschaft. XXXII. Bede tot 's Keizers reize naar Italie enz. Zeelands Schulden. Karel de V. gekroond. Dood van Filibert van Chalons, wiens Prinsdom Oranje aan 't Huis van Nassau komt.

KAREL II. L.

Prins Karel draagt het Opper-opzigt over de Dykaadjen in Holland aan eenen Vreendeling op. 1515.

PRins Karel, de Regeering over Holland en de andere Nederlanden aanvaard hebbende, toonde eerstond, dat hy niemant zyner Voorzaaten wyken wilde, in het oefenen van een volstrekt gezag over de Landzaaten. De schouw en de zorg voor het onderhoud der Dyken in Holland was, van de tyden van Willem den II. af, toevertrouwd geweest aan Dykgraave en Heemraaden, die uit de voornaamste Ingelanden gekooren werden. Hertog Filips van Bourgondie was de eerste, die hierin verandering maakte, in 't jaar 1466, den Stadhouder en Raaden van Holland last geevende, om, nevens Gemagtigden des gemeenen Lands, opzigt te hebben op de verbetering der Zeeweeringen in 't Noorden van Holland (*a*). Tot een voorwendsel, om deeze inbreuk op de aloude gewoon-

(*a*) XIII. Boek, bl. 93.

Karel II. 1515. woonte te doen, hadt hem gediend de ſlegte ſtaat, in welken men de Dykaadjen, ten dien tyde, bevonden hadt. En van dit zelfde voorwendſel bedjende Karel, zyn naneef, zig tegenwoordig ook, om nog grooter verandering in de aloude gewoonte te maaken. In Zomermaand, van Haarlem naar Amſterdam rydende, hadt hy de dyken, die 't Y-water keeren, zeer geſcheurd en afgeſlaagen bevonden. Men onderrigtte hem, ten zelfden tyde, dat de Weſtfrieſche Dyken niet beter geſteld waren. En men verzuimde niet, Dykgraaven en Heemraaden de ſchuld te geeven van den ſlegten ſtaat der Hollandſche Dykaadjen: ſchoon de zelve, naar 't ſchynt, ten deele aan de geduurige zwaare ſtormen, en ten deele aan den armelyken toeſtand der Landen, uitgeput door den Gelderſchen oorlog (*b*), te wyten was. Karel nam deeze gelegenheid waar, om den Ingelanden het opzigt over de Dykaadjen, ten minſten voor eenen tyd, geheellyk te onttrekken. Hy ſtelde *Karel van Poitiers*, Heere van Dormans, wien men niet weet dat hier een' voet lands bezat, tot * *Opper-Opzigter* van de Hollandſche Dykaadjen aan; hem, nevens eenige Perſoonen, magtigende, om nieuwe Keuren op de Dyken te maaken, en nieuwe Dykgraaven en Heemraaden aan te ſtellen, gelyk, omtrent twee maanden laater, geſchiedde (*c*). Van al 't welke Brieven verleend werden, op den derden van Hooimaand,

* *Superintendent.*

(*b*) *Vide* Phil. a Leydis de Cura Reipubl. *Caſ.* LXI. *p.* 210, 213. Brandt Enkh. *bl.* 45. Velius Hoorn, *bl.* 189.
(*c*) Handv. van Ryal. *bl.* 126.

maand, in den Haage, getekend (*d*). Ook vind ik, dat Karel van Poitiers, het Opper-opzigterſchap over de Dyken, nog in 't jaar 1540, bekleed heeft (*e*). Doch men liet niet na, dit willekeurig af- en aanſtellen van Dykgraaven en Heemraaden, door den Graave, als eene wezenlyke inbreuk op 's Lands vryheden aan te merken. Men vindt, dat Karel, omtrent deezen tyd en laater, de Regeering van verſcheiden' Hollandſche Steden ook, buitens tyds, veranderd heeft (*f*). Karel II. 1515.

II. Karel van Gelder doet een' togt naar Italie.

François de I, Koning van Frankryk, maakte zig, in den aanvang zyner Regeeringe, gereed, tot eenen togt naar Italie, op welken hy, door Karel van Egmond, aan 't hoofd van zesduizend (*g*), anderen ſchryven wel twee-entwintigduizend (*h*) Knegten, verzeld werdt. Doch op een valſch gerugt, dat de Ooſtenrykſchen het Beſtand geſchonden hadden, verliet de Gelderſche Hertog het Franſche Leger, 't bevel over zyne Knegten *Claude, Hertoge van Guize*, Broeder des Hertogs van Lotharingen, in handen ſtellende. Hy hadt dus geen deel aan de overwinning, die de Franſchen by Marignan behaalden; 't welk hem zo diep trof, dat hy, te Lions, alwaar hem deeze tyding ter ooren kwam, in eene zwaare krankte viel (*i*). Karels togt naar Italie, en de ziekte, die 'er op volgde, was oorzaak, dat men, zelfs na 't uitgaan van 't Beſtand,

(*d*) Handv. van Rynl. *bl.* 120.
(*e*) Repert. der Plakaat van Holland, *bl.* 37.
(*f*) Erfgraaf. Bedien. in Holl. *Voorr.*
(*g*) Fontanus *Libr.* XI. *p.* 657, 658.
(*h*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 349, 350.
(*i*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 356, 366.

Karel II. 1515. stand, van geene merkelyke vyandelykheden tusschen de Oostenrykschen en Gelderschen hoorde. Alleenlyk hieldt Groote Pier, met de Geldersche Friezen, de Zuiderzee geduurig onveilig. Doch in Bloeimaand des jaars 1516, werdt een goed gedeelte zyner Vloote, door den Hollandschen Admiraal, Floris van Egmond, Heere van Ysselstein, voor Workum bemagtigd. De Krygsgevangenen, welken hy hier bekwam, werden als Zeeroovers gehandeld, en te Hoorn en elders met de galge gestraft (*k*). Groote Pier hadt ook de wreede gewoonte van de Hollanders, welken hy gevangen kreeg, in zee te smyten (*l*).

Woeste Zeeoorlog tusschen Grooten Pier en de Hollanders.

1516.

De Gelderschen verrassen Nieuwpoort.

Wat laater, begonden de Gelderschen de vyandelykheden wederom in Holland. Men hadt hier kennis van hunne toebereidsels gekreegen, en alomme, in Oogstmaand, bevel laaten afgaan, om geene *Stilzaat* met hen te maaken; maar zig gereed te houden, om hun te wederstaan niet slegts, maar alle mogelyke afbreuk te doen (*m*). Evenwel gelukte het hun, nog voor 't einde der gemelde maand, Nieuwpoort by Schoonhoven te verrassen (*n*). Dit hieldt men, in Holland, te stryden met het geslooten Bestand. Eenige Geldersche Edelen, die 't Krygsvolk hier van onderhoud voorzien hadden, werden 'er, sedert, in den Haage, om onthalsd (*o*). Men was ook voor Oudewater en Woerden bekommerd, en 't Hof

(*k*) Velius Hoorn, *bl.* 190.
(*l*) E. Beninga III. *Boek*, *Cap.* CXCVII. *bl.* 550.
(*m*) Repert. der Plak. *bl.* 3.
(*n*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXII. *Cap.* 46.
(*o*) Crimin. Sententieboek, *gequoteerd* E. *f.* 89. *vers.* 90.

Hof gaf, in 't begin van Herfſtmaand, bevel, om alle boomgaarden, ruigten en hoogten, in welken de vyand zou konnen neſtelen, rondsom deeze Steden, te ſlegten en uitterooijen (*p*). Ook trokken de Hollanders, ten getale, naar men zeide, van duizend Paarden en zesduizend Knegten, onder bevel van Graave Henrik van Naſſau en andere voornaame Edelen, omtrent deezen tyd, buiten Utrecht om, naar de Veluwe, welke Landſtreek, tot Arnhem toe, plat gebrand werdt. Eene Abtdis van 't Vrouwen-Klooſter onder Utrecht, die deezen togt beleefd en te boek geſteld heeft, verhaalt, dat de Hollanders, in 't heentrekken, twee dagen in 't Klooſter halte hielden, waarvoor de Graaf van Naſſau tweeënzeventig enkele Goudguldens aan hetzelve vereerde (*q*). In 't volgende jaar, zetteden de Gelderſchen den Hollanderen deeze ſtroopery met woeker betaald.

Karel II. 1516.

De Hollanders loopen de Veluwe af.

Doch eer 't jaar 1516 nog ten einde liep, werdt 'er, tuſſchen den Keizer, zynen Kleinzoon, den Graave van Holland, en den Koning van Frankryk, een Verbond van Vriendſchap geſlooten, welk de Nederlanden, genoeg met den Gelderſchen Kryg belemmerd, ten minſten voor vyandelykheden van de Franſche zyde dekte. Prins Karel hadt Henrik, Graaf van Naſſau, reeds in 't voorgaande jaar, naar Frankryk gezonden, om den nieuwen Koning, uit zynen naam, wegens de Graafſchappen Vlaanderen en Artois, hulde te doen

III. Handel met Frankryk.

(*p*) Repert. der Plak. *bl.* 3. Handv. van Oudew. *bl.* 399.
(*q*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 91.

Karel II. 1516.

doen (r). Hierop was, in den Haage, een Huwelyksverdrag geſlooten, tuſſchen Prins Karel en Renée van Frankryk. Dogter van Lodewyk den XII. Ook hadt de Prins van Kaſtilie zig verbonden, om zynen Grootvader, Koning Ferdinand, geene hulp te zullen bewyzen, indien François de I. hem den oorlog aandeedt, om 't Koningkryk Navarre; welk Ferdinand den Huize van Albret ontweldigd hadt. Met welke verbindtenis François zo zeer in zynen ſchik was, dat hy den Graave van Naſſau, ten verzoeke van Prins Karel, toeſtondt, een Huwelyk te mogen aangaan met *Claude*, eenige Zuſter van *Filibert van Chalons*, Prins van Oranje, die, ſedert, zonder Kinderen, in Italie geſneuveld zynde, zyn Prinsdom den Huize van Naſſau nagelaaten heeft (s). Doch nu werdt 'er een nader Verbond met Frankryk getroffen, waarin ook de Keizer begreepen was.

Henrik Graaf van Naſſau, trouwt de Zuſter van den Prins van Oranje.

Verbond van Vriendſchap met François den I.

Ferdinand, Koning van Arragon, in Louwmaand deezes jaars overleeden zynde, hadt Prins Karel, onaangezien zyne Moeder nog leefde, terſtond den naam van *Koning van Spanje* aangenomen, en zig genegen getoond, tot het ſluiten van een Verbond met François den I: die reeds een Leger verzameld hadt, om in Navarre te vallen; doch, oordeelende, dat de dood van Ferdinand den ſtaat der zaaken veranderd hadt, niet minder dan Karel gezind was, tot een Verdrag, 't welk, in Oogſtmaand, te Noyon getroffen werdt. Men kwam toen over-

(r) Daniel *Tom.* VII. *p.* 344.
(s) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 658.

overeen, dat Karel niet met Renée, maar met *Louise*, Dogter van François den I, in de Egt treeden zou. Ook zou de zaak van Navarre in der minne worden afgedaan, na dat Karel, in 't bezit van Spanje, zou gekomen zyn. Hierop volgde het Verbond van Vriendschap, tusschen den Keizer, den Koning van Frankryk en den nieuwen Koning van Spanje; welk te Brussel geslooten (*t*); in Wintermaand, onder 't vieren van openlyke Godsdienstige plegtigheden en onder 't bedryven van allerlei vreugde, in Holland afgekondigd (*u*), en, in 't volgende jaar, nader bekragtigd werdt (*v*). Men beloofde, onder anderen, by dit verbond, elk een aanzienlyk Leger op de been te zullen brengen, om de Turken te beoorloogen. Paus *Leo de X.* hadt den Christen-Vorsten dit ontwerp onlangs in 't hoofd gebragt. Wy zullen in 't gevolg gelegenheid hebben, om aan te tekenen, hoe veel invloed het op de Nederlandsche zaaken gehad hebbe. Karel II. 1516.

Het Verbond van Koophandel, in 't jaar 1506, met Engeland geslooten, werdt, in dit jaar 1516, ook wederom vernieuwd (*w*).

François de I., die, by het Bestand, in 't jaar 1515, tusschen de Oostenrykschen en Gelderschen getroffen, tot bemiddelaar der onderlinge geschillen, verkooren was, hadt hiervan, sedert, ten minsten in schyn, zyn werk gemaakt; doch niet meer te wege gebragt, dan dat 'er, in de Lente des jaars 1517, een nieuw 1517. Bestand met Gelder.

(*t*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 376, 385, 388, 389, 390.
(*u*) Balen Dordr. *bl.* 809.
(*v*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. P. I. *p.* 256.
(*w*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 114.

KAREL II. 1517. nieuw Beſtand werdt getroffen, welk, tot in den aanvang van Bloeimaand, duuren moeſt; doch van wederzyde kwalyk gehouden werdt (x).

IV. De Gelderſchen behaalen eenige voordeelen in Friesland.

De Zwarte hoop, die, onder 't bevel van Karel van Gelder, in Italie gediend hadt, was nu van daar te rug gekeerd, en werdt, door hem, naar Friesland, gezonden. De Oostenrykſchen hadden zig hier onlangs van verſcheiden' Plaatſen meeſter gemaakt, welken, te vooren, aan de Gelderſchen waren overgegaan, met naame van Staveren, Workum, Hinloopen en Bolswaard. Om hunnen verderen voortgang te ſtuiten, zondt de Hertog van Gelder den dapperen Zwarten hoop derwaards, die 't platte Land alomme afliep, Dokkum belegerde, en by verdrag innam, op den twaalfden van Zomermaand (y). Toen begaven zig in de Kuinder ſcheep, en ſtaken over naar Holland. Zy waren ruim drieduizend man ſterk, en landden voor Medenblik, op den vyfentwintigſten van Zomermaand.

Henrik, Graaf van Naſſau, wordt Stadhouder van Holland.

Men hadt, in Holland, eenigen tyd geleeden, deezen inval voorzien. En HENRIK, GRAAF VAN NASSAU, die nu *Stadhouder van Holland*, was (1); zynde Jan van Egmond, die dit Ampt veele jaaren bekleed hadt (2), in Oogſtmaand des

(x) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 305.
(y) S. BENINGA Chron. *bl.* 308.

(1) Zyne Commiſſie was reeds den dertigſten van Wynmaand des jaars 1515. gedagtekend. Zie *Repertor. der Plakaat. van Holland.* bl. 4. En hy hadt, in Slagtmaand daaraanvolgende, zitting ter Raadkamer van Holland genomen. I. *Memoriaalb.* SANDELIN *f.* 41.

(2) Twee-endertig, zegt de Schryver der *Groote* Chro-

des voorgaanden jaars, te Egmond op den Hoeve, overleeden (z); hadt zeven Vendels Knegten in Weſtfriesland gelegd: en één, op de Oorlogsſchepen, die niet behoorlyk bemand waren, verdeeld. Medenblik hadt, onder anderen, een Vendel Knegten in, welk zig, zo wel als de Burgery, dapperlyk tegen de Gelderſchen verdedigde. Evenwel werdt de Stad, ſtormenderhand, veroverd, leêg geplonderd, en plat gebrand. 't Slot alleen, welk door *Jooſt van Buuren* verdedigd werdt, keerde de Gelderſchen, die, voorttrekkende, *Opperdoes* en *Twisk* aan koolen leiden, *Midwoude*, om honderdenvyftig guldens, die de Paſtoor opſchoot, verſchoonende. Van hier toogen zy, langs den *Zwaagdyk*, Hoorn voorby, door *Berkhout*, *Avenhorn* en *Urſem*, over den *Huigendyk*, naar Alkmaar, alles, wat hun tegen kwam, doodſlaande. Alkmaar, werwaards de Opgezetenen der naaſte Dorpen, met hunne beſte goederen, gevlugt waren, werdt, agt dagen agtereen, geplonderd: en 't blykt, uit eenen Graaflyken Brief (a), in 't jaar 1523, ten behoeve der Stede, verleend, dat de buit van eetwaaren, kleederen, juweelen en andere koſtelykheden hier zo groot geweeſt

KAREL II. 1517.

De Gelderſchen bemagtigen Medenblik en Alkmaar, en ſtroopen gantſch Holland door.

(z) Groote Chron. *Dirdſ.* XXXII. *Cap.* 46.
(a) *By* BOOMKAMP Alkmaar, *bl.* 65.

Chronyke. Doch Henrik van Naſſau is zyn onmiddelyke Opvolger niet geweeſt; gelyk de meeſten meenen. *Zie* GOUDHOEVEN, bl. 161. Floris van Egmond, Heer van Viſſelſtein, Neef van Graave Jan, heeft het Stadhouderſchap, reeds voor zyns Ooms overlyden, bekleed. Zie *Groot-Plakaatb.* III. Deel, bl. 20. En Henrik van Naſſau bekwam het eerſt, twee maanden na hetzelve.

KAREL II. 1517. weest was, dat de Ingezetenen verklaarden, de geleeden' schade, in geene dertig jaaren, te zullen konnen te boven komen. Uit denzelfden Brief en andere oude Gedenkstukken (*b*), ziet men ook, dat 'er, omtrent deezen tyd, eene vermaarde School, te Alkmaar, geweest is, die, door deezen inval, t'eenemaal te gronde ging. Egmond werdt, sedert, ook geplonderd, en verscheiden' andere Dorpen gebrandschat.

Floris van Egmond, Heer van Yfselstein, die, met eenige Knegten, te Hoorn lag, was, midlerwyl, de Gelderschen op de hielen gevolgd, en deedt, om hun den hertogt te beletten, den Huigendyk, tusschen de Huigenwaard en de Schermer, toen beide nog Meeren, doorsteeken, 't gat sterk met wagt en geschut bezettende. De Gelderschen verlieten eerlang Alkmaar, op den negenden dag, gang neemende naar Beverwyk, welk ook geplonderd werdt. Van hier, toogen zy naar Sparendam, dat gelyk lot onderging. By 't Huis ter Hart, tusschen Haarlem en Amsterdam gelegen, hadden de Amsterdammers eene schans opgeworpen; dooh zo zwak bezet, dat zy, in den tweeden aanval, veroverd werdt. Toen trokken de vyanden, door de Amstellandsche Veenen, naar 't Stigt. By Kuilenburg, over de Lek geraakt, sloegen zy 't beleg voor *Asperen*, en bemagtigden 't Steedje, stormenderhand: niet zonder vooraf zwaar verlies te hebben geleeden, welk de arme Ingezetenen, naderhand, met de dood, boeten moesten (*c*). De

(*b*) *By* BOOMKAMP *bl.* 65, 78, 140.
(*c*) S. BENINGA Chron. *bl.* 310. POMTANUS *Libr.* XI. *p.* 674.

De Stadhouder van Holland, onder dit Karel II.
ſtroopen der Gelderſchen, den vierden man 1517.
uit alle de Steden en Dorpen opontbooden hebbende, was den vyand, met een goed deel deezer manſchap, gevolgd, en ſneedt hem, eerlang, binnen Asperen, den toevoer af. Dit noodzaakte hem 't Steedje te ruimen en naar Gelderland te wyken (*d*). De Graaf van Naſſau volgde hem derwaards, liep andermaal de ganſche Veluwe af (*e*), en ſloeg daarna 't beleg voor Arnhem, binnen welke Stad, Hertog Karel van Gelder zig thans in perſoon ophieldt (*f*).

Terwyl dit te lande voorviel, deeden de Gelderſche Friezen, onder 't beleid van Grooten Pier, den Hollanderen, ter zee, geene mindere afbreuk, verſcheiden Koopvaardyſchepen, zo dra zy, binnen de gaten, in de Zuiderzee, gekomen waren, wegneemende. De Steden en Dorpen van 't Noorderkwartier werden geduurig met nieuwe landingen gedreigd, en de Stadhouder en Floris van Yſſelſtein hadden genoeg te doen, om den Ingezetenen, door trooſtelyke Brieven, moed in 't lyf te ſpreeken. Op den agttienden van Hooimaand, werdt 'er, te Delft, eene Dagvaart gehouden, op welke orde beraamd werdt, tot de uitruſting van zeker getal van Oorlogsſchepen, die de Zuiderzee zouden beveiligen, en onder bevel ſtaan van *Anthonis van den Houte, Heere van Fleteren*, wien men *François Cobel*, Raad van Holland, toegevoegd hadt. Orde te gen de Zeeſchuimeryen der Gelderſchen.

Om

(*d*) Velius Hoorn, *bl.* 193-199.
(*e*) Henr. van Erp, Chron. *bl.* 99.
(*f*) Goudroyen *bl.* 575.

KAREL II. 1517. Om de koſten van deeze uitruſting goed te maaken, werdt 'er zeker laſtgeld van de Koopvaardyſchepen geheeven, gelyk van ouds plagt te geſchieden. Kort hierna, werdt 'er vrye Roovery afgekondigd, met eene Bekendmaaking van deezen inhoud:

Afkondiging van vrye Roovery.

„ *De* HEER VAN FLETEREN, Admiraal van de Zuiderzee, *conſenteert en geeft* „ *oorlof, van 's Konings wege, dat eenen eygelyken, wie hy ſy, ſonder dienſt, ſal mogen* „ *rooven, branden, pilgeeren en doodſlaan de* „ *rebellen en vyanden des Konings, en hare goe-* „ *den aenveerden en houden voor goede en vrye* „ *prys en buyt, ſonder yamants wederſeggen.* „ *Behoudens alleenlyk, dat de voorſchreeve Ad-* „ *miraal met ſynen Rade de kenniſſe van de* „ *voorſchreeve genomen goeden hebben ſal, en* „ *hebbe verklaart of de goeden prys zyn of niet,* „ *eer men die zal mogen paerten, deelen of ver-* „ *vreemden. En of yemand daer over gevange* „ *worde zal dien verantwoorden. Gedaen tot* „ *Enkhuyſen, den 6 Auguſti, Anno* 1517.

Dit verlof en de ſpoed, die met het uitruſten der Vloote gemaakt werdt, was oorzaak, dat de Gelderſche Friezen, binnen korten tyd, uit de Zuiderzee gejaagd werden. Te Bunſchooten, werdt een deel hunner ſchepen verbrand. Veele anderen werden, in de Frieſche havens, bezet gehouden (*g*).

Beſtand van zes maanden met Gelder.

't Beleg van Arnhem werdt vaſt zo ſterk voorgezet, dat Karel van Gelder voorſlagen begon te doen, tot eene Vredehandeling. Koning

(*g*) VELIUS HOORN, *bl.* 200-202. Groote Chron. *Diviſ.* XXXII. *Cap.* 46.

ning Karel, ylende naar Spanje, om zig aldaar te doen kroonen, luisterde naar deeze voorslagen. Men tradt, te Utrecht, door wederzydsche Gemagtigden, in onderhandeling, en trof, eerlang, op den zeventienden van Herfstmaand, een Bestand (h), welk zes maanden zou duuren (i). By 't Verdrag, welk hiervan gemaakt werdt „ stondt Karel van „ Gelder zyn Regt op Friesland, Groningen „ uitgezonderd, aan Koning Karel af, voor „ eene somme van honderdduizend Kroonen „ eens, op zekere tyden, te betaalen, onder „ borgtogt der Steden Dordrecht, Amsterdam, Gorinchem en 's Hertogenbosch. „ Wyders verbondt hy zig, om de vreemde „ Knegten, binnen zes maanden of eerder, „ Friesland te doen ruimen (k)."

KAREL II. 1517.

V. Karel tot Koning van Spanje gekroond.

Weinige dagen voor 't sluiten van dit Bestand, was Koning Karel, van Middelburg, naar Spanje onderzeil gegaan (l). Hy landde te Villaviciosa, en werdt, op den zevenden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te Valladolid, tot Koning van Spanje, gekroond. Voor zyn vertrek uit de Nederlanden, hadt hy de algemeene Landvoogdy wederom aan zyne Moeye, Margareet, Hertoginne Weduwe van Savoye, en aan zynen geheimen Raad in de Nederlanden, opgedraagen (m); en in Hooimaand des jaars 1518, zondt hy haar

(h) Repert. der Plak. bl. 5.
(i) Chartr. van Brabant te Vilvoorde, in 't Herthout Kistje, getek. D.
(k) Goudhoeven bl. 575.
(l) Contin. Abb. Usperg. Chron. ap. Matth. Anal. Tom. I. p. 155. Reiffenb. II. Deel, bl. 155.
(m) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 13.

KAREL II. 1517. haar laſt, uit Sarragoſſe, om voortaan alle Brieven en Plakaaten te tekenen, *par le Roy*, *Margareta*, dat is, *van wege den Koning*; *Margareet* (*n*).

Filips van Bourgondie wordt Biſſchop van Utrecht.

Te Utrecht, alwaar men, onlangs, 't Beſtand met de Gelderſchen getroffen hadt, was, wat vroeger, verandering in de Biſſchoppelyke Regeering voorgevallen. Biſſchop Fredrik van Baden, het Bisdom, dat hy nu, meer dan twintig jaaren, beſtierd hadt, moede geworden zynde, toonde nu en dan, genegenheid, om 'er zig van te ontſlaan, mids men hem, voor zynen afſtand, eene goede ſomme betaalde, en nog een jaarlyks inkomen, uit eenige Kloosters, behouden liet. In Frankryk en in Engeland, vondt hy niemant, dien 't Bisdom, tot den prys, dien hy vorderde, aanſtondt. Doch Koning Karel leende 'er ooren naar. De ſtrooperyen der Gelderſchen, die, door 't Stigt, van tyd tot tyd, in Holland vielen, zouden, zyns oordeels, beter belet konnen worden, zo de Biſſchop van Utrecht in zyne belangen was (*o*). Hy beſloot, derhalve, met Biſſchop Fredrik, in onderhandeling te treeden, en *Filips van Bourgondie*, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips den Goeden (3), die thans Zee-Admiraal was, tot de Biſſchoppelyke waardigheid, te

(*n*) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 12.
(*o*) GER. NOVIOM. Philipp. Burg. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 156-158.

(3) Hy hadt hem gewonnen, by *Margareta Poſt*, die GERARDUS NOVIOMAGUS (*Philipp. Burgund.* p. 147.) eene Vrouw *van onbeſproken' huiſchheid* [inculpata pudicitia] noemt.

te bevorderen. 's Pausen toestemming zou, dagt hy, zonder moeite te verkrygen zyn, mids men geen geld ontzage. De Schryver, dien wy hier volgen, en die in deezen tyd geleefd heeft, merkt aan „ dat Brieven en „ Bullen van zulk een' aart, te Rome, thans „ te koop waren (*p*)." De Koning kwam met Bisschop Fredrik spoedig overeen. 's Pausen toestemming kostte hem twaalfduizend Dukaaten. Doch toen men van deeze reeds verzekerd was, moesten de Staaten des Lands van Utrecht nog bewoogen worden, om van Heer te wisselen: 't welk meer voeten in de aarde scheen te hebben. De Staaten waren niet zonder reden bedugt, dat Koning Karel toeleg maakte, om 't weereldlyk gebied over 't Stigt geheellyk magtig te worden: waartoe het aanstellen van eenen Bisschop uit den Huize van Bourgondie een groote stap zyn zou. Doch de aanwassende grootheid des Konings en de slegte staat der Stigtsche zaaken was oorzaak, dat zy zig niet openlyk kanten durfden tegen zyne begeerte. De Stadhouder van Holland en eenige andere Koningklyke Raaden waren, reeds in Wintermaand des jaars 1516, naar Utrecht afgevaardigd geweest, om de Staaten, tot het aanneemen van eenen nieuwen Bisschop, te beweegen. Uit de onderhandelingen, toen gehouden, blykt wel, dat de Staaten, voor verdere vervreemding van 't Stigt, bedugt waren (*q*). 't Liep derhalve aan, tot in Grasmaand des jaars 1517,

KAREL II. 1517.

(*p*) GER. NOVIOM. Philipp. Burg. *p.* 157.
(*q*) Chartul. Major. Eccl. in MATT. Anal. *Tom.* I. *p.* 162.

KAREL II. 1517. eer zy Filips van Bourgondie tot Bis-
1517. schop aannamen, alleenlyk eenige punten van klein belang bedingende, die Koning Karel nog niet dan schoorvoetende toestondt. De tolvryheid door 's Konings Landen, op welke de Stad Utrecht lang aanstondt, wilde Karel zelfs niet inwilligen (r). Doch hy nam het Land van Utrecht, van deezen tyd af, in zyne byzondere beschermingh (s): t welk den Staaten als eene groote gunst werdt aangerekend, doch eenigzyk diende, om Koning Karel gelegenheid te geeven, tot het oefenen van meer gezags in 't Stigt, dan 'er de voorige Graaven van Holland gehad hadden. De nieuwe Bisschop, met eenen stoet van omtrent duizend paarden, op den negentienden van Bloemaand, binnen Utrecht gekomen zynde, werdt, naar gewoonte, in den Bisschoppelyken zetel geplaatst, en in zyne hooge waardigheid erkend (t). Men merkt, by deeze gelegenheid, aan, dat de Bisschop den eed wel deedt aan de Stad; doch dat de Raad en de Gemeente de gewoonte niet hadden van hem wederom te zweeren (u). In Oogstmaand, bevestigde Keizer Maximiliaan Filips in 't weereldlyk be-
1518. wind des Bisdoms (v), en in Sprokkelmaand des jaars 1518, ontving hy de Geestelyke ordens eerst, wordende, eindelyk, tot Bisschop ingewyd (w).

VI. Onder- Karel van Gelder hadt het Bestand van Herstt-

(r) Chartul. Major. Eccl. in MATTH. Anal. Tom. I. p. 164, 165, 166, 167.
(s) Chartul. ubi supra p. 161, 163, 166.
(t) Introniz. Dni Philipp. ubi supra p. 174 & segq.
(u) A. MATTHÆUS de Nobilitate Lib. II. p. 728.
(v) Diplom. Maxim. in MATTH. Anal. Tom. I. p. 188.
(w) Fragm. GER. NOVIOM. ubi supra p. 186.

Herfstmaand des jaars 1517 naauwlyks geslooten, of hy toonde zig ongezind, om het te houden, schryvende aan de Friezen, dat zy op zyne bescherming vasten staat konden maaken. En schoon 't geslooten Bestand, in Bloeimaand des jaars 1518, voor een geheel jaar, verlengd werdt, stroopten de Geldersche Friezen nóg geduurigly op de Hollanders. Groote Pier hieldt zig, deezen Zomer, op de Zuiderzee, met eene Vloot Baardsen en Rynschepen; alles wegneemende, wat hem tegen kwam, tot Boeijers en Razeilen en andere schepen toe, en de Hollanders, die hy op dezelven vondt, over boord smytende. In Oogstmaand, bemagtigde hy, voor Hoorn, elf Hollandsche Schepen, by welke gelegenheid, vyfhonderd man van de Oostenrykschen sneuvelde. Wat laater, veroverde hy eene gantsche Oosterse Vloot, 't volk, meest Duitschers, om groot losgeld, 't leeven en de vryheid schenkende. Op 't einde van Herfstmaand, deedt hy, in den nanagt, eene landing te Hoorn, geraakte op den dyk en in de Stad; doch werdt, door de Burgers, zo dapper tegengestaan, dat hy, zonder veel schade gedaan te hebben, wederom aftrekken moest. De Hollanders hielden, ten deezen tyde, 't Bestand heiliglyk, alzo hun, van den Stadhouder, bevolen was, niet dan verweerenderwyze, tegen de Gelderschen, te stryden (x).

KAREL II. 1518. neemingen van Groote Pier, op de Zuiderzee.

Doch de eigenlyke reden, waarom men, in Holland, thans zo weinig tegen de Gelderschen ondernam, was, waarschynlyk, gebrek aan geld. De

Slegte staat der Geldmiddelen in Holland.

(x) Goudhoeven bl. 576. Velius Hoorn, bl. 204-208.

KAREL II. 1518. De Graaflyke beden werden traaglyk ingewilligd en opgebragt, vooral door de kleine Steden, die beweerden, dat zy te hoog geschat werden, en geene gelegenheid hadden, om haare bezwaarnissen, ter behoorlyker plaatse, open te leggen, alzo de zes groote Steden, op de inwilliging der Beden, ten deezen tyde, alleen geroepen en gehoord werden, Koning Karel egter, den kleinen Steden alle mogelyke verligting willende toebrengen, stelde, in dit jaar, Kommissarissen aan, om onderzoek te doen op de middelen aller Ingezetenen van Holland, waarna zekere schikking gemaakt werdt op den ommeslag van *zestigduizend guldens*, die, voortaan, tot vervulling der Graaflyke Beden, over Holland gegaderd zouden worden; by welke, de byzondere Steden en Dorpen, op zekere somme, geschat werden (*y*). De klagten der kleine Steden werden, hier door, voor eenige jaaren, belet, Doch in de groote Steden, met naame te Dordrecht, werdt de afkondiging van 's Konings *Mandement* niet toegelaaten, dan onder betuiging, dat zulks niet zou geagt worden te strydeu, met de voorregten en oude herkomen der Stede (*z*). In 't voorbygaan, merken wy aan, dat deeze schikking op den ommeslag stand greep, zo lang Karel regeerde. En schoon zy *guldens* en geene *Schilden*, gelyk eertyds, betrof, bleef zy nogtans den naam van *Schildtalen* behouden: zo dat, wanneer wy, in 't gevolg, gewaagd zullen vinden, van eenen *ommeslag op de schild-*

Evenredige Schatting ingevoerd.

ta-

(*y*) Requeft van Ao. 1553. *by* BRANDT Rukh. *bl.* 75. Repert. der Plakaat. *bl* 8.

(*z*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 813, 814.

talen, zulks verſtaan moet worden van een ommeſlag, naar deeze verdeeling, geſchikt: even als *te hoog* of *te laag in de ſchildtalen te ſtaan* beteekent, by deeze ſchikking, te veel of te weinig belaſt te zyn. KAREL II. 1518.

De Hollandſche Koophandel, die, door de Zeeſchuimeryen der Gelderſche Friezen, deezen Zomer, veel geleeden hadt, werdt, in den Herfſt, nog met eenen zwaaren ſlag gedreigd, doordien Chriſtiaan de II., Koning van Deenemarke, meer dan tweehonderd ſchepen, onder welken veele Hollandſchen waren, in de Zond hadt doen in beſlag neemen. Hy was, in 't jaar 1515, in de Egt getreden, met Izabelle van Ooſtenryk, Zuſter van Koning Karel, en gaf voor „ dat hem de Bruid„ ſchat zyner Gemaalinne nog niet voldaan „ was: dat hy hierom de Nederlandſche Sche„ pen aangehouden hadt, en voortaan al wat „ van Ooſten of Weſten kwam in beſlag nee„ men zou." Evenwel bedagt hy zig, binnen weinige dagen (*a*), en de Hollanders, die hunne ſchepen reeds verlooren gerekend hadden, waren met den ſchrik vry. De Koning van Deenemarke houdt de Hollandſche Schepen in de Zond aan.

Die van Utrecht, in 't voorleeden jaar, met de Gemagtigden van Koning Karel, in onderhandeling getreden zynde, over 't aanneemen van Filips van Bourgondie tot Biſchop, hadden, onder anderen, verzogt, dat zy van 't Stapelregt te Dordrecht, welk men hun, alleenlyk ſedert twintig jaaren, hadt begonnen af te vorderen, voortaan verſchoond mogten blyven; en de Koning hadt's Kobe- VII. Floris Oem van Wyngaarden, Penſionaris van Dordrecht, vervalt in 's Konings ongenade.

(*a*) Velius Hoorn, bl. 208.

KAREL II. 1518. beloofd, hierop die van Dordrecht te zullen hooren, en partyen, naar bevindtenis, regt te zullen doen (*b*). By deeze of by eene andere gelegenheid, werdt 'er, te Brussel, omtrent deezen tyd, gehandeld over 't Dordrechtsche Stapelregt, waardoor zig ook verscheiden' Hollandsche Steden verkort rekenden. Meester *Floris Oem van Wyngaarden*, Pensionaris van Dordrecht, sprak toen zo yverig voor het Regt zyner Stede, dat hy zig den haat van veelen op den hals haalde. Byzonderlyk was op hem gebeeten *Albrecht van Loo* (4), *Advokaat van Holland*, en te gelyk *Raad des Graaven*; dien hy in 't aangezigt hadt durven zeggen, dat het hem niet vrystondt, deeze twee Ampten te gelyk te bekleeden. Meester Floris werdt, ter oorzaake van zyne vrymoedigheid, eerlang zo zwart gemaakt ten Hove, dat 'er van den Koning schryvens kwam, gedagekend uit Sarragosse den zesden van Wintermaand des jaars 1518, waarby der Regeeringe van Dordrecht gelast werdt, Meester Floris van zyn Ampt te ontzetten, en, binnen twaalf uuren, de Stad te doen ruimen, onder bedreiging van 's Konings ongenade. De

(*b*) Chartul. Major. Eccl. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 165.

(4) BEVERWYK, uit wiens *Beschryv. van Dordrecht* bl. 327. wy dit verhaal ontleenen, zegt niet, dat deeze Advokaat van Holland Albrecht van Loo was. Doch het is getoond, door DE RIEMER (*Beschr. van 's Graavenhaage* II. Deel, III. Stuk, bl. 87.) die te gelyk aanmerkt, dat deeze van Loo de eerste is, welke hem, als Advokaat van Holland, is voorgekomen: een Ampt, welk naderhand, onder deezen naam, en onder dien van *Raadpensionaris*, zeer vermaard geworden is.

De Regeering moeſt hiertoe, gedwongen, beſluiten. Doch de voorſpraak van Adriaan Floriszoon (*e*), geweezen Leermeeſter van Koning Karel, en thans Kardinaal, bragt zo veel te wege, dat Meeſter Floris eerlang wederom in zyne verlooren' eer herſteld, en met de waardigheid van Raad van Holland begiftigd werdt, welke hy, tot zynen dood toe, behouden heeft (*d*). Ook vind ik, dat hy, nog in Sprokkelmaand des jaars 1525, onder de Edelen, ter Dagvaart van Holland, verſcheenen is (*e*). De ballingſchap van Meeſter Floris hadt, ondertuſſchen, het meeſte genoegen verwekt, onder de voorſtanders en goedgunners der Lutherſche Leere, van welke hy eene vinnige party geweeſt was, beweerende, dat men dit vuur, in zyn beginſel, bluſſchen moeſt (*f*). Deeze Leer begon, ten deezen tyde, hier te Lande reeds eenigen opgang te maaken, en is, naderhand, zo zeer doorgedrongen, dat wy niet voorby konnen, den oorſprong derzelve van een weinig hooger op te haalen. KAREL V. 1518.

VIII. Oorſprong en voortgang der Leere van Luther.

Wy hebben te vooren (*g*) reeds aangemerkt, dat 'er, eenigen tyd geleeden, een Verbond tuſſchen verſcheiden' Vorſten geſlooten was, om de Turken te beoorloogen. Paus Leo de X, die dit Verbond bewerkt hadt, wiſt 'er zig meeſterlyk van te bedienen, om geld te bekomen. Hy hadt, in 't jaar 1517, al-

(*e*) Epiſt. Hadriani *Vide in* CASP. BURMANNI Hadrian. VI. p. 448, 449.
(*d*) BEVERWYK Dordr. *bl.* 327 *enz.*
(*e*) Regiſter der Dagv. van MR. AERT VAN DER GOES, *bl.* 7.
(*f*) BEVERWYK Dordr. *bl.* 327.
(*g*) *Bl.* 403.

KAREL II. alomme en ook hier te Lande, volle Aflaat
1518. laaten prediken, voor elk, die tot den Turkſchen Kryg de hand leende; en de Aflaatbriéven op zo gering een' prys gezet, dat hy niet twyfelde, of elk zouze willen koopen. In ieder Landſchap, waren Ontvangers aangeſteld, om 't geld, welk van de Aflaaten kwam, in bewaaring te neemen; en een groot getal van Predikers, die 't volk van de nuttigheid der Aflaaten poogden te overtuigen. De Aartsbiſſchop van Ments, die deeze Predikers in Duitſchland aanſtellen moeſt, wees Saxen den Jakobynen of Dominikaanen toe, daar de voorige Kruisvaarten, hier, door de Auguſtynen, gepredikt waren geweeſt. Het ongenoegen, over zo gering eene zaak ontſtaan, gaf, zo eenigen willen, de eerſte aanleiding tot eene Hervorming der Kerke, die zig over gantſch Europa verſpreid heeft. *Maarten Luther*, Auguſtyner Monnik en Leeraar der Godgeleerdheid in de nieuwe Hooge Schoole te Wittemberg, ſchreef eerſt tegen de Jakobyner-Monniken, die de Aflaaten in Saxen predikten; doormengende zyne Schriften, met eenige ſcherpe aanmerkingen, tegen de Aflaaten zelven. Men wederlei hem, in openbaaren druk, en noodzaakte hem dus tot een nader onderzoek van 't ſtuk der Aflaaten, en van 't gezag der Pauſen om dezelven te verleenen. Eerlang werden hem de oogen verder geopend, en hy opendeze verſcheiden' anderen, veele misbruiken en doolingen der Kerke aan den dag brengende. De Paus liet zig, in 't eerſt, weinig aan Luther gelegen leggen. Hy voer voort met Aflaaten te doen prediken, onaangezien men reeds ontdekt had,

hadt, dat hy de penningen, die 'er van kwamen, tot geheel andere einden, dan tot eenen oorlog tegen de Turken, geschikt hadt. Men vondt, by voorbeeld, dat hy een gedeelte van 't geld, welk uit Duitschland komen moest, aan zyne Zuster, Magdalena de Medicis, Gemaalin van Franciscus Cibo, natuurlyken Zoon van Paus Innocent den VIII, hadt toegelegd (*b*). Eerlang, egter, bespeurende, dat Luthers Leer ingang vondt, en door verscheiden' Duitsche Vorsten begunstigd werdt, dagvaarde hy hem te Rome. Doch Luther, verzekerd dat hy aldaar niet zou vrygesproken worden, beriep zig op eene algemeene Kerkvergadering (*i*). KAREL II. 1518.

't Verkoopen van Aflaaten was, hier te Lande, niets ongemeens. Men verwonderde zig derhalve niet, dat het thans wederom geschiedde. De Paus zondt, omtrent deezen tyd, de Brieven aan de Hollandsche Kloosters, dieze der Gemeente veilden, en 'er, hier en daar, schatten uit haalden (*k*). De Regeering der byzondere Steden, alwaar Aflaaten te koop waren, gaf hiervan den naasten Steden kennis, en verleende vrygeleide aan misdaadige koopers, tot zekeren bestemden tyd; gelyk uit een' Brief (*l*) van de Regenten van Amsterdam aan die van Haarlem, eenige jaaren eer geschreeven, af te neemen is. Ook geschiedde dit, omtrent deezen tyd (*m*). Doch ge- Wyze van 't veilen der Aflaaten in Holland.

(*b*) GUICCIARD. *Libr.* XIII. *p.* 297.
(*i*) SLEIDANUS *Libr.* I. *p.* 1-9. *Edit.* 1610. MELANCHTON. Vita Lutheri *& al.*
(*k*) BRANDT Enkh. *bl.* 48.
(*l*) *By* COMMELIN Amst. *bl.* 921.
(*m*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 3.

KAREL II. 1518.

gelyk men hier 't veilen der Aflaaten gedoogde, was men ook begeerig om te weeten, wat 'er tegen geſchreeven werdt. Luthers Schriften zyn, ongetwyfeld, al in 't jaar 1518, hier te Lande, bekend geweeſt, alzo zy, in 't volgende jaar, by uitdrukkelyke toelaating van Graave Edzard, een' der eerſte Duitſche Vorſten, die de Lutherſche Leere omhelsden, in Ooſtfriesland, openlyk verkogt werden (*n*). Ook hadden *Pieter Damaszoon dan der Myle*, Burgemeeſter, en Floris Oem van Wyngaarden, Penſionaris van Dordrecht, zig, in dit zelfde jaar, reeds tegen ſommige aanhangers van Luther, daar ter Stede, verzet (*o*). En 't was geen wonder, dat Luthers Leer hier ingang vondt. De gantſche Nederlandſche Kerk hadt, reeds voor meer dan eene eeuw, naar Hervorming verlangd. Ook zat 'er thans een Biſſchop op den Utrechtſchen zetel, die zelf zyne gedagten, over 't verbeteren eeniger misbruiken, gaan liet, ſpreekende met zyne gemeenzaame vrienden dikwils van 't verminderen der Feeſtdagen, van 't betoomen der knevelaaryen van Proviſooren en Dekens, van 't aanſtellen van goede en 't weeren van zweetſende en domme Predikers, gelyk 'er veelen onder de Bedelmonniken waren, en van verſcheiden' andere zaaken, die op de Kerkhervorming zagen (*p*). Een groot deel der Leevens van de Heiligen hieldt hy voor grollen, leezende, in derzelver plaats, de Heilige Schriften, welker gemeene Latynſche Overzetting hy

Filips van Bourgondiën, Biſſchop van Utrecht, ſchynt niet ongenegen tot Hervorminge.

(*n*) E. BENINGHA Hiſt. van Ooſtfr. III. *Boek*, CCXV. *Hoofdſt. bl.* 569.

(*o*) BEVERW. Dordr. *bl.* 327.

(*p*) GER. NOVIOM. Phil. Burg. *p.* 183 - 185.

hy gewoon was met die van Erasmus te vergelyken (q). Hy betuigde ook zeer te verlangen naar dien tyd, in welken den Geestelyken het Huwelyk mogt vrygelaaten worden. Hoewel sommigen dit verlangen aan zyne byzondere geneigdheid tot de vrouwen toeschreeven (r). Van den Paus, de Kardinaalen en 't gantsche Roomsche Hof, welk hy gezien hadt, sprak hy niet dan met verontwaardiging, verklaarende rondelyk, dat de Heidenen beter plagten te leeven, dan zy, die nu den Christenen wetten voorschreeven (s). Onder eenen Bisschop, die zulke gevoelens hadt, was 't niet vreemd, dat het Volk der Leere van Luther eenig gehoor gaf. *Desiderius Erasmus* zelf, het wonder zyner eeuwe, van wien wy, zo even, in 't voorbygaan, gewaagd hebben, hieldt briefwisseling met deezen Bisschop, en versterkte hem, in diergelyke gevoelens. Men weet, dat deeze beroemde man, die, in 't jaar 1467, te Rotterdam, ter weereld gekomen was, en nu te Bazel woonde, zelf een goed gevoelen van Luther hadt, schoon hy hem van te groote hevigheid beschuldigde (t). Zyne Schriften werden, hier te Lande, ook veel gelezen, en strekten, zo wel als die van Luther, tot ontdekking van verscheiden' misbruiken en bygeloovigheden. Wy hebben dit hier, wegens de eerste beginsels der Hervorminge in Holland, willen aantekenen. Van haa-

Karel II. 1518.

Erasmus van Rotterdam houdt briefwisseling met hem.

(q) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 193, 196.
(r) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 203.
(s) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 153.
(t) G. Brandt Hist. der Reform. I. Deel, bl. 49, 62, 63, 64.

KAREL II. haaren voortgang, zullen wy, in 't gevolg,
1518. nog nu en dan iets moeten melden.

IX. Beſtand met Gelder verlengd. 1519.

't Jongſte Beſtand met de Gelderſchen, dat zo kwalyk gehouden was, werdt, op den vierentwintigſten van Sprokkelmaand des jaars 1519, voor nog een of twee jaaren, verlengd (v). Weinige dagen te vooren, was Hertog Karel van Gelder in de Egt getreeden met *Elizabet, Hertoginne van Lunenburg* (w). 'tBeſtand werdt egter, al wederom, ter zee, ſlegt onderhouden: ook van de Ooſtenrykſche zyde, die gedoogde, dat zekere *Bredenbach* de vaart der Gelderſchen bekommerde. Hy hadt het ongeluk van aan de Gelderſche of Frieſche Kuſt te ſtranden, alwaar hy gevat, en ſedert, te Slooten, met de galg, geſtraft werdt (x). De Gelderſchen bleeven, dit jaar, den Ooſtenrykſchen niet ſchuldig, met ſtroopen langs de Zuiderzee, ſchoon Groote Pier, te Sneek, een ſtil leeven, voor 't gewoel des oorlogs, verkooren hadt (y). Doch 't ſchynt, dat de wederzydſche vyandelykheden van zo weinig gevolg geweeſt zyn, dat men 'er zeer weinig van aangetekend vindt. In Holland, waren de Staaten, al in Sprokkelmaand, beſchreeven geweeſt, om middelen te beraamen, tot beſcherminge der Landen. De Edelen ſloegen voor, eenige Schepen in zee te brengen, en daartoe twaalfhonderd Bootsgezellen aan te neemen. Haarlem, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn,

(v) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 6.
(w) S. BENINGA Chron. *bl.* 319.
(x) FONTANUS *Libr.* XI. *p.* 662.
(y) GOUDHOEVEN *bl.* 582.

Hoorn, Enkhuizen, Edam, Purmerende en Grootebroek bewilligden in den voorſlag der Edelen. Doch Dordrecht, Delft, Leiden en Gouda verklaarden zig ongelaſt (z). Evenwel meen ik, dat zy, naderhand, ook met de andere Leden overeen gekomen zyn. 't Bootsvolk werdt, in Amſterdam, Waterland en elders, geworven, door den Heere van Waſſenaar, wien 't Hof van Holland den Raadsheer, Meeſter François Coebel, hadt toegevoegd (a). Doch my is niet gebleeken, dat 'er, met deeze toeruſting, iet van belang werdt uitgerigt. KAREL II. 1519.

Ondertuſſchen was Keizer Maximiliaan, op den twaalfden van Louwmaand deezes jaars, overleeden (b). En deeze dood gaf gelegenheid tot eenen algemeenen oorlog in Europa, die ook de Nederlanden gedrukt heeft. De Koningen van Frankryk en van Spanje verklaarden zig terſtond mededingers naar 't Ryk, en zogten ſtemmen te winnen onder de Keurvorſten, die ligtelyk begrypen konden, dat het belang van 't Ryk vorderde, dat zy geen' van beiden verkooren; alzo de Keizerlyke waardigheid, aan zulke magtige Vorſten opgedraagen, hen te ontzaglyk voor de Leden des Ryks maaken zou. Ook vreesden zy, hem, dien zy voorby gingen, tot eenen vyand te hebben, waaruit een verderflyke oorlog voor 't Ryk te wagten ſtondt. 't Liep derhalven aan, tot in Zomermaand, eer zy tot een beſluit kwamen. Op den agtentwintigſten, werdt Keizer Maximiliaan ſterft.

Ko-

(z) I. Memorialb. SANDELIN f. 253.
(a) Id. ibid.
(b) SLEIDAN. Libr. I. p. 17.

KAREL II. 1519. Koning Karel, onder den naam KAREL DEN V. dien hy, ſedert, zo benoemd gemaakt heeft, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (c). François de I. was zeer te onvrede, dat men hem misgegaan was. Hy voedde, van dezen tyd af, zo ſterk een' afgunſt tegen Karel den V, dat hy beſloot hem, by de eerſte gelegenheid, den oorlog aan te doen. Ondertuſſchen, hadden de Hollanders zo dra de tydinge van de verheffing van hunnen Graave niet gekreegen, of zy hielden alomme plegtige ommegangen, en gaven andere tekenen van vreugde (d).

Karel de V. wordt Keizer.

De nieuwe Keizer bevondt zig, ten tyde zyner verheffinge, in Spanje: alwaar zyn verblyf ten hoogſten vereiſcht werdt, tot beſtillen van eenige onluſten, onder 't gemeen en de grooten gereezen, over 't gebruiken van Nederlandſche Staatsdienaars. Hy ſtondt, derhalve, lang in beraad, eer hy beſloot zyn Koningkryk te verlaaten, om zig in Duitſchland te doen kroonen. 't Liep aan, tot in Bloeimaand des jaars 1520, eer hy uit de Coruuha in zee ſtak. Hy landde eerſt in Engeland, om een mondgeſprek met Henrik den VIII. te houden. Van daar, ſtak hy over naar Vliſſingen, alwaar hy, op den eerſten van Hooimaand, aankwam (e). Voorts begaf hy zig, door Vlaanderen en Brabant, naar Aken: en werdt hier, op den drie-entwintigſten van Wynmaand, gekroond. De Staaten der Nederlanden hadden hem, tot de koſten

1520.

zy-

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. I. p. 296.
(d) BALEN Dordr. bl. 814. VELIUS Hoorn, bl. 218.
(e) REIGERSB. II. Deel, bl. 394.

zyner Kroninge, tweehonderd duizend Kroonen eens toegestaan (f). KAREL II. 1520. X.

In 't doortrekken der Nederlanden, hadt de Landvoogdes Margareet den Keizer verslag gedaan van den Staat des Lands, waarop hy haar, by eenen Brief, den negentienden van Wynmaand, te Maastricht, getekend, in de Landvoogdye bevestigde; voegende haar een zeker getal van geheime Raaden toe, aan 't hoofd van welken, de Bischoppen van Luik en van Utrecht genoemd worden. Ten zelfden tyde, stelde hy orde op de Regeeringe der Nederlanden. Margareet van Oostenryk wordt in de Landvoogdye der Nederlanden bevestigd. De Keizer stelt orde op 't Landbestier.

„ De Landvoogdes kreeg magt, om „ de Staaten, naar haar welgevallen, ter Dagvaart te beschryven. Den Staaten werdt „ bevolen, om zig, wegens byzondere zo „ wel als algemeene zaaken, tot haar te ver„ voegen. De groote Raad van Mechelen „ en de andere Geregtshoven der byzondere „ Landschappen, met naame ook het Hof „ van Holland, werden aan de Landvoogdes „ en den geheimen Raad onderworpen, en „ kreegen verbod, om voortaan Brieven van „ gunst, kwytscheldinge, vrygeleide, of eenige dergelyken te verleenen: 't welk men, met reden, als eene merkelyke verkorting van de aloude Voorregten deezer Geregtshoven aanmerken mogt. Doch de Keizer was niet van zins te gedoogen, dat 's Lands Privilegien, tegen zyne Ordonnantien, gelden zouden. Zelfs gaf hy, eenigen tyd hierna (5), aan 't Hof van Holland bevel, om de Privile-

(f) Excell. Chron. van Vlaand. II. Deel, fol. 4 vers.

(5) Den eersten van Grasmaand des jaars 1522.

KAREL II. 1520.

legien, op welken men zig, tegen zyne Ordonnantien, beriep, weg te neemen of geheellyk te vernietigen (g). „ Over de vier „ Keizerlyke Kompagnien, groot tweehonderd mannen van wapenen, en over het „ Volk van oorloge, welk men, in 't vervolg, zou mogen in ſoldye neemen, werde „ de Graaf van Naſſau, Stadhouder van Holland, tot *Kapitein generaal* geſteld. En aan „ dit Volk werdt uitdrukkelyk gebooden, den „ Landzaaten geenen overlaſt te doen; maar „ zig, met hunne Soldye, voor welker betaaling men goede zorg zou draagen, te vrede „ te houden. Eindelyk, kreegen alle Landzaaten, by deeze gelegenheid, bevel, om „ geene vyandelykheden tegen iemant te beginnen, dan met goedvinden der Landvoogdeſſe en der Staaten. In geval, zy „ door iemant aangevallen werden, verzekerde de Keizer hen van zyne hulpe, en „ van die des Konings van Engeland en andere nabuurige Mogendheden (*h*)." Waarſchynlyk, zag dit laatſte inzonderheid op de Gelderſchen, met welken men 't Beſtand wilde onderhouden hebben, om den Koning van Frankryk geene reden te geeven van hen, tegen de Ooſtenrykſchen, te ondersteunen. Ondertuſſchen vindt men, dat de Gelderſchen, van hunnen kant, omtrent deezen tyd, 't Beſtand geſchonden, en de Stede Nieuwpoort in Holland wederom verraſt, geplonderd en in brand geſteken hebben (*i*).

De

(*g*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 2015.
(*h*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 13.
(*i*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 637.

De Leer van Luther en andere Hervormers drong midlerwyl langs hoe meer door. De Kanonnik *Hulrich Zwinglius* hadt, in 't jaar 1519, ook reeds begonnen, te Zurich in Zwitſerland, openlyk tegen 't Pausdom te prediken (*k*), en merkelyken aanhang gekreegen. Hy en Luther ſtelden zig, in 't eerſt, alleen tegen de Aflaaten, en tegen 's Pauſen gezag om dezelven te verleenen. Hunne Leer vondt hierom veel ingang by de menigte, voorlang overtuigd van de toomelooze heerſchzugt der Pauſen, welker ſommigen zig, ook door andere wanbedryven, veragt gemaakt hadden. Gantſch Duitſchland ontving, derhalve, Luthers Schriften greetiglyk. Zelfs toen hy, allengskens verder gaande, verſcheiden' doolingen en misbruiken der Roomſche Kerke aanwees, vondt hy, by verſcheiden' Vorſten en Vrye Steden des Duitſchen Ryks, zo veel gehoor, dat zy zig openlyk voor Voorſtanders der Hervorminge verklaarden. In de Nederlanden, begon men ook langs hoe meer ſmaak in de Hervorminge te krygen. Doch omtrent deezen tyd, was 'er eene Bulle van Leo den X. in 't licht gekomen, by welke Luther en Luthers Leer en Schriften veroordeeld werden (*l*). De Paus begeerde, dat deeze Bulle alomme gelezen zou worden. In de Nederlanden, bragt zy zo veel te wege, dat de Leuvenſche Hooge Schoole, die Luthers Leer, reeds in 't jaar 1518, veroordeeld hadt, nu beſloot, zyne Schriften in 't openbaar te doen

KAREL II. 1520. XI. Voortgang der Hervorminge.

(*k*) SLEIDAN. *Libr.* I. *p.* 29.
(*l*) SLEIDAN. *Libr.* II. *p.* 43.

Karel II. doen verbranden. Dit geschiedde ook elders,
1520. en bewoog Luther, om de Pausselyke Bulle en
zelfs de Decretalen, door een vonnis der
Hooge Schoole van Wittemberg, insgelyks
ten vuure te doen doemen (m). Karel de V.
zegt thans 's Pausen vriendschap, die hem,
in den oorlog, welke hem van Frankryk ge-
dreigd werde, zeer te stade komen kon. Hy
trok, derhalven, eene lyn met Leo tegen Lu-
1521. ther, die, in Grasmaand des jaars 1521, ge-
dagvaard, op den Ryksdag te Worms ver-
scheen, gehoord en veroordeeld werde (n).
Hierop volgde een Keizerlyk Plakaat, den 26.
sten van Bloeimaand gedagteekend, en gericht
aan 't gantsche Duitsche Rykniet alleen, maar
ook aan 's Keizers Erflanden, waar onder de
Plakaat tegen Luthers Leer en Schriften. Nederlanden begreepen waaren. Maarten Lu-
ther werdt, in dit Plakaat, voor een behen-
den Ketter verklaard, en in den Rykszang ge-
daan. Het lezen en bewaaren zyner Schrif-
ten werdt alle verbooden, en de Weerhouders
kregen bevel, omze alomme te doen ver-
branden. Voorts behelsde het Plakaat ook
een verbod van 't herdrukken dier schriften,
en van het drukken en uitgeeven van Spot-
prenten, tegen den Paus of anderen. Het
werdt besloten, met een algemeen verbod
van iets over Geloofszaaken te drukken, zon-
der behoorlyke toestemming, en, gestaafd met
eene bedreiging van strafte tegens de over-
treeders, naar kerkelyke en weereldlyke rog-
ten, waaronder, gelyk het gevolg geleerd
heeft,

(m) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente *Livr.* I. p. 26, 28, 30. *Trad. de Courrayer.*
(n) FRA PAOLO *ubi supra* p. 34.

heeft, ook de doodstraf verstaan wordt. Men hieldt den Pauselyken Gezant, *Jeronimus Aleander*, voor den voornaamsten Opsteller van dit Plakaat. Sommigen schryven, dat 'er, onder de Keurvorsten, verscheiden waren, die 'er geheel geene kennis van gehad hadden. De Aartsbisschop van Keulen was 'er een van (o). Ook is 't zeer waarschynlyk, dat men den Keurvorst van Saxen en andere Ryksvorsten, die zig openlyk voor Luther verklaard hadden, niet over een Plakaat tegen hem gehoord zal hebben. Evenwel leest men, in 't Plakaat zelf, dat het, *met den raad en toestemming der Keurvorsten en aller andere Leden van het Roomsche Ryk, op den Landdag vergaderd*, gegeven was. Het werdt, zonder veel tegenspreekens, in de Nederlanden, met naame in Holland en Zeeland (p), afgekondigd. Sommigen hebben egter, ook hierin, eene inbreuk op het Regt der byzondere Staaten willen aanmerken, dat men hun vergde, een Plakaat van zo veel gewigt ter uitvoeringe te brengen, over het instellen van welk, zy niet gekend noch gehoord waren (q). Ondertusschen schynt het, in 't eerst, niet streng uitgevoerd geweest te zyn. Doch toen de Keizer, in 't volgende jaar, *François van der Hulst*, Raad van Brabant, hadt aangesteld, om onderzoek te doen door de Nederlanden, naar Luthersche Schriften en aanhangers der nieuwe Leere, kwam 'er een nieuw Plakaat in Holland uit, waarby elk, die Luthers Leere ee-

Hanke IX. 1521.

Geloofsonderzoek begint in de Nederlanden.

(o) Fra Paolo Hist. du Conc. de Trente *Livr.* I. *p.* 35 *not.*
(p) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *Pl.* I. *p.* 335. Plakaatb. van Vlaand. *bl.* 89. Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 406.
(q) Velius Hoorn, *bl.* 215.

KAREL II. 1521. eenigszins toegedaan was, binnen dertig dagen na den negenentwintigſten van Grasmaand, voor hem gedagvaard werdt, *omme daer af*, dus luidt het Plakaat, *bermhertelyck ende met miſericordie geinſtrueert, gepurgeert ende ghecorrigeert te worden* (*r*). Dit Plakaat werdt, ſedert, van verſcheiden' diergelyken gevolgd, en, onder anderen, in 't jaar 1525, van een, waarby het houden van openbaare of heimelyke vergaderingen, in welken, *'t Evangelie, de Epiſtelen Pauli en andere geeſtelyke Schriften* gelezen en overwoogen werden, ſtrengelyk verbooden werdt (*s*). Men hadt, niet lang geleeden, het Nieuwe Teſtament, uit Luthers Hoogduitſche Overzetting, in 't Nederduitſch vertaald, en, in 't jaar 1523, te Amſterdam doen drukken (*t*). En 't is waarſchynlyk, dat het Plakaat op het gebruik deezer Vertaalinge ziet. Sedert, begon men ſcherper tegen de aanhangers der nieuwe Leere in Holland te handelen. *Jan de Bakker*, Prieſter te Woerden, was de eerſte, die, omtrent den tyd van het uitgeeven van dit laatſte Plakaat, in Holland, in den Haage, om Ketterye, gewurgd en verbrand werdt (*u*), 't welk, ſedert, het lot van verſcheiden' anderen geweeſt is. Eenigen, uit Leiden, Haarlem, Amſterdam en andere Plaatſen werden, op de Sloten, te Muiden, te Rupelmonde, te Vilvoorden en elders, gevangen gezet (*w*).

Eerſte Martelaar, in Holland.

Ge-

(*r*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 9.
(*s*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 11.
(*t*) I. LE LONG Reform. van Amſt. *bl.* 468.
(*u*) Hiſt. der Mart. *f.* 55.
(*w*) Chron. Amersfort. ap. MATTH. Fund. & Pat. Eccleſ. p. 522.

Gemaatigde luiden veroordeelden ondertusſchen deeze ſtrengheid. De Schryver van het Leeven des tegenwoordigen Biſſchops van Utrecht verklaart zig, in de Opdragt aan de Landvoogdeſſe, rondelyk tegen zulke Monniken, *die, ten hunnen byzonderen voordeele, 't gezag der Vorſtinne, tiranniſcherwyze, en zelfs, 't gene ſchrikkelyk te zeggen was, tot bloedſtortens toe, durfden misbruiken* (x). Wy konnen ons hieromtrent, in geene meer byzonderheden inlaaten, en keeren tot de weereldlyke zaaken weder. KAREL II. 1521.

XII. Oorlog met Frankryk.

François de I. hadt, met den aanvang des jaars 1521, de vyandelykheden tegen Keizer Karel begonnen: eerſt in Navarre, alwaar hem 't Krygsgeluk in den beginne mede liep; doch naderhand zo zeer tegen, dat, zyn Leger, by Pampelune, geſlaagen zynde, het gantſche Koningkryk den Spanjaarden in handen viel. Toen hitſte hy den Hertog van Bouillon op, tegen den Keizer, die, by Mechelen, een Leger deedt verzamelen, onder bevel van den Graave van Naſſau, Stadhouder van Holland, waardoor de Hertog haaſt tot reden gebragt werdt. Naſſau bemagtigde, ſedert, *Mouſon*, en ſloeg het beleg voor *Mezieres:* welk hy egter, eerlang, opbreeken moeſt. François drong in de Nederlanden, en bemagtigde Bapaume, Landrechies en Bouchain. Doornik werdt, daarentegen, na een beleg van vyf of zes maanden, door de Keizerſchen, ingenomen.

De hevigheid van deezen Kryg drukte Holland

(x) Gra. Noviom. Philipp. Burgund. *Dedicat.*

KAREL H. 1521.

land zeer. Alle Leenmannen werden ter Heirvaart opontboden, niet om het Graafschap, maar den Keizer te dienen (y). De Steden moesten elk ook zeker getal van weerbaare mannen leveren. Hoorn, by voorbeeld, was op honderd en zeventien man gesteld. Men maakte een Ontwerp, volgens welk, men, uit Holland en Friesland, dat is, Westfriesland, tweeduizend man zou konnen op de been brengen: welk Ontwerp nog, grootendeels, in de Memorialboeken van den Hove (z), voorhanden is. Het vervat zulk eene eenvoudige schets van de wyze van werving en van de Krygsordening deezer tyden, dat wy vertrouwen den naauwkeurigen Leezer dienst te zullen doen, met hem dit Ontwerp, dat nog nimmer gedrukt is, hier ter plaatse, woordelyk, zo ver het in wezen is, mede te deelen.

Ordonnantie, hoe men 't Lant van Hollant ende Vrieslant sal mogen beschermen tegens den vyanden mit haer selfs Ingesetenen, sonder in dit getal van de Ordonnantie eenige knechten van buyten 's Lants aen te neemen, ende mit eenen cleynen cost.

1. *Eerst sal men vragen en willigen in allen Steden en Dorpen in Hollant en Vrieslant, die alrestoutste, eloeckste en geratste mannen, die men sal connen gevinden dienende ter Oirloge, elcx in den synen soo veel, als syn quoto bedragen sal: te weten op tie XXX Schilden eenen man,*

(y) Repert. der Plak. van Holl. bl. 9.
(z) II. Memoriaalb. SANDELIN f. 256.

man, 't welck bedragen sal over Hollant en Vrieslant 2000 mannen: welke 2000 mannen men schicken soude onder vyf vaentgens, daer van den Capiteyn van Zuythollant wonen sal binnen Dordrecht, van Kennemerlant binnen Haerlem, van Delflant en Schielant binnen Delff, van Rynlant en van der Goude binnen Leyden, en van Vrieslant, Waterlant ofte Goylant binnen Amstelredam. KAMER II. 1521.

2. *Item onder elck Vaentgen sal wesen een Capiteyn, die gerekent sal worden voor vyff paeyen, een Luytenant, voor drie paeyen, twee Truwanten, elck voor anderhalff paeyen, een Vaender voor drie paeyen, een Schuyver, vier Wyffels, twee Pypers, twee Trommelslagers, een Chirurgyn, een Fourier, elck twee paeyen, facit onder elck Vaentger twintich verloren paeyen; 't welck belopen soude onder de voorsz. vyf vaentgens hondert verloren paeyen.*

3. *Item alsoo men die 2000 mannen hebben wil in persoonen en niet in paeyen, soo soude men deselve verlooren paeyen nemen uyten Landen van Voorn, Putten en Stryen, die in de diffencie wel mede behoren te contribueren, die haere quote soude bedragen, te weten, 't Land van Voorn 64 mannen, 't Lant van Putten 25 mannen en 't Lant van Stryen 11 mannen.*

4. *Item als dese Soldeniers aldus overal gecoren sullen wesen by den genen, die men daer toe ordonneren sal, soo sullen die Steden en Dorpen elcx heur Soldeniers coopen binnen 14 daegen daer naer Harnasch en geweer te weten, elck persoon een ruggentuych, een paer armscheenen, een rynckcraech, eenbackkenneel, een Duytchen*

KAREL II. 1521. *ſchen degen, ofte koerde, en een boſche voor den genen, die daer mede omme konnen gaen, en voor den genen, die met geen boſchevomme en connen gaen ſal men leveren een ſpietſe van 18 voeten, ofte een hellebaertſe. Welck geweer ſulcx gedeelt ſal worden, dat onder elck Vaentgen weſen ſal die minſte helft hantbuſſchen, en van de andere helft die twee deelen ſpietſen, en de reſte hellebaertſen ofſtachſwaerden daer of elck borge ſal ſtellen in den ſynen omme 't ſelve Harnaſch en geweer weder te leveren, ſoo wanneer hy gedeſtitueert wort ofte ſterft.*

5. *Item na de veertien dagen ſal men monſter nemen van elck Vaentgen byſonder elcx in ſyn quartier en maecken een Regiſter, daer men inne ſchryven ſal de namen en toenamen van deſelve Soldeniers by ordre elcx in 't ſyn: welck Regr. gebrocht ſal worden onder den Raet van Hollant, omme daer uyt altyts te monſteren als men wilt: daer uyt elker Stede en Dorpe nemen ſal copie van heur volck: Ende ſoo wanneer yemant van deſelve Souldeniers ſterft, ofte onbequaem wert ter Oorloge, ſoo ſal die Officier van den plecken mit die van de weth, daer dat gebeuren ſal, binnen acht dagen daer na kieſen andere bequaeme Perſoonen in heur plaetſen en die den Hove overſenden in geſchrifte, en te verclaren wie datter geſtorven ofte onbequaem geworden is, en uyt wat ſaecke, op dat men die in 't Regiſter mag deurſlaen en andere gecoren in heuren plaetſe ſtellen.*

6. *Item om dat deſe Souldeniers overal tot allen tyden gereet ſouden moeten weſen omme te trecken daer men hen bevelen ſal, daer voor ſouden ſy elcx*

elcx jaerlycx hebben vier pont van XL gren, voor een duytsch cleet mit een paer hoſen, ſulcx men hen jaerlycx ordonneren ſal en drie pont voor haer onderhout, die men hen alle jaers betalen ſal half April, omme alle jaere haer cleedinge te doen maecken goet tyts voor Meye. Karel II. 1521.

7. Item als die Souldeniers in 't generaal ofte particulier uyt ſouden reyſen, 't ſy buyten of binnen 's lants tegens den vyanden tot deffentie van den Lande van Hollant en Vrieslant of dat men die leggen wilde op ten Frontieren in Garniſoen dan ſouden ſy hebben elcke paeye ſeven grn vls 's daechs, gerekent van dat ſy uytreyſen en weder thuys comen ſouden, ſonder meer, daer van ſy betaelt ſullen worden van achte dagen tot achte dagen, by den genen van daer ſy waren, die men daer van weder rembourſeren ſoude uyt die penningen van den Beede ofte uytten eerſten ommeſlach die men tot de deffentie van den Lande doen ſal.

8. Item waer deſe Souldeniers mit heuren Capityn ofte Luytenant geſonden worden en daer ſy comen ſullen ſal men hen logeren, gelyk den fairier die fairieren ſal, ſonder eenich wederſeggen, alwaer men hen den coſt geven ſal den tyt dat ſy daer leggen, voor elck man een blanck 's maels, wyn en bier buyten, des ſullen ſy mitten gemeenen coſt te vreeden weſen, willen zy yet anders hebben, 't ſy van eeten ofte drincken, dat ſullen ſy buyten betalen.

9. Item die Souldeniers ſullen gehouden weſen waer ſy comen ofte teeren, wel te betalen en niemant te beſchadigen, op peyne 't ſelfde te verhaelen aan haer lyff.

Karel II. 1521.

10. *Item de Capn. ſullen gehouden ſyn alle quartier jaers haer volk te monſteren, elck in ſyn quartier onder ſyn Vaentgen en dan eenen dach byeen te blyven, omme malcanderen te leeren kennen de wapenen hantieren, en haer oirdenen en ſlachordenen te leeren maeken.*

11. *Item de vyf Capn. ſullen elcx mit heur Vaentgens en alle haer volck, gewapent in heur nieuwe cleedinge alle jaers eens comen in den Hage, ofte aldaer myn Heere den Stadhouder ofte den Raet in ſyn abſentie believen ſal, den 5 dach van Meye, omme die dan byeen te ſamen te monſteren, en haer ordonnantie en oerdens te ſien maken, op dat ſy mogen weten mit wat volck 't Lant gedeffendeert is en waar toe ſy ben mogen verlaten.*

12. *Item ſoo wanneer dat men een clockegeſlach doet, in wat quartier dat ſy, ofte dat die Capn. ſyn volck beſchryft, ſoo ſullen die Souldeniers van ſtonden aen ſonder vertrek met heur harnaſch en geweer comen onder heur Vaentgen by heuren Capn. ofte ſyn Luytent. daer die weſen ſal, daer mede ſy trecken ſullen aldaer 't den ſeluen Capn. geordonneert ſal worden, en ſoo wie daervan in gebreke waer ſal geſtraft worden aen zyn lyf.*

13. *Item wat geſchillen gebeuren onder den Souldeniers, terwyl ſy onder heur Vaentgen uyt ſyn, die ſullen berecht worden by den Capiteyn en zyn Amtluyden naer cryſch Recht.*

14. *Item ſoo wie tot Souldenier gecoren wort en ſal niet buyten 's Lands reyſen, ſonder oorlof van ſyn Capn. ofte en ſal hem in geenen anderen dienſten verbinden, by en ſal mogen onder ſyn Vaentgen comen en daer onder blyven ſoo langen dat van doen ſal weſen op arbitrale correctie.*

15. *Item*

15. *Item elcke tien knechten ſullen hebben een Rotmr. en elcke tien Rotmrs. ſullen hebben een Weyſel, daer ſy onder ſtaen ſullen, en die vier Weyffels ſullen ſtaen onder den Capn. ende ſoo wanneer den Capn. off ſyn Luytent. eenich bevel gecrycht ofte een aenſlach voor handen heeft, die welcke hy wil dat den gemeenen man weet, dat ſal hy te kennen geven ſyn vier Weyfels, die elcke dan by hen ontbieden ſullen haer tien Rotmrs. die ſy 't ſelve oock te kennen geven ſullen, die Rotmrs. ſullen daer na elcx ontbieden haer knechten van haer Rot, die ſy voort die meyninge van den Capn. te kennen geven ſullen ſonder eenigh ander gemeyn te houden, vvermtts dat ſelden uyt gemeen goet comt.* Karel II. 1521.

16. *Als men deſe Ordonnantie in der maniere voorſ. ſoude willen onderhouden 't ſelve ſoude jaerlycx coſten, alleen voor de ordinaire cleedinge en onderhout die ſomme van veertien duyſent ponden van xl gr. vls. 't pont, om die welcke te gecrygen men ſoude mogen opſetten over 't ſelue Lant van Hollant en Vrieslant een extraordinaris Excys, te weten op elck vat bier een grn. vls. en op een aem wyns tien grn. vls. daer van niemant vry weſen en ſoude, hy waer edel ofte onedel, Geeſtelyke ofte Waerlycken dat wel 's jaers bedragen ſoude de voorſz. 14000. ponden of meer en 't ſelue mogen vinden ſoo dat redelyckſte duncken ſal.*

Item, omme te ordonneren die Capiteynen ende 't Hooft van dien ——— ——— ———

Onder deeze toebereidſels ten oorloge, ſtonden de Viſſchery en Koophandel genoegzaam ſtil (*a*), tot dat 'er, op den dertienden De Viſſchery, geduurende van den Oor-

(*a*) Velius Hoorn, *bl.* 218.

Karel II. 1521.

van Wynmaand, door wederzydſche Gemagtigden, ten overſtaan van den Kardinaal Wolſey, Gezant van Koning Henrik den VIII, die tot Middelaar verkooren was, te Calais, een Verdrag getroffen werdt, waar by de Haringviſſchery, zo voor de Franſchen als voor de Nederlanders, van toen af, tot het einde van Louwmaand aanſtaande, vry verklaard werdt (*b*). Door dit Verdrag, werdt het uitruſten van zes Oorlogsſchepen uit Holland, en drie uit Zeeland, tot beveiliging der Haringviſſcherye, waar toe de Staaten zig, op aanhouden der Landvoogdeſſe, onlangs verbonden hadden (*c*), onnoodig; ten ware men wilde, dat zyze, na 't uitgaan van den tyd, by het Verdrag bepaald, nog in zee gebragt hebben: gelyk niet buiten waarſchynlykheid is. Ondertuſſchen, maakte dit Verdrag geen einde van den oorlog met Frankryk, die, in 't volgende jaargetyde, wederom voortgezet werdt.

log vry verklaard.

Karel van Gelder beſpiedt Holland, in perſoon.

Hertog Karel van Gelder zat, geduurende deeze onluſten, niet ſtil. 't Zy dat hy aangezet en ondersteund werdt door Frankryk, of niet; hy zag de Ooſtenrykſchen zo dra niet in eenen oorlog ingewikkeld, of hy zogt 'er zyn voordeel mede te doen. Egter ondernam hy dit jaar niets in Holland. Alleenlyk melden ſommigen, dat hy, in Herfſt- of Wynmaand, vermomd door het Graafſchap trok, om de gelegenheid der Grensplaatſen, met eigen' oogen, te beſpieden (*d*). Doch wat vroeger, was 'er, in Over-

(*b*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 198.
(*c*) *Zie* Boxhorn *of* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 396.
(*d*) Velius Hoorn, *bl.* 217.

veryſſel, iets voorgevallen, 't welk hem gelegenheid gegeven hadt, om zig van Zwol meeſter te maaken. KAREL II. 1521.

De Biſſchoppen van Utrecht hadden, van ouds, eenen tol te Kampen gehad, die al voorlang aan de Stad verkogt was, en ſedert door dezelve geheeven werdt. Een ſlegt Stroomtje, de *Vegt*, en daarna het *Zwarte Water* genoemd, beſpoelde, oudtyds, de Stad Zwol; doch was, eerſt ſedert eenige jaaren, door het ontvangen van een' grooten overvloed van water uit de naaſte veenen, zo wyd en diep geworden, dat het maatige ſchepen voeren kon. Van toen af, hadden de Koopluiden, om den Kampertol te ontgaan, hunne waaren, over Zwol, naar en van de Zuiderzee begonnen te voeren, waardoor die van Kampen geene kleine afbreuk leeden. De Regeering van Kampen, hierover te onvrede, beweerde, dat men haar, in haar oud regt, te kort deedt, en ſtelde een' nieuwen tol aan 't Zwarte Water op. Zwol kantte zig hiertegen. 't Geſchil borſt, eerlang, tot zulk eene hevigheid uit, dat men elkanders Schepen en goederen aantaſtte. Biſſchop Filips ſtelde al zyn vermogen in 't werk, om den twiſt, door vriendelyke tuſſchenſpraak, by te leggen. De Keizer zelf zondt François Cobel, Raad van Holland, ten zelfden einde, aan de Steden af. Doch alles was vrugteloos. In deezen ſtaat der zaaken, liet Hertog Karel die van Zwol aanzoeken, om hem voor Beſchermer te ontvangen; waartoe zy, in Hooimaand, beſlooten (*e*). Onluſten in Overyſſel.

Hier

(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 686, 690, 691. S. Beninga Chronickel, *bl.* 329.

KAREL II. 1521. Hier uit ontſtondt een oorlog in Overyſſel. De Biſſchop was genoodzaakt, zyn Krygsvolk en Oorlogstuig, te water, over Hoorn, derwaards te voeren (*f*), 't welk veel tyds ſpilde. De Hertog van Gelder voerde, daarentegen, den Kryg met zo veel voorſpoed, dat hy de Overyſſelſchen, in Wynmaand des jaars 1522, noodzaakte tot een Verdrag, waarby zy hem meeſter lieten van de Plaatſen, die hy reeds inhadt, en beloofden, na 't afſterven van Filips, geenen Biſſchop te zullen erkennen, dan die zwoer met de Gelderſchen in vrede te zullen leeven (*g*).

De Gelderſchen brandſchatten Texel en Wieringen.

De tyding, dat Hertog Karel Zwol in zyne magt hadt, was, ondertuſſchen, zo dra niet in Holland gekomen, of men was bedugt, dat hy de Zuiderzee overſteeken, en hier eene landing doen zou. Des werdt 'er; in Oogſtmaand des jaars 1521, by openbaaren Plakaate, in Holland afgekondigd, dat elk zig tot tegenweer gereed houden moeſt, alzo *Heer Karel van Gelre* Zwol ingenomen hadt (*h*). Ook werden, omtrent deezen tyd, de Waterſteden, met naame Enkhuizen, van eene talryke bezetting voorzien (*i*). Evenwel was men, voor dit jaar, vry met den ſchrik. Doch

1522. in den Zomer des volgenden jaars, kwamen de Gelderſche Friezen, met twintig Schepen, aan Texel, vorderende het Eiland eene brandſchatting af van tweeduizend Filips guldens. Wie-

(*f*) VELIUS Hoorn, *bl.* 217.
(*g*) Anonymi Bell. inter Transiſal. & Gelr. *in* DUMBAR. Annal. *Tom.* III. *p.* 593. *& ſeqq.* PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 794.
(*h*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 8.
(*i*) BRANDT Enkh. *bl.* 49.

Wieringen werdt, kort hierna, genoodzaakt, drieduizend vyfhonderd zulke guldens te belooven, na dat 'er reeds zeſtig Huizen verbrand waren. Ook namen de Gelderſchen, in Hooimaand, eene geheele Vloot Ooſterſche Schepen, dezelven allen voor goeden prys verklaarende (*k*). Karel II. 1522.

XIII. Adriaan de VI. van Utrecht wordt tot Paus verheeven.

De verkiezing van Adriaan Floriszoon van Utrecht, onder den naam van *Adriaan den VI*, tot de Pauſelyke waardigheid, die, in Louwmaand des jaars 1522, geſchied was, verdient in onze Vaderlandſche Hiſtorie aangetekend te worden. Hy, de eenigſte Nederlander, die ooit den Roomſchen Stoel bekleed heeft, was, in 't jaar 1459, te Utrecht, uit geringe ouders, gebooren. Wy hebben te vooren (*l*) gezien, dat hy tot Leermeeſter van Karel van Ooſtenryk aangeſteld werdt. Dit was een groote trap tot zyne verheffing. Hy werdt, eerlang, tot Biſſchop van Tortoſa en tot Kardinaal verheeven. De Keizer, na de dood van Leo den X, in geheime onderhandeling met eenige Kardinaalen getreden zynde, bezorgde hem, eindelyk, de Pauſelyke waardigheid. Men vindt, tot zynen lof, gemeld, dat hy, midden in de grootheid, zyne oude Nederlandſche Vrienden niet vergeten heeft. Wy hebben reeds aangetekend (*m*), dat zyne voorſpraak, toen hy al Kardinaal was, den Penſionaris van Dordrecht, Floris Oem van Wyngaarden, in zyne verlooren' eer hielp herſtellen. Ook is 'er nog een Brief

(*k*) Vrlius Hoorn, *bl.* 219, 220.
(*l*) XV *Boek*, *bl.* 339.
(*m*) *Bl.* 415.

KAREL II. 1522. Brief voor handen (*n*); waarby hy deezen kennis geeft van zyne verheffing tot de Pauselyke waardigheid, die hy betuigt, voor zyne oude Prooſtdye te Utrecht, wel te willen afſtaan. Met Erasmus heeft hy, ook na dat hy Paus geworden was, veele gemeenzaame Brieven gewiſſeld, byzonderlyk over de Hervorming der Kerke; die hy dienſtig oordeelde, doch allengskens te werk geſteld wilde hebben. Tegen Luther en de Lutherſchen, was hy egter zeer ingenomen, dringende, in Slagtmaand deezes jaars, op eenen Ryksdag te Neurenberg, ſterk op het gebruiken van harde middelen tegen hen, wanneer zagten niet hielpen (*o*). Men wil, dat hy der Kerke veel dienſt zouden hebben gedaan, zo hy langer hadt mogen zitten. Doch hy overleedt, op den dertigſten van Herfſtmaand des jaars 1523.

François de I. hadt de verheffing van eenen Paus, die t'eenemaal op de zyde des Keizers was, niet zonder veel ongenoegen verſtaan. Hy beſloot, derhalve, den oorlog in Italie, en op de Spaanſche grenzen, dit jaar, met kragt voort te zetten. Doch in Italie ſlaagde hy ongelukkiglyk. 't Opſlaan van 't Beleg van *Fontarabie* in Biskaye, was het eenigſte, waar in hem het Krygsgeluk, in deezen Veldtogt, medeliep.

De Keizer, de zaaken in Duitſchland, zo veel de tyd gehengde, in orde gebragt hebbende, beſloot, in de Lente, naar Spanje te rug te keeren. Te Arnemuiden in Zeeland, was

(*n*) *By* BEVERWYK Dordr. *bl.* 329.
(*o*) *Vide* C. BURMANNI Hadrian. VI. *p.* 494, 497, 466, 467.

was eene aanzienlyke Vloot verzameld, met welke de Vorst, op den vierentwintigsten van Bloeimaand, in Zee stak (*p*). Hy vondt goed, onderweg, Engeland aan te doen, en landde, binnen twee dagen, te Douvres. Hier bevestigde hy een Verbond, te Brugge, voorheen, met Henrik den VIII. getroffen. Karel en Henrik beloofden elkanderen, Frankryk, voor 't einde van Bloeimaand des jaars 1524, te zullen beoorloogen. Karel verbondt zig, Maria, Dogter van Engeland, te zullen trouwen, zo dra zy twaalf jaaren bereikt zou hebben. „ Zo de Koning van Engeland, Schotland overmeesteren, of Ierland tot volkomen gehoorzaamheid brengen wilde, en zo de „ Keizer het Hertogdom van Gelder of Friesland wilde herwinnen; zo de Schotten Engeland aanvielen, of zo de Hertog van Gelder den Keizer den oorlog aandeedt; in alle deeze gevallen, verbonden zig de twee „ Vorsten, om elkanderen by te staan (*q*)." Het Verbond behelsde nog andere punten, die niet tot ons oogmerk behooren. De Keizer vertrok, eerst in Hooimaand, naar Spanje. Eenigen tyd te vooren, was 'er, in Holland, een Plakaat uitgekomen, waarby alle handel met de Schotten of Engelschen, die de zyde van Frankryk hielden, verbooden werdt (*r*).

Karel II. 1522.

Verbond met Engeland bevestigd.

Het Keizerlyk Leger onder Floris van Egmond, thans Graave van Buuren, en eenige Engelsche benden, onder den Graave van

(*p*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 407.
(*q*) Rapin *Tom* V. *p.* 163.
(*r*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 10.

KAREL II. 1522. van Suffolk, hielden zig, dit najaar, in Champagne en Pikardye, zonder veel uit te regten; gelyk 'er ook, van de Franſche zyde, in de Nederlanden, niets van belang ondernomen werdt. De Ooſtenrykſchen betrokken de Winterlegeringen in Artois, en de Engelſchen keerden naar huis.

XIV. Krygsbedryven in Overysſel en in Friesland.

Doch Friesland werdt, in den Herfſt, gelukkiglyk tot de Ooſtenrykſche zyde overgebragt. Biſſchop Filips, nog met de Overysſelſche onluſten belemmerd, hadt, by den Keizer, in 't voorjaar, en naderhand by de Landvoogdes, zo lang om onderſtand aangehouden, dat 'er, eindelyk, vyftienhonderd man, onder *Juriaan Schenk, Heere van Tautenburg*, uit Holland naar Overysſel, werdt overgeſcheept; die, by *Haſſelt* geland, de ſterkte *Korfhuizen* bemagtigden, en in Bloeimaand, 't beleg voor *Geelmuiden* ſloegen; welk zy egter, eerlang, met merkelyk verlies, moeſten opbreeken (*s*). Hier lieph het, derhalve, den Ooſtenrykſchen nog tegen. In Friesland, diende 't geluk hun beter. De Burgery te Sneek ontweldigde den Gelderſchen de Sleutels der poorten, en veranderde de Wethouderſchap. *Jenke Douwema*, *Sikko Galama* en eenige andere Frieſche Edelluiden, met de Ooſtenrykſchen, wegens Friesland, in onderhandeling getreden zynde, ſtaken, in Zomermaand, met eenig Volk onder Schenk, uit Weſtfriesland af, landden by Staveren, en bemagtigden de Stad. Schenk deedt toen de Staaten des Lands beſchryven, en na eenige onderhandelingen kwam

(*s*) GOUDHOEVEN *bl.* 582. PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 699.

kwam men overeen „ dat de Graaven van „ Holland, voortaan, uit 's Keizers en 's Ryks „ naam, Friesland beheeren zouden; doch „ de Staaten egter de magt hebben, om een' „ *Poteſtaat* te kiezen, gelyk van ouds; die, „ nevens twaalf der voornaamſten, de Re- „ geering zou waarneemen." Koeverden ondertuſſchen door de Gelderſchen bemagtigd zynde, ſlooten de Overysſelſchen een Verbond met Hertoge Karel, waarby zy beloofden, den Biſſchop van Utrecht niet tegen de Gelderſchen te zullen helpen (*t*). KAREL II. 1522.

Anthonis van Lalaing, Graaf van Hoogſtraaten, die, in 't voorjaar, in de plaats van den Graave van Naſſau, tot Stadhouder van Holland, verheeven was (*u*), de Staaten te Dordrecht beſchreeven hebbende, vondt de gemoederen zo geneigd tot Vrede met de Gelderſchen, dat de onderhandelingen, hierover, eenigen tyd daarna, in den Haage, begonnen werden. 't Was egter niet mogelyk eene Vrede te treffen. Men ſloot een Beſtand voor eenen korten tyd, welk, volgens gewoonte, kwalyk gehouden werdt (*v*). Anthonis van Lalaing, Graaf van Hoogſtraaten, wordt Stadhouder van Holland.

In Friesland, maakten de Ooſtenrykſchen in 't volgende jaar, hun werk van het belegeren der vaſte Plaatſen, die nog in de magt der Gelderſchen waren gebleeven. In Zomermaand, overmeeſterde Schenk, verzeld van de *Heeren van Caſtre* en *Waſſenaar*, den Tooren en het Blokhuis te Workum. Dokkum werdt, in Oogſtmaand, Friesland raakt t'eenemaal in de magt van Karel den V. 1523.

(*t*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 699-704. S. Reninga *bl.* 316, 340, 378.
(*u*) Repert. der Plak. *bl.* 10.
(*v*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 704.

KAREL II. 1523. maand, ingenomen. Schenk kreeg, in dit Beleg, eene wonde in den ſchouder, die hy te Leeuwaarden geneezen liet. Ten zelfden tyde, ging Bolswaard over aan de Ooſtenrykſchen. Slooten en de Lemmer, de laatſte Plaatſen, die de Gelderſchen nog inhadden, vielen hun, in Slagtmaand, in handen. Voor Slooten, ontving Jan van Waſſenaar eene wonde, waaraan hy, niet lang daarna, overleedt. Friesland raakte dus, na zo veele en bloedige oorlogen, eindelyk volkomen in de magt van Keizer Karel den V, als Graave van Holland. Steenwyk in Overyſſel, ten zelfden tyde, van de Gelderſchen verlaaten zynde, werdt, door de Oostenrykſchen, bezet, en Schenk deedt 'er terſtond een Blokhuis opwerpen.

Stroopertyen der Gelderſchen in Holland.

Terwyl het den Gelderſchen in Friesland dus tegen liep, gelukte het hun, in Herfſtmaand, met eenen kleinen hoop volks, tot diep in Holland door te dringen, en tot voor Leiden aan de laage zyde te ſtroopen. 's Graavenhaage zelf werdt, by deeze gelegenheid, uitgeplonderd. Toen wendden zy 't naar de Alblaſſerwaard, alles alomme met roof en brand vervullende, en keerden, daarna, met merkelyken buit, t'huiswaards (*w*). Ter Zee, werdt midlerwyl zo goede wagt gehouden, dat de Hollanders hier dit jaar geene ſchade van de Gelderſchen leeden. Amſterdam hieldt vier, Hoorn twee, en de andere Steden een diergelyk aantal van Schepen op de Zuiderzee, waardoor de Vaart en Kuſten volkomen beveiligd werden (*x*). De Geeſtelykheid van Holland beloofde, om-

(*w*) GOUDHOEVEN *bl.* 524-526.
(*x*) VELIUS HOORN, *bl.* 221.

omtrent deezen tyd, tot de koſten van den Gelderſchen oorlog, vyfduizend guldens te zullen opbrengen. Ook kreegen de Staaten, nog voor 't einde des jaars, Oktroi, op 's Graaven naam, om vyfduizend ponden 's jaars te mogen *verzegelen*, dat is, zo veel gelds te mogen opneemen, dat de jaarlykſche Rente van hetzelve vyfduizend ponden beliep (*y*). Karel II. 1523.

't Stigt en Holland hadden, dit jaar, behalve door de ſtrooperyen der Gelderſchen, ook veel door eene overſtroming geleeden. De Lekdyk was, in Louwmaand, te Schalkwyk doorgebroken, en hadt verſcheiden' Dorpen, tot Leiden toe, onder water gezet. De Schalkwykſche Watering raakte gedeeltelyk digt, door 't zand. Ook waren ſommige Landeryen, wel twee voet hoog, met zand beloopen (*z*). De Lekdyk breekt door.

De Keizer en zyne Bondgenooten maakten zig vaſt gereed, om Frankryk, in 't volgende jaar, den oorlog aan te doen, terwyl Karel de V. Paus Adriaan den VI. aanzette, om den Chriſten-Vorſten, by eene Bulle, den dertigſten van Grasmaand gedagtekend, uit zyn eigen Apoſtoliſch gezag, onder bedreiging van den Ban, het maaken van een driejaarig Beſtand te beveelen, op dat zy hunne vereenigde kragten tegen de Turken mogten konnen wenden (*a*). Doch François de I, beſlooten hebbende den oorlog in Italie te voeren, verwierp dit Beſtand: 't welk den Paus bewoog, met den Keizer, den Koning van Engeland en eenige Italiaanſche Mogendheden, in een Verbond

(*y*) Repert. der Plak *bl.* 11.
(*z*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 100.
(*a*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 212.

Karel II. 1523. bond tegen Frankryk te treeden. In Pikardye werdt, door de Ooſtenrykſchen en Engelſchen, in den Veldtogt deezes jaars, weinig uitgerigt (*b*). Ondertuſſchen was 'er, in Holland, in Herfſtmaand, een Plakaat uitgekomen, waarby gebooden werdt, dat geene Geeſtelyken of Klooſterlingen, uit deeze Landen, naar Frankryk gaan, of van daar herwaards komen zouden mogen, onder bedreiging van in een zak geſteken en verdronken te zullen worden (*c*). De reden van zo ſtreng een Plakaat is my niet klaar gebleken. Doch het toont ten volle, hoe groot de afkeerigheid van Frankryk thans hier te Lande geweeſt zy.

Gelderſche Ondernee-mingen. 1524. In Lentemaand des jaars 1524, hadden de Gelderſchen een aanzienlyk getal van Zeinſchepen en eene groote Baardſe ten oorloge uitgeruſt, wagtende op gelegenheid, om den Hollanderen te water afbreuk te doen, of hier of daar eene landing te onderneemen. Zy lagen 'er mede in de Eem. De Hollanders kreegen 'er derhalve ras kennis van, en verzamelden terſtond eene Vloot by Marken. 't Schynt, dat de Gelderſchen, hiervan verwittigd, zig toen niet in zee hebben durven begeeven. Immers men vindt niet, dat zy, dit jaar, iets van belang te water uitgevoerd, of ergens eene landing ondernomen hebben. Doch in Bloeimaand, liepen zy de Meijerye van 's Hertogenboſch af. Op den vierden van Zomermaand, hierna, werdt 'er te Heusden we-

(*b*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 495.
(*c*) Repert. der Plak. *bl.* 11.

wederom een Beſtand getroffen, voor den tyd van een jaar (*d*). In Holland, was men eg- ter op zyn hoede; en ſtelde zig, op de eerſte tyding, dat de Gelderſchen hier of daar Volk byeen trokken, in ſtaat, om hun 't hoofd te bieden (*e*). KAREL II. 1524.

Filips van Bourgondie, Biſſchop van Utrecht, op den zevenden van Grasmaand, overleeden zynde (*f*), niet zonder dat hem veelen van merkelyke misſlagen in de Regeering beſchuldigd hebben (*g*); deeden zig terſtond verſcheiden' mededingers naar den myter op. Doch *Henrik van Beijeren*, Zoon van Filips, Keurvorſt van de Palts, die door de Ooſtenrykſchen werdt aangepreezen, werdt eerlang tot Biſſchop verkooren, en in Herfſtmaand ingewyd (*b*). XV. Dood van Biſſchop Filips van Bourgondie.

Eenigen tyd te vooren, was 'er merkelyke opſchudding, in den Haage, ontſtaan, over de verhooging der Excynzen. De Keizer hadt die van den Haage, op den eenentwintigſten van Lentemaand des jaars 1516, Octroi verleend, om den Bier-Excyns van drie op zes grooten het vat, en den Wyn-Excyns van veertig op tagtig grooten de aam te verhoogen. 't Volk, deezen laſt moede geworden, ſloeg, hierover, in Louw- en Hooimaand deezes jaars, aan 't muiten. Een Schuitevoerder, bier, zonder Excyns te betaalen, vervoerd hebbende, en hierom van Delft, werwaards Oproer in den Haage, over 't verhoogen der Excynzen.

(*d*) Goudhorven *bl.* 587. Pontanus *Libr.* XI. *p.* 713.
(*e*) Velius Hoorn, *bl* 223.
(*f*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 100. Ger. Noviomagi Phil. Burg. *p.* 206.
(*g*) Heda *in* Phil. Burg *p.* 225.
(*b*) Henr. van Erp *bl.* 100.

KAREL II. 1524. waards hy gevlugt was, gevangen naar den Haage gebragt zynde, werdt den Schouts-Dienaaren, door eenige vrouwen, ontweldigd. Sedert, beſpeurende dat de Baljuw, op nieuws, op hem loerde, vloodt hy in de S. Jakobs-, nu de groote Kerke van den Haage. De Baljuw, verzeld van den Prokureur Generaal, zogt hem, met geweld, van daar te haalen. Doch 't werdt hem, door de Prieſters, belet. 't Volk, in grooten getale, voor de Kerke, ſamengerot, bewoog zelfs de Prieſters, om den Prokureur en deszelfs Subſtituit in de *Sacriſtie*, nu, zo men meent, de *Conſiſtorie* of Kerkenkamer, op te ſluiten. Hier den geheelen nagt over gezeten hebbende, werden zy egter, des anderendaags, geſlaakt. Doch de Schuitevoerder bleef 't zoek. De oploop duurde evenwel nog. Des de Stadhouder Hoogſtraaten zig genoodzaakt zag, twee of driehonderd Knegten, in den Haage, te brengen, die, kwalyk bejegend van de Ingezetenen, vuur gaven op dezelven: waar door 'er drie of vier gekwetſt werden. Ook werden 'er eenigen gevangen genomen, welken men dreigde, met geweld, te willen verloſſen. Eindelyk, ſtilde de Stadhouder den oproer, in Oogſtmaand, doende, uit 's Keizers naam, den Ingezetenen * uitwiſſching van misdaad aankondigen, mids zy tweeduizendvyfhonderd guldens aan boete betaalden. Ook werden 'er eenige belhamels van den Zoen uitgeſlooten. En een, die van 't Stadhuis hadt durven afroepen, dat de oproer reeds vergeven was, werdt met een gloeijende priem door de tong ge-

* *Aboliſie.*

gesteken (*i*). Elf mans- en drie vrouwspersoonen moesten God, den Keizer, den Stadhouder en 't Geregt ook openlyk om vergiffenis bidden: doch dit hun of den hunnen, naderhand, te verwyten, werdt wel scherpelyk verbooden. Hierop volgde het afzetten van Schepenen en Thesaurieren van den Haage, door den Stadhouder; die hiertoe van den Keizer byzonderen last ontvangen hadt. De Thesauriers werden ook verpligt, rekening te doen van den ontvangst der Excynzen, 't welk zy, tot merkelyk ongenoegen der Gemeente, t'eenemaal verzuimd hadden. Doch de Excyns, die, voor eenen korten tyd, op de helft, verminderd geworden was, werdt, naderhand, op denzelfden voet als voor den oproer, en, volgens het Octroi van den jaare 1516, geheeven. Ook moest dezelve, volgens uitdrukkelyk Keizerlyk bevel, niet meer ingezameld, maar openlyk, aan de meestbiedenden, *verhuurd* of verpagt worden (*k*). KAREL II. 1524.

De Keizer en Henrik de VIII, thans op 't naauwst tegen Frankryk verbonden, den Hertog van Bourbon, Konstabel van Frankryk, onvergenoegd op François den I, tot eenen opstand hebbende aangezet, stelden, in den Zomer deezes jaars, een Leger onder zyn bevel, met welk hy 't beleg sloeg voor Marseille. François, derwaards getrokken, noodzaakte hem egter, eerlang, de Stad te verlaaten,

(*i*) Crimin. Sententieb. E. *fequest. f.* 146.

(*k*) *Zie* verscheiden' Brieven en Stukken, *by* DE RIEMER Beschr. van 's Gravenh. I. *Deel*, VI. *Hoofdst. bl.* 361, 362. *Bylag.* H H. II. *bl.* 847, 851. II. *Deel*, Privil. *ons.* N. XXXII. XXXIII. XXXIV. *bl.* 355, 373.

KAREL II. ten, en de wyk te neemen naar Italie. De
1524. Koning volgde hem, op de hielen. Het Keizerlyk Leger werdt genoodzaakt Milaan te ruimen, en zou, ongetwyfeld, geslaagen geweest zyn, zo François het onvoorzigtig besluit niet genomen hadt, om zig met het beleg van het Kasteel van Milaan en van de Stad
Slag van Pavie. Pavie op te houden. By deeze laatste Stad, viel, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand
1525. des volgenden jaars, een bloedige Slag voor, in welken het Fransche Leger geheellyk vernield, en François de I. zelf gevangen genomen werdt. Men voerde hem, eerlang, naar Spanje, en daar verliep een jaar, eer hy wederom in vryheid werdt gesteld.

De tyding van 's Keizers overwinning, die men, op den zevenden van Lentemaand, in de Nederlanden kreeg, veroorzaakte, alomme, groote blydschap (*l*). De Hollanders, in 't byzonder, welker Vaart op Frankryk, geduurende den oorlog, verbooden geweest was (*m*), begonden te hoopen op een Verdrag, by welk dit verbod wederom mogt worden ingetrokken. De Haringvisschery was ook, eenen geruimen tyd, gestremd geweest; doordien de Engelschen de Fransche Visschers wegnamen, en hierdoor te wege bragten, dat onze Buizen, door de Franschen, genomen werden (*n*). Om dit ongemak te voorkomen, was men, in Louwmaand deezes jaars, ter Vergaderinge van Holland, reeds op middelen bedagt geweest, om Brieven van Vrygeleide

(*l*) Regist. der Dagv. van MR. AERT VAN DER GOES *bl.* 5, 9.
(*m*) Repert. der Plak. *bl.* 9, 10
(*n*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 6.

leide voor de Haringviſſchers van de Franſchen te verkrygen (*o*). Doch toen de tyding van de overwinning by Pavie hier te Lande gekomen was, werdt 'er terſtond gelegenheid gezogt, om een Beſtand met Frankryk te ſluiten. Adolf van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, en andere Nederlandſche Grooten, in Sprokkelmaand, door de Landvoogdes, naar Engeland gezonden (*p*), hadden, onder anderen, laſt, om, met Henrik den VIII. en met de Franſche Gezanten in Engeland, over een Beſtand, opzigtelyk op de Haringviſſcherye alleen, te handelen (*q*). Doch op den veertienden van Hooimaand, werdt 'er, te Breda, een volkomen Stilſtand van wapenen, voor den tyd van zes maanden, geſlooten. *Jan Carondelet, Aartsbiſſchop van Palermo*, Preſident van den Geheimen Raad, Antonis van Lalaing, Graaf van Hoogſtraaten, Stadhouder van Holland en Hoofd van den Raad der Geldmiddelen, en *Jan, Heer van Bergen*, hadden 'er, uit naam der Landvoogdeſſe, met den Heere van Warti, Gemagtigde der Hertoginne van Angoulême, Moeder des Konings van Frankryk, over gehandeld. De Haringviſſchery werdt 'er uitdrukkelyk in vrygeſteld. Van wege den Keizer, waren de Koning van Engeland, de Hertog van Kleeve en Gulik, en de Kardinaal Biſſchop van Luik; en van wege den Koning van Frankryk, Heer Karel van Gelder en andere Mogendheden, in dit Be-

KAREL II. 1525. Beſtand met Frankryk, waar by de Viſſchery vry verklaard wordt.

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 2.
(*p*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 411.
(*q*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 5.

Karel II. 1525.

Beſtand, begreepen (*r*). Ook werdt, met den Hertoge van Gelder, ten zelfden tyde, een byzonder Beſtand, voor den tyd van een jaar, geſlooten (*s*). De Steden en Plaatſen in Holland, zig met de Haringvaart geneerende, waren zeer in haaren ſchik over het Beſtand met Frankryk, alzo zy langer geenen raad wiſten, om de onkoſten goed te maaken, loopende op het uitruſten van Oorlogsſchepen, ter beveiliging der Viſſcherye. De Reedery kon niet hooger belaſt worden, en de Steden, die geen byzonder belang by de Haringvaart hadden, gelyk Leiden en anderen, wilden niet gedoogen, dat een gedeelte deezer onkoſten over 't gemeene Land werdt omgeſlagen (*t*). Het treffen van 't Beſtand deedt deeze zwaarigheden eensklaps verdwynen, herſtellende de vrye Vaart op Frankryk in zo verre, dat het voeren van Krygsbehoeften derwaards alleen verbooden bleef.

XVI. Bede van honderdduizend guldens, aan Holland gedaan, verminderd op tagtigduizend.

De voordeelen, door den Keizer, in Italie, behaald, maakten hem zo gedugt in Europa, dat Henrik de VIII, Koning van Engeland, die, tot hier toe, ééne lyn met hem getrokken hadt, na deezen tyd, bedagt werdt, om zig, op nieuws, met Frankryk te verbinden, en de vervallen' zaaken van den gevangen Koning te helpen redden (*u*). De Landvoogdes Margareet kreeg hiervan zo dra geene kennis, of zy begreep, dat de laſt des oorlogs,

(*r*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 433.
(*s*) Chartr. van Brab. te Vilv. *Agtſte Bovenk.* Laad. *Le Sr. de Sart.* 2 D. Mr. Aert van Goes Regiſt. *bl.* 14.
(*t*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 13, 18.
(*u*) Rapin. *Tom.* V. *p.* 198-203.

logs, in en omtrent de Nederlanden, voortaan alleen op den Keizer en haar aankomen zou: waarom zy beſloot, in tyds, eene Bede aan de Landzaaten te doen. In Bloeimaand, kwam *Jeronimus van Dorpe*, van haaren wege, in Holland, die, Dagvaart hebbende doen beſchryven, honderdduizend guldens van de Staaten vorderde, om dezelven, tot beſcherming van 't Land tegen de Gelderſchen, met welken toen nog geen Beſtand gemaakt was, te gebruiken. De Staaten, waarſchynlyk wel onderrigt, dat dit Beſtand op een' goeden voet ſtondt, weigerden den onderſtand volmondiglyk, zig beroepende op 's Lands armoede, veroorzaakt, door het ſtilſtaan van den handel, eenige jaaren herwaards; door het plonderen der Gelderſchen, en vooral ook, door het opbrengen van groote Beden, ſedert de dood van Koning Filips. Men hieldt hun voor, dat de Gelderſchen, al trof men ſchoon een Beſtand met hen, niet te vertrouwen waren, en, eer men 't verwagtte, in 't Land vallen zouden; wanneer men ten minſten eenige Knegten op de been hebben moeſt, om hun 't hoofd te bieden: om welken aan te neemen, de Heer van Caſtre, die de Dagvaart bywoonde, verklaarde geene magt noch bevel te hebben. Doch de Staaten volhardden by hunne weigering. Van Dorpe, toen het uiterſte van zynen laſt openende, verminderde de Bede tot op tagtigduizend guldens; doch kreeg evenwel weigerend antwoord (*v*). Hierop werden de Staaten, tegen den zeventienden

Karel II. 1525.

door de Staaten eerſt geweigerd.

(*v*) Ma. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 11, 12, 13.

Karel II. 1525. den van Zomermaand, beſchreeven te Geertruidenberg, alwaar de Stadhouder, Graaf van Hoogſtraaten, die zig, als Hoofd van den Raad der Geldmiddelen, doorgaans aan 't Hof der Landvoogdeſſe ophieldt, Stad voor Stad aanging, om dezelven, tot het inwilligen der Bede te beweegen. Aan die van Delft, by voorbeeld, die omtrent zesduizendagthonderd guldens in de Bede van tagtigduizend zouden hebben moeten opbrengen, beloofde hy *Gratie* of kwytſchelding van de helft of meer, zo zy hunne ſtem geeven wilden. En als zy hier tegen inbragten, dat de Stad te veel ten agteren was, om eenigen nieuwen laſt op zig te konnen neemen, antwoordde hy, „ dat zy zonder den Keizer niet konden wel„ vaaren; dat men hen uit hunne ſchulden „ zou trägten te redden, zo zy in deeze Bede „ bewilligden; en zo niet, dat men raad wiſt, „ om hun Kommiſſariſſen toe te zenden, die „ de oude Rekeningen eens zouden naarzien, „ de Vroedſchap veranderen, en meer din„ gen doen, die hun laſtig vallen zouden."

Den anderen Steden was hy, op gelyke wyze, aan boord; zo dat de Afgevaardigden, aan 't wankelen gebragt, eenpaariglyk beloofden, nog eens verſlag te zullen doen, en voor 't einde der maand, ware 't mogelyk, met gunſtiger antwoord, te Breda, te rug te zullen keeren. Men vergaderde ten bepaalden tyde, en toen ſtemden de Edelen, dat zy den Keizer believen zouden, zo 't de meeſte Steden ook dus begreepen. Dordrecht, Haarlem; Amſterdam, Rotterdam, Schiedam, Hoorn, Enkhuizen en Schoonhoven ſtemden met de

doch naderhand ingewilligd.

Ede-

Edelen. Doch Delft, Leiden, Gouda, Alkmaar, Oudewater en Gorinchem verklaarden, thans in zulk een' armelyken ſtaat te zyn, dat zy genoodzaakt waren, weigerig te blyven (*w*). Wat laater, beſlooten de Staaten van Holland, Delft uitgenomen, den Stadhouder vyfduizend guldens in handen te ſtellen, om dezelven, ten meeſten dienſte van den Lande, uit te deelen, mids dat zulks in geen gevolg zou mogen worden getrokken (*x*). Hy hadt, te vooren, een geſchenk verzogt voor den Heere van Caſtre, die 't Land, als Kapitein, eenige jaaren herwaards, getrouwelyk gedient hadt. Doch Caſtre zelf wilde niet, dat men 'er van ſpreken zou, eer de Staaten in de Graaflyke Bede bewilligd hadden (*y*). Hy en de Stadhouder hebben, ongetwyfeld, hun aandeel in deeze vyfduizend guldens gehad. KAREL II. 1525. Geſchenk ter uitdeelinge van den Stadhouder.

XVII. Onluſten met Deenemarken en de Ooſterlingen.

De Hollandſche Steden kwamen thans te traager tot het inwilligen van Graaflyke Beden, alzo de Landen met eenen oorlog gedreigd werden, waarvan zy de meeſte ſchade te wagten hadden. Chriſtiaan de II, Koning van Deenemarke, die, eenige jaaren geleeden (*z*), een groot getal van Hollandſche Schepen in de Zond aangehouden hadt, was, in den Zomer des jaars 1523, eene ſchuilplaats in deeze Landen komen zoeken. Hy hadt zig, door zyne wreedheid, gehaar gemaakt

(*w*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 14, 15, 17.
(*x*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 20, 21.
(*y*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 2, 3.
(*z*) *Zie* hier voor, *bl.* 413.

Karel II. 1525. maakt by zyne Onderzaaten (*a*), die, zyns Vaders Broeder, *Fredrik, Hertog van Holſtein*, tot Koning hebbende uitgeroepen, hem noodzaakten, het Ryk te ruimen. Hy landde te Veere in Zeeland, met veertien ſchepen (*b*), en ſtak van daar over naar Engeland, alwaar hy een Verbond ſloot met Henrik den VIII. (*c*), die, in 't begin des volgenden jaars, Gezanten naar Hamburg zondt, om met de Stad Lubek en anderen, die de zyde des Hertogs van Holſtein hielden, over zyne herſtelling, te handelen (*d*). Doch deeze onderhandeling liep vrugteloos af, zo wel als de poogingen, die eenige Duitſche Vorſten, ten zynen behoeve, hadden aangewend (*e*). Wederom in de Nederlanden te rug gekeerd, deedt hy, omtrent den aanvang des jaars 1525, te Veere, eenige Schepen uitrusten, die, zo ſommigen ſchryven, met zyne Beſtelbrieven voorzien, op de Lubekkers en andere Ooſterlingen kruiſſen zouden (*f*). De Staaten van Holland zagen dit zeer ongaarne. De nieuwe Koning, Fredrik de I., hadt, in 't jaar 1524, Holland, zo wel als Brabant, Vlaanderen en Zeeland, verlof verleend, om vryelyk, in zyn Ryk, en met naame te Bergen in Noorwegen, te komen handelen, mids men Christiaan den II. geen' den minſten onderſtand be-

(*a*) J. Ziglers Chriſt. II. Severit. *ap.* S. Schardii Rer. Germ. Script. *Tom.* II. *p.* 83. *& apud* Freher. *Tom.* III. *p.* 130 [149].
(*b*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 402.
(*c*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 216.
(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 7.
(*e*) S. Beninga Chronick. *bl.* 379.
(*f*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 415.

beweeze (*g*). Zy ſtelden derhalve vaſt, dat dit verlof zou ingetrokken worden, zo dra men, in 't Noorden, van de toeruſtingen des verdreeven Konings hier te Lande, kennis kreeg. Ook vreesden zy voor nieuw ongenoegen met de Ooſterlingen, die met Koning Fredrik verbonden waren, en, kort na dat Chriſtiaan de II. zyn verblyf in de Nederlanden genomen hadt, de Hollanders en Zeeuwen reeds vyandelyk hadden begonnen te handelen, neemende verſcheiden' van derzelver Schepen, die naar de Ooſtzee wilden. De Vaart derwaards was, hierom, al ſedert eenigen tyd, verbooden geweeſt (*b*), tot merkelyke ſchade der Hollanderen, die zig, met reden, meer aan de behoudenis van hunnen Koophandel, dan aan de herſtelling des verdreeven Konings, lieten gelegen zyn, en ondertuſſchen zien moeſten, dat de Ooſterlingen nu 't Zout uit Frankryk kwamen haalen (*i*), welk de Hollanders naar 't Noorden plagten te voeren (*k*). In Sprokkelmaand deezes jaars, was 's Lands Advokaat, *Meeſter Aert van der Goes*, wiens eigen Regiſter ons, eenige jaaren agter een, veel lichts in 's Lands Geſchiedeniſſen geeven zal, naar Lier in Brabant afgezonden, om met Koning Chriſtiaan, die zig toen daar ophieldt, te ſpreeken. De Koning beloofde plegtiglyk, dat hy geene Schepen uit Zeeland zou laaten vertrekken. Doch men vernam, kort hierna, dat 'er een Gallioen uit-

KAREL II. 1525.

(*g*) Handv. van Amſt. *bl.* 88.
(*b*) Repert. der Plak. *bl.* 9, 10.
(*i*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 1, 4.
(*k*) Handv. van Amſt. *bl.* 88.

Karel II. 1525. uitgeloopen was, onder bevel van *Meester Lambrecht* en *Klaas Kuiphoofd*, zig noemende Hoofd- en Bevelsluiden van den Koning van Deenemarke (*l*). Anderen ſchryven, dat de Koning Beſtelbrieven gegeven hadt aan eenen *Knyphof* en aan *Rooden Klaus* van Amſterdam (*m*), maakende, naar 't ſchynt, van den eenen Klaas Kuiphoofd of Knyphof twee byzondere Perſoonen. De Landvoogdes ſchreef, terſtond, op verzoek van die van Holland, aan de Stad Lubek, dat deeze luiden, zonder verlof, in Zee geſteken waren, en als zeeroovers moeſten worden aangemerkt, zonder dat hun bedryf den Landen moeſt worden toegerekend. Zy, ondertuſſchen, hielden zig in 't Vlie, neemende eerlang eene Hulk, twee Barken en verſcheiden' andere Schepen, die van Ooſten kwamen. Te Amſterdam, alwaar, zy de goederen meenden te verkoopen, werdt hun vrygeleide geweigerd. Doch naderhand ſchynenze een gedeelte derzelven te Goeree verkogt te hebben (*n*). Ondertuſſchen waren de Amſterdammers ten Hove gekomen, verzoekende verlof van de Landvoogdeſſe, om hen als zeeroovers te doen ſtraffen. Doch Koning Chriſtiaan wilde hier toe niet verſtaan; ſchoon hy ſterk bleef ontkennen, dat hy hun eenig bevel om te kaapen gegeeven hadt. Evenwel vaardigde hy iemant aan hun af, die hen, uit zynen naam, geboodt, in 's Keizers Landen weder, en 't geroofde uit te keeren. Doch zy hadden hier gee-

(*l*) Mr. Aert van der Goes Regill. *bl.* 2, 9.
(*m*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 415.
(*n*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 415.

geene ooren naar, begeerende zelfs, eer zy vertrokken, onbepaalde vergiffenis van 't gene zy misdaan mogten hebben. De Amsterdammers, die zeer van hun gekweld werden, en geen verlof konden krygen, om hen aan te taften, zonden om deeze vergiffenis; doch eer zy kwam, waren de vrybuiters in zee gesteken (o). Men vindt, dat zy, naderhand, door de Hamburgers, genomen, en als zeeroovers ter dood gebragt geworden zyn (p). Karel II. 1525.

Holland was, eenigen tyd herwaards, reeds in byzondere onderhandeling getreden met die van Lubek: doch zonder vrugt; alzo de Oosterlingen tot geen Verdrag verstaan wilden, dan waarin ook Brabant en Zeeland begreepen waren, welke Landen hun, meendenze, genoeg benadeelen konden, al lieten de Hollanders hen ongemoeid. Vooral, namenze kwalyk, dat men, te Antwerpen en in Zeeland, eenige Oosterfche goederen in beflag genomen hadt, die men, tot hiertoe, geweigerd hadt, te ontflaan. De Hollanders hielden derhalve fterk aan, dat Brabant en Zeeland, nevens hen, Gemagtigden naar Lubek zonden. Doch deezen, veelligt niet gezind, om de Oosterfche goederen, die zy onder zig hadden, uit te keeren, of mogelyk de koften der bezendinge willende fpaaren, weigerden zulks ftandvaftiglyk. De Landvoogdes, eindelyk, zig fterk maakende, dat zy de Brabanders en Zeeuwen zou doen bewilligen in 't gene men te Lubek fluiten zou, bewoog de Twee-jaarig Beftand met de Oosterlingen.

(o) Mr. Aert van der Goes Regift. bl. 9, 10.
(p) Reigersb. II. Deel, bl. 413.

KAREL II. 1525. de Hollanders, om hunne Gemagtigden alleen derwaards te zenden, die, op Pinksteren deezes jaars, een Beſtand voor twee jaaren ſlooten, binnen welken tyd, men, wederzyds, zyne ſchade opmaaken, en dezelve elkanderen vergoeden zou. 't Liep egter aan, tot diep in 't jaar 1526, eer dit Beſtand, in Brabant en in Zeeland, behoorlyk bekragtigd werdt (q).

XVIII. Vredehandel te Madrid. 1526. In Spanje, werdt, midlerwyl, over de verloſſing des Konings van Frankryk, gehandeld, en, op den veertienden van Louwmaand, te Madrid, een Verdrag geſlooten, volgens welk hy, in Lentemaand daaraan volgende, op vrye voeten geſteld werdt. Wy tekenen 'er alleenlyk uit aan, dat François de I. zig by hetzelve verbondt, om Karel van Gelder, binnen 't jaar, te noodzaaken, tot eenen afſtand van 't gene hy nog in 't Hertogdom Gelder en in 't Graafſchap Zutfen bezat, ten behoeve van Keizer Karel, die hetzelve, onmiddelyk na de dood van Heere Karel, aanvaarden zou. Wyders beloofde hy, Filibert, Prins van Oranje, die, zo wel als verſcheiden' andere Leenmannen van Frankryk, de zyde des Hertogs van Bourbon gehouden hadt, en onlangs gevangen genomen was, op vrye voeten, en wederom in 't bezit zyner verbeurd verklaarde goederen te zullen doen ſtellen. Tot dit laatſte, verbondt hy zig ook ten opzigte van Henrik, Graave van Naſſau, Adolf van Bourgondie, Heere van Beveren, en andere Nederlandſche Heeren. Eindelyk, beloofde de Koning, de

(q) MR. ABRT VAN DER GOES Regiſt. bl. 3. 4. 12. 13. 19. 24. 25.

de Landvoogdes Margareet, die *Nikolaas Perenot* naar Madrid gezonden hadt, om dit Verdrag te helpen bewerken, in haar Graaffchap Charolois, en in 't bezit van verfcheiden' Zoutmagazynen, daar en elders in Bourgondie gelegen, te zullen herftellen (*r*). De Vrede tuffchen den Keizer en Frankryk, die door dit Verdrag beveftigd fcheen, werdt, onder anderen ook hier te Lande, onder 't branden van Piktonnen en 't bedryven van allerlei vreugde, afgekondigd (*s*). Karel II. 1526.

XIX. Nieuwe Bede van tagtigduizend guldens,

In den aanvang van Bloeimaand, zondt de Landvoogdes wederom iemant naar Holland, om de gewoonlyke Bede van tagtigduizend guldens te doen. De Staaten hielden zig eerft weigerig, zig beroepende op 's Lands armoede; en 't liep aan tot in Herffstmaand, eer 'er eenigen in bewilligden. De Landvoogdes, hen toen te Geertruidenberg befchreeven hebbende, vertoonde hun, in perfoon, dat de Bede gebruikt zou worden, tot loffing der Renten, door 't Land, ten laffe van den Keizer, verkogt; tot betaalinge van eenige oude fchulden aan 't Krygsvolk, en tot onderhoud van eenige nieuwe benden, welken men, tot befcherming van 't Land, dat, na 't eindigen van 't Beftand met Gelder, met nieuwe vyandelykheden gedreigd werdt (*t*), behoeven zou. De Staaten begonden toen tot bewilliging in de geëifchte Bede te neigen. De Stadhouder hadt laft van de Landvoogdeffe, om hen, daarenboven, tot het doen eener vrywillige Gifte aan

en van een gefchenk voor de Land-

(*r*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. P. II. *p.* 122, 129.
(*s*) Velius Hoorn, *bl.* 225.
(*t*) Velius Hoorn, *bl.* 225.

KAREL II. 1526. voogdesse. aan haare Genade, te beweegen. Hy sprak hier over afzonderlyk met de Steden, dezelven vertoonende „ dat Henegouwen, Namen en „ Zeeland der Landvoogdesse, onlangs, een „ geschenk hadden gedaan, om dat zy 't Land „ wel bewaard en geregeerd hadt; dat Hol„ land zig niet min dankbaar toonen moest, „ en dat men de gift niet kleiner dan van vier„ entwintigduizend guldens behoorde te maa„ ken." De Staaten hierop Dagvaart in den Haage hebbende doen beschryven; stemden de Edelen niet op de Bede, alzo zy niet sterk genoeg in getal waren. Alleenlyk verklaarden zy, wel te konnen zien, dat men niet vry van Bede zou konnen blyven. Dordrecht toonde zig genegen, om in eene redelyke Bede te bewilligen, waarvan de Stad met Zuidholland een twaalfde deel betaalen zou, 't Land twee derde en de Stad een derde, mids dat de penningen tot loslinge der verzegelde Renten gebruikt werden. Haarlem stemde met Dordrecht. Delft, Leiden en Amsterdam, verklaarende hunne armoede, bleeven nog weigerig. Gouda, Rotterdam en Schoonhoven wilden niet stemmen, voor dat zy verstaan hadden, hoe groot eene Bede men redelyk oordeelde. Gorinchem hieldt zig ook agterlyk, verklaarende, dat 'er, om hunnen wille, niet gedaan noch gelaaten zou worden. Schiedam bleef weigerig, gelyk Delft en de twee andere Steden. Doch toen men, in Wynmaand, wederom te Geertruidenberg ter Dagvaart kwam, gaven de Edelen, Dordrecht, Haarlem, Delft en Leiden hunne stem, tot het opbrengen eener Bede van tagtigduizend gul-

De Staaten bewilligen in 't een en in 't ander.

guldens, in den tyd van vier jaaren: ook wildenze der Landvoogdesse, in denzelfden tyd, twintigduizend guldens, tot een geschenk, opbrengen; mids dat, uit de Bede des Keizers, jaarlyks gelost wierdt een vierde van vyfduizend guldens losrenten, door de Steden, ten laste des Keizers, verzegeld; dat het overige, ten dienste van 't Land, wierdt gebruikt, zo 'er onverhoopt oorlog ontstaan mogt; en dat men, eindelyk, 't Land geene voorbetaaling van oude, of inwilliging van nieuwe Beden zou vergen, zo lang deeze liep: welke, in geene andere munt dan die onder de gemeente gang hadt, zou behoeven betaald te worden. Amsterdam en Gouda bragten, eerst in Slagtmaand, toestemmend antwoord. De kleine Steden, over armoede klaagende, verzogten naar dezelve gehandeld te mogen worden. De Advokaat van der Goes, die 't *Consent* naar Brussel overbragt, hadt last, om eenige vryheden voor de Edelen en Steden te verzoeken. Doch 't blykt niet, dat hy, hierin, ten deezen tyde, naar genoegen, geslaagd is (*u*). KAREL II. 1526.

XX. 't Bestand met Zweeden en de Oosterlingen wordt bekragtigd.

De Brieven van 't geslooten Bestand met de Oosterlingen, waarin ook 't Ryk en de Koning van Zweeden, *Gustaaf de I*, begreepen waren, werden, eindelyk, eerst in Oogstmaand, uitgewisseld. *Meester Simon van Assendelft*, Pensionaris van Leiden, hadt hierover, al in Bloeimaand, eene reis met twee Dienaars naar Breemen gedaan, voor welke hy

(*u*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 23, 24, 28, 30, 31, 32, 36.

KAREL II. 1526. hy den Lande vyfentwintig ponden groot in rekening gebragt hadt. Naderhand toog de Advokaat nog eens met hem naar Verden, alwaar, eindelyk, de laatſte hand aan 't werk gelegd werdt. De Advokaat hadt, voor deeze reize, vier Filips guldens 's daags geëiſcht, en honderd Leeuwen voor zyn *opzitten* of uitrûſting. Meeſter Simon vorderde, voor zyn opzitten, maar tien of agt ponden groot, en twaalf ſchellingen 's daags (*v*). Men ziet, hieruit, dat het geld toen, hier te Lande, nog ongelyk veel meer waardig was dan tegenwoordig.

Men legt zig hier toe, op het ontdekken van nieuwe Landen.

Sedert de ontdekking van Mexiko en Nieuw Spanje, in den jaare 1519, begon egter het goud en zilver, in Europa, allengskens gemeener te worden. Doch Karel de V. trok 'er, in Spanje, de eerſte en meeſte voordeelen van, en daar moeſten noodwendig eenige jaaren verloopen, eer de ſchatten der nieuwe weereld, uit Spanje, in de andere deelen van Europa, en zelfs tot in de Nederlanden, konden worden overgebragt. Dit gebeurde egter door den tyd: en naar maate dat hier meer goud en zilver kwam, begon men minder voor 't geld gedaan of gemaakt te konnen krygen. Omtrent deezen tyd, begon men zig, ook hier, op het zoeken van nieuwe Landen uit te leggen. De Heer van Beveren, wien de Keizer zeker Eiland geſchonken hadt, ruſtte twee Schepen uit, om het te zoeken. Zekere *Herri*, van Veere geboortig, hadt 'er 't bevel over; doch hy deedt niet anders op, dan

(*v*) MR. ABRT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 24, 25, 27, 29.

dan twee laadingen Koopwaaren, die hy, op dat hy geene vergeefsche reis zou schynen gedaan te hebben, na verloop van een jaar, wederom binnen deeze Landen bragt. *Anthonis Mulok* kwam, in 't jaar 1528, met een Zierikzeesch schip, in Zeeland binnen. Hy hadt Zout en Wynen op Cabo Verde gelaaden, alwaar nog nooit eenig Hollandsch of Zeeuwsch schip geweest was (*w*). Men kan hieruit afneemen, dat de Scheepvaart, hier te Lande, verder werdt voortgezet, sedert dat Karel de V. zyn gebied, in Amerika en Afrika, hadt begonnen uit te breiden. Karel II. 1526.

Na dat deeze Vorst, gelyk wy, by verschieden' gelegenheden, hebben aangetekend, reeds meer dan eene Huwelyksverbindtenis, met de voornaamste Prinsessen van Europa, aangegaan hadt, die allen, uit staatkundige inzigten, verbroken waren, was hy, eindelyk, in Grasmaand des jaars 1526, te Seville, in de Egt getreden, met zyne volle Nigte, *Izabelle, Dogter van Emmanuel, Koning van Portugal* (*x*); die 't Ryk zynen Zoon, *Jan den III*, die thans regeerde, in 't jaar 1521, nagelaaten hadt. Zy bragt, op den eenentwintigsten van Bloeimaand des jaars 1527, te Valladolid, eenen Zoon ter weereld, die Filips genoemd werdt, en de Nederlanden, na zynen Vader, gereegeerd heeft (*y*). Keizer Karel trouwt met Izabella van Portugal. Filips, Zoon van Keizer Karel, wordt geboren. 1527.

De Koning van Frankryk was zo dra niet uit de Spaansche hegtenis ontslaagen, of hy weigerde het Verdrag van Madrid te bekragti- XXI. Beginsels van eenen

(*w*) Reigersb. H. *Deel, bl.* 417, 418.
(*x*) A. de Vera Hist. de Charl. V. *p.* 139.
(*y*) Sandoval Vida del Emp. Carl. V. *P. I. f.* 826.

KAREL II. tigen. Zelfs ſloot hy, in Bloeimaand des
1527. jaars 1526, te Cognac, een Verbond tegen
nieuwen Oorlog met Frankryk en Engeland. den Keizer, met den Paus, thans *Klemens den VII*, met *François Sforza, Hertog van Milaan*, en met den Staat van Venetie. Hierop volgde wederom een Oorlog in Italie. De Hertog van Bourbon trok, in den aanvang des jaars 1527, met 's Keizer Leger, voor Rome, in 't beſtormen van welke Stad, hy 't leeven liet. Filibert, Prins van Oranje, vervolgde den ſtorm, bemagtigde de Stad, en hieldt den Paus, op 't Kaſteel St. Angelo, gevangen, tot in Wintermaand; wanneer 't hem gelukte, uit de gevangenis te ontſnappen. François de I. hadt, ondertuſſchen, Henrik den VIII, zo wel als hy bekommerd over de aanwaſſende grootheid van Karel den V, bewoogen, om een beſchadigend en verdedigend Verbond tegen den Keizer met hem aan te gaan, welk, op den dertigſten van Grasmaand, te Londen, getekend was. De Koningen van Frankryk en Engeland beloofden, by het zelve, den Keizer te water en te lande te zullen beoorloogen, indien hy zekere voorſlagen, welken men hem doen wilde, van de hand wees. In 't byzonder, zou men de Nederlanden, met een Leger van dertigduizend Knegten en vyftienhonderd mannen van wapenen, aantaſten, en eene Vloot in zee brengen, bemand met vyftienduizend Koppen. Ook zou François den Hertog van Gelder aanzetten, om den Keizer den oorlog aan te doen (z). Het Verbond

(z) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 78. RAPIN *Tom* V. *p.* 226.

bond hieldt nog andere punten in, die deezen Landen nadeelig waren, en werdt zo haast niet rugtbaar, of het veroorzaakte merkelyke ontsteltenis in Holland (*a*). Karel II. 1527.

Men was hier, eenigen tyd herwaards, bezig geweest, om de schade op te maaken, die de Koopsteden, ter oorzaake van de onlusten met de Oosterlingen, geleeden hadden, en die men, volgens 't laatste Bestand, wederzyds, elkanderen vergoeden moest. De Stad Edam hadt reeds in Lentemaand, ter Dagvaart, vertoond, dat haar, eenige jaaren geleeden, een schip benomen was, welk, met de goederen, ruim vierduizend guldens waardig gerekend werdt. Doch Amsterdam en anderen bleeven agterlyk, in 't opmaaken der geleeden' schade. De Landvoogdes schreef, ondertusschen, aan de Oosterssche Steden, Lubek, Hamburg, Straalzond en Dantzig, over 't leggen van eenen Dag te Keulen, tegen den eersten van Grasmaand des jaars 1528, op welken men, wegens de geleeden' schade, afrekenen zou. Doch 't schynt, dat deeze Steden, die veelligt meer schade gedaan dan geleeden hadden, zig hiertoe niet hebben willen laaten beweegen (*b*). Met Zweeden, van waar *Olaus Magnus*, met 's Konings Volmagt, in den Zomer deezes jaars, herwaards kwam, tradt men, in Holland, ook over een Verbond van Koophandel in onderhandeling. De Staaten deeden den Zweedschen *Orateur*, (deezen naam droegen thans, en nog lang hierna, de Handel met de Oosterlingen en met Zweeden.

(*a*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 52.
(*b*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 35, 39, 42, 49.

Karel II. 1527. de Noordſche Afgezanten) door den Advokaat van der Goes, op 's Lands koſten, onthaalen, oordeelende het beter, hier, *tien, twintig, ja dertig ponden groot* onkoſten te doen, dan eene veel koſtbaare reize naar Zweeden, ter verkryginge van een voordeelig Verdrag van Koophandel. Meeſter Simon van Aſſendelft, Penſionaris van Leiden, en *Meeſter Andries Jakobszoon van Naarden*, Penſionaris van Amſterdam, werden, nevens den Advokaat, ten deezen zelfden einde, naar Gend, aan de Landvoogdeſſe gezonden (*c*); doch ik vind niet, dat 'er, dit jaar, iets met Zweeden geſlooten werdt.

XXII. De Gelderſchen bezetten Utrecht.

Terwyl deeze handel duurde, hadt de Hertog van Gelder, om te nader aan Holland te zyn, eenige Knegten geworpen in Utrecht, op 't verzoek der Burgerye zelve, die thans, zo zeer als ooit, met den Biſſchop over hoop lag. Henrik van Beijeren, in 't jaar 1524, tot de Biſſchoppelyke waardigheid verheeven zynde, hadt zig verbonden, het Overſtigt, zo ver het nog in de magt des Hertogs van Gelder was, wederom met het Nederſtigt te zullen vereenigen, mids men hem vyftigduizend goudguldens opbragt. De Staaten beloofden, dit te zullen doen, zo dra, op den gemelden voet, eene vaſte Vrede met det Hertoge getroffen zou zyn. Hierop was de Biſſchop met Karel van Gelder in onderhandeling getreden, en hadt eene aanzienlyke ſomme uitgeloofd, zo Karel het Overſtigt geheellyk ruimen wilde: en deeze, bezeffende

(*c*) Mr. Aart van der Goes Regiſt. *bl.* 41.

de, dat de voornaamſte Steden, Deventer, Zwol en Kampen, zig, reeds voor eenigen tyd, zyner gehoorzaamheid onttrokken, en een Verbond van onderlinge beſcherming geſlooten hadden, toonde zig niet ongenegen, om den Biſſchop te wille te zyn, indien de beloofde penningen hem vooraf ter hand werden geſteld. De Biſſchop deedt toen zyn beſt, om de Staaten tot het vinden van geld te beweegen. Doch de Stad Utrecht, voorgeevende te zeer met ſchulden bezwaard te zyn, weigerde het rondelyk. Hieruit was, in de Lente des jaars 1525, merkelyke opſchudding gereezen in de Stad. De Biſſchop vervoegde zig toen tot de Geeſtelykheid, en perſte den Klooſteren, elk naar zyn vermogen, merkelyke ſommen af. Het Klooſter te Wyk te Duurſtede moeſt, by voorbeeld, vierhonderd en vyftig, en het Vrouwen-Klooſter buiten Utrecht honderd goudguldens opbrengen. Doch Utrecht bleef weigerig en oproerig. De onluſten, aldaar, duurden tot in den Zomer deezes jaars, wanneer de Biſſchop, om de Stad tot reden te brengen, met een goed getal Paarden, van Wyk te Duurſtede, derwaards toog, meenende de Tolleſteeg-Poort in te ryden. Doch hier werdt hy geſtuit, door de Burgerye, en nog op denzelfden dag, 't was den eerſten van Oogſtmaand, genoodzaakt, naar Ooſtbroek te rug te keeren. Toen draalden de Utrechtſche Burgers niet, met het afzenden van eenigen aan den Hertoge van Gelder, om onderſtand. Karel bediende zig, geetiglyk, van de gelegenheid, die hem aangebooden werdt, om zyn gezag verder in 't

KAREL II. 1527.

Karel II. 1527.

Stigt uittebreiden. Op den veertienden van Oogstmaand, waren 'er reeds een goed getal Gelderſche Ruiters in Utrecht. De Biſſchop, geene kans ziende om de Stad magtig te worden, ſloeg zig neder op de Vaart, alwaar hy, in alleryl, een Blokhuis deedt opwerpen. Ondertuſſchen werdt het platte land en de Kloosters, van de Biſſchoppelyke zo wel als van de Gelderſche Knegten, in den nazomer, afgeloopen en kaal geſchooren (*d*).

Voorzorg in Holland tegen de Gelderſchen in 't werk geſteld.

De tyding van het inneemen van Utrecht door de Gelderſchen baarde byſtere ontſteltenis in Holland. Floris van Egmond, Graaf van Buuren, thans Kapitein-Generaal, ſchreef terſtond aan den Raad in den Haage, dat het Land volk werven moeſt, en dat men den Amſterdammeren moeſt verbieden, eenige mondbehoeften naar Utrecht te voeren, op dat men de Stad, door gebrek, zou mogen bedwingen. De Raad zelf zondt bevel naar Amſterdam en Gouda, om van daar eenige Knegten te ſchikken naar Weesp, Oudewater en andere Grensplaatſen van Holland. Ook werden de groote Steden, terſtond hierop, ter Dagvaart beſchreeven, om middelen tot 's Lands beſcherming te beraamen. De Afgevaardigden, den voorſlag des Raads gehoord hebbende, oordeelden, dat de Heer van Gelder, Holland willende beoorloogen, langs verſcheiden' wegen, derwaards komen kon; zo dat men, hem in Utrecht te keer gaande, gevaar liep van hem zo zeer te verbitteren, dat hy, over Bommel of Tiel, of ter Zee van Har-

(*d*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 100, 104.

Harderwyk, den Landzaaten zou aantaſten. Zy voegden 'er by, dat het verbod van toevoer uit Amſterdam naar Utrecht noodeloos was, alzo de Biſſchop zelf, te Abkoude, aan de Vaart en elders, verſchanſt leggende, van daar allen toevoer belemmeren kon. Voorts toonden de Steden zig wel genegen, om de grenzen ſterker te bezetten. Doch zy verhaalden te gelyk, dat ſommige Grensplaatſen geene meerder bezetting hadden willen inneemen. Amſterdam hadt een' Burgemeeſter met eenige Knegten gezonden naar 't Huis te Muiden, welk thans ſlegts door eenen Onderkaſtelein en twee of drie Knegten bewaard werdt; doch men hadt de Amſterdammers niet willen binnen laaten. Gouda hadt aan die van Oudewater ook eenige Knegten aangebooden; doch zy waren, tot nader beraad, afgeweezen. De Raad hieldt, hierop, uit laſt der Landvoogdeſſe, by de Steden aan, om ſlegts driehonderdentwintig Knegten, ten haaren koſte, op de grenzen te houden, het handgeld, welk men hun toegelegd hadt, zynde een Filipsgulden voor ieder, zou door den Graaflyken Rentmeeſter worden betaald. Doch de Afgevaardigden der Steden verklaarden eenpaariglyk, hiertoe geenen laſt te hebben. Ook zeidenze rondelyk „ dat de Beden, ter verdedi„ ging van 't Land, waren ingewilligd en op„ gebragt; dat men hen beloofd hadt, dezelven „ en 's Keizers geld daarboven, tot dit ein„ de, te zullen gebruiken; dat men hen nu „ ten onregte met Krygsvolk zogt te bezwaa„ ren, en dat het Land geene Beden en laſt „ van Krygsvolk tevens draagen kon." De

KAREL II. 1527.

KAREL II. 1527. Raad toen, vertoond hebbende, dat 'er, gelyk men wiſt, van boven, dat is, van 't Hof der Landvoogdeſſe, geen geld herwaards kwam, merkte aan, dat een gedeelte der opgebragte Beden, tot loſſinge van Renten, was gebruikt, verzoekende, tot ſlot, dat men zig vuuriger wilde toonen, om 't Land te beſchermen. De Afgevaardigden keerden t'huiswaards, en kort hierop kwamen 'er Brieven aan den Raad, by welken de Heer van Gelder en de Stad Utrecht verklaarden goede vrede en nabuurſchap met Holland te willen onderhouden (*e*).

Margareet vordert Holland voorbetaaling eener ingewilligde Bede af.

De Landvoogdes vondt egter geraaden, de grenzen van driehonderd en veertig Voetknegten en tweehonderd en vyftig Paarden te voorzien. Doch alzo zy niet in ſtaat, of niet genegen was, om de koſten hiervan, die vierduizend guldens ter maand beliepen, te draagen, deedt zy, in Wynmaand, de Edelen en groote en kleine Steden van Holland wederom beſchryven, en dezelven voorbetaaling eener ingewilligde Bede, die op Kermis aanſtaande verſchynen zou, afvorderen. Vreemd hielden zig ſommige Steden over deezen eiſch, alzo, by het inwilligen der Bede, uitdrukkelyk bedongen was, dat men geene voorbetaaling zou vorderen. Doch gemerkt de vervaltyd op handen was, ſchynen de meeſte Leden tot deeze voorbetaaling beſlooten te hebben. Amſterdam bedong egter, dat dit niet in gevolg zou getrokken worden. Haarlem, Gouda, en andere Steden begeerden, dat de penningen der voorbetaalinge gebruikt worden ter loſſinge der

(*e*) MR. ALBT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 43, 44.

der Rente van vyfduizend guldens, in 't jaar 1523, voor den Keizer vergezeld (*f*). Doch men kreunde zig ten Hove weinig aan dit voorbedingen der Steden. KAREL II. 1527.

De Graaf van Hoogſtraaten, Stadhouder van Holland, oordeelende, zo hy verklaarde, dat hy den Landen meer dienſt kon doen, wanneer hy zig ten Hove der Landvoosdesſe ophieldt, dan wanneer hy, in Holland, zyn verblyf kwam neemen (*g*); hadt, omtrent deezen tyd, den Heer van Caſtre, tot zynen Onderſtadhouder, doen aanſtellen (*h*), die, in deeze hoedanigheid, de Hollandſche grenzen, in 't najaar, bezigtigende, dezelven in ſlegten ſtaat van tegenweer vondt. De Heer van Caſtre wordt Onder-Stadhouder van Holland.

XXIII.

Ondertuſſchen maakten de Gelderſchen ſterke voortgangen in 't Stigt. Reenen en 't Slot ter Horſt werdt eerlang van hun bemagtigd, onaangezien Hertog Karel deezen Plaatſen vergund hadt, onzydig te mogen blyven. De Biſſchop, geene kans ziende, om zyne verloopen' zaaken te redden, zonder uitheemſchen onderſtand, verzogt, deswege, in Slagtmaand, met Gemagtigden der Landvoogdeſſe, in onderhandeling te treeden. Men kwam, te Schoonhoven, byeen. De Biſſchop verſcheen hier in perſoon, en vertoonde den Graaven van Buuren en Hoogſtraaten en den Requeſtmeeſter *Gerrit Mulart*, van wege de Landvoogdeſſe derwaards gezonden, hoe veel 'er den Keizer aan gelegen ware, dat de Gelderſchen uit het Stigt werden verdreeven. Hy De Biſſchop van Utrecht verzoekt onderſtand van de Landvoogdeſſe, en deeze van Holland.

ſloot

(*f*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 48.
(*g*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 51.
(*h*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 13.

KAREL II. 1527. floot men een verzoek, om onverwylde hulpe. 't Verhandelde te Schoonhoven werdt den Staaten van Holland, in grooten getale ter Dagvaart beſchreeven, terſtond open gelegd. De Stadhouder, zelf in den Haage gekomen, poogde de Staaten eerſt met vrees voor de Gelderſchen te vervullen, om hen, te ſterker, tot het voorzien der Grensplaatſen, te beweegen. Ook begeerde hy van hun te weeten, waar 't gevaar grootſt geoordeeld werdt, op dat hy 'er, door den Heere van Caſtre, tegen voorzien mogt. Voorzigtiglyk ſprak hy in 't eerſt nog van geen geld, op dat de Staaten te vryer hunne gedagten, over 't verſterken der grenzen, uiten mogten. Ook waren de Steden, eerſt, naar ouder gewoonte, met de Edelen, en toen onderling geraadpleegd hebbende, gereed genoeg, om zig te verklaaren. Dordrecht zeide, dat Woudrichem, Loeveſtein, Heukelom, Asperen en Leerdam wel beter voorzien mogten wezen. Haarlem en Amſterdam klaagden, dat het Huis te Muiden en andere Plaatſen kwalyk bewaard werden. Delft en andere Steden verzogten, dat men 't oog over Goederede en Briele houden wilde. Elk, met een woord, wilde vooral voor zulke plaatſen gezorgd hebben, vanwaar hem in 't byzonder de meeſte ſchade komen kon. Al dit werdt den Stadhouder, eerſt mondeling, en toen ſchriftelyk vertoond, op den negentienden van Slagtmaand. Hy beval den Steden te vertoeven tot den volgenden dag, wanneer hy een einde van de Vergadering maaken wilde. 't Schynt, dat men, onder de Leden, toen op geene nieuwe Bede verdagt was. Doch 't viel

Staat der Hollandſche Grensplaatſen.

Buitengewoone Bede van tagtigduizend guldens.

viel anders uit. Zo dra was de Vergadering niet byeen, of de Stadhouder vertoonde „ dat „ 'er groote schyn van oorlog was tusschen „ den Keizer en Frankryk, en derhalve ook „ tusschen Holland en Gelder; dat het noodig „ was, voor de Gelderschen gereed te zyn, „ en eenen inval in Gelderland te doen; dat „ men, ten minsten, den Bisschop van U- „ trecht, heimelyk, met geld, behoorde te „ ondersteunen; dat de kosten hierroe, uit „ de gewoone Bede en voorbetaalinge, als „ belast zynde met lossinge van Renten, niet „ konden gevonden worden; dat hy, hierom, „ uit 's Keizers naam, eene buitengewoone „ Bede van tagtigduizend guldens begeerde, „ in twee termynen, op Kersmisse en S. Jans „ misse aanstaande, te betaalen: welke pen- „ ningen, in geval van Vrede met den Ko- „ ning van Frankryk, ten behoeve van Hol- „ land, en tot geen ander einde, gebruikt „ zouden worden (*i*)."

Karrel II. 1527.

De Afgevaardigden, niet gelast om in eenige Bede te bewilligen, deeden den Staaten van het voorstel des Stadhouders verslag, op eene Dagvaart, die in Wintermaand gehouden werdt. Doch de meeste Leden bleeven hier weigerig. Zy beweerden „ dat de in- „ gewilligde Beden slegts gedeeltelyk tot los- „ singe van Renten behoefden gebruikt te wor- „ den, en voor 't overig gedeelte, tot be- „ scherming van 't Land, moesten dienen." Ook merkten zy aan „ dat hun van wege „ den Keizer beloofd was, dat men 't Land „ gee-

in welke de Staaten eerst weigeren te bewilligen.

(*i*) Mr. Abrt van der Goes Regist. bl. 50, 51, 52, 53.

KAREL II. 1527. „ geene nieuwe Bede of voorbetaaling van ouden afvorderen zou, zo lang 'er geen oorlog „ ontſtaan was. Nu wiſten zy nog van geenen „ oorlog met Frankryk. Met Gelder was 't „ Beſtand. Bragt men hier tegen in, dat Heer „ Karel niet te vertrouwen ware, men kon zig „ tegen hem ſterken, door het vernieuwen van „ een Verbond, in 't jaar 1524, te Antwerpen, met eenige Brabantſche Steden, geſloo„ ten." Voorts klaagden de Steden zeer over neeringloosheid en armoede, die zo ver ging, dat de Ingezetenen, ſchier dagelyks, om der Steden ſchulden, bekommerd werden: behalve dat men thans den laſt van het verſterken der Grensplaatſen te draagen hadt. Dus ſpraken de meeſten. Dordrecht alleen gaf te verſtaan, dat zy in eene redelyke Bede, tot heimelyke ondersteuning des Biſſchops, bewilligen zou, zo de andere Steden hierin insgelyks ſtemmen wilden. De Raad toen, door monde van den Heere van Aſſendelft, Dordrecht bedankt hebbende, vertoonde den anderen Steden „ dat zy 't ſtuk kwalyk verſtonden; „ dat men, by 't doen der voorige Bede, ſtaat „ gemaakt hadt, dat de Koning van Frank„ ryk, pas uit de Spaanſche gevangenis ont„ ſlaagen, 't Verdrag van Madrid bekragtigd zou hebben; dat men, in deeze ver„ wagting, beloofd hadt, geene nieuwe Be„ de te zullen doen, zo 'er geen nieuwe nood „ opkwam; doch dat die Koning nu weiger„ de, zyn woord te houden, en den Keizer „ met oorlog dreigde; waarom men agten „ moeſt, dat 'er waarlyk nieuwe nood was: „ dat de zaaken, in 't Stigt, ook zeer van „ ge-

Vertoog van den Raad van Holland hier tegen.

„ gedaante veranderd waren, en dat de Gel- Karel II.
„ derſchen, daar eens volkomen meeſter zyn- 1527.
„ de, eerſt, was 't te dugten, Friesland, en
„ daarna Holland bemagtigen zouden. Dat
„ de neeringloosheid verdwynen zou, als men
„ vrede hadt, die door oorloogen verkree-
„ gen moeſt worden. Dat 's Lands armoede
„ kenlyk was; doch dat de vyand, herwaards
„ komende, evenwel nog genoeg vinden zou."
't Slot was, dat de Afgevaardigden tragten moeſten, beter antwoord ter naaſter Dagvaart in te brengen. Deeze werdt, eenige dagen laater gehouden, en toen bewilligden de Edelen en alle de Steden in de geëiſchte Bede. Delft alleen bleef nog weigerig, alzo de Ingezetenen, wegens Stads ſchulden, geduurig bekommerd werden. Ook verklaarden zy, bedugt te zyn, dat de Heer van Gelder, om deeze bewilliging, 't Land ligtelyk den oorlog aandoen zou. 't Schynt egter, dat zy zig naderhand ook hebben laaten overhaalen, om nevens de andere Leden te ſtemmen. Immers, in Louw- 1528.
maand des volgenden jaars, gaven de Staaten in 't gemeen de *Akte* van hun *Conſent* der Landvoogdeſſe te Bruſſel over: bedingende egter uitdrukkelyk „ dat de penningen alleen tot
„ verdediging van Holland gebruikt moeſten
„ worden; en in geval van Vrede met Frank-
„ ryk, ook alleen tot 's Lands oorbaar, en
„ by raade der Staaten (*k*)."

De Leden bewilligen.

Niet lang hierna, kreeg men, hier te Lande, tyding, dat de Koningen van Frankryk en Engeland beide den Keizer openlyk den oorloge

XXIV. Franſche vyandelykheden.

(*k*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 52, 53, 53, 55, 56, 57.

Karel II. 1528. oorlog hadden verklaard. Terſtond hierop, werden de wederzydſche vyandelykheden begonnen. De Franſchen namen verſcheiden' Hollandſche en Zeeuwſche Schepen (*l*). Hier te Lande, werdt, daarentegen, vrye roovery op de Franſchen afgekondigd (*m*). De Koophandel op Engeland ſtondt ſtil (*n*). Men poogde Holland en Zeeland inzonderheid, zo veel de tyd gehengde, in behoorlyken ſtaat van tegenweer te ſtellen. De Heer van Beveren kreeg, als Kapitein van Zeeland, laſt van de Landvoogdeſſe, om aldaar Knegten aan te neemen, Oorlogsſchepen uit te ruſten en Sterkten te ſtigten, byzonderlyk in 't Eiland Walcheren; en hy vorderde hiertoe van de Staaten veertigduizend ponden van veertig grooten; doch hem werden, onder zekere voorwaarden, niet meer dan vierentwintigduizend ponden toegeſtaan (*o*). In Holland, was men inzonderheid verdagt, op 't neemen van maatregels tegen de Gelderſchen, die ſterke toeruſtingen maakten, om eenen inval te doen in dit geweſt. 't Vernieuwen van de *Unie* of 't Verbond van onderlinge beſcherminge tegen de Gelderſchen, in 't jaar 1524, met eenige Brabantſche Steden geſlooten, werdt thans ter Staatsvergaderinge ernſtig ter hand genomen. De Graaf van Buuren nam aan, om 'er in Brabant over te handelen; gelyk ſedert geſchiedde (*p*).

Hy

(*l*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 419.
(*m*) Balen Dordr. *bl.* 817. Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl* 69.
(*n*) Rapin *Tom.* V. *p.* 254.
(*o*) Acte *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 419.
(*p*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 51, 61, 62, 65, 66.

Hy en de Stadhouder deeden ondertuſſchen den Staaten, op eene Dagvaart, in Sprokkelmaand, te Dordrecht, gehouden, by monde van den Griffier, *Laurens du Blioul*, vertoonen „ dat de Biſſchop van Utrecht, te gelyk „ met de Gemagtigden der drie Steden van „ 't Overſtigt, Zwolle, Kampen en Deventer, in Slagtmaand laatſtleeden, te Schoonhoven, met hen in onderhandeling getreden „ zynde (6), aangebooden hadt, het gantſche „ Stigt den Keizer te willen afſtaan, indien hy „ het, gelyk zyne andere Landen, beſchermen wilde, en den Biſſchop ſlegts een jaarlyks inkomen gunnen: dat de Landvoogdes, bezeffende, hoe voordeelig het voor „ Brabant, Holland en Friesland zyn zou, „ zo 't Over- en Nederſtigt beide in 's Keizers magt waren; konnende men, uit dezelven, de Gelderſchen van twee kanten „ bedwingen; deeze aanbieding, uit 's Keizers naam, hadt aangenomen; dat het Overſtigt, met toeſtemming des Biſſchops, „ den Keizer reeds hulde gedaan hadt (7): doch „ dat voor

Karel II. 1528.

De Biſſchop biedt het weereldlyk gebied over 't Stigt den Keizer aan.

Karel de V. wordt in Overyſſel,

(6) Zie een punt, uit het Verdrag, welk hier gemaakt werdt, in de *Anal. Belgic.* van C. P. Hoynck van Papendrecht (Tom. III. P. I. p. 13.) die egter deeze onderhandeling, ten onregte, tot het jaar 1528, brengt.

(7) Onder de *Chartres van Brabant, te Vilvoorden* beruſtende, worden, in de *Zevende Bovenkaſſe*, Laade E, de Brieven bewaard, by welken blykt, dat de Staaten van Overyſſel, aan Joris Schenk, Stadhouder van Friesland, in den naam des Keizers, als Hertog van Brabant en Graaf van Holland, den eed hebben afgelegd. Zie ook eenigen deezer ſtukken *in* C. P. Hoynck van Papendrecht *Anal. Belgic.* Tom. III. P. I. p. 5, 7.

KAREL II. 1528. Heer aangenomen.

„ dat het grootſte gedeelte van 't Nederſtigt
„ nog in de magt was van Heere Karel van
„ Gelder, die zig beroemd hadt, na 't over-
„ meeſteren van beide de Stigten, Friesland,
„ Holland en Brabant te zullen bemagtigen:
„ dat het verdedigen van 't Over- en 't herwin-
„ nen van 't Nederſtigt veele koſten veroor-
„ zaaken zou, en gereede penningen vorder-
„ de: dat myne genadige Vrouw wel wiſt,
„ dat Holland onlangs in eene buitengewoo-
„ ne Bede van tagtigduizend guldens bewil-
„ ligd hadt, waarom zy thans geene nieuwe
„ Bede doen wilde; doch dat de gewoone en
„ buitengewoone Beden van Brabant ook niet
„ toereiken konden, tot de koſten van den
„ Kryg tegen de Gelderſchen: en dat de an-
„ dere Nederlanden, ter oorzaake van den
„ naderenden oorlog met Frankryk, genoeg
De Land-voogdes vordert, dat Holland wederom vyfduizend guldens voor den Keizer verzegele.
„ met zig zelven te doen zouden hebben: dat
„ 'er hierom geen beter middel was, om de
„ noodige penningen ſpoedig te vinden, dan
„ dat de Steden haar zegel leenden, om we-
„ derom vyfduizend guldens 's jaars losren-
„ ten, tegen den penning zeſtien, te verzege-
„ len; welke rente 't Land drie jaaren be-
„ taalen moeſt, beloovende den Keizer dezel-
„ ve dan, in de drie volgende jaaren, te
„ zullen loſſen, immers 't Land daarvan te
„ zullen vry houden, gelyk hy deedt van de
„ rente, in 't jaar 1515, voor hem verze-
„ geld; om welke 't Land nooit bekommerd
„ geweeſt was, of eenige ſchade geleeden
„ hadt: dat deeze verzegeling een ligte laſt
„ voor 't Land was, en egter van groote
„ voordeelen gevolgd zou worden, alzo men

„ van

„ van zins was, Holland voor den oorlog met „ de Gelderſchen te bewaaren, en den Heere „ van Gelder in zyn eigen Land te overval„ len." Toen de Griffier uithadt, zeide de Graaf van Buuren, dat de Gelderſchen ligtelyk uit het Stigt te verdryven zouden zyn, en dat men hen, in Gelderland zelf, met veel hoop van een' goeden uitſlag, zou konnen te keer gaan. Doch Hoogſtraaten zag dit moeilyker in, betuigende, voor onderſtand uit Frankryk, bedugt te zyn. Evenwel riedt hy de Staaten, tot de verzogte verzegeling te beſluiten. Hy wilde, als Hoofd der Geldmiddelen, zyn beſt doen, om ook elders, op allerlei wyze, geld te vinden (*q*). KAREL H. 1528.

De Staaten, kort hierna, in den Haage vergaderd zynde, toonden zig wel genegen, om in de begeerde verzegeling te bewilligen; doch wilden tevens, volgens gebruik, 't een en 't ander bedingen, en wel, 1. „ dat men „ 't Land zekerheid gave, voor de ontlaſting „ deezer verzegeling, en die der jaaren 1515 „ en 1523. 2. dat men nog duizend Knegten aanname, en onder den Heer van Castre op de grenzen leide. 3. dat men den „ Leenmannen en Onderzaaten verboodt, „ vrywaaring van de Gelderſchen te neemen, „ of hun brandſchatting te betaalen. 4. dat „ men de Unie met Brabant, of, ten minſten, „ met de Steden en Kwartieren van Antwerpen en 's Hertogenboſch, vernieuwde. En „ 5. dat men het vreemd Kooren, voortaan, „ zonder verlofgeld te betaalen, vry uit Hol„ land Men bewilligt 'er in, onder zekere voorwaarden:

(*q*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. bl. 59, 60.

KAREL II. 1528. „ land zou mogen voeren." Dordrecht, Haarlem en Amſterdam waren zeer geſteld op de drie laatſte punten, met naame op het vyfde, waaraan den Koopluiden veel gelegen was (*r*). De uitvoer van Graanen was, ter oorzaake van 't gebrek in dezelven, eenige jaaren geleeden, hier te Lande, verbooden geweeſt (*s*). Doch na dat dit gebrek opgehouden was (*t*), bleef het Verbod duuren. Alleenlyk, lieten de Keizerlyke bedienden den uitvoer toe, onder 't betaalen van zeker *Congie-* of *Verlofgeld:* eene nieuwigheid, waaraan de Koopluiden, hier te Lande, t'eenemaal ongewoon waren. Ook hadt de Raad van Holland, omtrent den aanvang des jaars 1527, gewelgerd, een Plakaat der Landvoogdeſſe, verbiedende den uitvoer van Graanen, af te kondigen (*u*). Sedert, deeden de Steden, ten Hove, haar beſt, om 't Verlofgeld te doen afſchaffen (*v*). Doch vrugteloos: 't welk de reden was, dat zy thans in de verzegeling niet bewilligen wilden, dan onder deeze Voorwaarde.

die ſlegts ten deele worden toegeſtaan.

De Landvoogdes, federt, de vyf voorgeſlaagen' punten overwoogen hebbende, bewilligde in de drie eerſten, en verklaarde tot de Unie met Antwerpen en 's Hertogenboſch te willen arbeiden. Doch het afſchaffen van 't Verlofgeld op de uitgaande Graanen ſtondt, zeide zy, in haare magt niet, en betrof de hoog-

(*r*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 62, 64.
(*s*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 9, 10, 11.
(*t*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 1, 7.
(*u*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 31.
(*v*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 58, 59, 62.

hoogheid des Keizers. Veel gemors verwekte dit onder de Afgevaardigden der Steden, die zig beriepen op de Privilegien van tolvryheid, hun door den Keizer en zyne Voorzaaten verleend (*w*). En veelligt zouden zy in de verzegeling niet geſtemd hebben, zo zeker onverwagt voorval hen niet, in alleryl, hadt doen beſluiten. KAREL II. 1528.

XXV. Maarten van Roſſem overvalt en plondert 's Graavenhage.

De Hertog van Gelder, in tyds kennis gekreegen hebbende van 't gene 'er, ten zynen nadeele, ter Vergaderinge van Holland, gehandeld en beſlooten was, vondt geraaden, de Hollanders te overvallen, eer zy 't hem deeden: een toeleg, waarvoor ſommigen hier met reden bedugt waren geweeſt. Hy deedt, in alleryl, zeven Vendels, ſterk in alles omtrent tweeduizend Ruiters en Knegten, optrekken, 't bevel over dezelven geevende aan *Maarten van Roſſem, Heere van Pouderoyen*, die hem, reeds in verſcheiden' togten, gediend hadt, en nu te Utrecht lag. Deez', verzeld van eenige Utrechtſche Burgers, rukt, in den aanvang van Lentemaand, voorby Montfoort en Woerden, den Rynkant langs, naar den Haage, voerende Ooſtenrykſche banieren, om te minder agterdogt te geeven. De bezetting van Leiden, zyn Volk voor vrienden houdende, liet hem voorby trekken naar Voorſchooten, alwaar hy een huis of twee in den brand deedt ſteeken. Toen tot Ryswyk en voor 't Haagſche Boſch zynde voortgetrokken; deedt Roſſem de Gelderſche Vendels ontwinden, en, onder een woeſt ge-

(*w*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 64, 65.

KAREL II. 1528. geſchreeuw van *Gelder! Gelder!* aanrukken op den Haage. Hy overviel het Vlek aan drie oorden tevens, en zyne aankomſt vervulde groot en klein met zo hevig een' ſchrik, dat men naauwlyks tyd hadt om iet te bergen. De Raaden van Holland verlieten het Hof: welk door de Gelderſchen ingenomen, doch niet geplonderd werdt. Ongelukkiger lot trof veele adelyke en andere wooningen, die van alles beroofd werden. Men ontſloot de gevangenpoort, en liet 'er een' of eenigen uit, die mede hielpen plonderen (*x*). Doch ſommigen, die van Gelderſche afkomſt waren, werden verſchoond. De verdere verwoeſting van 't Vlek werdt met twintigduizend guldens afgekogt: waarna de Gelderſchen, met rykelyken buit, langs denzelfden weg, naar Utrecht te rug keerden, den Dorpen, die zy door moesten, insgelyks, zwaare brandſchattingen afperſende (*y*). De Raad van Utrecht, de ſchuld deezer plondering van den hals der Stede willende ſchuiven, verklaarde, terſtond, openlyk, dat de Regeering, in deezen togt, geenszins hadt bewilligd (*z*).

De plondering van den Haage, die op den zesden geſchiedde, was op den agtſten van Lentemaand reeds ten Hove der Landvoogdeſſe bekend. De Hollandſche Afgevaardigden verzogten toen, niet alleen dat de Graaf van Buuren, Kapitein Generaal, en de Stadhouder Hoogſtraaten, in alleryl, in Holland wil-

(*x*) Crimin Sententieb. *gequot.* E. *f.* 175.
(*y*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 744-746.
(*z*) Dagelyckx boeck *fol.* 147. *ad calcem* HORTENS Res. Ultraj. *p.* K 2 *verſ.*

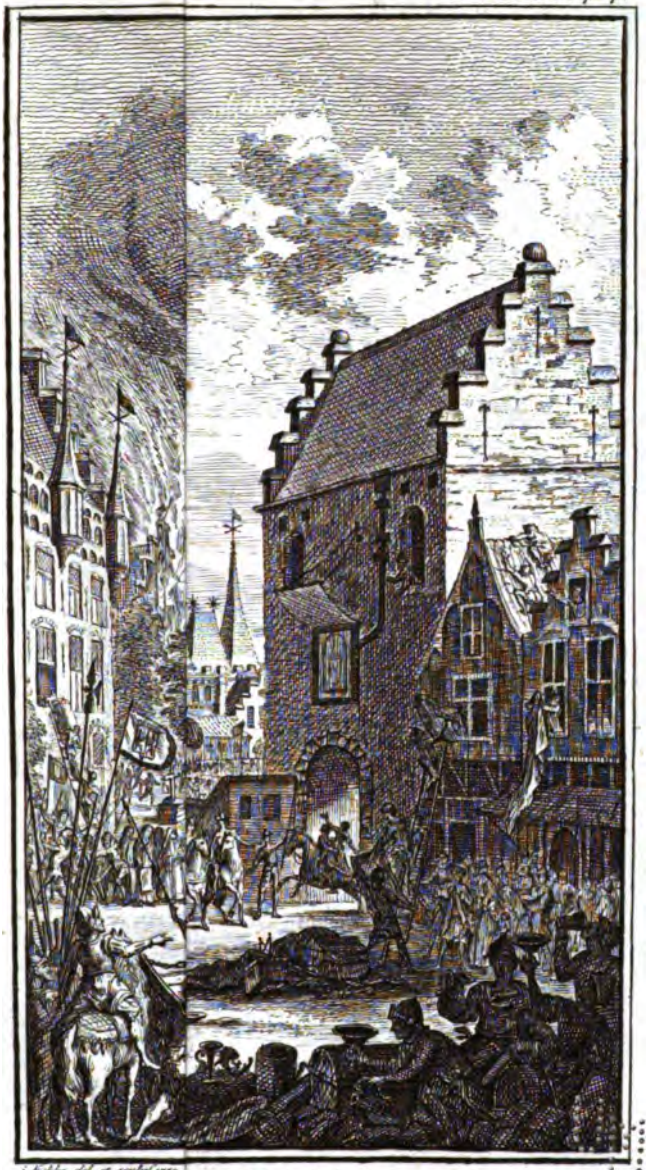

S. Fokke del. et sculpt 1750.

)SSEM, in't jaar 1528.

MARTEN VAN ROSSUM,
Heer van Pouderoyen,
Veldmaarſchalk van Gelderland.

N. Pothoven del. naar een Originaele Schildery by J.K. Graave van Rechteren. *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excud. 1760.

wilden komen, om de Gelderſchen te ſtuiten; maar de Staaten, tegen den dertienden, te Delft byeen gekomen, gaven klem aan dit verzoek, door een eenpaarig beſluit, tot de gevorderde verzegeling van vyfduizend guldens 's jaars. KAREL II. 1528.

Midlerwyl was de Stadhouder zelf ter deezer Dagvaart verſcheenen, met laſt van de Landvoogdeſſe, om drieduizend knegten en vyfhonderd paarden op de been te brengen. De koſten hierop beliepen twintigduizend guldens ter maand, die uit de penningen der ingewilligde verzegeling, moeſten gevonden worden. Doch men zag thans geene kans, om gereed geld by verzegeling te vinden. De zes groote Steden voorzagen egter in deeze zwaarigheid, zig verbindende, om elk tweeduizend guldens op te brengen. De agtduizend guldens, die dan nog ontbreeken zouden, aan eene maand ſolds voor 't Krygsvolk, zou men ook, op de beſte wyze, uit de Kloosters en van elders, tragten te bekomen (*a*). Werving in Holland.

Ten zelfden tyde, werdt 'er, ter Dagvaart, gehandeld, over 't aanſtellen van eenen Kapitein, in de plaats van den Heere van Castre, dien men hieldt * buiten ſtaat te zyn, om dit Ampt langer te bekleeden, en die, daarenboven, in den haat van 't Volk geraakt was (*b*). De Stadhouder, zig gelaatende, als of hem deeze verandering niet tegen was, ſtelde de benoeming van eenen Kapitein aan de Staaten; en deezen verkooren *den Heer van Bail-* XXVI. Verſchil ter Dagvaart, over 't aanſtellen van eenen Kapitein van Holland. * *impotent.*

(*a*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 66, 67, 68.
(*b*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 70.

KAREL II. 1528. *Bailleul*, die met eene Dogter des Heeren van Waſſenaar gehuwd was. Hoogſtraaten verklaarde, dat hy in deezo keuze genoegen nam. Hy zou 'er alleenlyk de Landvoogdes over ſchryven, en den Heere van Bailleul, om zyne jongkheid en onkunde van 't Land, eenen Raad toevoegen. Doch toen 'er, kort hierna, laſt van boven kwam, om Caſtre als Kapitein van 't Voetvolk nog in dienſt te houden, en Bailleul ſlegts over eenige Paarden te ſtellen, was 't blad t'eenemaal omgekeerd. Hoogſtraaten verklaarde toen „ dat Caſtre, „ zo wel als hy, den Keizer dienen zou, zo „ lang het zyner Majeſteit zou behaagen; dat „ Bailleul, volgens 't gevoelen van zynen eigen Vader, den Heere van Lingen, te jong „ en te onervaaren was, om Kapitein van Holland te zyn; dat men over Caſtre klaagde, „ doch hem, den Stadhouder, veelligt ruim „ zo zeer op 't oog hadt; dat hy egter 't Land „ gewigtige dienſten hadt gedaan, en niet „ dan met ondankbaarheid beloond was, met „ naame door de Amſterdammers, die den „ vyand in Utrecht leeftogt toevoerden; „ vyandelyke goederen bergden, en den ſpot „ dreeven met de Keizerlyke Gemagtigden, „ die dezelven kwamen zoeken." Doch dit betrof Amſterdam alleen niet. Leiden klaagde, omtrent deezen tyd, dat de Kapitein *Hansken van Tiben* onlangs Krygsvolk in de Stad gezonden hadt, om naar Utrechtſche goederen te zoeken, en reden te vorderen van 't ſpyzigen des vyands in Utrecht. De Steden en de Raad van Holland zelf oordeelden deeze wyze van doen zo zeer te ſtryden met der

Inbreuk op der Steden Privilegien.

Ste-

Steden Privilegien, volgens welken, over misdaaden van Poorteren, voor de gewoonlyke Steden-Regtbanken, geoordeeld moeſt worden; dat men 'er den Kapitein van Holland, ſedert, over ſchreef, terwyl de Raad den Steden riedt, zulke daadelykheden met geweld te ſtuiten (*c*). De Advokaat van der Goes verſchoonde de Steden zo veel hy konde, verklaarende, dat zy met den Stadhouder wel gediend waren. Doch Bailleul, ſchoon door de Staaten benoemd, mogt egter geen Kapiteyn zyn. Caſtre bleef 't ook niet. Maar in Grasmaand werdt de *Graaf van Rennenberg*, op voorſpraak des Graaven van Buuren, in zyne plaats geſteld (*d*). KAREL V. 1528.

Het werven der Hollanderen, die Meester *Pieter Kolyn*, Schepen van Amſterdam, en eenige anderen, ſtaatswyze, tot Kommiſſariſſen over de Monſteringe hadden aangeſteld (*e*), deedt de Gelderſchen haaſt zien, dat de Kryg hun ernſt werdt. Men liet het niet, by deeze toerusting te Lande. De Stroomen en Zeegaten werden bezet met groote en kleine Oorlogsſchepen: en men tradt, met Zeeland, Vlaanderen en de Stad Antwerpen, in onderhandeling, om de Koopvaardy en Haringviſſchery te beveiligen (*f*). Ook werdt, ter Vergaderinge van Holland, overwoogen, of men niet elke twintig *Schildtalen* met het onderhouden van eenen man zou konnen beTOERUSTINGEN TEGEN DE GELDERSCHEN.

las-

(*c*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 74.
(*d*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 67, 68, 70, 72.
(*e*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 68, 69, 76, 77.
(*f*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 71, 73, 76, 77, 78, 179, 83.

Karel II. 1528. laſten, waardoor men omtrent drieduizend man zou konnen vinden (8), om des noods den vyand tegenſtand te doen. Amſterdam ſtemde hiertoe gereedelyk; doch Delft en de andere Steden oordeelden „ dat zy te hoog in „ de Schildtalen ſtonden, en luttel volks te „ ontbeeren hadden." Ook ſchrikten zy voor de koſten van dit ontwerp: brengende daartegen verders in „ dat men geene bekwaame „ Kapiteins of Voorgangers in 't Land zou „ konnen vinden; dat ook niemant in eens „ anders plaats zou willen uittrekken, of hy „ zou zes, agt, of tien ſtuivers 's daags willen „ winnen, 't welk meer dan de Bede beloopen zou; en dat het, eindelyk, ongeraaden was, Poorters of Landluiden te ſtellen „ tegen Knegten, die niets te verliezen hadden (g):" om alle welke redenen, dit ontwerp niet ſchynt uitgevoerd geweeſt te zyn: alleenlyk ſchynt men, omtrent deezen tyd, zorg gedraagen te hebben, dat de Landluiden, zo wel als de Poorters, in Holland, van wapenen voorzien zyn geworden.

De

(g) Mr. Arnt van der Goes Regiſt. bl. 69, 22.

(8) Volgens de ſchikking van den jaare 1518, waren de Schildtalen *zeſtigduizend guldens* (*Zie hier voor*, bl. 412). Elke twintig Schildtalen met den onderhoud van 'een' man te belaſten beteekent, elke Stad of Plaats zo veel man te doen onderhouden, als zy *twintigen*, in deeze *zeſtigduizend*, droeg. Men ziet, hieruit, ook, dat 'er, op deeze wyze, *drieduizend* man kon gevonden worden: niet *net*, maar *omtrent*, om dat de Steden, naar de Schildtalen draagende, zekere kwytſcheldingen genooten, uit hoofde van welken, zy mindere manſchap zouden behoeven te leveren. Zie ook het *Ontwerp om tweeduizend man op de Schildtalen te vinden*, hier boven, bl. 439.

De Unie met de Brabantſche Steden, Antwerpen en 's Hertogenboſch, over welken men, eenigen tyd geleeden, gehandeld hadt, werdt, eindelyk, in Bloeimaand, geſlooten. De Staaten van Brabant hadden, reeds in Lentemaand, verklaard, dat zy, voor drie maanden, onderhouden wilden vierduizend Knegten en duizend paarden, om, met dezelven, in Gelderland te trekken, mids dat Holland, voor denzelfden tyd, onderhieldt drieduizend Knegten en vyfhonderd paarden, en de Keizer tweeduizend, om 't Overſtigt te herwinnen. Holland beſloot hiertoe terſtond, en verzuimde niet zyn aandeel op de been te brengen, gelyk wy reeds hebben aangetekend. Ook vonden 's Lands Staaten, in Grasmaand, goed, 't bevel over de vereenigde magt van Brabant en Holland den Graave van Buuren, Kapitein Generaal, op te draagen. En de Stadhouder Hoogſtraaten hadt zig, ten zelfden tyde, ten zynen behoeve, van 't gezag over de Hollandſche Knegten ontſlaagen. Doch omtrent het midden van Bloeimaand, verklaarden Leuven en Brusſel zig ongenegen, om de Unie te onderhouden. 't Zy dat dit deezen Steden ernſt geweeſt zy; of dat zy den laſt voor Brabant ligter hebben willen maaken, dan hy, naar gelang van dien van Holland, behoorde te zyn, en zig, te gelyk, zo veel mogelyk, voor den haat der Gelderſchen, hoeden. Immers men heeft reden om te beſluiten, dat zy, onder de hand, in de ſoldye der Knegten, gedraagen hebben. 't Speet den Hollanderen zeer, dat dit werk dus ſleepende gehouden werdt.

KAREL II. 1528. XXVII. Unie voor drie maanden tuſſchen Holland en Antwerpen met 's Hertogenboſch.

KAREL II. 1528. Ook smaalde 't gemeen, op wagens en in schepen, dat 'er niets tegen de Gelderschen ondernomen werdt. Men hielde hieromtrent aan by Antwerpen en 's Hertogenbosch, die, als naast gelegen, 't meest van de Gelderschen te dugten haddden; poogende dezelven tot het aangaan der Unie, te beweegen. Men ontwierp eenen Staat van oorlog, die voor de Brabantsche Steden agtenveertigduizend en voor Holland zevenendertigduizend tweehonderd guldens ter maand beliep. Doch Holland bewoog den Stadhouder, dat hy zig met twee-endertigduizend guldens genoegen liet, en 't overige, ten laste des Keizers, elders vondt. Antwerpen en 's Hertogenbosch lieten zig eerlang overhaalen. 't Verdrag werdt, op den negenentwintigsten van Bloeimaand, te Mechelen, geteekend. De Staaten stonden, op 't verzoek des Stadhouders, ten zelfden tyde, voorbetaaling toe der ingewilligde gewoone en buitengewoone Beden, en beloofden nog tweeduizend of vyfentwintighondard guldens, ten laste des Keizers, te zullen verzegelen tegen den penning zestien, en op dezelfde voorwaarden, als de laatste vyfduizend guldens. Voorts bedongen zy, dat de Knegten nergens dan in Gelderland en op de grenzen van Brabant en Holland gelegd zouden worden, en dat het Land, in geval van spoedige Vrede, tot voorbetaaling noch tot verzegeling zou gehouden zyn. De Unie, van welke wy spreeken, slegts voor drie maanden geslooten zynde, die met den laatsten van Oogstmaand ten einde liepen, werdt, sedert, nog voor twee maan-

maanden, verlengd (*h*). Of de Keizer zyn aandeel Knegten, volgens het ontwerp der Brabanderen, geleverd hebbe, is my niet gebleeken. Alleenlyk vind ik, dat 'er, in Hooimaand, zeshonderd Spanjaards te Arnemuiden in Walcheren geland zyn, die, sedert, onder bevel van *Adriaan van Croi*, *Heere van Roeulx*, tegen de Gelderschen gebruikt zyn geworden (*i*). Elders leest men, dat hy tweeduizend Knegten onder zyn bevel hadt (*k*). Anders was de Keizer niet zeer gereed, om veel in deezen krygte spillen. De Staaten van Holland hadden, al in Lentemaand, vergeefsche poogingen aangewend, om duizend Knegten, die men den Bisschop van Utrecht ter hulpe hadt toegeschikt, door den Keizer te doen onderhouden. Maar de Stadhouder wees hen af, verklaarende, dat zyne Majesteit den Bisschop vierduizend guldens 's jaars gaf, en daarenboven vierhonderd paarden in 't Stigt onderhieldt; waarom men hem geen' zwaarer' last vergen kon (*l*). KAREL II. 1528.

De sterke Krygstoerustingen, die Karel de V., hier te Lande en elders, liet doen, bevorderden de Vrede eer dan men verwagt hadt. De Landvoogdes, bezeffende, hoe nadeelig den oorlog met Frankryk en Engeland ware voor de Nederlandsche Koopluiden, arbeidde, sedert eenigen tyd, aan 't Engelsche Hof, aan een Bestand tusschen deeze twee Ry- XXVIII. Bestand van agt maanden met Frankryk en Engeland.

(*h*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 66, 67, 68, 73, 76, 78, 79, 80, 90, 91, 92, 93, 94.
(*i*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 418.
(*k*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 91.
(*l*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 67.

Karel II. 1528. Ryken en de Nederlanden. 't Volk neigde in Engeland meer tot vrede dan tot oorlog. De Wol- en Lakenhandel ſtondt 'er ſtil, doordien de Vaart op de Nederlanden verbooden was. De Lakenkoopers weigerden langer te koopen, waarop de Weevers aan 't muiten ſloegen. Men poogde de eerſten tot koopen te noodzaaken; doch zy hielden 't uit tegen de Regeering (*m*). Deeze onluſten deeden den Koning te ligter beſluiten tot een Beſtand voor agt maanden, welk, in Zomermaand, geſlooten werdt, en Frankryk zo wel als Engeland betrof. De Vaart en Viſſchery werdt 'er volkomenlyk door vry geſteld. Ook werdt 'er een punt van het verdrag van Madrid, betreffende de herſtelling van Filibert van Chalons, in 't bezit van 't Prinsdom van Oranje, en van de Landvoogdes in 't Graafſchap Charolois, uitdrukkelyk in beveſtigd. De Hertog van Gelder werdt ook in 't Beſtand begreepen; doch niet dan onder deeze voorwaarde, dat hy Utrecht en beide de Stigten, zo wel als Groningen en de Ommelanden, den Keizer inruimen zou, zonder zig, daartoe, door de wapenen, te laaten dwingen (*n*). De Geheimſchryvers der Landvoogdeſſe, *Guilleaume des Barres* en *Jean de la Sauch*, hadden de voornaamſte hand gehad in het bewerken van dit Beſtand: 't welk, ſedert, door de Staaten van Holland, die zig by de bedongen' vrye viſſchery zeer bevoordeeld rekenden, dankelyk erkend werdt (*o*). De Stadhouder, de Staaten van Hol-

wordt den Staa-

(*m*) Rapin *Tom.* V. *p.* 254.
(*n*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 515, 517. Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 103, 104, 105.
(*o*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 94.

Holland, tegen 't einde van Zomermaand, te Mechelen, beſchreeven hebbende, gaf hun aldaar kennis van 't geſlooten Beſtand. Doch hy vergat niet, aan te merken, dat de Keizer hun, door deeze bekendmaaking, grooter eer aandeedt, dan hy hun ſchuldig was, *alzo het hem vryſtondt, Vrede en Beſtand te maaken, buiten kennis en toeſtemming der Onderzaaten.* De Staaten zouden hierop hebben konnen zeggen, dat men hen ook, voor 't ſluiten van 't Beſtand, niet gekend hadt, en 'er hun alleenlyk de voorwaarden van mededeelde, nu elkze weeten mogt. Doch zy vergenoegden zig met den Stadhouder, voor de beweezen' eere, te danken (*p*). KAREL II. 1528. ten van Holland bekend gemaakt.

Ondertuſſchen wagtte men hier te Lande niet af, dat de Hertog van Gelder zig, wegens 't aanneemen van 't Beſtand, verklaarde. Juriaan Schenk, Heer van Tautenburg en Stadhouder van Friesland, hadt het beleg voor Haſſelt geſlaagen, en deeze Stad, de eenigſte van belang in Overyſſel, die de Gelderſche zynde nog hieldt, eerlang, tot de overgaave genoodzaakt. De Graaf van Buuren overmeesterde, in den voorzomer, het Slot ter Eem (*q*), en trok toen naar de Veluwe, alwaar het Leger onder Schenk zig met het zyne vereenigde. Men ſloeg het beleg voor Hattum, welke Stad, na eenigen tegenſtand, op den dertienden van Zomermaand, by verdrag, overging. Dit was voor het treffen van 't Beſtand gebeurd. Kort daarna, gaf Elburg zig ook aan den Graave van Buuren over. Ook viel Voorſpoed der Oosten-rykſche wapenen in Overyſſel en Gelderland.

(*p*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 84.
(*q*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 107.

KAREL II. 1528.

viel hem Harderwyk; na 't doorſtaan van eenen hevigen ſtorm, nog voor 't einde der gemelde maand, in handen (9). Meer andere naderdeelen leeden de Gelderſchen, omtrent deezen tyd.

Utrecht verraſt.

Doch onder de voornaamſten was het verlies van Utrecht, welke Stad hun, op den eerſten van Hooimaand (r), door *Willem Turk*, by verraſſing, ontweldigd werdt (s). De Biſſchop, die 'er, eenige dagen laater, wederom binnen kwam, deedt verſcheiden' aanzienlyke Luiden, die den Gelderſchen gunſtig geweeſt waren, ten deele onthalzen, ten deele in een' zak ſteeken, en in den Lekſtroom verdrinken (t).

XXIX. De Hollanders zoeken 't Nederſtigt aan Holland te doen hegten.

Het verraſſen van Utrecht veroorzaakte groote vreugde in Holland. De Staaten leverden, terſtond daarna, een Geſchrift aan den Stadhouder over, waarin zy verzogten, dat Utrecht en het Nederſtigt, onder den Keizer, als Graave, met Holland vereenigd mogt worden, op gelyke wyze, als Doornik aan Vlaanderen gehegt was; zo dat 'er zyne Majeſteit de beſtelling van de wet hadt, en men van de vonniſſen, aldaar gewezen, beroep of hervorming toeliet aan den Raad van Holland. De Stadhouder antwoordde, dat hy hierin niets doen kon, voor dat hy den Biſſchop geſproken hadt; doch hy deedt de Staaten begrypen, dat dit werk niet zonder koſten ter uitvoeringe gebragt

(r) MR. ARBT VAN GOES Regiſt. *bl.* 24.
(s) HORTENS. Rer. Ultraj. *Libr.* VII. *p.* 155.
(t) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 107, 108.

(9) Het oorſprongkelyk verding, door die van Harderwyk, met *Floris van Egmond*, *Graave van Buuren* enz. *Capitein Generaal van Keiſ. Majeſt. in deſen ſynen Nederlanden*, gemaakt, en gedagtekend den *tweeſten dach in Julio*, vindt men by J. SCHRASSERT, *Beſchr. van Harderw.* II. Deel, bl. 64.

bragt kon worden. Zy ſtelden 'er zo veel gewigts in, dat zy 'er gaarne eene goede ſomme toe beſteeden wilden. Ook zogten zy den Stadhouder, door vleijende woorden, en den Griffier du Blioul, die veel ten Hove vermogt, door beloften, te beweegen, om 'er de hand aan te houden (v). Hoogſtraaten en du Blioul waren ook beide gemagtigd, om met den Biſſchop in onderhandeling te treeden. Doch de Hollanders kreegen hunne begeerte niet. Brabant hadt, zo wel als Holland, tot den oorlog tegen de Gelderſchen, en het bemagtigen van Utrecht geholpen. Hierom bewerkte men te Utrecht, dat het weereldlyk gebied over de Stad en het gantſche Nederſtigt aan den Keizer, als Hertog van Brabant en Graave van Holland, en niet als Graave van Holland alleen, werdt opgedraagen. Dit geſchiedde in Oogſtmaand (w). De Graaf van Hoogſtraaten ontving, ſedert, den eed, in 's Keizers naam, van de Staaten van 't Nederſtigt, en deedt hun dien, insgelyks, in Wyn- en Slagtmaand (x): en in Herfſtmaand des volgenden jaars, werdt deeze overdragt, door Paus Klemens den VII, bekragtigd (y). Karel de V. zag dus, binnen zes jaaren, zyn gebied uitgebreid over drie Nederlandſche geweſten, Friesland, Utrecht en Overyſſel (1). Het Slot Vredenburg werdt, ten

KAREL II. 1528.

't Gelukt niet.

Karel de V. wordt Heer van Utrecht.

(v) MR. ARRT VAN DER GOES Regiſt. bl. 84, 86, 87, 94.
(w) Groot Utrechtſch Plakaatb. I. Deel, bl. 3. enz.
(x) Id. ibid. bl. 16. enz.
(y) Id. ibid. bl. 26. HORTENS. de Reb. Ultraj. Libr. VII. p. 175. MIRÆUS Donat. Belgic. Libr. II. Cap. CXXXV. CXXXVI. CXXXVII. Tom. I. Oper. Diplom. p. 600, 603.

(1) Een groot getal van ſtukken, tot deeze Overdragt behoorende, zyn onlangs uitgegeven, door C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, in de *Analecta Belgica* Tom. III. P. I. p. 17-117.

KAREL II. 1528. ten deezen tyde, op 's Keizers laft, te Utrecht, begonnen: waardoor de Stad, ſedert, zo lang het ſtondt, in toom gehouden werdt (z).

De Stadhouder doet wederom eene Bede aan Holland.

Terwyl men, te Utrecht, over de opdragt van 't Nederſtigt, handelde, werdt de oorlog tegen de Gelderſchen voortgezet, en 't beleg, in Hooimaand, geſlaagen voor Tiel (a). Dit gaf gelegenheid tot eene nieuwe Bede aan de Staaten, die, door den Stadhouder, ten zelfden tyde, op eene Dagvaart te Gorinchem, gedaan werdt. Hy vertoonde hun „ dat men, tot den „ eerſten van Wynmaand toe, in 't veld „ zou moeten zyn, en dat het gene 'er van de „ ingewilligde Beden komen moeſt niet ver„ der dan tot den eenentwintigſten van Hooi„ maad kon ſtrekken; ten deele, om dat de „ Graaf van Buuren ruim honderd Knegten te „ veel aangenomen hadt, rekening maakende, „ dat Holland zevenendertigduizend guldens „ ter maand opbrengen zou, gelyk in 't eerſt „ geëiſcht was; en ten deele, om dat de Staa„ ten, met den eerſten van Zomermaand, had„ den begonnen te rekenen, en nog wel maan„ den van dertig dagen; daar de Knegten maan„ den van agtentwintig dagen rekenden, en „ van den zevenentwintigſten van Bloeimaand „ begonden." Hy maakte hieruit op, dat 'er, tot den eerſten van Herfſtmaand toe, tot welken tyd, de Staaten meenden zorg te hebben gedraagen, eenentwintigduizend zeshonderd vyfenveertig ponden, negentien ſchellingen, vyf deniers te kort kwamen: waarby nog omtrent zevenendertigduizend guldens gevoegd zou-

(z) HENR. VAN ERP Chron. bl. 109.
(a) HENR. VAN ERP Chron. bl. 108.

zouden moeten worden, zo men 't Leger, tot den eersten van Wynmaand, in 't Veld houden wilde, gelyk behoorlyk was. De Staaten booden aan, de eerste post te willen vervullen, door den tweeden termyn der Bede van tagtigduizend guldens, die te S. Jans misse des aanstaanden jaars verviel, vooruit te betaalen: doch omtrent de tweede, verklaarden zy niet gelast te zyn; ook niet te konnen besluiten, voor dat men de Unie met de Brabantsche Steden, voor twee maanden, verlengd hadt. De Stadhouder verklaarde de voorbetaaling niet te konnen goedkeuren (*b*). Doch over 't verlengen der Unie, tradt men terstond in onderhandeling. KAREL H. 1528.

't Verloopen der Knegten was ondertusschen oorzaak, dat men 't beleg van Tiel, in Oogstmaand, opbreeken moest. Men schreef dit verloopen toe aan gebrek van gelegenheid, om op roof uit te gaan, ter oorzaake van de menigvuldige Vrywaaringen, die door de Oversten van 't vereenigd Leger, in Gelderland, verleend werden. De Knegten, niet mogende plonderen, leden veel voor Tiel, en verteerden meer dan hunne soldy beliep, 't welk hen baloorig maakte, en verloopen deedt. De vrees, dat de Heer van Gelder hen in zynen dienst mogt neemen, deedt Holland en de twee Brabantsche Steden, te eer, tot het verlengen der geslooten Unie besluiten. De Hollandsche Knegten verloopen.

XXX. De Unie met de Brabantsche Steden, voor twee

In Oogstmaand, werdt 'er, met Gemagtigden der Landvoogdesse, te Mechelen, over gehandeld. De Brabanders en Hollanders klaagden hier zeer over de Vrywaaringen, die oorzaak waren, dat de Knegten den vyand geene ge-

(*b*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 85, 86, 87, 89.

Karel II. 1528. genoegzaame afbreuk konde doen, terwyl 'er 't gemeene Land geen voordeel altoos van hadt.

maanden verlengd. De Gemagtigden gaven, op hunne beurt, te verſtaan, dat men den vyand van hier Leevensmiddelen toevoerde, 't welk hem niet minder ſtyfde: merkende zy voorts aan, dat de Keizer ook geen voordeel van de Vrywaaringen genoot: waarop de Steden niet donkerlyk te kennen gaven, dat 'er de Legerhoofden beſt van voeren. Ook weezen zy aan, dat de Gelderſche oorlog, ten behoeve des Keizers gevoerd wordende, ook, door den Keizer, zo niet geheel, immers voor een groot gedeelte, behoorde bekoſtigd te worden. Waarop van 's Keizers wege verklaard werdt, dat 'er tweeduizend Spanjaarden, onder den Heere van Roeulx, gereed ſtonden, om in Gelderland te rukken, die, twee maanden, op 's Keizers koſten, dienen zouden: ook zou de Keizer den Stadhouder van Friesland en deszelfs Knegten voldoen. Dit maakte de Steden gemakkelyker, en de Unie werdt, in den aanvang van Herfſtmaand, voor twee maanden, verlengd (c).

Verandering in de jongſt geëiſchte Bede. Kort hierna, vorderden Buuren, Hoogſtraaten en du Blioul, Gemagtigden der Landvoogdeſſe, in de plaats der jongſt geëiſchte Bede, eene verzegeling van één duizend guldens 's jaars, die, na verloop van drie jaaren, tot 's Keizers laſten komen zou; en eene geldligting van zeſtienduizend guldens, van de Staaten van Holland, te Gorinchem, ter Dagvaart beſchreeven. Alle de Leden ſtemden tot de verzegeling. Haarlem en Gouda alleen verklaarden, dat zy, in hunne Steden, geene koopers zou-

(c) Mr. Aart van der Goes Regiſt. bl. 90, 91, 92, 93.

zouden konnen vinden. Amſterdam zeide, dat zy ook geen raad wiſt tot meer koopers dan voor haar aandeel, en niet tot een zesde toe. Het opneemen van zeſtienduizend guldens werdt insgelyks in 't algemeen goedgekeurd, behalve door Delft en Gouda. Doch alle de Leden drongen ſterk, op het afdoen van allerlei Vrywaaringen, en begeerden, dat de Graaf van Buuren de Tieler- en Bommelerwaard terſtond zou doen plat branden. De Graaf, wiens Graafſchap Buuren tegen de Nederbetuwe *gecontreſaat*, of gevrywaard was, gelyk 't Land van Kuik tegen dat van Keſſel, antwoordde, dat dit zo blyven moeſt, ten ware men zyne onderzaaten liever, ten koſte van 't Land, beſchermen wilde. Doch 't gene hy verder gebrandſchat hadt verviel binnen weinige dagen, wanneer hy gereed was te branden. De Graaf van Rennenberg, Kapitein van Holland, verklaarde hiertoe ook, op den eerſten laſt, bereid te zyn. KAREL II. 1528.

Dit viel voor op den veertienden van Herfſtmaand. Doch op den twintigſten, werdt 'er een Beſtand van tien dagen met de Gelderſchen geſlooten. Men was reeds, eenigen tyd geleeden, te Gorinchem, met hen in onderhandeling geweeſt over eene Vrede, die, eindelyk, op den vyfden van Wynmaand, geſlooten werdt (*d*). De voornaamſte voorwaarden derzelve liepen op deezen zin: „ Hertog Karel zou afſtand doen „ van 't Verbond met Frankryk, en van alle „ andere verbonden, ten nadeele des Kei„ zers, gemaakt. Deeze verbondt zig tot het „ zelfde, ten opzigte van den Hertoge. De „ Her- Vrede met Gelder.

(*d*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 95, 96, 97.

KAREL II. 1528. „ Hertog zou Gelder en Zutfen voor zig en „ zyne mannelyke en vrouwelyke nakomelin„ gen van den Keizer, *als Hertog van Brabant „ en Graave van Holland*, ter leen houden, en „ by gebrek derzelven, zouden deeze Landen „ aan den Keizer vervallen. Op gelyke voor„ waarden, werden ook Groningen en de Om„ melanden, Koeverden en 't Landſchap Dren„ te aan den Keizer afgeſtaan. De Hertog „ moeſt den Keizer trouw belooven, en met „ de wapenen ten dienſt ſtaan: en deeze ver„ bondt zig daartegen, om den Gelderſchen „ geene ſchattingen op te leggen. Ook zou hy „ de Ooſtenrykſche bezetting, uit Harderwyk, „ Hattum en Elburg ligten, en Montfoort, in „ 't Overkwartier van Gelder, den Hertoge „ terſtond inruimen. Wyders verbondt hy zig, „ Hertoge Karel, zo lang deeze leefde, zeſtien„ duizend goudguldens jaarlyks te zullen be„ taalen, en tweehonderdenvyftig Ruiters „ voor hem te zullen onderhouden, van wel„ ken 'er egter altoos vyftig tot 's Keizers „ dienſt gereed zouden moeten ſtaan. Ook be„ dong hy in Gelderland vry te mogen werven. „ Na 't beëedigen en bezegelen van dit Ver„ drag, welk door de wederzydſche Grooten en „ voornaamſte Steden geſchieden moeſt, be„ loofde de Keizer zig te zullen onthouden van „ het voeren der naamen en wapens van het „ Hertogdom Gelder en 't Graafſchap Zut„ fen (*e*)."

Met dit Verdrag, ſcheen de langduurige Gelderſche Kryg ten einde geloopen te zyn. Doch het

(*e*) Chartt. van Brab. te Vilvoorde. *Agtſte Bouwk. Land. Le Sr. de Sart* 2. D. FONTANUS *Libr.* XI. *p.* 751.

het werdt zo kwalyk onderhouden, dat men; binnen weinige jaaren, tot een tweede verdrag komen moeſt. De Hollanders hadden egter nu minder dan te vooren van de Gelderſche vyandelykheden te lyden, waarom wy 'er ſlegts, op zyne plaats, in 't voorbygaan, verſlag van zullen doen. KAREL II. 1528.

Holland hadt, tot hiertoe, den meeſten laſt van den Gelderſchen Kryg gehad, en daarom ſterkſt naar de Vrede verlangd. Men hoopte 's Lands Geldmiddelen, die, door den oorlog, in ſlegten ſtaat waren geraakt; geduurende de Vrede, eens wederom op beteren voet te zullen brengen. Doch op den tweeden dag na 't treffen derzelve, deeden de Gemagtigden der Landvoogdeſſe den Afgevaardigden der Staaten, die nog te Gorinchem byeen waren, eene nieuwe Bede van honderd en tagtigduizend ponden van veertig grooten, in drie reizen te betaalen; vertoonende zy, dat deeze ſomme, die, na aftrek der kwytſcheldingen, maar honderd en twintigduizend ponden blyven zou, boven de gewoone Bede, volſtrekt vereiſcht werdt, tot het aanleggen van nieuwe ſterkten, te Utrecht en elders, in 't Stigt, ter beveiliging van Holland; tot onderhoud van twaalfhonderd Knegten en tweehonderd paarden in dezelven; en om den Keizer te gemoet te komen in het voldoen der beloofde penningen aan den Heere van Gelder en den Biſſchop van Utrecht. De Afgevaardigden van Holland, niet gelaſt om op deezen eiſch te antwoorden, deeden de Staaten, tegen den dertienden van Wynmaand, in den Haage, beſchryven. De Leden, bedugt, dat de Knegten, die nog onbetaald waren, de Bede van honderd en tagtigduizend ponden.

KAREL II. 1528.

Gelderſche Plaatſen niet zouden willen ruimen, of dat zy, zoze 't deeden, hunne betaaling in Holland zouden komen zoeken, beſlooten eenpaarig, Gouda alleen uitgenomen, dat men drie-enveertigduizend guldens van deezen eiſch toeſtaan zou, tot betaalinge der Knegten. Doch de Gemagtigden der Landvoogdeſſe, hiermede niet vergenoegd, hielden zo lang aan, dat de Staaten, te Utrecht beſchreeven, in 't begin van Slagtmaand, nog tagtigduizend ponden toeſtonden, mids men 'er de Landluiden, die in den oorlog met wagens en paarden gediend hadden, uit betaalen, en hun, ter oorzaake van deezen Kryg, geene nieuwe Bede meer doen zou. Toen ontbraken 'er, aan de eerſte Bede, te Gorinchem gedaan, nog twintigduizend ponden, die de Staaten, gedrongen door den Stadhouder, na verloop van eenige dagen, ook aannamen op te brengen, en by verzegeling van duizend ponden jaarlykſche losrenten, die buiten Holland gekogt werden, vinden moeſten. Amſterdam verzegelde hiervan een zesde deel op zig zelf (*f*).

De Staaten bewilligen 'er in; doch bezwaarlyk.

XXX. Geſchenken, aan Stadhouders en anderen gedaan.

Toen dit afgedaan was, werdt 'er, ter Vergaderinge van Holland, gehandeld over het doen van geſchenken aan ſommigen, die Utrecht onder den Keizer hadden helpen brengen. Men hadt den Graave van Buuren te vooren reeds duizend goudguldens, den Griffier du Blioul agthonderd, Meeſter Leonard Hardink tweehonderd guldens beloofd. Men ſloeg ook voor, om den Preſident en eenigen Raaden van Holland ſamen tweeduizend guldens toe te leggen. De meeſte Leden ſtemden gereedelyk tot

(*f*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 98, 99, 100, 101, 102.

tot het doen deezer geſchenken (*g*), zo dat zy, waarſchynlyk, ſedert, gedaan zullen zyn. Wat laater, nam men ook in overweeging, om den Stadhouder van Holland een geſchenk te doen: dien van Friesland werden, om zyne getrouwe dienſten, ten minſten zeshonderd guldens toegelegd (*h*). Karel II. 1528.

Terwyl het Beſtand met Frankryk duurde, werdt 'er, door wederzydſche Gevolmagtigden, te Kameryk, over eene Vrede gehandeld, waartoe Karel en François even zeer begonden te neigen. De Keizer voorzag, dat hem de Lutherſche Vorſten, in Duitſchland, haaſt werks genoeg verſchaffen zouden. Ook vreesde hy voor eenen inval der Turken. De Koning van Frankryk zag zig t'eenemaal ontbloot van geld. Beide haddenze derhalven gewigtige redenen, om naar voorſlagen van Vrede te luiſteren. De onderhandelingen, te Kameryk, werden, egter, eenen geruimen tyd, ſleepende gehouden. De Staaten van Holland hadden 'er ook hunne Gemagtigden, voornaamlyk om zorg te draagen, dat den Hollandſchen Koopluiden vergoeding toegelegd werdt van de ſchade, hun, door de Franſchen, met naame door die van Normandye en Bretagne, ter Zee aangedaan (*i*). En in Hooimaand des jaars 1529, begaven zig ook derwaards de Landvoogdes Margareet en de Hertogin van Angoulême, Moeder des Konings van Frankryk, om de laatſte hand te leggen aan de Vrede, die, eindelyk, op den vyfden van Oogſtmaand, getekend werdt. XXXI. Kamerykſche Vrede. 1529.

(*g*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 102.
(*h*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 106, 104, 109, 136, 143.
(*i*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 94, 105, 113, 115.

KAREL II. 1529.

werdt. Het Verdrag van Madrid werdt 'er, in de voornaamſte punten, door bekragtigd, met naame in de meeſten der genen, welken wy 'er, hier voor (*k*), uit hebben aangetekend. Alleenlyk werdt 'er de Hertog van Gelder, als Bondgenoot des Keizers, in aangemerkt; doch 't verdient zyne bedenking, dat de Keizer, in 't hoofd van 't Kameryks Verdrag, en in verſcheiden' ſtukken, tot hetzelve behoorende, de naamen nog voert van *Hertog van Gelder en Graaf van Zutfen*, onaangezien hy, by het Verdrag van Gorinchem, onlangs, afſtand van dezelven gedaan hadt. Voorts werdt de opperſte magt over de Graafſchappen van Vlaanderen en Artois, by de Kamerykſche Vrede, aan den Keizer afgeſtaan. Het twintigſte Artikel betrof de Nederlanden en ook Holland en Zeeland in 't byzonder. Het Regt van *Aubaine*, volgens welk, in Frankryk en in een gedeelte der Nederlanden, niemant van zyne nabeſtaanden erven kon, dan die gebooren was, in het Land, alwaar de erfenis gelegen was; werdt 'er, voor de Nederlanders, in Frankryk, en voor de Franſchen, in de Nederlanden, door afgeſchaft (*l*). Ten zelfden dage en Plaatſe, werdt ook een Verbond van Vrede en Vriendſchap geſlooten, tuſſchen den Keizer en Henrik den VIII, Koning van Engeland (2); waar

Regt van *Aubaine* afgeſchaft.

(*k*) *Bl.* 460.
(*l*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* II. *p.* 7-42.

(2) Wy maaken hier te liever van dit Verbond met Engeland gewag, om dat het, in de Engelſche *Acta*, door den Heere RYMER uitgegeven, niet gevonden wordt, en hierom, aan den Engelſchen Hiſtorieſchryver, DE RAPIN THOYRAS, onbekend geweeſt is, verwonderende hy

waar door de handel op Engeland wederom volkomen herſteld werdt. Het werdt, zo wel als het Verbond van Vrede met Frankryk, terſtond in Holland afgekondigd (*m*). Men vindt, dat het Verbond met Frankryk, door de wederzydſche Staaten, beveſtigd geworden is. In Holland, geſchiedde zulks, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, door de Abten van Egmond en Bern, eene byzonderheid, my, buiten dit geval, nimmer voorgekomen; door vyf Edelen, en door de zes groote Steden (*n*). KAREL V. 1529.

De Hollandſche Gemagtigden op de Vredehandeling te Kameryk, Meeſter Aert van der Goes, 's Lands Advokaat, en Meeſter *Jooſt Bets*, Penſionaris van Dordrecht, in wiens plaats, naderhand, Meeſter Andries Jakobszoon van Naarden, Penſionaris van Amſterdam, werdt afgezonden, hadden ondertuſſchen vergeefſche poogingen gedaan, om vergoeding te bekomen van de ſchade, den Hollanderen en Zeeuwen, geduurende het Beſtand, door de Franſchen, toegebragt; ſchoon zy dezelven, ook na 't ſluiten der Vrede, tot in Slagtmaand toe, hadden voortgezet. De Staaten, toen verneemende, dat 'er van Frankryk geene vergoe- De Hollanders konnen te Kameryk geene vergoeding van ſchade krygen.

(*m*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 14.
(*n*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 123.

hy zig (Tom. V. p. 278) dat 'er, ten deezen tyde, geen byzonder Verbond tuſſchen Karel den V. en Henrik den VIII. geſlooten werdt, daar Henrik den Keizer, te voren, openlyk, den oorlog verklaard hadt. Doch zulk een Verbond is 'er inderdaad geſlooten geweeſt, en, niet lang na de *Hiſtorie van de Rapin Thoyras*, uit een Regiſter van Vredehandelingen, beruſtende ter Rekenkamer van Ryſſel, geheel in 't licht gegeven, door Du Mont *Corps Diplom.* Tom. IV, P. II. p. 42.

KAREL II. 1529.

goeding te hoopen was, leverden der Landvoogdesse een smeekschrift over, waarin zy verzogten, beslag te mogen leggen, op de Fransche goederen in Holland. 't Schynt ook dat men hiertoe gekomen is (o). Doch welk een uitslag deeze zaak gehad hebbe, is my niet gebleeken.

XXXII. Bede aan de Staaten van alle de Nederlanden tot 's Keizers reize naar Italie enz.

Terwyl de onderhandelingen te Kameryk nog duurden, hadt de Landvoogdes alle de Nederlanden, in Bloeimaand, te Brussel beschreeven. Hier deedt zy eene Bede aan Brabant, van tweehonderdduizend guldens *current*, aan Vlaanderen, van tweehonderdduizend Kroonen, en aan Holland van honderdduizend Kroonen, tot het Huwelyk van den Keizer, de geboorte van zynen eersten Zoon, en zyne reize naar Italie; te betaalen in zes jaaren, en nog tagtigduizend guldens, tot onderhoud der Knegten en opmaakinge van het Slot Vredenburg, te Utrecht. De Staaten van Holland, kort hierop, in den Haage beschreeven, toonden weinig genegenheid, om in deeze Beden te bewilligen. De Edelen alleen sloegen voor, om, tot voldoening van beide de Beden, honderdentwintigduizend ponden van veertig grooten toe te staan. Doch, buiten Dordrecht, Haarlem en Amsterdam, hadden zy geen gevolg van Steden, klaagende deezen, zo wel als de Edelen, over 's Lands armoede, door voorige oorlogen en tegenwoordige sterfte onder 't Rundvee, veroorzaakt. Ondertusschen liet de Landvoogdes zig verluiden, dat zy, zonder dat de geheele Bede toegestaan werdt, niet te vrede zyn zou. Zy stondt 'er te sterker op, om dat de Keizer

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 107, 114, 115, 117, 119, 132. *Verg.* Repert. der Plak. *bl.* 14.

zer thans geld noodig hadt tot den togt naar Italie, alwaar hy, onder anderen, voorhadt, zig door den Paus te doen kroonen. Doch de Hollanders, oordeelende dat de Keizer verpligt was, zelfs het verſterken van Utrecht te bekostigen, begreepen nog ligter, dat zy ongehouden waren, hem geld te ſchieten, tot het doen van nieuwe overwinningen in Italie. Ten Hove, alwaar de Staaten in Hooimaand wederom beſchreeven waren, bewoog men hen egter, om der Landvoogdeſſe volkomen genoegen te geeven, en in 't geheel tweehondderdduizend guldens toe te ſtaan, mids men geene Brouweryen ten platten Lande meer toeliete en den Staaten voortaan geen onderhoud van Knegten of Vestingen buiten Holland meer opleide. De Advokaat van der Goes vertoonde der Landvoogdeſſe, ſedert, in een byzonder geſprek, de kleinheid en armoede van Holland, onder anderen zeggende, dat het minſte Kwartier van Brabant meer inkomſten hadt dan gantſch Holland. Hy zogt haar te doen begrypen, dat men 't Land geen' nieuwen laſt opleggen moeſt, voor dat het een weinig op zyn verhaal gekomen was. Naderhand, bragt hy zyne redenen in geſchrift en op de Dagvaart: alwaar zy onderzogt werden, eer hy vryheid kreeg, omze der Landvoogdeſſe toe te zenden (*p*). Doch men hadt ten Hove 't geld te noodig, om hier ooren naar te hebben. De Staaten bewilligden, in Hooimaand, in honderd en dertigduizend Kroonen (*q*). Aan Zeeland geſchiedde, ten deezen tyde, eene Bede van dertigduizend ponden van veertig grooten 's jaars, voor

KAREL II. 1529.

Staat van Zeelands ſchulden.

(*p*) Mr. ARRT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 107, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 120

(*q*) Rep. der Plak. van Holl. *bl.* 15. I. Memoe. DE JONGE *f.* 11.

KAREL II. 1529. voor den tyd van zes jaaren, in welke de Staaten, onaangezien het Land toen meer dan zevenenvyftigduizend ponden ten agteren was, in Wynmaand, bewilligden (*r*). De Keizer deedt de reis naar Italie, waartoe hem, onder anderen, deeze Beden waren toegeſtaan, in den Herfſt deezes jaars: ſteekende van Barcelona af, met eéne groote Vloot, meeſt Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen (*s*). Hy landde te Genua: doch werdt, eerſt op den vierentwintigſten van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te Bononie, en niet te Rome, gelyk zyn voorneemen geweeſt was, door Paus Klemens den VII, tot Keizer gekroond. Midlerwyl, hadt Filibert van Chalons, Prins van Oranje, op 's Keizers laſt, het beleg geſlaagen voor Florence, welke Stad de Keizer voorhadt te bemagtigen, ten behoeve van 's Pauſen Neef, *Alexander de Medicis*, aan wien hy zyne natuurlyke Dogter, *Margareet*, ten Huwelyk beloofd hadt. De Stad gaf zig, eerſt in Oogſtmaand, over, na dat de Prins van Oranje, kort te vooren, in een gevegt, geſneuveld was. Hy hadt, by uiterſten Wil, *René van Naſſau*, Zoon van Graave Henrik en van 's Prinſen eenige Zuſter, Claude van Chalons, tot zynen erfgenaam verklaard (*t*), die 't Prinsdom van Oranje in den Huize van Naſſau overgebragt heeft. De Keizer was, reeds in Lentemaand te vooren, naar Duitſchland, en van daar naar de Nederlanden vertrokken. 't Verſlag van zyne verrigtingen aldaar ſpaaren wy, tot het volgende Boek.

Karel de V. door den Paus gekroond.

Dood van Filibert van Chalons, wiens Prinsdom Oranje aan 't Huis van Naſſau komt.

(*r*) Acte by BOXHORN op REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 422.
(*s*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 420.
(*t*) J. DE LA PISE Tabl. des Princ. d'Orange, *p.* 197.

Berigt voor den Binder.

Oproer te Hoan tegen over bl: 122.

De Zelnering of het Darink.
" delven tegen over bladzyde - - 170

Woede van het Kaas- en brood-
Volk in het Jaar 1492 —— 280

i' Hage geplundert door
Maarten Van Rossem in
het Jaar 1529 - - - - - 484.

Maarten Van Rossem
Veldmaarschalk van Gelderland. w

K

K
V.
de
ge
kr

D
va
be
C
wi
P
d
ra
't
va
fa

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

VOOR HET VIERDE DEEL.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET VIERDE DEEL.

Bl. 3. r. 4 en 5. v. o. „ HUGO VAN LANNOY." Men kan zyne afbeelding vinden in de Plaat, by deeze Aanmerkingen gevoegd, op het 3e. D. der *Vaderl. Hiſtor.*, over bl. 108.

Bl. 5. r. 8. „ *Zy* (de Gemagtigden der Steden) — *wisten geenen anderen raad, om den Hertoge te voldoen, dan hem, of den Stadhouder, aan te bieden, dat zy,* „ elc in hoir perſoon, *mit hoeren vrienden,* „ — — *mijnen genadigen Heere,* wt hoeren „ boedel, leenen *wilden.*" Hier uit ſchynt men, midlerwyl, niet duister te kunnen opmaaken het aanwasſend vermogen der aanzienlykſte Stedelingen, uit welken, van ouds, de Regenten pleegen verkooren te worden, en die hier, elk in perſoon, hunnen Graave denzelfden dienst deeden, welken ſommige Edelen, voorheen, bewezen hadden aan zyne Voor-

zaaten (*a*). Voor 't overige, ſchoon onze WAGEN:, in 't vervolg, zeer wel leert, dat de Kabbeljaauwſche Vroedſchappen de ſchuld der zwaare belastingen, die thans ſtand greepen, op de Hoekſchen alleen ſchooven vindt men egter, dat de eerſte party, zo wel als de laatſte, in dezelven geſtemd hadt (*b*).

Bl. 7. r. 12. v. o „ FILIPS *hadt* (aan) *zyne Gemaalin* IZABELLE —— 't hoog bewind over Holland *opgedraagen.*" Deeze Vorstin, welker afbeeldzel, uit een, ten haaren tyde gemaakte, teekening, ter Leenkamer van Holland berustende, ik, in Bylaage B, hier agter voegen zal, was reeds een geruimen tyd, by 's Hertogen afwezen, door hem aangeſteld tot Landvoogdes, Stadhouderes, of Gouvernante van *alle* de Nederlanden, en byzonder van Holland, Zeeland en Friesland. In een Stuk, ſedert door onzen WAGEN: uitgegeeven, geſchreeven te S. Quintin, in Vermandois, en zynde van den 9. Maart 1441, noemt zy zig reeds, " *'t Gouvernment* „ *hebbende van mynen lieuen H^r, en, in ſyn* „ *abſentie, van* allen *ſinen Landen ende Heer-* „ *lichijden van hairwairde ouer* (*c*)." Met opzigt tot onze Landen, in 't byzonder, ſchreef zy zig, " *het Regement hebbende over Hollant, Zeelant ende Vrieslant* (*d*)." Onder deeze algemeene Overheden,

(*a*) Zie, bi: v:, MIER. *Gr. Ch. b.* 3. D. bl. 608.
(*b*) Groote Chron. *Dievſ.* XXIX. *Cap.* 10. *bl.* 289 *Vſq.*
(*c*) WAG. *Amſterd.* 2 D. *bl.* 311. alwaar men ook, *bl.* 241—246, breeder opening, nopens het gebeurde te Amſterdam, zal ontmoeten.
(*d*) VAN OOSTEN DE BRUIN. *Beſchryv. van Haarl.* 1 D. *bl.* 283.

den, ſtonden, als men ligt gevoelt, en uit 't vervolg blykt, de Stadhouders of Gouverneurs (gelyk zy toen reeds heetten (*e*)) der *byzondere* Landſchappen.

Bl. 7. r. 2. v. ond. „ LALAING — werdt gewaarſchuwd, *dat de Haarlemmers* hem de dood gedreigd hadden, zo hy in de Stad kwam." Deeze waarſchuuwing hadt allen grond. Hoe fel de Kabbeljaauwſchen op hem gebeten waren, blykt uit de woeste behandeling, met welke zy de Hertogin zelve, by haaren inkomst, bejeegenden, ondanks de kennis, die zy, zonder twyffel, droegen, dat PHILIPS, en dus ook deszelfs Vertegenwoordigſter, meest naar hunne zyde helde. „ *Op St. Willeboirts auond* (zegt een oud Schryver, (*f*) en die avond valt op den 6. van Slagtmaand) *quam die Hertoghinne — mit een eerlike Staet binnen Haerlem; ēn int incomen geſciede hoir ēn hair familie* (Hofgezin) *grote lasteringen ende confuſen; want alſo heer Willem van Lalein, Stedehouder, een hoeft ēn opperſte was van der Hoecxs partye, ēn doer wien die Cabbeliaus ondertreden worden, ſo meenden die Poorters, dat hi mitter Hertoechinnen mede in gecomen ware, ēn ſochten oneerliken ēn ſcandeliken onder der Hertoghinnen clederen, ēn hore Jonfferen, oft hi daer geweest hadde, ende ſouden* (*d: i:* zouden hem) *ſonder twifel doot geſlagen hebben; waerom die Princeſſe in groten vreſe ēn anxſte was. Ēn als ſi ſa-*

(*e*) Zie myne Aanmerk. 3 *St. bl.* 98.
(*f*) Groote Chron. *Diviſ.* 29. bl. 296.

ſagen, dat hi daer niet en was, ſo ontfingen ſi die Hertoghinne mit groter eren, eñ baden oetmoedeliken genade van hore misdaet, eñ oneren, die ſi tegen haer bedreuen eñ misdaen hadden." Ik haal te liever deeze woorden aan, om dat ik zie, dat dezelven, eenigzints, verſchillend opgevat worden (*g*). Misſchien gaven de uitneemend lange ſleepen, die de voornaamſte Vrouwen toen, en lang voorheen, aan de kleederen droegen, en onder welken zig iemand verbergen konde (*h*), aanleiding tot dit zoeken der Haarlemmers. De Hertogin, ondertusſchen, geſtoord over deeze onvoeglykheid, en verdere *overhoirigheden*, *wederzeggen* en *breuken*, ook na haar vertrek uit bovengemelde Stad, aldaar, tegens *mynen Heer*, *ende ons*, als zy zeide, gepleegd, was naauwlyks in den Haage te rug gekeerd, óf zy gelaste die van Haarlem, haar eenige Gemagtigden toetezenden, zo ter overgave der Stads ſleutelen ('t zy deezen, waar omtrend men het niet eens is, by haare inkomst, haar waren aangeboden of niet) als ter bewyzing van *volcomen onderdanigheyt*, en betering van 't misdreevene: waar aan egter niet ſchynt gehoorzaamd te zyn, nog de onrust geſtild, voor 's Hertogen komst hier te lande (*i*).

Bl. 9. r. 9. „ *Hoe deeze twist*, (met die van

(*g*) Beſchr. van Haarl. *l. c. bl.* 282. en CRUSIUS, *Tableau de l'Hiſt. des Provinces-Unies. Tom.* 2. *p.* 144.

(*h*) Toen, in den jare 1392, brand ontſtondt, op een gemasqueerd Bal te Parys, en Koning KAREL de VI, die mede verkleed was, gevaar liep van om te koomen, wierdt hy van dat onheil behoed, door de tegenwoordigheid van geest der Hertogin van Berry, die hem onder den ſleep van haaren mantel verborg. *Voyez* VILLARET. *l. c. T.* 12. *p.* 146.

(*i*) Beſchr. van Haarl. *l. c. bl.* 283 en 248.

van Dordrecht) *ten deezen tyde, afliep*, is my niet klaar genoeg gebleeken." Na ISABELLE, door JAN WITTE, Bailiu van Rotterdam, in die Stad, als een der naast gelegenen, de derde dagvaarding tegens de Dortenaaren, by klokkenslag, en om dat „ *nyemant, van anxte syns lyfs, t'Dordrecht trekken derff, om meer daich brieuen aldair te brengen*", hadt doen afkondigen, wierden zy, niet ver schynende, op den 20 van Wintermaand 1444, by *contumacie*, in 't ongelyk gesteld, nopens alle de, tegens hen ingebragte, klagten; die zig niet slegts bepaalden tot het Stapelregt, maar zig ook uitstrekten tot andere zaaken, byzonder tot het weigeren der volleedige betaaling van breuken, boeten, erfrenten, en zelfs der tien jaarige beden, welken zy ge-agt wierden den Graave verschuldigd te zyn (*k*).

Die van Dordrecht, ondertusschen, vermeenende, ten deeze, voor niemand anders, dan voor den Hertoge zelve, te regt te moeten staan (*l*), kreunden zig niet aan het bovengenoemde Vonnis, door ISABELLE, ten bywezen van den Stadhouder van Holland, eenige Raaden en anderen, geslaagen. PHILIPS, zig, ten jaare 1446, in Holland bevindende, deedt, wegens de verschillen over het Stapelregt, tusschen Dordrecht en eenige Noordhollandsche en Friesche Steden, wel zekeren uitspraak, naar welken men zig, in zyne uitlandigheid, den tyd

(*k*) Z. O. Kas K. *fol.* 131 en volgg. (Copy) van de Leenkamer; by VAN DE WALL, *Privileg. van Dordrecht, bl.* 555—574.

(*l*) VAN DE WALL. *l. c. bl.* 556. 560 *Note.*

tyd van vyf Jaaren, zoude hebben te gedraagen; maar ook hier aan ſchynt ſlegts maatiglyk gehoorſaamd aan de zyde der Dortenaaren, die, byzonder na verloop van dien tyd, op den ouden voet voortgingen, en een deel gewapende lieden, 't einden den Yſſel zonden, om de Schepen, die op- en neder vaaren wilden, aan te haalen, en te Dordrecht ter ſtapel te brengen. Op de heevige klagten, hier over by den Hertoge ingekomen, voorzag Hy, door, op den 22. van Lentemaand 1453, voor twee Jaaren de bovengemelde uitſpraak van den Stapel te vernieuwen *(m)*. Dan daar, midlerwyl, zo die van Dordrecht als van Zuidholland beſchuldigd wierden, ſommige zyner *rechten, demeynen, heerlicheden, ſchot, beden ende proffyten*, ſedert eenigen tyd te hebben ingehouden, *ende ge-appliceert tot hueren proffyte*, en de Vorst, buiten dien, „ *moogelyk niet geheel ten onregte*," (zegt, een zeer kundig Man) *(n)*, geſtoord was, dat de Stad, op den 5 July 1455, buiten zyne toeſtemming, beſchikking hadt gemaakt over de Leden der Regeering en der Wet, die in zynen eed ſtonden, en, uit zynen naam, gewoon waren regt te doen, maakte hy, eindelyk, ten jaare 1456, zig gereed, hun 't een en ander, gewapend, betaald te zetten. De Stad en die van Zuid-Holland, toen geen kans ziende s'Hertogen vermogen op te weegen, vermeenden zyne wraak te moeten voorkoomen. Zy verklaarden berouw te hebben, deeden hem bidden om

gra-

(m) VAN DE WALL. *I. c. bl.* 578, 579, 584 en 588.
(n) VAN DE WALL. *l. c. II.* 595.

gracy en *genade*, en booden hem aan zig te verootmoedigen. Dit was, 't geen PHILIPS zogt, en waar van onze WAGEN. (bl. 56) kortelyk ſpreekt. Hy vergaf hun, op den 23. van Zomer-Maand van het laatst gezegde jaar, al het misdrevene, maar niet, dan op voorwaarde van *heerlicke* (eerlyke) en *proffytelicke* beteringe: *Heerlicke*, in dier voege, dat, op den 28 daar aan volgende, die van Dordrecht, by hem, op 't Hof, binnen den Hage, zouden komen, " *in den getale van hondert notablen perſoenen*," en die van Zuid-Holland, " *in den getale van vyftich perſoenen*;" allen " *mit bloten hooffden ende ontgordet, ende vp huere knieden weſende*;" alwaar zy, in zekere, opgegevene en zeer nederige, bewoordigingen, te breed om hier in te voegen, hem vergifnis zouden vraagen, onder anderen met belofte, van zig voortaan van *misdoene* te zullen wagten: *proffytelicke*, zo, dat men den Hertoge, binnen anderhalf jaar, betaalen zoude twintig duizend Klinkaarts, van dertig grooten Vlaamsch, en verders aanneemen hem, in zyne, toen plaatz hebbende, Utrechtſche en, voorts, in alle andere Oorlogen, by te ſtaan, „ *gelyk zy voorheen hebben geplogen en gehouden zyn te doen*;" tegen al 't welk zy herſtelling kreegen van eer, goeden naam en van de Graaflyke Privilegien, die PHILIPS, by zyne inhuldiging, bevestigd, of hun, ſedert, gegeven hadt (*q*).

Bl. 9. r. 3. v. o. „ *Hy* (DE WILDE,) *kwam*, in de lente des jaars 1445, *herwaarts over*." Hy

(*q*) VAN DE WALL *l. c. bl.* 595—599.

Hy ſchynt, omtrend Mei, in bediening getreden te zyn; immers, den 5. dier maand, gaf LALAING het graaflyk Zegel, 't geen 't Hof van Holland was gewoon te gebruiken, en de Stadhouder bewaarde, aan Hem en den Raad over(*p*).

Bl. 11. r. 2. v. o. „ FRANK VAN BORSELEN verwierf hun 't leeven". De waarheid van dit gezegde, door oude Schryvers geſtaafd (*q*), toont niet alleen den grooten invloed, die FRANK, na JACOBA's overlyden, ten Hove behieldt, maar ook, byzonderlyk, het goed gebruik, 't geen hy 'er van maakte. Schoon in de gevoelens der Kabbeljaauwſchen opgevoed en, eerst in dienst van JAN VAN BEIEREN, daar na van PHILIPS, getreden zynde, ſtondt hy, volgens zynen eed en pligt, de zaak zyns Meesters, zo het 'er op aan kwaame, wel voor, ook ten koste van zyn bloed (*r*), doch zonk nimmer tot de laagte, van eenen perſoonlyken haat tegen zyne partyen te voeden, en deedt, veel eer, zyne vermogens dienen, om het lot van ongelukkige Hoekſchen, daar hy konde, te verzagten. Zyn verſtand, zyn trouw, zyne niet laffe, maar zagte, aart en eerlyke menschlievenheid maakten deezen, belangryken en uitmuntenden, Man, van wien ik 't eenigen tyde, in een ander werk, breeder hoop te gewaagen, tot een geduurig voorwerp van agting en liefde, by 't Hof en de Landzaaten der wederzydſche, toen heerſchende, gevoelens. Hy hadt zig, onlangs, om der Hertoginne, met raad en daad, by te ſtaan, ne-

(*p*) Zie hier agter *Bylage* A. N°. 1.
(*q*) Groote Chron. *bl.* 191.
(*r*) Zie myne Aanmerk. op WAG. 3 D. *bl.* 469. *r.* 8. *v.* o.

nevens eenige andere Edelen, zo dra zy in Holland gekoomen was, by haar vervoegd (*s*); anders hieldt hy zig, den meesten tyd, in den Briele op; een Stad, die hy zeer minde, en alwaar ook, na hy, op den 19. van Slagtmaand des jaars 1470, was overleden, zyn hart, in de Maarlandſche Kerke, een grave beſteld wierdt en zyne uitvaart plegtig gevierd (*t*). Sommigen hebben vermeend, dat FRANK, na doode van JACOBA, hertrouwd is geweest aan eene Jonkvrouwe, uit den huize van WASSENAAR (*u*). Dan, hieromtrend, is my niets, in egte Stukken, gebleeken. Hy liet een' Baſtaard na, met naame FLORIS, een dapper man; die, ſedert Ridder geworden, met eene Dogter van dat aanzienlyk Geſlagt was gehuuwd (*v*); 't geen aanleiding tot den misſlag der Schryveren kan gegeeven hebben.

Bl. 13. reg. 15. „ *De* Rederykers, *eene ſoort van Digters en Toneelſpelers te gelyk, ſchynen*, onder het blaaken der Hoekſche *en* Kabbeljaauwſche oneenigheden, *hier allereerst opgekomen.*" De oorſprong deezer Broederſchappen, hier te lande, is, gelyk een kundige pen (*w*), na WAGEN., heeft aangemerkt, nog duiſter. Als men egter nagaat, hoe, reeds in de elfde en twaalfde eeuw, zeeke-

(*s*) Groote Chron. *bl.* 189.

(*t*) TERLING *MS.* Chron. van Voorne bl. 60. „ *Ende het „ hardt en ingewand ſyns lichaems worde begraven binnen der „ Stede van den Briel, in ſte Pieters Prochij Kerk van Maer„ landt, in theylich cruyce Choor voir het Outaer.*" Theſ. Rek. Brielle *Ram.* 1470—1471. *Capittel* „ Wigheuen by beuele van tGerechte."

(*u*) MATH. *Analect.* T. I. p. 747.

(*v*) TE WATER, *Hoog Adel. Zeel.* bl. 80. Gr. Chron. *bl.* 327.

(*w*) KOPS over de *Rederykers.* in *Verhand. der Maatſch. der Nederl. Letterk.* 2 D. bl. 215.

kere Digters, bekend onder den naam van *Troubadours*, zig, uit het zuiden van Vrankryk, byna overal verſpreid hadden; als men 'er by voegt, dat ook, in Duitschland, zeer vroeg, van de, zogezegde, *Meister-Zangers* gewaagd wordt, en dat reeds, by alle deezen, het rymen in *Coupletten*, party's gewyze (*Tenſons*, *Jeux partis*, zeggen de Franſchen (*x*)) plaatz greep, even als het uitlooven van prysvraagen, en andere omſtandigheden, die men, gedeeltelyk, by onze vroegere Digters en latere Rederykers ontmoet, meen ik niet langer te moogen twyffelen aan de oorſpronglyke overeenkomst, welke, oudtyds, ſchoon met verſchillende benaamingen, in veelen opzigte, tuſſchen alle deeze Lieden en Gezelſchappen, heeft plaats gegreepen; en het verdient eenige oplettenheid, dat, gelyk het woord *Troubadour*, in den tongval van *Provence*, en het woord *Trouverre*, in den gewoonen Franſchen tongval, eigenlyk, *Vinder*, beteekent, om dat zy de gedigten maakten, en uitvonden, die de *Jongleurs* (*y*) ſpeelden, zoo ook één der perſonagien, onder de Rederykers, *Vinder* genaamd wierdt (*z*): waar by men voegen kan 't naauw ver-

(*x*) Hiſt. des Troubadours, T. 1. *Preface. p.* 66 *et* 67 *et* T. 1. *p.* 11. *Conf.* TENZELIUS *Supplement. Hiſt. Gothan.* p. 519 *ſeqq.* In zoodanige Samenſpraaken, alwaar een opgegeven verſchil punt van wederzyde verdeedigd wierdt, heeft men nog een Stukje van den beroemden Digter, JACOB VAN MAERLANT; die, met zekeren MARTYN, zintwist, waarom het den Kwaaden en Vlyers wel, den Goeden kwaalyk, op aarde gaa. Dit Stukje is gedrukt ten jaare 1496, en men heeft 'er een affchrift van in de Akademie-Boekery van Leiden. Zie ook LE LONG. Boekz. des Bybels *bl* 220 en 221. en Voorred. op MAERL. *Spieg. Hiſt. bl.* 49.

(*y*) *Hiſt. des Troub.* T. 3. *p.* 359.

(*z*) KOPS *l. c. bl.* 220.

verband, 't geen, oorſpronglyk, onze zeden met die der Duitſchers en Franſchen hadden; als mede dat die *Troubadours*, en andere Franſche Digters, aan ſommige Nederlandſche Hoven, met naame aan 't Vlaamſche (*a*), Brabandſche en Henegouwſche, denkelyk ook wel aan 't Hollandſche, daar de Franſche taal al vroeg in gebruik was, onderhouden wierden; (*b*) ja, dat ſommige Nederlandſche Vorsten, in den Franſchen en Hoogduitſchen tongval, als Medebroeders, de Digtkunst oeffenden; waar van nog overblyfzelen gevonden worden (*c*), en waar uit, misſchien, de bekende gewoonte, dat zig verſcheide groote Heeren, b. v. Prins WILLEM de eerſte van Orange, in vervolg van tyd, zig als Leden der Rederykkameren lieten inſchryven, geſprooten is.

Men heeft te regt aangemerkt, dat, overeenkomſtig den aart onzer taal, het woord *Rederyker* geen Hollandsch is. *Rhetor* wordt reeds JACOB VAN MAERLAND, in deszelfs, zeer oud, graffchrift (*d*), genaamd. 't Kan zeer wel zyn, dat, gelyk eenige *Troubadours* van Toulouſe zig, in 't begin der 14. eeuw, tot een Gezelſchap vereenigden, onder den naam van *Jeux d'amour*, en, in 1356, bepaaldelyk, van *Collége de Rhetorique*; zoo ook ſommige Nederlanders, die, van over lang, (*e*) veel uit het

(*a*) FAUCHET. *des anc. Poëtes. pag.* 559; 579.
(*b*) *l. c. p.* 570; 578. Vſo; 579. 587. PASQUIER, *Recherch. f.* 603. en *myne Aanmerk. op* WAG. 3 *D. bl.* 6. *r.* 7. *v. o.*
(*c*) FAUCHET. *l. c p.* 570. Proben *der Alten Schwabiſche Poëſie; Verr. p.* 25. et GOLDAST *in* Tyrol, p. 7. *et in* Winsbek. *p.* 22. *f.* 10. *apud* SCHILTER. *Theſaur. Antiqq. Teutor.* T. 2.
(*d*) *Spiegel Hiſt.* bl. 34.
(*e*) MAERL. *Spiegel Hiſt.*; *Voorred. bl.* 41 en 48.

het Fransch vertaalden, niet lange daar na mede den naam van *Retroſynen* (*f*), of *Rhetorykers*, aannamen. PIERRE MICHAULT, Geheimſchryver en bekend Digter ten Hove van PHILIPS den Goeden, wordt, door deszelfs Tydgenoot, OLIVIER DE LA MARCHE, gezegd *Rhetoricien* (*g*). Die Schryver gebruikt gelyke bewoording omtrent KAREL, Hertoge van Orleans, een groot Minnaar der Digt- en Letterkunde (*h*). Onze Vorsten onderhielden, één of meer Nederduitſche Poëten, die men, eenvoudig, *Digters* noemde. Zo gaf Graaf WILLEM de IV. aan WILLEM VAN DELFT, *den Digter*, alle jaaren, een paar gevoederde kleederen, en vyf pond Hollands in geld (*i*), en ik twyffele niet, of dit zal ook, byzonder onder 't Hollandſche huiz, plaatz gehad hebben. 'T is, misſchien, aan deeze beſcherming, die de Nederduitſche Digtkunde, zo hier, als elders in de Nederlanden, met naame in Braband en Vlaanderen, bejeegende, te danken, dat men Digtſtukken der dertiende en veertiende eeuw, en dus in den tyd van STOKE, VELTHEM, enz., vindt, welken, in geest, kragt en trant van Vaerſen, die der vyftiende verre te boven gaan. Hoe vreemd dit klinken moge, wanneer men alleen onze, rampzalig berymde, Kronyken heeft ingezien, moet men 'er, meen ik, van overtuigd worden, zo dra men ſommige, ſchoon in weinig handen zynde, doch den druk verdienende, Stuk-

(*f*) KORT. l. c. bl. 217.
(*g*) *Mémoires l. c. p.* 254. *et* 274.
(*h*) GUAICO. *Diſſertat. Hiſtor.* T. 2. *p.* 6. *et p.* 186.
(*i*) Zie, hier agter, Bylage A. N°. 2.

Stukjes van JACOB VAN MAERLANT, b. v. zynen *Wapen Martyn; verkeerden Martyn;* van *der Drievoudigheid*, enz.; vergelykt met die opgeblaazene, en, in taal en zaaken, dikwyls onverſtaanbaare, *refereinen*, die men, onder de Bourgondiſche Regeering, ontmoet (*k*); hoe zeer toen andere kunſten en weetenſchappen het hoofd opbeurden. Ik geloove zeer graag, dat 'er, in de 13e. en 14e. eeuw, niet veel MAERLANDEN gevonden worden, maar hy zelve, egter, pryst (*Spiegel, Hiſt.* 1 D. *bl.* 176.) eene Overzetting van ESOPUS, door zekere CALSTAF en NOYDEKYN gedigt, van welken men dus goede gedagten mag hebben.

Bl. 13. r. 4. van ond. en Bl. 14. r. 2. „ *Het Placaat — verbiedt — het maaken van* nieuwe Schutteryen;" Verſtaa hier door zulke gewapende Gezelſchappen, welke, buiten de gewoone Schuttery, zonder last der Regeering, opgeregt wierden. De woorden van den Tekst leeren dit; „ *Ontbieden* (ſtaat 'er) *en beueelen, dat nyemant voertaen — Scutterien en maken*, anders dan die Scutterie, ge-ordineert by den Gerechten *van onſen Steden off Dorpen.* (*l*)."

Bl. 22. r. 8. „ *'t Geval* (van den Preſident DE WILDE, met BANJAART SCEI,) *wordt*, kort en bewimpeld, *by onze* Schryvers, *te boek geſteld:*" — en r. 21. „ *Zo ver ging de* wrok,

(*k*) Zie, kortheidshalven, by KOPS *l. c. bl.* 231; vergeleken met Bylage A. N°. 3., hier agter. In de 16e. eeuw, verſtonden de Hollanders de Digtkunst beter dan de Vlamingen. Zie HUISINGA BAKKER, *Beſchouw. van den Trant der Nederd. Vaerſ. bl.* 98. in *Verh. Maatſch. Ned. Letterk.* 5 D. bl. 100.

(*l*) *Memoriale* T. 1445—1453. Kas N. fol. 2.

wrok, *dat de* Preſident BANJAART *openlyk* van manſlag *of* moord *beſchuldigde, enz.*" Dat deeze twee elkanderen beſchuldigden, ſchynt geen twyffel te lyden; daar het, by oude Schryveren, eenparig verhaald wordt; maar *waar over, wanneer*, en *uit wat grond*, is minder klaar. De Preſident was, volgens alle Schryveren *(m)*, meen ik, beſchuldigd van *Sodomie*; maar BANJAART, volgens ſommigen *(n)*, over die zelve misdaad; volgens anderen, over " *dat hy een man ſou vermoerd hebben (o).*"

't Blykt, uit s'Lands *Memoriaalen* van deezen tyd, dat, reeds voor 't uitreiſde van den jaare 1447, niet de Preſident, maar de *Maagen* en *Vrienden* van zekeren GERYT JANSZ., „ *eenen* doodſlach, *onlancx leden, binnen der Stede van Medenblic, geſciet, by Geryt van Mekeren en de Herman Havercamp, an den perſoon van* denzelven GERYT JANZOEN, *geleyt*, (hadden,) *op den* Caſtellein van Medenbliec BENJAERT ZEY;" dat ook voorn. ZEY (zeker dezelve, die hier bedoeld wordt) dien doodſlag niet heeft willen bekennen; doch dat, " *om te ſcuwen vorder onluſte, die daer wt ſpruyten mochte*," de Beſchuldigers aan de eene, en BENJAART ZEY, *als Gemachtigde, ende met hem Henrick Gysbrecht van Hattem, Maagen van Geryt van Meekeren ende Herman Hauercamp, handadigen*, " aan de andere zyde," *by tuſſchen-ſpreken van eenige van den Rade myns genadichs heere van Hollant*," deeze

(m) Groote Chron. *Diviſ.* 29. *bl.* 291. *Vſo.* SNOI *Lib.* X. p. 150. Goudſche Chron. *bl.* 132.
(n) SNOI *l. c Goudſch. Chron. l. c.*
(o) Groote Chron. *l. c.*

deeze zaak, op den 15. van Wintermaand 1447, aan de uitſpraak van vier Raden van den Hove, als *Zegsluiden*, en eenen vyfden Raad, als *Ouerman*, op een *peyne van duyzent ryders*, hadden onderworpen, en wel, „ *in* „ tegenwoordicheyt van heren GOESWYN DIE „ WILDE, Preſident, *en andere van den* „ *Rade van Holland.*" 't Gevolg hier van was, dat de Zegsluiden, nog op den 21. van dezelve maand, eene uitſpraak deeden, waar by " *Partien ende allen hoiren Vrunden, Magen, Hulper ende Hulperen en* alle de genen, die, in eingerwys in den voirſ dootſlach betichtiget, *ofte* bedacht mogen weſen" volkomen *verzoend* wierden; mits de *Handadigen* betaalen zouden *vyf honderd Klinkaerts*, eenige *zielmiſſen*, *kloofterwinningen*, en *bedevaerden*, zouden doen, en, daar na, een jaar lang, zouden blyven *buten der Oifterbailiuſcip van Weſtvrieslant*; terwyl, wyders, nopens BANJAERT in 't byzonder, wierdt gezegd „ *want, in tachterſte van den Compromis, — mede geroert ſtaet, dat, niet tegenſtaende dat Compromis, en tgeent dat, wt crachte van dien, verclaert ſoude worden,* BENYAERT SEY *voorſz. nochthans voir ons, Segsluyden ende Ouerman voirsz, doen ſal tguent, dat die* Scepenen van Medenblic kennen ſullen by hoiren eeden, dat hy ſoude hebben moeten doen na den rechte van der Stede van Medenblic, int ſtuk van den dootſlage voirſz, indien dat Compromis niet geſciet en wair, en hy dair of te rechte gecomen hadde, *ſoe verclaren wy, Segsluyden ende Ouerman, daer af,*

(a)

ſamenlic, ende ſeggen, dat wy niet gevoelen en konnen, dat ons yet buert daer toe te verſtaen; ende mach, daerom, die ſelue BENYAERT dat alſoe doen, up dattet hem gelieft, voir den Rade myns voirſz genadichs heeren van Hollant, of voir anderen daer him dies dunct te behoeven, *die dan voirt daer in wael doen mogen, tgeent dat die behoirlic duncken ende gelieuen ſal*, want wy daer of vorder niet ſeggen en willen (*o*)." Uit welk een en ander ik zoude beſluiten, 1; dat BANJAART, eer hem de Preſident beſchuldigde, reeds door anderen, voor den geregte van Medenblik, over een' *doodſlag*, beſchuldigd was; 2; dat BANJAART hier over, in *tegenwoordigheid van den Preſident*, het voorsz. Compromis, in Wintermaand 1447, aangaande, zy dierhalven, als toen, nog in geenen openbare partyſchap tegen den anderen ſtonden, endat, of die wrok ſedert moet zyn los gebroken, of geen wrok, voorheen, plaatz gehad hebben. 3; Dat, in allen gevalle, de beſchuldiging van den Preſident en van BANJAART tegens hem, niet wel kan begonnen zyn dan omtrend het begin van den jaare 1448; onzeker of, indien des Preſidents beſchuldiging eenen *doodſlag* of *moord* raakte, zy uit het bovengemelde geval, al of niet, haren oorſprong genoomen hebbe; 't geen evenwel zou kunnen zyn, als men oplet, dat, ſchoon de Zegsluiden uitſpraak gedaan hadden, egter Schepenen van Medenblik nog moesten keuren op haren eed, wat BANJAART, naar 't regt van die Stad, op 't Stuk van den doodſlag, al of niet, hadt moeten doen; en omtrend het welke een

(*o*) *Memoriale* T. 1445—1459. Kas N. *bl.* 140. *Vſo.* 145.

een vry zeldzaam gewysde van de Zegsmannen, ten behoeve van BANJAART, wierd uitgebragt.

Bl. 34. r. 12. „ *Te Haarlem, predikte hy tegen de* Bedevaarten *naar* Wilsenach." Dit *Wilsenach*, zegt een oud Schryver (*q*), was gelegen „ *in den lande van Saſſen*; „ *daer men theilige bloet verſoect* (beſoekt)." Anders deedt men van dit heilige bloed ook vertooning te Bergen, in Kennemerland. In den zo even aangehaalden zoen, nopens den doodſlag, begaan aan GERYT JANSZ:, wierden de Bedevaarden, die men den handdadigen oplag, beſchreven „ *die een tot den heili-* „ *gen bloede tot* Bergen in Kenemerlant, „ *d'ander tot onſer Vrouwen* tEyteren, *ende* „ *die derde tot onſer Vrouen* s' Graveſan- „ de (*r*)."

Bl. 45. r. 9. „ *In of omtrend Hooymaand des jaars* 1454, *hieldt hy de hooge Graaflyke Vierſchaar* te Zierikzee." Omtrend dezen tyd heeft de Graaf van Charolois ook gehouden de hooge Vierſchaar te *Middelburg*; blykens twaalf geſchreeven Vonniſſen van Mannen van de Graaflykheid van Zeeland, ten jare 1454, gewezen in de Vierſchaar, ten byweezen van den gemelden Grave; als 1. *Van Vonniſſen te houdene.* 2. *Van ouwe brieven.* 3. *Van ambocht te deelen.* 4. *Van bylen, ofte lange meſſen te dragen.* 5. *Van leveryen te dragen.* 6. *Van daringe te voeren.* 7. *Van meede te droogene.* 8. *Van pantbrieven.* 9. *Van beryt te*

(*q*) Groote Chron. *Dietſ.* 29. *bl* 281. *rſo.*
(*r*) *Memoriale* T. *i. c. bl.* 143. MS. van de Leenk.

te doen. 10. *Van Rentmeesters Cedullen.* 11. *Van vruchten te arreſteeren.* 12. *Van goede te verbiene te bruken oft bannen.* Alle welken berusten onder de papieren van den Heer VAN DE SPIEGEL, blykens deszelfs Verhandeling *over de hooge Vierſchaar* bl. 96. en 97. (in de *Verhandelingen van 't Zeeuwsch Genootſchap der Wetenſchappen van Vlisſingen* 2. *D.*): maakende zyn Ed. ook nog gewag, van een aanmerklyk Vonnis, ter hooge Vierſchaar van Zeeland gewezen, ten overſtaan van PHILIPS van Bourgondien, A°. 1457; houdende, *dat de Graven geen meerder voorrechten kunnen ſchenken, dan in hun is, en dat zy niet mogen geven, 't geen zy te voren weggegeven hebben.*

Bl. 46. r. 6. v. o. „ISABELLE — *baarde hem — eene Dogter*, MARIA *genaamd.*" Dit gebeurde te Brusſel. ALIËNOR DE POITOU, ſedert Burggravinne van Furnes, en aan 't Hof van PHILIPS opgevoed, heeft in zeker werk (*s*), 't geen eerst voor weinige jaaren in 't licht is gegeeven, en, zo ver my bekend is, door onze Schryveren, niet gebruikt, een omſtandig verhaal nagelaaten van de plegtigheden, welken, ten dien tyde, plaatz greepen, en waar uit ik, om een ſchetz te geeven van den ſmaak en gewoonten dier tyden, het volgende zal aanteekenen.

In één der Vertrekken, voor de Kraamvrouwe en het Kind afgezonderd, ſtondt een zeer groot Ledekant (*t*), met karmo-

zyn

(*s*) Les Honneurs de la Cour. *Voyez* LA CURNE de S. PALAYE. *Mémoir. ſur l'Anc. Chevaler. T.* 2. *p.* 216—234.

(*t*) In Fransch ſtaat alleen *Lict.* Ik gebruik hier 't woord *Le-*

zyn ſatyn behangen, en verſierd met een zeer ryk Tapyt, waar op een groote zon van fyn gouddraad geſtikt was, *(brodè de fin or)* en, naar het welke, die Zaal de *Utrechtſche Kamer (la Chambre d'Utrecht)* genoemd wierdt, om dat, zo de Schryfſter meende, die van Utrecht dit Tapyt den Hertoge PHILIPS geſchonken hadden." Men weet, dat die Vorst, in 't voorgaande jaar, zynen Bastaard-Zoon DAVID in den Bisſchoplyken zetel hadt weeten te dringen (*u*); en dit kan een blyk opleeveren, hoe zeer thans ſommigen, in die Stad, hem beliefden; ja misſchien ook van den bloei des Tapyt-handels aldaar (*v*).

Maar, boven al, muntte uit het Kraamvertrek zelve. De Bedden waren gedekt met hermelyne Dekens en deezen gevoederd met fyn, paers, laken. Men zag 'er, onder anderen, een zeer ruim *Buffet (Dreſſoir)* met goud laken *(drap d'or Cramoiſy)* omhangen, op 't welk een groote menigte, niet alleen van goud- en zilver- Vaatwerk, maar ook van Kriſtal, met goud en edele geſteenten verſierd, wierdt gevonden. Van drie Confituur-Schaalen *(Drageoirs)*, welken men hier onder telde, wierdt één op dertig, en een ander op veertig duizend Franſche Schilden *(Escus)*, een aanzienlyke ſom, byzonder ten dien tyde, geſchat.

Naauwlyks was de geboorte van MARIA, in

Ledikant, in den algemeenen zin, dien wy 'er thans aan hegten; hoe zeer het eigenlyk *Veldbed* (*Lit de Champ*) beteekene.

(*u*) Mémoir. de l'Academ. de Bruxell. *Prix de* 1777. *p.* 44.

(*v*) WAGEN. bl. 61. alhier.

in s'Hertogen Landen bekend, of men ſtookte vuuren, luidde klokken en bedreef, overal, alle teekenen van vreugde.

Zy wierdt te Brusſel, in de Kerk van Coudenberge, gedoopt; werwaarts men uit het Paleis van *Charolois* trok en keerde, te voet, tusſchen tweê ryen der Brusſelſche Schuttery, op eenerleie wyze gekleed en met toortſen in de hand. Honderd Hofjonkeren *(gentils Hommes de l'Hotèl)* gingen voor de Jonggeboorne uit, terwyl de ſlip van het Doopkleed gedraagen wierdt door BEATRIX van Portugal, gehuuwd aan ADOLF van Cleve, Heer van Raveſtein. JAN van Bourgogne, Graaf van Eſtampes, droeg de Waskaars; de Heer VAN RAVESTEIN zelve het Zout, in een overdekte Schaal, en ADOLF, hier gezegd *Monſieur de Gueldres*, Zoon van Hertoge ARNOUD VAN GELDER, (die dus, toen reeds, de vriendſchap van PHILIPS zogt, met wien zyn Vader oneenig was, (*w*)) de overdekte Bekkens; zo als men, by doopplegtigheden, in die tyden, gewoon was (*x*).

In de Kerk zelve, daar honderd Hofbedienden, *(Officiers de la Cour)* elk mede met een toors in de hand, den trein afwagteden, en

(*w*) Zie, WAG. bl. 49 en 136 en 187. alhier.

(*x*) Het draagen van de Waskaars, en van het Zout, wierdt de meeste eer gereekendt. De Schryfſter teekent aan, dat aan ADOLF hier de rang, naar mening van ſommigen, boven zynen Oom VAN RAVESTEIN, hadt dienen gegeven te worden. 'Er was geen hof anders, daar de Ceremonie, tot in de kleinſte zaken toe, aan zulke ſtipte regelen verbonden, was, dan dat van Bourgondien; ſedert is die ſtaatelykheid, na 't huwelyk van MAXIMILIAAN met MARIA, in 't huiz van Ooſtenryk overgegaan, en langst by den Spaanſchen tak gebleven. Zie TÖZEN *geſchichte der Nederlanden.* I D. bl. 78.

en die geheel met Tapyten verſierd was, hadt men, by het Choor, een ſoort van Beddinge, *(Lict de careau de drap d'or)* opgerigt, die niet alleen met goud-Laken, Hermynen en andere kostbaare Stoffen was opgepronkt, maar gedekt met een ſchoon, fyn, Laaken van Hollandsch Lynwaad; *(beau fin drap de toilette de Hollande (y))*. De doopvont, ſtondt mede onder een Pavillioen van goud Laken; en hier wierdt der toenmaalige rykſte Erfgenaame van Europa, door den Aartsbisſchop van Cambrai, het Bondzegel toegediend: wordende ten Doop geheven door ISABELLE, Gemalin van PHILIPS, Grootmoeder van het Kind, begeleid door den Dauphin van Vrankryk, ſedert LODEWYK de XI; die, zynen Vader ontvlugt, zig thans aan het Hof van Bourgondie ophieldt.

Bl. 54. r. 3. van ond. „ De meesten, *ſommigen* wat vroeger, *anderen* wat laater, *zagen zig*, in Bloeimaand *des volgenden* jaars, *in de oude Voorregten, herſteld.*" Men heeft, voor eenige jaaren, aangemerkt, dat WAGEN. het gebruik van den Franſchen Schryfſtyl, ten onregte, zou toegepast hebben op 't ver-

(y) Ik teeken dit te meer aan, om dat men 'er uitziet, tot welk een trap van aanzien dit Handwerk, hier te Lande, reeds was gekomen. Trouwens, reeds in 1396, ſchikte men in Vrankryk, ter verloſſing van JAN VAN BOURGONDIE, Vader van onzen PHILIPS, en toen in den ſlag van NICOPOLI gevangen, den Turkſchen Sultan BAJAZET, eenige Geſchenken toe, en, onder deezen, zeer dunne en kostbaare, *Hollandſche* en Kamerykſche, *Lynwaaten* (*Linot pannt* Hollandici *et Cameracenſes, valdi tenues et pretioſi*) volgens MEJER. *Annal. Flandr. f. m.* 214. Ik moet egter bekennen, by FROISSART, dien hy aanhaalt, het woord *Hollandsch* niet gevonden te hebben, maar alleen *fines blanches toilles de* REIMS. Immers zo leez ik in de fraaie uitgaave van 1518, welke ik gebruike, en aldaar 4 *vol. f.* 56 *Vſo.*

't verſchil: „ of de herſtelling der Privilegien, „ door Hertog PHILIPS den Goeden, aan de „ Kennemers, in 1455 of 1456 zy geſchied? „ om dat (zegt men) die herſtelling behoort „ tot *Mey* of *Bloeimaand*, en dus buiten die „ maanden, in welken dat verſchil invloed „ heeft;" 't welk is van den 22. van *Lentemaand*, tot den 25. van *Grasmaand* (z).

Dan men ſchynt onzen WAGEN. niet wel begreepen te hebben. Hy zegt niet, dat de herſtelling in Bloeimaand *geſchiedde*, dat is, dat, *op dien tyd*, de Handvesten *gegeeven wierden*; maar alleen, dat de *meesten*, (*Kennemers*, namenlyk, en *West-Friezen*) ſommigen *wat vroeger*, anderen *wat laater*, zig — in Bloeimaand — *herſteld zagen*; en de zin is dus, dat, omtrend die maand, dit geheele werk der herſtelling *voltrokken was*. Om zig, verders, te overtuigen, dat de byzondere Handvesten wel degelyk vielen binnen de maanden, in welken het verſchil van den ſtyl invloed heeft, lette men ſlegts op de dagteekeningen, by WAGEN., bl. 56 en 57, aangehaald; alwaar het Handvest van *Kennemerland* geplaatst wordt op den twaalfden van *Lentemaand*; of, zo als in het Stuk zelve ſtaat, „ *op ten twaelfden dagh van* Maerte, „ *in t jaer ons heeren duyſent vier hondert* „ *vyf en vyftigh, na den loope van onſen* „ *Hoye* (a)." Paaſchen viel, in 1456, eerst op den 28. derzelve maand.

Bl.

(z) Zie 's GRAVEZANDE, over de Franſchen Schryfſtyl, in in het 4 D. der Verhandeling van 't Zeeuwsch Genootſchap der Wetenſch. te Vliſſ. bl. 606. §. 55.

(a) LAMS Handv. van Kennemerl. bl. 64.

Bl. 56. r. 11. „ *Die van Dordrecht en Zuidholland* — verzoenden *zig.*" Zie de aanmerking alhier op Bl. 9. r. 9.

Bl. 64. r 8. v. o. „ *De Volmagt* deezer „ (Frieſche) *Afgevaardigden*, is nog voor handen." 't Kan zyn dat *die* Volmagt, die WAGEN. hier bedoelt, nog in den jaare 1456, zo als hy meent, immers onder de Regeering van PHILIPS, gegeven zy; want, zo in de aangehaalde plaatz by *Boxhorn* op *Veldenaar*, als elders, (*b*) en wel in een volleediger Stuk, wordt 's Hertogen naam, zonder jaartal, geſpeld; ook beſlooten de Frieſen nog, op den 15. van Oogſtmaand van dat zelve jaar, elk den anderen *fry ẽn Freesk myt lyf ende myt goet* te beſchermen (*c*). Doch dat het voorſtel van Stadhouder en Raaden, waar van onze treflyke Schryver, zo aanſtonds, ſpreeken zal, mede te *deezen* tyde zoude gedaan zyn, is, ſedert, met grond wederſproken (*d*), en behoort zeker tot den 2. van Wynmaand des jaars 1469 en de Regeering van KAREL den I.; blykens de, na WAGEN. dood, gedane uitgaave van het Stuk zelve en van een, daar toe behoorende, nader volmagt, berustende in de Rekenkamer van Ryſſel (*e*).

Wat 'er verder van den dagvaard te Haarlem geworden zy, weet ik niet; maar wel, dat ſommige Oost-Friezen, tuſſchen de Lauwers en Staveren, ten jaare 1460, zyne zy-

(*b*) SCHWARTZENB. *Charterb. van Friesl.* 1 *D. bl.* 589.
(*c*) SCHWARTZENB. *l. c. bl.* 590.
(*d*) IDSINGA *Staatsr. der Vorsten. Nederl.* 1 *D. bl.* 578.
(*e*) SCHWARTZENB. *l. c. bl.* 625 en 626.

zyde hielden; aan wien hy, op den 27. van Herfstmaand, toeſtondt, met hunne Schepen en Goederen, hier te Lande, mits den gewoonen tol betaalende, te mogen markten (*f*).

Bl. 69. r. 17. „ *Hy magtigde zes voorname Heeren om — zulken, die zy ſchuldig zouden vinden*, van hunne Ampten te ontzetten." Men kan wel niet ontkennen, dat het ontzetten der Amptenaaren, buiten forme van Regtsgeding, met de Vryheid der Ingezetenen en de regten van den Lande ſtreed, te meer daar men, ten dien tyde, reeds gewoon was ſommige Ampten te verpagten of op Lyfrente uit te geeven, of ook wel, voor een groote ſom eens gevens geld, erfelyk af te ſtaan: (*g*) nogthans mag men het daar voor houden, dat de ontſlagen Amptenaars zig merkelyk ſchuldig gemaakt hadden, vermits hun herſtel by 't Groot Privilegie van Vrouw MARIA niet beloofd wierd, gelyk dat van andere Amptenaaren, die, door haaren Grootvader PHILIPS aangeſteld en, geduurende zyn leven in 't beſtuur gebleven, naderhand, door haren Vader, Hertog KAREL, van 't bewind ontſlaagen waren. Trouwens, by het 30. Art. van gemelde Privilegie, belooft MARIA, die van het ongelyk overtuigd ſcheen, en genegen hetzelve, zoo veel mogelyk, te vergoeden, dat alle de Amptenaren, die door PHILIPS aangeſteld en tot zyn dood toe in bedieninge gebleven waren, dog naderhand door ha-

(*f*) SCHWARTZENB. *l. c. bl.* 605 en 606.

(*g*) *Vid.* FRUIN A LEIDIS *de cura rei publ.* p. 51, en KINSBERGEN, *Beſch. van Ondewater. pag.* 341.

haren Vader KAREL ontſlagen, by zo verre zy nog in leeven waren, zouden herſteld worden, of anders hunne Erfgenamen, agtervolgens den inhoud der Commisſien; immers dat, ten minſten, aan deeze zouden worden wedergegeven de penningen, die voor het verkryg der Ampten aan den Hertog betaald waren, of waar voor zoodanige Ampten waren verbonden. — Dit Articul was, zoo wel als de overigen, door de Heeren Staaten van Holland en Zeeland aan de Lands Gravin voorgeſteld, om tot een Grondwet van den Lande te dienen, en het is dus niet te verwonderen, wanneer men ook nog in dezen tyd, ter gelegenheid van buitengewoone Regeeringsveranderingen, dit Articul hoort inroepen.

Bl. 70. r. 16. „ *De* oude Hertog *was dikwyls op* zynen Zoon geſtoord." De omſtandigheden, welken, by het uitbarsten deezer oneenigheid, tuſſchen Vader en Zoon plaatz greepen, kenſchetzen te zeer de, daar in voorkoomende, perſoonen, dan dat zy niet zouden verdienen, in deeze Byvoegſels wat nader te worden opgeteekend.

By 't openvallen der bediening van derden Kamerheer des Graaven van Charolois, wilde deez ANTOINE RAÖLIN, de Hertog, integendeel, PHILIPPE DE CROUÏ, daar toe bevorderd hebben. De Hertog, bemerkende dat zyn Zoon niet buigen wilde, ontboodt hem, des morgens, den 17. van Herfstmaand 1456, by zig, in zyn Bidvertrek, met last om de Lyst van deszelfs Hofbedienden mede te brengen. De Graaf gehoorzaamde; doch

PHILIPS, de Lyst aangrypende, wierp ze op 't vuur, beet KAREL toe, *gaa nu nieuwe Lysten haalen, want ge hebt ze noodig (h)*, en deedt, woedende van gramſchap, hem het vertrek ruimen. De Hertogin ISABELLE, hier tegenwoordig, volgde, verſchrikt, haaren Zoon, die, ſtraks, met zyn geheele huiz, naar Dendermonde, s'Vaders gramſchap ontvloot. Toen ſtortte PHILIPS in eene mymering. Onverzeld, en buiten kennis van iemand, verliet hy 't Hof, en, als een zinloos mensch, (ſommige zeggen te paarde) de velden omzwervende, geraakte hy, door de koude geperst, by een' Koolenbrander, warmde aldaar zyne verkleumde leden en liet zig naar Zevenbergen vervoeren, daar hy een zyner Jagers aantrof, die hem hartiglyk onthaalde, en in wiens gezelſchap hy een' nacht doorbragt.

Ten Hove was, midlerwyl, de verbaastheid over zyn afweezen gelyk aan de ſpoed, om hem, overal, te doen opzoeken. Naauwlyks hadt men zyn verblyf te Zevenbergen ontdekt, of zyn voornaamſte Dienaaren begaven zig derwaarts; eenigen berispten den Vorst, anderen beurden hem op, en alle deeden hun best, om hem ter te rug-keering te overreeden. De Hertog beklaagde zig byzonder, dat zyne Gemaalin hem hadt verlaaten, en haaren Zoon was gevolgd. „ Ik was 'er by, (zegt LA MARCHE, uit wien ik dit ſchryve, en die toen, als eerſte Spysbezorger *(Panetier)* van

(h) LA MARCHE. *Mémoir.* Liv. 1. p. 461. „ *Or allez querre vos* Ordonnances, *car il vous en faut de Nouvelles.*" HEUTERUS *in Phil. Bono* p. 144. verklaart het woord, *Ordennances*, door „ *Chartulæ, in quas famulorum nomina deſcripta* „ *continebantur*," en ik heb gemeend hem te mogen volgen.

van den Graave van Charolois, zig met deezen te Dendermonde bevondt) „ toen de Maar-„ ſchalk (van Bourgogne) s'Hertogen ſpyt, hier „ nopens, aan de Hertoginne bekend maakte; „ waar op zy antwoordde, dat zy, mynen „ voornoemden Heere, haaren Gemaal, voor „ een gedugt' Ridder kende en getwyffeld „ hadt, of hy, in zyne woede, op zyn' Zoon „ niet zou zyn aangevallen; waarom zy deezen „ buiten de Bidkamer hadt gezet (*i*) en zelve „ gevolgd was; biddende mynen gezegde „ Heere, dat hy het haar vergeeven wilde, „ dat zy eene Vreemdelinge in 's Hertogen „ Landen (*Eſtrangére par deça*) was, en geen „ ondersteuning hadt dan van haaren Zoon."

Ondertusſchen gingen, byzonder wegens den Dauphin van Vrankryk, die zig thans ten Hove van PHILIPS bevondt, verſcheide aanzienlyke Luiden over en weder, en KAREL verklaarende, zig voor PHILIPS te willen verootmoedigen, wierdt den zoen tusſchen Vader en Zoon getroffen; mits de laatſte twee zyner Hovelingen, welken PHILIPS voor aanſtookers van den twist hieldt, uit zynen dienst zondt, waar aan voldaan wierdt (*k*).

Die zoen was egter niet opregt, de oneenigheden, hoe zeer nu en dan geſust, ſpatteden, zo als onze WAG., in 't vervolg, zal doen zien, telkens weder uit, en KAREL deedt zyne wrok nog aan PHILIPPE DE CROUÏ gevoelen, toen hy, der zaaken meester, deezen,

(*i*) Kort te voren zeide ik, dat PHILIPS zynen Zoon het vertrek deedt ruimen, en dat ISABELLE volgde. Doch, ik volge LA MARCHE, zo hier, als boven.

(*k*) LA MARCHE. *l. c. p.* 461—463 HEUTERUS. *l. c. bl.* 141.

zen, ten jaare 1465, 't Hof deedt ruimen; en, op leevens ſtraf, verboodt, den ouden Hertoge, wiens eerſte Kamerheer hy toen was, vaarwel te mogen zeggen *(l)*.

Bl. 76. r. 1–4. „ Pius *de* II. — deedt 'er hem, *naar ſommiger verhaal, om* in den Ban." Amand van Zierikzee, hier aangehaald, verzekert dit niet ſtellig; *(m)* ook ſteunt zyn zeggen, mynsweetens, op geen voldoende bewyzen. Zekerder is het, dat Philips, na, den Mentziſchen Keurvorst, Adolf van Nasſau, op 't verzoek van Pius, te hebben bygeſtaan, wyders, op s'Pauſen verlangen, ten jaare 1464, onder zyne Bastaard-Zoonen Antoni en Boudewyn, eenige Schepen en Manſchappen, waar onder Edelen en Burgers van ſommige Nederlanden, tegen den Turk zondt; die Ceuta, op de kust van Africa, hielpen inneemen, doch, op de tyding van s'Pauſen ſchielyk overlyden, te rug wierden ontbooden, en niet, dan met verliez van veele, op Zee geſtorvene, Edelen, in 1465 te rug kwamen *(n)*.

Bl. 80. „ *Mr.* Anthonis Michielszoon, *Raad van* Holland, in hegtenis te neemen." Zyn volle naam was *Anthonis Michiels van Eversdyk*. Hy was reeds, ſedert 11 Mei 1459, ook in byzonderen dienst van den Graave van

(l) Commines. *Mémoires* T. I. p. 10 en 11.

(m) *Chron. compendioſiſſ. p. m.* 93. Vſo. „ Pius — (Philippum) *maledixiſſe* dicitur, *quia noluit dirigere militiam Chriſtianam contra Turcas.*"

(n) Heuter. *l. c f.* 146 en 147. La Marche *l. c. p.* 58. Villaret. *Hiſt. de Fr. T.* 16 *p.* 479. Alwaar ook blykt, dat Philips tot dezen togt veel gelds gegeven hadt; en dus de inkomſten der gedaane bede niet alleen voor zig zelve hadt gebruikt, zo als onze Wagen. dagt, bl. 75 en 96. alhier.

van CHAROLOIS getreden, als deszelfs *Gemagtigde ter ontfang en verly der Manschepen van Leenen* in den Lande van Arkel, Putten en Stryen, en, sedert 3 Mei 1462, ook van deszelfs verdere Domeinen (*o*). Hy komt my, in 't waarneemen van dit ambt, onafgebroken voor, tot op den 4 van Oogstmaand 1463; maar, op den 2. van Wynmaand daaraan, getuigt de Graaf, by opene brieven, gegeeven te Gorichem, dat „ Meester ANTHONIS, *om sekere saken, ons* „ *grotelic aengaende, hem* abſent houden „ moet, buiten den Lande van Hollant, „ Zeelant ende Vrieslant," ſtellende daarom, en: „ *by consente des voirsz Meyster Antho-* „ *nis, geduurende den tyt, die die voirsz* „ *Meester Anthonis abſent weſen ſal,*" deszelfs behuuwd Zoon, s' Graaven *Sciltknape ende Eschanſon*, GERYT VAN ZULEN VAN NYEUELT, in deszelfs bediening (*p*); die ik bevinde door hem weder bekleed te zyn, op den 29. van Hooimaand 1465 (*q*). Dan, daar het laatſte verly van Nyeveld geteekend is op den 16 van Louwmaand 1464 (d. i. 1465), (*r*) en ik, tusſchen dien tyd en gezegden 29. van Hooimaand 1465, geen andere verlyen in s'Graaven domein-Regiſter aantreffe, kan het zyn, dat Mr. ANTHONIS eenigen tyd vroeger is te rug gekeerd, of wel dat 'er, in dien tusſchen tyd, groote ver-

war-

(*o*) Register Charolois. 1459—1467. *Kas* G. bl. 1—2. *en* bl. 44. en 58. *van de Leenkamer van Holland.*

(*p*) *l. c. bl.* 46 *Vſo.*

(*q*) *l. c. bl.* 51. *Vſo.*

(*r*) *l. c. bl.* 49. *Vſo.*

warring, hier te lande, heeft plaatz gegrepen. Ik gewaage hier te liever van, wyl het my opmerkelyk voorkomt, dat, in het bovengemelde Register, wel van zyne langduurige *afwezenheid*, maar geenzints van eene *gevangenneeming* geſproken wordt, van welk laatſte, egter en van de daar op gevolgde ſpoedige verlosſing, door den Graave van CHAROLOIS, de groote Chronyk, by onzen WAGEN. aangehaald, alleenlyk gewaagt; dan waar omtrend ik betuig niet te weeten, of zy volkomen geloof verdient.

Hoe hol het verder, in 1463, van welk jaar onze Schryver ſpreekt, toeging, kan ook daar uit blyken, dat, op den 1. van Oogstmaand, twee Luiden, overtuigd, zo men zeide, van den Graave van Charolois, door vergif, te hebben willen van kant maaken, te Rupelmonde, op laſt van dezen, het hoofd voor de voeten gelegd wierdt (*s*).

Bl. 80. r. 6. v. o. „ PHILIPS — onthief den Raad — *van het* hooren der Reekeningen." By 't inzien van den brief van PHILIPS, hier op aangehaald, blykt duidlyk, dat die Vorst den *Raad van Holland* eigenlyk niet onthief van het hooren der Reekeningen, maar dat 'er, reeds toen, een byzondere Reekenkamer, in den Haage, aanweezig was, welke hy nu vernietigde (*t*).

Die Kamer, naamlyk, was door hem, in den

(*s*) HEUTER. *l. c. p.* 146.

(*t*) „ *Apres*, (zegt hy, na van 't Geregtshof geſproken te hebben) „ *avons aboli et abolissons* notre Chambre de Compte, „ *a la Haye*." HOYNCK v. PAPENDR. *Anal. Belg. T.* 1. *p.* 2. *p.* 33.

den jaare 1446, opgerigt, en nu, met de Brusselsche vereenigd.

Voor de oprigting eener afzonderlyke Rekenkamer in den Haage, wierdt egter (en hier om heeft onze kundige Schryver, dien die oprigting niet onder 't oog zal gekomen zyn, denklyk gedagt) somtyds ook voor den Hove gerekend; hoe zeer dit niet altyd geschiedde: want, tusschen den jaare 1431 tot 1446, deedt men zulks voor Gemagtigden van de Rekenkamer van Rysel en Brusel; zo als dit een en ander, in een treflyk werk, onlangs, op eene zeer voldoende wyze, is aangetoond (*u*).

Uit de aanstelling van den Thesaurier van Holland, BOUDEWYN VAN ZWIETEN, op den 23. van Wintermaand 1425, blykt, dat PHILIPS toen aan zig hieldt, voor wien hy de Rekening wilde laaten doen. „ *Van allen*", (zegt hy) „ *dat onse Treſorier voorn. van onſer wegen* „ *ontfangen ende uitgeuen ſal, ſo ſal hy* Ons, „ off ten genen, dien wyt bevelen ſullen, „ *goede rekening ende bewyſinge doen (v).*"

Bl. 86. r. 12. v. o. „ PHILIPS begiftigde HENRIK VAN BORSELEN — *met West-Capelle, Domburg en Vliſſingen.*" Eigenlyk is HENRIK VAN BORSSELEN, Heer van Veere, wegens den geboden bystand in het beleg van Dinant, door Hertog PHILIPS, ten jaare 1466, niet *begiftigt* met de gemelde drie Erfleenen. Ten jaare 1452, den 25 Maart, had PHILIPS reeds de Steden, Landen en Heerlykheden van

(*u*) VAN DE WALL. *l. c. bl.* 567—571.
(*v*) *Commiſſieuen Holl.* 1425—1427. B. R. *van de Laank.*

van Vlisſingen, West-Cappellen en Domburg en de Duynen aldaar, met al haar toebehooren, voor eene ſomma 12000 Kroonen *verkogt* aan HENRIK VAN BORSSELEN, Heere van Veere, losbaar na den tyd van 17 eerstvolgende jaaren (*w*). Maar thans, in het jaar 1466. bevestigde PHILIPS den Heer van Veere en zyne Nakomelingen in den Koop der gemelde Heerlykheden, dezelve verheffende tot onverſterffelyke leenen, met vryheid om de hooge en laage Vierſchaar daarin te mogen bannen (*x*). Dan, hoe zeer de meergemelde Heerlykheden, als nu, by een plegtige gifte, onlosbaar en voor goede Leenen verklaard wierden, wierd nogthans de Zoon en Opvolger van HENRIK VAN BORSSELEN, ten jaare 1477, door Vrouw MARIA verpligt, om, voor het rustig bezit zyner Leenen nog 5000 Kroonen te betalen (*y*). Ten blyke, naar de aanmerking van den Heer ERMERINS *in zyne Zeeuwſche Oudheden, aangaande de Heeren van Veere, uit den huize van Borsſelen bl.* 74; hoe duur, meestal, de gunst der Vorsten te koopen is, en hoe, niet zelden, de grootſte knevelaryen met de heerlykſte Couleuren konnen gevernist worden; daar zy, oppervlakkig, den Stempel van regtvaardigheid en erkentenis met zig draagen.

Bl. 95. r. 1. „ Terſtond na de Uitvaart." Voeg 'er by, dat het Lyk van PHILIPS in de Kerk van S. Donaas, te Brugge, wierdt bygezet, tot het, van daar, ten jaare 1479, be-

(*w*) Zie BOXH. *op Reigersb.* 2 *D. bl.* 228.
(*x*) *l. c. bl.* 239.
(*y*) Zie BOXH. *op Reigersb.* 2 *D. bl.* 287.

benevens dat zyner Gemalinne ISABELLE, die in den jaare 1471 overleedt, naar Dyon wierdt vervoerd, en, in de Karthuyſer-Kerke, by zyne Voorvaderen, ter aarde beſteld (*z*). 't hart van den Hertoge wierdt, volgens zyne begeerte, door den Biſchop van Doornik, naar Jeruſalem gezonden, en in 't Klooster van den Berg Sion begraaven (*a*).

Bl. 95. r. 5. v. o. „ PHILIPS — *heeft den bynaam van* den Goeden *gedraagen:* mooglyk nog meer ten onregte, dan WILLEM de III." Wanneer men het Character van PHILIPS, over 't welk zo zeer getwist (*b*), en onze WAGEN. ſomtyds berispt wordt, op eene onzydige wyze naargaat, zal men, zo ik meene, overtuigd worden, dat, zeker, een onbegrensde Heerschzugt 'er den hoofdrol in ſpeelde, en dat, wanneer die hartstocht by hem ontwaakte en om voedzel riep, hy ſchier niets ontzag om haar te verzadigen. Zy voerde hem, langs onbetaamlyke wegen, op den erflyken Stoel der, altyd, beſchreienswaardige JACOBA; zy ſtak zigtbaar uit, in zyne, daar op gevolgde, Vredebreuk met de Engelſchen, en in de verzaaking van hunne, door hem, voorheen, bezwoorene party, by de vrede van Arras, ten jaare 1435, die hem zo veele heerſchappyen aanbragt; zy, eindelyk, om niet alles op te haalen, ſpoorde hem aan om zyner Moeie, der Hertoginne Weduwe van JAN VAN

(*z*) LA MARCHE. *l. c. p.* 495.
(*a*) *Chron. Ducum Brab.* p. 199.
(*b*) BORIJ. Bedenk. over d'Oudh. van 't Hof van Holl. 1 D. bl. 69—77. IDSINGA. *l. c.* 2 D. bl. 391.

VAN BEIEREN, (een ſlegt' Vorst, maar zynen weldoender), het Land van Voorne, aan 't welk zy, door haaren Gemaal, verlyftogt was, te ontneemen (*c*). Voeg hier by, dat zyne Eigen-liefde, (die hem ook gevoeliger maakte voor de trotſche en, op zig zelve, gansch ongeoorloofde handelwyz van zynen Zoon, KAREL,) zo groot was, dat zy, eene onaangenaame prikkeling ontwaar wordende, tot daaden van geweld kon overſlaan: waar toe byzonder behoort, dat hy, ten jaare 1461, krank zynde, en zig, op raad zyner Geneesmeesteren, het hoofd hebbende doen kaal ſcheeren, niet alleen, openbaarlyk, beval, dat alle Edelluiden op gelyke wyze zouden hebben te doen, maar zekeren PIERRE VACQUEMBAC en anderen gelastte, van, zo dra zy een Edelman zagen, hem het hoofd-hair, willens of onwillens, weg te neemen. Veel onberispelyker handelde PETER, gezegd de Groote, toen hy, in een veel onafhanglyker Regeering, de lange baarden zyner Onderdaanen, door een geld boete, en de, te lange, Kleederen, door den ſchaar, afſchafte. De Rusſiſche Vorst beoogde de uitroeiing eener onnuttige gewoonte, by zyne Landzaten; PHILIPS niets anders, dan zig zelve voor beſpotting te dekken, door anderen, op eene wyze, waar van hier te lande geene voorbeelden zyn, in zyne gewaande ſchande te doen deelen (*d*).

Dit alles, waar by men, onder anderen, zou kunnen

(*c*) Zie myne Aanmerk. op WAGEN. 3 *D. bl.* 511. *r.* 6. en op *bl.* 516. *r.* 7.

(*d*) LA MARCHE. l. c. *Liv.* 1. *Chap.* 34 *p.* 464.

nen voegen, zyne te weelderige Hofhouding, (dan die, in evenredigheid, ook by andere Hoven van dien tyd plaatz greep) en zyne te groote drift voor Vrouwen, kon hem, zeker, den naam van *goed*, in den zin van *goedertieren*, of *deugdzaam*, niet waardig maaken: maar, daar ik hier niet herhaalen zal, 't geen ik, op bladz. 235 van WAGEN. 3. Deel, over dit woord *goed* reeds aangeteekend hebbe, en my geenzints vermeete te bepaalen, om welke byzondere reden hem deezen eernaam gegeeven zy, gaat het egter vast, dat, ondanks alle die gebreken, in hem verſcheide andere hoedanigheden gevonden wierden, die *goed*, en nuttig waren voor 't algemeen, en hem, boven zyne Tydgenooten, deeden uitmunten; waar omtrend het niet onverſchillig kan geoordeeld worden, een oogenblik, ſtil te ſtaan.

De Heerschzugt van PHILIPS was met Dapperheid en Verſtand gepaard. Zo heldhaftig, dat hy, voor zyn proefſtuk, en om, gelyk men toen ſprak, *zyne Ridderſchap en goude Spooren te winnen*, in den ſlag van *Saint Riquier*, eigenhandig, drie gevangenen maakte, waar onder POTON DE SAINTRAILLES, een der beroemſte Kapiteinen van zynen tyd (*e*), hoog, boven dien, jegens zyne meerderen (*f*), beleeft, als 't hem te ſtade kwam, jegens zyne minderen (*g*), kende de Hertog de kunst van regeeren, in vrede en oorlog, zeer grondig, en wist 'er zig, zo met opzigt tot

(*e*) LA MARCHE Memoir. *liv.* 1. *p.* 50.
(*f*) VILLARET. Hiſt. de Fr. *Tom.* 16. *p.* 45 *et* 46.
(*g*) LA MARCHE *l. c. p.* 234.

tot zyne erf- als verder verkreegene landen, meesterlyk, van te bedienen. De vermeerdering van eigene grootheid was, zo ik agte, 'er, veeltyds, 't eerſte beweegrad van, maar ook dit kon niet verhinderen, dat zyne Onderzaten 'er gewenſchte vrugten van trokken. De ſtaat der Nederlanden wordt, door een' treffelyken Schryver, en die lang in s'Hertogen dienſt geweest was, by *'t Land van Belofte* vergeleken. Door zynen invloed bloeidden s'Lands Koophandel en Zeevaart, voor welker aanzienlykſte takken, met naame ook voor de groote Viſſchery of Haringvaart, (*h*) die in groot verval gekomen was, hy nuttige inſtellingen maakte, en, door zyn aanzien buiten s'Lands, 'er de nodige klem aan kost byzetten. Gebooren Minnaar en Voorſtander van Kunſten en Weetenſchappen, ſpaarde hy niets, om dezelven aan te moedigen (*i*), en ſommigen denken zelfs, dat hem dit den naam van *goed* verkreeg (*k*). Hy verbeterde de hooge School te Leuven (*l*), trok de kundigſte Leeraaren derwaarts en ſtigte, voor zig, met oneindige moeite en kosten, de ſchoonſte, veelal geſchreevene, Boekery, die toen in Europa bekend was en welkers uitmuntende overblyfzelen nog te Brusſel gezien worden (*m*). Zyne Regten, 't is waar, wist hy ſtrengelyk te handhaaven, maar, zo

(*h*) *Memoriale* T. 1445—1453. f. 6 en 7.

(*i*) GUASCO *Mémoir.* T. 1. p. 8.

(*k*) GUASCO *l. c. p.* 7. 78. 197. 200. 238. 251. 254. Hy maakte JAN VAN EYK, dien men houdt voor den Uitvinder van 't ſchilderen met Oliverw, tot zynen Raad. *l. c. p.* 241.

(*l*) GUASCO *l. c. p.* 14. 36 *et* 37.

(*m*) GUASCO. *l. c. p.* 26. 248. *Mémoir. de l'Acad. de Bruxell.* T. 1. *Disc. Preliminr.* p. 5.

zo hy zig bedroog, ſchaamde hy zig niet zulks te erkennen en te beteren (*n*); ook wist men voorbeelden, dat hy, om aan 't regt te voldoen, zyne Gunstgenooten geſtraft hadt (*o*). De Schattingen, welken hy opleidde, waren, ſomtyds, zwaar, maar de Winsten waren meer dan voorheen, en, als het de zaak eischte, hadt hy de lasten wel eens verminderd (*p*). Ik vinde, dat hy, ten jaare 1447, het Hof van Holland gelast hebbe, om de goederen der, te ſterk, aangegroeide Geestelyken hier te lande, indien zy voor den Hove niet behoorlyk wilden te regt ſtaan, in zyne handen te ſtellen, (*q*) en ſchoon hier van niets ſchynt gekomen, moest egter het verminderen der Geestelykheid en van hunnen invloed op waereldſche zaken, der Gemeente tot nut ſtrekken. Zyne Miltheid, van welke alle Schryvers zo zeer ſchreeuwen, heeft zig, misſchien, meest tot andere Grooten, tot zyne Hofgenooten en eenige Geleerden uitgeſtrekt; maar, behalven dat het laatſte byzonder pryzenswaardig was, vinde ik, dat de Burger mede in zyne gunſten deelde, immers dat hy, aan de Erven van zekeren *Colart van Barastre*, de kruiden betaald heeft, die Hertog ALBERT van Beieren, en zyn Zoon WILLEM, ſchuldig gebleven waren; ſchoon, na ALBERTS overlyden, de ſleutels op de

(*n*) Vaderl. Hiſt. 4 *D. bl.* 89. *Conf.* GUICHERIT, *de eo, quod juris fuerit in Privilegiis, Sub-et obreptive obtentis. pag.* 37. *ſeqq.*

(*o*) LA MARCHE *l. c. p.* 234.

(*p*) Vaderl. Hiſt. 4 *D. bl.* 55. MIER. Gr. Charterb. 4 *D. bl.* 892.

(*q*) *Memoriale* T. 1445—1453. Kas N. fol. 127 en *Vſq.* 128.

de Kist gelegd waren (*r*). Deeze ſtaaltjes, by welken men meerderen zou kunnen optellen, doen my denken, dat PHILIPS, zo in andere, als ook in deeze Gewesten, daar men meêr gewoon was de daaden der Landsheeren, van de beste zyde, te beſchouwen (*s*), ondanks zyne gebreken, den naam van *goed*, niet geheel onverdiend, gedraagen hebbe, voor zo ver zyn beſtuur, over 't algemeen genomen, *goed*, dat is *vorderlyk*, voor zyne Landen bevonden wierdt. Hoe het zy, reeds by zyn leeven, droeg hy deezen eernaam (*t*) en zy klemde, byzonder, in tegenſtelling der ſtrengere Regeering van den Graave van Charolois, die zig, toen reeds, begon aan te kondigen.

Bl. 97. r. 4. v. o. „ *De* korte mannenkleeding, enz." Zie over die Kleeding, hier agter, Bylaage B.

Bl. 107. r. 2. „ *Den* Frieſchen *Afgevaardigden*." Zie myne Aanteekening alhier op bl. 64. r. 8. v. o.

Bl. 107. r. 13. „ *De Hertog oordeelde, dat 'er voor hem kans was, om zig,* in Friesland te doen erkennen." Men mag denken, dat hy zig, by voorraad, ten kryg ge-

(*r*) *Miræus. l. c., fol.* 130. *Vſo.* en Vaderl. Hiſt. *l. c.* 3 D. bl 354.

(*s*) Vertoog van het recht der Edelen *enz.*, in 1587. §. 2.

(*t*) MICHAULT, in zyn Lykdigt op ISABELLE., Gemaalin van den Graave van Charolois, van hem, ter jaare 1465, ſpreekende, zegt

„ *Que le bon Duc de Bourgogne ſera!*
„ *Quand du beau corps, dont il fut nutritif,*

Encontre cuer l'infection ſera.

Voyez. Poëſies *du xv Siecle, Extraites de la Bibliath. de Bourgogne.* pag. 122. ISABELLE was aan zyn Hof opgevoed.

gereed maakte. Althans HENDRIK VAN BORSSELEN, Heer van Veere, hadt, op last, waarſchynlyk, van Hertog KAREL, verſcheiden Zeeuwſche Edelen aangeſchreven, om zig gereed te maaken; blykens derzelver Brieven, in antwoord aan den Heere van Veere geſchreven (*u*).

Bl. 111. r. 6. v. o. „ *De Hertog beſloot*, eene Vloot hier te Lande uit te rusten." Die Vloot zal, immers gedeeltelyk, reeds vroeger uitgerust geweest zyn. Men vindt een' Brief van Hertog KAREL, aan den Heere van Veere, zyn' Admiraal ter Zee, van den 20. April 1469, waar in hy hem beveelt om de agt Oorlogſchepen, welken hy te Veere hadt doen uitrusten, in gereedheid te houden, tot nader order, en het Geſchut, daar toe benoodigd, te doen haalen uit het Kaſteel van Sluis. Zie Bylaage D., by ERMERINS, ter aangehaalde plaats.

Bl. 113. ond. r. „ Alkmaar, *anderen ſchryven op de reede van* Texel." Van *Texel* ſpreeken de meeste Hiſtorieſchryvers (*v*); om 't welk te vereffenen ſommigen vermeend hebben, dat de Vorst zig, van daar, in de Haven van Alkmaar liet brengen. De juiste plaatz, waar hy aankwam, ſchynt nog vry onzeker (*w*).

Bl. 119. r. 13. „ KAREL — *was, ſedert eenigen tyd, gewoon* manſchap in Soldy, *of, gelyk men 't noemde*, in Waardgeld, *te heb-*

(*u*) Zie onder de *Bylaagen*, by ERMERINS *l. c.*
(*v*) Goudſch. Chron. *bl.* 140. Groote Chron. *Dirk.* 30. *l.* 32. *bl.*
(*w*) Goudſch. Chron. *bl.* 491. *Col.* 2., en ENGELB. Hiſt. der Batav. 1 *D. bl.* 118 *en volgg.* ook *bl.* 130.

hebben, welke, zonder daadelyk te dienen, zig, om een gering loon, gereed hieldt, om, op de eerſte aanmaaning, te velde te trekken." Ik meene *Waardgelders* zo veel te zyn, als *Wagtgelders*, of, gelyk zig een groot man uitdrukte, *gehuurde Wagten* (*x*), d: i: Lieden, die geld trekken, om land of plaatz te *wagten*, of *bewaaren*. COMMINES, hier aangehaald, noemt ze ſlegts *Lieden, die gering loon trekken* (*y*).

Maar, daar ik, eigenlyk, zyn wilde, de verandering in het Krygswezen, door Hertog KAREL, hier te lande ingevoerd, was zo aanmerkelyk, dat zy eenige uitweiding verdient.

Tot nu toe, hadt de Graaflyke Krygsmagt, gewoonlyk, beſtaan uit 'sVorſten Edele Leenmannen, die, zwaar gewapend, met hunne onderhoorigen, te paarde dienden, als mede uit de Poorteren der Steden en vrye Opgezetenen ten platte Lande, welken een bepaald getal van manſchappen, meest te voet, by gewoone heervaarten, moesten leeveren, (*z*) hoe zeer dat

(*x*) DE GROOT 't Verantw. der Wettel. Regeer. van Holl. *Kapitt.* 10. bl. 104. Van hier *Waernisoen*, voor *Guernisoen*, by KILIAAN, en *Waarde*, *Cuſtodia*. by BURMAN, Utr. Jaarb. 2 *Deel bl.* 7. *Wagten* en *bewaaren* is een. Zie HUYDEC. op STOKE 1 D. *bl.* 16. v. 105. Zo leez ik in de *Reeken.* van PHIL. VAN DORP., van 1406—1407. *bl.* 76. *Vſo.* „ betailt „ den XVIII hooftmans, die den voirsz tiit van v dagen „ gedient hebben —— alſo ſy des nachts, als men „ ſdages, omtrent tiij vren ouer middagh, hoir *ſoudie* opgeſelt „ hadde, *gewaert* hadden, elc hooftman mit ſinen *Soudenairen* „ ij Vranceſche cronen."

(*y*) *Liv.* 3. *Ch.* 1. *p.* 148. (by WAGEN. ſtaat, verkeerdelyk, *p.* 147.) „ *Gens, payez a gages ménagers, ainſi l'appellois on*"

(*z*) Ik gewaage hier niet van die Krygsluiden, die, ſomtyds, in de Legers der Nederlandſche Vorſten, met den naam van *Maiſnide*, of *Meynide* voorkomen, en waar van onze laatere Schryvers weinig ſpreeken. Die Bende ſchynt my, tot nog toe, onder de algemeene bewoording van *Vorſtelyke Leenmannen*, te kunnen betrokken worden, en die Edel-

lui-

dat getal, tot eene dubbele, drie- ja vierdubbele, leevering kon vermeerderd worden, en, by nood van den Lande, of ter *landſ-weere*, elk een zig gereed houden moest (*a*).

Buiten deeze gewoonlyke Benden van Landzaten, maakte men, ſomtyds, gebruik van *Soudenieren*, *Soudenaeren*, *Soldoyeren* (*b*), enz. zynde Krygsknegten, die, onder byzondere Overſten, geduurende eenen oorlog, voor meer of mindere *Soldy* of *Soudij*, (by de Franſchen *Soldée* of *Soudée*, afſtammende, myns meenings, van het Franſche *Sol*, en dit van *Solidus*, een oorſpronglyke Romeinſche munt) (*c*) in onze vroege taal *Solt* (*d*), *Sout* (*e*), *Huure* (*f*) en *Schat* (*g*) gezegd, den Graave dienden. Een gewoonte, die, in 't geheele Noorden, zeer oud zynde en, in Vrankryk, tot aan de tyden van KAREL MARTEL reikende (*h*), denkelyk zeer vroeg, ook in dee-

luiden, of *Huiztroepen*, met hun gevolg, aan te duiden, welken zig, van ouds, ten Hove ophielden en, onder de Bourgondiſche Regeering, ieder een *Man van wapenen* onder zig hadden. Gelyk, onderuſſchen, deeze zaak, welke ik breeder, in myne Aanteekeningen op HELU, hoop aan te roeren, nog vry duister is, moet ik 't zelfde bekennen nopens de naamsbeteekenis. Ik agt ze, liefst, oorſpronglyk van *masnie*, d: i: *huis*. Zie DP CANGE Gloſſar:, *in voce* Maisnadarii *et* Mesnadæ; KILIAAN *op Maysnide*; BURMAN. Aanmerk. over de Nederl. Taal. T. *p.* 313. HUYDEC. *l. c bl.* 354, 355, 606, *et Mémoir. de l'Academ. de Bruxell. T.* 4. *p.* 510.

(*a*) Zie by VAN LOON. Al. Holl. Reg 4 *D. bl.* 327 (1) en *bl.* 331. (1) (2) en (3) Vaderl. Chron. *bl.* 514.

(*b*) Zie myne Aanmerk. op WAGEN. 3 D. *bl.* 372. r. 6. van ond.; en VAN DE WALL. *l. c. bl.* 851 en 852.

(*c*) LE BLANC, *Traitè Hiſt. des Monnoyes de France. Chap.* 1. *p.* 3 *et* 39. *Vid.* DU CANGE in *vocibus* Solidata, Solidarii, Soldati *Cat.* WACHTER Gloſſar. German. *voce* Sold.

(*d*) REYN. die Vosz. *gedr. te Leiden* 1470. *p.* 33.

(*e*) STOKE. 3 B. v. 1006. en 5 B. v. 669.

(*f*) VAN VELTHEM. Chron. 4 B. *Cap.* 35. *bl.* 258.

(*g*) VAN VELTHEM *l.* 5 *c.* 52 B. *Cap.* 11. *bl.* 92 en 93.

(*h*) DU CANGE. *l. c.*

deeze Landen, zal hebben ſtand gegreepen. Immers men leest, by een Schryver van de twaalfde eeuw, dat DIRK VAN BATENBURG, nevens verſcheiden *beſoldigde* (*i*) Ridderen en Knaapen, omtrend den jaare 1164, de Stad Utrecht, tegens Graave FLORIS den III. van Holland, hielp verdeedigen. En dat die *Graaf* ook vreemde Knegten in *Soldy* hadt, blykt daar uit, dat hy, eenige regels te vooren, gezegd wordt, het Slot van Woerden te hebben bezeten met *Vlaamſche* Boogſchutters; die hem, immers, voor niets niet zullen gedient hebben. Trouwens, ſints lange was het, by verſcheiden ſtoute gasten, van meer of minder deugd en geboorte, die men *Soldarii*, en, ſomtyds, wyl zy veel uit Brabanders beſtonden, *Brabantiones* noemde, een kostwinning geworden, van lande te lande te zwerven, om, voor goede Soldy, den Vorſten, 't zy op de Kruistogten, 't zy elders, geduurende eenen oorlog, te dienen; na verloop van welken zy weder vertrokken (*k*).

Dat de volgende Graaven, uit het *Hollandsch* huiz, inlandſche en vreemde manſchappen beſoldigden, of dezelven, onder 't genot van zeker jaargeld, aan andere Vorſten leverden, blykt duidlyk genoeg, uit de Verbonden, tusſchen hen en andere Mogenheden geſlooten (*l*), en nog voorhanden.

Onder de *Henegouwer* Regeering, hieldt dit ge-

(*i*) Solidorum *pactione conuocati*. Chron. Egmund. *p.* 107. *Edit.* KLUITII.

(*k*) DANIEL *de la Mil. Franc.* T. 1. L. 3. *Ch.* 8. *p.* 103.

(*l*) WAGEN. Vaderl. Hiſt. 8 D. bl. 884. KLUIT *Hiſt. Crit. Holl.* T. 2. *p.* 2. p. 986. 989. MIERIS Gr. Charterb. 1 D. bl. 563.

gebruik niet alleen ſtand, maar ik heb (*m*) voorheen, doen zien, dat WILLEM de IV. aan veele, byzonder Hoogduitſche, Heeren, een jaarwedde of *Solde* uitreikte (*n*), waar voor deezen zekere goederen aan hem ter leen opdroegen, en zig verbonden, hem, geduurende den oorlog, by te ſtaan.

Onder het *Beyersch* Beſtuur, geraakte het geeven van Soldy, zo aan Inlanders als Vreemdelingen, meerder en meerder, en op verſchillende wyzen, in zwang. Dan eens wierven de Vorſten zelven, uit de Beden, Soldy-gelden, (*o*) of Afkooppenningen, hun, door de welgeborene Lieden, Steden of Dorpen toegeſtaan; dan eens gelastten zy, den Steden of Plaatzen, *Soudenieren*, zo wel als Poorters, te bezorgen (*p*); dan eens, byzonder ook onder het *Bourgondiſche* Bewind, wierdt, aan het platte Land, afflag in de Bede vergund, mits zy een ſoort van Landmilitie, ter afkeering van vyandlyk geweld, onder den Schout, of andere, door den Graave aangeſtelde, perſoonen, by zig onderhielden en beſoldigden (*q*). Dan

(*m*) Zie WAGEN. *l. c.* 3 *D. bl.* 137. en myne Aanmerk. op 3 *D. bl.* 200. *r.* 12.,

(*n*) Zo genoot GODEWYN VAN ZIUEL. „ *c c gulden met Solde*," van deezen Graave; volgens een Brief van 6 Maart 1345. E. L. 32. *fol.* 87. *N.* 2. *van de Leenkamer.* Men noemde zulke leenen ook wel *Fleft de Bourſe. Mémoir. de l'Acad. de Bruxell. Tom.* 4. *p.* 519.

(*o*) VAN DE WALL. l. c. bl. 851. Zie ook VAN LOON *l. c.* 4 D. bl. 857. (1) en (2)., 't geen ik ook dus, in de *MS. Reken. van* VAN DORP, onder my, bevinde.

(*p*) *Bleffaert van den Arkelſchen Oorlog.* Cas K. *fol.* 3. *Vſo. IV.* 2. alwaar den Steden, wegens WILLEM VI., wordt aangeſchreven, te kiezen en te zenden eenige *Wapenaers* „ *die* „ *een helft* van den kloexſten uwer *Medepoorteren*, wel ghe„ wapent, en die ander helft van den kloexſten *Soudeneren*, „ wel ghewapent, *die ghi vercrighen kende.*"

(*q*) MIERIS Gr. Charterb. 4 *D. bl.* 868 *en* 898.

Dan, alle deeze Soldy-trekkende Benden (onder welken dus ook, die men *Waard-gelders* noemt, behoorden) (*r*), wierden zelfs nog ten tyde van Hertoge PHILIPS, alleenlyk voor een *bepaalden* tyd aangenoomen. En *dit* is het, waar omtrend KAREL een' anderen weg infloeg. Zyn Naamgenoot, KAREL de VII., Koning van Frankryk, was, voor zo ver men weet, de eerfte der Christen-Vorften, die, in den jaare 1444, een jaarlykfchen taks van zyne Onderzaten hadt weeten te verkrygen, ter oprigting van geregeld Krygsvolk, in aanhoudenden dienst (*s*). Onze Hertog, met deezes Zoon, Koning LODEWYK den XI., in oorlog geraakt, en een gedeelte van Bourgondie, door het Franfche Leger, plat gebrand zynde, waar tegen hy niet veel mêer dan *Pequigny* hadt kunnen bemagtigen, nam hier uit oorzaak, om de Staaten zyner Landen, in Hooimaand 1471, te *Abbeville*, in Picardien, by een te roepen. Hier droeg hy hun voor, dat de Franfchen nimmer de vrede zouden hebben durven fchenden, indien flegts, met weinig, maar vast en geregeld, Krygsvolk, de grenzen bewaard geweest waren, en drong nu, met alle kragt, op de inwilliging eener genoegzame fom-

(*r*) Zie 't begin deezer Aanmerk. bl. 40. (*y*).

(*s*) *Voyez* LA MARCHE *Mémoir. p.* 240. VILLARET *Hiſt. de France* Tom. XV. p. 388. *ſeqq.*, *et* ROBERTSON *Hiſt. of Charl.* V. Tom. 1. Sect. 2. Doch ik zeg, opzetlyk, *Chriſten*-Vorften; want dat andere, ja reeds de Jooden, lang te voren, vaste Manfchap in dienst hadden, kan, uit een aandachtige leezing hunner Gefchiedenisfen, blyken. Men zie maar eens 1 *Chron. Cap.* 27. *vs.* 1—16; en vergelyke 1 *Chron.* 18. *vs.* 6. en 13. Dan, 't is hier de plaatz niet, nopens deeze of andere Volkeren, mêer te zeggen.

ſomme, tot *beſtendig onderhoud* van *agt honderd*, aan te wervene, *Mannen van wapenen*, die men ook *Speeren*, of *Lançen*, noemde; woorden, welken, oud op zig zelven (*t*), ook van dezelfde beduidenis zyn; om dat alleen de *Man van wapenen*, die, nevens zyn paard, geheel in 't harnas was, een' *Speer* voerde. De Staaten, twyffelmoedig, of de Hertog, door 't gebruik van deeze Benden, hen niet in gelyke onderwerping, als daar de Franſchen in geraakt waren, zoude brengen, beſlooten, na lang beraad, hem eene buitengewoone onderſtand van honderd en twintig duizend Kroonen toe te leggen; en, „ in waarheid," zegt een agtbaar Schryver van deezen tyd, die 't gebruik en misbruik van vaste Benden zeer wel wist te weegen, „ hunne twyffel was niet „ ongegrond; want, toen hy ſlegts vyf of „ zes honderd Mannen van wapenen hadt, „ begeerde hy 'er meêr te hebben en meêr „ tegen zyne Nabuuren te onderneemen. „ Hy bragt het, van honderd en twintig, tot „ vyfmaal honderd duizend Kroonen, en „ zynen Onderdaanen moesten 'er veel door „ lyden (*u*)." 't Blykt ook, van elders, dat hy, nog in dit zelve jaar en, zelfs reeds *voor* 't houden der bovengemelde Staatsvergadering, 1250 Speeren, zo voor Bourgondie, als voor zyne andere Landen, hadt doen oprigten (*v*) en, ten jaare 1475, wel 2200 zulke Speeren in dienſt hadt, behalven

een

(*t*) Zie WAGEN. Vaderl. Hiſt. 3 D. bl. 734. (3)
(*u*) COMMINES. *l. c. Liv.* 3. *Ch.* 3. *p.* 153. *Voyez auſſi.* LA MARCHE, *Mémoir. p.* 76.
(*v*) *Mémoires pour l'Hiſtoire de Bourgogne. p.* 285 *et* 286.

een aanzienlyk getal van *Engelſche* Boogſchutters *(archiers)*, die toen voor de beſte gehouden wierden (*w*); om van zyne Lyfwagt niet te ſpreeken (*x*).

Ten tyde, dan, van Hertoge KAREL, en wel in den jaare 1471, heeft men, zo ver my bekend is, voor het eerst, vast beſoldigd Krygsvolk, hier te Lande, opgerigt. Het wierdt, als voorheen, in Benden, of *Gezelſchappen* (*y*) verdeeld, en *Compagnien* van *Ordonnantie* (welke bewoording in 't vervolg, by WAGEN., te meermaal zal voorkomen) gezegd, nadien het onder zekere *Ordonantien*, of Krygsreglementen, ſtondt, die, door KAREL, zelve waren opgeſteld, en van welken hy gewoon was, den Bevelhebberen van elke Compagnie, een pragtig, in groen Fluweel gebonden, en met zyn groot Zegel, in groenen wasſe, bezegeld afſchrift ter hand te ſtellen.

Voorts beſtondt een zodanige *Compagnie* uit *honderd Speeren*, de Speer meest uit *agt Vegters*, onder welken men Boogſchutters te paarde, te voet, Kolfroer- of Haakbusſchieters, en Pikeniers telde; in dier voege, dat elke Compagnie grooter was dan tegenwoordig een Regiment; nadien de honderd Speeren agt honderd Koppen bedroegen, en men de twee- en- twintig Compagnien, met de daar by zynde meerdere en mindere bevelhebbers, enz., begrootte op agtien duizend Mannen.

Dee-

(*w*) COMMINES. *Mémoires Liv.* 1. *Ch.* 3. *p.* 22.
(*x*) LA MARCHE. *L'Etat du Duc* Charles le Hardy. *p.* 703. 706—710.
(*y*) Zie myne Aanmerk. op 3 *D. bl.* 372. *r.* 6. *van ond.*

Deeze plaatz duldt niet in meerder byzonderheden uit te weiden; alleenlyk zal ik 'er byvoegen, dat de Hertog, in perſoon, Kapitein van elk der Compagnien was, doch dezelven beſtuuren liet door eenen Geleider, *Conducteur*, of *Condutier* gezegd; zynde een voornaam Edelman, die de Ordonantie moest bezweeren, en dien hy een' Staf, *(Baston de Capitaine)*, omwonden met blauwe en witte zyde, zynde de coleuren van het huiz van Bourgogne (*z*), ten teken van bevel, van zynent wege, deedt voeren en, zo hy 't goedvondt, alle jaaren veranderde.

De *Mannen van wapenen* voerden, op hun harnasch, een rood Fluweelen Kruis van S. Andries; 't geen, ook in die coleur, op de korte, half blauw half wit geverwde, Manteltjes *(Paletots)* der Boogſchutters te Paarde *(Archiers)*, gezien wierdt. Waar zy kwamen moest men hen huisvesten, en, tegen geregelde betaaling, van leevensmiddelen gerieven; maar, zo zy misdeeden, wierden ze geſtraft, door de Regters der plaatze, alwaar de misdaad begaan was (*a*). Uit welk laatſte blykt, dat, hoe zeer, met het opregten van vaste Krygsbenden, door den tyd, de dienst der Burgeren verminderde, evenwel de Regenten nu noch niet wierden afgeſneden van alle betrekking, die de voorige

(*z*) Toen, in 't jaar van 1418, eenige Steden in Frankryk zig voor de Bourgondiſche party verklaarden, tegen dien des Konings, droegen zy, ten teeken hier van, roode Eſcharpen en het Kruis van St. Andries. VILLARET. *l. c.* T. 14. bl. 1 en 2.

(*a*) LA MARCHE. l. c. p. 706—710. *Mémoir. pour l'Hiſt. de Bourg.* p. 288. 289.

ge Graaven, met naamen ook PHILIPS, KAREL'S Vader, hun, omtrend het Krygswezen, hadden toegeſtaan; in zo verre, dat, ſchoon het oorlogen den Graave, als Souverain van den Lande, toekwam, egter ook de wapenſchouwing of monſtering, mede voor hun geſchiedde (*b*). 't Geen mede, te water, onder KAREL, plaatz hadt (*c*).

Bl. 120. r. 12. „ *Sommige Steden* verhuurden *of* verpagtten *deeze belastingen of* Excynſen;" en, in de Aanteekening. „*Ten minſten* „ *vinde ik dit*, omtrend zeventig jaaren na „ *dien tyd.*" Dat het invoeren van *Excynſen*, ook op eetwaaren, ten minſten in 't begin van de veertiende eeuw, aan de Nederlandſche Steden vergund was, is ſedert aangetoond (*d*); moogelyk hadden zy 'er vroeger plaatz. In 't nabuurig Luik, was de wyn *excyns*, reeds ten jaare 1254, bekend (*e*).

Bl. 138. r. „ ADOLF luisterde naar geen Voorwaarde." Hertog KAREL hadt hem aangeboden het Stadhouderſchap van Bourgondie, mits hy ſlegts de Stad *Graave*, en zes duizend gulden inkomst, met den titel van Hertoge, aan zynen Vader liet. Hy antwoordde, zegt een Ooggetuige „ *dat hy* „ *liever zyn' Vader, met het hoofd voorover,* „ *in een put zou geworpen hebben, en zig* „ *zelven 'er by, dan hier toe te koomen* (*f*)." De Natuur gruuwt van zulke Monsters.

Uit

(*b*) Zie Bylaage A. N°. 4.
(*c*) Zie WAGEN. Vaderl. Hiſt. 4. *D. bl.* 155. *r.* 6 *van ond.*
(*d*) PAULUS. Verklaar. der Unie van Utrecht 1 *D. bl.* 107. HEENEMAN *de Precariis Comitum* §. 12. *p.* 92 *et* 93.
(*e*) HOCSEM. *de Geſt. Epiſc. Leod. T.* 2. *p.* 286.
(*f*) COMMINES. *l. c. Liv.* 4. *Ch.* 1. *p.* 206. *Conf.* T. 3. *p.* 476.

Uit een, onlangs, in 't licht gegeeven Stuk, blykt, dat Paus SIXTUS de IV, de Nymegiſche Burgeren, ſedert, onthefte van den eed, aan ADOLF, als Hertoge van Gelder, gedaan; met bevel, op ſtraffe van den ban, Hertoge ARNOUD weder aan te neemen. KAREL van Bourgondie hadt hier de hand in (*g*).

Bl. 149. r. 8. v. o. „ *Hy* (Hertog KAREL) *gaf bevel aan* alle Geeſtelyken, om de Goederen, *welken zy* ſeſtig jaaren *bezeeten hadden*, in geſchrift te ſtellen." Hier uit ſchynt genoeg te blyken, dat de laſt van PHILIPS, om der Geeſtelyken Goederen aan te ſlaan, van welke ik voorheen ſprak (*h*), niet werkſtellig zal gemaakt zyn; ook ziet men 'er uit, dat KAREL'S bevel, om van die Goederen gebruik voor 's Lands Schatkist te maaken, ten deezen tyde geen vreemd denkbeeld was.

Bl. 152. r. 16. „ *Men vindt, dat* Gelderland, — *in dit jaar* — 13883 *ponden tournois heeft moeten opbrengen.*" De Gelderſche Steden waren, buiten dien, van 't leeveren van Manſchap niet vry geraakt. (*i*) Die van Aarnhem zonden hem eenige Schepen, ter hulpe, den Rhyn op, gelyk mede de zes groote Steden van Holland doen moesten. De Hertog ſcheen 'er zig van te willen bedienen tot het vervoeren van Manſchap, of Voorraad, naar 't leeger voor Nuis (*k*).

De

(*g*) Handvesten van Nymeg. *bl.* 231.
(*h*) Zie deeze Aanmerk. bl. 37.
(*i*) PONTAN. *Hiſt. Gelr. Lib.* 9. *fol.* 554.
(*k*) WAGEN. Amſterd. Geſchied. 2 D. bl. 268 en 269.

De Schepenen van Aarnhem toogen, met eenig Volk, naar dat Beleg, op een wagen, voor aan met Stads wapen beſchilderd en getrokken door zes paarden, op welker haamen, zo als ook op de vlaggen hunner ſchepen, het zelfde wapen gezien wierdt. (*l*)

Bl. 155. r. 9. v. o. „ *Veelligt hebben de vier eerſte gemelde* Admiraals, *alleenlyk den rang van* Vice-Admiraals, *en de vier anderen dien van* Schouten by Nagt *gehad.*" Sedert, en, zo ik agte, beter, heeft onze WAGEN. de vier *Admiraals* voor *Kapiteinen*, en de vier *Onder-Admiraals* voor *Lieutenants* aangezien. (*m*)

Bl. 161. r. 10. „ KAREL *liet* —— *eene* ledige Schatkist *agter.*" Een gelyktydig Schryver zegt, dat hy gelds genoeg over hadt, en op 't Kaſteel van Luxemburg nog wel honderd vyftig duizend Kroonen (*n*).

Bl. 161. r. 19. „ *Hy was* kuisch *en* maatig." Hy was ook, uitneemend arbeidzaam; van waar men hem den bynaam van den *Werkenden* of *Werker (le Travaillant)* gegeven heeft (*o*). „ *Ik geloove*, zegt „ COMMINES, (*p*) *dat nooit een mensch* „ *méer* arbeid *op zig nam, dan hy, en ik* „ *heb nooit iemand gekend, die* ſtouter „ *was; ik heb hem nooit hooren zeggen* „ *vermoeid te zyn, nog hem ooit eenigen ſchyn* „ *zien geeven van vreeze; en egter ben ik,* „ *ze-*

(*l*) Chron. van Aarnhem. *bl.* 51.
(*m*) Amſterd. Geſchied. 2 D. bl. 275.
(*n*) COMMINES. *l. c. Liv.* 5. *p.* 306.
(*o*) LA MARCHE. *Mémoir. p.* 658.
(*p*) *l. c. p. Voyez auſſi. Tom.* 3. *p.* 469.

„ *zeven jaar agter een, in den oorlog by* „ *hem geweest, ten minſten des Zomers,* „ *en, ſomtyds, in Winter en Zomer.*"

Bl. 161. r. 12. van o. „ *De* Grootsheid *der* Bourgondiſche Hofhouding, *van welke nog eene* omſtandige Beſchryving voor handen is." Uit het eind deezer Beſchryving blykt, dat de onkosten van 't Hof en het Leger, jaarlyks, omtrend twee Millioenen, een geweldige ſom, ten dien tyde, beliepen. Voor 't overige haalt onze WAGEN., hier, al wel te regt aan (*q*) de *Analecta* van den Heer MATTHÆUS, doch het Nederduitsch Stuk, aldaar te vinden, is een zeer verminkt Afſchrift en Overzetting van een Fransch Werk van OLIVIER DE LA MARCHE, getiteld *l'Eſtat de la Maiſon du Duc Charles de Bourgogne, dict le Hardij*, en gedrukt agter de derde Uitgave der *Mémoires* van dien Schryver, te Brusſel, in den jare 1616; 't geen ik, om die reden, hier en daar, heb aangehaald. Als men dit Stuk vergelykt met het reeds aangetogen Werkjen van ALIËNOR DE POITOU, en met de *Mémoires, pour l'Hiſtoire de Bourgogne*, in 1729, te Parys uitgegeeven, zal men zig van de Bourgondiſche Hofhouding, die zeer tot opheldering ſtrekt van s' Lands zeden en beſtuur, een duidlyker denkbeeld kunnen maaken, dan, veelligt, van eenige andere in Europa.

Bl. 163. r. 15. „ *Meest was men voor* LODEWYK den XI. *bedugt.*" Hy was en bleef, zonder twyffel, de gevaarlykſte Vyand der Staa-

(*q*) Zie deeze Aanmerk. bl. 18.

Staaten van MARIA, en men mag agten; dat de Geſchiedenisſen, uit dien hoofde, de naamen der overige Vorſten, die 'er mede op vlamden, min naauwkeurig hebben aangeteekend: onder deezen zullen, egter, de Hertogen van Beieren, met naame de Munchiſche Tak, welkers hoofd, thans, ALBERT de II., gezegd *de Wyze*, was, gehoord hebben. Dat deezen de Stad Dordregt, door Gezanten, op hunne zyde tragtten te brengen, doch zonder goed gevolg, blykt uit een, voor eenige jaaren, uitgegeeven Charter (*r*).

Bl. 173. r. 10. v. o. „ Brief, *dien men Vrouwe* MARIA *zelve* onder d'oogen bragt." De omſtandigheden, die hier by plaatz greepen, waren deezen. De Gemagtigden van Gend, by hunne te rug komst uit Frankryk, aan MARIA, in eene Raadsvergadering, verſlag doende van hun wedervaaren ten Hove, verhaalden, onder anderen, hoe de Koning, op hunne verklaaring, „ dat de Hertogin „ gezind was alles te doen, by raade der drie „ Staaten," hadt geantwoord, „ wel zeker „ te zyn van het tegendeel, uit hoofde van „ haaren Brief, dien hy aanboodt te vertoo„ nen." MARIA, op dit zeggen, ontſteld, vergramd en niet denkende, dat men den Brief reeds gezien hadt, ontkende, terſtond, die daad. Dan de Penſionaris van Gend of Brusſel (zegt COMMINES, en men moet, misſchien, by hem, *Brugge* leezen) het woord voor zyne Meesters voerende, trok, daar op, oo-

(*r*) VAN DE WALL. *l. c. p.* 849 en 850.

oogenbliklyk, het oorſpronglyk geſchrift zelve uit zynen boezem, en langde het, in 't gezigt van ieder een, der Jongvrouwe toe, die, gelyk men bevroeden kan, hier over, in de uiterſte verlegenheid geraakte (s).

't Is opmerkelyk dat, hoe zeer deeze Brief alleen ſprak op naam der Hertoginne MARIA, hy, egter, om by den Koning te zekerder geloofd te worden, door *drie* handen geſchreven was; naamenlyk, van MARIA zelve, van MARGARETE van YORK, Weduwe van Hertoge KAREL, en van ADOLF van RAVESTEIN, Broeder van den Hertoge van Kleef; (t) die, blykens het aangehaalde by onzen WAGEN., de twee eerſten waren, met welken zy haare zaaken wilde beſtuuren.

Bl. 180. „ *'t Huwelyk werdt te Gend voltrokken.*" MAXIMILIAAN, met 800 Paarden, binnen trekkende, wierdt, voor zyn' perſoon, pragtig ingehaald; maar de Huuwlyks-Plegtigheden waren, thans, zeer eenvoudig. LA MARCHE, toen s' Vorsten eerſte Hofmeester, verhaalt, dat deez, na den avondmaaltyd, (die men, elders, vindt, dat door de Hertoginne Weduwe van KAREL van Bourgondie gegeven werdt,) een bezoek by *Jongvrouwe* MARIE aflag; dat men, ſtraks daar na, over den tyd van 't Huwelyk, in een byzonder vertrek, ſprak en, terſtond, een Biſchop liet haalen, die ze beiden onderttrouwde; dat, den volgenden dag, het huuwelyk wierdt ingezegend; dat, op dien dag, des morgens, de Vorstin zig Kerkwaarts be-

(s) COMMINES. *l. c. Lib.* 5. *Chap.* 17. *p.* 340 *et* 341.
(t) COMMINES. *l. c. Chap.* 16. *p.* 337 *et* 338.

begaf, „ geleid door twee haarer Ridderen; „ zynde den Graave van Chimay en den „ Heere van Gruithuizen, (voorheen Stadhou- „ der van Holland) terwyl *myn Jonker van Gelre* (verſtaa ADOLF, Zoon van ARNOUD) „ en de *Jonkvrouwe van Gelre*, zyne „ Zuster, die toen twee ſchoone Kinderen „ waren, de Waskaarſen droegen; en dit was", vervolgt hy, „ al de pragt, welke men „ maakte, om den Zoon des Keizers aan „ de rykſte Erfgenaame der waereld uitte- „ trouwen (*u*)."

Van elders (*v*) weet men, dat de inzegening geſchiedde, door den Pauslyken Legaat, ten zes uuren des morgens en, onder anderen, met deeze plegtigheid; „ *die Legaat nam* „ *des Hertogen hant, de Hertoge in ſynre* „ *hant hebbende enen costeliken Ring, ende* „ *ſtac die an der Princeſſen voerſten Vin-* „ *ger, ſeggende, met deſen ring geve ik u* „ *mine manlike trouwe; ende, ten anderde,* „ *ſtac hi die an die middelſte Vinger, ſeg-* „ *gende, ende beloue u myn trouwe te* „ *onderhouden; ende doen ſtac hi ſe an die* „ *Hertvinger, ſeggende, ende beloue di (U) te* „ *onderhouden alle dat ghene, dat, tuſſchen* „ *minen Vader ende uwen Vader, ende onſe* „ *Landen ende Provinchien, tractiert ende* „ *gheſloten is.*"

Bl. 191. r. 11. v. o. „ *Doch zy droe-*

gen

(*u*) LA MARCHE. *Mémoir p.* 618. *Voyez auſſi.* COMMINES, *Mémoires Liv.* 6. *Ch.* 3. *pag.* 382.

(*v*) Groote Chron. *Diviſ.* 32. *Cap.* 13. *bl* 372. Excell. Chron. van Vlaend. *bl.* 191. *Vſo.* en 192. *Hartvinger* is, volgens KILIAAN, de *agterſte Vinger.*

gen zo weinig zorg voor het bewaren der onlangs verkreegen voorregten, dat zy gedoogden, *dat* JOOST VAN LALAING, in zyne plaats, werdt aangeſteld." By 't Groot Privilegie van MARIA, was, door de Graavin, ten verzoeke der Staaten, pas drie jaren geleden, belooft, om geenerlei Ampten of Diensten te begeven, dan aan Inboorlingen, en de Hertogin had, korts daarna, WOLFERD van Borsſelen, Heere van Veere, tot Stadhouder van Holland en Zeeland aangeſteld in plaats van LODEWYK van Brugge, Heer van Gruithuizen, die een Vlaming was en, ſederd den jaare 1465, die waardigheid bekleedde (*w*). De Kabbeljaauwſchen, die den Heere van Veere vyandig waren en, door allerlei middelen, zelfs ten koste van 's Lands Schatkist, zig in de gunst van MAXIMILIAAN wisten in te dringen, hadden weinig moeite, om den Vorst te beweegen zynen voornaamſten Amptenaar en Gunsteling, die uitſtekende diensten beweezen hadt aan zyn Vaderland (*x*), van zyn ampt te verlaten. JOOST VAN LALAING, een Henegouwer, en dus een Afhangeling van den Vorst en de Kabbeljaauwſchen, wierdt, Ao. 1480, tot Stadhouder van Holland en Zeeland benoemd. — Een bewys, wederom, voor de waarheid der ſtelling, dat de party die men *Hoekſchen* noemde, niet is geweest een *factie*, maar een deel der Ingezetenen van 't Land, die zig beyverden in de handhaving der

(*w*) Zie WAGEN. 4 D. bl. 114.
(*x*) Vergelyk de Beſchryving van zyn Leeven, door den Heer ERMERINS.

der Privilegien en Uſantien van het Land, die van de *Kabbeljaauwſchen* veragt en overtreden wierden (*y*). Ondertuſſchen was de aanhang der Hoekſchen, hoezeer de regtvaardigſte, doorgaans de zwakſte. De toenemende heerschzugt der Vorsten, geſtyfd door de Kabbeljaauwſchen, deedt hen eindelyk bezwyken, en meerendeels het Land verlaten (*z*).

Bl. 191. ond. reg. „ *De* Raadsheeren van 't Hof *in den* Haage, *insgelyks* veranderd zynde." Dit ſproot, veelligt, uit zekere beloſte, door MAXIMILIAAN, aan de Hoekſche Steden Dordrecht, Gouda, Schoonhoven en den Briele gedaan, op 20. Juny 1480, en welke ſtrekte, om de *Kamer van Holland*, (dat is 't Hof, Kamer houdende in den Haage, (*a*)) voortaan, uit een gelyk getal van Hoekſche en Kabbeljaauwſche, gewoone en buitengewoone, Raaden te doen beſtaan. De Stukken, hier toe dienende, zyn, voor eenige jaaren, uitgegeeven, als mede de Zoen, die de drie eerstgemelde Steden, ten zelven tyde, met MAXIMILIAAN en MARIA troffen. Men leert uit dezelven, dat, aan de drie eerstgemelde Steden, mits toeſtemmende in eene *ſubventie* van 8000 Klinkaarts, voor agt jaaren, wierdt kwytgeſcholden en vergeeven *de grote fortſen, violencie, crachten, gewelde, huisbrekinge, exceſſen ende quade feiten*, door hun, op den togt naar 's Haage, bedreeven, toen

(*y*) H. DE GROOT, in de Holl. Conſult. 3 D. *Conſult.* 186. §. 84—88. Nieuwe Druk.
(*z*) Zie WAGEN. 4 D. bl. 289—292.
(*a*) Vergelyk VAN DE WALL. *l. c.* p. 727.

toen zy derwaarts, om oproer te ſtillen, in Hooimaand des jaars 1479, door den Stadhouder ontboden waren (*b*), en die, ſedert, ook tot de beroerte in Rotterdam oorzaak gegeeven hadden. De Hertog, ſchoon, in den grond, Kabbeljaauwsch (*c*), oordeelde thans, zo 't my voorkomt, den ſchyn te moeten aanneemen van Partyen te willen vereenigen; immers, hy ſtelde vast, dat, by een Beſchryving der Edelen, beide partyen, als de Heeren van *Naſſau*, van *Hoorn*, van *Bredenrode*, van *Gruithuizen*, van *Montfoort*, en de overigen, die, gewoonlyk, beſchreeven waren, voortaan zouden beſchreeven worden; dat Dordrecht, 't geen, voor den Zoen, eenigen tyd niet moet beſchreeven geweest zyn, weder 't eerst ter Vergadering zou geroepen en, zonder haar, niets beſloten worden; dat Dordrecht, Gouda en Schoonhoven haare Uitgeweekenen weder zouden inneemen, gelyk te Leiden geſchied was. Voorts wierdt aan die van Gouda, in 't byzonder, kwytgeſcholden de misdaad van s' Graaven Slot, voor haaren Kaſtelein, den Graave van Naſſau, niet geopend te hebben, mits die opening, voortaan, geſchieden zou, en de Graaf een ander Slotvoogd aanſtellen van de *heerſchende* (d: i: Hoekſche) zyde; die egter, met gewapende manſchap, niets tegen de Stad zoude moogen onderneemen (*d*).

Bl. 237. „ Zy (Vrouwe MARIA) *hadt zig*

(*b*) Zie ook hier WAGEN. Vaderl. Hiſt. 4 D. bl. 189.
(*c*) WAGEN. alhier, bl. 196. en Beſchryv. van Amſterd. 2 D. bl. 352.
(*d*) VAN DE WALL. *l. c. bl.* 688—694.

zig, door een val van 't paard, *dermaate bezeerd* enz." Men verſchilt eenigzints, omtrend de omſtandigheden, die oorzaak tot den dood van MARIA gaven. 't Volgende dunkt my 't waarſchynlykst. Een Minnaaresſe van ligchaams-oeffeningen, byzonder van ſchaats- en paard-ryden, *(e)* begaf zy zig, omtrend vasten-avond, of den 11. van Sprokkelmaand, tusſchen Brugge en Damme, ter jagt, op een driftig Vrouwen-paard of Telle, wiens cingels, onder het ſnel ryden, van een ſprongen, waar door de Zadel los, en MARIA agter over ſchoot, neerkoomende, zo ſommigen willen, op een zwaar ſtuk houts of boomſtruik. Zy, aan de Lendenen zeer gekwetst, ontveinsde egter voor MAXIMILIAAN de ſmert, doch, na drie weeken, moest zy reeds, 't bedde houden. De wond zette zig tot verzweering en 'er kwam een aanhoudende koorts by, die haar, op den 27. van Lentemaand, in den ouderdom van maar 25 jaaren, uit het leeven rukte. 't Ligchaam wierdt te Brugge, 't hart, volgens haare begeerte, te Antwerpen, begraaven. *(f)*.

Bl. 232. *In 't jaar* 1484, *maakte hy zig eerst van* Dendermonde *en, wat laater, van* Oudenaarden *meester.*

MAXIMILIAAN is, in dit jaar, ook te Middelburg geweest, om Hooge Vierſchaar te houden; blykens de Inleiding der Keure van Zeeland Ao. 1495. Dan hy wierd genoodzaakt

(e) Nieuwe Chron. van Vlaand. 2 *D. bl.* 608.
(f) *Chron. Duc: Brab. p* 224. Excell. Chron. van Vlaand. *bl.* 225. COMMINES. *l. c. Liv.* 6. *p.* 385. *et p.* 405. HEUTERUS. *Rer. Auſtriac. Lib.* 1. *C.* 10.

zaakt dezelve uitteſtellen, vermits hem de Prelaat en Edelen van Zeeland vertoonden, dat zulks niet mogelyk ware, alvorens de Keuren van den Lande van Zeeland, die, in veele opzigten, duister en tegenſtrydig waren, overzien en vernieuwd wierden. Ter wederzyden wierden Gemagtigden benoemd (*g*), die een nieuw ontwerp van Keuren maakten, deels, uit de oude Keuren van FLORIS den Momboir, (*h*) na den dood van zynen Broeder Koning WILLEM, en dus, tusſchen de jaren 1256 en 1258, gegeven, en, naderhand, ten jare 1290, door FLORIS den V. vermeerderd en verbeterd (*i*), deels, uit de Keuren van Hertog WILLEM van Beieren, deels, uit die van PHILIPS van Bourgondien (*k*), deels, eindelyk, uit het geen de oude Coſtumiers (*l*) van den Lande van Zeeland, als Wetten en Uſantien, hadden opgegeven. Dit Ontwerp was het, 't geen, ter gelegenheid der inhuldiging van PHILIPS, te Reimerswaal, ten jare 1494, aan de Afgevaardigden van Zeeland wierdt ter hand geſteld, en, als doen, by voorraad en in afwagting van verbetering, bezwooren.

Bl. 235. Byzonderheden, aangaande de overrom-

(*g*) *Vid.* APPELIUS, *in Specimine Inaug. ad Statuta Zeelandiæ annt* 1496. *Edita Lugd. Batav. a* 1786.

(*h*) Zie deeze by MIERIS. *Charterb.* I *D. bl.* 302—316.

(*i*) Zie deeze by MIERIS *l. c.* I *D. bl.* 511—523. *en* VAN DE SPIEGEL, over de Hooge Vierſch. §. 7. *en* 8.

(*k*) Waarſchynelyk worden hier onderſcheiden Keuren van WILLEM en PHILIPS bedoeld, welken, hoe zeer ieder op zig zelven geen algemeen Landregt vaſtſtellende, nogthans, onderſcheiden gedeelten daar van bepaalden.

(*l*) Deeze worden, in 't Groot Privilegie van MARIA. §. 5. *Notabile Clerken* genoemd; dezelfde mogelyk, die, *C.* 1. §. 3. van de Keure, *Gegraduceerde Clerken* worden geheten.

rompeling van Vlisſingen, door die van Sluys, behalven 't geen by Reigersberg en Boxhorn ſtaat aangeteekend, heb ik niet ontdekt. 'T is ook niet wel te bepaalen, wie WOUTER VAN DOMBURG, de omhals gebragte Schout van Vlisſingen, geweest zy. Waarſchynelyk, egter, heeft men hem te houden voor denzelven, die, in 't najaar van den jare 1484, en in February 1485, met eenige manſchappen te Veere in bezetting gelegen hadt, toen men bevreesd was voor een inval der Hoekſchen uit Sluis, (m) en die, mogelyk, ook dezelve is, als Heer WOUTER VAN DOMBURG, voorkoomende op den Lyst der Zeeuwſche Edelen, die gevonden is in de Abdy van Middelburg (n).

Daar Vlisſingen, ten tyde van deszelfs verwoesting door de Sluiſenaars, den 16 Mey 1485, behoorde tot de Heerlyke Goederen van WOLPHERT VAN BORSSELE, Heer van Veere, en deeze de party der Hoekſchen, die Sluys inhielden, was toegedaan, (om welke reden hy zelfs, A°. 1480, van zyn Ampt, als Stadhouder van Holland en Zeeland, verlaten was (o) en, twee jaren daarna, door de Vlamingen, die met de Hoekſchen een gemeene zaak maakten, tot Voogd van den Jongen PHILIPS benoemd (p)) zou het vreemd kunnen voorkoomen, dat Vlisſingen de woede der Sluiſenaars, op zulk een gedugte wys, moest ondervinden. — Dan, het zy zy mis-

(m) Zie Bylage K, by ERMERINS, in 't leeven der Heeren van Veere, uit den Huize van Borſſele.

(n) TE WATER, *Hoog Adelyk Zeeland. bl.* 12. Zie ook denzelven Schryver, over 't Geſlagt van VAN DOMBURG. *bl.* 143—147.

(o) WAGEN. 4 D. bl. 191.

(p) WAGEN. 4 D. bl. 221.

misnoegd waren op den Heer van Veere, die, mogelyk, ongenegen was, om hunne wanhoopige pogingen te ondersteunen, het zy zy uitgelokt wierden door het vooruitzigt van den buit, daar Vlissingen thans, hoe zeer nog een onbemuurd vlek, door het verloop der Kooplieden van Brugge en Sluys, zoo wel als de andere Walcherſche Steden, in welvaart aanmerkelyk toenam, de Sluisenaars waren, ten uitersten, misnoegd op PHILIPS van Bourgonje, den Heer van Beveren, die, reeds in 1481, ondertrouwd met ANNA, de Erfdogter van WOLPHAART VAN BORSSELE, Heer van Veere, dus de vermoedelyke erfgenaam was zyner heerlyke goederen, waar van Vlissingen geen gering gedeelte uitmaakte. Hy schynt, voormaals, de Vlamingen begunstigd te hebben, en was door hun, A°. 1482, tot Mede-Voogd benoemd van den Aartshertog PHILIPS (*q*); zelfs was hy, by opene Brieven, gegeven op naam van den Aartshertog, A°. 1484, ter dier tyd te Gend nog gevangen, tot *Gouverneur en Capitein Generaal van Vlaanderen* aangesteld, op een tractement van twaalf honderd Guldens (*r*), en was, in dat zelfde jaar, een der Bevelhebbers, onder welke de Vlamingen een inval in Braband deeden (*s*). Maar, niet lang daarna, verliet hy de zaak der Vlamingen, en omhelsde, zoo wel als zyn Schoonvader WOLPHAART,

(*q*) WAGEN 4 D. bl. 221.
(*r*) L'HERMINOY: *Recherches des Antiq. et de la Noblesse de Flandres p.* 78.
(*s*) Zie Goudh. *Chron. bl.* 539.

PHAART, de gevoelens van het Hof, (*t*) zoo dat hy zelf, omtrend dien tyd, de ſtad Sluys belegerde. Waarſchynelyk, (*u*) daar hy Admiraal was, zal hy, met een vloot Schepen, in Walcheren uitgerust, het Zwin bezet hebben, om het uitloopen der Hoekſche Kapers te beletten. Het is dus geen wonder, dat die van Sluys hunne moed koelden op Vliſſingen.

Bl. 239. „ *Alles werdt beſlooten met deze* Koninglyke *ſpreekwyze*, aan welke men, hier te Lande, nog gansch niet gewend was, *Car ainſi nous plaiſt il eſtre faict*: Dat is; *Want alzo belieft het ons, dat gedaan worde.*"

Offchoon wy de doorwrogte Kundigheid in de Geſchiedenisſen onzes Vaderlands van den Grooten WAGENAAR bewonderen, zy het ons egter vergunt, in deze ſtelling, van zyn Edele te verſchillen, en van de gedagten, waar in hy ſtondt, dat men aan deeze Koninglyke ſpreekwyze, hier te Lande, toen ter tyd, nog gansch niet gewend was, aftewyken; daar wy zullen tragten te doen zien, dat, wel verre men hier aan ongewoon zoude zijn, integendeel, al van veel vroeger tyden, deeze ſpreekwyze gebezigd is.

Car ainſi nous plaiſt il, & voulons eſtre fait. Deeze taal, als het hoogst en Souverain Oppergezag aanduidende, hebben de Koningen van Frankryk, in haare Wetten en Statuten, volgens de meening der Geleerden

(*t*) ERMERINS, in't leeven van de Veerſche Heeren uit den Huize van Bourg. *pag.* 7.
(*u*) REIGERSB. Chron. van Zeel. 2 *D. bl.* 312.

den (y), alreeds in de 14. Eeuw gevoerd; en het is, kort daar op, van verſcheide gekroonde hoofden nagevolgd, voornamentlyk van die geenen, welken uit Franſchen Bloede geſprooten, naderhand, als Hertogen en Princen regeerden.

De Schryver ſpreekt, hier ter plaatſe, van een Edict van Keizer MAXIMILIAAN (Keizer KAREL Grootvader), 't welk ſtrekken moest ter oprigting van een Admiraliteits Collegie, om al, wat het Zee-wezen betrof, daar door te bevorderen; dit Edict nu, ten jaare 1487. gegeeven, wierdt met deze Koninglyke ſpreekwyze beſlooten.

Al van veel vroeger tyd was men, hier te Lande, gewoon, de Keizerlyke Statuten en Edicten, aan welker ſtricte nakooming den Wetgever veel gelegen was, met dit teken van Souverain gezag te bekragtigen; ook hebben de Graaven van Holland, in welker boezem het Souverain gezag berustede, van de vroegſte tyden af, reeds deezen ſpreektrant aangenomen.

Offchoon ſommige Schryvers, voor al ten opzigte van PHILIPS van Bourgonjen, bygenaamd de Goede, het zeer euvel neemen, dat hy deeze ſpreekwyze, in navolging zyner Voorzaten, gebruikt heeft, die hem, daarom, van trotsch- en opgeblazendheid jegens zyne Onderzaten, beſchuldigen.

Dan, wat hier ook van zyn mooge, zeker is het, dat men, al van veel vroeger tyden, dan van PHILIPS den Goeden, gewoon was de Ko-

(y) DOM. DE VAINES. *Dict. Diplom. P. 1. p. 544.*

Koninglyke Edicten, met die ſpreekwyze, te bekragtigen. Men vindt (*w*) van Hertog JAN van Brabant, JACOBA van Beyeren, Graavinne van Holland, in huuwelyk hebbende, vermeld, dat hy, op den 25 Febr. ten jare 1424, HENDRIK VAN EYK tot zyn Jagermeester aanſtelde, en deszelfs Commisſie-brief, met deze woorden, bekragtigde: „*Zonder yet dair jegens te ſeggen of te doen, in eenigerwys, of meer beuels van ons dair af te verbeyden; want ons dat alzoo belieft, ende gedaen willen hebben.*"

Wat anders betekenen de woorden van WILLEM den V., Graaf van Holland, ten jare van 1347. (*x*), als hy zegt. „*Want dit onze wille is*"? Zo heeft ook de Vrouw van Graaf WILLEM, toen zy, door de krankzinnigheid van haar Man, te raade was geworden Graaf WILLEMS Broeder, Hertog ALBRECHT, uit het Keizerryk te ontbieden, alle Edelen, Steden, en Onderzaten van Holland gebooden, des Hertogs regeering voor wettig te erkennen, en hem den Eed van hulde en trouw te zweeren (*y*). „*Wy verſoeken* (zegt zy,) *ēn uiterlyk begeeren, onzen lieven Broeder — te ontfangen over haren Ruwaarde; — want ſulx onſe wille ēn meyninghe is.*"

Ja, zelfs in zaaken van het alleruiterst gewigt, — in zaaken daar de Regeering en het beſtier der Landen mede gepaard ging, was men gewoon, zig van deze ſpreekwyze te

(*w*) MIER. Groot Charterb. 4 D. p. 759.
(*x*) MIER. *l. c.* 2 D. p. 730.
(*y*) MIER. *l. c.* 4 D. p. 43.

te bedienen. Wanneer Hertog JAN van Braband en deszelfs Vrouw JACOBA, het geheele Graafſchap Holland, met deszelfs Oppergezag, by wyze van overeenkomst, aan JAN van Beieren overdroeg, en deszelfs Onderzaten hem hulde en eerbied beval te bewyzen, bekragtigd hy die overdragt met deze woorden, „ *Want dat onze wille is (z).*"

En daalen wy af tot die tyden, waar in men, langer weigerig den hals onder het Spaanſche juk te krommen, de wapenen tegens den bloeddorſtigen Alba had opgevat, dan zullen de Registers van Staat ons leeren, dat de Grondlegger der Bataafſche Vryheid, WILLEM de I., met onderling overleg der Staaten, in een Placaat, op den 29. November ten jaare 1579 vastgeſteld, 't welk alle gemeenſchap met den Hertog van ALBA ten ſterkſten verboodt, dezelve koninglyke Spreekwyze gebezigd heeft, „ *Want ons alzoo belieft (a).*"

En waar in verſchilt doch die wyze van ſpreeken met de vorige, welke WILLEM I., Stadhouder, den 3. Maart, ten jaare 1573, gebruikte, en welke in de Registers van Holland gevonden wordt. „ Dat alle Leenmannen der Graeflykheyt hem, als Gouverneur Generaal, den Staeten 's Lands van Hollant ende het Gemeene beſte den behoorl. Eedt van getrou-

(z) MSS. T. 4. p. 548.

(a) Extract uit 't Register der Reſolutien van Holland, ten jaare 1572. 1574. *fol.* „ *En ten eynde niemandt daer van ignorantie hebbe, —— Soo laſten, en ordonneren Wy u den inhoude van deſen te publiceeren, alomme binnen de Steden, en de Vlecken van den Lande en Graeffchappe van Hollandt, ons toegedaen zynde; —— beveelende voorts alle Officieren, ende Magiſtraten, dat ſy het inhouden van deſen volkomen en agtervolgen, voor ſoo veel hun aengaen magh, zonder daer inne te gebruycken eenigh faveur, gunſte, ofte diſſimulatie.* Want ons alzoo belieft."

trouwigheyt doen tegen de Tiranneye van den Hartogh van Alba hunne Leenen van nieuws verheffen, — — op verbeurte der Leenen. — „ *Want onſe intentie ende begeerte ſulcks is*," en, ten jaare 1579 *(b)*," „ *Want zulcks is onſe ernſtighe Wille ende begeerte.*"

Deze Spreekwyze, voor zo verre 't de eigentlyke woorden betreft, heeft, naderhand, toen de Staaten, na de afſweering van PHILIPS de II., op haar lieder eige Souverain Gezag de Placaaten uitgaven, wel eenige verandering ondergaan, dog de zin der woorden is daarom dezelve gebleeven. In den jaare 1580, vindt men een zagter Spreekwyze door de Staaten gebruikt, *(c)* by SIMON VAN LEEUWEN. „ *Want de Staten dunckt zulck.*"

Deeze zagtere, of liever min harde, benaming verandert egter den wil en de meening der Hoge Wetgevers niet; want die zelve Staaten hebben, naderhand, die koninglyke Spreekwyze, die KAREL de V. en PHILIPS de II. eigen waren, meest altyd, en met alle nadruk, gevoerd. „ *Uyt onſer rechter Wetenſchap, volkomen macht, ende Souveraine Authoriteyt.*" Tegenwoordig is deze Spreekwyze de generaalſte, „ *Want de Staaten zulks ten dienſten van den Lande (d) hebben ge-oordeeld nodig te zyn*" of „ *te behooren*," of „ *hebben goed gevonden en verſtaan*," en gelykſoortige bewoordingen.

Bl. 240. r. 5. v. o. „ *Die van* Brugge naamen Ma-

(*b*) VAN DE WALL. *Handv. van Derd. p.* 1401.
(*c*) VAN ALLER. Manier van Procedeeren, met de Noten. *p.* 112.
(*d*) Men heeft de volgende woorden, in deeze Aanmerking, (die, door een kundige, maar onbekende hand, den Uitgeever deezes, een jaar geleden, is toegezonden) moeten aanvullen, alzo het einde van 't oorſpronglyke, by toeval, in 't ongereede is geraakt.

MAXIMILIAAN in hegtenis." Zy bewaarden hem, eerst, in zekere huizinge, genaamd *Kraanenburg*, ſedert in eene andere, die men geſchikter oordeelde voor de kleine Hofhouding, welke men hem overliet. De omſtandigheden, die deeze gevangenneeming en ontſlag verzeld hebben, zyn zeer merkwaardig, maar, zo om haare omſlagtigheid, als wyl zy veelal Vlaanderen raaken, niet geſchikt voor deeze Aanteekeningen; zy verdienen, egter, met haare gevolgen, in de, hier onder aangehaalde, gelyktydige, en, deels, tegenwoordig geweest zynde, Schryveren te worden nagezien (*e*).

Bl. 243. r. 8. „ MAXIMILIAAN *kreeg zo dra geene kennis van de nadering des Keizerlyken Legers*, of hy waande langer niet, aan het pas geſloten Verdrag, verbonden te zyn." Anderen getuigen, dat MAXIMILIAAN, na hy reeds op vrye voeten was, zynen Vader gebeden heeft de Vlaamingen te ſpaaren, en te denken aan den, door hem gezwooren, eed; maar dat de Keizer, het beneden zyne waardigheid reekende deezen oorlog niet te vervolgen, en MAXIMILIAAN, in een Vergadering, te Mechelen gehouden, van dien eed deedt ontſlaan (*f*). Hoe het zy, dat de Roomſchkoning zeer gebelgd was, over de oproerige Vlaamingen, blykt duidlyk, doordien hy, ſedert, de renten, enz. die Gend, Brugge en Iperen op de Holland-

(*e*) LA MARCHE, *Mémoir.* p. 636—639. ROLLIUS (immers zo agt men den naam van dien Schryver te zyn) *apud* DUELL. *in Miſcell.* L. 1. N. 18. *et apud* FREHUM, *in Scriptor. Rer Auſtriac.* T. 2. fol. 581 et 582. Excell. Chron. van Vlaand. *Cap.* 68. *bl.* 130. Vſo 154. Zie ook anderen, aangetoogen by STRUV. *Corp. Hiſtor. Germaan.* p. 777. *et* 778.

(*f*) STRUV. *l. c. p.* 778. *Et ibi allegg. Auctt.* Zie ook LOSINGA. Staatsr. 2 *Dl. bl.* 422 en 423.

landſche Steden, met naame Dordrecht hadden, aanſloeg, en zulks, „ *ouermits heurlieder rebellicheyt, ongehoirſaemheyt ende crime van leſe. Maieſteyt, die zy tegens onſen perſoen geperpetreert hadden.*" *(g)*. Ook zegt LA MARCHE, dat PHILIPS van Kleef, die borge, voor den Koning, gebleven was by de Vlaamingen, den Vorst, toen nog te Brugge zynde, verzogt hadt, geen' oorlog te beginnen, voor hy, (PHILIPS,) van de borgtogt ontſlagen zyn zoude *(h)*. Uit welke laatſte woorden ligtelyk is op te maaken, hoe weinig ſtaat men, toen reeds, maakte op de bezworen, maar, in de daad, afgeperſte, belofte van MAXIMILIAAN.

Bl. 250. r. 2. „ MARTEN VAN POLHAIN." Hy was Opperſtalmeester van MAXIMILIAAN en, thans, *Kapitein van Holland (i)*, ſchoon 'er EGMOND *Stadhouder Generaal* was; *(k)* welke twee bedieningen, zints lange, door verſchillende perſoonen, bekleed wierden *(l)*.

Bl. 256. r. 9 „ *By* Moordrecht." Zo zegt ook een oud Schryver, hier niet aangehaald *(m)*. De Stadsreekeningen van Gouda bepaalen het nader, wanneer zy zeggen, *te Corten-oort (n)*; een half uur gaans van *Moordrecht*.

Bl. 296. r. 10. „ *In Zeeland geſchiedde de inhuldiging kort hierna.*" Dit geſchiedde, in Hooimaand des jaars 1494, te Reimerswaal, een

(*g*) VAN DE WALL. *l. c. p.* 728.
(*h*) *Mémoir. l. c. Cap.* 12. *p.* 640.
(*i*) Groote Chron. *Dieſ.* 31. *Cap.* 62. *bl.* 402. *Vſo.* Men zeide ook *Overſte Capitein*, of *Capitein Generaal* van Holland *Commiſſ. Holl.* 1425—1427; B. R. *Kas N. f.* 3.
(*k*) JONKER. Franſche Oorl. bl. 331.
(*l*) VAN DE WALL. *l. c. bl.* 889. (*l*).
(*m*) Groote Chron. *Dieſ.* 51. *Cap.* 66. bl. 451.
(*n*) Zie JONKER. *Franſche Oorl. bl.* 221—228.

een aanzienelyke Stad in die tyd, met veel luister en vreugde." PHILIPS. wierdt door de Staaten en Afgevaardigden der Steden van Zeeland, ontfangen en gehuldigd, *met groote eere en reverencie*, na het getuigenis van REIGERSB. op BOXH. II. D. bl. 337; 'er byvoegende, dat, *ten zelven tyde* en plaatze, de Nieuwe Keure van Zeeland, in tegenwoordigheid van den Prince en alle de Staten van den Lande, door de Onderzaten van Zeeland *bezworen* wierd. — Woorden, die tot zeer veel misverſtand aanleiding zouden kunnen geven, indien men daar uit wilde afleiden, dat de Nieuwe Keure, ter dier tyd, te Reimerswaal haar vol beſlag kreeg; daar het ontwerp ſlegts, ter dier tyd, by voorraad en behoudens nadere veranderingen, by den Hertoge, zoo wel als de Zeeuwſche Afgevaardigden, is bezworen; gelyk ten klaarſten blykt uit het ſlot der Keure. — Trouwens, wanneer, gelyk wy hier voren (*ad bl.* 232. van WAG.) aanmerkten, het ontwerp der Nieuwe Keure van Zeeland aan de Afgevaardigden van dat Gewest, door de Gemagtigden van den Aarts Hertoge, ter gelegenheid zyner inhuldiging te Reimerswaal, was ter hand geſteld, beklaagden zig de Zeeuwſche Heeren, dat zy, als nog, het Nieuwe Ontwerp niet gezien hadden, verzoekende, mitsdien, een afſchrift daar van te mogen ontfangen, om in overweging te nemen, en der Staten antwoord daar op nader te doen weten. De Hertog ſtond, dit verzoek wel toe, doch alleen onder voorwaarde, dat de Staaten, door hunne Afgevaardigden, binnen drie maanden, hunne beden-

kingen op het Nieuwe Ontwerp zouden doen inbrengen by den Grooten Raad te Mechelen, onder beding, dat, by aldien zy, deswegens, in gebreken bleeven, de *geconcipiëerde Keure* zoude worden gehouden voor *geaccordeerd:* van welke onderhandeling een behoorlyke Acte gemaakt is. De Zeeuwſche Afgevaardigden, (waar onder mogelyk ook wel de Edelen, die, reeds ten jare 1448, tot het Ontwerp eener Nieuwe Keure gevolmagtigd waren, zullen tegenwoordig geweest zyn, als namelyk GUY DE BAENST, ADRIAAN VAN BORSSELE VAN DER HOOGHE, REINIER VAN DER BUTTINGE, en NICOLAAS VAN DEN ABEELE,) vertrokken wederom, na het eindigen der plegtigheden en vreugdebedryven, by der Vorſten inhuldiging doorgaans plaatz hebbende, van Reimerswaal naar Middelburg, om aan den Prelaat, de Edelen en de Afgevaardigden der vyf goede Steden, kennis te geven van het voorgevallene, en het ontwerp der Nieuwe Keure, waarop zy, reeds elf jaren geleden, zoo ernſtig hadden aangedrongen. Zekerlyk zullen zy, thans, de noodzakelykheid eener nieuwe Landswet nog veel meer gevoeld hebben, na dat de Aarts-Hertog PHILIPS geweigerd had het Groot Privilegie van zyne Moeder, Vrouw MARIA, by zyne inhuldiging te bekragtigen; gelyk ten duidelykſten blykt, uit een Brief van PHILIPS van den 18 November 1497. (o), waar by hy verlyd PHI-

(o) Zie dezelve Brief, onder de Bylagen alhier, Lett. A. N° 6. Deeze Brief is ook aangehaald by VAN DE SPIEGEL *l. c.* §. 32. en ERMERINS, *over de Heeren van Veere, uit den Huize van Bourgondien p.* 24.

PHILIPS van Bourgonjen, Heere van Bevere, Veere enz., om, in zyne Steden Veere, Vlissingen, Brouwershaven, West-Capelle en Domburg, mitsgaders zyne andere Heerlykheden in Zeeland, het hooge regtsgebied te oeffenen, en wel ter zake van *Doodslag, Vredebreuk, kragt van goede* en *Strafseneeringe*.

MARIA immers, aan welke men reeds vertoond had, dat de Keuren van Graaf FLORIS de V. van den jaare 1290, door ouderdom, vergaan en onverstaanbaar geworden waren, had niet alleen belooft dezelve, door twee Raaden van den Hove, te doen overzien en verbeteren; maar had de goede Steden van Zeeland reeds magt gegeeven, om, binnen hare Vryheid, regt te doen van *doodslag, vredebreuk, kraft van goede* en *Strafseneeringe*, en ook gezorgt voor de uitoefening der Justitie ten platten Lande. Maar dit alles hield op, zoodra haar Zoon zig, by zyne blyde inkomste, niet verder verbinden wilde dan tot handhaving der Privilegien en Handvesten van PHILIPS en KAREL van Bourgondien, weigerende die te bevestigen, welken, na den dood van Hertog KAREL, gegeeven waren. De hooge Vierschaar zeldzaam zittende, bleeven de misdaaden ongestraft, en deze straffeloosheid vermenigvuldigde dezelven, het geen niet dan nadeelig voor den Koophandel en Zeevaart, die thans in Zeeland in aanmerkelyke bloei was, wezen kon. Intusschen zullen de Staaten, byzonder de Edelen en Steden, hoezeer zy ernstig een nieuwe Land-wet begeerden, op de nieuwe Keure verscheiden bedenkingen gehad heb-

ben; althans, zy zonden eenige Gemagtigden naar Mechelen, die, aldaar, zoo met den Kancelier en de Leden van den Grooten Raad, als met Mr. RICHARD VAN DER CAPELLEN, (p) 's Vorſten Geheimraad en Requestmeester, mitsgaders *Cantor* van St. Donaas, en met Mr. JAN VAN CAUWENBERGHE, Deken van Abbenbroek, *Paſtor* van Reimerswaale en Geheimſchryver van PHILIPS, beiden daar toe ſpeciaal gemagtigd, verſcheiden byeenkomſten hielden en over het werk der Keure handelden; met dat gevolg, dat het Ontwerp eenige verandering onderging. Dan, het was 'er zoo ver af, dat hier mede het geheele werk zyn beſlag kreeg, dat de Zeeuwſche Heeren, ten ſlotte der Onderhandelingen, verklaarden, dat zy dezelven niet finaal ſluiten mogten, alvorens het verbeterd Ontwerp gebragt te hebben ter kennis van het Gemeene Land van Zeeland, verzoekende, mitsdien, een afſchrift daar van, en dat 's Vorſten Gemagtigden, daar mede, naar Zeeland gezonden wierden. Dit geſchiedde dan ook; 'er wierden, in Zeeland, nieuwe Onderhandelingen tuſſchen 's Lands Staten en de Gemagtigden van den Aartshertog gehouden. Het verbeterd Ontwerp der Keure ſchynt niet algemeen voldaan te hebben. Althans de Zeeuwſche Edelen hadden 'er veele bedenkingen op, die zy, door eenigen hunner, aan PHILIPS deden overbrengen, verzoekende, dat daar in mogt

(p) Mogelyk was deeze R. VAN DER CAPPELLEN, by den Aartshertog, aangeſteld in plaats van den Heer van BERGEN, jongſt overleden, aan wien zyn Vader, ten jaare 1484., reeds dezen Laſt had opgedragen, te gelyk met JAN VAN CAUWENBERGHE, en twee anderen.

mogt worden voorzien, alles nogthans overlatende aan 's Vorſten goeddunken. Onder de Edelen zal zig, waarſchynelyk, bevonden hebben, PHILIPS van Bourgondien, Heer van Beveren, die, door zyn huuwelyk met ANNA VAN BORSSELEN, in Zeeland bezat de Heerlykheden van Veere, Vliſſingen, Brouwershaven, West-Capelle, Domburg, den Agger, enz. Deze zal, buiten twyfel, verzogt hebben, dat West-Capelle en Domburg, als reeds ten jaare 1223 met Keuren voorzien, niet onder de nieuwe Landwet mogten begrepen worden. — Die van Middelburg, Zierikzee en Reimerswaal zeiden niet onder de Nieuwe Keure te behooren, terwyl zy zelf hadden byzondere Keuren en Privilegien, ſommigen van welke mede bragten, dat hunne Poorteren voor niemand anders behooren te regt te ſtaan, dan voor den Grave, of, by zyne afwezigheid, voor zynen Stedehouder, ter Hooger Vierſchaar, ofte voor Schepenen hunner Woonplaats; dat zy ook, alleen ter overſtaan van Schepenen, hunne onroerende goederen mogten overdragen; dat de Poorters dér gemelde Statuten ook de keus hadden om hunne Schuldenaren te betrekken, het zy voor Schepenen, het zy voor Proviſoren, Dekens enz. Alle welke Articulen, by de nieuwe Keure, ten hunnen opzigte, niet waren in het oog gehouden.

In hoe ver de jonge Landvorst van de gegrondheid dezer eisſchen, zoo van de Edelen als drie gemelde Steden, overtuigd geraakt zy, is niet wel te bepaalen. Om, echter, in dezen niet mistetasten, vond hy goed, die

van Middelburg, Ziericzee en Reimerswaale te bevelen, om de byzondere Keuren en Privilegien, waar op zy zig beriepen, in handen van zyne Gemagtigden, VAN DER CAPELLEN en VAN CAUWENBERGHE, en mogelyk ook die van den Grooten Rade, over te brengen; ten einde dezelven, immers uittrekſels daar van, aan hem zelf ter hand te ſtellen.

Hier aan wierd voldaan. Die van Middelburg zullen, waarſchynelyk, thuis gekomen, affchriften hebben doen maken van de Oude Keuren van den jare 1217., bezworen by JOANNA, Gravin van Vlaanderen, en WILLEM van Beieren (q); van de Keuren van Koning WILLEM van den 11. Maart 1253 (r); van die van MAXIMILIAAN van den jare 1489 (s) en andere dergelyke. — Die van Ziericzee bedienden zig, buiten twyfel, van de Keure van Graaf WILLEM van Henegouwen van den jaare 1327 (t), en andere Voorregtsbrieven, die hen, door Vrouw MARIA, ten jaare 1477, weder zyn te rug gegeven (u): — terwyl die van Reimerswaal zig zullen hebben beroepen op de Privilegien van WILLEM DE V. van Beieren, van den jaare 1355; op de Keure van Hertog ALBRECHT van 1. April 1380; op de Brieven van Hertog WILLEM van den 23 January 1414; (v) van PHILIPS van 24 Augustus 1447; van KAREL van den

20.

(q) MIERIS. Groot Charterb. 1 *D. bl.* 170.
(r) *ibid. p.* 271.
(s) BOXH. op REIGERSB. 1 *D. bl.* 141.
(t) BOXH. op REIGERSB. 2 *D. bl.* 73.
(u) *idem. bl.* 287.
(v) MIERIS 4 *D. bl.* 271.

20. January 1472. en van zyne dogter MARIA van Bourgondien (*w*).

Mogelyk zal de Heer van Beveren en Veere ook Affchriften hebben laten maken van de Keuren, zynen Steden van Westcapelle en Domburg, door Graaf FLORIS den IV., ten jaare 1223, gegeven (*x*).

Hoe het zy, de Affchriften der ſtedelyke Keuren aan den Aarts-Hertog overhandigd zynde, nam Hy, hier op, het gevoelen zyner Gemagtigden in, en beſloot aan de eisſchen der Steden Middelburg, Ziericzee en Reimerswaal te voldoen, en zekerlyk ook aan ſommigen der Edelen. Althans, de *drie gemelde* Steden wierden niet alleen van de Keure, geëximeerd, maar ook *West-Cappelle*, *Domburg* en *Bezoute Landen* (*y*). Men maakte een nader Affchrift van de aldus veranderde Landwet, in vyf Hoofdſtukken verdeeld; 't geen, aldus, goedgekeurd en vaſtgeſteld wierd, te Brusſel, in Oogstmaand 1495, om, zoo in 't ſtuk van Policie en 't beſtuur van den Lande, als in 't beleid der Juſtitie, van punt tot punt, onverbrekelyk, ten eeuwigen dage, te worden nagekomen, behoudens den Graven en Gravinnen de kennis en interpretatie daar van, zoo dikwerf zulks noodig wezen zou.

Het ſtuk wierd gezegeld, met het zegel van MAXIMILIAAN en van PHILIPS, en onderteekend, door verſcheiden Zeeuwſche Edelen en ſommigen van den Grooten Raade.

Ver-

(*w*) ERMERINS *Beſchr. van Romerſw. bl.* 70. *en volgg.*
(*x*) MIERIS 1 *D. bl.* 182. 188. BOXH. op REIGERSB. 2 *D. bl.* 55—64.
(*y*) Vergel. *Cap.* 4. *der Keure.* Art. 23.

Vervolgens deed PHILIPS, den 1. van Grasmaand 1496, (z) een openen Brief afgaan, waar by hy last gaf aan den Heer van Cruiningen, Burggraaf en Rentmeester van Zeeland, en de meergemelde Heeren van der Càpellen en van Cauwenberghe, om zig te begeven naar Zeeland, en aldaar, daar zulks van noode zoude wezen, de Nieuwe Keure te doen afkondigen, en op nieuws te doen bezweeren door de Wethouders, die nieuwlings mogten zyn aangeſteld, en zelfs, des noods, door de oude.

Den 24. derzelve Maand, verſchenen de Gemagtigden van PHILIPS te Middelburg, ter plaatz, daar men gewoon was de Hooge Vierſchaar te houden; alwaar zy, in tegenwoordigheid van verſcheide Zeeuwſche Edelen of hunne Gemagtigden, en de Gemagtigden der Steden van Zeeland, expreſſelyk daar toe beſchreven, de Nieuwe Keure hebben afgekondigd, welke de Staten, met allen eerbied, erkenden, reeds te Reimerswaal, door den Aartshertog bezworen te zyn, en aannamen, in 't beſtuur van den Lande, en der Juſtitie, ſtiptelyk te zullen nakomen.

Den volgenden dag, geſchiedde de Publicatie der Keure, op het Stadhuis te Middelburg, met herhaling der vorige bevelen, om dezelve ſtiptelyk na te komen.

Drie dagen later, te Ziericzee, en, eindelyk, den 29. van Grasmaand, te Reimerswaal; alles met zulke plegtigheden en met byeenroeping van zulke Gemeenſchappen en aanzien-

(z) Zie, nopens de Dagteekeningen der Keure, de Note, agter den jongſten Druk van A°. 1748.

zienlyke Amptenaren, als men, in dergelyke zaken, gewoon was.

Te Goes en Tholen schynt geen afkondiging der Keure gedaan te zyn. Die Steden waren, nogthans, niet minder daar onder begrepen. De Stad van Goes, althans, kreeg, nog binnen het jaar na de afkondiging der Keure, een Privilegie, waar by de Burgers van die Stad wierden uitgezonderd, even als die van Middelburg, Ziericzee en Reimerswaal (*a*).

Zie daar, in 't kort, de Geschiedenis der Keure van Zeeland, uit de Inleiding en het slot daar van, hoofdzakelyk opgemaakt, en welke ik niet onwaardig oordeelde hier een plaatz te bekleeden; te meer, daar zy by de Heeren Staten van Zeeland, meermalen, als een *Grondwet der Regeering*, is aangehaald en ingeroepen.

Een, origineel Exemplaar der meergemelde Keure word onder de Archiven van Middelburg bewaard; terwyl een Authentique Copy daar van ter Rekenkamer van Zeeland nog voorhanden is (*b*).

Meêr van de Keure van Zeeland mag men verwagten, by de beantwoording der Prysvraag, door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, ten jaare 1788 uitgeschreven.

Bl. 293. r. 5. „ *Hy* (Koning LODEWYK) *vondt goed deeze verbintenis* te schenden." Die trouwloosheid deedt het bloed van 's Lands In-

(*a*) Zie *Gedagte over 's Samenstel onzer Burg. Regtspl. bl.* 32. *te Goes gedr.* A°. 1777.

(*b*) KLUIT. *Hist. Crit. Holl. et Zeel. Tom.* I. *P.* II. *p.* 103 *en* 103. *in Nota.*

Ingezeetenen kooken. 'Er zyn nog zeer ſcherpe gedigten overig, in welken, onder anderen, de *gedugte Zeeuwen* en *dappere Hollanders* (gelyk men ze noemt) tot wraak worden aangezet. Men dreigt 'er den Koning in, dat de Elementen hem, voor den Regterſtoel van Jeſus, zouden dagvaarden; dat de Arenden en Leeuwen, (verſtaa de Oostenrykers en Nederlanders) zyn Ryk zouden plat loopen; dat de bloemen des velds hem zouden beſchaadigen, nadien hy *het bloemken* MARGARETE, *door natuur en reden gevormd*, vertraden hadt, en dat, eindelyk, in den jaare 1503. een Komeet verſchynen zoude, die, 't ſaamenſpannende met de Planeeten Mars en Saturnus, zyn Ryk, ter ligter laage, zou in brand ſteeken (*c*).

Dan, gelyk 't vervolg leerde, de zelve Staatkunde, die 't onregt eerst gebrouwd hadt, bragt, kort hier na, MAXIMILIAAN en LODEWYK weder by een. MARGARETE werdt t' huiz gezonden, 't geſtarnte trof Vrankryk niet en de Prophetie verdween.

Bl. 308. r. 2 „ *Hy zondt het Kaas- en Brood-Volk in Holland* eenige Knegten ter hulpe." Men zie een', vry hertigen, Brief van die van Dordregt, om zig thans, tegen een inval der Gelderſchen te verdeedigen, in de, hier onder aangehaalde, plaatz (*d*).

Bl. 310. r. 19„ De Hollandſche Graaven *hadden*

(*c*) *Poëſies du xv Siecle. 2. partie. pag.* 109—204. In 't voorby gaan, is 't aanmerklyk, dat men hier alleen den naam van JESUS, niet van MARIA, geſpeld vindt, 't geen van de denkbeelden der vroegere tyden begint te wyken en, misſchien, aan den, allengskens, meêr en meêr, opreizenden geest van hervorming, is toetecſchryven.

(*d*) Chron. van Aarnh. *Bl.* 61—64.

den altoos voorgewend *een* gegrond regt op Friesland te hebben." Dat dit geen *los* voorwendzel was, kan, ook uit onzen WAGEN., blyken (*e*). ....Bl. 310. r. 5. v. o. „ Sedert *hadt men*, *in* Holland, weinig om de Friezen gedagt." Op den 1. April 1479., hadt, niet alleen, Keizer FREDERIK de oude Privilegien der Friezen, waar onder 't zogenaamde van KAREL den Grooten, bevestigd, maar zelfs hadt MAXIMILIAAN, op 's Keizers verzoek, met toestemming zyner Gemalin MARIA hen, voor altyd, vry verklaard van allen aanspraak der Hollandsche Graaven, en bewilligt, dat zy, van niemand, dan van den Ryke, zouden afhangen (*f*).

Uit den, alhier by onzen Schryver vermelden, inval van EGMOND in Friesland, ten jaare 1488. en 1491, kan het egter schynen, dat MAXIMILIAAN, als *Graaf van Holland*, zig niet angstvallig aan dien afstand gehouden heeft.

In den jaare 1492. deedt hy, ondertusschen, als *Roomsch Koning* (*g*) het regt van den ryke gelden, beleenende, by een Rykvonnis van zes Keurvorsten, den Hertoge van Saxen, met het Erfstadhouderschap van Friesland. Dan, zyn zoon, de Aartshertog PHILIPS, sedert in 't bewind dezer Landen getreeden, deedt, den 27. van Lentemaand 1498, verklaaren, dat de Roomsch Koning, zyn Vader, en de Keurvorsten, zekerlyk, geen kennis zouden gedraagen hebben van het goed erflyk regt, 't

(*e*) Vaderl. Hist. 2 D. bl. 244 en 280. Zie ook SCHWARTZENB. *l. c. Tom.* 1. *bl.* 793.
(*f*) SCHWARTZENB. *l. c. bl.* 682. *en volgg.*
(*g*) *l. c. bl.* 785. *en volgg.*

't geen hem, als Graave van Holland en Heer van Friesland, op 't laatstgemelde Landschap toekwam; en 't was onder deezen glimp, dat hy, van dit regt, voor zig en zyne nakomelingen, niet afstondt, nog zig wilde *ontgoeden en onterven van Friesland*, ten behoeve van den Saxischen Hertoge, dan na deez, aan hem, eene somme van 250648 gouden gulden en 4 stuivers, vooraf betaald hadt; voor de teruggaave van welke somme, en 100000. gouden gulden daar boven, de Graaven van Holland, egter, ten allen tyde, Friesland weder zouden mogen losen (*h*).

Dit een en ander schynt oorzaak gegeven te hebben tot eene opgevolgde verklaaring van Keizer MAXIMILIAAN, dat het verrigte, tusschen hem en den Hertoge van Saxen, moest begreepen worden geschied te zyn, onder behoud der regten van de Hollandsche Graaven, hunne Erven en Nakoomelingen (*i*).

Bl. 329. r. 14 „ Aarnhem." Eenige Steedelingen, aldaar, hadden, reeds bevoorens, met den Hertogen gehandeld; waar door, denkelyk, de overgaave gemaklyker was gemaakt (*k*).

BY-

(*h*) *l. c. bl.* 778—781. vergel. *bl.* 792.
(*i*) Oud Handschrift nopens Friesland, onder my; uitgegeeven by SCHWARTZIUS. *l. c. bl.* 792.
(*k*) Chron. van Aarnh. *bl.* 75—77.

BYLAAGE A.

Nº. 1.

Extract uit het *Memoriale* T. 1445-1453. Kas N. *bl.* 3. van de Leenkam: van Holl:

„ *Touchant le Seigneur de Lallaing.*

„ Le Ve. jour de May mil quatre cens quarante et chincq, a le Seigneur de Lallaing baillié et deliuré es mains de Mesſires, les Preſident et Conſeil de Monſeigneur le Duc de Bourgogne, Preſident en ſa chambre du Conſeil a le Haye en Hollande, cy apres nommez, le ſeël de mon dit Seigneur, dont l'on a accouſtume de vſer en ſes dit pays de Holande, ainſi que icellui Monſeigneur par ſes lettres patentes le lui a commandé. Preſens Mesſire Gossuin le Sauuage, Docteur en loys; Mesſire Grard de Zyl (*a*), cheualier; maiſtre Henry Vtenhoue, Baudouin de Zweten; maitres Loys du Chesne et Gilles de Wissenkerke, Grart Potter et Guilleaume Engebrechtsz, Receueur general de Hollande &c.

Zie deeze Byvoegz. en Aanmerk. *bl.* 7. (*f*).

(*a*) Men hadt, thans, de gewoonte de Geſlagtnaamen over te brengen in de taal, waar in men ſchreef. Zo vindt men ſtraks Loys du Chesne, en, egter, begint het Register, waar uit dit Stuk getrokken is, aldus, „ *Dit ſyn die Heren van den Raide, op deſe tyt geordineert ten ſaken der landen van Hollant; Die Preſidens, Meyſter* Gosewijn de Wilde; — — *Meyſter* Lodewyc van den Eycke, enz. 'T is zeker, dat in Vlaanderen zo wel de geſlagten van *Sauvage* en *du Chesne*, als van *de Wilde*, en *van den Eycke*, bekend waren.

A. N°. 2.

Extract uit het *Register* E. L. 32. van de Leenk. *bl.* 22.

„ Willem *van* Delf, *den Dichter.*"

Zie elders bl. 12.

„ Willaem.. Grave van Heynn: ombieden V, heren Janne van Polanē, onſen bailiu van Kenemland eñ van Vriesſ,. ioſ ſoe wie onſe bailiu aldaer namaels weſen ſal: Dat ghe, van onſen weghen, alle jare, vytreket eñ betaelt Will. *van* Delf, *den Dichē*, die wi hem ghegheuē hebbe, toit onſen wed'ſegghen, een paer cled'e mitten voeder, na ſinē ſtane (*a*), daer die t'myn of weſen ſal alle jare, te kerſauonde, eñ vyf pond holl tsyaers, te paeſchen, daernaest comende, ſond' and's enich ghebot van ons te hebben. Eñ ſoe wat die cled'e en voeder jaerlixe coste, mitten ghelde voērſcr., ſoe neemt van hem enē brief van quitancien, voir ons mede te rekenē. Eñ met dere quitancie ſullē wi V, alle jare, van alſo vele quit'en in uwer eerſter Rekenīghe, die ghi ons daer na doen ſult. In orconde ghegheuē in Middelb, tsmanēdaghes na Bamiſſe, int jaer ons heñ M°CCCXXXVII.

A. N°. 3.

Proef van de Digtkunde der dertiende eeuw; *uit het Boekjen, gezegt* „Wapen Martyn" (*b*).

Zie *elders bl.* 13.

„ God en was nie (*a*) moede noch mat, (*a*) *nooit.*
Int wout en is noch loef noch blat
Buten ziere hoede;
Al dat is in elcke ſtat,
Dat beſit hi ende beſat,

Met

(*a*) Zo ſtaat 'er, maar, misſchien, moet men *ſtate* leezen.
(*b*) Men geeft het dien naam naar de eerſte woorden, met welken dit Werkje begint.

Met godliker goede; (*b*) (*b*) *goedheid.*
Al gehengt hi dan dat,
Dat die Quade ghewinnet ſcat,
Ende men (*c*) heitet die Vroede, (*c*) *men hem.*
Zo (*d*) hi hogher zit opt ſat, (*d*) *hoe.*
Zo hogher val, zo ſwaerder (*e*) plat; (*e*) *plettering.*
In der helſcher gloeden,
Onder der Duuelen roeden.

Uit het Dichtſtukjen, gezegd, „den verkeerden MARTYN" (*a*).

„Laat ons, Jacop! ouer een
Hier af ſpreken, onder ons tween,
In deſen *prologe*,
Hoe wi leren venſen (*a*) gemeen, (*a*) *veinſen.*
Vor gout vercopen keſelſteen,
Om te climmen hoge.
Waerheit en wint dinc en geen; (*b*) (*b*) *geen ding; niets.*
Smekers (*c*) hebben die hogeste leen (*d*); (*c*) *Vleiers.* (*d*) *Ambten.*
Waarſaghers (*e*) nappe (*f*) es droge. (*e*) *Waarheidſprekers.* (*f*) *Beker.*
Willen wi ſcuwen armoê en ween,
So laet ons wiſſelen *Ja*, om *Neen* (*g*); (*g*) Ja *in* Neen *veranderen; waerheid in onwaarheid.*
Dat dinct mi dat ons doge (*h*); (*h*) *nuttig voor ons is.*
Antwordet van dat ic toge!

Uit het Dichtſtukjen, „van der Drieuoudichede."

„Martyn! merc wel in dinen zinne,
God is een weeſen voer alle beghinne,
Ende tedelſte bouen al.
Zyn weſen is, alſe ict kinne

Die

(*a*) In den *Wapen Martyn*, waren deugd en Godsdienst geleerd en aangepreezen; doch, in dit ſtukjen, een Schimpdigt op de zeden van dien tyd, keert de Digter het blad om en pryst ondeugd en ongodsdienſtigheid aan, als de eenige weg, ter bekooming van waereldſche eer en grootheid.

Die oeuerſte God ende de hoechſte minne,
Die is of weſen ſal.
Zine ghewerke, daer men (a) kent inne (a) *men hem.*
Is zo groet, dat zy zyn (b) dinne (b) *dun, weinig.*
Diet kennen ende ſmal.
Zine wysheit is Coninghinne
Bouen alrehande ghewinne,
Ende bouen al gheual,
Daer bouen, of hier int dal.

A. N°. 4.

Extract uit het *Register* gezegd *Commisſion. Officior: Holl:* &c. 1425—27. B. R, Cas. N.

Aanſtelling van LODEWYK VISEN *tot Commisſaris van* Monſtering, *over alle s'Hertogen* Luiden van wapenen, Soudenaren, *en* Schutten, *in Holland en Vriesland, in den jaare* 1427.

Zie *albier. bl.* 48. „PHILIPS &c. doen cond allen Luden, dat wy beuolen ende gemachticht hebben, bevelen ende machtigen met dezen brieve, LODEWYCK van *Viſen*. die *monſtre* en *wapenſcouwinge* te doen eñ te ontfaen van *allen* onſen *Luden van wapen*, (a) *Soudenaren* eñ *Schutten*, die, in den lande van Hollant ende Vrieslant, in onſen dienſte ſyn ſullen, eñ die ſelve wapenſchouwing te vernuwen en te overſien tallen tiden, als des noid weſen en hem goet dencken ſal, eñ PETER VAN VAUDRY, onſe Diener van den nappe, plach te doen, na goeder gewoende. *Behoudelick, dat, ſo wanneer hi ergent monſtre doen ſal, dat dan die Schoute off Borgermeiſter van der Stede, daer menſe doen ſal, altois daer by en ouer ſyn ſal, om die mede te kennen en te Segelen met* LODEWYK *voirn.*; ſo dat wy alle onſen Schouten en Burgermeisteren der Stee-

(a) Deezen zullen, veelligt, 's Vorſten Leenmannen hebben uitgemaakt; die, op eigen beurze en zwaar gewapend, te paarde te velde trokken. De *Soudenaren*, die, alhier, van hun onderſcheiden worden, ſchynen ligter Benden geweest te zyn.

Steede, daer die voirſz ſchouwinge of monſtre geſcien ſal (gebieden) dat ſi, off die een van beide, daer bi en tegenwordich ſyn, om die ſcouwinge mede te ontfaen eñ, mit Lodewyk voern., die te kennen eñ te beſegelen. Gebieden voirt eñ beuelen onſen Capitein van Oirloge, allen onſen Hooftmannen, *Luden van wapen*, *Soudenaren* ende *Scutten*, dat ſy Lodewyk voern., onſen Diener, in deſen zaaken, tallen tiden, gehorich ende onderdanich ſyn, gelyck ons ſeluen. Eñ ſo wes, bi brieven des voirſ. Lodewycx eñ ons Scouten off Burgermrs voirſ., van der voirſz. wapenscouwinge, yemande betailt wort, dat ſullen wy onſen Tresor, tallen tiden, affcorten eñ hem dair off quiten in ſynen rekeningen, die hi ons daer off doen ſal, off den genen, die die betalinge doen ſullen; ouernemende die brieve van der wapenſcouwinge mit quitancien off andere bewiſinge, daer toe dienende, als behoirlic ſyn ſal. Dit ſal geduren tot onſen wederſeggen, eñ hier mede verdragen wy Pieter voirn. den dienst van der monſtre voirſz., en ſulke brieve, als hi van ons daer off hadde, wederſeggen wy mit deſen brieve, beſegelt mit onſen heymeliken ſegel in *abs*: etc: Gegeuen tho Leyden, opten ſinte Pontiaens dach, anno XXVIJ *ſcm ſtilu etc*:

A. N. 5.

Copie van een Vidimus, *ter Griffie van* Vere *berustende, wegens een* Privilegie, *aan dezelve Stad, zoo wel als aan de Steden van* Vlisſingen, Brouwershaven, Westkapelle *en* Domburg, *gegeeven*, om alle crimineele misdaaden te mogen berechten, *&c. dato* 18. *November* 1497.

„ Wy Burgmeeſters ende Scepenen der Stede van der *Vere*, in Zeelandt, doen te wetene eenen yege- Zie *alhier* bl. 71.

licken, dient angaen mach. Dat wy, op huden, geſien ende neerſtelick geviſiteert hebben ſekeren openen beſegelden brieff, geſcreuen in Parkement ende beſegelt met eenen ſegel van rooden waſſe, in dobbelen Steerte, welcken brief wy gevonden hebben gans gaue ende gheel, zoe wel ingeſcrifte, ſignature, als ſigillature, ſonder eenige Suſpicie off Raſure; daer of den toneur hier na volcht, van woorde te woorde.

„ PHILIPS, by der gracie Gods, Eertshertoge „ van Ooſtenryck; Hertoge van Bourgoingnen, „ van Lothrick; van Brabant, van Stier, van „ Karinten, van Crayn, van Lemburg, van „ Luitſemburch ende van Gelder; Graue van „ Habsborch, van Vlaenderen, van Thyrol, van „ Artois; van Bourgoignen Palsgraue ende van „ Henegouwen; Lantgraue van Elſaten; Marc„ graue van Burchgauwe ende des heylichx „ Ryex; van Hollant, van Zeelant, van Phirt, „ van Kerburch, van Namen ende van Zutphen „ Graue; Heere van Vryeslant, op ter Windes„ marc, van Portenau, van Salins ende van Me„ chelen. Allen den genen, die deſen onſen „ brief ſullen zien, Saluyt. Van wegen ons lieſs „ ende getrouwen Neuen, PHILIPS VAN BOURGOING„ NEN, Heere van Beuere, van der Vere etc. es „ ons vertoocht geweeſt, hoe dat, ten ancommene „ van wylen onſer harde lieuer Vrouwe ende „ Moeder, de Hertoginne van Ooſtrycke ende van „ Bourgoingnen, zaliger gedachten, ter Heerlic„ heyts ons Lants van Zeelant, die Staten deſſelfs „ Lants van Zeelandt vercregen van haer diuerſche „ Pincten ende Priuilegien, ende, onder anderen, „ te mogen kenneſſe nemen, Recht ende Juſticie „ doen, in alle die Steden ons voorſchreuen Lants „ van Zeelant, van *dootſlagen, vredebraken, „ cracht van goede ende van Straſſeneringe*, „ dewelcke viere punten, men, daer te vooren, „ mainteneerde gereſerueert te zyne ter kenneſſe „ van der Hooger Vierſcharen ons voorſz Lants „ van Zeelandt, dewelcke als niet gehouden ward, „ en bleuen, daer by, die mesdadige ongecorrigeert.

„ En-

„ Ende al eeſt zoe, dat dat zeer oorboorlick ende
„ grootelick tot proffyte was ons voorſz Landts
„ ende Stede van Zeelandt, gemerct dat die ſaken
„ voorſz daer dickwils geſchieden, ende dat die
„ van ons voorſz Steden van Zeelandt, ſichtent,
„ van der voorſz viere Punten gebruyct ende de
„ kenneſſe daer af gehadt ende correctie gedaen
„ hebben, als die ſaken daer geſchiet ſyn geweeſt;
„ *Nochtans, ouermits dat, leſtwerff, tonſer ancom-*
„ *meſte ter Heerlicheden in onſen voorſz. Lande*
„ *van Zeelandt, wy ontfangen worden al gelyck*
„ *ende in ſulcker vorm ende manieren, als*
„ *wylen unſe oude Vadere ende Grootvadere, Her-*
„ *toghen* PHILIPS *ende* KAERLE, *zaliger gedachten,*
„ *ontfangen ſyn geweeſt, declareerende voorts, by*
„ *derſelver onſer Receptie, dat, als van der*
„ *Punten ende Articlen, ge-accordeert, ende ge-*
„ *amplieert by onſer voorſz wylen Vrouwen ende*
„ *Moedere, wy die ſouden doen viſiteeren, ende, zoe*
„ *verre die goet ende oorboorlick beuonden werden,*
„ *onſer voorſz Landen ende Steden van Zeelandt*
„ *ſouden doen confirmeeren en approberen, by*
„ *aduiſe van den Luyden van onſen Rade ende*
„ *van der Staeten ons voorſz Landts*, daer al
„ noch niet ingedaen es geweeſt. Angeſien welcke
„ declaratie, beſundere gemerct, dat die voorſz
„ vier punten behouftelic ende notoorboor zyn
„ in onſen voorſz Lande ende Steden van Zee-
„ landt, niet verſtaen behoort te zyne, dat die
„ ſelue vier punten wederomme gereſerueert ſou-
„ den zyn ter voorſz. Hooger Vierſcharen, die
„ ſelden off niet gehouden word, als voorſz es,
„ niettemin eenige van der voorſz Steden, onder
„ tdecxel van der voorſz onſe Receptie, geſchiet
„ in der vorme als voorſz es, maken zwaricheyt
„ daer af meer kenneſſe te nemene, ende nochtans
„ en doen geen neerſticheyt de voorſz confirmatie
„ te veruolgene, vut welcken, ende omme dat,
„ in de Steden van *der Vere*, *Vliſſingen*, *Brou-*
„ *wershauene* ende *andere* in Zeelandt gelegen,
„ den voorſz onſen Neue toebehoorende, groote
„ hanteeringe ende frequentacie es van allerande

„ Volck ende diuerſche Natien, ende dat aldaer
„ die voorſz vier punten dagelix gebueren, ende
„ noch meer ſouden, es te beduchtene, indien
„ deſelue onſe Neue, zyne Rechters ende Offi-
„ ciers, in de voorſz zyne Steden, de kenniſſe
„ noch tberecht van dien niet hebben, noch
„ daar van pugnitie ende correctie doen mochten,
„ alzoe hy ſeght, verſouckende hier op onſe
„ prouiſie ende, zunderlinge, dat ons believen,
„ hem, zynen Eruen ende Naecommelingen, te
„ conſenteren ende willekoeren, dat zy haere
„ Rechters ende Officiers, in de voorſz Steden van
„ der Vere, Vliſſingen, Brouwershavene ende an-
„ dere zyne Steden ende Vryheden, binnen onſe
„ voorſz Lande van Zeelandt, ende yegelicken
„ van hem lieden beſondere, ſullen van nv voor-
„ tan mogen kenneſſe te nemen van allen door-
„ ſlagen, vredebraken, cracht van goede ende
„ van ſtraſſeneringen, ende ouer die mesdaden
„ der voorſz. vier punten, ende elck van dien,
„ recht, juſticie, pugnitie ende correctie doen,
„ zoe dicwils ende menichweruene zy die beuin-
„ den ſullen gedaen weſende, naer gelegentheyt
„ der misdaet, in allermanieren, alszy doen, ende
„ vermogen te doene van allen anderen faitten
„ ende misdaden, niet gereſerueert ter voorſz Hoo-
„ ger Vierſcharen, ende hem hier op te doen ex-
„ pedieren onſe opene brieven: DOEN TE WETE-
„ NE; dat Wy, die ſaken voorſz ouergemerct,
„ ende hier op gehadt 't aduis van onſen lieven
„ ende getrouwen Ridder, Raedt, Camerlinc en-
„ de opper-Treſorier van Zeelandt, die Heere
„ van Cruiningen, by deliberatien van onſe har-
„ de lieven ende getrauwen, die Cancellier ende
„ Luyden van onſen grooten Rade, hebben den
„ voorſz onſen Neue van Beueren geoctroieert,
„ geconſenteert ende ge-accordeert, octroyeren,
„ conſenteren ende accorderen, hem gevende oor-
„ lof, uit onſer ſpeciaelder gracien by deſen,
„ voor hem, zynen eruen ende nacommelingen,
„ dat, van nv voortane, alſoe lange als tons belie-
„ uen ſal, ende buyten tyde, dat onſe voorſz Hoo-

„ ge-

„ ge Vierſchaer gehouden ſal worden. zy zullen
„ moghen, off by hueren Jugen ende Officiers, in
„ de voorſz ſteden van der Vere, Vliſſingen,
„ Brouwershauene, Westcapple, Domburch en-
„ de andere hem toebehoorende, ende die hy
„ heeft in onze voorſz Lande van Zeelandt, heb-
„ ben ende nemen die kennisſe van alle *dootſla-*
„ *gen, vredebraken, cracht van goeden ende van*
„ *ſtraſſeneringe, die geuallen ende geſchieden ſul-*
„ *len binnen den voorſz ſteden van* der Vere,
„ Vliſſingen, Brouwershauene, Westcappele,
„ Domburch, *ende andere voorſz. ende den Vryhe-*
„ *den van dien.* Behoudelick, dat die voorſz on-
„ ze Neue van Beueren, noch zyne Eruen ende
„ Nacommelingen hebben noch gebruycken ſullen
„ de confiscatie van den goeden, toebehoorende den
„ voorſz. Mesdadegen, dan alleene in zyne voorſz
„ Steden ende binnen der Vryheden van dien.
„ Ende als van de goedinghe, toebehoorende den
„ misdadigen, in eenich van den voorſz vier pun-
„ ten, buyten den vryheden der voorſz Steden ge-
„ legen, die ſullen Ons blyven, ende by onſen
„ voorſz Opper-Treſorier van Zeelandt, off zynen
„ Gecommitteerden, jegenwoordige ende toecom-
„ mende, ontfangen ende gebuert worden 't onſer
„ proffyte, op Rekeninge ende Reliqua, die zy
„ gehouden worden daer aff te doene, metten ande-
„ ren penningen van hueren ontfange. Ontbie-
„ den, daer omme, ende bevelen den voorſz onſen
„ Cancellier ende Luyden van onſen grooten Ra-
„ de, den Stedehouder ende Luyden van onſer
„ Camere van den Rade van Hollandt, Zeelandt
„ ende Vrieslandt, onſen Opper-Treſorier van
„ Zeelandt, onſen Rentmeeſter van Beweſter ende
„ Be-oiſterſchelt in Zeelandt, ende allen ande-
„ ren, onſen Juſticieren ende Officieren, dien dit
„ angaen mach, jegenwoordige ende toecommen-
„ de, ende elcken van henluyden beſundere, dat
„ zy van deſe onſe jegenwordige gracie, octroie,
„ accorde ende conſente, in der vormen ende manie-
„ ren als voorſz es, doen, laten ende gedoogen den
„ voorſz onſen Neue van Beuere, zynen Erven

„ ende Nacommelingen, ende hueren Juſticieren,
„ Rechteren ende Officieren, in de Steden ende
„ Vryheden voorſz, volcommelic ende vrede-
„ lick, genyeten ende gebruycken, ſonder hem
„ lieden te doene, noch gedoogen gedaen te zyn,
„ nu, noch in toecommende tyde, eenich letſel,
„ ongebruyck off moynesſe ter contrarien; want
„ het ons alſoe gelieft.

„ In kenneſſe van deſen, hebben wy onſen ſegel
„ hier an doen hangen. Gegeven in onſe ſtede
„ van Bruyſele, den XVIII. dach van Novem-
„ ber, in 't jaer ons heeren duyſent, vier hon-
„ dert, ſeuen ende tnegentich.

(Op de ploye ſtondt.) „ *By mynen Heere den*
„ *Eertshertoge, ter relacie van den Rade, en de*
„ *is geteeckent Numan.*"

In kenneſſe der waerheyt hebben wy, Burgh-meeſters ende Scepenen voorn., den ſegel, ten ſaken dezer Stede, hier an doen hangen; op ten derden Decembris XVe vier ende tſeſtich. (op de plycque geteekend) VAN WERCHTER. Door de plycque is, aan een dobbele ſteerte hangende het zegel ter ſaake der ſtad Vere, in groen was. (In dorſo van deſen brief ſtaat.)

„ 1497.

Octroy, om te mogen exerceren Hooge Juſtitie in de Steden ende Vryheden van Zeelant, onder den Heere van Beueren; namentlyk, buyten tyde van de Hooge Vierſchare, ende mits dat de Confiscatie van goederen ouer de delicta, geperpetreert by misdadige, wonende buyten de voorſz. Steden en Vryheden, ſullen commen ten prouffyte van den Grave.

Vidimus. N. 14."

Ex-

TA. N. 6.

Extract uit het *Groot Privilegieboek* der Stad Goes, fol. XLVIJ Vso.

„ Copie zonder den tytule.

„ PHILIPS, van Godts genaden Hertshartoge etc. Zie *elders* Allen de genen, die dezen onſen brief zullen zien *bl.* 77. Saluyt. Onſe wel geminden Burchmrs., Schepenen eñ Raet onſer Stadt *van der Goes*, in onſen Lande van Zeelandt, hebben ons te kennen gegeuen, hoe dat zy, in de nieuwe Keure, onlancx, tot onſer blyder incompſte eñ huldinge in onſen Lande van Zeelandt, by ons verleendt eñ veraccordeert, dien van onſen voorſz: Lande eñ Graefſchappe van Zeelandt, die voorſz: Thoonderen begrepen zyn geweeſt, midts welcken eenighe ſeggen willen, dat de voorſz: Thoonderen heure Privilegien, Hantveſten ende Vryheden affgegaen ſouden hebben, meer dan die van onſe anderen Steden van onſen Landen van Zeelandt, 't welcke ſyn ſoude tot heuren grooten ſchaden ende achterdeele, indien hen, by ons, daer op niet voorſien en worde, zoo ſy ſeggen, ons daeromme oedtmoedelyck biddende: Doen te weten; dat wy, de zaecken voorſz: overgemerckt, hebben den voorſz: Burchmrs., Schepenen ende Raedt van onſer voorſz: Stede van der Goes, Suppliten, genegen weſende tot heuren voorſz: bede ende verzouck, geoctroyeert, geconſenteert ende gewillekeurt, octroyeeren conſenteeren ende willekeuren, vuyt zonderlinge gratie, by deſe onſe brieuen, *dat zy mogen gebruycken van heure voorſz: Privilegien, Hantveſten eñ Vryheden, daer af zy, haer voortyds, deuchdelyck gebruyckt hebben, als doen die van onſe Steden van Middelburch, Zierikxzee, Reymerswale en andere Steden van onſen voorſz: Lande van Zeelandt, niet jegenſtaende 't vernieuwen van der voorſz: Keure ende ſonder prejuditie van diere.* Geuende in bevelen onſen zeer lieuen en getrouwen, de Cancelier ende luy-

luyden van onſen grooten Raede, Stedehouder ende luyden van onſen Raede in Holland, Rentmr. Generael van Zeelandt, Bailliu van der Goes ende allen onſen Juſticieren, Officieren ende Onderzaeten, heuren Stedehouderen, dient angaen, ende elcken ſonderlinge, alſoo hen toebehooren zal, dat zy van deeze onſe gratie, octroye, conſente ende verwillekeuringe doen laeten ende gedoogen de voorſz: van onſer Stadt van der Goes, vryelyck, vredelyck eñ volcomelick, genieten ende gebruycken, ſonder hen te doen of te laaten geſchien eenich hinder, letſel of moyeniſſe ter contrarie, in eenigher manieren; want ons alſoo gelieft.

Des 't oirconde hebben wy den Zegel van mynen genadighen Heere ende Vader ende van Ons hier aan doen hangen. Gegeuen tot Berghen op den Zoom, den vierden Dach in Nouembre, int Jaer ons heeren duyſt, vier honderd, zes ende tnegentig." — (Op de ploye ſtont geſchreeuen.) „ By mynen heere den Eertshartoge, myn Heere van Buere, die heere van Maigun, preſident van den grooten Raede, in uwe (a) abſentie die heere van Cruininghen, ende andere van den Raede, jegenwoordich, eñ onderteykent NUMAN." (onderſtont noch), „ Gecollationeert jegens 't principael bezegelde Octroy, in de Stede Kiſte ruſtende, inde preſentie van MARCUS ANTHONIS Z. met JOB WILLEMSSE GOEREE, Burchmrs, ende ANTHONIS JANSZ. met DANIEL ANTHONISSE, Schepenen deezer Stede van der Goes; ende bevonden accordeerende met dien, by my, als Notaris, geadmitteerd by den Houe van Hollandt, ende Secretaris der zelver Stede;" ende was onderteikend „ J. VALKE Nots."

(a) Hier ſchynt een ſchryffeil te zyn.

BY

BYLAAGE B.

Daar de oorſpronglyke Teekeningen en Schilderſtukken der vyftiende eeuw, (om van vroeger tyden niet te ſpreeken) zo zeldzaam zyn; daar men zig op de uitgaave der nog overige, hier te lande, zo weinig heeft toegelegd, ſchoon zy dikwyls van geen minder belang voor onze hiſtorie, zeden en gebruiken, moeten geſchat worden, dan de Tafereelen en Beeltenisſen der Grieken en Romeinen voor de hunne; daar, eindelyk, de eerſte Proeve, door my gevoegd by het derde Stuk van deeze *Byvoegzels en Aanmerkingen* op WAGENAAR, mynen Landgenooten, blykens het aanzienlyk vertier, niet onbevallig ſchynt geweest te zyn, waag ik het, deeze tweede, en laatſte, 'er op te doen volgen. Zy is, uit het zelfde, oorſpronglyk, Handſchrift der Leenkamer van Holland en door dezelfde hand, onder myn oog, ten naauwkeurigſte, met teeken-feilen, met al, getrokken, in 't koper gebragt en, met opzigt der daar in voorkomende Perſoonen, niet minder merkenswaardig, dan de eerſte. Zie deeze Byvoegſ. en Aanmerkingen.

In het Handſchrift zelve wordt, onder deeze afbeelding, in ſlegt en winderig Latyn, wel eenige uitweiding, in een ſoort van Voorreden, gevonden, ter eere van Hertoge PHILIPS, met gewag van zyne Gemaalinnen, Geſlagt en de opvoeding van eenige zyner Bloedverwan-

wanten (waarvan zo ſtraks nader) aan zyn Hof; dan, daar dezelve geen genoegzame verklaaring behelsd van de hier in voorkoomende Perſoonen, zal ik, zo nopens deezen, als nopens hunne Kleedy, het een en ander, kortelyk, dienen aan te merken.

Ik beſchouwe deeze Teekening, als een ſoort van Familie-ſtuk van het huiz van *Bourgondie*, onder Hertoge PHILIPS, gezegd den Goeden.

Deeze Vorst wordt, door het, boven zyn hoofd ſtaande, volle Wapen van Bourgondie, op den voorgrond aangeweezen. Zyne wezenstrekken koomen, vry wel, overeen met nog eene andere, in die zelfde Handſchrift zig bevindende, Teekening; maar niet met die, naar welke ik de eerſte Plaat, in het derde Stukjen deezer *Byvoegzelen en Aanmerkingen*, heb uitgegeeven: de waarheid eischt dit te zeggen (*a*).

Hy wordt vertoont in eene aanzienlyke Kleeding; draagende, op het Hoofd, een' zwarten, afhangenden, Kaproen, met gouden ſtarretjes en, naar het ſchynt, vonkjes, die ik niet weet, of op de Bourgondiſche vuurſtaalen zinſpeelen. Voor aan den Kaproen ziet men een verſierſel van paarlen of edele geſteenten.

't Ligchaam is gedekt met een', tot omtrend de knien koomende, zwarten, met goud bewerkten en, aan den beneden rand en de opſlagen der mouwen, met bond omboorden, Rok,

(*a*) Over de gedaante van Hertoge PHILIPS, zie men de Groote Chron. van Holl. bl. 313. vlg.

malinnen, den Graave

Rok, die, aan de ſchouders, oppuilt (*b*) en, door een' zwarten Gordel met gouden knoppen, (welken men, misſchien, ook *oogen* (*c*) noemde) geſlooten wordt. De Vliesorde draagt hy om den halze.

De Hoozen, aan de beenen, zyn zwart en eindigen in lange (*d*), ſpitze, zoogezegde, *Toot-ſchoenen* van die verwe.

Men vindt ſoortgelyke kleeding by (*e*) meerder Vorsten van zynen tyd (*f*); doch moet den Rok niet verwarren met die korte kleeding, van welke onze WAGEN., in dit vierde Deel, gewaagt (*g*), waar van men ook elders voorbeelden vindt (*h*), en die, met alle de overige, aldaar vermelde, dragten, blykens de, door hem aangehaalde, plaatz, eerst ten jaare 1467, en dus lang na het maaken deezer Teekening, (*i*) als ſtraks blyken zal, in gebruik kwam.

Men leest, in een Geſchrift, voor den jaare 1453 opgeſteld, dat PHILIPS zig, toen reeds ſints eenigen tyd, in 't zwart kleedde; (*k*) en

(*b*) Men noemde zulke, naar boven puilende, Armſtukken, *des Mahoitres*. Zie VILLARET *Hiſt. de Fr. T.* 16. *p.* 368.

(*c*) Vid. *Not. ad* Gerard Noviomag. *in* Matthæi *Analect. T.* 1. *p.* 336.

(*d*) Zie, over deeze dragt, BURMAN's Aanmerk. over de Nederd. Taal. 2 *D. bl.* 61. en VILLARET *l. c. Tom.* 13. *p.* 285.

(*e*) Zie VILLARET. *l. c Tom.* 10. *p.* 110 *et* 111. en myne gezegdens over *de Beiten aan de Kleederen*, en *in 't Leeven van Heer Niklaas van Pasten*; in de Verhandel. der Maatſch. der Nederl. Letterk. 4 *D bl.* 27 en 28. en 5 *D. bl.* 76.

(*f*) *Voyez* MONTFAUCON, *Monum. de la Monarchie Franc. Pl.* 148 *et* 173.

(*g*) Vaderl. Hiſt. 4 *D. bl.* 97.

(*h*) MONTFAUC. *l. c. Pl.* 164 *et* 167.

(*i*) *Extrait d'une anc. Chron., dans les Additions pour l'Hiſt. de* Louis XI, *aux Mémoir. de* COMMINES. *T.* 3. *p.* 347. en hier *bl.* 100.

(*k*) *Vid.* JOH. GERMAN. *in Vita* PHILIPPI BONI, *apud* LUDEWIG *in Reliqq. MS. Tom.* XI. *p.* 20.

en dit is, mooglyk, zyne gewoonlykſte kleeding geweest, ook hieldt men het zwart, nog lange daar na, voor een' aanzienlyken dragt; (*l*) maar, met dit alles, is 't zeker genoeg, dat PHILIPS, by plegtige gelegenheden, in pragt van kleederen uitblonk. Toen hy Koning LODEWYK den XI, ten jaare 1461, by deszelfs intreede te Parys, verzelde, was zyn Gewaad en de Opſchik van zyn Paard, zo zeer, met edele Geſteenten bezet, dat men dezelven op drie millioenen kroonen ſchatte-de (*m*).

Aan de regtehand van PHILIPS, ſtaan twee Vrouwen, in een, vry hoog, Kapſel van fyn doek; waar onder een ander, voorzien van een ſoort van Wrongen of Hoofdkusſens, met goud bewerkt.

De verſt afſtaande is omhangen met een' langen, op zwart bewerkten, goudlakenſchen Mantel, met hermynen gevoederd en vast gemaakt door een' hermynen Gordel, verſierd met gouden Kruisſen, op een zwarte Plaat. Onder den Mantel, draagt zy een zwart Kleed, vry wyd van Mouwen, met gouden Lelien en,

(*l*) Groote Chron. *Dieſ.* 31. *Cap.* 13. *bl.* 372 en 372 *Vſo.*
(*m*) VILLARET. *l. c. Tom.* 16. *p.* 407. LA MARCHE. *Mémoir. p.* 465. Met den val der oude Ridderlyke oeffeningen, die PHILIPS zeer voorſtont, verviel, veel al, de pragt van vroegere tyden. Men zag 'er, zegt de kundige LA CURNE de S. PALAYE (*Mémoir. Tom.* 1. *p.* 55.) nog een overblyfzel van, aan 't Hof van LODEWYK den XIII., toen de Hertog van BEDFORD, by de Koninginne ter gehoor geleid wordende, een Kleed droeg, ſtyf van Paarlen, dan die, zeer los, aan een gereegen waren. Hy hadt, tot dit laatſte, opzetlyke last gegeven; zo, op dat de paerlen hem te eerder ontvallen zouden, als om, langs dien weg, een gevoeglyker voorwendzel te hebben om de gevallene niet weder te moeten aanneemen, van die geenen, die ze, van alle kanten, opraapten en hem aanboden.

en, daar onder, een ſoortgelyken blauwen Rok en blauwe Keurs.

Zo die Lelien, als het, boven haar hoofd ſtaande, Wapen van Vrankryk, gedeeld met dat van Bourgondie, maaken haar kenbaar voor MICHELLE *de France*, dogter van Koning KAREL den VI, en eerſte Gemaalinne van PHILIPS. Zy huuwde ten jaare 1409, maar, den 8. van Hooimaand 1422, op haar 28. jaar, overleedt zy, kinderloos (*n*).

Tuſſchen haar en PHILIPS, vindt men, op byna gelyke wyze, maar minder, in de Teekening, uitkoomende, in een blauw, met goud bewerkt, Kleed, boven een zwarte Keurs met goud, en een Rok van gelyke verw, met gouden Starren, de tweede Gemaalin van dien Hertoge, BONNE *d'Artois*; welker Geſlagtwapen, zynde Artois, gedeeld met Bourgondie, boven aan, buiten den rand der Teekening, te zien is. Zy was, wel eer, Weduwe van Philips den tweeden van Bourgondie, Graaf van *Nevers* en Oom van onzen Philips, die, tot dit huuwelyk, 't geen, in Slagtmaand van den jaare 1424, wierdt voltrokken, 's Pauſen ontſlag verkreeg. Hy won, by haar, geen' Kinderen; doch, in haar eerſte huuwlyk, was zy Moeder geworden van KAREL, Graave van *Nevers*, en van JAN, zedert ook Graave van *Nevers*, *Eu*, *Eſtampes* enz. Zy ſtierf, binnen 't jaar na haar trouwen, in Wynmaand des jaars 1428. (*o*)

Aan de ſlinke hand van Philips, (welke hand

(*n*) LA MARCHE. *Mémoir. pag.* 54.
(*o*) LA MARCHE. *l. c.* PONT. HEUT. *Rer. Burgundic. fol.* 102 *et* 103.

hand, aan het Bourgondisch Hof, de plaatz van eer was, als de naaste aan 't hart (p) gelegen), ſtaat eene Vorstin, in ſoortgelyk Hulſel, als de twee voorgaanden, maar wat hooger en breeder. De Vrouwen droegen, in XV eeuw, haar Kapſel, ſomtyds, zo breed, dat 'er de deuren om moesten verwyd, daar na zo opgaande, dat ze 'er om moesten verhoogd worden (q).

Zy is mede omhangen met een' zwart-goudlaakenſchen, met bond gevoederden, Mantel, waar onder een roozen-kleurig Kleed, met gouden weerſchyn en voorzien van wyde Mouwen, op een hoog-roode Keurs en Rok, die mede met bont omboord is. Om de Keurs, heeft het Onderkleed bonte Kleppen, van binnen, 't geen ik vergeeten heb, ook by de twee eerſte Vrouwen, aan te teekenen; de middel wordt geſloten door ſoortgelyken Gordel.

Het, boven haar hoofd ſtaande, Wapen, zynde *Portugal*, gedeeld met Bourgondie, doet genoeg zien, dat zy is ISABELLE, dogter van Jan den I, Koning van Portugal. Zy was geboren in het jaar 1397; huuwde, aan Philips, op den 10. van Lentemaand des jaars 1430; ſtierf, op den 17. van Wintermaand 1472, en wierdt, eerst, by haaren Gemaal, te Brugge, bygezet, doch, ſedert, met hem, te Dyon, plegtig begraaven (r).

De

(p) Honneurs de la Cour, *elez* LA CURNE de S. PALAYE, *Tom.* 2. *pag.* 189.

(q) VILLARET. *l. c. Tom.* 16. *pag.* 367. *et* 386. *Conf. l. c. Tom.* 12. *p.* 225 *et Tom.* 15. *p.* 170.

(r) Zie myne Aanmerk op WAGEN., in dit Stukjen. *bl.* 32 en 33. Meerder Afbeeldzelen van haar kan men zien by MONTFAUCON, *l. c. Pl.* 159. *et* 169.

De houten Band van het Handſchrift, uit het welk deeze Teekening is ontleend, en die, zeer denklyk, de zelve is, welke 'er, van meet af aan, om gelegen heeft, is voorzien van twee koperen ſloten, op een van welken 't wapen van Bourgondie, op 't ander, dat van Portugal ſtaat: duidlyk blyk van 't aanzien, 't geen ISABELLE, by 't leeven van Philips, in zaaken van Regeering hadt; zo als ook, door onzen Wagenaar, op meêr dan eene plaats van het 3 en 4. Deel zyner Vaderlandſche Hiſtorie, is aangetoond.

Hertog Philips hadt, by haar, drie Zoonen verwekt (5); ANTONI, JOOST en KAREL. De twee oudſten, jong geſtorven zynde, worden, zo ik giſſe, afgebeeld door de twee, agter haar ſtaande, Perſoonen, in eenvoudig zwart Gewaad, met bond omboord, tot welken, als dan, betreklyk zullen zyn de twee volle wapenen van Bourgondie, elk met een barenſteel of lambél gebrooken, zo als, oudtyds, de Zoonen gewoon waren, by 't leeven van hunnen Vader, te voeren. Men mag, midlerwyl, hier niet verbergen eene, zo het ſchynt, volſtrekte dwaaling van den Teekenaar, die, alhier, de Wapenen van Bourgondie in een' Ruit, in plaatze van in een' gewoon' Mannen-Schild verbeeld heeft en, wederom, het Wapen van ISABELLE, in een' Mannenſchild, in plaatze van in een Ruit. Soortgelyke feilen ontdekt men meêr in ſtukken der vroegere tyden; doch men zou zeer verkeerdelyk handelen, wanneer men, uit dien hoof-

(5) Groot Chron. bl. 281. F. 56.

hoofde, het goede, 't geen in dezelven voorkomt, zou willen veragten.

Meêr kenbaar en meêr op den voorgrond, is de derde Zoon van ISABELLE, te weeten, Hertog KAREL, ſedert gezegd de *Stoute*, toen Graave van *Charolois*, afgebeeld. Het gulden Vlies, hem op de borst hangende, en zyn, daar mede omgeeven en, met een barenſteel, gebrooken, Wapenſchild, naast dat zyner twee Broederen, laaten geen twyffel over omtrend zynen Perſoon.

Hy is gedekt met een' roozenkleurigen, nederhangenden, Kaproen, met gouden vonken, of weêrglansſen; die Kaproen is, voor aan, even als die van zynen Vader, met paarlen of edele Geſteentens verſierd. Wyders heeft hy een' langen, rood-goudlaakenſchen, Rok aan, die, door een' zwarten, met gouden Doppen verſierden, Gordel, wordt vast gehouden en, zo om de handen, als van onderen, met bond, geboord is.

Hy ſchynt, in dit Tafereel, noch niet geheel volwaſchen; 't geen zeer wel zyn kan, als men aanmerkt, dat dit Stuk, denkelyk, omtrend den jaare 1449, zal gemaakt zyn, (*s*) en dat hy, die, in 1433, gebooren was, in de Voorreden, welke in 't Oorſpronglyke gevonden wordt, hier als Weduwnaar voorkomt van zyne eerſte ondertrouwde Gemaalin, KATHARINE, Dogter van KAREL den VII., Koning van Frankryk. (*u*) Die Prinſes overleedt, ten

(*s*) *Vid. Remiſſor.* 1 B. *fol.* 2. *Vſo. et* 2 B. *fol.* 2, *in Probemio.*

(*u*) Men leest 'er, namentlyk, (*l. c.* 2. B., *fol.* 2 *Vſo.*) deeze woorden „KAROLUS *jam* unicus (PHILIPPI) *filius*, habuit *te*

een jaare 1446; (*v*) waar naa hy, eerst in 1454, hertrouwde aan ISABELLE van *Bourbon*, Moeder van onze Graavin MARIA (*w*).

Agter de reeds genoemde drie jonge Prinsen, vindt men, in ons Tafereel, nog drie, naar het uiterlyke aanzien, jonge Vorstelyke Persoonen. De eerste draagt een' blauwen Mutz of Hoed, met een' rooden Klep, waar aan eenige Paarlen of edele Steenen. Zyn Kleed is roozenkleurig, gebloemd en omhangen, naar het schynt, met de orde van St. Antoni.

De Tweede heeft een' zwarten Vilt-hoed op het hoofd, hebbende, om den rand, meede eenig edel Sieraad. De Halskraag, of soort van Onderkleed, (want dit is moeilyk te bepaalen) is rood, de Rok blaauw en, over denzelven, diergelyk Ridderteeken.

De Derde draagt een' groenen Kaproen, een geelen of orangen Kraag of soort van Onderkleeding, en een' zwarten Rok.

De, buiten den rand der Teekening staande, Wapens moeten ons deeze Persoonen leeren

in Comitèralem, forenamque nobilem (voor *forenam et nobilem*) *Filiam regis Francie*, Karoli *moderni*, *nomine* Catharinam; quæ, *fine prole, proli dolor!* obiit." Op 't einde wenscht de Schryver PHILIPS welvaaren, doch alleen „*cum Comitorali fua, et* Karolo *Filio*;„ zonder te reppen van ISABELLE; die, als toen nog niet gehuuwd, ook daarom hier niet kon vertoond worden.

(*v*) Vaderl. Histor. 4 *D. bl.* 46. LA MARCHE *Mémoir. p.* 275.

(*w*) By MONTFAUCON., *l c. Pl.* 182. vindt men twee Afbeeldzelen van KAREL. In het een, gedaan naar eene egte Schildery, behoorende aan het huis van TAXIS, schynt hy mede nog vry jong; in 't ander, gedaan naar zeker Getty-Boek van 's Vorsten tyd, heeft hy meêr jaaren en wordt, knielende, nevens zyne tweede Gemalinne ISABELLE, afgebeeld. KAREL komt, in dit laatste, in eene kleeding voor, niet zeer ongelyk aan die van ons tafereel. Men kan 'er de beeldtenis van onze MARIA mede vinden, *Pl.* 193. *l. c.* Zie verder over KAREL'S gedaante, MEJERUS *Annal. Flandr. fol.* 373.

ren kennen. Naar leiding van dezelven, zoude ik ze houden voor

JAN den I, Hertoge van Kleeve en Graaf van der Mark; wiens wapen nevens dat van den Graave van *Charolois* (*x*) ſtaat. Hy was Zoon van ADOLF IV., Hertoge van Kleef, en van MARIA van Bourgondie, Zuster van PHILIPS; hy huuwde, ten jaare 1455, met ELISABETH of ISABELLE van Bourgondie, Dogter van JAN van Bourgondie, Graave van, *Nevers*, *Eſtampes*, *Eu* &c. Hy ſtierf op den 5 van Herfſtmaand des jaars 1481 (*y*).

PHILIPPE de *Bourbon*, gezegd *Monſieur de Beaujeu*, Zoon van KAREL den I, Hertoge van Bourbon, en ANNE van Bourgogne, Zuster van PHILIPS. Hy ſtierf jong, en ongehuuwd (*z*).

ADOLF van Kleeve, jonger Broeder van Hertoge JAN den I, en Heer van Raveſtein, met wien wy gezien hebben, dat MARIA van Bourgondie, 't land beſtuuren wilde (*a*); Hy was gehuuwd met BEATRIX van Portugal, gezegd *Mademoiſelle de Coimbre*, dogter van PIETER, Hertoge van dat Gewest, en ſtierf ten jaare 1493 (*b*).

Onder die geenen, die, in 't oorſpronglyke, gezegd worden en, ook van elders (*c*) bly-

(*x*) STAM-BUCH der Hertzogen von Cleve. *pag.* 32.

(*y*) Honneurs de la Cour. *l. c. p.* 273 *et* 277. 279.

(*z*) *l. c. p.* 282 Ik meene hy het is, die, in 't oorſpronglyk Handſchrift, *Dominus de Beaugy* gezegd wordt. Zie hier onder (*d*).

(*a*) Zie dit Deel der Vaderl. Hiſt. *bl.* 178.

(*b*) Honneurs de la Cour. *l. c. p.* 185—187. et 281.

(*c*) LA MARCHE *Mémoir. p.* 57.

blyken, door PHILIPS, te zyn *opgevoed*, worden deeze, zyne Bloedverwanten, geteld (*d*).

Alle de, reeds gemelde, Persoonen worden, door een, geheel goud-lakensch, Tapyt, (*e*) gescheiden van nog drie Anderen, die men, agter PHILIPS, en zyne, twee eerste, Gemaalinnen, staande vindt afgebeeld. Ik beken, niet genoeg te gevoelen, om welke reden, dit geschied zy; ten zy, misschien, ter aanwyzing, dat de laatsten *zulk'* eene naauwe betrekking als, de drie voorgaanden, op PHILIPS niet hadden, nog, in zyn huiz, waren, of wierden opgevoed.

Hoe het zy, ik groet den Vlies-Ridder, die, voor aan het Tafereel, agter MICHELLE *de France*, staat, voor FRANK van Borsselen. Hy was, als bekend is, aan PHILIPS, door zyn Huuwlyk met Vrouwe JACOBA, vermaagtschapt; ook na haaren dood, (*f*) zeer by den Vorst gezien en, door hem, in het jaar 1445, in de orde van den Vlieze aangenomen (*g*). Bo-

(*d*) Ik zal, hier, d'eigene woorden van 't Handschrift doen volgen; waar uit men ook zien zal, dat alle de, daar opgenoemde, Bloedverwanten, niet in de Teekening gebragt zyn. „ *In Domo sua excelsa enutriuit atque retinuit, et adhuc continuat*, Principes varios, *in nobilitate multum rutilantes; uti*, „ *primo*, Filium Regis Portugaliæ; JOHANNEM; Ducem Cluiensem, *Filium sororis sue*; Dominum *de* Beangy, *Filium ducis* „ *Borbonie*, *cum* Patre, *et*, *cum hoc*, Comitem *de* Stampez, „ *Filium Avunculi sui*, *ex utroque Parente de regno Franchie*, „ *ut armostendunt*; *etiam* ADOLFUM Clivensem, *Fratrem Ducis* „ *antedicti*; *cum multis aliis Comitibus et illustribus*, *etiam cum* „ *Episcopis et aliis Magnificis*, *litteratis et non litteratis*."

(*e*) 't Goudlaaken wierdt, na de Kruistogten en byzonder na den val van 't Griekſche Ryk, ook in de Nederlanden gemaakt en was thans zeer in zwang. Zie myne *Aanmerk.* alhier, bl. 94. By gelegenheid der Vrede van *Bretigni*, ten jaare 1360, waren de Straaten van Parys 'er medè bekleed. Vergel. BURMAN. Aanmerk. 1 *D. bl.* 416.

(*f*) Zie hier myne Aanmerk. op *bl.* 11. *n.* 2. *v. o.*

(*g*) CHIFFLET. *Insign. Gentilit. Equit. aur. Veller.* pag. 24. N°. 41.

Boven zyn' Schild, ziet men 't Manswapen van *Artois* en, naast hem, een aanzienlyk Man, wiens roode Kaproen verfierd is, naar het fchynt, met blaauwe en roode pluimen. Ik weet dit op niemand beter toe te pasfen, dan op CHARLES *d'Artois*, Graave van *Eu*, (*h*) broeder van BONNE *d'Artois*, tweede Gemaalin van Philips.

Van de dertien Wapenen en dertien Perfoonen, welken hier afgefchetst worden, fchiet 'er thans nog één Perfoon, en één Wapen over; zynde dat van *Borsfelen* van *Grandprè*, zo als het ook, op de Wapenkaart van Zeeland, voorkomt, hoe zeer dit geflagt, te meermaalen, het Wapen van Borsfelen ongebroken voert. (*i*) Deeze, die een zwarten Mutz of Hoed, met een geelen Klep, waar in een gulden Star is, op 't hoofd heeft, en op wiens, blaauwe en roode, Kleeding, een, onduidlyk, Ridderteeken hangt, zie ik aan voor HENRIK van Borsfelen, Heere van ter Veere, en Graave van *Grandprè*, in Champagne; een zeer beroemd Krygsman, en Vader van WOLFAARD van Borsfelen, in 't vervolg Stadhouder van Holland (*k*).

De Grond van het Vertrek, in welke PHILIPS en de zynen vertoond worden, is gedekt met een Kleed, van, half geele, half roode, Ruiten. Veelligt behoort dit tot het geen men toen noemde *Carreau de veloux* (*l*).

(*b*) Honneurs *l. c. p.* 187 *et* p. 271.

(*i*) TE WATER, Hoog Adel. Zeel. *bl.* 32 en *volgg.* De RIEMER. Befchryv. van 's Gravenhaage. 1 D. tusfchen *bl.* 286 en 287. EMMERINS, Verhandel. over de Heeren van Vere. *bl.* 87 en 116.

(*k*) Zie WAGEN. Vaderl. Hift. 3 D. *bl.* en 4 D. *bl.* 37.

(*l*) COMMINES. *l. c. Tom. 1. p.* 7.

VERBETERINGEN
VOOR DE
BYVOEGSELS
VAN HET
TWEEDE DEEL.

Bl. 12. (*g*) R. 10. *adeste*, leez *adeſe*.
Bl. 18. (*w*) R. 2. *die Slaaven*, leez *de Slaaven*.
Bl. 19. (*h*) *adde* Poeta, leez *add: Poëta*.
Bl. 23. (*l*) *Script. Gall.* F., leez *Scriptt. Gall.* T.
Bl. 38. (*d*) R. 7. *Conſoſſus*, leez *conſoſſus*.
Bl. 48. R. 4. v. o. *dat hy zig hier*, leez *en dat hy zig hier*.
Bl. 59. R. 9. v. o. *Waerd*, leez *Waard*, *dat is*, *bedykten*, *eigentlyk*, *door een' Dyk bewaarden*, *Polder*.
en R. 6. v. o. *Waerd* leez *Waard*.
Bl. 89. (*d*) R. 12. *p.* 1287 leez p. 487. en R. 14. *p.* 1072, leez p. 1074.
Bl. 94. R. 11. *overeenkomig*, leez *overeenkomſtig*.
Bl. 96. R. 7. *zonder-land*, leez *zonder land*.
Bl. 98. l. R. *leening*, leez *leeniging*.
Bl. 102. (*n*) *l. c. p.*, leez *l. c. T.* 2. *p.* 53 *van de Franſche uitgaave*.
Bl. 105. R. 13. *Moſella*, leez *Moſellæ*.
——— (*o*) R. 2. *Flaudriam*, leez *Flandriam*.
Bl. 106. (*f*) R. 4. v. o. *dien* BUTKENS *ook reeds vermoed heeft*, leez *dien ſommigen vermoeden*.
Bl. 115. (*m*) *magna charta Regi*, leez *magna charta Regis*.
——— (*o*) LOOSJES, *Charterb:* leez LOOSJES *Charaëterk:*

VERBETERINGEN
VOOR DE
BYVOEGSELS
VAN HET
DERDE DEEL.

Bl. 33. R. 2. v. o. Willem *de* 4e, leez Willem *de* Ie.
Bl. 49. (*b*) R. 2. v. o. *Tableaux*, leez *Tableaux* en *l. c.* o. R. *bl.* 331, leez 338.
Bl. 56. R. 11. *zilvere*, leez *zilveren.*
Bl. 62. R. 8. *den Briele.*, voeg er by, „Men vindt dat, na laatstgemelde Stryd, de Stad Zierikzee nog aan de zyde van MARGARETE blyvende, door WILLEM, in Oogstmaand 1351 is beleegerd geworden en, daar zy, te vergeefsch, op 't ontzet der Vorstin gehoopt hadt, eindelyk, na een tusschenkomend Bestand, aan den Hertoge is overgegaan, met het begin van Wynmaand deszelven jaars. Zie breder by DE JONGE *Specim: juridic. sist. Diplom: quæd: Zeland: huc usque inedita. pag.* 1—23.
Bl. 62. (*d*) *Van de Wall* enz. en (*e*) *Regist.* enz. leez (*d*) *Register* enz. en (*e*) *Van de Wall* enz.
Bl. 78. (*k*) *fol.* 12., leez *fol.* 59-88.
Bl. 79. R. 4. *ruim*, leez *lyna.*
Bl. 32. (*v*) R. 3. VELLIJ, leez VILLARET.
Bl. 84. R. 14. *Bastaard-oom*, leez *Bastaard-broeder.*
Bl. 22. R. 19. *Saturdag*, leez *Saturdag* (*g*), en doe de (*g*), drie regelen laager, uit.
——— (*c*) R. 8. *Holland in 't* Copulaatb. —— *van Utrecht, en* Zandfliet. leez *Holland, en in 't* Copulaatb. —— *van Utrecht.* Zandfliet.
Bl. 95. (*q*) R. 2. v o. *verwoeste*, leez *verwoestte.*
Bl. 97. (*t*) R. 6. *uit zeker handschrift*, leez *uit een Copie van zeker Handschrift.*
——— R. 11. *envoi t*, leez *envoyet.*
——— R. 14. *sendrius*, leez *sendrins.*
Bl. 109. (*l*) R. 7. *serispr:* leez *Jurisprud:.*
Bl. 111. R. 2. v. o. *de Teekening zelve heeft 'er geen*, leez. *de Teekening zelve heeft geen volkomen verklaaring in 't oorspronglyke, daar men alleen eene uitweiding vindt, ter eere van Philips.*
——— (*p*) R. 2. *snaphaanen*, leez *vuurslagen.*
——— R. 4. v. o. *in het tweede*, leez *in het tweede en dit derde*

VOOR DEN BINDER.

De PLAAT te plaatsen tegen over bl. 94)